TANQUEREY

BREVIOR SYNOPSIS THEOLOGIÆ DOGMATICÆ

Brevior Synopsis
THEOLOGIÆ DOGMATICÆ

AUCTORE

AD. TANQUEREY

COOPERANTE J. B. BORD

EDITIO SEPTIMA

Typis Societatis Sancti Joannis Evang.

Desclée & Socii

PARISIIS — TORNACI (Belg.) — ROMÆ

1931

Printed in Belgium.

ANGELICO DOCTORI

SCHOLARUM THEOLOGICARUM PATRONO

QUI AD ERUDITIONEM INCIPIENTIUM

THEOLOGIÆ COMPENDIUM

SCRIBERE NON DUBITAVIT

BREVIOREM HANC SYNOPSIM

AUCTORES HUMILLIME DEDICABANT

Brevior Synopsis Theologiæ dogmaticæ, auctore AD. TANQUEREY, nova editio (1931).

Nihil obstat
F. CIMETIER
Lugduni, 8 julii 1931.

IMPRIMATUR
✠ JOANNES Card. VERDIER
Archiep. Paris.
10 Julii 1931.

IMPRIMATUR
Tornaci, 8 Augusti 1931.
J. LECOUVET, Vic. Gen.

PROPOSITUM DECLARATUR

Breviori synopsi morali jam benigno favore exceptæ *Breviorem synopsim dogmaticam* adjungimus ut morem geramus multorum exspectationi. Ad quod præstandum nobis sane animum addiderunt præclarissima exempla SS. Augustini suum *Enchiridion*, Thomæ *Compendium theologiæ*, Bonaventuræ *Breviloquium* conscribentium, quorum vestigiis, a longe tamen, insistere tentavimus.

Nobis enim persuasum est hujusmodi compendium alicujus emolumenti fore sive seminariorum alumnis, sive sacerdotibus curam animarum agentibus : his ad citiùs et exactiùs in memoriam revocanda dogmata quibus informentur mentes puerorum et fidelium, illis ad faciliùs discernenda doctrinæ principaliora capita eaque seduliùs memoriæ commendanda. Omnes verò, hâc prælibatione Theologiæ inescati ac præparati, promptos sese sentient ad evolvenda et perlegenda egregia theologorum volumina quæ tantas afferunt delicias et utilitates.

Huic elaborandæ *Synopsi* concordi animo studuerunt *L. Hébert* pro parte *apologetica*, *E. M. Quévastre* pro parte *proprie dogmatica*, et *Ad. Tanquerey* pro *utraque*, aliorum etiam professorum consiliis haud parum adjuti.

AUCTORES.

MONITUM

IN SEPTIMAM EDITIONEM

Cum novam editionem nostræ *Synopsis Theologiæ dogmaticæ* penitus *recognitam* publici juris fecerimus, ut antiquam doctrinam novis decretis novisque argumentis elucidaremus, necesse fuit *Breviorem Synopsim* etiam penitus recognoscere, breviter contrahendo omnia documenta in *Majori Synopsi* allegata.

Quod quidem feliciter præstitit J. B. BORD, clarissimus Theologiæ dogmaticæ professor in Seminario Vivariensi; cui gratum exhibere animum non minus æquum quam jucundum est.

In festo Visitationis Beatæ Mariæ Virg., 1931.

AD. TANQUEREY.

PRÆCIPUA SIGLA

D. A. = *Diction. Apologétique* du P. D'ALÈS.

D. B. = DENZINGER-BANNWART, *Enchiridion Symbolorum.*

D. T. C. = *Diction. de Théologie cathol.* (VACANT, MANGENOT, AMANN).

R. P. A. = *Revue pratique d'Apologétique*, 1905 sq.

R. A. = *Revue Apologétique.*

Syn. Maj. = *Synopsis major Theologiæ dogmaticæ*, auctore AD. TANQUEREY.

INDEX RERUM ANALYTICUS

TRACTATUS II. DE CHRISTO LEGATO DIVINO SEU DE RELIGIONE CHRISTIANA.

TRACTATUS III. DE ECCLESIA CHRISTI.

TRACTATUS IV. DE CONSTITUTIONE ECCLESIÆ CATHOLICÆ.

TRACTATUS V. DE FONTIBUS REVELATIONIS

PARS ALTERA.

Theologia Specialis.

TRACTATUS VI. DE FIDE.

TRACTATUS VII. DE DEO UNO.

TRACTATUS VIII. DE DEO TRINO.

TRACTATUS IX. DE DEO CREANTE ET ELEVANTE.

TRACTATUS X. DE VERBO INCARNATO ET REDEMPTORE.

TRACTATUS XI. DE GRATIA.

TRACTATUS XII. DE SACRAMENTIS IN GENERE

TRACTATUS XIII. DE BAPTISMO.

TRACTATUS XIV. DE CONFIRMATIONE.

TRACTATUS XV. DE SS. EUCHARISTIA.

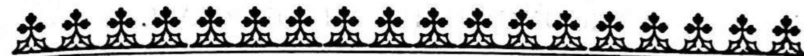
TRACTATUS XVI. DE PÆNITENTIA.

TRACTATUS XVII. DE EXTREMA UNCTIONE.

TRACTATUS XVIII. DE ORDINE.

TRACTATUS XIX. DE MATRIMONIO.

TRACTATUS XX. DE DEO REMUNERATORE SEU ESCHATOLOGIA.

INTRODUCTIO IN THEOLOGIAM.[1]

1. Notio. Theologia (Θεὸς, λόγος, sermo de Deo) supernaturalis est *scientia* quæ, rationis et *revelationis ope* (obj. formale), *disserit de Deo et creaturis quatenus ad eum referuntur* (obj. materiale 1^{arium} et 2^{arium}). Sic theologia distinguitur a theodicæa et fide.

2. Divisiones — **A**) Rat. *methodi*, theologia potest esse : **a**) *positiva*, quæ singula dogmata exponit et probat e fontibus revelationis : Scriptura et Traditione. Dicitur propterea vel *biblica*, vel *historica;* **b**) *scholastica*, quæ dogmata fidei scientifice et philosophice scrutatur, eorum sensum clarius definiendo, conclusiones aperiendo, nexum qui inter veritates revelatas existit ostendendo, easdem cum ratione conciliando et in unum corpus doctrinæ coadunando; **c**) *mixta*, quæ methodum tum positivam tum scholasticam harmonice consociat. Hæc a *Pio X* commendatur, et nobis sequenda est in toto hujus operis decursu.

3. B) Rat. *objecti*, variæ fuerunt partitiones. Communiter hodie theologia dividitur in *dogmaticam* et *moralem :* **a**) Theol. *dogmatica* circa veritates speculative credendas versatur et dicitur *regula credendorum.* **b**) Theol. *moralis* agit præsertim de agendis seu de moribus : ideo vocatur *regula agendorum.*

Theol. dogmatica vero subdividitur : 1) in *fundamentalem* vel *generalem*, quæ exponit *funda-*

[1] Plenior doctrinæ explicatio ac variorum auctorum consulendorum recensio invenientur in *Syn. maj.* In *Breviori Synopsi* unum tantum vel alterum librum de unaquaque quæstione indicabimus. *Syn. maj.*, n. 1-13.

menta totius theologiæ : factum revelationis et Ecclesiæ divinitatem; et quinque tractatus complectitur : *de Religione, de Religione Christi, de Ecclesia Christi, de Constitutione Ecclesiæ catholicæ, de Fontibus Revelationis;* — et 2) in *specialem* quæ singula dogmata scientifice exponit.

Theologia generalis:
- De Religione.
- De Religione Christi.
- De Ecclesia Christi.
- De constitutione Ecclesiæ.
- De fontibus Revelationis.

Theologia specialis:
- De Fide.
- De Deo uno.
- De Deo trino.
- De Deo Creante et Elevante.
- De Verbo Incarnato.
- De Deo Sanctificante: per gratiam. / per sacramenta.
- De Deo Consummatore.

PARS PRIOR.

Theologia generalis
SEU
Fundamentalis.

Cum in hac parte, **Apologetica** primum ac præcipuum obtineat locum, de ea pauca prænotamus.

PROLEGOMENA IN APOLOGETICAM

I. PRÆNOTIONES DE APOLOGETICA.

4. Notio. — Apologetica, (ἀπολογητιχή seu defensio, demonstratio), est scientia motivorum credibilitatis et credentitatis totius divinæ revelationis a Christo prædicatæ et per Ecclesiam catholicam propositæ [1]. Differt ab *apologiis*, quæ sunt defensiones dogmatum singulatim sumptorum.

5. Scopus. — Apologetica ducit ad *credibilitatem* et *credentitatem* religionis Christianæ, et sic est quasi *fidei* vestibulum. *Credibilitas* [2] est aptitudo alicujus veritatis ut credatur, in quantum certissimis signis, (cf. n. 52) quæ motiva credibilitatis vocantur, probatur eam a Deo revelatam esse. — *Credentitatis* judicium declarat fide di-

[1] DE POULPIQUET, *L'objet intégral de l'Apologétique;* LE BACHELET, art. *Apologétique, Apologie*, in *D. T. C.* — *Syn. maj.*, n. 14-25.

[2] GARDEIL, *La Crédibilité et l'Apologétique;* art. *Crédibilité* in *D. T. C.*

vina credendam esse hanc veritatem, cujus credibilitas jam stabilita fuit.

Fides vero est virtus supernaturalis " qua Dei aspirante et adjuvante gratia, ab eo revelata vera esse credimus non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli, nec fallere potest. [1] " Apologetica ex se non sufficit ad gignendam fidem, nam fides est primario donum Dei, et supponit bonam voluntatem : ergo ut quis ad fidem ducatur, præbenda sunt ei motiva credibilitatis, et simul movendus est ut humiliter Deum deprecetur, ac toto corde nitatur percipere valorem argumentorum quibus constat doctrinam Christi posse et debere ut a Deo revelatam accipi.

6. Indoles et divisio. — Apologetica utitur *ratione* : vitiosus enim esset circulus fidem fide demonstrare et revelationem ipsa revelatione; — sed ratione utitur *sub directione fidei* : quomodo enim ratio probabit catholicas veritates esse fide divina credendas, si ignoret hujus fidei naturam, actus, objectum, ordinem, quæ omnia a fide indicantur?

Demonstratio christiano-catholica agit : 1º de *Religione*, tum naturali, tum revelata; 2º de *Christo legato divino* seu de *Religione Christi* : ibi probatur Christum esse vere a Deo missum; 3º de *Ecclesia Christi* : ubi constat Ecclesiam catholicam a Christo fuisse institutam.

II. De certitudine quæ Apologeticæ competit. [2]

7. Notio. — Certitudo in genere est *firma mentis adhæsio alicui cognoscibili sine errandi formidine et periculo falsitatis.* Certitudo vera duo importat : exclusionem dubii, quæ nullum gradum admittit; et mentis adhæsionem plus minusve firmam.

[1] *C. Vaticanum*, sess. 3, cap. 3, D. B., 1789. — [2] *Syn. maj.*, n. 26-35.

Species. Triplex distinguitur certitudo ; *metaphysica*, quæ fundatur in necessitate metaphysica, seu in ipsa rerum essentia; *physica* quæ fundatur in necessitate physica legum naturæ; *moralis* proprie dicta quæ fundatur in constanti modo quo homines agere solent.

8. De certitudine objectiva in Apologetica. — Est doctrina catholica certa quod argumenta apologetica, non solum probabilitatem, sed *veram certitudinem* afferre debent. Quod clare deducitur ex damnatione opinionis adversæ ab Innocentio XI, Pio IX et Pio X. — Et revera fidei assensus esse debet firmissimus. Porro voluntas talem assensum imperare nequit, nisi certo constet divinæ revelationis factum.

9. De assensu subjectivo veritatibus apologeticis. — Hic assensus elicitur ab intellectu has veritates percipiente tum directe, tum indirecte. Sed ad hunc assensum præbendum aliquando requiritur voluntatis influxus. Etenim hic influxus necessarius videtur circa veritates quæ consectaria practica quoad vitam nostram moralem includunt, et probantur factis historicis testimonio humano cognitis. Atqui apologeticæ veritates ad hoc genus pertinent. Proinde certitudo Apologeticæ conveniens non est *mathematica;* sed a quibusdam theologis vocatur *moralis*, quia est firma mentis adhæsio veritatibus vitam moralem influentibus, quæ datur sub influxu dispositionum moralium et cum voluntatis concursu.

Voluntas *concurrit ad assensum veritatibus apologeticis* : **a**) illum *præparando* dispositionibus mora-

libus, quarum præcipuæ sunt: 1) mens sana, neque scepticismo debilitata, neque præjudiciis deformata, 2) passionum mortificatio, præsertim voluptatis et superbiæ; 3) veritatis amor sincerus; b) *in ipsum influendo*, intellectum applicando veritatis studio; c) *eumdem roborando*, per religionis praxim.

III. Historicus Apologeticæ conspectus. [1]

Apologetæ *varia adhibuerunt argumenta* secundum varias adversariorum impugnationes, diversamque mentem eorum quorum conversio exoptabatur.

A) *Methodus apologetica Patrum.*

10. Inter Patres nominandi sunt: II° sæculo, *S. Justinus, Min. Felix, Tertullianus.* Calumnias paganorum repellunt, et veritatem christianæ religionis demonstrant ex ejus antiquitate, excellentia, prophetiis in Christo impletis, et miraculis a Christo editis.

Tertio sæculo, in schola Alexandrina, *Clemens*, qui habet philosophiam velut pædagogum ad Christum, — *Origenes* qui contra Celsum pugnavit.

Quarto sæculo *Lactantius*, — *S. Augustinus* qui Providentiæ divinæ vias scrutatur in opere *De Civitate Dei.*

B) *Methodus apologetica Scholasticorum.*

Contra Averroïstas, *S. Thomas* veritates philosophicas et theologicas lucide exponit, solideque probat; in *Summa Theologica*, concordiam dogmatum cum ratione præclare declarat.

C) *A tempore reformationis ad sæc. XIX.*

Bossuet, in opere *Discours sur l'Histoire universelle*, ostendit interventum Dei in ortu, progressu, diffusione et duratione christianismi. — *Huet*, in *Demonstratione Evangelica*, divinitatem religionis christianæ ex prophetiis diserte probat.

[1] *Syn. maj.*, n. 36-90.

Pascal, in opere quod complere nequivit, *Les Pensées*, ostendit religionem solam posse explicationem afferre nobilitatis simul et miseriæ humanæ naturæ, quin tamen prætermittat argumenta externa divinæ revelationis, scilicet prophetias et miracula. Nimis indulget pessimismo et fideismo.

D) *Methodus adhibita sæc. XIX.*

11. *Châteaubriand*, divinitatem christianæ religionis poëtice ostendit in *Le Génie du Christianisme*; *F. de Lamennais*, indifferentismum impugnat in *Essai sur l'Indifférence*, vim humanæ rationis nimis deprimendo; — *Frayssinous*, in *Conférences*, et *Aug. Nicolas*, in *Etudes philosophiques sur le Christianisme*, criteriis internis simul et externis veritatem religionis christianæ demonstrant; *Balmès*, in *Le Protestantisme comparé au Catholicisme dans ses rapports avec la civilisation européenne*, probat catholicismum, sub respectu sociali, protestantismo multum præstare.

Lacordaire Ecclesiam contemplatur cujus auctoritatem doctrinalem, et efficaciam eloquenter exponit; ascendit ad ejus fundatorem Christum cujus divinitatem probat ipsius testimonio. Denique cetera dogmata declarat horum convenientiam cum ratione patefaciens. — Sequitur methodum socialem et psychologicam.

Ozanam mirabiles effectus religionis christianæ in ordine intellectuali et morali evolvere cœpit, in opere *Histoire de la Civilisation au Ve siècle*, etc.

Brugère traditionalem methodum nostris temporibus accommodavit.

Bougaud necessitatem religionis methodo quam vocat intima probat.

Card. Deschamps duplici facto innititur, interno, scilicet necessitate quam sentimus alicujus auctoritatis cui plane fidere possimus in rebus religiosis, — et externo, i. e., existentia Ecclesiæ catholicæ quæ auctoritatem infallibilem sibi vindicat.

Newman ostendit religionem christianam esse conformem religioni naturali quam veram esse conscientia testatur, addit argumenta historica quibus seorsim sumptis non inest nisi valor probabilis. — Non negat credibilitatem revelationis solidis argumentis niti, sed exponit qua via ad fidem ipse pervenit.

E) *De præcipuis methodis hodiernæ Apologeticæ.*

12. 1° Alii methodum traditionalem sequuntur, v. g., *de Broglie*, qui criteriis internis et externis addit argumentum *transcendentiæ*, quo apparet Christianismum, ceteris religionibus comparatum, has omnes ita superare excellentia doctrinæ, sanctitate fundatoris, realitate et numero miraculorum ut ejus divinitatem agnoscere debeamus.

2° Alii novas methodos quas efficaciores existimant proposuerunt.

a) *Ollé-Laprune* ostendit christianismum esse necessarium ad vitæ intellectualis et moralis rectam institutionem, simulque monet certitudinem in rebus religiosis non haberi absque perfecta sinceritate et recta voluntate.

b) *Fonssegrive* docet vitam integram et perfectam non obtineri sine religione christiana quæ sola potest implere desideria multa nostræ naturæ; adjungit hanc religionem signa divinitatis haud incerta præ se ferre, nempe miracula.

c) *Brunetière* putat fidem esse rationabilem quia homo, conscius suæ impotentiæ ad inveniendam regulam morum, percipit obligationem credendi tanquam conditionem vitæ recte ordinandæ, ordinisque socialis promovendi. — In hoc systemate, plus æquo deprimitur humana ratio quæ, teste Vaticano, motiva credibilitatis certa præbet.

13. 3° Alii tandem *methodum immanentiæ* propugnant: ita *M. Blondel*, *Laberthonnière*, *Mano*, *Tyrrell*, aliique non pauci, aliter tamen et aliter.

Sic procedit *Blondel.* Non ab extrinseco imponi potest religio, sed ostendendum est supernaturale, etsi humanæ naturæ indebitum, aliquo modo tamen *postulari ab intrinseco*, ad perfectam evolutionem nostrarum facultatum, ita ut illud amplecti teneamur. Actio hominis non potest perfectionem suam adipisci absque cooperatione et auxilio Entis Infiniti, qualis in religione christiana invenitur; nobis enim insunt profundissimæ aspirationes ad bonum aliquod excellens faciendum quod, experientia teste, vires nostras superat; necesse est igitur ut in bono faciendo juvemur ab aliquo Ente infinito; cum autem Ens illud propriis viribus attingere non valeamus, cooperatione hujus Entis indigemus, ideoque aliqua revelatione qua seipsum nobis manifestet. Quibus positis, manet ut historice factum revelationis demonstretur.

Animadvertendum est hanc methodum non adhibendam esse nisi emendetur ad mentem *Pii X* : **a)** hæc methodus ex se non sufficit ad probandum *factum* Revelationis absque argumentis historicis; — **b)** nec absolutam, sed moralem tantum ostendit necessitatem revelationis alicujus; — **c)** nec probat supernaturale proprie dictum vere exigi a natura humana. [1] (Cf. n. 50).

His excessibus vitatis, methodus immanentiæ *viam parare* potest historicæ demonstrationi, eique novam vim conferre, sed non omnibus mentibus accommodatur : nam multi non experiuntur in se has nobiles aspirationes quas Blondel in suo opere suggerit.

---

[1] In Litt. Encyc. *Pascendi*, reprehenduntur catholici homines qui " quamvis *immanentiæ* doctrinam ut doctrinam rejiciunt, ea tamen pro apologesi utuntur; idque adeo incauti faciunt, ut in natura humana non capacitatem solùm et convenientiam videantur admittere ad ordinem supernaturalem, quod quidem apologetæ catholici, opportunis adhibitis temperationibus demonstrarunt semper, sed *germanam, verique nominis exigentiam.* " — A fortiori damnantur " qui integralistæ appellari queunt : ii *homini nondum credenti ipsum germen in ipso latens* demonstrari volunt, *quod in Christi conscientia fuit atque ab eo hominibus transmissum est.* " (D. B., 2103).

TRACTATUS I.
DE RELIGIONE NATURALI ET SUPERNATURALI.

14. Scopus. — Existentiam factorum religiosorum diversorum apud varias gentes nemo est hodie qui negare possit. Hujus problematis variæ fuerunt solutiones. Hic tractatus scientifice probat *veritatem doctrinæ catholicæ* circa *religionem* et *revelationem divinam*, ad finem ultimum obtinendum necessarias.

Nemo non videt *momentum* hujus quæstionis : agitur enim de fine nostro ultimo, et de recta ordinatione totius vitæ nostræ : quod valde nostrâ interest.

Divisio. — Agemus :

in I° capite, de religione **in genere,** de ejus notione et necessitate ;

in II°, de religionis **revelatæ** conceptu, possibilitate et necessitate ;

in III°, de **criteriis** divinæ revelationis quærendæ et amplectendæ.

CAPUT I.
De Religione in genere.

I. De Conceptu Religionis. [1]

15. 1° Notio. A) Etymologice, vox *religio* venit : juxta plures, a *relegendo ;* juxta alios, a *re-eligendo ;* probabilius, a *religando.*

B) Quoad rem, religio in genere includit totum ordinem quo creatura intellectualis Deo moraliter subjicitur ; et sumitur tum *objective*, tum *subjective.*

a) Religio *objective sumpta* est complexus veritatum et officiorum quibus tota vita nostra in Deum ordinatur. Et sic tria essentialiter complectitur : 1) doctrinam seu *dogmata*, pro intellectu, — de Deo, de homine et de via ad Deum ; 2) *regulam morum*, pro voluntate ; 3) *cultum* quo homo supremum Dei dominium sponte actibus suis profitetur.

Ex historia factorum religiosorum eadem elementa ubique inveniri probatur.

Sic religio *differt* a philosophia, ethica, arte ; et a fortiori a superstitione et magia.

b) Religio *subjective sumpta* est voluntaria hominis dispositio qua homo Deum cognoscens recte ad ipsum vitam suam ordinat, veritatum moralium acceptatione, officiorum et cultus debitorum adimpletione. *Actus* ejus *præcipui* sunt fides, adoratio, gratiarum actio, petitio et pœnitentia pro peccatis.

c) Tanquam *falsæ* aut *incompletæ* rejici debent sequentes religionis definitiones : 1) *Kantii*, qui contendit religionem consistere in *sola moralitate*, quatenus dictamen

[1] *Syn. maj.*, n. 96-108.

conscientiæ ut vox Dei habetur; 2) *Fichte*, juxta quem religio est *scientia mere speculativa* de altissimis rebus; 3) *Modernistarum*, qui putant religionem esse quamdam *affectuosam cum divinitate communionem* e subconscientia ortam; 4) *Positivistarum*, qui dicunt religionem esse puerilem explicationem naturalium phænomenorum quorum causa ignoratur, ideoque religionem superstitioni æquiparant.

16. 2° Divisio. — Ratione *originis*, religio est **a**) *naturalis*, quæ in ipsa rerum natura fundatur, solius rationis ope comparatur et ad finem naturalem tendit; religio pure naturalis nunquam de facto existit; **b**) vel *supernaturalis* seu *revelata*, quæ revelatione positiva manifestatur, continet dogmata et præcepta expressa Dei voluntate manifestata, et ad finem supernaturalem ducit; hæc religio dicitur: tum *primæva*, i. e. data Adæ et patriarchis; tum *mosaica*, i. e. per Moysen promulgata; tum *christiana*, i. e. a Christo prædicata.

II. Religionis alicujus necessitas.

17. Status quæstionis. Necessitatem alicujus religionis negant Athei, Materialistæ, Positivistæ, Agnostici, Pantheistæ, et sectatores Indifferentismi absoluti. Necessitatem vero cultus *externi et publici* rejiciunt alii dicentes Deum in *spiritu et veritate* esse adorandum. In thesi prima necessitatem *alicujus religionis*, in thesi *secunda* necessitatem cultus *publici* demonstrab mus, n. 29.

Thesis prima: *Singulis hominibus inest obligatio moralis religionem profitendi*, i. e., Deum agnoscendi tanquam principium a quo pendemus Eique cultum exhibendi.

Thesis *duplici argumento* probatur, *historico-psychologico*, et *metaphysico*. Prius *viam parat* demonstrationi, ostendendo *directe* hominem indigere religione, — et *indirecte* obligari ad cultum Deo reddendum; — posterius *directe* ipsam *obligationem demonstrat*.

I. *Argumento historico-psychologico probatur necessitas alicujus religionis.*

Argumenta ex *historia* et *psychologia* petita ad unum reducuntur, quia uno eodemque facto nituntur, scilicet inclinatione religiosa naturæ humanæ, considerata tum in genere humano *collective* sumpto, tum in *singulis* hominibus, et ad eamdem ducunt conclusionem.

1° Facta religiosa exponuntur [1].

18. Factum religiosum esse *universale* nemo inter eruditos hodie negat aut negare potest. Tum apud populos quorum historia cognoscitur, tum apud incultos homines qui dicuntur *Primitivi (Primitifs)*, invenitur aliquis cultus religiosus: ubique reperiuntur *dogmata*, saltem fides in existentiam alicujus Numinis, homini superioris, de homine curantis, eique nocere aut prodesse valentis, quod proinde debet placari, adorari, ac propitium reddi, — ubique dantur *præcepta moralia* quæ, licet in multis diversa, prohibent semper impietatem erga Deos et parentes, necnon injustitiam erga ceteros homines, — ubique dii coluntur *ritibus* minutim determinatis qui scrupulose observandi sunt.

19. Quo melius intelligatur natura hujus facti religiosi pauca breviter referemus de religione: 1° primitivorum, 2° Gentium Extremi Orientis, 3° Orientis, 4° Occidentis.

[1] Huby, *Christus, Manuel d'histoire des Religions*, Paris, Beauchesne, 1912; Bricout, *Où en est l'histoire des Religions*, Paris, Letouzey, 1912; Pinard de la Boullaye, *Etude comparée des religions*. — *Syn. maj.*, n. 109-171.

a) *Primitivi*[1] admittunt dependentiam hominis ab Ente supremo quod omnia fecit; existentiam spirituum et animæ humanæ immortalis; distinctionem boni et mali moralis; habent ritus, sacrificia, ceremonias, quæ ut obligatoria agnoscunt.

b) *Inter Gentes Extremi Orientis :* 1) *Sinenses* triplicem habebant cultum, teste Confucio, scilicet Entis supremi, geniorum qui per orbem mira operantur, et majorum qui post mortem geniis annumerantur. 2) *Indi* antiqui Brahmanismum profitebantur qui continetur in vetustissimis libris dictis *Vedas :* divinitatem concipiebant, obscure tamen, ut Ens superius cui sacrificia offerebantur. — In *Neo-Brahmanismo populari* crevit deorum numerus pluribus capitibus et brachiis ornatorum; ethica ascetismum rigidum docet, simul et bacchanalia impura promovet. — Sæculo VI ante Christum, ortus est *Buddhismus*, de quo n. 151. 3) *Persæ et Medi* religionem Zoroastri sequebantur quæ duplex agnoscit principium, boni scilicet et lucis, mali et tenebrarum, utrumque æternum et independens. Deus purus colendus est, ideoque non solum actiones, sed verba et cogitationes pura esse debent.

c) *In Oriente :* 1) *Semitæ*, id est, Assyrii et Babylonii, Cananæi, Aramæi, Arabes, Edomitæ, Moabitæ, Ammonitæ (de Israelitis infra dicetur), Ens aliquod Supremum admittebant quod vocabant *El*, seu *Il;* postea tamen Baalim, Moloch et Astaroth multiplicati sunt quibus diversa sacrificia offerebantur. 2) *Ægyptii* antiqui notionem habebant unius Supremi Numinis, invisibilis, cui additi sunt dii varii, Ra, Thot, Osiris. Animalia ipsa adorata sunt. Floruit etiam apud Ægyptios cultus mortuorum.

20. d) In *Occidente :* 1) a *Græcis* colebantur *Zeus*, divum pater atque hominum rex, providus, ad quem alii dii recursum habere debebant, — et simul vires naturæ et viri eminentissimi seu heroes. Cultus familialis et nationalis erat. 2) *Romani* antiquitus Janum venerabantur quem principium omnium rerum habebant; postea, Græcia capta, Græcorum deos adoraverunt. Religiosissimi erant Romani, tum in familia cui præerant Lares et Penates, tum in gente quæ cultum gentilicium celebrabat, tum in civitate quæ suos habebat lares, Romulum et Remum, suum Numen Vestam cui speciale templum dedicabatur in quo ignis sacer perpetuo a virginibus accensus servabatur. 3) *Galli*, tempore Cæsaris, erant polytheistæ; cultus a Druidis perficiebatur. 4) *Scandinavi* tres præcipuos habebant deos, quibus adjungebantur deæ, et multi dii secundarii, quibus sacrificia etiam humana a sacerdotibus offerebantur. 5) *Germani* Numen supremum in sylvis colebant quod neque picturis neque statuis repræsentabant, et præterea eosdem fere deos ac Scandinavi. Multæ superstitiones atque magicæ artes necnon impuri atque crudeles ritus cultum religiosum deturpabant.

[1] *Primitivi* dicuntur non primi homines, sed *hodierni* populi adhuc *inculti*, in Africa, America et Oceania degentes, qui quasi stadium anteactæ evolutionis generis humani repræsentare censentur, ideoque primævam religionis formam retinere. Ita SAL. REINACH, *Cultes, Mythes et Religions*, Introd.

2° Facta religiosa breviter explicantur.

21. Dicimus : *Ex historia religionum merito infertur religionem ita esse naturæ humanæ connaturalem ut necessaria dicenda sit*, scilicet necessaria est homini in eo sensu quod homo tota sua natura rationali movetur ad reddendum cultum Enti Supremo cujus existentiam quasi sponte cognoscit.

Quod duplici modo probabimus : 1) confutando hypotheses adversariorum, 2) veram solutionem statuendo.

22. A) *Rejiciuntur hypotheses falsæ aut incompletæ.* Tres præcipuæ hypotheses proponuntur ab adversariis :

a) *Positivistæ* docent *ignorantiam legum* naturæ esse causam conceptûs Entis Supremi cui redditur cultus. Religio scilicet progressiva evolutione varias formas induit, naturismum, animismum, fetichismum, idololatriam, polytheismum, et ultimo loco monotheismum, qui et ipse mox prælucente Scientia evanescet.

Quæ hypothesis : 1) supponit veram scientiam incompossibilem esse cum conceptu Entis Supremi, quod falsum apparet ex viris in omni scientia peritis simul et religionem colentibus; 2) opponitur factis historice certis, cùm apud nonnullos

populos religio e monotheismo ad idololatriam et polytheismum paulatim deciderit; 3) fundamento caret, nam prima religio hominis citra revelationem nobis ignota remanet; ostendi nequit tribus incultas hodie vigentes servasse formam antiquiorem religionis [1], multique affirmant eas non esse deditas naturismo aut animismo mero [2]; 4) impar est explicandis fructibus moralibus ideæ religiosæ, imo et notionibus cuique religioni essentialibus, v. g., notionibus juris, offici et obligationis moralis.

23. **b**) *Psychologistæ* putant religiosum sensum e *subconscientia* oriri in quibusdam circumstantiis, et primùm esse quamdam emotionem religiosam; ex hac autem emotione intellectus paulatim quosdam conceptus eruit secundum ideas jam acquisitas; ita modo immanenti obtinetur conceptus divinitatis, qui postea, pro variis experientiis religiosis subjecti, legibus evolutionis subjacet. Cui hypothesi favent *Modernistæ*.

Hæc hypothesis fundatur in doctrina philosophica de subconscientia, quæ falsa est, quatenus ad pantheismum ducit; immerito supponit ideas ab emotionibus provenire; nec explicat moralem obligationem quam omnes imponunt religiones.

24. **c**) *Sociologistæ* dicunt religionem oriri e quodam sensu *dependentiæ a collectivitate* quæ concipitur a rudibus tanquam Ens quoddam superius religiose colendum.

Hæc explicatio insufficiens est, nam societas dat notionem vis coercitivæ, non autem obligationis moralis [3]. Præterea *totemismus*, cui innititur, non est factum universale nec penitus exploratum, et jam a multis non habetur ut prima forma socialis Religionis.

[1] Recte animadvertit M. J. LAGRANGE, *Etudes sur les Religions sémitiques*, 1903, p. 5, Semitas multos accidentales et complexos ritus, multa pariter et intricata præcepta primævæ religioni addidisse : quod a fortiori verum est de hodiernis primitivis.

[2] Mgr LE ROY, *La Religion des Primitifs*, p. 464-465.

[3] Cf. MICHELET, *Dieu et l'agnosticisme contemporain*, p. 1-46.

Concludendum est ergo has hypotheses *non sufficere* ad explicandam originem ipsius Religionis. Concedimus tamen adversarios facta multa collegisse quibus ostenditur quam multum conferant ad conservandam Religionem phænomena extraordinaria naturæ, sensus religiosus et societas humana.

25. **B**) *Vera explicatio facti religiosi.* Vera facti religiosi causa quærenda est in toto homine, qui, sine religione, finem suum seu beatitudinem assequi non valet.

Finis hominis simulque ejus beatitudo consistit in eo quod omnibus potentiis suis verum et bonum attingat. Atqui religio sola summum verum et bonum, i. e. Deum ipsum, homini præbet. Ergo religione sola homo attingit finem suum et beatitudinem; et ideo religio est homini necessaria.

a) *Finis hominis.* Homo beatitudinem non invenit nisi in completa satisfactione nobilissimarum aspirationum : 1) *intellectus*, qui tendit ad cognitionem integræ veritatis de sua origine, natura, fine ultimo et mediis ad hunc finem, etc.; 2) *voluntatis*, quæ bonum integrum et perfectum prosequitur; 3) *naturæ sensibilis*, quæ aliqua satisfactione indiget, et variis affectibus ad Ens supremum intellectu cognitum et voluntate quæsitum fertur.

26. **b**) *Hæ aspirationes Religione satiantur.* 1) Religio enim *intellectum* docet originem nostram esse a Deo, finem ultimum esse ipsum Deum, et media indicat ad hunc finem attingendum. 2) In religione, *voluntas* invenit quidquid

necessarium est ad bonum consequendum : scilicet legislatorem supremum, sanctionem efficacem et valida auxilia. 3) In cultu *sensibilitas* nostra beatitudini intellectus et voluntatis sociatur. — Sic totus homo beatitudinem et finem suum attingit.

27. c) *Sine Religione hæ aspirationes satiari nequeunt.* Qui religionem respuunt, alii dilettantismum, alii positivismum, alii spiritismum, magiam aut theosophiam profitentur, alii in pessimismum labuntur. Sed 1) *dilettantismus* hominem inquietum relinquit, quia contendit nil certi cognosci posse de iis quæ inquirit mens humana; 2) *positivismus* nullum responsum affert de fine ultimo et mediis ad illum attingendum, cum scientiæ positivæ solis phænomenis studeant; 3) *spiritismus*, magia, theosophia, simul et varia superstitionum genera speciem religionis præ se ferunt quam inanem sentiunt quicumque illorum fundamenta scrutantur; 4) *pessimismus* novos dolores accendit cum prædicat exstinctionem nobilissimarum aspirationum propriamque annihilationem. Exinde concluditur [1] religionem homini omnino necessariam esse ut legitimas suas aspirationes impleat; et ita solummodo explicatur cur factum religiosum sit universale in spatio et in tempore.

II. *Argumento metaphysico demonstratur directe singulis hominibus inesse obligationem moralem Religionem profitendi.*

28. Fundamentum obligationis cujuscumque est ordinatio cujuslibet entis ad suum finem ultimum, seu *ordo quem recta ratio sequi præcipit, sive in exercitio propriarum facultatum, sive in relationibus cum aliis entibus.* — Ubicumque ergo est relatio quam servandam jubet natura rationalis, ibi exsurgit obligatio moralis [1].

[1] Quam eamdem conclusionem infert G. Huby, *Christus*, p. 1011 : " A qui voudra considérer de sang-froid l'ensemble des faits décrits dans ce *Manuel*, il apparaîtra sans doute clairement, que la religion étant une part essentielle, permanente et la plus haute de la vie supérieure de l'humanité, il faut en admettre la légitimité ou douter expressément que l'activité humaine ait un sens ou un but. ".

Atqui recta ratio eas relationes inter Deum et homines præscribit quæ nomine religionis comprehenduntur. **a)** *Religionem in genere* esse obligatoriam deduci potest ex eo quod Deus est *hominis causa efficiens.* Effectus enim, quatenus effectus, totaliter pendet a sua causa. Atqui homo, in sua entitate est Dei effectus. Ergo a Deo totaliter pendet. Hujus autem dependentiæ agnitio voluntaria et libera nihil aliud est quam ipsa religio; ergo Religio vere obligatoria est. **b)** *Præcipui Religionis actus* imponuntur hominibus : Siquidem homo : 1) utpote a Deo *creatus*, in suo esse *conservatus*, divinoque concursu *adjutus*, totus ab Eo pendet, ideoque debet, ad servandum ordinem moralem, supremum Dei dominium *adoratione* agnoscere; 2) cùm ab Eo gratuito acceperit existentiam, vitam rationalem, innumeraque beneficia, *gratiarum actiones* Ei persolvere debet; 3) quia insuper, plerumque saltem, conscius est se peccatis Deum offendisse, recta ratio exigit ut offensam irrogatam sincera *pœnitentia* compenset; 4) et cùm perpetuo novis auxiliis et beneficiis indigeat, ratio omnino suadet ut ad omnium bonorum Auctorem *oratione* recurrat; Deus enim precibus nostris acquiescere *potest* quin consilium mutet, cùm eas prævideret, et *vult*, quia summe bonus est et benefactor eximius.

Ergo homini cuique gravis incumbit obligatio Religionem profitendi, i. e., Deum agnoscendi tanquam principium a quo pendet, eique cultum

[1] Quod philosophi exponunt ubi de fundamento obligationis moralis.

exhibendi. Proinde non solùm utilissima homini dicenda est Religio ut impleantur aspirationes suæ naturæ, sed *obligatoria* sensu stricto ita ut Deus jus habeat ut ab unoquoque homine colatur.

29. Thesis secunda. *Deo debetur cultus non solum internus, sed etiam externus et publicus seu socialis.* [1]

1° Cultus *externus* Deo debetur : **a**) *ratione sui.* Corpus sicut et anima a Deo venit et ideo Deus glorificandus est quatenus auctor corporis, quod fit maxime in cultu externo.

b) *Ratione cultûs interni,* — quia cultus internus, si sincerus sit, necessario exprimendus est gestu, verbis, variisque actibus externis, — ac multum augetur exterioribus signis et ceremoniis, ut constat experientia.

30. 2° Deo debetur cultus *socialis.* **a**) Deus enim est conditor et benefactor societatis humanæ sicut et cujusvis individui : societas ergo, qua talis, Deum ut supremum Dominum agnoscere debet eique cultum præbere.

b) Societas ipsa religionem publice promovere debet, quia hoc est optimum medium quo apud populum commendetur religio, sine qua tollitur Dei metus, despicitur principum auctoritas, moxque omnia evertuntur.

31. Conclusio. 1° Nemini igitur licet Religionem despicere et respuere ut superstitionem vanam a scientia destruendam nec indifferenter religionem profiteri aut non, sed cuique gravis incumbit obligatio Religionem amplectendi ut Deus rite colatur.

[1] *Syn. maj.*, n. 172-179.

2° Multæ sunt religiones hodie vigentes quæ dogmatibus, præceptis et ritibus longe differunt : *quænam sit vera et ab omnibus profitenda?*

3° Nonnullæ ut a Deo revelatæ prædicantur : quod non est negandum *a priori,* quasi omnes religiones sint æqualiter fœtus ingenii humani. Debemus ergo investigare de *Religione revelata.*

CAPUT II.

De Religione revelata.

De Religione revelata quærimus : 1° *quid* sit; 2° num sit *possibilis;* 3° num *necessaria;* 4° num *obligatoria.*

I. De conceptu divinæ revelationis.

32. 1° **Notio.** — **A**) *Revelatio in genere.* Revelatio (amotio veli) est manifestatio rei antea *obscuræ, occultæ* aut *ignotæ;* — quæ fit ab homine vel a Deo.

B) *Revelatio divina* proprie dicta est manifestatio alicujus veritatis a Deo nobis facta per supernaturalem mentis nostræ illuminationem [1].

Hæc mentis illuminatio *Dei locutio* dicitur [2], quia conceptus divini realiter et proprie manifestantur homini audienti. Aliunde Deus in revelatione et veritatem manifestat, et simul, auctoritate sua, testatur se esse qui loquitur [3].

33. Revelatio est *quid supernaturale,* i. e. superans essentiam, exigentias et vires naturæ

[1] S. Thom., 2ª 2æ, q. 171-175; — *Syn. maj.*, n. 182-192.
[2] *Hebr.*, I, 1, 2.
[3] Garrigou-Lagrange, *De Revelat.*, t. I, p. 150, sq. — S. Thomas describit revelationem immediatam, *S. Theol.* 2ª 2æ, q. 173, a. 2.

creatæ : 1) ratione *finis*, qui est Deus ut *in se*, facie ad faciem, videndus; 2) ratione *objecti proprii*, quod est ipsum divinæ vitæ mysterium, continens veritates cognoscibiles sive ratione sola sive non.

Revelatio vocatur *supernaturalis quoad modum tantum* quando veritas revelata ratione cognoscibilis est; *supernaturaliter quoad modum et quoad substantiam* quando veritas revelata rationem superat.

Revelatio differt : ab *illuminationibus* gratiæ actualis; ab *inspiratione* auctoris sacri; ab *assistentia* divina qua error vitatur.

C) Accurate servanda est hæc notio Revelationis [1], ut detegantur *errores* Protestantium Liberalium et Modernistarum qui vocem retinent, sed cum sensu prorsus alieno. — Ita Loisy dicit revelationem esse acquisitam ab homine suæ ad Deum relationis conscientiam.

34. 2° **Species.** Revelatio supernaturalis est *immediata* quando Deus veritatem manifestat per se vel per angelum sine interventu hominis, — secus est *mediata*.

Revelatio immediata fit *externe* vel *interne*, prout veritas manifestatur actione præternaturali Dei vel in sensibus externis, vel in imaginatione et intellectu tantum.

Revelatio supernaturalis est *publica*, si primario et per se ob utilitatem generis humani aut magnæ societatis editur, — secus *privata* dicitur.

[1] Cf. Decretum *Lamentabili*, prop. 20 : Revelatio nihil esse potuit quam acquisita ab homine suæ ad Deum relationis conscientia. — Prop. 22 : Dogmata quæ Ecclesia perhibet tanquam revelata, non sunt veritates e cælo delapsæ, sed sunt interpretatio quædam factorum religiosorum quam humana mens laborioso conatu sibi comparavit. — Prop. 26 : Dogmata fidei retinenda sunt tantummodo juxta sensum practicum, i. e., tanquam norma præceptiva agendi, non vero tanquam norma credendi. — *D. B.*, 2020, 2022, 2026. — Cf. Encyc. *Pascendi*, *D. B.*, 2075.

II. De possibilitate divinæ Revelationis [1].

Hanc possibilitatem triplici modo impugnatam in triplici thesi demonstramus.

35. Thesis I^a : *Revelatio supernaturalis in se possibilis est et plane convenit.* — Philosophice certum, theologice de fide [2].

1^a pars : *Possibilis est* : **A**) *Ex parte Dei*, — Deus enim revelare **a**) potest *physice*, cum sit *omniscius* et *omnipotens* : virtute sua infinita res homini ignotas repræsentare valet imaginibus sive *externis* quas producit, sive *internis* quas excitat in imaginatione et in intellectu, aut efformat immediate; potest etiam augere ac juvare aciem intellectus infusione novi luminis; **b**) potest *moraliter* : revelatio enim non repugnat majestati, sapientiæ aut aliis divinis attributis; aliunde nihil contra rationem docet.

B) *Ex parte hominis*, cujus intellectus, penitus Deo submissus in omnibus actibus suis, adjutus et confortatus lumine supernaturali a Deo infuso, valet percipere existentiam convenientiæ inter conceptus jam habitos, quam propria virtute attingere nequibat — simulque certior fieri hanc convenientiam a Deo doceri.

Nec periclitatur *dignitas* vel *autonomia* humanæ rationis : nihil enim dignius quam magistrum scientia et auctoritate præstantissimum audire; nihil liberius quam veritatem testimonio infallibili propositam accipere.

2^a pars : *Convenit* : **a**) tum *Deo*, qui in revelatione melius manifestat sua attributa; **b**) tum *homini*, qui elevatur ad superiorem cognitionem, a multis erroribus præservatur, et ad humilitatem, Dei amorem et alias virtutes excitatur.

[1] *Syn. maj.*, n. 193-208.
[2] Conc. Vatic., sess. III, can. 2. de Revelat.; *D. B.*, 1807.

36. Thesis IIa : *Revelatio mediata possibilis est et plane convenit.* Certum.

A) *Possibilis est;* nam vi supremi sui dominii potest Deus aliquem eligere sibi ministrum quo voluntatem suam aliis communicet ; potest homo, sub influxu divini luminis, percipere Deum sibi veritatem testari hac intentione ut eam aliis tradat ; denique possunt ceteri homines signis certissimis dignoscere Dei legatum.

B) Imo *plane convenit* : **a**) sive *Deo*, qui, nedum miracula multiplicet sine necessitate, solet mundum gubernare juxta leges *unitatis et simplicitatis :* voluit enim in ordine naturali vitam, scientiam et virtutem a parentibus filiis communicari, et ita cunctos in societate multiplici vinculo inter se connecti. Decet pariter ut in ordine supernaturali doctrina revelata paucis manifestetur qui eam ceteris tuto transmittant; **b**) sive *homini*, qui naturaliter ab aliis docetur, sic hallucinationes ex revelatione immediata universali oriundas vitat, et finem suum ultimum tutiori modo assequi potest.

37. Thesis IIIa : *Revelatio mysteriorum possibilis est et valde expedit.* Philosophice certum, theologice de fide [1].

Mysterium hic theologicum proprie dictum intelligendum est, — scilicet *veritas quam ratio per se invenire nequit, nec etiam revelatam intelligere aut intrinsece demonstrare*, v. g., mysterium SS. Trinitatis.

1a pars. *Possibilis est*, ex parte *Dei*, qui multa novit rationi humanæ impervia, et potest ea sicut alia nobis manifestare, — ex parte *hominis*, qui intelligere potest convenientiam inter duos conceptus jam habitos sibi a Deo affirmari, licet hanc convenientiam nec detegere, nec demonstrare intrinsece, nec videre possit. Credere quidem possumus *rem sic esse*, quamvis non percipiamus *quomodo* ita sit. — Mysterium est *supra*, non vero *contra* rationem.

[1] CONC. VATIC., sess. III, *D. B.*, 1816.

2a pars. *Valde expedit :* **a**) ex parte *Dei*, summi boni se homini communicando per revelationem ; **b**) ex parte *hominis*, nam mysterii revelatio intellectum ditat, nobisque occasionem præbet plures exercendi virtutes, scilicet humilitatem, fidem, et religionem : v. g., Incarnatio est objectum fidei et exemplar humilitatis.

38. *Corollarium.* Deus potest revelare *præcepta positiva;* nam : 1° cum sit supremus hominum Dominus, jus habet multa eis præcipiendi quibus dirigantur in vita præsenti quin opprimatur eorum libertas ; 2° voluntatem suam iisdem modis manifestare potest ac veritates speculativas.

III. DE NECESSITATE DIVINÆ REVELATIONIS [1].

39. Hæc necessitas expendi potest vel quoad *veritates et præcepta legis naturalis*, vel quoad *mysteria supernaturalia et præcepta positiva.*

1° *Necessitas revelationis veritatum et præceptorum legis naturalis.*

40. *Erraverunt* hac de re : **a**) *Traditionalistæ et Fideistæ* qui docent revelationem esse absolute necessariam etiam quoad has veritates, quia ratio humana eas attingere nullo modo valet; **b**) *Rationalistæ*, qui negant necessitatem revelationis, quia ratio humana potest physice et moraliter cognoscere certo quæ ad religionem naturalem pertinent. — Inter hos excessus, stat doctrina catholica.

[1] *Syn. maj.*, n. 209-233.

41. Thesis : *Genus humanum, in præsenti conditione non potest moraliter propriis viribus (seu absque speciali auxilio Dei, qualis est revelatio), cognoscere expedite, firma certitudine et nullo admixto errore, summam veritatum religiosarum quæ ad rectam vitæ institutionem desideratur*[1] *: quapropter revelatio harum veritatum moraliter necessaria dici potest.* Certum.

Thesis *declaratur :* **a**) Agitur de *genere humano collective sumpto* quale existit nunc, i. e., post originale peccatum.

b) Agitur de *impotentia morali*, quæ supponit physicam potentiam actum ponendi, sed tot obstaculis impeditam ut, attentis moribus hominum, difficile in actum transire possit. — Minime negamus homini inesse potentiam physicam cognoscendi veritates et præcepta religionis naturalis, et sic a Fideistis et Traditionalistis dissentimur.

c)... *Absque speciali Dei auxilio*, seu *interventu indebito*, qualiscumque sit ille interventus. Alius concipi potest ac revelatio, sed si de facto Deus eligit revelationem ut medium quo homini succurrat, hæc fit necessaria.

d)... *Cognoscere expedite*... nam genus humanum indiget hac cognitione facili, certa, et tuta religionis naturalis qua finem suum prosequatur.

e)... *Summam veritatum*... non unam vel alteram, sed complexum veritatum et officiorum, quæ ad vitam moralem recte instituendam necessaria sunt.

42. *Thesis probatur* duplici argumento, uno historico, altero psychologico.

[1] Cf. CONC. VATIC., sess. III, cap. 2; *D. B.*, 1786.

A) *Historice*[1]. Genus humanum vere in impotentia morali jacet cognoscendi expedite, certo, et tuto veritates religionis naturalis, si populi omnes, extra revelationem positi, in pessimos errores circa religionem et mores lapsi sunt quibus ratio sola mederi nequivit. — Siquidem potentia quæ numquam actum elicit merito dicitur impotens moraliter ad hunc actum eliciendum.

Atqui constat historia populos omnes, extra revelationem positos, in pessimos errores circa religionem et mores lapsos esse, quibus ratio sola mederi nequivit. — Ergo stat thesis.

43. *Minor probatur expositione factorum.* **a**) Historia constat populos omnes extra revelationem positos in pessimos errores lapsos esse :

1) *Circa religionem.* Notio divinitatis adulterata fuit polytheismo, dualismo, idololatria, — dii fato subjiciebantur, vitiis et cupiditatibus indulgebant, cultus sæpius licentiam fovebat, immortalitas animæ aut negabatur aut dubitanter affirmabatur, — vita futura etiam bonis satis injucunda putabatur.

2) *Circa mores.* Multa prava, nedum vetarentur, potius ut licita permittebantur : ita, fornicatio, peccata contra naturam, expositio infantium...

b) His erroribus ratio sola mederi non potuit. Ipsi *illustrissimi apud paganos philosophi* ad verum Dei cultum populos adducere *non potuerunt* propter defectum scientiæ et auctoritatis, imo *noluerunt*, quia plerique profanum vulgus despiciebant.

Nec dicatur *philosophos modernos* majori gaudere auctoritate quam antiquos : scepticismum, subjectivismum, pantheismum, — positivismum, materialismum, agnosticismum docuerunt, ipsam ethicam naturalem everterunt, imo sensum religiosum ut infirmitatem animi habuerunt.

Nec *disciplinæ naturales* veritatem religiosam nobis præbere possunt, ut constat ex peritorum affirmationibus.

[1] Cf. ABBÉ DE BROGLIE, *Les fondements intellectuels de la foi chrétienne*, p. 83-96.

Ergo merito concluditur aliquod auxilium divinum esse moraliter necessarium. Confirmatur conclusio ex eo quod omnes fere religiones tanquam divinitus revelatas sese exhibuerunt.

44. **B)** *Psychologice*, idem constat *ex debilitate humanæ naturæ* in præsenti ordine.

Ut genus humanum possit moraliter cognoscere facile, certo et tuto veritates ad rectam vitæ institutionem necessarias, requiritur : **a)** ut sint *omnium* etiam rudium captui accommodatæ; **b)** ut *sine mora*, et **c)** *sine errore gravi* ab omnibus acquirantur.

Atqui desunt conditiones requisitæ. Siquidem : **a)** nedum sint omnium captui accommodatæ, *a multis ignorantur* defectu ingenii, vel temporis, vel industriæ; **b)** tam altæ sunt ut nonnisi *post longum tempus*, et præsertim post juventutem, a viris maturæ ætatis attingantur; **c)** denique propter debilitatem intellectûs nostri, necnon phantasmatum permixtionem *sæpe non percipiuntur* et ideo multi in errorem labuntur aut in dubio remanent [1]. — Nec dicatur indoctos a doctioribus præfatas veritates discere posse. Docti enim et ipsi, experientia teste, in pessimos errores lapsi sunt et hodie etiam labuntur, et insuper auctoritate carent ad plebem docendam.

Ergo longe abest quin possit moraliter genus humanum in statu præsenti religionem naturalem propriis viribus sufficienter cognoscere. — Necesse est ergo *necessitate morali* ut Deus humanitati succurrat *aliquo medio*, qualis est Revelatio supernaturalis.

Conclusio. Ex dictis concludere licet Deum generi humano *auxilium aliquod valde probabiliter præstitisse* quo religio naturalis possit cognosci ab omnibus expedite, certo, et tuto : Deus enim summe sapiens et bonus in necessariis non deficit.

[1] Cf. S. Thomas, *C. Gent.*, l. I, c. 4.

2° *Necessitas revelationis quoad mysteria supernaturalia et præcepta positiva.*

45. Thesis : *Data hypothesi elevationis hominis ad ordinem supernaturalem, mysteriorum revelatio stricte necessaria est* : quia sola ratione cognoscere non valemus quid sit vita divina; nemo enim potest medio naturali aliquid supernaturale invenire; — *sed extra hanc hypothesim, nec stricte, nec moraliter necessaria dici potest; sed conveniens tantum*, ex parte sive Dei, sive hominis.

Probata necessitate Revelationis, mens humana ad quærendam et amplectendam Revelationem optime disponitur.

IV. De morali obligatione revelationem inquirendi et amplectendi [1].

46. 1° Contra *Rationalistas* qui hanc obligationem rejiciunt, statuitur

Thesis Iª : *Posita morali necessitate revelationis quoad religionem naturalem et convenientia revelationis veritatum supernaturalium, gravis cuiquam obligatio incumbit eam inquirendi eamque amplectendi cum inventa fuerit.* Certum.

Prob. : **a)** *Ex reverentia veritati et Deo debita*, quæ, data probabilitate existentiæ revelationis divinæ, exigit ut revelationem veram inquiramus et amplectamur.

47. **b)** *Ex obligatione religionem profitendi.* Hæc obligatio jam probata fuit. Ergo homo tenetur uti mediis necessariis ad veram religio-

[1] *Syn. maj.*, n. 234-238.

nem cognoscendam. Atqui ex impotentia morali generis humani, revelatio ut medium moraliter necessarium ad veram religionem sequendam apparet.

Ergo gravis cuique incumbit obligatio utendi auxilio speciali a Deo dato, et proinde inquirendi quodnam sit, nam eo uti nequimus nisi prius illud cognoscamus. Hominibus autem semper persuasum fuit hujusmodi auxilium esse Revelationem proprie dictam, nec desunt argumenta ad factum Revelationis stabiliendum allata. Ergo homo inquirere debet num illud auxilium sit reapse Revelatio, cùm hæc sit hypothesis a priori minime spernenda.

Nec dicatur Revelationem esse *donum Dei gratuitum*, et ideo respui posse. — Hæc enim est gratuita quidem eo sensu quod Deus non tenetur aliquid nobis revelare, — sed *obligatoria* tamen, si Deus velit, quippe qui jus habeat præcepta positiva homini imponendi. — Porro, de facto voluit, ut valde probabiliter constat ex eo quod genus humanum hac Revelatione indiget ad rectam vitæ suæ ordinationem. — Insuper, posita elevatione hominis ad statum supernaturalem, absolute necessaria est revelatio ad finem cognoscendum [1].

48. 2° Contra *Indifferentistas* qui putant omnes religiones esse æqualiter bonas, et cuique licere ei adhærere in qua natus est, vel aliam sibi magis accommodatam amplecti, sit :

Thesis IIa : *Homo non potest indifferenter quamlibet religionem quæ se dicit revelatam profiteri, sed verum Religionem inquirere et amplecti tenetur* [2].

Probatur : 1° *Ex unitate religiosæ veritatis.* Si Deus aliquam religionem hominibus revelavit, hæc religio certo una est, sicut veritas. Ergo

[1] Cf. MGR PIE, *Instruction Synodale du 7 juillet 1855*.
[2] Cf. LAMENNAIS, *Essai sur l'Indifférence*.

una, et quidem sola est ab omnibus inquirenda et amplectenda.

2° *Ex ipsa Dei natura.* Deus non potest æqualiter coli veritate et errore. Porro religiones inter se discrepantes, non possunt esse simul veræ, ergo non sunt æqualiter bonæ, ac proinde non licet quamlibet amplecti.

SCHOLION. DOCTRINA CATHOLICA DE REVELATIONE.

49. Docet Ecclesia : 1) Revelationem supernaturalem non esse etiam in statu præsenti generis humani *absolute necessariam* ad cognoscendas veritates religionis *naturalis, sed valde utilem;* esse vero absolute necessariam ex ordinatione hominis ad *finem supernaturalem* [1].

2) *Revelationem mysteriorum esse utilem*, licet sint supra intellectum humanum [2].

De fide est ex *Vaticano :* 1) *Revelationem supernaturalem quoad modum* esse *possibilem*, — imo *expedire*, licet Deus ratione humana certo cognosci possit; 2) *Revelationem supernaturalem quoad substantiam esse possibilem;* 3) in *Revelatione* de facto *contineri vera et propria mysteria;*

[1] " Huic *divinæ revelationi tribuendum* quidem est ut ea quæ in rebus divinis humanæ rationi per se impervia non sunt, in præsenti quoque generis humani conditione, *ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint.* Non hac tamen de causa *revelatio absolute necessaria dicenda est*, sed quia *Deus ex infinita bonitate sua ordinavit hominem ad finem supernaturalem...* " CONC. VATIC., sess. III, cap. 2; *D. B.*, 1786.

[2] " Ac ratio quidem fide illustrata, cùm sedulo, pie et sobrie quærit, aliquam Deo dante mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur, tum ex eorum quæ naturaliter cognoscit analogia, tum e mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo; numquam tamen redditur idonea ad ea perspicienda instar veritatum quæ proprium ipsius objectum constituunt. *Divina enim mysteria suapte natura intellectum creatum sic excedunt ut etiam revelatione tradita et fide suscepta*, ipsius tamen fidei velamine contecta, et *quadam quasi caligine obvoluta maneant*, quamdiu in hac vita mortali peregrinamur... " CONC. VATIC., sess. III, cap. 4; *D. B.*, 1796.

4) Revelationem divinam *externis signis credibilem fieri posse* [1].

CAPUT III.

De criteriis divinæ revelationis.

Agemus successive : de *criteriis in genere*, de *miraculo* et de *prophetia*.

§ I. De criteriis divinæ revelationis in genere [2].

50. 1° Status quæstionis. — **a**) Certum est contra *Rationalistas unicum Revelationis criterium* non esse ejus *conformitatem cum principiis rationis*. — Hoc criterium probare quidem potest doctrinam esse veram, non autem revelatam; nam factum historicum revelationis diligenti historica inquisitione investigari debet, non sola consideratione speculativa; aliunde hoc criterium pro veritatibus ordinis supernaturalis, quæ humanum captum superant, usurpari nequit.

b) *Rejiciendus est etiam error Modernistarum*, qui, rejectis miraculis et prophetiis, docent *experientiam religiosam intimam* esse solam notam Revelationis, ac proinde Apologeticam eo tendere *ut unusquisque experiatur in se veritatem Christianismi.* — Experientia religiosa cujusque credentis merito respuitur a Pio X, nam ad subjectivismum ducit, et, si accipitur, omnes religiones erunt æqualiter bonæ ac revelatæ quia quisque experiri credit veritatem religionis quam profitetur [1] (cf. n. 13).

c) Conc. *Vaticanum* docet revelationem divinam probari primario externis argumentis, scilicet per "facta divina, atque imprimis miracula et prophetias, quæ... divinæ revelationis signa sunt certissima, et omnium intelligentiæ accommodata [2]". Hæc signa vocantur *criteria revelationis* vel *motiva credibilitatis.*

51. 2° Criteriorum notio et species. Hæc criteria sumuntur vel ex doctrina revelata, et dicuntur *interna*, — vel ex factis quæ Revelationem comitantur, et dicuntur *externa* (cf. n. 5).

a) *Criteria interna* sunt *negativa* vel *positiva.* 1) Ex *negativis* nihil concludi potest nisi possibilitas Revelationis divinæ : his enim ostenditur nihil obstare quominus illa Revelatio sit divina. Hujusmodi sunt *immunitas ab errore, ab omni contradictione, a fraude.* Si simul adsunt hæ notæ negativæ, exsurgit præsumptio de divinitate hujus Revelationis. 2) *Positivæ* notæ cum majori vel minori certitudine ostendunt religionem, in cujus gratiam dantur, esse a Deo revelatam. Hujusmodi sunt *perfecta conformitas doctrinæ cum ratione, ejusque excellentia* tum in se, tum in suis effectibus, quæ tanta sit ut humanæ naturæ aptissime conveniat, nihilque omittat quod ad vitæ honestatem sit necessarium. Argumentum

---

[1] "Si quis dixerit Deum unum et verum, creatorem et Dominum nostrum per ea quæ facta sunt naturali rationis humanæ lumine certo cognosci non posse, anathema sit.

Si quis dixerit, *fieri non posse aut non expedire, ut per revelationem divinam homo de Deo cultuque ei exhibendo doceatur*, anathema sit.

Si quis dixerit *hominem ad cognitionem et perfectionem quæ naturalem superet divinitus evehi non posse...*, anathema sit.

Si quis dixerit *revelationem divinam externis signis credibilem fieri non posse...*, anathema sit.

Si quis dixerit *in revelatione divina nulla vera et proprie dicta mysteria contineri*, sed universa fidei dogmata posse per rationem rite excultam e naturalibus principiis intelligi et demonstrari, anathema sit. " (CONC. VATIC., sess. III. — *D. B.*, 1806, 1807, 1808, 1812, 1816).

[2] *Syn. maj.*, n. 240-251.

[1] Encyc. *Pascendi*, *D. B.*, n. 2101. — [2] *D. B.*, 1790; cf. 1812.

validius erit si, comparatione instituta inter præcipuas religiones, una ex eis omnino *transcendens* appareat, præsertim si hæc præstantia tanta sit ut sine speciali divino interventu explicari nequeat.

b) *Criteria externa* sumuntur ex factis mirabilibus, præsertim miraculis et prophetiis, quæ doctrinam extrinsece comitantur et ejus divinitatem declarant. Sunt vel *negativa*, si probant nil obstare divinæ origini hujus doctrinæ; vel *positiva*, si directe divinam ejus originem demonstrant : v. g. miracula Christi.

52. 3° **De usu criteriorum.** **A**) *Omnes catholici* agnoscunt veritatem revelationis ex notis tum intrinsecis, tum extrinsecis investigandam esse; — *dissentiunt vero* de *methodo anteponenda* : alii methodum *historicam* quæ notis extrinsecis innititur fere exclusive adhibendam volunt, alii methodum *philosophicam* quæ intrinsecis fundatur argumentis [1].

Dicendum videtur *methodum historicam* esse breviorem, faciliorem ac tutiorem, — *methodum philosophicam* ex se insufficientem, utilem tamen ad removenda præjudicia. Cavendum est ne methodus philosophica nimis extollatur utpote ætati nostræ magis accommodata, et despiciatur methodus historica et traditionalis : experientia enim constat non paucos, nostris etiam diebus, ad fidem catholicam duci studiis historicis.

B) Si autem quæritur *methodus integra* ex se sufficiens ad suadendos hodiernorum animos, putamus *argumenta intrinseca et extrinseca socianda esse.* **a**) Demonstrationi *via paratur* argumento intrinseco quo apparet religionem naturæ humanæ apprime consonare; **b**) *demonstratio efficitur* argumentis historicis quibus interventus divinus in luce ponitur; **c**) *confirmatur* tandem argumentatio comparatione instituta inter varias religiones.

[1] LE BACHELET, *De l'Apologétique traditionnelle et de l'Apologétique moderne;* DE POULPIQUET, *L'Objet intégral de l'Apologétique*, p. 425-465.

§ II. De miraculo.

De eo quatuor dicemus : de ejus *notione*, *possibilitate*, *discernibilitate* et *vi demonstrativa.*

I. De conceptu Miraculi. [1]

53. **A**) **Notio.** Miraculum, venit a *mirando*, ideoque *etymologice* id omne designat quod ad excitandam admirationem aptum est.

Sensu *stricto*, miraculum est *factum sensibile, extraordinarium, divinum.* Dicitur :

a) *Factum*, i. e., effectus quidam, sicut curatio cæci, conversio aquæ in vinum, resurrectio mortui.

b) *Sensibile*, i. e., quod aliquo modo *sensibus externis* percipi potest, sive *directe* ut curatio paralytici, sive *indirecte*, ut conversio Pauli, cognitio et manifestatio secretorum cordis; secus haberi posset factum præternaturale et divinum, ut conversio panis et vini in corpus et sanguinem Christi, non autem signum divinæ Revelationis omnibus obvium.

c) *Extraordinarium*, i. e., quod extra ordinem consuetum totius naturæ, seu *præter aut supra aut contra leges naturæ* patratur.

Deus enim duplici modo creaturas gubernat : 1) Ordinem mundi seu leges universales servando et sequendo; 2) directe interveniendo in casu particulari ad effectum specialem independenter a legibus naturæ consuetis producendum, v. g., resurrectionem mortui; tunc habetur

[1] *Sum. theol.*, I, q. 105, a. 7; q. 110, a. 4; — *C. Gent.*, l. III, c. 101, 102, 109; cf. VAN HOVE, *La doctrine du miracle chez S. Thomas*; TONQUÉDEC, art. *Miracle* in *D. A.* — *Syn. maj.*, n. 252-258.

miraculum. — Miraculum ergo *non est violatio* aut *suspensio* legum naturæ, nam leges sunt hypothetice immutabiles, scilicet posito quod omnes et solæ agunt causæ naturales, in debitis conditionibus; sed est effectus immediate a Deo productus, cujus potestas transcendit totius naturæ virtutem.

d) *Divinum* [1], i. e., quod a Deo solo propria virtute produci potest, et proinde soli Deo, inspectis omnibus facti concreti circumstantiis, tribuendum est. — Non requiritur ut opus miraculosum in *se* infinitam expetat potentiam; sed sufficit ut, omnibus sedulo perpensis, appareat nullam esse proportionem inter causas naturales et effectum productum, atque effectum non procedere a diabolo.

Deus agere potest immediate per se, — aut mediate per angelos aut homines sibi subservientes : dummodo effectus Deo, deficientibus causis naturalibus proportionatis, tribui debeat, vere miraculum erit.

54. B) Species. Miraculum est *physicum*, — *intellectuale*, — *morale*, prout fit præter leges ordinis physici, intellectualis aut moralis.

Antiqui theologi distinguebant miracula *præter*, *supra* et *contra naturam*. Miraculum est *præter* naturam quando effectus miraculosus a natura effici potuisset, sed diverso prorsus modo; — *supra* naturam, quando a natura nullo modo produci potuisset; — *contra* naturam, quando natura juxta leges consuetas effectum contrarium produxisset : non tamen *contra naturam* simpliciter est miraculum, sed verius contra inclinationem alicui naturæ insitam [2].

55. C) *Falsæ notiones.* — Multi nomen miraculi servant, rem vero rejiciunt. Ita *Rationalistæ* juxta quos, miracula sunt facta mere naturalia quorum causa ignoratur : ita *Protest. liberales*, qui docent miracula esse extraordinarios eventus naturales; ita *Modernistæ*, qui putant

[1] *Sum. theol.*, I, q. 110, a. 4; q. 114, a. 4; Ia IIæ, q. 111, a. 4; q. 113, a. 10; IIa IIæ, q. 178, a. 4. — [2] *Sum. theol.*, I, q. 105, a. 6.

miraculum ex fide oriri, sola fide cognosci posse, et considerandum esse ut manifestationem legis naturalis superioris.

II. De Miraculi possibilitate.

Negant possibilitatem miraculi : 1) athei pantheistæque omnes, — 2) theistæ quidam, falso putantes miraculum esse violationem legum naturæ.

56. Thesis : *Admissa Dei existentia, miraculum nullo modo repugnat, sed possibile est et multipliciter convenit.* Philosophice certum, theologice de fide [1].

Prob. 1ª pars. Si repugnarent miracula, vel ex parte legum naturæ, vel ex parte Dei. Atqui neutrum dici potest.

Ad minorem. **A)** Non repugnat miraculum *ex parte legum naturæ.* — Res *philosophice* spectari debet, nam philosophia sola investigari potest num interventus Dei in mundo extra ordinem legum naturæ sit ex se impossibilis. — Ille interventus Dei præter leges repugnaret, si leges quæ vires creatas regunt ipsam libertatem divinam determinarent. Atqui ex Philosophia constat Deum esse summe liberum tum in condendis tum in exsequendis legibus dynamicis entium quorum vires continuo producit et ad actionem applicat pro sua voluntate. Ergo dominus manet legum quas ipse posuit, et nil impedit quin possit eas sequi, vel independenter ab eis effectum producere modo quo libuerit.

Imo contradictorium esset actionem divinam cohiberi legibus naturæ, quasi vires creatæ possent sine Creatore esse, independenter a Causa divina exerceri aut voluntati Creatoris obstare [2].

[1] *C. Gent.* l. II, c. 22-30; l. III, c. 98-99; *Quæst. disp.*, *De potentia*, VI; — *Syn. maj.*, n. 259-265.
[2] P. de Tonquédec, *Introduction à l'étude du merveilleux et du miracle*, p. 200.

57. *Scientia* impossibilitatem miraculi demonstrare nequit quia de causis non curat præternaturalibus, — sed ex notione vera immutabilitatis legum naturæ apparet *locum esse in mundo interventui libero ex parte Dei.* Etenim lex naturæ exigit ut, datis omnibus et solis causis naturalibus in circumstantiis requisitis, sequatur effectus; non impedit autem quin agens liber interveniat ad apponendas novas causas aut removendas eas quæ existunt, ad mutandas circumstantias... : quod quotidie ab hominibus fit.

Porro si homo intervenire potest ad aliquem effectum impediendum, aut obtinendum, quando vult, — a fortiori, Deus. Hic interventus liber hominis non est miraculum quia homo leges quidem naturæ, sed alias, applicat, cùm dependens sit semper a natura cui præest obediendo; interventus autem Dei est miraculum quia Deus effectum operatur independenter a legibus, cùm Dominus sit omnium entium quibus imperat, producendo totam earum realitatem, activitatem et efficaciam.

Objiciunt miraculo *ordinem naturæ perturbari :* immerito tamen : non enim leges mutantur, sed tantum circumstantiæ in quibus entia naturalia agunt aliquantulum modificantur [1].

58. **B)** Non repugnat miraculum *ex parte Dei.* Illæsa manet : **a)** ejus *immutabilitas*, quia Deus ab æterno simul cum lege miraculum prævidit et decrevit; **b)** *sapientia*, quæ jubet leges communiter servari, sed non excludit interventum extraordinarium, modo fiat propter rationem sufficientem, non arbitraria voluntate aut desiderio defectus mundi emendandi [2].

[1] PÉRIER, *Le miracle est-il une violation des lois de la nature?* in *R. P. A.*, 1-15 avril 1920.
[2] SORTAIS, *La Providence et le miracle.*

59. *2ª et 3ª pars probantur.* **A)** *Possibile est miraculum* quia Deus *omnipotentia* sua efficere valet immediate per se quæ communiter operatur cum causis secundis et alia multa quæ superant vires naturæ creatæ. Actio divina in miraculo intellectu difficilior non est quam in concursu ordinario : semper nos latet efficacia divini influxus qui ab Infinito procedit.

B) Multipliciter *convenit* miraculum quia multos fines optimos intendere potest Deus, scilicet manifestationem potentiæ aut bonitatis, et præsertim confirmationem veritatis alicujus, aut alium finem ordinis moralis et religiosi. [1] — Imo *moraliter necessarium* videtur in hypothesi religionis revelatæ, quia vix aliud concipitur signum apertum et omnibus obvium quo Deus manifestet se hanc religionem suâ auctoritate testari.

III. DE MIRACULI DISCERNIBILITATE. [2]

60. Negant discernibilitatem miraculi : positivistæ multique rationalistæ.

Ut secernatur miraculum, *tria* sunt ostendenda : 1) realitas seu *historicitas* facti, 2) ejus *præternaturalitas*, et 3) *divinitas.*

A) *Historicitas facti miraculosi constare potest.*

61. Etenim **a)** ex definitione miraculum est *factum sensibile*, ac proinde observari potest sicut quodlibet aliud, — **b)** *testimonio* scripto vel orali servari et tradi potest, sicut aliud, ita v. g. sanatio cæci.

Nec obstat *præternaturalitas* facti miraculosi; — nam miraculum non est præternaturale in se, quatenus factum, sed in causa solum, quatenus ab agente suprahumano procedit. — Et ideo, sine Academia observari potest, ita, v. g., resurrectio mortui.

[1] P. DE TONQUÉDEC, op. cit., p. 207. — [2] *Syn. maj.*, n. 266-275.

Hume dicit mille testes insurgere contra unum testem qui miraculum affirmat. Quod quidem merum sophisma est : mille enim testes affirmant legem quæ ordinarie applicatur, testis autem miraculi affirmat factum unum extraordinarium quod interventu Dei speciali productum est, ergo non testantur de uno eodemque objecto.

B) *Præternaturalitas facti miraculosi dignosci potest.*[1]

62. Ut constet præternaturalitas facti miraculosi, *requiritur* et *sufficit* ut, attentis natura rei et circumstantiis concretis omnibus, clare appareat nullam esse proportionem inter media adhibita effectusque productos, ita ut tales effectus agenti præternaturali tribui possint[2]. Porro hæc duo constare possunt : 1) ex *natura facti* : certe præternaturalis est resurrectio mortui, multiplicatio materiæ. 2) ex *circumstantiis* : in naturalibus phænomenis tria inveniuntur, scilicet regularitas, proportio, tempus. Sed hæc in miraculis desunt.

63. *Objicitur* : **a**) *vires naturæ non omnes cognosci*, ac proinde numquam possibilem esse certitudinem de præternaturalitate alicujus facti. — *Respondemus* : Ut certi simus de præternaturalitate facti concreti, non requiritur ut cognoscamus omnes vires naturæ, et dicere valeamus quousque earum efficacia sese extendere valeat, sed sufficit ut practice dijudicare possimus quid in determinatis circumstantiis operari nequeant. Experientia perpetua docti, scimus quosdam effectus in certis conditionibus produci non posse natura physica : ita, v. g., novimus mortuum jam fœtidum non solo vocis imperio ad vitam revocari, etc.... Unde, si hujusmodi effectus in iis circumstantiis producuntur, legitime concluditur illos a virtute præternaturali procedere, videlicet aut divina aut diabolica.[3]

1 De la Barre, *Faits surnaturels et forces naturelles*. — Le Bec, *Preuves médicales du miracle*.

2 De Bonniot, *Le miracle et ses contrefaçons*.

3 Le Bec, *Les forces naturelles et les guérisons miraculeuses*, in *Etudes*, 20 août 1922, p. 423-432.

64. **b**) Multa tanquam miracula haberi quæ *imaginationi aut hypnotismo* tribui possunt. — *Respondemus* :

1) Notam esse vim imaginationis Doctoribus catholicis[1], — et pariter somnambulismi, magnetismi et hypnotismi, — sed, juxta medicos, morbi qui ex cujusdam organi læsione procedunt his modis sanari nequeunt, et ideo omnes sanationes miræ vi phantasiæ explicari non possunt.

2) Quando his causis naturalibus obtinetur sanatio, observantur leges naturales a peritis notæ, — in miraculo præter has leges sanatio efficitur.

3) Denique, non omnia facta miraculosa sunt morbi sanationes, alia multa narrantur, v. g., in Evangeliis, resurrectio mortuorum.

C) *Divinitas facti miraculosi dignosci potest.*

65. *A priori* debent esse signa quibus secernantur opera Dei *a prodigiis diabolicis*. Hæc signa oriuntur :

a) ex *natura operis*, quod quandoque a Deo solo perfici potest, ita, v. g., resurrectio mortui, prædictio futurorum contingentium;

b) ex *moralibus characteribus* operis, scilicet 1) ex persona *thaumaturgi*; 2) ex *modo* quo fit miraculum; 3) præsertim ex *effectibus*; 4) ex *doctrina* cum qua connectitur.

Ita *plerumque* secernuntur miracula divina a prodigiis diabolicis, et ideo intelligitur Deum permittere mirabilia a diabolis perfici.

66. Concludendum est igitur nonnulla opera ut miraculosa certo cognosci posse, modo attente inspiciantur tum effectus productus, tum causæ naturales cum omnibus adjunctis, tum circumstantiæ morales et religiosæ. Hæc certitudo major minorve habetur pro diversis operibus, sed semper *moralis* dici debet, quippe quæ acquiratur

1 Benedictus XIV, *De servorum Dei beatificatione*, lucide regulas tradit ad dignoscendas miraculosas sanationes.

sub influxu dispositionum moralium cum concursu voluntatis [1].

IV. De vi demonstrativa miraculorum [2].

67. Thesis : *Miracula, cum Dei omnipotentiam luculenter commonstrent, divinæ revelationis signa sunt certissima et omnium intelligentiæ accommodata; ita ut doctrina, in cujus confirmationem eduntur, certe ut a Deo revelata habenda sit.* Philosophice certum, theologice de fide.

1° Thesis *explicatur* : Ut miraculum sit signum revelationis certissimum, *requiritur absolute ut peragatur in confirmationem doctrinæ quæ ut revelata perhibetur* : nam, deficiente omni vinculo inter miraculum et doctrinam, miraculum esset quidem interventus extraordinarius Dei, non autem sigillum Dei doctrinæ appositum.

Duplici modo aliquod miraculum fieri potest in confirmationem alicujus doctrinæ : **a**) *directe*, si quis explicite aut æquivalenter asserit aliquod miraculum secuturum esse ut ita manifestetur veritas talis doctrinæ; **b**) *indirecte*, si quis, legatum divinum sese declarans, ad miracula a se antea patrata provocat.

68. 2° Thesis *probatur* : Etenim impossibile est Deum mentiri. Porro mendacium æquivalenter proferret Deus, si miracula patraret ad demonstrandum aliquam doctrinam falsam, aut mere humanam, esse ab ipso revelatam. Ergo.

Confirmatur argumentum comparatione sigilli regii quo non signantur nisi scripta vere authentica.

[1] De Tonquédec, op. cit., p. 228; de Poulpiquet, *Le miracle et ses suppléances*, ch. IV.

[2] De Poulpiquet, *L'objet intégral de l'Apologétique*, p. 69-75; *Le Miracle et ses suppléances*, 1914, p. 188 sq.; — *Syn. maj.*, n. 276-279.

Cùm vis demonstrativa miraculi sit ex se omnino decretoria, miraculum *intelligentiæ etiam modernorum accommodatur*, ut patet ex eo quod multi viso miraculo ad Deum revertantur. Si non intelligant coævi quidam nostri, sibimetipsis, scilicet præjudiciis suis [1], non miraculo culpa adscribatur. — Nec obstat legitima rationis *autonomia*, quia miraculum, utpote a Deo immediate productum, est motivum sufficiens assentiendi.

Sæpe *objicitur* miracula in falsis religionibus inveniri, et ideo nullam esse vim miraculorum demonstrativam. — Quoad facta allegata sedulo inquiratur num sint historice vera et præternaturalia, num a diabolo facta. Si vera miracula sint, numquam in confirmationem doctrinæ falsæ peracta sunt.

§ III. De prophetia [2]

69. 1° *Notio.* Prophetia (a πρό-φημι) significat prædicere vel dicere pro aliquo. Hic sumitur in sensu prædictionis.

Stricto sensu, prophetia est *certa prædictio futuri eventus qui naturaliter præviderì nequit.*

2° *Possibilitas.* Possibilis est, quia Deus omnia etiam futura contingentia novit, ob suam æternitatem, causalitatem ad omnia et infinitam perfectionem; et ea manifestare potest.

3° *Discernibilitas.* Vaticinia possunt quandoque certo historice cognosci et distingui ut vere supernaturalia scilicet divina, præsertim quando miraculum annuntiatur.

4° *Vis probativa prophetiæ* eadem est ac vis probativa miraculorum, cum prophetia sit miraculum ordinis intellectualis.

Notandum : Miracula ordinis moralis magnam vim in christiana apologetica retinent. Sunt facta quæ præter ordinem naturæ *moralis*, *speciali Dei interventu*, producuntur : v. g., heroica

[1] De Tonquédec, op. cit., livre I.

[2] *Syn. maj.*, n. 280-284.

martyrum fortitudo. *Cognosci* possunt 1) ut *historica*, quia sensibilia sunt sive per se, sive per suos effectus; 2) ut *supernaturalia*, quia vires morales hominis superant, et ratione circumstantiarum speciali auxilio Dei tribuenda sunt. — Quoad eorum *possibilitatem* et *vim demonstrativam*, vide quæ dicta sunt nn. 56 sqs., 67 sqs.

Scholion. Doctrina catholica de miraculis.

70. Ex *Vaticano* **certum est** miracula **a**) *esse facta divina, revelationis argumenta externa* et *signa certissima* et *omnium intelligentiæ accommodata;* **b**) quæ Dei omnipotentiam et infinitam scientiam demonstrant.

De fide : a) miracula *fieri posse*, **b**) certo *posse aliquando cognosci*, **c**) *divinam religionis christianæ originem rite probare;* **d**) revelationem divinam *externis signis credibilem* fieri posse; ideoque non sola interna experientia cujusque, aut inspiratione privata, homines ad fidem moveri debere[1].

[1] " Ut nihilominus fidei nostræ obsequium rationi consentaneum esset, voluit Deus cum internis Spiritus Sancti auxiliis *externa* jungi *revelationis suæ argumenta*, facta scilicet divina, atque imprimis miracula et prophetias, quæ cum Dei omnipotentiam et infinitam scientiam luculenter commonstrent, *divinæ revelationis signa sunt certissima* et omnium intelligentiæ accommodata...

Can. 3. Si quis dixerit revelationem divinam *externis signis credibilem* fieri non posse, ideoque sola interna cujusque experientia aut inspiratione privata homines ad fidem moveri debere; anathema sit.

Can. 4. Si quis dixerit *miracula nulla fieri posse*, proindeque omnes de iis narrationes, etiam in Sacra Scriptura contentas, inter fabulas vel mythos ablegandas esse; aut *miracula certo cognosci numquam posse*, nec *iis divinam religionis christianæ originem rite probari;* anathema sit. (Conc. Vatic., sess. III, cap. 3, can. 3-4, *D. B.*, 1790, 1812, 1813.

In *formula Jurisjurandi a Pio X* præscripti, dicitur : " Secundo externa revelationis argumenta, imprimisque miracula et prophetias admitto et agnosco tanquam *signa certissima divinitus ortæ christianæ religionis*, eademque teneo ætatum *omnium* atque hominum, etiam *hujus temporis*, intelligentiæ esse maxime accommodata ". *D. B.*, 2145.

TRACTATUS II.

DE CHRISTO LEGATO DIVINO SEU DE RELIGIONE CHRISTIANA.

71. Demonstratis necessitate alicujus religionis necnon possibilitate et necessitate saltem morali revelationis, statuemus *Jesum Christum verum Dei legatum* fuisse ad veram religionem hominibus revelandam. Hæc legatio historice præsertim demonstrabitur ordinem chronologicum sequendo. Ostendemus 1° divinam Christi legationem divinitus *præparatam;* 2° *probatam* argumento *interno*, i. e., ex ejus excellentia; 3° *externo*, i. e., ex persona et testimonio Christi, ex ejus miraculis et præcipue resurrectione; 4° *confirmatam* christianismi primævi historia; 5° *roboratam* ex *comparatione* cum aliis religionibus.

Prænotanda de libris Veteris et Novi Testamenti[2].

I. *De libris Vet. Testamenti.*

72. Libri, quibus utemur in historica demonstratione sequenti, sunt *Pentateuchus, libri Regum, scripta Prophetarum*, quorum authenticitas admittitur ab omnibus catholicis et a rationalistis multis.

II. *De libris Novi Testamenti.*

73. Fontes e quibus testimonia de Christi missione depromuntur, sunt libri *N. T.*, præsertim *Evangelia, Actus Apostolorum* et *Epistolæ*

[1] Léonce de Grandmaison, *Jésus-Christ, sa personne, son message, ses preuves;* Lepin, *Le Christ-Jésus;* P. Lagrange, *L'évangile de Jésus;* J. B. Bord, *L'apologétique par le Christ.*

[2] *Syn. maj.*, n. 287-298.

S. Pauli. — Genuinitas et historica auctoritas præcipuarum Epistolarum, et Actuum Apostolorum ab ipsis acatholicis criticis agnoscuntur [1], — de Evangeliis solis pauca dicemus [2].

Credibilitas Evangeliorum in Apologetica est eorum *auctoritas humana* : quæritur num referant facta quibus plena fides humana dari possit. Ut plena fides iis libris dari possit, requiritur ut sint 1) *authentici*, 2) *integri* saltem substantialiter, 3) et *revera historici* [3].

74. 1° *De authentia Evangeliorum.* — Catholici auctores admittunt Evangelia *synoptica* ante annum 63 composita esse a Matthæo, Marco et Luca, et quartum evangelium in fine primi sæculi a Joanne apostolo scriptum fuisse.

Argumentis extrinsecis probatur quatuor Evangelia : **a**) circa finem II[i] sæculi communiter tribui auctoribus quorum nomine vulgata sunt, ut constat ex testimoniis *Irenæi* († 202), *Tertulliani*, *Tatiani*, et ex *fragmento Muratoriano;* **b**) jam nota fuisse inter Christianos in priori parte secundi sæculi : allegantur enim a *Justino*, *Papia*, *Herma*, in *epistola Polycarpi*, in *epistolis Ignatii*, *Clementis Romani*, et *Barnabæ;* **c**) ab hæreticis ipsis et paganis genuina haberi. — Quomodo hæc Evangelia sola, exclusis apocryphis, ab Ecclesiis diversis et dissitis ut genuina recipi, in cœtibus liturgicis legi potuerint, nisi tempore Apostolorum fuerint conscripta?

Confirmatur genuinitas Evangeliorum *criteriis internis*, nam minutissimas referunt circumstantias (ea fulgentes veritate quam coævi soli obtinere possunt in descriptione

[1] Cfr. PRAT, *La Théologie de S. Paul*, t. I, p. 9-16; E. JACQUIER, *Hist. des Livres du N. Testament*, t. I, III.

[2] De auctore, tempore compositionis et historica veritate Evangeliorum secundum Matthæum, secundum Marcum et secundum Lucam, necnon de relationibus mutuis inter tria priora Evangelia, responsa dedit *Commissio de Re biblica*, 19 junii 1911 et 26 junii 1912. — Cfr. E. LEVESQUE, *Nos Quatre Evangiles*, Paris, 1917, ubi auctor erudite et sapienter ostendit tria evangelia synoptica et S. Joannis evangelium, etsi scopo distincta, ita inter se connecti ut, nedum sibi contradicant, se invicem compleant et explicent.

[3] E. JACQUIER, *op. cit.*, t. II, IV.; LEPIN, *D. A.*, art. *Evangiles*, t. I, p. 1598.

locorum, morum, rerum et personarum) quæ brevi, Jerusalem captâ dirutoque templo, omnino mutatæ sunt.

2° *Integritas* substantialis Evangeliorum minime impugnatur : constat enim manuscriptorum et citationum concordi testimonio.

75. 3° *De historicitate Evangeliorum.* *Sinceritas* evangelistarum fere ab omnibus peritis agnoscitur. Eorum testimonia habent *valorem historicum* : nam non decepti fuerunt : eventus cognoscebant, descriptiones locorum et morum populi annuntiant scriptores de his optime instructos, narrant etiam ea quæ Apostolis non favent; aliunde nec deceptores esse potuerunt, cum narrent facta tempore quo multi testes erant superstites.

76. Ad hunc valorem rejiciendum, rationalistæ plura systemata invenerunt : v. g., naturalismum, mythismum, criticismum. Hodie plerique putant gesta et verba Jesu paulatim *transfigurata fuisse enthusiasmo*, *fide discipulorum*, inter tempus quo Magister obiit et tempus quo Evangelia scripta sunt.

A) Contendimus hanc idealisationem : **a**) *verisimilem non esse*, quia Synoptici veram historiam narrare intendunt, et historice vera narrant de statu politico, morali et religioso Judæorum; **b**) *moraliter impossibilem*, nam quomodo doctrina christiana qualis a Synopticis exponitur inveniri potuerit aut substantialiter immutari? et quinam adulterare potuerint facta quorum testes multi supererant? **c**) *factis contrariam*, si gesta et dicta Christi paulatim transfigurata fuissent eo fine ut Magister primum purus homo, dein Messias a Deo delegatus, verusque Deus incarnatus successive crederetur, Evangelia non infirmitates, dolores, tristitiam et anxietates Jesu narrassent, sed clare et explicite divinitatem ejus et vim satisfactoriam mortis exposuissent, cùm hæc dogmata jam fide reciperentur tempore quo libri nostri scripti sunt.

Ergo *Synopticis tanquam documentis historicis* [1] uti possumus, præsertim si non unum aut alterum textum

[1] Cf. MANGENOT, *Les Evangiles synoptiques.*

tantummodo allegamus, sed plura testimonia ad unum et idem probandum concordantia.

77. B) Dicunt critici liberales facta narrata *in Quarto Evangelio* esse conficta, *allegorias vel symbola* ad aliquam doctrinam inculcandam, sermones ibi Christo adscriptos non esse ipsius Domini sermones, sed compositiones theologicas scriptoris[1]. — Non diffitemur quartum Evangelium, utpote ad doctiores scriptum, *altiorem* tradere doctrinam quam *synoptica*, et esse dogmaticum simul ac historicum : ex quo inferri potest auctorem selegisse ea facta et dicta quæ divinitatem Christi efficacius demonstrarent; negamus autem eventus relatos meras esse allegorias et sermones Christo adscriptos non esse saltem quoad substantiam a Domino prolatos[2].

Nihil igitur prohibet quin fidem adhibeamus quarto Evangelio sicut et ceteris. Attamen, in Apologetica, Synopticis frequentius utemur ut argumenta majorem vim habeant apud incredulos.

CAPUT I.

Legatio divina Christi ex ejus præparatione probatur.

78. Status quæstionis. **a**) *Præparatio prophetica*[3]. Deus, qui omnia suaviter disponit, viam paravit christianæ religioni seligendo et specialiter instruendo populum judaicum, cui revelationis depositum commisit. Quia vero populus electus, non obstante revelationis luce, ad idololatriam et injustitiam pronus erat, Deus multifariam multisque modis eum ad *monotheismum* et divinæ legis observantiam revocare non desiit

[1] Cf. Lepin, *Valeur historique du 4e Evangile.*

[2] *Commissio de Re biblica*, die 29 maii 1907, docet retinendam esse veritatem historicam quarti Evangelii. Decret. *Lamentabili*, *D. B.*, 2014-2019.

[3] Cf. Mangenot, *Diction. de la Bible* (Vigouroux), art. *Prophètes;* Pelt, *Histoire de l'Anc. Testament;* Abbé de Broglie, *Questions bibliques.*

longa *Prophetarum* serie, qui viam Christianismo paraverunt non solum *prædicando* veritates fundamentales quibus Christianismus innititur, sed etiam *prædicendo* adventum regni messianici quod nihil aliud est nisi christiana religio.

79. **b**) *Prævia de prophetis*[1]. Prophetæ apud Hebræos dicuntur *Videntes*, seu *Dei interpretes* aut legati. — Ex usu loquendi biblico prophetæ sunt *interpretes Dei ab eo impulsi ut divina placita sibi revelata circa res præteritas, præsentes aut futuras ceteris hominibus manifestent.*

Prophetæ regnum Dei promovent tum verbis, tum factis. — Prophetia supponit igitur : 1) revelationem supernaturalem, et 2) missionem a Deo acceptam aliis revelata communicandi. — Differt ab *inspiratione*, quia non omnis propheta ad scribendum movetur. — Prophetæ fuerunt simul *prædicatores* et *prædicentes :* de eorum *prædicatione* et *vaticiniis* successive dicemus.

c) *Argumentum generale.* Historice constat prophetas viam mirabiliter parasse Christianismo sua *prædicatione* religiosa et morali, et *suis prophetiis* de Christo Dei legato. Atqui illa prædicatio et prædictæ prophetiæ non possunt causis naturalibus explicari. Ergo dicendum est Deum interventibus extraordinariis viam parasse Christianismo et probavisse Christum esse verum ejus legatum.

Art. I. De prædicatione prophetarum.

I. *Factum prædicationis propheticæ viam Christianismo parantis.*

80. A) *Alii prophetæ factis prædicaverunt.* Ita : **a**) *Moyses* monotheismum docuit legemque moralem et civilem nomine Dei promulgavit; **b**) interventu *Judicum*, Deus Israelitas a cultu Baal et Astarte avertit; **c**) tempore *Regum*, prophetas misit, sicut *Nathan*, qui legem moralem

[1] *Syn. maj.*, n. 301-323.

regibus ipsis inculcarent; **d**) post schisma Israeliticum, in regno Israel, *Elias* et *Elisæus* cultum soli Yahweh reddendum ostenderunt.

81. **B**) *Alii scriptis prædicationem suam consignaverunt.* **a**) *In regno Israel, Amos* purum monotheismum et religionem internam prædicavit; *Osee* peccata populi vivide descripsit, et annuntiavit castigationem jam imminere.

b) *In regno Juda :* 1) *Isaias* sanctitatem Dei docuit, necnon puritatem cordis, justitiam, misericordiam erga pauperes, veramque pænitentiam; 2) *Jeremias* ruinam Judæorum prædixit, simul et instaurationem : tunc fœdus novum habendum esse non solum inter Deum et populum suum, sed etiam *inter Deum et animam fidelem;* 3) *Ezechiel* affirmavit peccata cuique esse propria; novum regnum instaurandum cujus fundamentum est justitia, et antiquarum legum observatio.

82. Ita, per undecim sæcula, Prophetæ fidem in Deum unum, infinitum, sanctum, misericordem, providum et remuneratorem, cultum religiosum, externum simul et internum, puritatem morum, justitiam et caritatem prædicaverunt; — et ita *viam paraverunt* ordini rerum perfectiori quem annuntiabant tanquam *complementum* antiquæ religionis. Ille ordo, in quo paterna Dei erga homines misericordia, caritas fraterna erga omnes, etiam inimicos, lucidius inculcaretur, genuinus Dei cultus necnon justitia et caritas *per totum orbem* spargerentur, est *Christianismus*, qui non differt quoad essentialia a Mosaismo, sed eum valde perficit : nam Jesus non venit solvere, sed adimplere legem.

Apparet ergo *Prophetas prædicationibus suis viam parasse Christianismo.*

II. *Prædicatio prophetarum non potest naturalibus causis explicari* [1].

83. **A**) *Explicationes falsæ.* **a**) Non potest haberi prophetarum prædicatio sicut *expressio mentis coævorum :* sæpe enim doctrinam prædicant contrariam præjudiciis concivium, proptereaque persecutiones patiuntur; — imo a falsis prophetis distinguuntur quia non ea quæ regibus populoque placerent annuntiabant, sed ea quæ unius Dei cultum promoverent.

[1] Cf. CRUVEILHIER, *R. P. A.*, VI, p. 814.

b) Neque dici potest prophetas suam doctrinam *e vatibus et legislatoribus finitimarum gentium* deprompsisse, quia hæ gentes monotheismum purum ignorabant, et ethicam naturalem multis erroribus fœdatam docebant.

84. **B**) *Solutio vera.* Doctrina prophetarum ab ipsa *Dei revelatione* provenit, ut ipsi explicite et sæpius testantur : sed eorum testimonium est omnino fide dignum, cum honesti et sui compotes certo sint. Et hoc magis constat ex eo quod alii aliorum inscii varios regni messianici characteres seorsim ac velut *membratim* depingunt, in unum eumdemque finem concurrunt; quod quidem explicari nequit nisi Deus ipse eorum mentem ac scripta direxerit.

85. **C**) *Vis probativa factorum quoad Christi legationem.* Religio judaica a prophetis annuntiata, imperfecta et quasi fragmentaria remanebat; complementum ergo postulabat. De facto, illud invenit et quidem perfectum in sola doctrina Christi de paterna Dei misericordia, de caritate, de patientia in adversis et de religionis universalitate. Porro talis innovatio doctrinalis repentina certo probat eumdem Deum nobis olim locutum fuisse per prophetas, novissime autem per Christum, qui legem non solvit sed adimplevit.

ART. II. DE PROPHETIIS QUÆ LEGATIONEM CHRISTI ANNUNTIANT [1].

86. **Status quæstionis.** Omissis prædictionibus prophetarum circa Judæos et gen-

[1] *Syn. maj.*, n. 324-342.

tes finitimas, de *vaticiniis messianicis* solis agemus. —

Aliæ prophetiæ *sensu litterali*, aliæ *sensu typico* seu spirituali Messiæ applicantur. Hæ sunt veræ prophetiæ quæ inter Christianos argumentum apodicticum præbent, sed rejiciuntur a Rationalistis : expedit ergo ut iis utamur quæ tantummodo *sensu litterali* Christo applicantur. — Et non omnes prophetias litterales exponere intendimus, *præcipuas tantum* referemus, eas quæ a Rationalistis bona fide præditis rejici nequeunt.

Argumentum. Si Christus adimplevit prophetias messianicas, credere debemus ipsum esse Messiam, i. e. legatum divinum; et suam religionem a Deo oriri. Atqui constat prophetias messianicas in Christo fuisse perfecte impletas. Ergo.

I. *Prophetiarum expositio.*

87. Referuntur præcipua vaticinia de regno Dei et de Messia :

1° *De regno Dei* universali in monotheismo. Prophetæ omnes certa cum fiducia prædixerunt *monotheismum* apud omnes gentes prævaliturum esse, Yahweh regnaturum super universam faciem terræ. — Regnum universale solius veri Dei per Israelem constituendum et prædicandum. — Regnum Dei fore non tantum externum, sed internum, cùm sit unio intima Dei cum anima cujusque fidelis.

2° *De Messia*, hujus regni principe. Prophetæ docent :

1) Regem Messiam oriundum esse ex progenie David, et in civitate Bethleem nasciturum ;

2) qui vocabitur filius Dei, Deus fortis, et donis Spiritus Sancti replebitur ;

3) judicabit populum suum in justitia et æquitate, legem scribet in cordibus discipulorum ;

4) impugnabitur, sed vincet inimicos suos ;

5) Messias opus suum peraget et populum suum salvabit humili obedientia, passione et morte gloriosa ;

6) post varia certamina ultimam reportabit victoriam quando, confracto orbe terrarum, omnes populos judicabit, justosque gloria et honore coronabit.

II. *Prophetiarum in Christo adimpletio.*

88. A) Exponuntur facta. Vaticinium de *universali Dei regno* per Christum fuit perfecte impletum. Nam : Religio a Jesu Nazareno prædicata est monotheismus purus Judaicæ gentis ; a Judæis per totum orbem diffusa est ; exigit cultum in spiritu et veritate ; prædicat intimam unionem inter Deum et animam. — Item prophetiæ omnes de *Messia* certe in Christo adimplentur. Jesus natus est ex familia David, in Bethleem ; ut Filius Dei agnitus est et Spiritu Sancto plenus ; æquitatem et justitiam verbis et exemplis docuit ; regnum instituit mere spirituale, pacificum et universale ; populum suum salvavit non terreno triumpho, sed humiliationibus ac tormentis patienter toleratis ; Christianismus multis persecutionibus obnoxius fuit, sed invictus manet.

89. B) Vis factorum demonstrativa. Hæ prædicationes sive de monotheismi victoria, sive de vita et operibus Messiæ-Christi sunt vere divinæ. Nam *eventum præcesserunt*, et tam multæ sunt, tam certæ, tam extraordinariæ, ut *humana sagacitate* inventæ dici non possint. — Multæ exspectationibus et desideriis Judæorum contrariæ erant, præsertim vaticinia de passione Messiæ et conversione Gentium.

Non diabolicæ, sed divinæ dicendæ sunt, ex eorum objecto, necnon ex fine, ex circumstantiis

et ex fructibus. — Christus itaque est vere legatus a Deo missus, ejusque religio est vere divina.

90. *Objicitur* prophetias minime impletas fuisse quia prænuntiabatur felicitas temporalis et instauratio regni Israelitici. — *Resp.:* Felicitas temporalis et instauratio regni Israelitici erat elementum omnino secundarium in prophetiis, quod in quibusdam vaticiniis deerat, imo quibusdam excludebatur. Intelligendi sunt ergo illi textus tanquam figuræ spiritualis Jerusalem, scilicet Ecclesiæ Christi.

Quidquid igitur spirituale erat in prophetiis impletum est ac quotidie impletur in Christiana religione. Christus a Prophetis præparatus ac prædictus, doctrinas in Vetere Testamento quasi in germine contentas ampliavit et perfecit, simulque vaticinia a Prophetis edita adimplevit, ideoque *divinus est legatus primarius* ac *principalis*, cujus doctrinam utpote divinitus revelatam toto corde amplecti debemus.

CAPUT II.

Divina Christi legatio ex ejus doctrina suadetur.

91. Legatio divina Christi *indirecte* probata per prophetias, demonstratur *directe* præsertim ex *historia;* huic demonstrationi via paratur argumento *interno* ex ipsa Christi doctrina sumpto.

Ut logice procedatur, ostendemus : 1° Christum vere *doctrinam aliquam docuisse,* 2° hanc doctrinam tam *excellentem* esse ut *soli Deo* tribuenda sit.

Art. I. Christus doctrinam prædicavit [1].

92. Contra Protestantes liberales et Modernistas, juxta quos Christus nihil proprie docuit, sed solum vivendi formam nobis reliquit, statuitur :

[1] *Syn. maj.*, n. 345-349.

Thesis : *Christus vere doctrinam proprie dictam docuit,* i. e., *summam veritatum dogmaticarum et moralium ab omnibus credendam.* Historice certum et theologice de fide. *Prob. :* **a**) ex *Synopticis,* in quibus Christus apparet, inter Judæos, ut nuntius doctrinæ in nomine Dei allatæ, ad salutem necessariæ, omnibus impositæ; **b**) ex *Evangelio S. Joannis,* ubi Jesus exhibetur ut lux mundi, veritas ipsa, cui credere absolute necessarium est ad vitam æternam; **c**) ex *Actibus* et *Epistolis* constat pariter Apostolos intellexisse doctrinam Christi velut corpus dogmaticum fideliter docendum et servandum.

Art. II. De excellentia doctrinæ christianæ [1].

93. Argumentum generale. — Doctrina christiano-catholica *in se* spectata legitimis altiorum facultatum aspirationibus et exigentiis apprime respondet. Atqui doctrina religiosa tam excellens, attenta humani ingenii infirmitate necnon divina Providentia, supernaturalis merito dicitur. Ergo doctrina christiano-catholica est vere supernaturalis.

I. *Exponitur doctrinæ christiano-catholicæ excellentia.*

94. Thesis : *Christiano-catholica doctrina omnino est excellens, seu altiorum hominis facultatum aspirationibus apprime respondet* [2].

Homini insunt nobilissimæ aspirationes, scilicet ad verum detegendum, ad bonum honestum faciendum, ad beatitudinem obtinendam : quæ quidem omnino *legitimæ* sunt, quia ex ipsa natura rationali hominis oriuntur, et eo vividius perci-

[1] *Syn. maj.*, n. 350-371. — [2] Cf. LACORDAIRE, *Conférences*, 14-37.

piuntur quo quisque magis secundum rationem vivere nititur. De his solis hic agitur.

95. *Probatur*, per partes :

A) *Doctrina christiano-catholica legitimis* **intellectus** *humani aspirationibus optime respondet.*

a) Etenim *intellectus anxius quærit doctrinam :*

1) *Completam*, de origine mundi, de existentia et natura Entis Supremi, de hominis origine et natura, de fine ultimo et mediis ad illum attingendum necessariis.

2) *Nulli certæ veritati adversam*, etiam in ordine scientifico, quia veritas veritati contradicere nequit.

3) *Harmonice unam*, i. e., doctrinam cujus partes inter se coadunantur.

4) *Omnium ingenio accommodatam*, quia omnes religionem profiteri debent.

b) *Atqui doctrina christiano-catholica his aspirationibus intellectus humani respondet.* Nam præbet doctrinam :

1) *Completam :* mundum esse ex nihilo creatum docet, — de natura Entis Supremi mira exponit, — naturam hominis, existentiam mali physici explicat, — finem nostrum ultimum dicit esse visionem beatificam.

2) *Nulli certæ veritati adversam :* nam nullus error inveniri unquam potuit in doctrina christiana. Inanis autem hujus contradictionis (inter scientiam et doctrinam catholicam) *species* inde potissimum oritur quod vel fidei dogmata ad mentem Ecclesiæ intellecta et exposita non fuerint, vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur.

3) *Harmonice unam :* nam omnia dogmata ita inter se connectuntur ut unum ex altero fluat, nec unum negari possit quin alia labefactentur. Præterea ethica christiana absque dogmatibus stare nequit.

4) *Omnium ingenio accommodatam :* quia, ut constat experientia, sua profunditate materiam subministrat investigationibus doctorum, et sua simplicitate tam paucis verbis exponi potest, ut pueri et rudes sciant de necessariis ad salutem ea omnia quæ requiruntur.

96. B) *Doctrina christiano-catholica legitimis* **voluntatis** *aspirationibus respondet.*

a) Etenim *voluntas requirit* et quidem legitime :

1) *Regulam agendi tutam* et *completam*, quia homo bonum non potest adimplere nisi prius illud cognoscat : singula sua officia quisque cognoscere desiderat, simul et tutam obligationis normam.

2) *Sanctionem sufficientem* qua ad bonum trahatur, et a malo dimoveatur ;

3) *Stimulos efficaces* ad legem servandam et eo efficaciores quo lex difficilior est.

4) *Solatium in ærumnis* vitæ præsentis.

b) *Atqui doctrina christiano-catholica has legitimas voluntatis aspirationes adimplet.* — Nam præbet :

1) *Regulam agendi tutam*, cujus honestatem simul et nobilitatem omnes confitentur, — *completam*, quæ complectitur omnia officia hominis erga seipsum, proximum et Deum, simulque rationem dat obligationis, scilicet voluntatem Dei creantis et ad ordinem supernaturalem elevantis.

Hæc regula morum, licet praxi difficilis, dici nequit naturæ humanæ destructiva, nec vitæ præsenti nociva, quia omnes virtutes naturales et supernaturales quibus perfectionem divinam imitemur prædicat, mortificationem non ut finem sed ut medium ad vitam moralem augendam præcipit, et vitam æternam nonnisi omnibus officiis in præsenti impletis obtinendam monet.

2) *Sanctionem sufficientem :* vitam æternam in cælis justis promittit, supplicia æterna in inferno malis minatur.

Nec dicatur christianas virtutes exinde esse opus mercenarium ; nam propter honestatem simul et præmium coluntur, — et præmium ipsum nihil aliud est quam amor Dei quo nihil honestius excogitari potest.

3) *Stimulos efficaces* ad legem servandam, nempe exempla Christi et sanctorum omnium, — necnon gratias quibus Deus adjuvat nos ut semper officium explere valeamus.

4) Fide novimus miserias hujus vitæ pœnam esse peccati, virtutis et præmii incrementum et viam tutam ad beatitudinem.

97. C) *Doctrina christiano-catholica legitimis* **naturæ sensibilis** *hominis aspirationibus respondet.*

a) *Siquidem indiget homo :*

1) ut e rebus sensibilibus et exterioribus ad divina manuducatur, nam anima et corpore constat ;

2) ut exercitium suæ corporalis activitatis excitetur et sanctificetur.

b) *Atqui doctrina christiano-catholica his propensionibus satisfacit* :

1) *Exteriori cultûs exercitio*, sacrificio Missæ, et tota Liturgia quæ cantibus, precibus, cæremoniis, concionibus hominem ad divina ducit, ut patet experientia.

2) *Activitatem* humanam excitat, inculcando laboris legem omnibus impositam, et ita directe fovet scientias et artes, commercium et industriam tuetur, — indirecte etiam progressum materialem promovet studio progressus spiritualis.

Ergo *stat major*, scilicet doctrina christiano-catholica in se spectata apprime respondet legitimis aspirationibus facultatum nostrarum. Argumentum confirmari posset effectibus religionis christianæ, de quibus infra, n. 137 sq.

II. *Doctrinæ christiano-catholicæ supernaturalitas* [1].

98. Thesis : *Hæc doctrina christiano-catholica, optime respondens aspirationibus altiorum facultatum nostrarum, non solum bona et transcendens est, sed merito supernaturalis, ideoque divinitus revelata dicenda est.*

A) *Prob.* per partes : 1° *Bona et transcendens est :* nam homines non possunt moraliter propriis viribus, absque auxilio divino indebito, summam veritatum invenire quæ ad rectam vitæ institutionem sufficiant : ergo, *a fortiori*, non possunt, sine Dei interventu, invenire doctrinam religiosam quæ omnibus legitimis aspirationibus naturæ rationalis tam perfecte satisfaciat. Solus christianismus hac facultate gaudet [2]; ergo bonus et transcendens est.

2° *Supernaturalis dicenda est :* nam nulla causa naturalis doctrinæ catholicæ transcendentiam explicat.

[1] *Syn. maj.*, n. 372-385.
[2] De Broglie, *Problèmes et conclusions de l'histoire des Religions*, ch. IX et X.

Dicunt adversarii merum hominem, præclaro ingenio præditum, potuisse forsan talem doctrinam invenire. — Sed, experientia teste, præclarum ingenium, nisi circumstantiæ loci, temporis et educationis faveant, vix ultra mediocritatem assurgit ; porro Jesus Nazarenus qui religionem christiano-catholicam prædicavit, numquam in scholis scientiæ studio vacavit.

Admissa hypothesi quod hæc doctrina sit divinitus revelata, singulare ejus transcendentiæ factum intelligitur : nam idem Deus qui mentem humanam condidit doctrinam humanæ naturæ accommodatam revelavit.

Hac hypothesi remota, habemus inscrutabile mysterium : doctrina, cui inveniendæ impares fuerunt philosophi omnes, etiam maximi, prædicata est in Judæa ab opifice, scientiarum ignaro et a piscatoribus et publicanis turbas alloquentibus.

B) *Confutantur systemata Rationalistarum*, quæ hujus doctrinæ supernaturalitatem negant.

99. *Doctrina christiana non fuit mutuata ab aliis religionibus, aut a philosophis.*

a) *Non fuit mutuata a* **Judæis** *doctoribus.*

Licet multa sint communia in utraque doctrina, et Christianismus sit complementum mosaïsmi, — tamen *tot sunt discrimina* ut ille non potuerit ex hoc naturaliter evolvi sine *speciali et novo interventu Dei.*

Ita, mosaïsmus est religio uni populo propria, Christianismus est universalis ; — Messias a Judæis exspectatus, erat Rex temporalis, Jesus fuit Messias spiritualis. — Quoad dogmata, Trinitas, Incarnatio, Redemptio per crucem, justificatio per fidem et bona opera, ignota erant Judæis ; — quoad ethicam, valde differunt præcepta Christi a traditionibus Seniorum et Pharisæorum.

100. b) *Non fuit mutuata a* **Græcis** *aut* **Latinis** *coætaneis.*

Fatemur multa apud paganos reperiri quæ doctrinæ christianæ consonant, nam ratio humana quasdam veritates in re morali aut religiosa adipisci potest. — Sed *tot et tanta sunt discrimina* inter religionem Christi et philosophorum placita, ut moraliter impossibile sit illam ab his evolutam fuisse *sine speciali Dei interventu.*

Nam, quoad dogmata, pagani ignorant Trinitatem, Redemptionem, sanctificationem per gratiam, imo multi inter præstantiores dubitant de immortalitate animæ, de Providentia. Quoad ethicam, nonnulla sunt præcepta fere identica quoad verba, sed motiva quibus innituntur longe diversa apparent.

101. c) *Neque explicari potest* **syncretismo.** *Syncretismus,* juxta adversarios, est synthesis cultuum orientalium (Isidis, Mithræ, etc.) et hellenicæ sapientiæ, a Paulo prædicata. — Sed hæc hypothesis factis adversatur : Paulus istis religionibus infensus erat et doctrinam ab ipso Christo acceptam docet. — Si syncretismus et ipse religionem *universalem* simul et *individualem* promovit, non sane eodem *sensu,* nec eodem *spiritu* ac Christianismus : syncretismus enim in pantheismum propendit et sanctitatem mere externam promovet. — Aliunde Ecclesia, jam a tempore S. Pauli, iis semper obstitit qui, ut Gnostici, christiana dogmata cum extraneis religionibus miscere tentârunt, eosque, quando pertinaces, e sinu suo expulit.

Conclusio. Ergo concludere licet doctrinam seu religionem christianam esse vere *originalem* et a Jesu ipso conceptam. — Si Jesus a Deo missus est ad homines docendos veram religionem, omnia intelliguntur; secus autem, aliquid incomprehensibile habetur, i. e., effectus sine causa sufficienti. Sic *transcendentia* christianæ doctrinæ ejus *supernaturalitatem probat.*

CAPUT III.

Legatio divina Christi historice ex ejus vita probatur[1].

De Christo tria sunt consideranda : 1. ejus *persona* et *testimonium,* 2. *miracula* et *vaticinia,* 3. *resurrectio.*

Art. I.

De persona et testimonio Christi.

§ I. De persona Christi.

102. Thesis : *Christi indoles et sanctitas ita supereminent ut tanquam miraculum ordinis moralis haberi debeant et signum ejus divinæ legationis.*

1° *Describitur indoles Christi.* Apud omnes evangelistas, Christus tanquam perfectus homo describitur :

A) Quoad *dotes intellectus,* in Jesu elucent : mira mentis acuitas et judicii rectitudo, maxima sapientia, doctrinæ sublimitas simul et simplicitas, auctoritas cum mansuetudine et humilitate.

B) Quoad *voluntatem :* 1. Jesus *immunis* fuit *ab omni peccato :* quod agnoscunt ejus inimici et discipuli. 2. Coluit *virtutes positivas :* **a)** ejus caritas *erga homines* fuit universalis, operativa et efficax, constans et invicta, nec tamen vitiis favit. **b)** *Erga seipsum,* manifestavit abnegationem per-

[1] Pascal, *Pensées,* art. XII; P. Léonce de Grandmaison, art. *Jésus-Christ,* in *D. A.,* col. 1361-1404; — *Syn. maj.,* n. 388-395.

fectam, cum maxima sinceritate, genuina humilitate; uno verbo, habuit complexum virtutum harmonice conjunctarum. c) *Erga Deum* pietatem et religionem supereminentem adhibuit in oratione et operibus suis.

103. 2°. *Conclusiones de ejus legatione supernaturali.* Dotes mentis et voluntatis Christi ita eminent ut indubitanter miraculum ordinis moralis constituant. — Jesus hoc factum sic explicat : ipse tam auctoritative et mansuete annuntiat doctrinam maxime sublimem et simplicem, quia *a Deo missus* est et *Dei doctrinam docet* : "Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me[1]". Ergo adest verus nexus inter eminentiam personæ Christi et ejus doctrinam et legationem divinam.

§ II. De testimonio Christi.

I. *Exponitur testimonium Christi de ejus legatione divina.*

104. Status quæstionis. *Catholici* affirmant Jesum Nazarenum suam missionem divinam toto decursu vitæ publicæ docuisse, sed gradatim explicasse, ut mentes Judæorum sensim disponeret ad suum regnum spirituale recipiendum.

Rationalistæ vero negant Jesum dixisse se esse Messiam, affirmant declarationes messianicas in Evangeliis relatas ex idealisatione primæ generationis christianæ provenire. — Quidam *Liberales et Modernistæ* putant Jesum dixisse se *fore* tantum Messiam regni eschatologici proxime futuri, quod reapse non advenit. Erravit ipse; et discipuli, frustra parousia per aliquod tempus exspectata, Ecclesiam constituerunt.

105. Thesis : ***Christus sæpissime declaravit, tum implicite et æquivalenter, tum explicite et solemniter, se esse Dei legatum, Messiam a prophetis***

[1] *Joan.*, VII, 16; cfr. V, 30; *Luc.*, X, 16.

prænuntiatum, a Deo specialiter missum ad docendos homines veram religionem[1]. Historice certum, theologice de fide.

Messias (i. e., unctus, vocabulum idem sonat ac Christus) a prophetis nuntiatus, triplicem missionem habere debebat regis, sacerdotis et prophetæ. Jesus hunc titulum sibi vindicavit, et specialiter missionem doctrinalem Messiæ adimplevit. Probatur *historice, ex Evangeliis.* Quo melius appareat *testimonium Jesu de seipso*, quatuor stadia chronologice distinguemus in publica ipsius vita.

106. A) *Initio vitæ publicæ*, Christus missionem suam messianicam et doctrinalem declaravit :

a) *Agendi ratione*, nam vices egit Messiæ, et docuit religionem tanquam a Deo missus. — Prædicavit regnum messianicum a prophetis annuntiatum appropinquasse[2], — et doctrinam suam in vicis, plateis et synagogis tanquam potestatem habens sparsit[3]. — Discipulos elegit et instruxit quos misit ad prædicandum adventum regni messianici, cum potestate dæmones ejiciendi et morbos curandi[4]. — Legem mosaïcam a traditionibus expurgavit, ac proprie nomine complevit, dicens : "Dictum est antiquis... Ego autem dico vobis...[5]" Simulque miracula patravit ad suam divinam missionem confirmandam.

b) *Æquivalentibus verbis*, quando asseruit se esse dominum sabbati[6], majorem David, Jona et Salomone[7], — Eum qui venturus est[8], — et super quem requiescit Spiritus Domini[9]. Tunc enim prophetias messianicas in se adimpletas esse affirmavit.

c) *Apertis verbis*, jam, quando locutus est cum Nicodemo[10], — cum muliere Samaritana[11], — post curationem paralytici ad probaticam piscinam in Jerusalem[12].

107. B) *Ultimo anno vitæ suæ* explicite locutus est :

a) *Discipulis.* Cæsareæ Philippi, ab eis quæsivit : "Quem me esse dicitis?" Respondit Simon Petrus : "Tu

[1] LEPIN, *Jésus Messie et Fils de Dieu*, 4e ed., p. 78-218. — *Syn. maj.*, n. 396-413. — [2] *Marc.*, I, 15. — [3] *Marc.*, I, 22.
[4] *Matth.*, IV, 18-22. — [5] *Matth.*, V, 21-22. — [6] *Matth.*, XII, 8.
[7] *Marc.*, XII, 35-37. — [8] *Matth.*, XI, 4-5. — [9] *Luc.*, IV, 21-25.
[10] *Joan.*, III, 13-18. — [11] *Joan.*, IV, 26. — [12] *Joan.*, V, 19-46.

es Christus", et Jesus hanc solemniter declarationem approbavit[1].

b) *Populo.* Legantur capita Joannis VII, VIII, X et apparebit Jesum non potuisse suam missionem messianicam et religiosam disertius affirmare.

Item, Jesus ingressus est ut Rex Messias in Jerusalem, clamantibus pueris : " Hosanna filio David ", et Pharisæis de hoc quærentibus respondit ita impleri Prophetias. Diebus sequentibus docebat in templo tanquam Messias, ut aperte dixit magistratibus interrogantibus in qua potestate hoc faceret[2].

C) *Tempore passionis suæ*, quando surgens Princeps Sacerdotum ait illi : " Adjuro te per Deum vivum ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei vivi? " — respondit illi Jesus : " Tu dixisti "[3]. Sciebat Jesus hanc declarationem condemnationis causam fore, sed tamen explicite locutus est, et postea libenter mortem accipiendo testimonium proprio sanguine sigillavit.

D) Tandem, *post resurrectionem suam*, discipulis de divina ipsius missione dubitantibus apparuit, ut eos in fide confirmaret. " Nonne oportuit ita pati Christum et ita intrare in gloriam suam "[4].

Ergo constat historice Jesum Nazarenum affirmasse se esse Messiam a Deo specialiter missum ad docendos homines veram religionem[5].

108. Conclusiones. A) Admitti nequit has declarationes non esse verba genuina Jesu, sed primæ Christianorum generationis inventa, nam : **a**) ita cum integra narratione connectuntur ut illis sublatis tota Evangelii tela scissa maneret, — et pauca quæ superessent fragmenta inintelligibilia omnino forent : ita mors Jesu non posset historice explicari ; **b**) insuper, certum est Apostolos jam a die Pentecostes docuisse Jesum esse vere Messiam[6], et ita deficit tempus ad idealisationem vitæ Jesu necessarium. Paulus etiam prædicat in synagogis Judæorum Jesum esse Messiam a prophetis prænuntiatum[7].

[1] *Matth.*, XVI, 13-19. — [2] *Matth.*, XXI, 23.
[3] *Matth.*, XXVI, 62-66. — [4] *Luc.*, XXIV, 13-53.
[5] Damnata est propositio sequens : " Jesus cum ministerium suum exercebat, non in eum finem loquebatur ut doceret se esse Messiam, neque ejus miracula eo spectabant ut id demonstrarent. " Decret. *Lamentabili*, prop. 28. *D. B.*, 2028.
[6] Cf. *Act.*, *II*, *36*. — [7] *Act.*, XIII, 27.

B) Neque dici potest, cum *Loisy*, Jesum affirmasse *se fore tantum* Messiam *sensu eschatologico.* — Messianicum regnum quasi duplex stadium habere debebat : prius in terra, posterius in cælis post ultimum adventum Messiæ. Jesus dixit se jam esse Messiam in primo sensu, jam vices agere Messiæ, ut constat ex superius dictis ; et fore Messiam in secundo sensu, quando omnia consummabuntur[1].

II. *Interpretatio testimonii Christi.*

109. Thesis : *Spectatis Christi ingenio et indole, testimonium quod de sua divina missione reddidit, verum est ; ideoque Christus est divinus legatus*[2].

Ut testimonium Jesu Nazareni de seipso sit fide dignum, duo requiruntur et sufficiunt : ut Jesus neque deceptor, neque deceptus fuerit. Atqui hæc duo constant. Ergo.

110. *Prob. minor :* **a**) *Jesus non fuit deceptor.* Omnes hoc concedunt. Christo igitur vere persuasum fuit se a Deo missum esse tanquam Messiam ad docendos homines veram Religionem.

b) *Jesus non fuit deceptus.* Quidam Rationalistæ, cum *Renan*, contendunt Jesum fuisse aliquatenus deceptum, et hanc persuasionem nihil aliud esse nisi vividam suæ cum Deo unionis conscientiam.

Id prorsus rejiciendum est. Nam Jesus ab initio suæ vitæ publicæ affirmavit se a Deo missum esse ad docendos homines doctrinam saluti necessariam, et proclamavit *hanc divinam missionem* tanquam *dogma præcipuum* quod credere necesse est sub pœna damnationis æternæ. Porro talis affirmatio, si falsa esset, supponeret Jesum fuisse *vere hallucinatum* et quidem *perpetuo*, quod oriri nequiret nisi *ex statu pathologico*

[1] Cf. DE LA BRIÈRE, art. *Eglise*, in *D. A.*, t. I, c. 1230.
[2] Cf. PICARD, *La Transcendance de Jésus-Christ.*

mentis aut voluntatis. Atqui hallucinatio perpetua in Christo admitti nequit, ut patet ex ejus sapientia et eximia sanctitate.

111. Testimonium igitur Jesu nec deceptoris, nec decepti, est omni fide dignum (quod et ex ejus miraculis efficacius demonstratur); — et ideo Jesus Nazarenus vere fuit Messias a Deo missus ad veram religionem hominibus revelandam; proinde Religio christiana quam prædicavit est vere divina et amplectenda.

Art. II. De miraculis et vaticiniis Christi.

112. **Thesis :** *Christus ad suam divinam missionem probandam, multa historica et divina miracula patravit, multaque edidit vaticinia.* Historice certum, theologice de fide.

§ I. De miraculis Christi [1].

113. Christus ipse multa fecit miracula : plus quam quadraginta sigillatim in evangelio narrantur. — S. Thomas notat hæc miracula fieri : circa spirituales substantias, cælestia corpora, homines et creaturas irrationales. Christus per miracula nonnisi *progressive* suam divinam legationem manifestavit, et dedit Apostolis suis potestatem opera miraculosa patrandi.

Miracula Christi spectari possunt sive *sigillatim,* sive *collective,* ut ex eis probetur divinitas Christianismi. Posteriorem methodum ut breviorem simul et efficaciorem amplectimur [2].

114. **Argumentum generale.** — Si Jesus Nazarenus vera peregit miracula ad confirmandam divinitatem suæ missionis religiosæ, credere debemus eum vere fuisse a Deo missum ad docendum nos veram Religionem ab omnibus hominibus amplectendam.

[1] *Syn. maj.*, n. 414-435.
[2] Fillion, *Les miracles de N. S. Jésus-Christ.*

Atqui constat Jesum Nazarenum vera peregisse miracula ad confirmandam divinitatem suæ missionis religiosæ. Ergo.

Major patet ex dictis, n. 67.

Minor probatur per partes, scilicet, miracula Christi : 1) historice certa sunt; 2) vere supernaturalia divinaque; 3) in confirmationem missionis suæ divinæ patrata.

I. *Miracula Christi historice certa sunt.*

115. Hoc jam colligitur ex historicitate Evangeliorum. — Sed multi admittunt historicitatem Evangeliorum et nihilominus rejiciunt miracula : contra quos argumenta specialia subjungere opportunum est :

a) *Iidem sunt testes* qui vitam Christi referunt et miracula : æqua fide digni sunt in factis utriusque generis narrandis, cum miracula sint facta sensibilia, extraordinaria et publica.

b) De nonnullis miraculis *juridica instituta est inquisitio* ab ipsis inimicis Christi, v. g., de curatione cæci nati.

c) Insuper miracula *cum tela evangelicæ narrationis ita contexta sunt* ut negari nequeant quin simul tota Christi historia rejiciatur.

d) Denique ad miracula Christi ut ad facta notissima fidenter provocant tum *Apostoli,* tum *Patres.*

II. *Miracula Christi sunt vere præternaturalia et divina.*

116. Dicunt multi hæc facta ut præternaturalia a coævis Christi agnita fuisse, quia Judæi proni erant ad miracula facile admittenda propter ignorantiam legum naturæ. — Sed :

a) Non omnes coævi Christi, non Pharisæi, nec inimici Christi, proni erant ad multiplicanda miracula ab eo facta.

b) Dato etiam quod coævi decepti sunt propter ignorantiam legum naturæ, sane potuerunt facta ipsa recte videre et referre, nostraque refert dijudicare num sint vere præternaturalia. Porro certum est multa a Christo patrata leges naturæ superare, inspectis tum eorum *natura*, tum *modo* quo peracta sunt, qualia sunt, v. g., subita paralytici curatio (*Joan.*, V, 5-9), leprosi solo tactu perfecta curatio (*Matth.*, VIII, 3), mortui resurrectio jam fœtidi (*Joan.*, XI).

c) Nec explicari possunt facta miraculosa suggestione aut hypnotismo. Nam : 1) curationes sunt nimis variæ, 2) Christus curationes perfecit instantanee, sine adminiculis, solo nutu vel tactu, imo aliquoties in distans [1].

III. *Divinitas miraculorum Christi patet :*

117. 1) sæpe ex *natura* operis, quod a Deo solo perfici potest, v. g., resurrectio mortui ; 2) ex *persona thaumaturgi*, qui omnibus virtutibus erat præditus; 3) ex *circumstantiis* miraculorum et in primis ex eorum *fructibus*.

IV. *Miracula Christi in confirmationem divinæ ejus missionis peracta sunt.*

118. *Ipse enim ad opera*, i. e., *ad miracula sua, sæpius et explicite provocat*, quando discipulos aut plebem vult convincere de divinitate suæ missionis [2]. Antequam Lazarum ad vitam revocet, finem suum aperte declarat : " Ut credant quia tu me misisti [3] ".

[1] Cf. *Matth.*, VIII, 5, XV, 22-28.
[2] *Matth.*, XI, 4-5; *Luc.*, VII, 21; *Joan.*, V, 36, X, 24, XIV, 10, XV, 24. — [3] *Joan.*, XI, 42.

Itaque discipuli propter miracula divinam auctoritatem Jesu agnoverunt, et ex miraculis divinam ejus missionem probaverunt.

Ergo stat minor.

119. Conclusio. Credere debemus Jesum Nazarenum vere esse a Deo missum ad docendum nos veram Religionem quam omnes amplecti debemus. Si error est, a Deo decepti sumus.

§ II. De vaticiniis Christi [1].

120. Si Jesus Nazarenus vera edidit vaticinia ad confirmandam fidem discipulorum in suam missionem divinam, credere oportet eum vere esse a Deo missum ad docendum nos veram Religionem.

Atqui constat Jesum vera edidisse vaticinia ad confirmandam fidem discipulorum in suam missionem divinam. Ergo...

1° Jesus Nazarenus *vera edidit vaticinia* [2]. Clare et minute multa prædixit futura contingentia quæ perfecte adimpleta sunt :

1) circa passionem et resurrectionem suam [3],
2) circa discipulos suos et Ecclesiæ fata [4],
3) circa Judæos seu excidium Jerusalem [5].

2° Hæc *vaticinia divinam Christi missionem probant.* a) Sunt enim *vere divina :* longe eventus præcesserunt; aliunde naturaliter prævideri nequibant : siquidem annuntiabant clare et certe facta determinata cum minutis adjunctis, et quidem tempore quo hæc omnia a libera voluntate hominum et Dei pendebant. Porro hæc omnia permulta et etiam minutissima sic prædicta completa fuerunt, ut historice constat.

[1] *Syn. maj.*, n. 436-442.
[2] Cf. Batiffol, *L'enseignement de Jésus*, p. 251.
[3] *Matth.*, XVI, 20-23; XVII, 21-22; XX, 17-19.
[4] *Matth.*, XXVI, 21-25, 31, 34; X, 17-18.
[5] *Matth.*, XXIV, 7, 11, 15-18; *Luc.*, XXI, 20-24.

b) Jesus edidit vaticinia ad *confirmandam fidem* suorum discipulorum in suam missionem divinam, ad roborandos animos Apostolorum ne forte scandalizarentur morte ipsius, ut patet ex *Joan.*, XIV, XV, XVI. — Ergo, si falsa sit doctrina Jesu, Deus ipse hujus falsitatis patronum sese exhibuit.

ART. III. DE RESURRECTIONE CHRISTI [1].

121. Argumentum. — Si Jesus Nazarenus vere a mortuis surrexit, credere debemus eum vere esse a Deo missum ad docendum nos veram Religionem.

Atqui historice constat Jesum a mortuis vere surrexisse.

Major est certa; nam 1) resurrectio est miraculum soli Deo possibile; 2) sæpe Jesus *prædixerat* mortem ac resurrectionem suam, et dederat resurrectionem propriam tanquam *sigillum miraculorum* suorum et argumentum suæ divinæ missionis.

Ad minorem demonstrandam, tria probabimus: 1) Jesum vere *mortuum* fuisse, 2) eumdem *in sepulcro sepultum fuisse*, 3) et vere *surrexisse*.

1° JESUS VERE IN CRUCE MORTUUS EST.

122. Certum est Jesum in cruce mortuum esse. — Patet : 1) ex *testibus* qui juxta crucem stabant : amicis qui narrant eum clamantem voce magna exspirasse, inimicis qui sedulo invigilaverunt ut sententia mortis executioni mandaretur; 2) ex testimonio *centurionis*, quem accersivit Pilatus priusquam corpus donaret discipulis,

[1] MANGENOT, *La Résurrection de Jésus;* LADEUZE, *La Résurrection du Christ devant la critique contemporaine;* L. DE GRANDMAISON, in *D. A.*, art. *Jésus-Christ*, col. 1474-1514; — *Syn. maj.*, n. 443-471.

necnon *militum* qui invenerunt eum jam mortuum et ideo non fregerunt ejus crura; 3) ex eo quod *publice* Apostoli, nullis contradicentibus, prædicaverunt Jesum mortuum esse in cruce.

2° CHRISTUS VERE IN SEPULCRO SEPULTUS EST.

123. Hoc constat ex narratione evangelistarum, ex auctoritate S. Pauli sepulturam Christi honorificam describentis [1], ex dictis S. Petri sepulturam Christi cum sepultura David comparantis [2]. — Opinio Loisy dicentis Christum in fossam communem projectum fuisse contradicit historicis testimoniis, usibus et legibus Judæorum circa capite damnatos eorumque sepulturam.

3° JESUS VERE A MORTUIS SURREXIT.

124. Errores. Nullus est qui hodie dicat *Apostolos fuisse deceptores;* — sed putant *Liberales* et *Modernistæ* eos *deceptos fuisse* aliqua hallucinatione, aut visione spirituali; vel dicunt fidem resurrectionis non esse primitivam, sed ex fide immortalitatis Christi sensim derivasse.

125. Thesis : *Christus in propria carne, quamvis gloriosa, vere a mortuis surrexit.* — Historice certum, theologice de fide [3].

Dicitur : 1) vere surrexit, in *propria carne*, nam caro Christi eadem quæ in cruce pependerat hæc iterum vitam habuit; 2) quamvis *gloriosa*, quia caro Christi, post resurrectionem, impassibilitate, subtilitate, claritate, agilitate et omnibus dotibus corporum glorificatorum gaudebat [4].

Duo sunt testimonia afferenda, S. Pauli et Evangelistarum.

[1] *I Cor.*, XV, 4. — [2] *Act.*, II, 24-32.
[3] Ex symbolis, ex magisterio ordinario et praxi liturgica Ecclesiæ universalis.
[4] Cf. DD. CHOLLET, *D. T. C.*, art. *Corps glorieux*.

126. **A)** *Testimonium S. Pauli* [1]. — Asserit Paulus, in *I Ep. ad Cor.*, resurrectionem tanquam factum inconcussum, omnibus notum, per traditionem transmissum : « Tradidi enim vobis in primis quod et accepi, quoniam Christus *mortuus est* pro peccatis nostris secundum Scripturas, et quia *sepultus est*, et quia *resurrexit* tertia die secundum Scripturas, et quia *visus est* Cephæ, et post hoc undecim. Deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul..., deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus; novissime autem omnium tanquam abortivo, visus est et mihi [2] ».

In hoc testimonio propter suam antiquitatem præstantissimo, Paulus narrat Christi mortem, sepulturam, resurrectionem, et hoc ultimum probat sex apparitionibus quas commemorat.

127. Frustra objiciunt Rationalistæ : 1) Paulum non referre apparitiones Jerosolymitanas; nam Apostolus non intendebat *omnes* apparitiones Christi resurgentis enumerare; — 2) Paulum apparitiones ut mere spirituales exhibere; nam contextus postulat apparitiones *corporeas*, quia idem qui mortuus est et sepultus secundum carnem, resurrexit et visus est pariter secundum carnem, — et Christus resurgens secundum carnem est *exemplar* resurrectionis nostræ secundum carnem.

Testatur ergo Paulus Jesum vere a mortuis *surrexisse*, et quidem *in carne propria*, licet *gloriosa*, ut patet ex versiculis sequentibus ejusdem cap. XV, 42-44 *Iª ad Cor.*

128. **B)** *Testimonium Evangelistarum* [3]. Duo testantur Evangelistæ : 1) sepulcrum inventum esse vacuum die tertiâ, 2) Christum vivum post mortem multoties apparuisse.

a) *Sepulcrum vacuum.* Secundum Evangelistas, corpus Christi e cruce depositum in sindone involutum fuit et in monumento novo de petra exciso sepultum. Saxum magnum advolutum est ad ostium monumenti, lapis signatus est et appositi custodes. — Porro prima die post sabbatum, sepulcrum vacuum inventum est : ubinam corpus Christi?

Non a terra absorptum, — nec a discipulis sublatum qui numquam ut sepulcri violatores damnati sunt, nec a Judæis, qui cadaver Apostolis resurrectionem Christi prædicantibus opposuissent. — Ergo una manet explicatio, nempe vera Domini resurrectio, prout ab Apostolis refertur.

[1] Cf. MANGENOT, l. c., p. 74. — [2] *I Cor.*, XV, 3-8.
[3] Cf. MANGENOT, l. c., p. 177.

129. **b)** *Apparitiones Christi.*

Duplicem *objicitur* esse traditionem de apparitionibus Christi, alteram Galilæam, alteram Jerosolymitanam quæ inter se opponuntur. Exinde inferunt Rationalistæ apparitiones a prima generatione christiana excogitatas esse ad facilius convincendos animos de resurrectione Christi.

Conclusio non ex præmissis sequitur. Nam apparitiones Galilææ Jerosolymitanis apparitionibus *non excluduntur.* Christus resurgens Jerosolymis primum, deinde in Galilæa apparuit Apostolis et discipulis : præbuit enim seipsum vivum in multis argumentis; cum illis ambulavit, locutus est, manducavit; proprium corpus, quod cruci confixum fuerat, suo aspectu consueto ostendit, fixuram clavorum in manibus et pedibus necnon latus vulneratum palpandum jussit [1]. Post hæc Apostoli multoties affirmarunt se testes esse resurrectionis Christi [2] quæ, licet supernaturalis fuerit in causa, et supernaturalibus dotibus corpus redivivum induerit, modo sensibili ipsis manifestata est.

130. *Testes* apparitionum Christi resurgentis **a)** *non decepti sunt*, nam multi sunt, ac Christum pluries, et pluribus in locis per quadraginta dies apparentem viderunt, eum tetigerunt, cum eo locuti sunt et vixerunt.

b) Non *sunt deceptores*, nam resurrectioni credere primum noluerunt, mulieres resurrectionem

[1] *Matth.*, XXVIII; *Marc.*, XVI; *Luc.*, XXIV; *Joan.*, XX, XXI.
[2] *Act.*, I, 22; II, 32; III, 15; IV, 33; V, 32.

annuntiantes deriserunt, nonnisi evidentia victi fidem tandem Christo resurgenti dederunt.

Ergo fide sunt digni, et ex eorum testimonio certi sumus Christum vere resurrexisse.

131. Dici nequit Apostolos fuisse *hallucinatos*, nam hallucinatio non est tam diuturna apud homines sanæ mentis, — nec apparitiones esse *mere spirituales*, nam Apostoli non tantum viderunt, sed palparunt et tetigerunt corpus Domini, — nec fidem discipulorum primum fuisse de *Christo immortali*, jam enim ab initio et Petrus in Actibus, et Paulus in prædicationibus et in Epistolis, factum ipsum resurrectionis testantur.

132. **C**) *Confirmatur* factum resurrectionis Christi ex *mirabili immutatione Apostolorum* quæ resurrectionem secuta est. — Post resurrectionem, Apostoli Spiritu Sancto roborati, impavidi, audaces, animo constantes apparent; publice resurrectionem prædicant, non obstantibus minis, carceribus, verberibus, et mox sanguinis effusione fidem suam signaverunt.

Mutatio hæc inintelligibilis omnibus est si Christus crucifixus remansit in monumento, — sola resurrectione corporali Christi explicatur.

Ergo historice[1] constat Jesum Nazarenum vere a mortuis surrexisse.

---

[1] In Decr. *Lamentabili*, duæ propositiones *de resurrectione Christi* damnatæ sunt :

36. Resurrectio Salvatoris non est proprie factum ordinis historici, sed factum ordinis mere supernaturalis, nec demonstratum nec demonstrabile, quod conscientia christiana sensim ex aliis derivavit.

37. Fides in resurrectionem Christi ab initio fuit non tam de facto ipso resurrectionis, quam de vita Christi immortali apud Deum. — *D. B.*, n. 2036, 2037.

CAPUT IV.

Legatio divina Christi corroboratur historia primævi Christianismi

133. Mutatio in mundum a Christianismo introducta, quæ nonnisi divina virtute explicari valet, *vere est miraculum* — sive ordinis intellectualis (ut oraculorum Christi et prophetiarum adimpletio), sive ordinis moralis, — in gratiam legationis divinæ Christi productum.

Art. I.

De mira propagatione Christianismi[1].

134. Quia rationalistæ docent naturalem fuisse propagationem Christianismi, opportunum videtur, quo validius conficiatur argumentum, duo facta simul jungere, scilicet *propagationem* celerrimam religionis christianæ, et ejus *efficaciam* ad mores instaurandos. Demonstratio postea confirmabitur ex *constantia martyrum*[2].

135. **Thesis :** *Celerrima christianæ religionis per totum orbem terrarum propagatio, ejusque efficacia ad mores instaurandos, omnibus consideratis adjunctis, agnoscenda est ut miraculum ordinis moralis ejus divinitatem demonstrans.*

Facta 1° exponenda sunt, ac 2° explicanda.

I. *Facta exponuntur.*

136. 1° *Celerrima Christianismi propagatio.*

a) *Quoad numerum*, viventibus Apostolis, jam multi erant Christiani ut patet ex Actibus, necnon Epistolis.

---

[1] *Syn. maj.*, n. 473-507.

[2] Cf. De Poulpiquet, *L'objet intégral de l'Apologétique*, p. 121-187.

Post mortem Apostolorum, multitudinem ingentem effor-mare Christianos affirmant S. Clemens, similiter S. Justinus, S. Irenæus, Tertullianus, — Tacitus, Suetonius, Plinius Junior.

b) *Quoad geographicam extensionem*, circa initium quarti sæculi prævalebat Christianismus in Asia Minori, Thracia, Cypro, Edessæ territorio, — diffundebatur in Cœle-Syria, in Ægypto, in Italia meridionali et media, in Africa proconsulari et Numidia, in Hispania, Græcia, et Gallia meridionali.

c) *Quoad diffusionem socialem*, omnes ordines societatis mox pervasit, et ita differt Christianismus a mithriacismo qui fere exclusive inter milites sparsus est.

Ex his inferre licet Christianismum per tria priora sæcula celerrime in toto Imperio Romano diffusum esse, imo et extra limites Imperii.

137. 2° *Efficacia Christianismi ad instaurandos mores.*

a) *Privatos homines* instauravit, quia veritatem religiosam omnibus et singulis prædicavit, etiam rudibus, pauperibus et servis, — damnavit luxuriam, ebrietatem ceteraque crimina contra naturam a philosophis agnita et tolerata, atque virtutes, fatentibus paganis ipsis, promovit modo mirabili.

b) *Familiam* instauravit, protegendo filios, uxorem, et servos : 1) *Uxorum* dignitatem vindicavit, quia unitatem et indissolubilitatem matrimonii imperavit, virginitatem laudavit, et cultum B. Mariæ promovit.

2) *Filiorum* vitam servavit, quia prohibuit et gravissimis pœnis punivit abortum, infantium expositionem, venditionem aut necationem.

3) *Servorum*[1] conditionem paulatim temperavit, quia fraternitatem omnium hominum prædicavit, omnes æqua reverentia et caritate habuit, manumissionem tamquam eximium caritatis opus commendavit, laborem nobilitavit.

138. **c**) *Societatem civilem ipsam renovavit :* 1) *Libertatem* promovit docendo potestatem omnem esse a Deo, et exercendam esse ad civium bonum commune, non ad utilitatem propriam principis.

2) *Justitiam* inter homines instauravit, dignitatem cujusque hominis sanguine Christi redempti æternæque vitæ

[1] Cf. P. Allard, *Les Esclaves chrétiens*, in *D. A.*, art. *Esclavage.*

candidati annuntiando, — ac *caritatis* instituta ubique fundavit pro orphanis, pro infantibus expositis, pro infirmis et senibus, ut libenter fatentur adversarii nostri[1].

3) *Humanitatem* in relationibus inter diversos populos introduxit : hinc bellorum horror paulatim imminutus, inermes mitius tractati, bellantes post partam victoriam jam non occisi ; fides in pactis melius servata, lites inter varias nationes sæpe arbitrio Episcoporum compositæ[2].

Igitur Religio christiana vere fuit vitæ magistra, vitiorum expultrix, virtutum fecunda parens, et ita alias religiones longe transcendit[3].

II. *Factorum explicatio.*

139. Dicimus hæc facta esse *miraculum ordinis moralis*, scilicet non explicari nisi interventu Dei omnino extraordinario. — Quod apparebit si conferuntur *impedimenta* quæ Christianismo obstabant cum *mediis naturalibus* quæ adhibita sunt.

140. 1° *Impedimenta erant maxima :*

A) *Extrinseca :* **a**) tum ex parte *Judæorum* qui tenacissime adhærebant ritibus et cæremoniis a Moyse præscriptis, et traditionibus a Pharisæis disseminatis, — Messiam alium exspectabant, et nolebant adorare hunc Jesum quem crucifixerant ;

b) tum ex parte *Gentilium* quorum alii indifferentes erant circa religionem, alii, præjudiciis multis in populo sparsis decepti, aut superbia et ambitione necnon rationibus politicis ducti, Christianismo omnimodo obstiterunt.

B) *Intrinseca*, — tum ex parte *doctrinæ* quæ mysteria continebat non ratiocinio demonstrabilia sed sola fide tenenda, — tum ex parte *ethicæ*

[1] Cf. Lallemand, *Histoire de la Charité*, t. II.
[2] Cf. E. Chenon, *Le Rôle social de l'Eglise*, Paris, 1921 ; Lallemand, *Histoire de la Charité*, t. II.
[3] Cf. Abbé de Broglie, *Religion et Critique*, p. 131-139.

quæ corde mundis consentiens corruptæ societati nimis odiosa apparebat.

Quanta fuerint hæc obstacula, intelligere poterit qui cognoscit difficultates quæ hodie post viginti sæcula conversionem coævorum nostrorum sæpe retardant, imo quandoque impossibilem faciunt.

141. 2° *Media naturalia adhibita fuerunt ad intentum effectum ex se imparia.*

Siquidem *pauci* erant Evangelii prædicatores primi, *Judæi* genere, illitterati, pauperes, philosophiæ et artis disputandi ignari. — Nec *violentia* aut *vi armorum* usi sunt, nam libere quisque Christianus factus est, et violentia potius deterrebantur animi a Christianismo. — Nec blandimentis *voluptatis*, quia religio nova vitiis omnibus bellum aperte indicebat. — Nec *eloquentia*, quia Apostoli persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis non innitebantur.

142. Conclusio. Ergo media naturalia adhibita ex se non possunt explicare propagationem Evangelii tam celerem apud Romanos ac Barbaros et in omnibus civium ordinibus, non obstantibus supradictis impedimentis; — attenta præsertim mundi innovatione tam alta quæ supponit mentem immutatam, simulque voluntatem mirabiliter roboratam ut vitia antiqua eradicarentur, virtutesque nobiliores ac paganis fere ignotæ apud multos florerent. Talis igitur effectus nonnisi ex interventu Dei præternaturali provenit. — Unde sic brevius :

Si Religionis Christianæ mira propagatio et efficacia explicari nequeunt sine extraordinario interventu Providentiæ, credere debemus eam esse veram et ab omnibus amplectendam [1], quia

[1] Hic nexus inter miraculum et Religionem christianam ex *ipso fine interventus divini* elucet.

Deus non potest actione speciali diffundere errorem, maxime in re religiosa.

Atqui constat Religionis Christianæ miram propagationem et efficaciam explicari non posse sine extraordinario interventu Providentiæ. — Ergo.

143. Frustra *objicitur* alias religiones fauste propagatas fuisse; — nam miraculosum non est doctrinam quamlibet a multis recipi, sed religionem, mysteriis plenam et voluptati adversam, absque auxiliis humanis celeriter diffundi ac virtutum segetem uberem ferre in societate vitiis dedita : quod certe non invenitur nisi in historia Christianismi.

Art. II. De martyrum constantia [1].

144. Martyr *etymologice* significat testem; — et, *quoad rem*, Christi discipulum qui patienter et heroice mortem patitur ad Religionem christianam affirmandam.

145. Thesis : *Heroica martyrum constantia, omnibus consideratis adjunctis, est miraculum ordinis moralis, legationem divinam Christi demonstrans, pro quo vitam suam tradiderunt martyres* [2].

1° *Facta exponuntur.*

Martyres *permulti* fuerunt, ut constat ex testimoniis Patrum, paganorum pluribusque aliis documentis. Hodie ipsi rationalistæ hoc fatentur.

Plura millia Martyrum pro Christo occisi sunt in Imperio Romano et apud Persas; postea, apud Mahumetanos, recentius apud Japonenses, Sinenses, nostris diebus in Africa, permulti passi sunt tormenta, ita ut in Ecclesia numquam defuerit sanguinis testimonium.

[1] *Syn. maj.*, n. 508-517.
[2] Cf. P. Allard, *Dix leçons sur le Martyre*; D. Leclercq, *Les Martyrs*.

Hi Martyres erant *cujuscumque conditionis, ætatis, ac sexus;* aliunde *tormenta exquisitissima*, physica et moralia, pro Christo tam mansuete, fortiter, constanter, immo et alacriter toleraverunt, ut *heroicam patientiam* manifestaverint.

146. 2° *Hæc constantia, omnibus rite spectatis, est miraculum ordinis moralis.* **a)** Id sane est miraculum ordinis moralis quod naturalibus viribus humanæ voluntatis explicari nequit. Atqui constantia Martyrum, omnibus rite spectatis, solis viribus naturalibus voluntatis explicari nequit; nam si *quidam* homines per aliquod tempus heroes esse possunt, non ita est de *immensa multitudine* cujusvis ætatis, conditionis et sexus : *paucorum est enim heroicos actus naturaliter perficere,* præsertim quando nullo humano motivo juvantur, non spe laudis, nec obstinatione cæca, nec vesano enthusiasmo.

147. **b)** *Confirmatur :* 1) Martyribus persuasum erat se divino auxilio juvari, nec nisi omnipotentis Dei gratia se posse tormenta superare. 2) Miraculis multis quæ animum martyrum roborabant, et aliquando persecutores convertebant, manifestabatur hoc divinum auxilium. 3) Semen Christianorum fuit sanguis Martyrum : porro naturaliter Christianismus tot tantisque persecutionibus minui aut destrui, non autem augeri, debebat.

Ergo Martyres vere a Deo confortabantur ne fidem negarent, et ideo dicere debemus : *Digitus Dei est hic!* — Sed, cum Deus tali miraculo morali fidem Martyrum in divinam Christi legationem confirmaverit, hæc fides falsa esse nequit.

148. *Scholion.* Nonnulli apologetæ aliter arguunt, nempe ex *testimonio* martyrum de miraculis Christi, Apostolorum et Christianorum[1]. — Dicendum videtur : **a)** hoc argumentum valorem suum tenere ex miraculis jam antea patratis, non ex martyribus qui sunt tantum testes factorum alia via jam cognitorum ; **b)** non constat Martyres testes esse factorum ; multi, verius forsan, putant Martyres esse *testes doctrinæ*, et tunc eorum constantia persuasionem invictam demonstrat, non autem religionis christianæ veritatem.

[1] Cf. P. ALLARD, l. c., p. 309; RIVIÈRE, *Autour de la question du Martyre*, in *R. P. A.*, IV, p. 625-643.

149. Si opponitur alias religiones suos martyres habere, notandum est martyrium, ut probet divinitatem alicujus religionis, talibus vestiendum esse adjunctis, ut cum veritate hujus religionis indivulse connectatur, simulque non humanis viribus, etiam fanatismo auctis, sed divinæ virtuti tribuendum sit. Cujus principii ope, facta ab adversariis allegata haud ægre explicabuntur.

CAPUT V.

Legatio divina Christi comparatione cum aliis religionibus[1] confirmatur.

150. Demonstrata divinitate Religionis christianæ argumentis *intrinsecis* et *extrinsecis*, nihil aliud manet nisi eamdem confirmemus comparatione cum aliis religionibus.

Duæ sunt præcipuæ religiones quæ a quibusdam æquiparantur vel anteponuntur Christianismo, nempe *Buddhismus* et *Islamismus*, de quibus pauca dicenda nobis manent.

I. *De Buddhismo*[2].

151. *Buddhismus* in India floruit *sæculo sexto* ante Christum, et usque nunc viget in insula Ceylan, in Siam, in populo Sinensi, Thibetana

[1] Cf. ABBÉ DE BROGLIE, *Problèmes et conclusions de l'Histoire des Religions.*

[2] Cf. HUBY, *Christus*, p. 138, 258; BRICOUT, *Où en est l'Histoire des Religions*, I, p. 267; DE LA VALLÉE-POUSSIN, *Bouddhisme; Syn. maj.*, n. 519-530.

regione et Japonensi imperio; habet sectatores permultos (220.000.000? aut 400.000.000?).

1° **Historia.** Vita fundatoris difficile cognoscitur. Videtur Siddharta, de familia Gautama, qui postea *Budha* seu sapiens dictus est, natum fuisse circa annum 557 ante Christum ex regia stirpe; patriam, domum, uxorem et filios deseruisse ut sapientiæ studeret cum Brahmanistis; postea in solitudinem secessisse in qua assiduis meditationibus viam salutis invenit. Hanc doctrinam prædicavit ordinemque monachorum instituit qui magistri vestigiis inhærentes cum illo prædicaverunt.

152. 2° **Doctrina.** **A**) *De Deo* nil docet Buddhismus; omnia entia essentialiter æqualia sunt; *omnia mutantur perpetuo,* excepta sola Lege vi cujus bonæ actiones mercedem, malæ castigationem secum afferunt; homo ergo ab aliis entibus essentialiter non differt, *Metempsychosi* subjicitur donec perfectionem in *nirvana* acquirat.

B) Summa perfectio est *exstinctio quorumlibet desideriorum* in anima, — quæ obtinetur meditationibus, confessione culparum; *sympathiam universalem* commendat Siddharta, et jubet fideles eleemosynam religiosis præbere.

Fidelibus prohibentur furtum, mendacium, ebrietas, homicidium, adulterium; *religiosis* præscribitur cœlibatus et paupertas.

Hodie *multæ sunt sectæ* Buddhistarum, — et apud populum non doctrina atheistica servatur, sed polytheismus cum idolis multis et obscenis.

153. 3° **Critica.** Hinc si primo intuitu quædam similia apparent in Buddhismo et Christianismo, similitudo est in quibusdam ritibus aut praxibus, non in doctrinis quæ toto cælo differunt, cùm Christianismus ad vitam perfectam, Buddhismus ad annihilationem ducat.

Istæ similitudines facile explicantur absque mutuo influxu, ex communibus aspirationibus

quæ apud homines vigent, et quibus satisfacere tendunt omnes religiones.

154. *Sed tam multa dissimilia* in Buddhismo et Christianismo inveniuntur, ut æquiparari nequeant :

A) *Miracula* a Christo patrata sunt ad confirmandam divinitatem suæ doctrinæ : desunt in Buddhismo, — et si adessent, divinitatem missionis Siddharta non probarent quia ipse nil de Deo dicit.

B) *Excellentia* christianæ *doctrinæ* ejus originem divinam suadet : dogma Buddhismi valde deficiens invenitur, ut patet ex dictis; ethica, licet dogmate perfectior, tamen superbiæ et amori suiipsius plus æquo favet.

C) *Propagatio* Christianismi est miraculum ordinis moralis : non autem propagatio Buddhismi quæ sufficienter explicatur qualitatibus et defectibus hujus religionis.

Unde apparet Buddhismum esse humani ingenii fœtum, — et Christianismo longe inferiorem.

II. *De Islamismo* [1].

155. Islamismus ortum habuit *in Arabia* sæculo *septimo post Christum,* et propagatus est in Asiam, Africam et partem Europæ.

1° **Historia.** Mahumes natus circa annum 570, pavit greges, postea mercaturam exercuit, angelum Gabrielem sibi apparuisse dixit, et prædicavit doctrinam novam. Anno 622, e Mekka in Medinam migravit; postea dies qua fugerat fuit initium æræ mahumetanæ. Vi armorum religionem multis imposuit et mortuus est 8 junii 632.

156. 2° **Doctrina.** Sex sunt præcipua dogmata a Mahumete prædicata : 1) existentia Dei

[1] HUBY, *Christus,* p. 541; BRICOUT, *Où en est l'Histoire des Religions,* I, p. 424; CARRA DE VAUX, *Le Mahométisme.* — *Syn. maj.*, n. 531-540.

unius, exclusa trinitate personarum, 2) existentia angelorum, 3) missio divina prophetarum quorum ipse est maximus, 4) revelatio libri sacri qui dicitur Coran, 5) immortalitas animæ et resurrectio corporum, 6) fatalismus.

Prohibentur ludi aleatorii, vinum, caro suilla, imagines, — imperantur preces, ablutiones, jejunia, piæ peregrinationes, eleemosynæ, circumcisio, et super omnia commendatur bellum sanctum. Polygamia et divortium permittuntur, necnon servitus infidelium.

157. 3° **Critica.** **A**) Multa sunt vera in Islamismo quæ facile explicantur quia mutuata sunt a Judaïsmo et Christianismo. Sed non potest haberi ut instauratio antiquæ revelationis et Christianismi, quia dogmata essentialia a Christo prædicata negata sunt a Mahumete.

158. **B**) Insuper, nil probat Mahumetem fuisse a Deo missum ad instaurandam veram religionem : **a**) ipse missionem suam affirmavit, sed ejus testimonium non est fide dignum, cùm nullo miraculo confirmetur; **b**) ejus affirmatio est falsa : nam Deus libidinem permittere nequit; **c**) propagatio Mahumetismi vi armorum explicatur, **d**) fructus hujus religionis veritatum *fragmentis* (præsertim monotheismo) quæ servavit, tribui debent.

Ergo Mahumetismus est et ipse opus humanum quod longe transcendit Christianismus.

159. **Conclusio.** Ex hac comparatione Christianismi cum aliis religionibus sequitur *Christianismum* et *quidem solum esse omnino transcendentem* [1]. Ex quo inferre licet valde probabiliter eum esse divinum, cùm sine speciali Providentiæ interventu hæc transcendentia explicari nequeat. Hæc conclusio certa evadit quando accedit argumentum historicum supra expositum, ex quo colligitur Christi testimonium de sua missione religiosa et doctrinali, sanctitate et variis miraculis firmatum, esse omnino fide dignum.

[1] Hoc argumentum egregie evolvit ABBÉ DE BROGLIE, *Problèmes et conclusions de l'Histoire des Religions.* Integre legantur cap. VIII, IX, X, XI. Hinc apparet Catholicos non timere ne historia Religionum divulgetur, sed e contra multum sperare ex hac comparatione instituta inter Christianismum et ceteras Religiones; nam nulla inveniri potest quæ tam evidentia præ se ferat signa interventus divini tum in fundatore, tum in institutione, propagatione ac conservatione, tum in efficacia morali, tum in præparatione, ideoque religio catholica non solum alias religiones transcendit, sed in seipsa considerata omnino transcendens est, ita ut *opus Dei* ab omnibus haberi debeat.

CONCLUSIO TRACTATUS.

Religio Christiana est ab omnibus amplectenda.

160. Probavimus : 1) religionem aliquam esse a quolibet homine colendam; 2) aliquam revelationem esse humano generi moraliter necessariam; et 3) Christianismum esse hodie solam religionem revelatam; ergo unicuique gravis incumbit obligatio christianam fidem amplectendi.

161. Hanc conclusionem *directe probare* possumus ex verbis Christi et Apostolorum : **a**) " Qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit jam judicatus est quia non credit in nomine Unigeniti Filii Dei [1] "; — " Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur [2] ".

b) Item Petrus : " Non est in alio aliquo salus. Non enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus in quo oporteat nos salvos fieri [3] ". — Et

[1] *Joan.*, III, 18. — [2] *Marc.*, XVI, 15-66. — [3] *Act.*, IV, 12.

Paulus : « Non justificatur homo ex operibus legis, sed per fidem Jesu Christi [1] ».

Ergo Deus hanc obligationem aperte promulgavit.

Responsum igitur habemus quæstioni quam initio hujus Tractatus solvendam ponebamus : *num* et *quamnam religionem* homines amplecti teneantur? — *Debemus omnes Religionem christianam profiteri.*

[1] *Galat.*, II, 16.

TRACTATUS III.

DE ECCLESIA CHRISTI.

162. De facto plures sunt hodie societates quæ christiano nomine gloriantur, licet omnino diversæ sint : *Protestantes* negant Christum instituisse auctoritatem supremam et infallibilem quæ revelationem tuto servaret et propagaret; *Græci schismatici* admittunt auctoritatem infallibilem quam in corpore Episcoporum collegialiter agente ponunt; *Catholici* tenent auctoritatem supremam corpori Episcoporum competere, sed etiam hujus corporis Capiti, nempe Pontifici Romano, qui vices Christi gerit in terra. — Quæritur ergo *quisnam ex his tribus conceptibus sit verus, seu menti divinæ consentaneus*, i. e., *quisnam sit verus Christianismus?*

Prolegomena [1].

163. 1° Ecclesiæ notio. — **A**) Quoad *nomen*, — **a**) *in versione græca V. T.*, ecclesia designat vel actum congregandi, vel cœtum congregatum, vel locum ubi congregatur ; **b**) *in documentis N. T.*, significat vel cœtum fidelium Christi, vel omnes fideles unius loci, vel universalem fidelium societatem; aliquando, Ecclesiam discentem, vel docentem, etc.

B) Quoad *rem :* Ecclesia est cœtus christianorum viatorum ejusdem fidei christianæ professione, et eorumdem sacramentorum participatione adunatus, sub regimine R. Pontificis.

164. 2° Divisio Tractatus. — Ad demonstrandum argumentis rationalibus et historicis

[1] *Syn. maj.*, n. 542-548.

Christum Ecclesiam catholicam solam fundavisse, tria statuuntur : 1) Posito revelationis facto, exspectanda est *a priori* institutio alicujus magisterii vivi et infallibilis; 2) *Historice* constat Christum instituisse Ecclesiam cum magisterio vivo et infallibili in collegio apostolorum sub auctoritate R. Pontificis; 3) Institutio divina Ecclesiæ catholicæ specialibus notis confirmatur [1].

165. 3° De natura argumentorum hic adhibitorum. Utemur : 1) *librorum N. T. testimonio*, præsertim verbis et factis ipsius Christi et Apostolorum. Notetur minime quærendam esse in Scriptura scientificam et completam Ecclesiæ delineationem, sed tantum essentialem ejus constitutionem; 2) *traditionibus apostolicis oralibus*, a Domino acceptis, quæ doctrinas ab eo traditas tenacissime servant; 3) *ratione naturali* quæ manifestat aptiora ad consequendum finem a Deo intentum in instituenda societate ecclesiastica.

Prænotanda de variis christianis Ecclesiis [2].

Præter Ecclesiam romanam, sunt plures societates acatholicæ in quibus varie concipitur Ecclesia.

1° De Ecclesiis Græcis a Romana sede separatis.

166. Græci, qui Orthodoxos sese vocant, docent Ecclesiam visibilem esse a Christo constitutam, eamdemque privilegio infallibiliter docendi, ac leges ferendi fuisse præditam, quod in *corpore Episcoporum* residet. Contendunt primatum Pontificis Romani non esse juris divini, sed juris ecclesiastici, ob urbis Romæ dignitatem Romanis

[1] Hunc ordinem amplectimur utpote præsenti et generali controversiæ statui magis accommodatum. Quia vero argumenta apologetica diversis mentibus adaptari debent, Apologetæ ordinem invertere possunt secundum psychologicas auditorum aut lectorum dispositiones. — [2] *Syn. maj.*, n. 549-571.

Pontificibus primitus concessum, posteaque primatum Archiepiscopis Constantinopolitanis merito translatum fuisse, saltem quoad orientales Ecclesias. Agnoscunt auctoritatem septem priorum conciliorum Œcumenicorum. Juxta eos proinde, Ecclesia est societas *aristocratica*, ab Episcoporum collegio regenda.

2° De variis sectis Protestantium.

167. Omnes rejiciunt primatum Romani Pontificis, et unam agnoscunt fidei regulam, nempe Scripturam Sacram.

Lutherani dicunt veram Ecclesiam Christi esse invisibilem, sed fideles in terra uniri vinculis baptismatis, cœnæ, et Evangelii prædicationis. Hæc societas visibilis non fuit constituta a Christo; unde multi ad *Cæsarismum* confugiunt, auctoritatem Status in ecclesiam agnoscentes.

Calvinistæ admittunt Ecclesiam visibilem in qua presbyteris a populo delegatis, episcopis jure divino æqualibus, competit ecclesiæ administratio : quod systema dicitur *Presbyterianismus*.

Anglicani, saltem plerique, admittunt societatem visibilem a Christo institutam, et ab episcopis regendam, ideoque dicuntur *Episcopalistæ*.

Denique sectæ permultæ contendunt Ecclesias esse sui juris, et potestatem habere sibi constituendi leges ac ministros, prout sibi magis placuerit : hic est error *Multitudinistarum*.

3° De Liberalibus et Modernistis.

168. A) *Protestantes Liberales* **a**) negant Christum instituisse Ecclesiam ut societatem, cùm ei persuasum fuerit regnum cæli una cum fine mundi mox venturum esse; **b**) et explicant naturali processu Ecclesiæ efformationem. Fideles qui primum æquales erant, elegerunt *seniores* qui cœtibus religiosis præsiderent. Grassante Montanismo, potestas Episcoporum qui ecclesiis præerant paulatim crevit, et mox habiti sunt ut successores Apostolorum; orto Gnosticismo, instituta fuit regula fidei, scilicet traditio ab Apostolis per successionem Episcoporum usque ad nostra tempora perveniens. Postea, auctoritas Romani Pontificis invaluit et omnino suprema evasit. Cùm hæc potestas ecclesiastica tum Summi Pontificis, tum Episcoporum, sit mere humana, et sæpe tyrannica, quilibet jus habet directe Deum adeundi et cum eo intimam unionem ineundi.

B) *Modernistæ* eamdem admittentes evolutionem in constituenda Ecclesia, putant privatum conscientiæ judicium anteponendum esse ejus auctoritati, sed rejiciunt individualismum religiosum, et dicunt Ecclesiam esse necessariam ad veram fidem servandam ac propagandam, eique tanquam sociali auctoritati obediendum esse.

CAPUT I.

Divina institutio Ecclesiæ ratione suadetur.

169. Status quæstionis. Primaria quæstio solvenda hæc est : num *Christus instituerit magisterium vivum et infallibile ad suam doctrinam tuendam et propagandam.* — Res *historice* expendi debet : attamen præmitti potest argumentum *a priori*, quo præparentur animi ad percipiendam vim demonstrationis historicæ.

Inter Protestantes: 1) alii, *Liberales* dicti, quamlibet auctoritatem respuunt etiam Scripturæ, et religionem spiritus advocant; 2) alii tenent unam esse auctoritatem, non quidem *vivam*, sed scriptam, scilicet Scripturam Sacram privato examine interpretandam.

Duo probare intendimus : 1° quamdam *auctoritatem infallibilem* esse necessariam; 2° Scripturam esse insufficientem, sed desiderari magisterium *vivum et infallibile.*

I. Moralis necessitas alicujus auctoritatis a conscientia distinctæ et infallibilis suadetur[1].

170. *Auctoritas* hic dicitur *regula fidei*, seu *norma qua cognoscuntur quæ sunt credenda et facienda ad vitam æternam consequendam;* — *infallibilis*, i. e., cui *tuto fidere possimus*[1].

[1] *Syn. maj.*, n. 573-581.

Thesis : *Si res a priori consideratur, valde probabile est Christum instituisse auctoritatem infallibilem ad suam doctrinam proponendam, conservandam et propagandam.*

Probatur 1° *necessitas auctoritatis alicujus* :
a) *Ex natura sociali religionis.* Societas vim maximam confert hominibus in rebus politicis, industrialibus, scientificis; item in re religiosa : siquidem in societate religio facilius servatur, velocius propagatur, et felicius defenditur ab hostibus. Itaque variæ religiones formam socialem induerunt, ut constat ex historia religionum.

Atqui societas religiosa, sicut omnis societas, stare nequit sine auctoritate suprema. Ergo valde probabile est Christum Ecclesiam instituisse auctoritate sociali præditam.

171. b) Ex *natura revelationis christianæ.* Religio christiana divinitus revelata, ex dictis in Tractatu præcedente, complectitur dogmata, præcepta et ritus, quæ servari nequeunt integra et incorrupta absque auctoritate. — Constat ex eo quod dogmata sunt intellectu difficilia, et mysteriis plena, ideoque facile adulterantur; præcepta austera et omnibus vitiis opposita, proindeque benigniori interpretationi obnoxia; ritus autem facile in varias superstitiones prolabuntur. Ergo valde probabile est Christum Ecclesiæ suæ veram auctoritatem tradidisse.

c) *Ex historia religionum*, quæ non potuerunt diu errores fugere, nisi adjuvante auctoritate; dum, repudiata omni auctoritate, in errores et

[1] *Infallibilitas* hic non sumitur sensu stricte theologico, de quo infra.

dissensus maximos lapsæ sunt. Ergo Christus suæ Ecclesiæ doctrinalem auctoritatem valde probabiliter dedit.

d) *Ex conscientiæ testimonio*, quæ in rebus religiosis necessitatem alicujus auctoritatis vivide sentit.

172. *Probatur* 2° *necessitas auctoritatis infallibilis* : **a**) *ex necessitate certitudinis*, specialiter requisitæ in rebus ad æternam salutem spectantibus; **b**) *ex natura divinæ revelationis*, quæ errorem docere nequit; **c**) *ex natura auctoritatis religiosæ*, quæ, si errare posset, solummodo magistra esset humana.

Ergo, dicendum videtur *a priori* Christum, magno ingenio præditum, prævidisse fore necessariam, ac proinde instituisse auctoritatem infallibilem qua religio sua servaretur et propagaretur.

II. Moralis necessitas magisterii vivi et infallibilis suadetur [1].

173. Status quæstionis. Posita necessitate alicujus auctoritatis infallibilis in religione a Christo instituta, quæritur *quænam sit illa auctoritas*, utrum *liber inspiratus* tantum, an *magisterium vivum* et infallibile?

Protestantes fere omnes docent *Scripturam esse solam fidei regulam*. Si oriantur difficultates, solvi debent privato examine, juxta plerosque Lutheranos et Calvinistas; privata inspiratione, juxta sectas mysticas; ope historiæ et traditionis humanæ, juxta Anglicanos.

Catholici admittunt duplicem fidei regulam, remotam et proximam. *Prior* est verbum Dei sive scriptum, sive traditum. *Posterior* est magisterium vivum et infallibile Ecclesiæ, quod authentice proponit verbum Dei.

[1] *Syn. maj.*, n. 582-597.

174. Thesis : *Si res a priori spectatur, valde probabile est Christum instituisse magisterium vivum et infallibile, quo doctrina sua proponeretur, conservaretur et propagaretur.*

Probatur ex *dotibus regulæ fidei*. Regula fidei necessaria ad conservandam et propagandam doctrinam revelatam debet esse : **a**) *tuta et completa*, **b**) *omnibus obvia*, **c**) *apta ad dirimendas controversias*. — Secus enim multis impossibile foret ex ea cognoscere quæ sunt credenda et facienda ad salutem.

Atqui regula fidei protestantica, i. e., Scriptura sacra absque magisterio vivo, his dotibus non fulget; sed eis gaudet regula fidei catholica, scilicet magisterium vivum et infallibile Ecclesiæ. Ergo.

175. *Prob. minoris 1ª pars.* Regula fidei protestantica : **a**) *non est tuta et completa*, quia non præbet criterium certum quo discernantur libri inspirati, nec demonstrare potest omnia revelata in Scriptura contineri; **b**) non *est omnibus obvia*, nam Scripturam Sacram præ manibus habere non omnes Christiani omni tempore potuerunt; nec sufficienter intelligere ut ex ea symbolum fidei sibi conficiant, propter difficultates innumeras quæ veniunt ex idiomatibus quibus scripti sunt hi libri, ex mendis translationum, ex modo quo doctrina recensetur, ex obscuritate prophetiarum, ex profunditate dogmatum, ex multiplici sensu qui in Scripturis usurpatur, etc...; **c**) *non apta ad dirimendas controversias*, quia, ut constat ex multiplicitate sectarum, privata inspiratio, etiamsi existeret, authentice discerni nequit; ex altero capite, privato examine sæpius nulla certitudo de vero sensu textus haberi potest.

176. *Prob. minoris 2ª pars.* Magisterium autem vivum et infallibile Ecclesiæ est regula :

a) *tuta et completa*, quia omnes veritates revelatas tum in Scriptura tum in Traditione contentas fideliter exponit; **b**) *omnibus obvia*, quia facile omnibus præbet et explicat verbum Dei; **c**) *apta ad dirimendas controversias*, quia magistri vivunt et dictis et scriptis mentem suam aperire, genuinumque dogmatis sensum exponere possunt.

177. Conclusio. Ergo *verisimiliter* credendum est Christum, qui volebat Evangelium prædicari omni creaturæ, tanquam auctoritatem religiosam elegisse magisterium vivum et infallibile, quod jam historice demonstrandum est.

CAPUT II.

Divina institutio Ecclesiæ historice probatur.

178. Doctrinam vaticanam de institutione Ecclesiæ a Christo exponemus in triplici articulo: Christus Ecclesiam condidit : 1) ad modum *societatis proprie dictæ;* 2) in eadem constituit *Episcopos cum potestate* docendi et regendi; 3) in eadem, contulit *primatum jurisdictionis Romanis pontificibus.* Brevius, Christus fundavit Ecclesiam ut *societatem proprie dictam, hierarchicam* et *monarchicam.*

ART. I. CHRISTUS INSTITUIT ECCLESIAM UT SOCIETATEM PROPRIE DICTAM [1].

179. Status quæstionis. Juxta Protestantes liberales et Modernistas, Christus de regno tantum eschatologico cogitavit; et juxta plerosque

[1] *Syn. maj.*, n. 599-622.

Protestantes orthodoxos, Ecclesiam ut societatem visibilem non instituit. Contra quos, sit :

Thesis : *Christus immediate et deliberate instituit Ecclesiam ut societatem visibilem, duraturam et usque ad finem mundi permansuram.* Historice certum, theologice de fide.

Probatur : 1) exponendo prædicationem Christi de Regno Dei et probando eam Ecclesiæ institutioni viam paravisse; 2) demonstrando Christum in Ecclesiam congregare voluisse discipulos Regni Dei.

180. 1° *Christus, adventum Regni Dei prædicando, institutioni Ecclesiæ viam paravit.*

Prophetæ regnum messianicum, nationale simul et universale, spirituale et eschatologicum annuntiaverant; tempore Christi, Judæi exspectabant præsertim regnum temporale et nationale.

Jam initio suæ prædicationis *Jesus* annuntiat regnum Dei. Sed quid sit illud regnum Dei? De hoc dissentiunt Liberales et Catholici.

Alii, cum *Loisy*, putant regnum Dei a Christo annuntiatum esse mere *eschatologicum*, et sane multa verba Christi de vita æterna justorum in cælo intelligenda sunt; — alii, cum *Harnack* et *Sabatier*, docent regnum Dei esse *internum*, nam Christus enuntiat dispositiones animæ ad ingrediendum in hoc regnum, pænitentiam, fidem, etc.

181. Sed regnum Dei *non est tantum futurum : jam enim advenit*, jam præsens est tempore Christi [1]; — *nec est tantum internum*, animæ fideli immanens, sed simul *externum et sociale*, ut patet ex parabolis apud *Matth.*, c. XIII.

Si conferuntur omnes Evangelici textus de regno Dei, *triplex veluti stadium* distinguitur :

[1] *Matth.*, XI, 12-15; XII, 28; *Luc.*, XVI, 16; XVII, 20, 21.

ultimum et perfectum quod est regnum *eschatologicum;* hoc autem præparari debet regno *interno* Dei in cujusque anima; et hoc regnum internum prædicari dilatarique debet regno *sociali et externo* jam existente tempore Christi.

Prædicando regnum Dei, Jesus paravit viam institutioni Ecclesiæ; nam : **a**) *finem* Ecclesiæ designavit, seu gloriam Dei obtinendam in regno cælorum æterno, cujus inchoatio est regnum divinæ gratiæ in justis; **b**) necnon *medium* a se electum ad hunc finem, scilicet societatem visibilem et externam, spiritualem, progressivam, universalem, seu Ecclesiam.

182. 2° *Christus coadunavit discipulos adhærentes prædicationi Regni Dei in veram societatem, quam Ecclesiam vocavit.*

Tempore apostolorum, credentes Regno Dei a Jesu prædicato *veram societatem* efformant. Hic cœtus, a die Pentecostes, habet doctrinam suam, ritus et duces proprios, a synagoga non pendet; circiter 20-30 annis postea, per orbem propagatus, apparet ut societas una, visibilis, usque ad finem mundi permansura, a Christo fundata, quæ nominatur *Ecclesia.* Vere ergo Christus Ecclesiam instituit ut *societatem proprie dictam* cum fine, doctrina, ritibus propriis, et semper duraturam.

Art. II. Christus instituit Ecclesiam ut societatem hierarchicam.

183. Omnis societas *auctoritatem* supponit; quæ venit a Deo sive *immediate,* quando prælati auctoritatem accepiunt a Deo vel ejus legato; sive *mediate,* si principes mediante populo auctoritatem a Deo tenent. In 1° casu, societas *hierarchica* dicitur; et in 2°, *democratica.*

Demonstrare intendimus Christum veram hierarchiam in Ecclesia sua instituisse, scilicet *Apostolos,* eorumque successores, *Episcopos;* et collegio Apostolorum et Episcoporum *infallibilitatem* in docendo contulisse.

I. *De institutione Apostolorum* [1].

184. Thesis : *Christus Ecclesiam ut societatem hierarchicam instituit Apostolis conferendo triplicem potestatem docendi, regendi, et sanctificandi fideles.* — Historice certum, theologice de fide.

185. Probatur : 1° *Ex Evangeliis.*

Christus non solum annuntiavit regnum sociale et externum, sed *ipse explicite* essentialia elementa hujus regni determinavit cùm Apostolos educavit et misit in universum mundum.

A) Christus **a**) *elegit* duodecim Apostolos quos nominatim vocavit; **b**) eos *educavit* tum exemplis suæ vitæ quæ quotidie videbant, tum explicationibus multis quibus eis edisserebat parabolas de regno Dei; **c**) *misit* eos prædicare regnum Dei filiis Israel. Nonne hæc omnia innuebant Jesum sic præparare prædicatores Evangelii?

B) Mentem suam aperuit explicite eis *promittendo* potestatem docendi, regendi et sanctificandi fideles in suo regno.

a) *Petrum* affirmat 1) fore fundamentum suæ Ecclesiæ, 2) tenere in manu sua claves regni, 3) jus habere obligationes varias in ordine spirituali imponendi aut auferendi [2].

b) *Apostolis* duodecim promittit 1) potestatem ligandi atque solvendi, id est, regendi Ecclesiam [3];

[1] *Syn. maj.*, n. 624-636. — [2] *Matth.*, XVI, 18-19. Cf. infra, n. 207 sq. — [3] *Matth.*, XVIII, 18.

2) assistentiam specialem Spiritus Sancti in prædicando Evangelio[1].

C) Christus redivivus *dedit* potestatem quam promiserat tum Petro[2], tum Apostolis[3]. Ita collegium Apostolorum accepit a Jesu Christo vices Dei gerente potestatem docendi Evangelium omnibus populis, leges imponendi quibus lex divina servetur, et sanctificandi animas administratione sacramentorum.

186. Probatur : 2º *Ex historia primæva Ecclesiæ.*

Apostoli, a die Pentecostes, cœtum christianorum ut societatem hierarchicam constituunt sive in Palæstina, sive inter Gentes.

187. A) In *Palæstina*, præsertim in civitate *Hierosolymitana*, fidelium communitas, nedum sit quædam mystica illuminatorum secta, jam apparet ut societas *hierarchica, a Synagoga distincta, suos speciales ritus* habens.

a) *Hierarchica*, quatenus nempe regitur a corpore Apostolorum qui triplicem potestatem docendi, gubernandi et sanctificandi exercent tanquam *divinitus acceptam*, et cui fideles sese subjiciunt[4].

b) *A Synagoga distincta :* etsi enim Apostoli primum in templo preces offerunt[5], mox aperte declarant se a judaicis auctoritatibus independentes esse[6]; posteaque a Judæis omnino secedunt, in suam societatem admittendo incircumcisos Gentiles[7].

c) *Suos proprios ritus habens*, præsertim : 1) *baptismum*, distinctum a baptismo Joannis[8],

[1] *Joan.*, XIV, 16-17, 26; XV, 26, 27; XVI, 13. — [2] *Joan.*, XXI, 15-18.
[3] *Joan.*, XX, 21-33; *Matth.*, XXVIII, 18-20; *Marc.*, XVI, 15-16; *Luc.*, XXIV, 44-49.
[4] *Act.*, I, 12-26; II, 37-43; IV, 35-37; V, 1-11; 28-41; VII! 14-20, etc. — [5] *Act.*, II, 46; III, 1, 2, 11, etc.
[6] *Act.*, IV, 8-20; V, 27-33. — [7] *Act.*, X, 3-33.
[8] *Act.*, XI, 16; XIX, 1-5.

sine quo nullus novam communitatem ingredi potest[1]; 2) *impositionem manuum*, quæ a solis Apostolis confertur, et qua Spiritus Sanctus modo speciali datur[2]; 3) *fractionem panis*, quæ nihil aliud esse videtur nisi celebratio eucharistiæ a Christo in ultima cœna institutæ[3].

Ex quibus infertur communitatem hierosolymitanam jam ab initio fuisse veram societatem hierarchicam et independentem.

188. B) *Inter Gentes.* Post conversionem centurionis Cornelii, Evangelium late extra Palæstinam prædicatum est, et inter Gentiles christianæ communitates institutæ sunt, quæ et ipsæ *sacræ hierarchiæ* subduntur, et *unum corpus* sub Apostolis constituunt :

a) *Sacræ hierarchiæ subduntur*, nempe Apostolis qui supremam auctoritatem exercent in omnes Gentilium communitates, et quidem tanquam divinitus acceptam. Quam auctoritatem sæpe sibi vindicant in epistolis suis sive *docendo*[4], sive *judicando*[5], sive *corripiendo*[6], sive *leges ferendo*[7] aut *præcepta*, non solum fidelibus, sed etiam senioribus qui curam habent fidelium. Sub Apostolis autem jam apparent inferiores ministri, nempe diaconi, presbyteri aut episcopi, qui et ipsi aliquam accipiunt potestatem in spiritualibus, simulque cum Apostolis veram hierarchiam efformant[8].

189. b) *Unum corpus sub Apostolis constituunt*, quod jam vocatur *Ecclesia*, cujusque unitatem S. Paulus variis comparationibus illustrat, eam nempe comparando : 1) *templo*, cujus unitas est visibilis quia fundamentum ejus sunt Apostoli et

[1] *Act.*, II, 37-41; VIII, 5-16, 36-38.
[2] *Act.*, II, 33; VIII, 14-17; XIX, 6. — [3] *Act.*, II, 42, 46.
[4] *I Cor.*, II, 1-5; VII. — [5] *I Cor.*, V. — [6] *I Cor.*, VI.
[7] *I Cor.*, XI, XII, XIV. — [8] *I Petr.*, II, 9, 12, 25; V.

Prophetæ [1]; 2) *corpori*, quatenus Ecclesia est corpus Christi cujus nos membra sumus. Hoc autem corpus unum est non tantum quia unus est Spiritus, unus Deus, una fides, sed etiam unum baptisma [2], et unum magisterium, quod concurrit in ædificationem unius corporis Christi. Unitas ergo est visibilis in Ecclesia, et ministrorum mediante hierarchia servatur [3].

190. Conclusio. Ex quibus concluditur *Ecclesiam tanquam societatem hierarchicam ab ipso Christo institutam esse;* nam, ex una parte, Apostoli, statim post Pentecosten, fidelium communitatem instituunt ad modum societatis hierarchicæ a Synagoga distinctæ; et, ex altera, ita agunt *vi ipsius potestatis* sibi a Christo collatæ, et *ad implendam missionem* sibi commissam.

II. *De Episcopis Apostolorum successoribus* [4].

191. Thesis : *Apostolorum successores jure divino sunt Episcopi, collegialiter sumpti, quoad potestatem docendi, regendi, et sanctificandi fideles.*

Thesis est historice certa, theologice de fide utpote magisterio ordinario Ecclesiæ fidei proposita.

Dicitur : **a**) *jure divino*, quia Jesus ipse voluit Apostolorum officium esse in Ecclesia perpetuum, *non jure mere ecclesiastico*, ut docent Protestantes, et Modernistæ. **b**) Episcopi *collegialiter* sumpti, quia solum collegium Episcoporum hæres factum est Collegii Apostolici.

Thesis probatur per partes : 1° Apostoli successores habere debebant in officio ; 2° successores Apostolorum in triplici potestate docendi, regendi, et sanctificandi fideles sunt Episcopi.

[1] *Ephes.*, II, 20. — [2] *Ephes.*, VI, 5.
[3] *Ephes.*, IV, 14. — [4] *Syn. maj.*, n. 637-663.

192. 1° *Apostoli successores in officio habere debebant.* De fide.

A) *Innuitur ratione.* Nam Christus Apostolis officium commisit quo *integritas et unitas fidei* servaretur, fidelesque tutius per legum custodiam finem suum supernaturalem attingere valerent. Atqui, usque ad finem mundi, integritas et unitas fidei erunt servandæ, ac fideles tuto ducendi ad finem suum supernaturalem. Eodem fere modo argui potest quoad *potestatem legiferam et judiciariam.* Ergo verisimile est Jesum voluisse Apostolos habituros esse successores in officio suo.

193. B) *Probatur Scriptura.* Juxta *Matth.*, XXVIII, 20, Jesus erit usque ad consummationem sæculi cum Apostolis docentibus, regentibus et sanctificantibus fideles omnium gentium : hoc autem munus non in propria persona gerunt Apostoli ; ergo per successores qui idem officium obtinebunt.

194. 2° *Successores Apostolorum in triplici potestate docendi, regendi et sanctificandi fideles, sunt Episcopi.* De fide.

Jam demonstratum est Apostolos jure divino Ecclesiam rexisse ; adversarii concedunt, in fine 2ⁱ sæculi, episcopatum exstitisse cum triplici potestate. Probandum remanet hæc duo extrema concatenari : per ætatem apostolicam, initium et finem 2ⁱ sæculi.

195. A) *Ætas apostolica.* Ex *Actibus* et *Epistolis* colligitur præpositos ab Apostolis selectos fuisse Jerosolymis, Ephesi, in Creta, ut munus docendi et regendi exercerent modo stabili. Adhuc viventibus Apostolis, saltem in quibusdam ecclesiis, constitutus fuit *unicus episcopus.* Hoc constat ex epistolis pastoralibus, ex historia S. Joan-

nis in Asia minori, et ecclesiæ hierosolymitanæ primitivæ. Potestas sic concessa sive presbyteris sive delegatis apostoli Pauli continet munus regendi, docendi et sanctificandi.

196. B) *Circa initium IIi sæculi.* Ab anno 70 ad annum 110, numerus Episcoporum ecclesias monarchice regentium valde auctus est, necessitatis causa et suggerentibus Apostolis, præsertim S. Joanne in Asia minori. Hæc hierarchia triplici potestate gaudebat, a Deo per Christum et Apostolos defluente.

197. C) *Finis IIi sæculi.* Toto orbe christiano, apparet monarchicus episcopatus cum triplici potestate. Hoc probatur ex documentis multarum civitatum episcopalium, ex catalogo Hegesippi, ex S. Irenæi testimonio, circa omnes ecclesias et speciatim ecclesiam tum Romanorum, tum Smyrnæorum. — Idem docent, pro 3o *sæculo*, Tertullianus, Clemens Alexandrinus et Origenes.

198. Conclusio. Ex quibus inferre licet : **a)** Apostolos quibusdam e suis discipulis *plenitudinem sacerdotii* commisisse, qui ecclesias regerent; **b)** hos autem esse qui sæculo secundo et deinceps dicti sunt *Episcopi;* **c)** episcopatum *monarchicum* usque ad tempora apostolica retrogredi, ideoque a Christo intentum esse, cùm Apostoli aperte dicant se mandata Magistri exsequi. — Ergo Episcopi, qua tales, sunt jure divino Apostolorum successores quoad potestatem docendi, regendi et sanctificandi fideles [1].

[1] Hinc merito damnatur hanc modernistarum propositionem (Decret. *Lamentabili*, 50) : "Seniores qui in christianorum cœtibus invigilandi munere fungebantur instituti sunt ab Apostolis episcopi aut presbyteri ad providendum necessariæ crescentium communitatum ordinationi, non proprie ad perpetuandam missionem et potestatem apostolicam". *D. B.*, 2050.

III. *De infallibilitate Collegio Apostolorum et Episcoporum collata* [1].

199. Thesis : *Potestas docendi, Collegio Apostolorum et Episcoporum concessa, privilegium infallibilitatis importat, ita ut Ecclesia docens sit infallibilis circa fidem et mores.* Historice certum, theologice de fide ex magisterio ordinario.

Declaratur. *Infallibilitas* est privilegium a Deo concessum quo error, in rebus fidei et morum, semper tuto cavetur. Provenit ex eo quod Spiritus Sanctus specialiter adest Ecclesiæ docenti, eam servando ab errore; differt ab *inspiratione* quæ, præter inerrantiam, importat *positivam motionem* ad scribendum; et a *revelatione*, quæ supponit veritatis antea *ignotæ* manifestationem. — Illud privilegium *collegio* Apostolorum, item *collegio* Episcoporum competit, non autem singulis episcopis.

Tribus probatur argumentis, quæ si simul conjungantur, historice rem omnino probant.

200. 1o *Ex promissis Christi.* **A)** Promisit Christus se daturum Apostolis Spiritum veritatis qui cum eis in perpetuo maneret, eisque suggereret quæcumque dixerat [2]. Atqui hæc promissio **a)** collegio Apostolorum facta est, et pro eorum successoribus ; **b)** importat assistentiam specialem Spiritus Sancti, quatenus est doctor veritatis; **c)** et quidem in doctrina Christi proponenda. Ergo promittit vere Christus infallibilitatem sensu prædicto.

B) Item Christus [3] promittit Collegio Apostolorum **a)** se mansurum esse omnibus diebus usque ad finem mundi, cum eis docentibus suam

[1] *Syn. maj.*, n. 664-678. — [2] *Joann.*, XIV, 16-17, 26; XV, 26, 27.
[3] *Matth.*, XXVIII, 20.

doctrinam, b) quo fidelius eam omnibus proponerent. His est enim sensus biblicus hujus incisi : *Ecce ego vobiscum sum.* Ergo.

201. 2° Ex *ratione loquendi et agendi Apostolorum.* A) Apostoli ita intellexerunt promissa Christi : dicunt enim Spiritum Sanctum cum ipsis testem esse omnium quæ prædicant [1], cum ipsis condere decreta dogmatica simul et disciplinaria [2]. — Et ideo plenum assensum intellectus exigunt [3], et anathematizant quoscumque doctores etiam Angelos diversa evangelizantes.

B) *In scriptis* affirmant Ecclesiam esse columnam et firmamentum veritatis [4], doctrinam quam docent esse depositum fideliter custodiendum, non miscendum cum novitatibus quæ sunt erroneæ [5]. Ergo, secundum Apostolos, sola vera regula fidei est doctrina quam ipsi sive scriptis, sive viva voce tradunt [6] : hæc est sola veritas integra absque commixtione erroris, quia Spiritus Sanctus eis docentibus assistit [7].

202. 3° *Ex antiquitate christiana.* Quando ortæ sunt hæreses, Patres, qui mentem Christi et Apostolorum noverant, non innituntur argumentis ex ratione aut Scriptura sacra sola desumptis, sed provocant ad auctoritatem Traditionis quæ magisterio infallibili Episcoporum manifestatur.

A) Regulam fidei tutam, a qua secedere non licet, esse doctrinam ab Episcopo traditam scripsit *S. Ignatius* ad Ephesios (III, IV, V, VI, XVII), ad Trallenses, ad Smyrnæos et Philadelphenses ; — item *Polycarpus, Papias, Hegesippus* putant prædicationem seniorum, Apostolorum et Episcoporum esse orthodoxam fidem. — Testimonia hæc directe regulam fidei catholicam demonstrant, indirecte thesim nostram de infallibilitate Episcoporum : nam sine assistentia speciali Spiritûs Sancti prædicatio Episcoporum nequit esse tuta et semper vera.

[1] *Act.*, V, 32. — [2] *Act.*, XV, 28. — [3] *II Cor.*, X, 5. — [4] *I Tim.*, III, 15.
[5] *I Tim.*, VI, 20-21 ; cf. *I Joann.*, IV, 5-6. — [6] *II Thess.*, II, 14.
[7] Hic agitur de rebus ad *fidem* et *mores* pertinentibus, non de rebus humanis in quibus Apostoli errare poterant absque fidei discrimine. Cf. *Act.*, XX, 25.

203. B) *S. Irenæus*, in *Epistola ad Florinum*, et in opere *Adversus hæreses*, aperte docet regulam fidei esse " Traditionem quæ est ab Apostolis, quæ per successiones presbyterorum in Ecclesiis custoditur, et *per successiones Episcoporum pervenit usque ad nos* ". Et addit : " Qui cum episcopatus successione *charisma veritatis certum* acceperunt " [1]. Ita explicite indicat specialem gratiam dari successioni Episcoporum qua certo vitetur error in tradenda Christi doctrina. — Cui consentit *Tertullianus* [2] affirmans Spiritum Sanctum promissum a Patre ut doctorem veritatis revera Ecclesiæ dari.

204. C) A fine sæculi secundi, *Concilia Episcoporum* coadunata sunt contra hæreticos, et hæc tanquam *veritatis organa authentica* habita fuere tum ab ipsis Patribus, tum a fidelibus.

Ergo stat thesis, scilicet : Corpus Episcoporum, quatenus hæres et successor Collegii Apostolici, infallibilitate gaudet dum doctrinam Christi tradit. — Et ideo *regula fidei christianæ* est magisterium vivum et infallibile Corporis Episcoporum.

Hæc doctrina, jam recepta ab initiis Ecclesiæ, quia ab ipso Christo fuerat explicite tradita, postea explicitior evasit quando definitæ sunt conditiones infallibilitatis.

Corollaria.

205. A) *Rejiciendus est Cæsarismus.* Nam potestatem spiritualem in Ecclesia non principibus sæcularibus contulit Christus, sed Corpori

[1] *Adv. Hæres.*, l. III, c. 2-4, l. IV, c. 26.
[2] *De præscript.*, c. 28.

Episcoporum, ut constat ex dictis. — Ita, contra multos Anglicanos et Lutheranos.

B) Item rejiciendus est *Multitudinismus*, et *Presbyterianismus*. — Ita contra Calvinistas, Congregationalistas et Liberales multos qui putant ecclesiasticam potestatem multitudini collatam fuisse quæ per delegatos exerceretur [1].

Art. III. Christus Ecclesiam instituit ut societatem monarchicam.

206. Status quæstionis. Quæritur num Christus Corpori Episcoporum Caput præfecerit, seu primatum instituerit cui tum fideles, tum episcopi subjiciantur, aliis verbis num Ecclesia sit jure divino monarchica. — Negant Protestantes et Græci, licet non eodem modo; affirmant vero Catholici, quorum doctrina exponetur in triplici thesi : 1° de *primatu Petri;* 2° de *successoribus Petri;* 3° de *infallibilitate* Romani Pontificis.

I. *De Primatu Petri* [2].

207. Thesis : *Christus B. Petro contulit directe et immediate primatum non solum honoris, sed etiam jurisdictionis, seu potestatem docendi, regendi, et sanctificandi universam Ecclesiam.* — Historice certum est, theologice de fide ex definitione *C. Vaticani* [3]. — *Probatur :*

1° *Ex præeminentia Petro concessa.* — Nam in Evangelio Petrus ut specialis socius et amicus Christi, imo ut

[1] Notandum quod in electionibus episcopalibus quæ in Ecclesia primitiva habebantur, fideles designabant tantum candidatum sibi placitum, cui nec jurisdictionem, nec consecrationem conferre poterant. — [2] *Syn. maj.*, n. 686-701.

[3] "Si quis igitur dixerit *B. Petrum Apostolum* a Christo Domino constitutum non esse Apostolorum omnium principem, et totius Ecclesiæ militantis visibile Caput; vel eumdem honoris tantum, non autem *veræ propriæque jurisdictionis primatum ab eodem D. N. J. C. directe et immediate accepisse*, A. S." (Sess. IV, can. 1); *D. B.*, 1823.

primus inter ceteros, ostenditur ab Evangelistis; item Christus pro eo specialiter oravit, et resurgens Petro singulariter apparuit.

2° *Ex promissione primatus* [1]. — Petro primatus promittitur; nam **a**) *Petro soli* loquitur Jesus ut patet ex textu et contextu. Ergo petra super quam Christus ædificabit Ecclesiam suam non est alia ac Apostolus Petrus; **b**) Petrus fundamentum quo solidatur Ecclesia esse nequit nisi *suprema polleat potestate* docendi et regendi in spiritualibus. Eadem auctoritas promittitur sequentibus verbis : "Tibi dabo claves regni cælorum" et : "Quodcumque ligaveris super terram..."; **c**) hæc jurisdictio suprema quæ promittitur a Christo est *primatus verus :* nam Christus solum Petrum ceteris exclusis alloquitur, eique soli pollicetur eamdem auctoritatem quam aliis Apostolis cum Petro unicum corpus efformantibus daturus erat. Hæc interpretatio textus admittitur hodie a Modernistis et Liberalibus multis qui negant illius historicitatem.

Apud Lucam, Christus pro uno Petro orat, licet omnes a Satana impugnentur : quod sufficit quia, cùm Petrus sit aliorum caput, fidem eorum qui defecerint, firmabit.

208. 3° *Ex collatione potestatis totum pascendi gregem.* — Christus redivivus Petro contulit potestatem supremam ipsi antea promissam : "Pasce agnos meos... Pasce oves meas". Siquidem verba Christi **a**) ad *Petrum solum* spectant, qui vocatur nomine proprio "Simon Joannis", a quo

[1] "Et ego dico tibi quia tu es Petrus (kepha) et super hanc petram (kepha) ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis : et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis." (*Matth.*, XVI, 13-19). Cf. Yves de la Brière, in *D. A.*, t. III, 1333 sq.

exigitur dilectio omnino personalis : " Diligis me plus his?"; b) *conferunt primatum*, nam verbo " Pasce " (βόσκε, ποίμαινε) designatur tum apud profanos, tum apud sacros auctores, potestas in societate. Cum hæc potestas soli Petro detur, Petrus igitur verum primatum tenet quo Christi supremi Ecclesiæ pastoris vices gerit; c) *in universam Ecclesiam*, nam verba : " Pasce agnos, pasce oves " designant omnes Christi discipulos quacumque sint dignitate præditi.

209. 4° *Confirmatur exercitio hujus auctoritatis.* Petrus revera intellexit verum primatum sibi collatum esse [1] : nam post Ascensionem auctoritatem supremi Principis exercet in Ecclesia, ita, v. g., in electione Mathiæ [2], in prædicatione Evangelii [3], in conversione Gentium [4], in visitatione Ecclesiarum [5], in Concilio Hierosolymitano [6].

Paulus ipse primatum Petri agnovit, ut patet : 1) ex eo quod Petrum nobiliori loco nominat [7], 2) Jerosolymam venit ad visendum Petrum [8]. Quando in faciem Petro restitit, non negavit ejus auctoritatem, sed timuit ne exemplo Petri multi observantias legales servarent et Gentiles tali agendi ratione a fide averterentur [9].

De argumento Traditionis, cf. infra, n. 214 sq.

II. *De Romanis Pontificibus Petri successoribus* [10].

210. Thesis : *Primatus jurisdictionis in universam Ecclesiam non solum Petro, sed etiam ejus successoribus, nempe Romanis Pontificibus, jure*

[1] Ita contra Modernistas : " Simon Petrus ne suspicatus quidem unquam est sibi a Christo demandatum esse primatum in Ecclesia. " Prop. 55ª Dec. *Lamentabili*, D. B., 2055.
[2] *Act.*, I, 15. — [3] *Act.*, II, 14; III, 6.
[4] *Act.*, X. — [5] *Act.*, IX, 32.
[6] *Act.*, XV, 7, 12. — [7] *I Cor.*, I, 12; III, 22.
[8] *Galat.*, II, 18-19. — [9] *Galat.*, II.
[10] *Syn. maj.*, n. 702-741.

divino collatus fuit. — Historice certum, theologice de fide, ex definitione *C. Vaticani* [1].

Ad thesim demonstrandam, tria oportet probare : 1° Christum voluisse primatum jurisdictionis Petro collatum ad ejus successores transire; 2° Petrum Romam venisse ibique suam sedem fixisse; 3° successores Petri esse Romanos Pontifices, eisque igitur competere primatum.

1° Christus voluit primatum esse perpetuum, et ad Petri successores transire.

211. *Prob.* : 1° *Script.* Ex textibus supra laudatis, Petrus constitutus est fundamentum Ecclesiæ, accepit claves regni, et potestatem ligandi atque solvendi, totumque gregem pascendi. Atqui Ecclesia, quam Christus vult usque ad consummationem sæculi permanere, nequit subsistere sine fundamento, nec cælum fidelibus aperire sine clavibus, nec legibus opportunis dirigere animas sine potestate gubernandi. Ergo.

2° *Historia.* Textus infra exponuntur, n. 214 sq.

3° *Ratione suadetur.* Auctoritas tuta et permanens utilis est ut Ecclesia dirigere possit fideles ad finem suum supernaturalem. Atqui hæc auctoritas facilius finem suum obtinebit si ab uno habetur quam si a collegio possidetur. Ergo.

2° Petrus Romam venit, Romæque suam definitivam constituit sedem.

212. De *duratione* hujus romani episcopatus Petri non concordant catholici, sed *factum ipsum*, quod solum ad nos refert, est certum.

[1] " Si quis dixerit non esse ex ipsius Christi institutione, seu jure divino, ut B. Petrus in primatu super universam Ecclesiam habeat perpetuos successores; aut Romanum Pontificem non esse B. Petri in eodem primatu successorem; A. S. " (Sess. IV, c. 2, *D. B.*, 1825).

Diserte probatur episcopatus Romanus Petri : 1) ex *Patribus*, inter quos citare juvat Caium, Tertullianum, Origenem, Cyprianum, Irenæum, Dionysium Corinthium; item S. Ignatius et S. Clemens Papa aperte supponunt Petrum et Paulum Romam venisse; 2) ex *monumentis* quibus memoria Petri Romæ affixa remansit; 3) ex *consensu omnium ecclesiarum orientalium* quarum nulla gloriatur quod sepulchrum Petri habeat : omnes ecclesiæ in suis liturgiis concelebrant episcopatum Petri et martyrium Romæ consummatum; 4) ex *catalogis* Romanorum Episcoporum qui omnes usque ad S. Petrum retrogradiuntur, et ex quibus patet Romanam Ecclesiam statim post S. Petrum ab episcopo monarchico rectam fuisse. Hos catalogos referunt S. Irenæus, Eusebius, S. Epiphanius.

Ergo Romanus Petri episcopatus tot testibus probatus, a nullo antiquo auctore negatus, est historice certus.

3° Romani Pontifices sunt successores Petri in primatu, et quidem jure divino [1].

213. Etiamsi Petrus non fuerit episcopus urbis Romæ, quod falsum est ex dictis, manet tamen quod *Romani Pontifices sunt successores Petri in primatu*, et *quidem jure divino*.

Thesis nostra constabit, si probamus universalem Ecclesiam admisisse primatum Romani Pontificis quatenus successoris B. Petri; jam enim ostendimus Corpus Episcoporum esse infallibile in tradenda Christi doctrina. Primatus patet ex testimoniis quæ primum implicite et obscure, licet vere, postea vero magis diserte primatum asserunt.

214. A) *Tribus prioribus sæculis, præeminentia Romanæ Ecclesiæ scriptis et factis agnoscitur.*

a) Circa *finem primi sæculi* (93-97), *Ecclesia Romana* censebat jus et officium sibi incumbere Corinthios ad pacem revocandi, vivente adhuc Apostolo Joanne; ejus epistola, nedum rejecta fuerit, reverenter accepta et inter divina officia

[1] D'ALÈS, art. *Papauté*, in *D. A.*, col. 1371-1388; BATIFFOL, *L'Eglise naissante*, *Le Siège apostolique*.

per plurimos annos lecta est. Hæc autem epistola scripta fuit a Clemente Romano Episcopo, qui tanquam auctoritatem habens præcipit, — simulque declarat Christum loqui per os suum, et eos qui non obtemperaverint gravis reos esse culpæ.

b) *Ineunte sæculo 2°*, *Ignatius* ep. Antioch. (107) ad Romanos scribit " Ecclesiæ quæ præsidet in loco regionis Romanorum, digne casta et *cœtui caritatis præsidens* ".

c) *Decurrente sæculo 2°*, multi Romam venerunt, ut ejus Episcopum inviserent ejusque judicium de rebus fidei et disciplinæ exquirerent, ita. v. g., Polycarpus Smyrnensis ep., Abercius Hierapol. ep., — item hæretici, ut Marcion et Montanistæ...

215. d) *Exeunte sæculo 2°*, præclarum habemus testimonium *S. Irenæi*. Dicit veritatem reperiri in ecclesiis ab Apostolis fundatis quæ traditionem fideliter servant per successionem Episcoporum. Sed quoniam longum esset omnium ecclesiarum investigare traditiones, sufficit eas cognoscere quæ in Ecclesia Romana accipiuntur, hæc enim Ecclesia est regula fidei cui omnes aliæ ecclesiæ consentire debent, propter præeminentiam spiritualem quam tenet ex Apostolo Petro qui eam fundavit : " Ad hanc enim Ecclesiam propter potiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his qui sunt undique conservata est ea, quæ est ab Apostolis traditio... [1] "

216. In *Controversia de Paschate*, *Victor I* (189-198) mandavit episcopis orientalibus ut, coactis synodis, de die Paschatis disceptarent,

[1] *Adv. Hæres.*, l. III, c. 3; *P. G.*, VII, 848-849.

Quidam Asiæ episcopi usum suum, spreto romano, tenaciter retinuerunt. Quibus Victor minatus est excommunicationem, quam exsequendam non jussit, postulante S. Irenæo. Mox tamen usus Romanus etiam in Asia Minori prævaluit.

217. **e)** *Tertio sæculo, Tertullianus* priusquam Montanista fieret (202) in opere *De præscriptione hæreticorum*, cc. 22, 36, agnoscit primatum Petri, necnon quamdam Ecclesiæ Romanæ præeminentiam, quatenus Petri sanguine illustratæ.

S. Cyprianus, tempore schismatis Novatiani (250), scripsit librum *De Unitate Ecclesiæ*, in quo agit directe de unitate uniuscujusque ecclesiæ sub regimine episcopi. In cap. IV, quædam sunt verba de Petri primatu, quæ non inveniuntur in omnibus codicibus, et ideo a multis rejiciuntur; sed immerito, cùm sint ab ipso Cypriano in secunda sui libri editione conscripta. — Aliunde plane asserit Ecclesiam super Petrum fundatam esse, et Ecclesiam Romanam esse principium ex quo unitas sacerdotalis exorta est. Item in Epistolis suis affirmat Ecclesiam Romanam esse radicem ac matricem Ecclesiæ catholicæ, et ab Episcopo Romano petit ut excommunicetur Martianus ep. Arelatensis.

Sed in controversia de Baptismo hæreticorum putavit usum ecclesiæ Carthaginensis esse legitimum et renuit accipere mandata a Stephano Romano Antistite. — Ex hoc non sequitur Cyprianum negasse primatum Romani Pontificis, sed putasse hac de re practica usum suum retineri posse.

Eodem sæculo, multi etiam Episcopi ex variis provinciis ad Episcopum Romanum recursum habent, sive ad reddendam rationem fidei suæ, sive ad controversiam componendam, — item hæretici et schismatici.

218. **B)** *Quarto et quinto sæculo, primatus Ecclesiæ Romanæ ita diserte scriptis et factis asseritur ut de ejus existentia dubium haberi nequeat.*

a) *Episcopi Romani* loquuntur et agunt tanquam plene conscii sui primatus.

Ita 1) adversus Arianismum, *Sylvester*, qui per legatos præfecit Nicænæ synodo, — *Julius I*, qui Athanasium in sedem Alexandrinam restituit, — *Liberius* in exsilium missus, quia noluit obtemperare placitis Constantii, — *Damasus*, qui reprobato Sirmiensi concilio regulam fidei Orientalibus Episcopis imposuit.

2) Adversus Priscillianismum, *Siricius* ut judex ab omnibus habetur.

3) Adversus Pelagianismum, causa judicatur ab *Innocentio I* et *Zozymo* qui Epistolam *Tractoriam* omnibus misit Episcopis.

219. **b)** *Patres* quarti et quinti sæculi primatum Romani Episcopi indubitanter agnoverunt.

Ita 1) *S. Optatus Milevitanus* qui, adversus Donatistas scribens, ostendit veram Ecclesiam Christi insigniri unitate quæ venit ex cathedra Petri Romæ constituta; — 2) *S. Ambrosius* qui docet Romanam Ecclesiam esse caput totius orbis catholici, et signum veræ fidei esse communionem cum Romana Ecclesia; — 3) *S. Augustinus* qui agnoscit appellationem a sententia sua dari ad Sanctam Sedem, et concilia provincialia suam præcipuam auctoritatem ex approbatione S. Pontificis desumere; — 4) *S. Hieronymus* qui scribit ad Damasum Papam : " Ego Beatitudini tuæ, i. e., Cathedræ Petri communione consocior. Super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit profanus est...[1] ".

Item inter Orientales, *S. Athanasius* qui recursum habuit ad Episcopum Romanum illiusque jus agnoscit judicandi alios episcopos; item *S. Chrysostomus*, *Eusebiani* qui, an. 346, Rom. Pontifici se subjecerunt.

220. **C)** *Ex consensu totius Ecclesiæ in conciliis manifestato.*

a) In C. *Ephesino* (431), 1) S. Cyrillus sententiam et definitionem rogavit a Romano Pontifice, 2) S. Pontifex Cælestinus Cyrillum vicarium suum creavit ut Concilio præsideret, 3) legatosque misit, quorum unus Philippus presbyter coram Patribus, nemine reclamante, aperte asseruit primatum Petri ejusque successorum Romanorum Pontificum in universam Ecclesiam[2].

[1] Rouet de Journel, *Enchiridion Patristicum*, 1346. — Textus allegati inveniuntur tum in Enchiridio patristico, tum apud *D. B.*

[2] *D. B.*, 112.

b) In C. *Chalcedonensi* (451), Leonis celebris epistola, qua Eutychetis errores damnabantur, lecta est approbantibus omnibus Patribus, qui fere omnes Orientales erant : " Petrus per Leonem locutus est! " In relatione ad Leonem postea missa, iidem Patres aperte confitentur primatum Romani Pontificis [1].

c) In C. *Constantinopolit. III* (680) similia acclamarunt Patres.

d) In C. *Lugdunensi II* [2] (1274) et *Florentino* [3] (1438-1445) primatus Rom. Pontificis disertis verbis definitus est.

Ergo certum est Episcopos Ecclesiæ universalis agnovisse primatum jurisdictionis competere Romano Pontifici in omnes Christi fideles, in pastores et in agnos. Atqui, ex dictis, infallibile est Corpus Episcoporum in proponenda Christi doctrina. Ergo...

Nec dicatur 1) *ambitione* Episcoporum Romanorum primatum Romanæ sedis constitutum fuisse, — nam omnes Pontifices Romani hanc supremam potestatem sibi vindicarunt quasi onus et officium, et approbantibus ceteris Episcopis inter quos inveniuntur viri non minus doctrina quam zelo et fortitudine conspicui. 2) Nec primatus adscribatur *præeminentiæ politicæ urbis Romæ*, nam et Pontifices Romani et ceteri Patres omnes asserunt primatum ortum esse ex successione B. Petri, qui ex voluntate Christi factus fuerat Caput Ecclesiæ universalis.

III. *De infallibilitate Petri et Romanorum Pontificum* [4].

221. Thesis : *Romanus Pontifex, cum ex cathedra loquitur, infallibilitate gaudet in definienda doctrina de fide vel de moribus, ita ut ejus definitiones ex sese, non ex consensu Ecclesiæ, sint irreformabiles.* Historice certum, theologice de fide.

[1] *D. B.*, 149. — [2] *D. B.*, 466. — [3] *D. B.*, 694. — [4] *Syn. maj.*, n. 742-763.

Hæc thesis negatur a *Protestantibus* et Orientalibus *schismaticis* quoad primam partem, quoad secundam a *Gallicanis.*

Doctrina catholica a *Vaticano* sic proponitur : " Definimus Romanum Pontificem, cùm ex cathedra loquitur, i. e., cùm omnium Christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens pro suprema sua Apostolica auctoritate, doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam... ea infallibilitate pollere qua Divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque ejusmodi Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiæ, irreformabiles esse " [1].

222. 1° *Declaratur thesis.* **A**) Agitur de infallibilitate in docendo, de qua supra, (n. 199), non de impeccabilitate.

B) Exponuntur *conditiones* quæ omnes simul requiruntur ut sententia Pontificis sit infallibilis : **a**) ut Romanus Pontifex loquatur non ut doctor privatus, nec ut episcopus urbis Romæ, nec ut princeps civilis, sed ut totius Ecclesiæ Pastor et Doctor pro sua suprema auctoritate; **b**) ut doceat veritatem de fide vel moribus, cf. infra (n. 250 sq.); **c**) ut definiat, i. e., finaliter determinet quænam sint fide vere interna tenenda; **d**) ut definitio universam obliget Ecclesiam.

C) Enuntiatur *causa* infallibilitatis, scilicet assistentia Spiritûs Sancti.

D) *Subjectum* indicatur infallibilitatis, Romanus Pontifex, cujus definitiones sunt irreformabiles ex sese, independenter a judicio Episcoporum et a consensu totius Ecclesiæ.

223. 2° *Probatur.* **A**) *Script.* **a**) Ex textu superius citato " Tu es Petrus... ", Petrus ejusque successores constituti sunt a Christo fundamentum

[1] *D. B.*, 1839.

super quod ædificaretur Ecclesia et ex quo solidaretur. Atqui nisi infallibilitate gaudeat quando ex cathedra loquitur, Summus Pontifex non est fundamentum quo firmatur Ecclesia. Ergo...

b) *Ex oratione Christi pro Petro* : " Ego rogavi pro te ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus (ἐπιστρέψας) confirma fratres tuos[1] ". Hìc Christus solum Petrum alloquitur, ut patet ex contextu, et pro solo Petro orat; pro illo petit indefectibilitatem in fide (ut non deficiat fides tua), ut possit confirmare fidem fratrum suorum. Oratio Christi est efficax; ergo a Deo obtinuit assistentiam specialem vi cujus fides Petri inconcussa maneret.

Hoc privilegium ad Petri successores extenditur, cùm Petri successores in primatu idem officium impositum habeant confirmandi fratres in fide.

c) *Ex potestate totum pascendi gregem.* Ex dictis, Petrus ejusque successores a Christo acceperunt munus totum pascendi gregem verbo veritatis, ita ut omnes teneantur huic magisterio obedire. Atqui hoc admitti nequit nisi tale magisterium sit infallibile.

224. B) *Traditione.* **a**) In quatuor prioribus sæculis implicite tantum traditur Romani Pontificis infallibilitas, docendo Ecclesiam Romanam esse *centrum unitatis fidei* (ita *S. Irenæus* supra[2];) simulque *tutam orthodoxiæ normam*, ad delendas hæreses, v. g., Montanismum, Sabellianismum, et ad solvendas quæstiones ortas de fide vel moribus.

b) A sæculo quinto, magis diserte affirmatur, tum ab ipsis Pontificibus Romanis, v. g., *Innocentio I* et *Zozymo*, qui dicunt ad S. Sedem recurrendum esse in rebus fidei, quia ejus doctrina

[1] *Luc.*, XXII, 31-32.
[2] Textus et facta jam exposita hic memorare sufficiat.

est *pura* et *irreformabilis;* tum ab Episcopis, v. g., S. Optato, Ambrosio, Augustino, aliisque asserentibus sententia S. Pontificis controversias vere finitas esse; tum a Conciliis, v. g., Ephesino, Chalcedonensi, Constantinopol. III et IV, declarantibus Petrum per Pontificem tunc regnantem locutum esse et ita rem esse finitam.

c) *C. Florentinum* " plenam docendi potestatem traditam esse Romano Pontifici " definivit : quod importat infallibilitatem. Tandem explicite definita est infallibilitas Rom. Pontificis a *C. Vaticano* (de Ecclesia, cap. 4).

225. Nec dicere licet Traditionem ut irreformabiles habuisse definitiones Summi Pontificis ex consensu Ecclesiæ, nam inerrantia tribuitur auctoritati ipsius Pontificis, qui, utpote Petri successor, est unitatis centrum et fidei authenticus interpres. — Nec opponi potest famosa Gallicanorum distinctio inter Sedem et Sedentem, nam hæc distinctio 1) prorsus aliena est a mente Patrum qui regnanti Pontifici ipsi obediebant, et 2) omnem auctoritatem auferret a Pontifice, cùm quisque dicere tunc posset sese adhærere Cathedræ Petri infallibili, non autem Pontifici nunc sedenti qui errori obnoxius est.

226. *Objiciunt* Protestantes quosdam Pontifices de facto errâsse, v. g., Liberium qui formulæ Sirmiensi subscripsit; Honorium, qui monothelismum docuit; Paulum V et Urbanum VIII qui Galilæum condemnaverunt.

De his factis adeantur historiographi. Hìc animadvertere sufficiat hos Pontifices, etiamsi forsan privatim erraverint aut obscure et incomplete doctrinam exposuerint, non docuisse errorem *ex cathedra* loquentes; ergo manet thesis catholica.

227. C) *Ratione confirmatur.* Omnino *utilis* est in Ecclesia infallibilitas Summi Pontificis, etiam admissa infallibilitate corporis Episcoporum, quia Concilia œcumenica non possunt facile nec prompte congregari quotiescumque novus oritur error; — aliunde consensus totius Ecclesiæ sæpe nec exspectari, nec cognosci facile potest.

Nec. dicatur : 1) Concilia generalia tunc inutilia fore; nam inserviunt ad dignoscendam traditionem ecclesiasticam et ad judicandam opportunitatem definitionis novæ;

2) hanc Summi Pontificis auctoritatem esse despoticam, omnemque tollere libertatem cogitandi; hæc enim auctoritas, cùm authentice interpretetur verbum Dei, nonnisi veritatem imponit et nullam tollit libertatem nisi erroris.

228. *Conclusio.* Ergo constat *historice* Christum instituisse Ecclesiam ut societatem proprie dictam; ut societatem hierarchicam, a collegio infallibili Episcoporum regendam, — et monarchicam, Romani Pontificis infallibilis auctoritate suprema pascendam. Ergo vera Christi Ecclesia est Ecclesia cui Romanus Pontifex præest.

Corollarium. *Episcopalismus* rejiciendus est, quia directe adversatur primatui R. Pontificis.

229. Conclusio generalis totius capitis : *Ecclesia romano-catholica et quidem sola est vera Ecclesia Christi.* — Ex probatis prius constat eam veram et solam veram esse Christi Ecclesiam, quæ visibilitatem, episcopatum et supremum pontificatum romanum retinuit. Atqui hoc certo de sola Romano-catholica Ecclesia prædicari potest. Proinde signum perfectum adhæsionis Christo et veræ Ecclesiæ est communio cum sede Petri.

Ecclesiæ vero separatæ non possunt esse vera Ecclesia Christi : Ita *ecclesia Orientalis schismatica* et *ecclesiæ Protestantes* nec primatum R. Pontificis, nec unitatem visibilem retinuerunt.

CAPUT III.

Divina Ecclesiæ catholicæ institutio notis externis confirmatur.

230. Status quæstionis. — *C. Vaticanum* docet Ecclesiam Romanam ipsam esse motivum credibilitatis propter notas externas divini interventus quas præ se fert, simulque indicat hæc signa. " Ecclesia per se ipsam ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis fecunditatem, ob catholicam unitatem, invictamque stabilitatem, *magnum* quoddam et *perpetuum* est *motivum credibilitatis* et divinæ suæ legationis testimonium irrefragabile "[1]. — Prætermissa propagatione Christianismi, de qua antea diximus, in duplici thesi ostendemus : 1° catholicam *unitatem* et *stabilitatem* Ecclesiæ Romanæ, 2° ejus *sanctitatem* et *fecunditatem* nonnisi *divino interventu* explicari posse[2].

Art. I. De catholica unitate et invicta stabilitate Ecclesiæ catholicæ[3].

231. Thesis : *Ecclesia Romano-catholica, ob suam catholicam unitatem invictamque stabilitatem, divinæ suæ legationis præbet testimonium irrefragabile.*

I. Exponuntur facta. 1° *Ecclesia Romana est catholica.* **A)** Est *jure* catholica, seu aptitudine gaudet ad universalem inter omnes gentes extensionem. Sua enim doctrina excludit individualismum quia doctrina Romana omnibus sine distinctione prædicatur, ab omnibus eadem accipienda est, et omnium legitimis mentium aspirationibus apprime respondet; — sua constitutione nationalismo adversatur, nam a quolibet Statu

[1] *D. B.*, 1794.
[2] Alio modo proponi posset argumentum, probando nempe Ecclesiam veram ex institutione Christi quatuor notis *unitatis, apostolicitatis, sanctitatis et catholicitatis* ornari debere, posteaque ostendendo easdem *soli* Ecclesiæ Romanæ competere, non autem aliis christianis societatibus, prout in prioribus editionibus *Syn. maj.*, post multos theologos, præstitimus.
[3] *Syn. maj.*, n. 771-786.

libera manet et cuilibet civilis regiminis formæ se accommodat.

232. **B)** *De facto* vere catholica est : extenditur enim ad omnes gentes, per omnes et singulas regiones diffunditur, quotidie missionarios ad paganos et schismaticos et hæreticos mittit, ac, ubicumque floret libertas prædicandi, novos fideles ad se trahit et in sinum suum recipit; omnes pariter societatis ordines pervadit, pauperes et proletarios amanter evangelizat, divites et potentes baptizat, sapientes multos et scientiis eruditos filios suos habere gloriatur.

Merito igitur *Catholica* ab omnibus vocatur.

233. 2° *Ecclesia Romana est una unitate perfecta fidei, regiminis et cultus*, quippe quæ principium auctoritatis agnoscat, et supremæ auctoritati a Christo constitutæ nempe Pontifici Romano, in rebus fidei et morum prompte obediat. Quæ unitas eo mirabilior est quo universalior Ecclesia catholica, cùm homines naturaliter suis privatis opinionibus pertinaciter adhærere soleant!

3° *Ecclesia Romana invicta stabilitate gaudet inter omnes rerum vicissitudines.* — Non obstantibus persecutionibus quas diu passa est et hodie etiam patitur, essentialiter eadem manet, nec ulla præbet indicia futuræ dissolutionis, dum omnia humana instituta caduca esse lugenda constat experientia. Hæreses sive antiquas, sive tempore Reformationis, sive recentes ut Modernismum, e sinu suo ejecit doctrinamque suam integram servavit.

234. II. Argumentum. *Ex his factis legitime infertur Deum Ecclesiæ Romanæ specialiter assistere.* Probatur :

1° *Ex indole harum notarum :* **A)** ex *Catholicitate :* cùm hæc in sola Romana Ecclesia inveniatur, ut transcendens haberi debet, quia *media naturalia* quibus diffunditur non sufficiunt *ex se* ad hanc extensionem explicandam, scilicet prædicatio et martyrium missionariorum, ut jam dictum est de primævo Christianismo, n. 134 sq.

Hodie Protestantes mittunt quidem prædicatores ad paganos; hi autem mediis naturalibus maxime nituntur, non tanto zelo inflammantur, nec tam multas obtinent conversiones, fatentibus etiam acatholicis multis. Fructus quos proferunt explicari possunt humanis auxiliis quibus utuntur, et gratiis ordinariis quæ conceduntur iis qui extra veram Ecclesiam regnum Dei bona fide propagare conantur.

235. **B)** Ex *Unitate.* Unitas fidei, regiminis et cultus, quæ in Ecclesia Romana per totum orbem dispersa servatur, explicari nequit humano modo, attentis obstaculis quæ huic unitati opponuntur, scilicet pertinacia humani ingenii quod suis opinionibus firmiter adhæret, obscuritate dogmatum mysteriis plenorum, difficultate legis moralis omnibus passionibus adversæ. Quomodo sola Romana Ecclesia per tot sæcula hanc unitatem servare potuit, nisi assistentia speciali et supernaturali Christi et Dei?

C) Ex *Stabilitate.* Sola Romana Ecclesia manet stabilis et immutabilis multis abhinc sæculis, dum sectæ et hæreses et religiones diversæ multoties evolutæ fuerunt. Hæc firmitas eo mirabilior est quo pauciora et debiliora sunt auxilia humana quibus nititur Ecclesia : quoties inimici illius ruinam prophetaverint! Et tamen invicta semper evasit, non ab hominibus, sed a Deo ipso qui omnes eventus gubernat, mirabiliter adjuta.

236. 2° *Ex prophetiis præfatas notas annuntiantibus.* Divinus interventus haud parum confirmatur ex eo quod hujusmodi catholicitas, unitas et stabilitas ab antiquis prophetis (cf. supra, n. 88 sq.) et ab ipso Christo tanquam opus divinum

prænuntiatæ fuere. Habemus prophetiam veram, verum miraculum ordinis intellectualis cum Ecclesia Romana indivulse connexum. — Ergo Deus, ipse interventu suo præternaturali, Ecclesiam Romanam suam esse significat.

ART. II. DE EXIMIA SANCTITATE ET INEXHAUSTA FECUNDITATE ECCLESIÆ CATHOLICÆ [1].

237. Thesis : *Ecclesia Romano-catholica, ob suam eximiam sanctitatem et inexhaustam in bonis omnibus fecunditatem, magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis.*

I. Facta exponuntur. 1° *Sanctitas* Ecclesiæ Romanæ *supereminens* oritur : **a**) ex eo quod *media* sanctitatis omnibus præbet, sua doctrina, suo cultu, suis legibus; **b**) ex eo quod *effectus* sanctitatis obtinet tum in *singulis* fidelibus, quorum nonnulli heroicas virtutes, ut Sancti et Beati, colunt; tum in *institutis*, v. g., in sacerdotio catholico, cujus membra cœlibatui perpetuo sunt addicta, in religiosis ordinibus ubi multi perfectionem secundum vitam activam aut contemplativam prosequuntur; tum in *societate*, cui virtutes naturales simul et christianas indesinenter prædicat. — Sane non omnes catholici sunt sancti; sed boni tales sunt quia mandata Ecclesiæ sequuntur; mali autem, quia præcepta ejus spernunt.

2° *Fecunditas* Ecclesiæ Romanæ apparet in omnibus socialis caritatis operibus quæ instituit et fovet : providet multis modis infantium et juniorum educationi, pauperum necessitatibus, ægrotorum curam maternam habet, et opificum miseram conditionem meliorem efficere conatur.

[1] *Syn. maj.*, n. 787-795.

238. II. Argumentum. *Ex factis hucusque expositis constat Ecclesiam Romanam divinitus esse adjutam.*

Constat 1° ex *natura sanctitatis.* — Nam sanctitas est ardua, nonnisi multis et continuis conatibus obtinetur : auxilium ergo divinum necessarium est ut unus homo hos conatus efficiat, quanto magis requiritur pro magna hominum multitudine qui in Ecclesia Romana ad perfectionem tendunt? — Evidentior adhuc est hæc conclusio quando agitur de *martyrio*, necnon de actibus heroicis virtutum quos apud Sanctos reperimus. — Ergo Ecclesia quæ tot et tantos producit fructus sanctitatis a Deo ipso fecunditatem accipit. — Confirmatur *miraculis* quæ in Ecclesia Romana semper ad nostra usque tempora patrata sunt.

2° *Ex comparatione inter Ecclesiam Romanam et acatholicas societates.* Non diffitemur apud Græcos et Protestantes quosdam inveniri viros eximia virtute præditos. Sed paucis Sanctis a tempore peracti schismatis decorata fuit Ecclesia Græca, nullus apud Protestantes memoratur cujus sanctitas universim agnita fuerit; imo nulla habetur institutio quæ supernaturalem notam præ se ferat. Igitur apud eos paucos tantum virtutis fructus fert christianismus.

Ergo sic ratiocinari licet : Ea est vera Christi Ecclesia quæ fert fructus sanctitatis quibus clare manifestetur actio Spiritus Sancti : Christus enim Ecclesiam instituit qua homines sanctificarentur et vitam æternam prosequerentur. Atqui alias societates christianas Ecclesia Romana supereminet eximia sanctitate et inexhausta fecunditate. Ergo Ecclesia Romana est vera Ecclesia Christi.

CONCLUSIO THEOLOGIÆ APOLOGETICÆ :

Extra Ecclesiam nulla est salus [1].

239. Ex tractatu *de Christo legato divino* concluditur necessitas pro salute Christo adhærendi; ex tractatu *de Ecclesia Christi* constat Ecclesiam catholicam solam prædicare doctrinam ipsius Christi. Hinc logice deducitur : *Extra Ecclesiam nulla salus.*

240. Ad rectam hujus conclusionis intelligentiam notatur : 1) quid sit necessarium necessitate medii, vel necessitate præcepti; 2) quid sit corpus et anima Ecclesiæ. — Posteriori quæsito respondemus. *Corpus* in Ecclesia est collectio visibilis eorum qui unam societatem christianam efformant sub regimine episcoporum Romanique Pontificis; *anima* vero consistit in interioribus habitualis gratiæ sive supernaturalis vitæ donis; ad hanc animam pertinent omnes justi viatores. — Aliquis pertinere potest ad Ecclesiæ corpus sive *in re* per baptismum; sive *in voto*, i. e., desiderio communionem Ecclesiæ catholicæ amplectendi.

His positis,

241. 1° *Qui culpabiliter extra corpus Ecclesiæ usque ad finem vitæ manet salvus fieri nequit;* culpabilis est autem qui, cùm serio dubitat, non quærit veritatem, et *a fortiori* qui *sciens* et *volens* Ecclesiam non ingreditur quam ut veram agnoscit.

Prob. 1) *ex verbis Christi*, qui sub pœna damnationis omnibus præcipit accipere ejus doctrinam, leges et sacramenta; 2) ex doctrina Petri et Pauli; 3) ex tota christiana antiquitate, cum SS. Ignatio, Irenæo, Cypriano, Augustino; 4) ex

[1] *Syn. maj.*, n. 802-808.

Romanis Pontificibus et conciliis generalibus : Later. IV et Florentino.

242. 2° *Qui inculpabiliter extra corpus Ecclesiæ manet, salvus esse potest*, dummodo per fidem et caritatem, vel contritionem perfectam, ad animam Ecclesiæ pertineat [1].

Scriptura docet Gentiles non paucos, v. g. Job, Ninivitas, fuisse salvatos. Præterea omnis adultus actum caritatis perfectæ elicere potest, et sic gratiam habitualem acquirere, quæ ad salutem requiritur et sufficit.

Hic explicit Apologetica, et quæ sequuntur ad Theologiam dogmaticam spectant.

[1] Ad rem *Pius IX* : " Tenendum quippe ex fide est extra Apostolicam Romanam Ecclesiam salvum fieri neminem posse, hanc esse unicam salutis arcam, hanc qui non fuerit ingressus diluvio periturum; sed tamen pro certo pariter habendum est qui veræ religionis ignorantia laborent, si ea sit invincibilis, nulla ipsos obstringi hujusce rei culpa ante oculos Domini. " Ex allocutione *Singulari quadam*, 9 dec. 1854, *D. B.*, 1647. — Idem Pontifex, in Encycl. *Quanto conficiamur mærore*, 10 Aug. 1863, scribit : " Cùm Deus..., pro summa sua bonitate et clementia, minime patiatur quempiam æternis puniri suppliciis qui voluntariæ culpæ reatum non habeat. " *D. B.*, 1776 — Cf. *Syllabus*, prop. 16, 17 et 18; *D. B.*, 1716, 1717, 1718.

TRACTATUS IV.

DE CONSTITUTIONE ECCLESIÆ CATHOLICÆ.

243. Jam probavimus Ecclesiam Romanam, et quidem solam, esse veram Ecclesiam a Christo fundatam. Remanet ut accuratius ejus *essentiam* et *potestatem* expendamus, necnon ejus *relationes cum societate civili.* — Dicemus : 1° de *intima Ecclesiæ constitutione;* 2° de ejus *potestate;* 3° de *relationibus inter Ecclesiam et Statum.*

CAPUT I.

De intima Ecclesiæ constitutione seu de Relationibus Christum inter et Ecclesiam [1].

Sunt *intimæ* et mysticæ *relationes inter Ecclesiam et Christum,* quas breviter declarabimus, ut Protestantium præjudicia removeantur et Catholicorum erga Ecclesiam reverentia augeatur.

244. A) Thesis Iª : *Ecclesia est corpus Christi mysticum* [2], *quam vivificat Spiritus Sanctus.* De fide divina, ex S. Paulo.

1° *Ecclesia est corpus Christi mysticum.* — Hanc doctrinam *Christus* ipse insinuavit Paulo

[1] *Sum. theol.*, III, q. 8, a. 1-6; LEO XIII, Encyc. *Satis cognitum* (29 juin 1896), *Divinum illud munus*, 9 mai 1897. D. GRÉA, *De l'Eglise et de sa divine constitution.* — *Syn. maj.*, n. 810-816.

[2] R. PLUS, *Dans le Christ Jésus;* DUPERRAY, *Le Christ dans la vie chrétienne d'après S. Paul;* ANGER, *L'Eglise, corps mystique du Christ;* AD. TANQUEREY, *Notre incorporation au Christ*, Desclée, 1931.

in instanti suæ conversionis. Et Paulus eam declarat in epist. ad *Rom.*, *Corinth.*, *Ephes.* et *Colos.* [1].

Fideles sunt *realiter-mystice* membra corporis cujus caput est Christus, viventes eadem vita spirituali qua vivit Christus.

245. 2° *Hujus corporis caput est Christus.* — Ita S. Paulus : " Et ipsum (Christum) dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius [2] ". Et revera Christus ad Ecclesiam se habet sicut caput ad corpus. Sicut caput relate ad membra, ita Christus : 1) sibi conjungit arctissimo vinculo omnia Ecclesiæ membra, 2) eis pariter præsidet, 3) in eos spiritualem motum et vitam influit.

3° *Anima Ecclesiæ est Spiritus Sanctus.* Per appropriationem Spiritui S. attribuitur renovatio cordium per gratiam, quæ est opus totius Trinitatis, et infunditur, mediantibus hierarchia et sacramentis [3]. Hinc Spiritus S. in symb. *Nicæno* dicitur *Vivificans.*

246. B) Consectaria hujus doctrinæ. — Cum Ecclesia sit Christi corpus : nulla est salus extra Ecclesiam, Ecclesia est supernaturalis, essentialiter una, catholica et sancta. Ex hac veritate, melius fulget dogma communionis Sanctorum.

247. Thesis IIª : *Ecclesia est sponsa Christi et mater nostra,* sensu *analogico.* Certum est.

1° Ecclesia est *Christi sponsa*, ex S. Paulo et S. Joanne [4], quia Christus Ecclesiam dilexit et sibi univit ut ex ea filios spirituales gigneret.

[1] *Rom.*, XII, 4-5; *I Cor.*, XII, 12-31; *Ephes.*, I, 22-23; II, 19-22; IV, 1-16; V, 22-23; *Col.*, I, 17-20. — [2] *Ephes.*, I, 22.

[3] " Quod est anima corporis humani, hoc est Spirit. S. corpori Christi quod est Ecclesia. " (S. AUGUST., *Serm.* 267).

[4] *Apoc.*, XXI, 1-6; XXII, 17; cf. *Joann.*, XIX, 34-35.

S. Paulus christianum matrimonium comparat unioni Christi cum Ecclesia, ratione *subordinationis* [1], *dilectionis* [2] et *fecunditatis* [3].

2° Exinde, Ecclesia est *mater nostra*, quam filiali amore diligere debemus.

CAPUT II.

De Ecclesiæ potestate.

248. Ecclesia a Christo instituta est ut per eam homines salutem obtineant. Ad hunc finem assequendum Ecclesia gaudere debet triplici potestate : 1) *docendi* (seu *magisterii*), 2) *sanctificandi* (seu *ordinis*), 3) *regendi* (seu *imperii*). — In Tr. de *Ordine* dicetur de potestate ordinis. Hic ergo agitur tantum de *magisterio* et *regimine* Ecclesiæ, ut determinetur *quisnam sit ejus ambitus, quomodo exerceatur* et *in quos subditos*.

Art. I. De objecto potestatis Ecclesiæ.

§ I. De objecto magisterii doctrinalis Ecclesiæ [4].

249. Status quæst. — Hoc magisterium continet omnia jura quæ necessaria sunt ad revelationem edocendam, et ad fidei depositum custodiendum et defendendum : v. g., potestatem definiendi infallibiliter, scholas aperiendi, libros prohibendi [5].

250. Thesis : *Ecclesiæ infallibilitatis objectum directum amplectitur omnes et singulas veritates religiosas in fontibus revelationis formaliter*

[1] *Ephes.*, V, 24. — [2] *Ephes.*, V, 25-27. — [3] *Ephes.*, V, 30.
[4] *Syn. maj.*, n. 818-826. — [5] *Codex J. C.*, c. 1322-1408.

contentas ; — indirectum vero omnes res quæ necessario requiruntur ut revelationis depositum integrum custodiatur. De fide quoad 1um ; certum quoad 2um.

251. 1° *Explicatur* et *probatur*. Infallibilitas commissa est Ecclesiæ ut Christi doctrinam custodiret. Porro hujus infallibilitatis objectum est vel *directum*, vel *indirectum*, (ut in thesi).

A) De fide est *Ecclesiam infallibilem esse in veritatibus revelatis definiendis* (cf. n. 199). Certum est etiam *infallibilem esse quoad veritates cum revelatis intime connexas* : secus enim vana et inefficax esset infallibilitatis prærogativa, cum Ecclesiæ non posset fidei depositum servare, defendere et proponere.

B) *Magnum est discrimen* inter objectum infallibilitatis directum, et indirectum : si veritas formaliter revelata definitur ab auctoritate infallibili, est objectum *fidei divinæ et catholicæ*, quia creditur propter auctoritatem Dei revelantis ; quando auctoritas infallibilis exercetur circa veritates *connexas* cum revelatione, hujusmodi veritates sunt objectum *fidei ecclesiasticæ* tantum.

252. 2° **De objecto directo.** Objectum est revelata definire, definitionis voces determinare, Scripturæ canonem constituere, hæresim damnare, etc.

253. 3° **De objecto indirecto.** Hoc complectitur omnia quæ cum revelatis intime connectuntur. — *Ecclesia infallibilis est :*

A) *Quoad veritates ordinis naturalis cum dogmate connexas*, quæ necessariæ sunt ad fidei depositum custodiendum, v. g., existentia Dei [1].

[1] *Syllab.* prop. 11 ; *D. B.*, 1711 ; *C. Vatic.*, *D. B.*, 1798.

B) *Quoad conclusiones theologicas.* Certum est. Conclusio theologica est *conclusio quæ per proprium discursum certo et evidenter deducitur ex duabus præmissis quarum una est formaliter revelata, altera naturaliter cognita.* De his Ecclesia infallibilis esse debet ad servandum fidei depositum, quia, si falsæ propagantur conclusiones theologicæ, dogma periclitatur vi connexionis logicæ quam mens naturaliter percipit inter principia et conclusiones ex eis deductas. — Num conclusiones theologicæ sint objectum fidei divinæ infra expendemus, n. 326.

254. C) *Quando aliqua censura doctrinali notat quamdam propositionem.* — Censura doctrinalis est "*qualificatio qua propositio notatur ut fidei vel bonis moribus aliquo modo opposita*". *De fide* est Ecclesiam esse infallibilem quando doctrina notatur ut hæretica; *certum*, quando doctrina notatur ut hæresi proxima, in fide erronea, falsa. Constat ex consensu theologorum, ex praxi Ecclesiæ quæ ab antiquis temporibus consuevit notare propositiones simul et imponere fidelibus obligationem firmiter tenendi eas omnes et singulas. — Multi asserunt Ecclesiam infallibilem esse in omnibus doctrinalibus censuris [1].

255. D) *Quoad facta dogmatica.* Factum *dogmaticum* est *illud quod cum dogmate ita connectitur*, ut ejus notitia ad dogma agnoscendum et tuto servandum necessaria sit.

Triplex esse potest : historicum, doctrinale et hagiographicum. Ita facta dogmatica sunt *legitimitas S. Pontificis, œcumenicitas Concilii.* — Certum est, nam, si errare posset Ecclesia de auctoritate S. Pontificis aut Concilii, semper

[1] Quilliet, art. *Censures doctrinales*, in *D. T.*

locus esset dubitandi num eorum decreta sint infallibilia, eaque rejiciendi. — Item, factum quod in certo libro continetur quædam doctrina orthodoxa vel heterodoxa. Communiter docent theologi Ecclesiam posse infallibiliter determinare quemnam sensum verba alicujus libri, attento contextu, præ se ferant [1], et utrum hic sensus sit orthodoxus, an non; secus enim Ecclesia nequiret impedire quin hæretici errores spargerent, condemnationemque effugerent, dicentes sensum libri non fuisse recte intellectum. Ita *Clemens XI* declaravit "damnatum in quinque præfatis propositionibus Jansenii libri sensum quem illarum verba præ se ferunt, ut præfertur, ab omnibus Christi fidelibus ut hæreticum non ore solum, sed et corde rejici ac damnari debere [2]."

256. E) *Quoad præcepta morum*, quatenus leges generales pro universa Ecclesia opponi non possunt legi divinæ naturali aut positivæ : munus enim accipit Ecclesia animas ducendi ad portum salutis, ideoque nihil nisi a Deo probatum imperare potest.

F) Quoad *approbationem definitivam Constitutionum alicujus Ordinis religiosi*, ob similem rationem.

G) Quoad *canonizationem sanctorum*, non autem ad beatificationem. Ita communis et vera sententia : nam Ecclesia errare nequit in iis quæ ad fidei professionem et ad mores spectant, quando sententiam definitivam profert et omnibus fidelibus præceptum imponit.

[1] Quando damnantur propositiones *juxta sensum ab auctore intentum*, agitur non de sensu subjectivo, quem forsan auctor habuerit, sed de sensu naturali et obvio, prout eruitur ex libro ipso, omnibus rite attentis.
[2] *D. B.*, 1350.

II. De objecto potestatis regendi [1].

257. Thesis : *Potestas regendi a Christo Ecclesiæ concessa complectitur potestatem legislativam, judiciariam, et coactivam.* Certum est.

Potestas *legislativa* est jus faciendi ordinationes ad bonum commune Ecclesiæ quæ fideles in conscientia obligent; *judiciaria*, est jus instituendi judicia circa actiones fidelium et de eis sententiam ferendi; *coactiva*, est jus adhibendi vim physicam (materialem aut spiritualem) ad urgendam executionem legum vel sententiarum.

Probatur : **a**) *Verbis Christi*, qui dedit Petro et Apostolis potestatem pascendi gregem, solvendi et ligandi super terram [2].

b) *Praxi Apostolorum*, qui, optimi interpretes verborum Magistri, leges tulerunt [3], judicia pronuntiaverunt et potestate coactiva usi sunt [4].

c) *Praxi Ecclesiæ*. Notum est omnibus Ecclesiam, Romanos Pontifices et Episcopos (præsertim in Conciliis), canones seu *leges* edidisse quibus fidelium conscientiæ obligarentur, *judiciales sententias* pronuntiasse, necnon *pœnas* contra rebelles decrevisse.

Hanc potestatem Ecclesiæ vindicaverunt conc. Trident., et Romani Pontifices, Benedictus XIV, Pius VI, Pius IX, Leo XIII, etc.

258. d) *Ex natura Ecclesiæ*. Ecclesia enim est vera societas, et quidem juridica et perfecta : habet ergo in se media necessaria ad finem suum attingendum, ac proinde jure gaudet *imponendi tanquam obligatoria* media ad finem utilia, *judicandi* et *puniendi* legum violatores, ne inanis evadat potestas legifera.

[1] *Syn. maj.*, n. 827-838.
[2] *Matth.*, XVIII, 18; XXVIII, 19; *Joann.*, XXI, 15-18.
[3] *Act.*, XV, 29; *I Timot.*, III, 2; 9-12.
[4] *I Tim.*, I, 20; *I Cor.*, V, 16.

ART. II. DE EXERCITIO POTESTATIS ECCLESIASTICÆ.

Christus triplicem potestatem in Ecclesia contulit *Collegio Episcoporum*, eorumque Capiti, i. e., *Romano Pontifici*. Dicemus igitur : de exercitio 1) potestatis *pontificiæ*, 2) auctoritatis *episcopalis*.

§ I. De exercitio potestatis pontificiæ.

Hic agitur tantum de potestate *docendi* et *regendi*, prætermissa potestate sanctificandi fideles.

I. *De potestate docendi* [1].

259. Romanus Pontifex jus et officium propagandi doctrinam Christi apud omnes populos eamque puram et integram conservandi, triplici præsertim modo adimplet :

1° *Definitionibus sollemnibus*. Hæ definitiones sunt irreformabiles, plenumque requirunt mentis assensum fidei catholicæ. — Notetur infallibilitatem pontificiam tam patere quam Ecclesiæ infallibilitatem, ex *Vaticano* [2].

2° *Magisterio mere ecclesiastico*, veritates proponendo, absque intentione eas definiendi : v. g., catechismos aliosque libros pro fidelium instructione approbando, variis quæsitis per decretales litteras respondendo, etc.

260. 3° *Congregationibus romanis* [3]. S. Sedes magisterium exercet per quasdam Congregationes, præsertim per *S. Officium*.

[1] Cf. CHOUPIN, *Valeur des décisions doctrinales et disciplinaires du St Siège*. — *Syn. maj.*, n. 840-848.
[2] Sess. IV, cap. 4; *D. B.*, 1839.
[3] *Codex*, c. 242-264.

Decreta Congregationum *majorem minoremve* valorem habent secundum quod a S. Pontifice approbantur : **a**) in *forma sollemni* : tunc fiunt actus S. Pontificis et possunt esse infallibilia[1]; pauca tamen sunt ejusmodi decreta infallibilia, quia plerumque deficit intentio rem definiendi, vel una ex conditionibus supra expositis (n. 222); — **b**) vel in *forma communi*, tunc manent actus Congregationis et non possunt esse infallibilia.

Assensus debitus decretis infallibilibus est saltem *fidei ecclesiasticæ*, quia ut formale motivum habet auctoritatem magisterii infallibilis. — Quoad decreta non infallibilia : his debetur assensus *internus ac religiosus*, qui, licet non sit absolute certus, est prudentialis, moraliterque certus[2]. Hunc assensum exigunt tum obedientia, tum prudentia.

II. *De potestate regendi S. Pontificis*[3].

1° Natura et dotes hujus potestatis.

261. Errores : *Gallicani* non pauci, *Synodus Pistoriensis*, nostrisque diebus *Anglicani* qui se Catholicos dicunt, affirmaverunt Romanum Pontificem habere *tantum officium inspectionis, aut directionis*, sed nil agere posse in casibus ordinariis extra diœcesim Romanam nisi mediantibus Episcopis. *Modernistæ* tribuunt R. Pontifici, potestatem directionis tantum.

[1] Talia fuere decreta Pii V, *Ex omnibus afflictionibus*, adversus Baïum, et Innocentii X, *Cum occasione*, contra Jansenium.

[2] Quod declaravit *Pius IX* ad archiep. *Monacensem* : "Cùm agatur de illa subjectione qua ex conscientia ii omnes Catholici obstringuntur..., opus esse ut se subjiciant... decisionibus quæ ad doctrinam pertinentes a Pontificiis Congregationibus proferuntur" DENZINGER-BANN., 1684. — Item *Pius X*, Motu proprio *Præstantia* : "Universos omnes conscientiæ obstringi officio sententiis *Pontificalis Consilii de re Biblica*, sive quæ adhuc sunt emissæ, sive quæ posthac edentur, perinde ac decretis S. Congregationum ad doctrinam pertinentibus, probatisque a Pontifice, se subjiciendi; nec posse notam tum detrectatæ obedientiæ, tum temeritatis devitare, aut culpa propterea vacare gravi, quotquot verbis scriptisve sententias has tales impugnent; idque præter scandalum quo offendant".

[3] *Syn. maj.*, n. 849-859.

Thesis : *Romanus Pontifex habet plenam et supremam potestatem jurisdictionis in universam Ecclesiam, etiam in rebus disciplinaribus, et quidem ordinariam et immediatam.* — *De fide* est ex *Vaticano* : "Si quis dixerit Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem *plenam* et *supremam potestatem jurisdictionis* in universam Ecclesiam, non solum in rebus quæ ad fidem et mores, sed etiam in iis quæ ad disciplinam et regimen Ecclesiæ per totum orbem diffusæ pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem hujus supremæ potestatis, aut hanc ejus potestatem non esse *ordinariam* et *immediatam* sive in omnes ac singulas ecclesias, sive in omnes et singulos pastores et fideles; anathema sit[1]".

Illa jurisdictio est *universalis*, i. e., se extendens ad totam Ecclesiam : quia talis jurisdictio B. Petro concessa fuit, cujus R. Pontifex est legitimus successor.

Eadem jurisdictio est *plena* et *suprema* : hoc deducitur ex collatione clavium et potestate pascendi agnos et oves. Hæc jurisdictio est *ordinaria*, i. e., officio adnectitur; et *immediata* seu exerceri potest, ubique a R. Pontifice ipso.

2° Exercitium hujus potestatis.

262. A) Objectum : Romani Pontifices possunt : **a**) leges ferre pro tota Ecclesia et particularibus ecclesiis absque consensu Episcoporum; suas, suorum prædecessorum, et Conciliorum

[1] Sess. IV, cap. 4; *D. B.*, 1831.

œcumenicorum leges interpretari, mutare, abrogare; ab eis dispensare; leges episcopales abrogare et ab eis dispensare; **b)** ad suum tribunal causas ecclesiasticas evocare, majores causas sibi reservare, appellationes ex toto orbe suscipere, et definitivas sententias ferre a quibus appellare non licet; **c)** Episcopos instituere aut etiam deponere; **d)** legatos mittere in omnes orbis catholici partes.

B) Modus exercitii : Romanus Pontifex non potest solus efficaciter exercere suam ordinariam et immediatam jurisdictionem in universam Ecclesiam : utitur ergo auxilio Cardinalium et Prælatorum Romæ residentium quibus, in *varia Dicasteria* coadunatis, suam jurisdictionem commisit exercendam. Curia Romana, qualis in Codice juris canonici describitur, complectitur :

a) *Congregationes* undecim, scilicet Cong. S. Officii, Cong. Consistorialem, Cong. de disciplina Sacramentorum, Cong. Concilii, Cong. Negotiis religiosorum sodalium præpositam, Cong. de Propaganda Fide, Cong. Sacrorum Rituum, Cong. Cæremonialis, Cong. pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis, Cong. de Seminariis et Universitatibus studiorum, Cong. pro Ecclesia orientali.

b) *Tribunalia* tria, Sacram Pænitentiariam, Sacram Romanam Rotam, et Signaturam Apostolicam.

c) *Officia* quinque, Cancellariam Apostolicam, Datariam Apostolicam, Cameram Apostolicam, Secretariam Status, Secretariam Brevium ad Principes et Epistolarum latinarum.

263. Corollaria : 1° Potestas in universam Ecclesiam immediate a Deo datur R. Pontifici electo et acceptanti; hæc potestas desinit ejus morte vel renuntiatione.

2° **Civilis principatus** *R. Pontificis* omnino convenit ut Supremus Pastor sit et appareat omnlno liber et independens ab omni societate civili in gubernanda Ecclesia. A sæc. VII° ad annum 1871, Summi Pontifices civilem principatum exercuerunt. Et denuo, Pio XI feliciter regnante, hic civilis principatus S. Sedi recognitus fuit ab Italiæ gubernio conventione *Lateranensi* 11 febr. 1929 inita et 7 junii ratihabita.

§ II. De exercitio potestatis episcopalis.

I. *De potestate episcoporum singulatim sumptorum*[1].

264. 1° *Principia generalia.* — Hic agimus de sola potestate *jurisdictionis*, quæ jus docendi et regendi complectitur. Episcopi diœcesim suam solam gubernant, juxta *Vaticanum*[2] : "Episcopi tanquam veri pastores assignatos sibi greges singuli singulos pascunt et regunt". Quilibet tamen potestatem *ordinariam* habet in omnes, sive fideles sive sacerdotes, intra limites suæ diœcesis commorantes.

2° *De potestate docendi.* — Gregem suum pascunt *docendo*, invigilando defensioni et prædicationi christianæ doctrinæ, errores damnando, pravos libros vel ephemerides prohibendo[3]. Singuli non sunt infallibiles, sed ut authentici magistri et judices fidei haberi debent, ac præsumendi sunt veram doctrinam tradere donec contrarium probetur. Si dubia de eorum fide oriantur, a Summo Pontifice judicari debent.

3° *De potestate regendi.* — Regunt fideles et sacerdotes sui territorii in foro interno et externo : leges ferunt circa ea quæ pertinent ad fidem, cultum, et disciplinam, judicant in prima instantia, ac delinquentes plectunt pœnis canonicis. In omnibus servare debent leges generales Ecclesiæ et agere dependenter a S. Pontifice.

II. *De potestate episcoporum collegialiter sumptorum, sed per orbem dispersorum.*

265. Thesis : *Episcopi per orbem dispersi, sed cum Romano Pontifice corpus morale effor-*

[1] *Codex*, c. 329-349; — *Syn. maj.*, n. 861-872.
[2] Sess. IV, c. 3, *D. B.*, 1828.
[3] De potestate doctrinali Episcopi, lege Encycl. PII X., *Pascendi*, 8 sept. 1907, § *Huic tantorum*, usque ad finem, *A. S. S.*, XL, 639-650.

mantes, sunt infallibiles in doctrina Christi proponenda.

Prob. **a**) *Scriptura*, (*Matth.*, XXVIII, 18-20.) Promittitur assistentia divina Apostolorum collegio eorumque successoribus, scilicet Episcoporum corpori, quando per orbem universum dispersi omnes gentes docent.

b) *Traditione.* Apud *Patres*, signum erroris est secedere a doctrina quæ in universa Ecclesia traditur per successionem Episcoporum; in *Conciliis*, semper ut definitionum fundamentum habita est fides quam tenent pastores per orbem dispersi.

c) *Ratione suadetur.* Nam maximum incommodum esset pro fidelibus, si Episcoporum corpus per orbem dispersum noxios errores spargere posset : ita enim fideles, longe a Centro unitatis distantes, facile in errorem inducerentur.

III. *De potestate episcoporum in concilio coadunatorum* [1].

266. Prænotiones. Concilium dicitur *legitimus Pastorum Ecclesiæ conventus ad judicandum vel statuendum circa doctrinam vel disciplinam ecclesiasticam* [2]. Concilium est : **a**) *provinciale*, quando congregantur Episcopi unius provinciæ; **b**) *plenarium* [3], quando Ordinarii plurium provinciarum ecclesiasticarum simul conveniunt, petita tamen venia a S. Pontifice qui suum Legatum designat ad Concilium convocandum eique præsidendum; **c**) *generale* seu *œcumenicum*, quando ibi universalis repræsentatur Ecclesia, consentiente S. Pontifice [4].

[1] *Syn. maj.*, n. 873-881.
[2] FORGET, in *D. T.*, art. *Conciles.*
[3] *Codex*, can. 281-292. — [4] *Codex*, c. 222-229.

267. A) Conditiones ad Conc. œcumenicum requisitæ. Ut *Concilium sit œcumenicum ex omni parte*, requiritur :

a) Quoad *convocationem*, ut conveniant Episcopi *jussu Romani Pontificis*, qui solus potestatem habet in omnes alios Episcopos, ac proinde solus potest eis imperare ut congregentur.

Vocandi sunt ad Concilium in eoque jus habent suffragii decisivi : 1) Cardinales, etsi non Episcopi; 2) Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi residentiales etiam nondum consecrati; 3) Abbates vel Prælati nullius; 4) Abbas primas, Abbates Superiores Congregationum Monasticarum, ac Supremi Moderatores Religionum exemptarum, non autem aliarum religionum nisi aliud convocationis decretum ferat. Episcopi titulares vocati ad Concilium suffragium obtinent deliberativum nisi aliud in convocatione expresse caveatur. Theologi ac sacrorum canonum periti ad Concilium forte invitati suffragium non habent nisi consultativum [1].

b) Quoad *celebrationem*, ut Romanus Pontifex per se vel per delegatos Concilii sessionibus *præsit*, quia illius est res tractandas ordinemque servandum constituere ac designare, Concilium ipsum transferre, suspendere, dissolvere. — Non requiritur ut omnes Episcopi orbis catholici simul conveniant, sufficit ut moraliter loquendo tota repræsentetur Ecclesia; — nec requiritur ut omnes Episcopi unanimiter consentiant : si adsit dissensio inter eos, illa pars Episcoporum erit infallibilis quæ, etiamsi minor sit, S. Pontifici adhærebit, cùm hic errare nequeat.

c) Quoad *confirmationem*, ut decreta Concilii approbentur a S. Pontifice, quia vim definitivam

[1] *Codex*, c. 223.

obligandi non habent nisi a Papa confirmata ejusque jussu promulgata. Hanc confirmationem variis modis dare potest Papa : vel decreta sibi transmissa recipiendo et promulgando, et tunc habetur confirmatio *subsequens*, — vel ferendo sententiam in ipso concilio, quando eidem personaliter præest, tunc confirmatio est *concomitans*; — imo mittendo legatos quibus dantur instructiones de iis quæ definiri debent : tunc confirmatæ censentur decisiones concilii, si legati receptis instructionibus sese conformaverint, et habetur confirmatio mere *antecedens*, quam multi putant sufficere.

Quædam ex his conditionibus, v. g., convocatio regularis et numerus episcoporum, quandoque suppleri possunt per subsequentem Pontificis approbationem.

268. B) Concilii œcumenici auctoritas. **a**) *Concilium œcumenicum est infallibile in definienda doctrina de fide vel moribus.* De fide est hæc thesis quia proponitur ab universali et ordinario Ecclesiæ magisterio [1].

b) Quæritur autem num *Concilium sit supra Papam?* Concilium absque Summo Pontifice est certo inferius, cùm non gaudeat infallibilitate. Concilium cum S. Pontifice non est Papæ superius, cùm eamdem habeat jurisdictionem Papa solus ac Concilium cum Papa. — Unde : 1) S. Pontifex decretis disciplinaribus Concilii sicut et propriis derogare potest; 2) appellatio a decisione S. Pontificis ad Concilium generale merito pluries fuit reprobata.

C) Conc. œcumenici utilitas. Concilia generalia non sunt absolute necessaria, — sed tamen valde utilia : 1) quia majorem *humanam* auctoritatem præ se ferunt, quatenus cœtus hominum sanctitate et doctrina eminentium, quorum testimonium efficacius mentes convincere potest quam sententia S. Pontificis solius; 2) medium præstant quo Rom. Pontifex doctrinam revelatam cognoscat, et Episcoporum mentem exquirat de iis quæ optima videntur ad corrigendos abusus vel virtutem promovendam. Ex quo minime concludendum est Episcopos in Concilio coadunatos esse meros consiliarios S. Pontificis; sunt veri judices, qui, vi jurisdictionis sibi concessæ, tum in causis fidei, tum in negotiis disciplinæ ecclesiasticæ, in legibus condendis et in judiciis ferendis, atque pœnis infligendis, suffragium habent decisivum, ideoque definientes subscribunt decreta conciliaria.

[1] *Codex*, c. 227-229.

ART. III. DE MEMBRIS ECCLESIÆ [1].

Declarata extensione ecclesiasticæ auctoritatis, expendi debet *quinam* huic potestati *subdantur*, seu quænam sint *Ecclesiæ membra*, et postea quænam sint eorum *officia* et *jura?*

I. *Quinam sint membra Ecclesiæ.*

269. Thesis : *Ad rationem membri Ecclesiæ requiritur et sufficit baptismus, simul cum vinculo unitatis fidei et catholicæ communionis.* De fide.

In can. 87, conditiones ut quis sit Ecclesiæ membrum, ita determinantur : " Baptismate homo constituitur in Ecclesia Christi persona cum omnibus christianorum juribus et officiis, nisi, ad jura quod attinet, obstet obex, ecclesiasticæ communionis vinculum impediens, vel lata ab Ecclesia censura ".

[1] *Syn. maj.*, n. 883-901.

a) Ut quis sit *actualiter* Ecclesiæ membrum, debet insigniri *baptismo aquæ valido.* Constat enim Scriptura et Traditione unanimi homines baptismo fieri cives Ecclesiæ idoneos ad alia sacramenta recipienda et ceterorum bonorum societatis catholicæ participes. Ergo qui characterem baptismalem non habet, extra Ecclesiam manet : quicumque valide baptizatus est, de gremio est Ecclesiæ, nisi ab ea segregatus sit aliquo actu externo : quo casu quoad *officia* ei subditus manet.

b) Ut adultus sit *perfecte* membrum Ecclesiæ, debet, post susceptum baptisma, profiteri *exterius fidem catholicam* sub regula magisterii ecclesiastici quod positum fuit a Christo fundamentum societatis catholicæ, ita ut extra eam expellantur qui circa fidem naufragaverunt; c) *subesse exterius regimini legitimorum Pastorum* ac præcipue Romani Pontificis, qui constitutus est Caput Corporis Ecclesiæ, ita ut habendi sint ut ethnici et publicani qui illius auctoritatem recusant; et servare exterius communionem canonicam cum societate visibili a Christo instituta : nam extra Corpus sociale merito computantur quos gravis criminis reos præcidit auctoritas coercitiva Ecclesiæ [1].

270. *Falsum est omnes et solos justos aut prædestinatos esse membra Ecclesiæ.* Id constat 1) ex dictis de *hierarchica Ecclesiæ constitutione*, 2) ex *verbis Christi* qui Ecclesiam comparat areæ quæ mundabitur [2], sagenæ ex omni genere piscium congreganti [3], agro in quo seminata sunt zizania [4], convivio nuptiali ad quod intravit quidam non

[1] Constat ex supradictis de institutione Ecclesiæ, necnon ex constanti modo agendi Patrum erga hæreticos, schismaticos et excommunicatos. Adultus qui una vel altera ex his conditionibus caret, *imperfecte* solum dici potest membrum Ecclesiæ, modo baptizatus sit. — [2] *Matth.*, III, 12. — [3] *Matth.*, XIII, 47-50. — [4] *Matth.*, XIII, 24.

habens vestem nuptialem [1], decem virginibus quarum quinque fatuæ a regno excluduntur [2]. Ex eisdem parabolis infertur non solos justos esse membra Ecclesiæ, et etiam ex verbis Matthæi XVIII, 15 : "Si peccaverit in te frater tuus..." ex verbis Pauli ad Corinthios "Omnino auditur inter vos fornicatio..." [3]. — Quod Patres uno ore proclamant.

Reprobatæ sunt sequentes propositiones "Unica est sancta universalis Ecclesia quæ est prædestinatorum universitas" [4]. — "Quid est Ecclesia nisi cœtus filiorum Dei moventium in ejus sinu" [5].

271. Applicatur thesis.

1) *Infideles* non sunt *actu* membra Ecclesiæ cum nullo vinculo externo ei jungantur; sed *potentialiter*, quatenus possunt accipere fidem et baptizari.

2) *Catechumeni nondum baptizati*, non sunt membra Ecclesiæ *actualiter*, sed *in voto* et *inchoative*, quatenus vera fide ei uniuntur.

3) Hæretici sunt *saltem quoad officia* Ecclesiæ.

Omnes theologi docent hæreticos *notorios*, i. e., qui publica professione sectæ heterodoxæ adhærent aut magisterium infallibile Ecclesiæ recusant, a corpore Ecclesiæ excludi, etiamsi illorum hæresis sit *mere materialis*. — Num excludantur etiam hæretici *occulti*, qui actu interno solum a fide catholica discedunt, aut qui actibus externis hæresim manifestant sed non publica professione? Sententia communior tenet hæreticos occultos esse semper de gremio Ecclesiæ quia externam servant conjunctionem cum corpore sociali per fidei professionem et obedientiam legitimis Pastoribus. — Juxta omnes, *infantes* apud hæreticos valide baptizati vere et perfecte sunt membra Ecclesiæ donec fiant hæretici notorii publica hæresi adhæsione.

4) De *schismaticis* sive notoriis, sive occultis fere idem dicendum est ac de hæreticis.

5) Item de *apostatis*.

6) Quoad *excommunicatos*, alii sunt *vitandi*, alii *tolerati*. Nemo est vitandus nisi fuerit *nominatim* a Sede Apostolica excommunicatus, excommunicatio fuerit publice denun-

[1] *Matth.*, XXII, 2-14. — [2] *Matth.*, XXV, 1-13.
[3] *I ad Corinth.* V, 1. — [4] *D. B.*, 627. — [5] *D. B.*, 1422-1423.

tiata, et in decreto vel sententia expresse dicatur eum vitari debere. — Vitandi certo ab Ecclesia excluduntur; quia abscinduntur a consortio societatis christianæ donec, facta pœnitentia, in gremium Ecclesiæ iterum inserantur. Juxta communiorem sententiam, *tolerati* non expelluntur e sinu Ecclesiæ, sed privantur usu aliquorum bonorum communium quin totaliter auferatur vinculum communionis.

7) Vere sunt Ecclesiæ membra *peccatores*, qui, etsi statum gratiæ peccato mortali amiserunt, triplici vinculo externo fidei, obedientiæ et canonicæ communionis, post susceptum baptisma, uniuntur Ecclesiæ.

II. *De officiis et prærogativis membrorum Ecclesiæ.*

272. 1° *De officiis.* Quatuor præcipua ex dictis defluunt : *reverentia*, *obedientia*, *amor* et *activa cooperatio* cum Ecclesiæ ministris.

2° *De prærogativis.* Membra Ecclesiæ sunt *membra Christi* et simul cooperatores hierarchiæ in triplici munere docendi, regendi et sanctificandi Ecclesiam [1].

CAPUT III.

De Relationibus inter Ecclesiam et Statum [2].

273. Errores vitandi. a) Alii contendunt Ecclesiam esse Statui subjectam, ideoque jura sua exercere non posse sine Principis sæcularis placito : ita *multi politici* hodierni, qui Statum habent fontem omnium jurium; *Gallicani et Josephistæ*, qui independentiam Ecclesiæ in solis spiritualibus agnoscentes, potestati civili tribuebant

[1] Hanc activam cooperationem laicorum cum et sub hierarchia maxime hodie promovet Pius XI feliciter regnans. Cf. P. DABIN, *Essai de synthèse sur l'Action catholique*; GUERRY, *Code de l'Action catholique*; MGR FONTENELLE, *Petit Catéchisme de l'Action catholique*; MGR PETIT DE JULLEVILLE, *Lettre pastorale sur l'action des laïcs*, 1930.

[2] GREGOR. XVI, Encycl. *Mirari vos*, 15 Aug. 1832; PIUS IX, *Quanta Cura*, 8 Dec. 1864; LEO XIII, *Diuturnum*, 20 Jun., 1881; *Immortale Dei*, 1 Nov. 1885; *Libertas*, 20 Jun. 1888. — *Syn. maj.*, n. 902-922.

jus supremi dominii in bona ecclesiastica, inspectionis in disciplinam ecclesiasticam, etc.

b) Alii e contra, inter theologos et canonistas, docuerunt Statum directe subordinari Ecclesiæ in temporalibus, et magistratus civiles non esse nisi vicarios S. Pontificis.

c) Alii volunt Ecclesiam a Statu separari juxta formulam : *Ecclesia libera in Statu libero.* — Cui errori affinis est *Liberalismus Catholicus*, qui tenet Ecclesiam nonnisi libertatem a Statu exigere posse, et omnes cultus ex se æqualibus juribus in republica gaudere debere.

I. *Principia de Relationibus inter Ecclesiam et Statum.*

274. A) Omnis auctoritas tam civilis quam ecclesiastica *venit a Deo*, et proinde utraque est sancta et ab omnibus reverenda.

B) Attamen *distinguuntur* potestas civilis et potestas ecclesiastica, quia ad finem diversum ordinantur. Potestas *civilis* bonum temporale commune promovet directe; jura politica, socialia et privata civium determinat et protegit; indirecte mores bonos et religionem fovet, cúm sine his temporalis felicitas acquiri non possit; — potestas *ecclesiastica* salutem animarum prosequitur. " Quidquid igitur est in rebus humanis quoquo modo sacrum, quidquid ad salutem animarum cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur propter causam ad quam refertur, id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiæ [1] ".

C) Utraque est *in suo genere maxima.*

D) Neque Ecclesia a Statu, neque Status ab Ecclesia sejungendus, sed utraque *societas amico fœdere conjungenda*, quia utriusque finis est eorumdem hominum perfectio, quam Status directe promovet in temporalibus, Ecclesia directe in

[1] LEO XIII, Encycl. *Immortale Dei*.

spiritualibus. — Ad hanc concordiam servandam, is agendi modus requiritur quo jura utriusque societatis salva remaneant.

II. *De Unione Ecclesiæ et Status in catholicis regionibus.*

275. Catholicam dicimus regionem cujus *plerique* incolæ sunt catholici, et *regimen secundum principia catholica geritur.*

1° *Jura Status.* Jus est Statui ut liber et expeditus sit ad res suas agendas, ad eligendam formam regiminis, ad leges condendas, modo non opponantur legi divinæ aut bono Ecclesiæ.

2° *Officia Status Catholici.* **a**) *Status non potest abstrahere a religione*, sed *debet eam promovere*, quia cultus socialis Deo debetur, et ab ipso Statu reddendus est. — Præterea moralitatem fovere debet Status, moralitas vero obtineri nequit sine religione.

b) Status religionem *revelatam* agnoscere, defendere et fovere tenetur. — Nam de facto existit religio revelata, quam solam Deus jubet ab omnibus accipi.

c) Status defendere debet verum Christianismum seu *Catholicismum.* — De facto, Ecclesia catholica sola constituta est a Deo ad docendos homines et sanctificandos.

Ex unione inter Statum et Ecclesiam civilem vim habent immunitates Ecclesiasticæ, privilegia cultui divino vel ecclesiis concessa : leges enim civiles sanctione sua leges ecclesiasticas confirmant: cujus rei apparebit legitimitas, modo credatur Ecclesiam catholicam esse solam veram.

276. 3° *Jura Ecclesiæ.* Auctoritatem exercet in mere spiritualibus, — et in eis quæ ex se temporalia sunt, sed connexa cum bono spirituali, aut ad finem spiritualem necessaria.

4° *Officia Ecclesiæ.* Ecclesia debet societatem civilem juvare in iis quæ proprio fini necessaria sunt, fovendo publicam honestatem, promovendo pacem et tranquillitatem; in specialibus circumstantiis, v. g., in bello, auxilium ei præstare. Historia ecclesiastica constat Ecclesiam semper hæc officia adimplevisse, etiam propria bona tradendo.

III. *De Relationibus Ecclesiæ cum Statu non catholico.*

277. 1° *Cum Statu Christiano acatholico. Per se* quilibet Status christianus eadem habet officia erga Ecclesiam ac Status catholicus; sed *de facto* Ecclesia obtinere nequit a Statu hæretico omnia ad quæ jus habet. — Exigere tamen potest ut catholici, in Statu hæretico vel schismatico degentes, *liberi sint* in professione suæ religionis, ut personalitas juridica Societatis ecclesiasticæ agnoscatur.

2° *Cum Statu indifferenti.* Cùm talis Status non magis unam quam alteram religionem curet, debet, juxta propria principia, habere Ecclesiam ut legitimam societatem, nil contra eam moliri, sed eam protegere, defendere, ac fovere.

3° *Cum Statu infideli.* Hic contra rationem et jus naturæ ageret, si impediret prædicationem et propagationem religionis catholicæ.

IV. *De modo agendi quoad modernas Libertates* [1].

1° DE LIBERTATE COGITANDI.

278. **A**) *Datur legitima libertas cogitandi.* Scilicet jus habemus amplectendi omne verum,

[1] *Syn. maj.*, n. 923-931.

nihil admittendi nisi quod aliquo modo nobis fit evidens sive intrinsece, sive extrinsece, eligendi inter opiniones liberas eam quam volumus.

B) Sed *dari nequit absoluta libertas moralis cogitandi*, quia non existit jus ad errorem. Errare quidem possumus, et propter bonam fidem excusari, sed objective loquendo, jus ad errorem pro libitu accipiendum aut retinendum rationi repugnat. Item, jus non habemus ad veritatem respuendam quæ jam nobis evidens est sive intrinsece sive extrinsece, sed ei naturali aut supernaturali modo cognitæ adhærere debemus.

C) De *exercitio libertatis cogitandi non judicat auctoritas* civilis aut ecclesiastica, dummodo opiniones *exterius* non exprimantur. De cogitationibus internis, quamdiu in foro interno remanent, nemini nisi soli Deo rationem reddere tenemur.

2° DE LIBERTATE LOQUENDI.

279. A) Datur *etiam vera libertas loquendi*, modo vera et nemini nociva dicantur.

B) Sed *dari nequit absoluta libertas* omnia cogitata publici juris faciendi : non enim existit jus ad errorem docendum.

C) Quando errores *exterius* exprimuntur, potestas socialis, sive civilis, sive ecclesiastica, *jus et officium habet eos reprimendi*, in quantum bonum sociale requirit.

3° DE LIBERTATE CONSCIENTIÆ ET CULTUUM.

280. A) Principia. a) *Datur vera libertas conscientiæ*, scilicet *jus amplectendi et profitendi veram religionem* secundum leges nobis a Deo impositas, vel ab auctoritate constituta ab Ipso si qua sit.

b) Sed *rejici debet absoluta libertas conscientiæ*, i. e., jus eligendi religionem quæ magis placeat, vel eam determinandi ex solo lumine rationis individuæ.

c) Quando religio solis *actibus internis* exercetur, Deus *solus* de hac re judicat.

d) Quando religio *actibus externis et præsertim cultu* manifestatur, auctoritas ecclesiastica et civilis jus et officium habet prohibendi ea quæ bono sociali nociva sunt.

281. B) Corollaria. Ex his principiis deducitur quænam esse debeat ratio agendi Ecclesiæ et Status quoad libertatem conscientiæ et cultuum :

a) *Ratio agendi Ecclesiæ.* 1) Ecclesia docet neminem cogi posse ad profitendam religionem quam ut veram numquam agnovit.

2) Ecclesia jus et officium habet filios suos ad finem supernaturalem ducendi, ac proinde media adhibendi quibus amoveantur impedimenta : itaque ad protegendos fideles, potest repellere eos qui in sinu suo corruptionem vel errorem disseminarent, eo modo quo ipsa expedire judicaverit, etiam implorato auxilio potestatis civilis. Ideo merito damnatus est error Catholicorum Liberalium qui contendunt libertatem completam cuilibet relinquendam esse et errorem sola expositione veritatis confutandum.

b) *Ratio agendi Status.* 1) *In thesi* admittendum est **a**) Statum posse agnoscere divinitatem religionis christianæ, et eam ut legem fundamentalem suæ constitutionis assumere, — **b**) debere non quidem omnem errorem, nam Status in rebus religiosis incompetens est, reprimere, sed quidquid bono societatis nocere potest.

2) *In hypothesi*, i. e., posito quod bonum societatis postulet divini cultus varia genera eadem

tranquillitate gaudere ac veram religionem, *tolerari potest* quod hodie vocatur libertas conscientiæ et cultuum.

Itaque R. Pontifices non absolute damnant has libertates, sed prohibent ne habeantur tanquam *jura* errori vel falsæ religioni concedenda.

CONCLUSIO TOTIUS TRACTATUS.

Ecclesiæ natura et excellentia.

282. 1° *Natura.* Ex dictis, Ecclesia sic definiri potest : *societas hominum viatorum sub magisterio et regimine legitimorum pastorum, ac præcipue Romani Pontificis, ejusdem christianæ fidei professione et eorumdem sacramentorum communione adunatorum, ad æternam salutem consequendam.*

2° *Excellentia.* Hinc deducitur ejus excellentia : **a**) Ejus *origo* est cælestis et divina; **b**) *duratio* permanens usque ad mundi finem; **c**) *amplitudo* ad omnes gentes extenditur; **d**) ejus *hierarchica constitutio* admirabilis, in qua elucent unitas et varietas, auctoritas et libertas; **e**) *justitiæ et sanctitatis fructus* abundantes sunt. — Dicamus ergo : *Credo in unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam.*

TRACTATUS V.

DE FONTIBUS REVELATIONIS [1].

283. Jam probavimus Ecclesiam a Christo institutam esse tanquam *vivum, authenticum* et *infallibilem interpretem veritatis revelatæ.* Exinde sequitur *regulam fidei proximam* esse *infallibilem Ecclesiæ auctoritatem.* — Nunc quærendum est ex *quibus fontibus* hauriatur *depositum Revelationis* quod proponit Ecclesia. Atqui, juxta *Trident.* et *Vatican.* [2], Revelatio continetur 1) in libris *scriptis,* 2) in *traditionibus* non scriptis. Duplex est ergo fons revelationis : *Scriptura* et *Traditio.* Traditio prior est chronologice et ambitu. De ea prius loquendum.

ART. I. DE TRADITIONE [3].

284. Notio. Traditio (a vocibus *trans, do*) est rei alicujus transmissio; hìc agitur de traditione alicujus doctrinæ. Traditio potest esse *humana,* vel *divina ;* de *divina traditione* doctrinæ revelatæ hìc sermo habetur.

Sensu stricto, Traditio est *doctrina revelata ad fidem vel mores pertinens sacris Scripturis non relata, sed per legitimos Ecclesiæ pastores, de ætate in ætatem infallibiliter transmissa.*

Traditionis *objectum* est sola doctrina a Deo supernaturaliter humano generi manifestata, *medium* seu *organum* est magisterium infallibile legitimorum pastorum Ecclesiæ. Ab hac igitur

[1] De fontibus *proprie theologicis* opportunius infra dicetur, ubi de theologica scientia, n. 398 sq.
[2] Sess. III, cap. 2, *D. B.*, 1787; cf. 783.
[3] Cf. FRANZELIN, *De Traditione et Scriptura;* BAINVEL, *De Magisterio vivo et Traditione;* BOSSUET, *Défense de la Tradition et des SS. Pères.* — *Syn. maj.*, n. 936-952.

traditione distinguendæ sunt traditiones mere humanæ, licet ecclesiasticæ, vel etiam apostolicæ.

Divisio. **a**) Ratione *auctoris*, traditio divina est : 1) vel *dominica*, i. e., ab ipsius Christi ore proposita; 2) vel *divino-apostolica*, i. e., ab Apostolis, divino Spiritu revelante, manifestata; quæ distinguitur a traditione *mere apostolica*, vel *ecclesiastica*.

b) *Relate ad Scripturam*, traditio potest esse : 1) *inhæsiva* quando doctrina revelata magisterio ecclesiastico transmissa jam clare in Scriptura continetur; 2) *declarativa*, quando doctrina magisterio transmissa disertius explicat quæ obscurius in Scriptura referuntur; 3) *mere oralis*, quando doctrina magisterio transmissa nullo modo invenitur in libris inspiratis.

Dicemus : 1° *de existentia;* 2° *de organis* Traditionis.

I. De Existentia divinæ Traditionis.

285. Thesis : *Traditio divina, authentico Ecclesiæ magisterio servata et exposita, est fons revelationis a Scriptura distinctus atque infallibilis.* — De fide ex *Trident.* et *Vatic.*

Contra *Protestantes* qui docent unicam regulam fidei esse Sacram Scripturam; *Modernistas* affirmantes Traditionem esse conscientiam collectivam fidelium quam Ecclesia docens sancire tenetur [1].

Sensus est doctrinam revelatam non in sola Scriptura quærendam esse, sed etiam in iis quæ docuit magisterium infallibile legitimorum Ecclesiæ pastorum. — Quæ quidem thesis logice fluit ex iis quæ dicta sunt de magisterio infallibili Ecclesiæ, n. 199, 221 sq.

[1] Decret. *Lamentabili, D. B.*, 2006.

1° *Scriptura Prob. :* **A**) *Christus* nullum librum scripsit, sed ipse viva voce docuit, nec præcepit Apostolis ut scriberent, sed ut ore docerent. Non omnes *Apostoli* scripta confecerunt, sed omnes viva voce prædicaverunt, quia persuasum habebant doctrinam christianam servandam et propagandam fore magisterio orali legitimorum Pastorum, seu Traditione.

Ceteroquin illud medium doctrinam servandi erat infallibile ex promissis Christi. (Cf. supra, n. 199 sq.).

B) Etiam scriptis omnibus libris inspiratis, magisterium orale Apostolorum et eorum successorum remanet fons Revelationis : — nam Paulus in Epistolis suis, et præsertim in Ep. *Pastoralibus*, sæpe loquitur de iis quæ ore docuit, eaque præcipit servanda ut depositum, et fideliter aliis commendanda qui idonei erunt et alios docere.

Confirmatur *ex indole Scripturæ* quæ ex jam dictis (n. 175) non est regula fidei completa, nec omnibus obvia, nec ad dirimendas controversias apta. — Ergo Christus alium fontem Revelationis præbere debuit, seu Traditionem divinam.

2° *Ex antiquitate christiana.* Nam *Patres Apostolici*, v. g., *S. Ignatius*, *S. Polycarpus*, hortabantur incessanter inhærere traditioni Apostolorum, quam, primum ore traditam, scriptis quoque consignare, ad eam securius posteritati transmittendam necessarium duxerunt; *S. Irenæus*, adversus hæreses scribens, opponit novitatibus doctrinam antiquam, quæ, in ecclesiis cum Romana consentientibus, a legitimis pastoribus servatur; *S. Stephanus* Romanus in controversia baptismali reprobat novitatem usus Africani, jubetque nihil innovari nisi quod traditum est.

In Conciliis, præcipuum argumentum quod Patres heresiarchis opponunt est novitas eorum

doctrinæ quæ traditioni antiquæ adversatur, ita, v. g., in Conc. *Nicæno* adversus Arianos, *Ephesino* adversus Nestorianos, *Chalcedonensi* adversus Eutychianos. Merito igitur definivit *Tridentinum*[1] : " Perspiciens hanc veritatem et doctrinam contineri in libris scriptis et sine scripto traditionibus..., Synodus omnes libros tam Veteris quam Novi Testamenti, necnon *traditiones ipsas tum ad fidem tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus a Christo, vel a Spiritu S. dictatas, et continua successione in Ecclesia catholica servatas, pari pietatis affectu ac reverentia suscipit et veneratur*". — Item *Vaticanum* (Sess. III, cap. 2).

286. Conclusio. Docet ergo et semper docuit Ecclesia esse Traditionem divinam, seu summam veritatum, quæ, divinitus Apostolis revelatæ, per authenticum pastorum magisterium ad nos usque sine errore transmissæ sunt.

Immo, *Traditio* 1) *latius patet quam Scriptura, veritatesque complectitur quæ in Scriptura aut nullatenus aut nonnisi obscure continentur*; 2) *magis essentialis est Ecclesiæ* quam Scriptura Sacra, nam veritas revelata ore primum tradita est ab Apostolis, ore prædicata semper fuit, et semper ac ubique prædicanda, cùm Ecclesia sit primario infallibilis custos et præco revelatæ veritatis ac proinde sua traditione Scripturam ipsam interpretetur.

Ergo *fons principalis* Revelationis est Traditio.

II. De Organis Traditionis[2].

Traditionis *organa* sunt variæ voces fidem catholicam exprimentes, nempe *S. Pontifex, episcopi* et *fideles*. — Juxta *Vatic.*, Ecclesiæ magisterium *duplici modo* exercetur : " Fide divina

[1] Sess. IV, *D. B.*, 783. — [2] *Syn. maj.*, n. 953-981.

et catholica ea omnia credenda sunt quæ in verbo Dei scripto vel tradito continentur, et ab Ecclesia sive *sollemni judicio*, sive *ordinario et universali magisterio*, tanquam divinitus revelata credenda proponuntur "[1].

1° De sollemni Ecclesiæ Magisterio.

287. *Sollemne* dicitur magisterium, quod raro exercetur, quibusdam adhibitis formis quæ attentionem magis commovent. Complectitur : **a**) *definitiones dogmaticas* Rom. Pontificum, Conciliorum œcumenicorum, aut etiam Conciliorum particularium quæ in forma sollemni a SS. Pontificibus approbatæ, vel ab universa Ecclesia receptæ sunt; **b**) *symbola* vel *professiones fidei*, ab Ecclesia edita vel authentice approbata; **c**) *censuras theologicas*, contra propositiones vel *hæreticas*, vel *fidei contrarias*, de quibus in tr. *de Fide*. (n. 331).

A) *De definitionibus dogmaticis.*

288. *Principium. De fide tenenda sunt ea omnia et sola quæ directe et immediate fidei credenda proponuntur* : nam hæ definitiones sunt infallibiles. — Sed *in ipsis* quid tanquam de fide tenendum proponatur? **a**) Non sunt de fide tenenda ea quæ non pertinent ad fidem vel mores, nec dicta in præviis congregationibus vel sessionibus concilii, nec motiva definitionis vel ejus argumenta philosophica, theologica aut biblica. — Attamen si Pontifex vel Concilium authentice declarat sensum alicujus textus Scripturæ, hæc declaratio est infallibilis et ab omnibus tenenda[2].

[1] *Vatic.*, sess. III, cap. 3, *D. B.*, 1792.
[2] In Decreto *Lamentabili*, damnata est propos. 4ª : "Magisterium Ecclesiæ ne per dogmaticas quidem definitiones genuinum Sacrarum Scripturarum sensum determinare potest". *D. B.*, 2004.

b) Licet plerumque definitiones inveniantur in *canonibus*, quandoque tamen Synodi dogmaticam definitionem tradiderunt in *capitibus*, quæ canones definitionem præcedunt (v. g., *Tridentinum* in decreto de justificatione).

c) Ad definitionem declarandam nulla exigitur formula determinata, sed sufficit quæcumque verborum forma qua æquivalenter declaretur doctrinam esse revelatam, de fide tenendam..., vel contrariam esse hæreticam; sed necesse est ut veritas definita *clare* et *certo* proponatur.

d) Ut definitio *recte intelligatur*, inquirere debemus : 1) *quid docuerint hæretici* damnati et quisnam eorum sit error reprobatus; 2) quid *Patres definire voluerint;* hoc constat ex ipsa definitione et *actis* concilii; 3) *quo sensu verba in definitione adhibita intelligenda sint :* quod elucidari potest ex communi usu verborum tempore concilii, ex præviis discussionibus, ex interpretatione quæ inter theologos prævaluit, et præsertim ex authentica interpretatione Ecclesiæ, si qua data fuerit.

B) *De Symbolis et fidei professionibus.*

289. A) *Symbolum* definiri potest *simplex ac brevis summa veritatum fidei ab Ecclesia fidelibus proposita in signum christianæ professionis.* — Tria sunt præcipua Symbola : **a**) *Symbolum Apostolorum* cujus doctrina[1] est certe apostolica, redactio autem postea facta est Romæ ut videtur; denique varia additamenta[2] auctoritate universalis Ecclesiæ approbata sunt; **b**) *Symbolum Nicæno-Constantinopolitanum* editum primo a Conc. Nicæno (325) contra Arium, postea completum

[1] In Decreto *Lamentabili*, damnatur prop. 62a. " Præcipui articuli Symboli apostolici non eamdem pro christianis primorum temporum significationem habebant, quam habent pro christianis nostri temporis ". *D. B.*, 2062. — [2] *D. B.*, 1-40.

adversus Macedonium a Conc. *Constantinopolitano* (381), a C. *Ephesino* et *Chalcedonensi* receptum. Particula *Filioque* sæculo IX addita est; **c**) *Symbolum Athanasianum*, cujus auctor ignoratur. Ab Ecclesia approbatum fuit ut fidei formula, fidelibus proposita et in Breviario consignata.

B) *Professio fidei* est *expositio fusior quorumdam articulorum fidei contra recentiores errores.* — Præcipua est *professio Tridentina* seu *Piana*[1] a Pio IV præscripta (1564). — Cui affine est *Jusjurandum a Pio X* impositum an. 1910, Motu proprio *Sacrorum Antistitum*[2].

Ad discernendum quid in *Symbolis* et *Professionibus* sit de fide tenendum, sequendæ sunt regulæ superius expositæ de definitionibus dogmaticis.

2° De Ordinario ac universali[3] Ecclesiæ magisterio.

Magisterium *ordinarium* ac *universale* est illud quod quotidie exercetur jugi Ecclesiæ prædicatione apud omnes populos. — Complectitur : 1) prædicationem corporis Episcoporum, 2) praxim universalem cum dogmate connexam, 3) consensum Patrum et Theologorum, 4) sensum communem fidelium[4].

A) *De prædicatione moraliter unanimi Episcoporum.*

290. Episcopi gregem sibi subditum docent catechismis, instructionibus synodalibus, mandatis, concionibus : si ex ejusmodi documentis constat

[1] *D. B.*, 994. Ex decreto *S. Cong. Concil.*, 20 Jan. 1877, huic professioni addi debent : "et ab œcumenico Concilio Vaticano tradita, definita, ac declarata, præsertim de Rom. Pontificis primatu, et infallibili magisterio ". *D. B.*, 1088. — [2] *D. B.*, 2145-2147.
[3] Vacant, *Le magistère ordinaire de l'Eglise et ses organes.*
[4] Notetur quod Patres, theologi et fideles pertinent ad Ecclesiam non docentem sed discentem.

aliquam doctrinam *universaliter* tanquam objectum fidei proponi, id plane sufficit ut de fide tenenda sit; nam Episcopi per orbem dispersi, unum corpus efficientes cum Romano Pontifice, sunt infallibiles in proponenda doctrina de fide vel moribus.

B) *De Ecclesiæ praxi cum dogmate connexa.*

291. Inter usus cum dogmate connexos numerantur præsertim *ritus publici* in sollemni sacrificii celebratione usurpati, vel in sacramentorum administratione; *formulæ precum* variaque festa aut officia ab Ecclesia instituta; vel *usus sacri* cum doctrina connexi.

Ut *praxis Ecclesiæ sit fidei criterium*, duo requiruntur : **a**) ut *necessario connectatur cum veritate dogmatica;* tunc enim praxim imponendo Ecclesia eo ipso dogmata necessario connexa tenenda jubet; **b**) ut hujusmodi praxis sit *universalis* aut auctoritate infallibili saltem tacite approbata; sola enim Ecclesia universalis infallibilitate gaudet. Ergo praxis unius particularis Ecclesiæ probabile tantum veritatis revelatæ argumentum affert. *Liturgia Romana* quatenus speciali modo a SS. Pontificibus approbata, errores dogmaticos continere nequit. Errores historici irrepere possunt, et de facto irrepserunt in *legendas* Breviarii, ut fatentur optimi critici : quod facile intelligitur, cùm præcipuæ lectiones secundi Nocturni scriptæ fuerint tempore quo opera apocrypha spargerentur. Non sunt tamen contemnendæ hæ lectiones, cùm pleraque in eis contenta vera sint et ad pietatem fovendam apta.

C) *De Consensu Patrum et Theologorum.*

1° De Patrum auctoritate.

292. A) **Notiones.** *Patres* dicuntur viri sanctitate et doctrina conspicui, qui prioribus sæculis

Ecclesiam scriptis suis illustrarunt et ab ea implicite saltem approbati sunt. Unde ad eos dignoscendos *quatuor* sunt *notæ :* doctrina eminens et orthodoxa, sanctitas vitæ, antiquitas et Ecclesiæ approbatio. — Inter scriptores ecclesiasticos, nonnulli titulo *Doctorum Ecclesiæ* decorati sunt propter eminentiorem scientiam qua ceteris præcelluerunt. Inter eos, octo sunt *majores*, alii vero *minores* dicuntur.

293. B) Regulæ de Patrum auctoritate. — **a**) *Prænotanda.* Ad Patrum doctrinam investigandam, attendantur *leges historicæ critices.* Patres considerari possunt : vel ut *doctores privati*, vel ut *Ecclesiæ* aut *fidei* testes. 1) *Ut doctores privati* spectandi sunt, quando more philosophorum arguunt, analogiis aut comparationibus utuntur, opinionem suam ita proponunt ut contrariam non excludant. 2) Ut *testes Ecclesiæ* loquuntur, cum docent aliquam doctrinam esse revelatam, vel ab Ecclesia universali acceptam, vel ita tenendam ut citra fidei jacturam negari, vel in dubium vocari nequeat; vel quando asserunt contrariam sententiam esse hæreticam aut verbo Dei oppositam.

Si loquuntur ut doctores *privati*, tanta est eorum auctoritas quanta eorum scientia aut eorum argumentorum vis; si vero ut *testes Ecclesiæ*, non propriam mentem, sed fidem Ecclesiæ infallibilis manifestant.

b) *Regulæ sequendæ :* 1) *Consensus Patrum moraliter unanimis indubitanter asserentium doctrinam aliquam esse de fide, est certum divinæ Traditionis argumentum.* — Tria ergo requiruntur ut habeatur argumentum certum : ut agatur de doctrina *ad fidem vel mores pertinente;* — ut testimonium sit indubium, firmum, et indubitanter asserant doctrinam quamdam esse *doctrinam Ecclesiæ;* — ut consensus sit non ma-

thematice sed *moraliter unanimis.* Ita enim fides Ecclesiæ universalis certo ex iis cognosci potest. — His positis conditionibus, Patres dici possunt universalis Ecclesiæ doctrinam referre. Sed Ecclesia est infallibilis in docenda Christi doctrina.

Imo sufficit, ut habeatur argumentum omnino *certum, unanimitas moralis Patrum unius ætatis* [1], quia Ecclesia omni tempore est indefectibilis ac proinde nulla ætate errare potest.

2) *Unius aut plurium SS. Patrum testimonium in rebus fidei et morum argumentum est probabile,* cujus vis eo magis augetur quo magis crescit horum numerus et auctoritas.

3) *Quando Patres vere dissentiunt, eorum auctoritas firmum non præbet argumentum,* sed potius demonstrat rem de qua agitur non fuisse tunc explicite definitam; — nam si res fuisset clare definita, non potuissent contrariam sententiam propugnare quin ab Ecclesia ut hæretici damnati fuissent. — Si dissensus manifestus est, candide fatendum est quosdam Patres errasse : singuli enim sunt fallibiles. Si vero verba sunt dubia, ex locis clarioribus explicanda sunt. In omni casu reverenter tractandi sunt, nec eis vitio vertendum est quod ignoraverint sequioris ævi explicitiores definitiones.

2° De Theologorum auctoritate.

294. Post ætatem patristicam, *Theologi* doctrinas in Scriptura et Traditione contentas logico ordine disposuerunt et philosophicis rationibus illustrarunt. Possunt considerari vel ut *fidei testes,* vel ut *doctores privati.* Non sunt contem-

[1] Tunc argumentum valet solùm quoad Catholicos qui infallibilitatem Ecclesiæ admittunt; quando verò Patres diversorum temporum et locorum de dogmate aliquo consentiunt, habetur argumentum apologeticum quoad ipsos acatholicos, cùm exinde constet nostram fidem eamdem esse ac fidem Apostolorum.

nendi, quidquid contra eos congerunt Protestantes, Modernistæ aliique adversarii.

Circa eorum auctoritatem, regulæ sequentes admittantur : **a**) quando *theologi unanimiter docent aliquid non solum verum esse, sed etiam fide catholica tenendum, talis consensus certum præbet argumentum ;* **b**) *si omnes* declarant *aliquam doctrinam circa fidem et mores tanquam veram aut certam, temerarium est eam rejicere;* **c**) si adest *divisio* inter diversas scholas, etiamsi theologi unius scholæ suam opinionem ut certam aut fidei proximam habeant, nulla adest obligatio talem opinionem amplectendi.

D) *De communi fidelium sensu.*

295. Doctrina revelata quæri potest non tantum apud Pastores et magistros qui cum Pastoribus docent, sed etiam apud *fideles qui communi sensu fidem unanimem profitentur.*

Ut hic communis sensus sit revelationis criterium, debet esse : **a**) certus et clarus, **b**) unanimis, **c**) circa res fidei et morum alicujus momenti.

Probatur consensum fidelium tunc esse criterium revelationis : 1) ex *indefectibilitate Ecclesiæ.* Jam dictum est Ecclesiam esse indefectibilem. Atqui deficeret Ecclesia in essentialibus si esset societas errantium. Ergo. 2) ex *Patribus.* Ita, v. g., S. Augustinus contra Pelagianos arguens, peccati originalis existentiam in parvulis, baptismi necessitatem pro eisdem, demonstrat e communi fidelium sensu, quem pro fidei firmissimo argumento habet.

296. *Notanda :* 1) Hæc infallibilitas *in credendo* sæpe dicitur infallibilitas *passiva;* pendet ab infallibilitate *activa (in docendo)* qua semper regulari debet.

2) Vitandus est error eorum qui putant Ecclesiam docentem opiniones Ecclesiæ discentis tantummodo sancire [1], — de eis enim judicare debet Ecclesia docens, eas probare vel damnare, et ita regere fidem subditorum ac tuto eos ab errore avertere.

3) Fideles ergo in Ecclesia nullo modo sunt magistri, non definiunt authentice, sed credunt; ipsi Magistri veritatem ab omnibus creditam docent et definiunt; imo potest Deus aliquando fidelibus uti ad cultum aliquem promovendum, v. g., cultum SS. Cordis Jesu, sed etiam tunc omnia fiunt sub auctoritate Episcoporum, qui soli sunt fidei authentici judices et præcones.

ART. II. DE SCRIPTURA SACRA.

297. Scriptura Sacra est *verbum Dei scriptum*, seu collectio librorum qui *Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem, et ut tales ipsi Ecclesiæ traditi sunt.* Omnes christiani agnoscunt Scripturam Sacram esse fontem Revelationis. — Quo melius intelligatur vis argumentorum ex Scriptura desumptorum, duo expendemus : 1° *quo sensu* hi libri sint inspirati ; 2° quomodo libris inspiratis *uti valeamus* ad exponendas fidei veritates; aliis verbis de *inspiratione* et *interpretatione* Scripturarum.

§ I. De S. Scripturæ inspiratione.

298. Status quæstionis. Omnes libri canonici sunt inspirati. Quæritur quænam sint inspirationis *natura* et *extensio?* Hæc est quæstio non juris sed *facti;* quæ non ratione sola,

1 In decret. *Lamentabili* damnatur prop. 6ª : "In definiendis veritatibus, ita collaborant discens et docens Ecclesia, ut docenti Ecclesiæ nihil supersit nisi communes discentis opinationes sancire." *D. B.*, 2006.

sed auctoritate Scripturæ et Ecclesiæ solvi debet.

299. *Errores.* **a**) Errarunt per *excessum* antiqui Protestantes asserendo Deum mechanice dictasse omnes sententias omniaque verba; **b**) per *defectum* vero : 1) Protestantes *liberales* qui admittunt tantum inspirationem vagam qualis poetis tribuitur; 2) quidam Catholici qui dicunt inspirationem non esse nisi assistentiam Spiritus Sancti ad præcavendos errores, — aut meram approbationem subsequentem libri humana industria exarati quo Deus vel Ecclesia illum ab errore immunem declarat.

I. *De natura inspirationis.*

300. Doctrina catholica. A) C. Florentinum et Tridentinum declarant Deum esse utriusque Testamenti auctorem; et Vaticanum idem explicat : " Eos vero pro sacris et canonicis habet, non ideo quod sola humana industria concinnati, sua deinde auctoritate sunt approbati; nec ideo dumtaxat quod revelationem sine errore contineant; sed propterea quod *Spiritu Sancto inspirante conscripti, Deum habent auctorem* atque ut tales ipsi Ecclesiæ traditi sunt" [1].

B) Ergo ad inspirationem veram *non sufficit* simplex assistentia divina, nec subsequens approbatio a Deo aut ab Ecclesia data, nec inspiratio mere personalis quæ poeticæ inspirationi assimilatur. — Aliunde *non requiritur* revelatio proprie dicta seu manifestatio veritatis scriptori ignotæ; omnia tamen quæ in libro sacro continentur, etsi non revelata quoad ipsum auctorem, sunt *vere revelata quoad nos*, dummodo Deus auctor principalis libri *sua faciat* quæ sacer scriptor sub influxu divino refert; a fortiori, non

1 *D. B.*, 1787. Cfr. LEO XIII, Encycl. *Providentissimus Deus*, 18 novembr. 1893; BENEDICT. XV, Encycl. *Spiritus Paraclitus*, 15 sept. 1920. A. DURAND, *Inerrance, Inspiration*, in *D. A.*, t. II, 752, 894; L. BILLOT, *De Inspirat.*; — *Syn. maj.*, n. 985-1001.

requiritur ut auctor sacer in exstasi scribat; — imo non necesse est ut liber inspiratus ab auctore cujus nomen gerit aut cui communiter tribuitur scriptus sit.

301. **C)** Juxta Vatic., *requiritur et sufficit* ut, *Spiritu Sancto inspirante conscripti, Deum habeant auctorem.* — *Duplex* igitur est *auctor libri inspirati* : **a)** *sacer scriptor* qui est causa instrumentalis, non mechanica, sed intelligens ac libera : inspiratio enim non excludit laborem proprium scriptoris, ut constat ex *II Machab.*, II, 27; *Luc.*, I, 3; *Joan.*, XIX, 35; *I Joan.*, I, 1; **b)** *Deus*, qui est *causa efficiens principalis* [1].

Deus et *homo* ad libri sacri compositionem *concurrunt.* Deus enim 1) excitat et movet scriptorem ad scribendum, et scribenti assistit; 2) scribenti largitur lumen supernaturale quo recte mente concipit quæ Deus vult scribi, ita ut ejus judicia non sint mere humana, sed principaliter judicia Dei ejus mentem illuminantis; 3) assistentiam præbet ne scriptor aliquid omittat ex eis quæ Deus vult consignari, aut quidquam addat, aut in errorem labatur.

Ergo non necessario dictantur verba scriptori, sed sub influxu divini luminis verba eliguntur a scriptore quæ mentem Dei recte exprimunt. — Libri sacri sunt toti a Deo et toti ab homine, ita tamen ut homo sit instrumentum Dei auctoris principalis [2].

II. *De Inspiratione et inerrantiæ extensione.*

302. **1° Principium generale.** *Omnia in originalibus libris asserta sunt inspirata, ideoque formaliter vera.* De fide ex Vatic.

[1] Decret. *Lamentabili*, prop. 9ª : " Nimiam simplicitatem aut ignorantiam præ se ferunt qui Deum credunt esse Scripturæ Sacræ auctorem ". *D. B.*, 2009.

[2] *Sum. theol.*, 2ª 2æ, q. 174, a. 2, ad 3; *De Verit.*, q. 12, a. 12.

Inspiratio, ac proinde inerrantia, se extendit non ad solas res fidei et morum; sed ad *omnia in libris originalibus asserta*, i. e., quæ auctor sacer explicite aut implicite refert ut verbum Dei, vel sua facit. — *In locis authenticis Scripturæ nullus error invenitur aut inveniri potest* [1]. Hæ propositiones defluunt ex summa Dei veracitate, qui est libri sacri auctor.

303. 2° **Corollaria.** **a)** Si *aliorum dicta refert* auctor inspiratus, et *improbat*, evidens est ea non esse vera; si *laudat*, vera sunt sed eo solo sensu quo approbantur; — si verba refert quin approbet aut improbet, tunc Spiritus Sanctus tantummodo testatur hæc verba ab aliis dicta fuisse.

b) Possunt etiam Sacri Scriptores allegare verba documentorum quin id explicite dicant : tunc habentur *implicitæ citationes.* Sed, ut animadvertit *Commissio biblica* 13 febr. 1905, citationes implicitas admittere non licet, nisi, " salvo Ecclesiæ judicio, solidis argumentis probetur 1) hagiographum alterius dicta vel documenta revera citare; et 2) eadem nec probare, nec sua facere, ita ut jure censeatur non proprio nomine loqui ". Errant igitur qui ad enodandas difficultates contra veracitatem Scripturæ, citationes implicitas ita frequentes admittunt ut exinde nutare videatur sacrorum librorum veritas historica.

Inter libros inspiratos, alii sunt *historici* [2], alii *prophetici*, alii *didactici* vel *poetici : in nullis invenitur error.* Sed libri poetici intelligi debent secundum leges poematibus proprias, historici autem secundum leges historiæ, et ita de ceteris.

In libris historicis, res *scientificæ* aliquando describuntur *modo populari*, prout *sensibiliter apparent*, ut declarat *Leo XIII*, l. c; aliquando etiam inveniuntur *allegoriæ* et *parabolæ* aliaque ejusmodi ad veritatem quamdam moralem exponendam; quod tamen admitti nequit nisi ex soli-

[1] In Decret. *Lamentabili* damnatur propos. 11ª : " Inspiratio divina non ita ad totam Scripturam sacram extenditur, ut omnes et singulas ejus partes ab omni errore præmuniat ". *D. B.*, 2011.

[2] Ecclesia non definivit quinam sint libri historici, sed Critici catholici id investigantes præ mente habere debent *sensum traditionalem* Ecclesiæ. Cf. Responsum a *Commis. biblica* datum 30 Jun. 1909, de *historico charactere* trium priorum capitum Geneseos.

dis argumentis et salvo Ecclesiæ judicio[1]. — Sed sedulo vetat *Benedictus XV*, l. c., ne regula de rebus *scientificis* ad res *historicas* transferatur : historia enim res narrat prout reapse gestæ sunt.

Etiam manentibus difficultatibus, maneat semper illud principium inconcussum : *nullum prorsus esse errorem in iis quæ auctor inspiratus suo nomine profert*, cùm Deus numquam errorem inspirare possit.

§ II. De usu Scripturæ tanquam Revelationis fontis[2].

Ex dictis inferre licet ea tantum in Scripturis esse fontem Revelationis quæ *ab auctore sacro proprio nomine proferuntur, in sensu ab ipso Deoque intento.* Ut sensus iste detegatur, expendere oportet quomodo Scriptura sit interpretanda.

1° De Scripturæ sensibus.

304. A) *Varii sensus declarantur.* Sensus Scripturæ in genere est ea veritas quam Spiritus Sanctus immediate vel mediate per scriptorem manifestari voluit. — Duplex est : 1) *litteralis* quem verba immediate exprimunt. Sensus litteralis est vel *proprius*, cum exsurgit ex verbis naturali sua significatione acceptis; vel *metaphoricus* cum exsurgit ex verbis figurative sumptis : hinc vocatur sæpe figuratus.

2) *Spiritualis*, seu *typicus*, vel *mysticus*, qui non suggeritur immediate a littera, sed a personis aut rebus quæ ita a divina Providentia ordinantur ut alias res vel personas significent.

[1] Quod admitti tamen nequit nisi in casu "in quo Ecclesiæ sensu non refragante, ejusque salvo judicio, solidis argumentis probetur hagiographum voluisse non veram et proprie dictam historiam tradere, sed, sub specie et forma historiæ, parabolam, allegoriam, vel sensum aliquem a propria litterali seu historica verborum significatione remotum proponere". *Commissio de Re biblica*, 29 Junii 1905.

[2] *Syn. maj.*, n. 1002-1017.

Triplex distinguitur : *allegoricus*, quando refertur ad ea quæ sunt credenda de Christo et Ecclesia militante; *tropologicus* quando mores respicit; *anagogicus* quando cælum aut res sperandas figurat. Hic sensus in Scriptura Sacra sola invenitur, nec admittendus est nisi prius constet ejus existentia ex alio loco Scripturæ vel ex Traditione.

Sensus *accommodatitius* non est verus sensus Scripturæ; consistit enim in eo quod verba Scripturæ usurpantur ad aliam rem exprimendam ac eam quam auctor sacer expressit.

305. B) *Quisnam sensus sit fons Revelationis? Ut fons certus Revelationis* haberi debet : 1) *sensus litteralis* positis ponendis, — 2) sensus *spiritualis* quando certo constat. Hic sensus spiritualis, cùm sit verus sensus Scripturæ a Deo intentus, in Theologia adhiberi potest, sed in controversiis non proponendus est nisi ab adversario admittatur. — Patet *sensum accommodatitium* nullo modo esse fontem Revelationis.

2° De Legibus Interpretationis.

Scriptura est liber humanus simul et divinus, et ideo intelligenda est secundum regulas grammatico-historicas omnibus libris communes, et regulas catholicas libro inspirato speciales.

306. A) *Regulæ grammatico-historicæ.* Ad recte intelligendam auctoris mentem prosunt textus critice recognitus, contextus parallelorum locorum perscrutatio et commentaria.

a) *Textus* primigenius diligenter investigandus est, in quantum fieri potest.

Theologus *Vulgatam versionem* ut fontem genuinum revelationis tuto adhibere potest[1] et ex omnibus textibus

[1] "Sacrosancta Synodus... statuit et declarat, ut hæc ipsa vetus et *Vulgata editio*, quæ longo tot sæculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, et expositionibus, *pro authentica habeatur*". *Trident.*, sess. IV, *D. B.*, 785.

de quorum universali usu dogmatico constat fidei dogmata colligere. Attamen si textus invenitur in Vulgata qui in textu primigenio aliisque versionibus desit, vel si ibi sensum habet prorsus diversum ac in originali, argumentum ex eo deductum legitimum quidem erit, sed *traditionale*, non biblicum. In locis ambiguis aut minus accuratis, Vulgata elucidari ac corrigi potest textu primigenio vel antiquis versionibus.

b) *Contextus* etiam scrutandus est. Tria præsertim sunt attendenda : 1) *occasio* qua scripsit vel locutus est auctor libri vel auctor sermonis in libro relati, et *scopus* quem sibi proposuit ; 2) *argumentum generale* quod auctor tractare intendit ; 3) *nexus* non solum logicus et grammaticus, sed etiam psychologicus, idearum et vocabulorum inter se et cum eis quæ præcedunt vel sequuntur.

c) *Loci paralleli* dicuntur textus qui in aliis capitibus ejusdem libri, vel in alio libro inventi, eamdem doctrinam sive eisdem sive aliis verbis tradunt, et ita se invicem illustrant.

d) *Commentaria*, textum ex professo explicantia.

307. B) *Regulæ catholicæ interpretationis.* **a)** Quia Scriptura sacra est liber *divinus*, infallibili Ecclesiæ magisterio committitur explicandus. Itaque "*in rebus fidei et morum* ad ædificationem doctrinæ christianæ pertinentium, *is pro vero sensu sacræ Scripturæ habendus est quem tenuit et tenet Sancta Mater Ecclesia*, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum Sanctarum; atque ideo nemini licet contra hunc sensum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam Sacram interpretari"[1].

Ergo : 1) quotiescumque Ecclesia definivit sensum alicujus textus, hic sensus accipiendus est ut verus; 2) quotiescumque Patres unanimiter testimonium aliquod biblicum ut ad fidei pertinens morumve doctrinam uno eodemque modo explicant, eorum interpretatio est sequenda ; 3) extra hos casus, sententia Patrum magni æstimanda est, cùm his de rebus munere doctorum quasi privatim fungantur, sed non obligat, præsertim in re mere *scientifica*, quando ut *doctores privati* loquuntur, juxta theorias quæ suo tempore vigebant ; 4) semper in interpretatione Scripturæ sequenda est analogia fidei, et respuendus sensus qui vel inspiratos auctores inter se quodammodo pugnantes faciat, vel doctrinæ Ecclesiæ adversetur.

[1] *C. Vaticanum*, sess. III, *D. B.*, 1788 ; Cf. *Tridentinum*, sess. IV, *D. B.*, 786.

b) *Leo XIII*, in Encyc. *Providentissimus Deus*, duplicem addit regulam : 1) sensus litteralis retinendus est nisi obstet necessitas, vel gravis ratio ; 2) sensus allegoricus non spernendus est quando litterali nititur, et multorum auctoritate fulcitur.

CONCLUSIO TOTIUS TRACTATUS.

308. 1° Si instituitur *comparatio inter Scripturam et Traditionem* : **a)** Utraque est verbum Dei, utraque est infallibilis, pari pietatis affectu ac reverentia suscipienda.

b) Quatenus liber a Deo immediate procedens vi inspirationis, qua Deus fit illius auctor principalis, Scriptura Traditioni præstat cujus textus hominem habent auctorem assistentia divina adjutum.

c) Sub aliis respectibus, Traditio Scripturam longe præcellit, tum antiquitate, tum amplitudine, tum utilitate ac necessitate.

2° Si vero instituitur *comparatio inter Magisterium vivum* ex una parte, et ex altera *Scripturam ac Traditionem*, Magisterium vivum seu Corpus Episcopale, nunc existens sub Pontifice Romano, est *regula fidei proxima* quæ nos docet authentice verbum Dei ; Scriptura et Traditio, seu prædicatio Ecclesiæ in anteactis sæculis, sunt *regula fidei remota*, seu fontes quibus servatur verbum Dei, et ex quibus hauritur id omne quod omnibus ab Ecclesia proponendum est.

Duce igitur Ecclesia, et præhabitis motivis credibilitatis quæ expendimus in *Tr. de Religione christiana* et *de Ecclesia Christi*, ad actum fidei jam tuto accedere valemus.

PARS ALTERA.

Theologia specialis

TRACTATUS VI.

DE FIDE.

Pars prior : de Fide ipsa.

Veritatibus a Deo revelatis, in Scriptura et Traditione contentis, assentimur per *fidem*.

309. A) *Fides* in genere varios designat actus tum intellectus, tum voluntatis, apud auctores profanos et sacros. — Prout hîc sumitur, est assensus firmus intellectus propter testimonium alterius. Si testimonium est *humanum*, fides dicitur *humana;* si *divinum*, fides vocatur *divina*, de qua nunc agitur.

Notio. Fides divina considerari potest ut *actus* vel ut *habitus* seu virtus.

a) Fidei **actus** est *assensus supernaturalis quo intellectus, sub imperio voluntatis et influxu gratiæ, firmiter adhæret veritatibus revelatis propter auctoritatem Dei revelantis* [1].

[1] Quæ definitio consentanea est ei quam tradunt *S. Thomas*, 2a 2æ, q. 2, a. 9, *Vaticanum*, sess. III, cap. 3 et *Pius X*, in jurisjurandi formula, ubi declaratur, contra Modernistas "fidem non esse cæcum sensum religionis e latebris *subconscientiæ* erumpentem, sub pressione cordis et inflexionis voluntatis moraliter informatæ, sed *verum assensum intellectus veritati extrinsecus acceptæ ex auditu*, quo nempe quæ a Deo personali, Creatore ac Domino nostro, dicta, *testata et revelata sunt, vera esse credimus, propter auctoritatem Dei summe veracis*". Cf. *D. B.*, 1789-2145. — A S. PAULO sic declaratur : "*est fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.*" (*Hebr.*, XI, 1) ; — *Syn. maj.*, t. II, n. 122-144.

Differt ideo : 1) a *religioso sensu*, qui præsertim imaginationi et sensibilitati innititur ; 2) a *certitudine historica* testimonio humano fundata ; 3) a *visione beatifica* qua clare et immediate divina percipiuntur.

Cum autem, per fidem, intellectus veritatibus divinis assentiat non propter evidentiam intrinsecam, necesse est ut inclinetur *ex imperio voluntatis* Dei auctoritatem pie accipientis.

Ad talem actum supernaturalem omnino requiritur etiam *influxus gratiæ*, i. e., illuminationis et inspirationis Spiritus Sancti intellectum et voluntatem interius moventis.

b) Fides ut **habitus** est *virtus supernaturalis et theologica, mentem disponens ad assentiendum firmiter, propter divinam auctoritatem, omnibus a Deo revelatis.*

310. B) Distinguitur fides : **a)** *simpliciter divina*, quando id quod creditur est tantum a Deo revelatum ; **b)** *simpliciter catholica*, quando id quod creditur est a Deo revelatum et etiam ab Ecclesia definitum ; **c)** *formata* seu *viva*, quæ conjungitur cum caritate quæ est veluti forma virtutum et vita animæ ; **d)** *informis* seu *mortua*, quæ in peccatoribus existit sine merito [1].

Falsæ notiones fidei proponuntur a *Protestantibus antiquis :* fides est fiducia in divinam misericordiam ; a *Rationalistis :* fides est quælibet cognitio rationalis de Deo rebusque divinis naturaliter habita ; a *Semi-Rationalistis* (Günther) : fides est assensus per argumenta mere naturalia inductus ; a *Modernistis :* fides est cæcus sensus religionis ex indigentia divini ortus.

[1] *Sum. theol.*, 2a 2æ, q. 1-7 ; SUAREZ, *De fide*, disput. 1, sect. 1 ; BILLOT, *De virt. infusis*, 1905, p. 198-386 ; HARENT, in *D. T. C.*, art. *Croyance* et *Foi*.

CAPUT I.

De fidei objecto.

Duplex est : *materiale*, videlicet id *quod* creditur ; *formale*, seu id *propter quod* creditur : de quo prius agimus, cùm objectum materiale, non nisi per objectum formale attingatur a mente.

ART. I. DE OBJECTO FORMALI FIDEI SEU MOTIVO FIDEI.

Assensus intellectualis fidei non est cæcus animi motus, sed innititur rationabilibus motivis, scilicet *motivo fidei* et *motivis credibilitatis*, de quibus nunc.

I. *De ipso objecto formali seu motivo fidei.*

311. 1° Errores. Semirationalistæ docent motivum credendi esse intrinsecam rerum evidentiam ratione cognitam, et, juxta Modernistas, est evidentia exsurgens ex conformitate rerum cum sensu religioso.

2° **Thesis catholica :** *Motivum seu objectum formale fidei est auctoritas Dei revelantis (seu infallibilitas in cognoscendo et veracitas in dicendo).* — De fide ex *Vaticano* [1] : " Si quis dixerit, fidem divinam a naturali de Deo et rebus moralibus scientia non distingui ac propterea ad fidem divinam non requiri ut revelata veritas *propter auctoritatem Dei revelantis* credatur, A. S."

Prob. **A**) *Script.* Ex *modo agendi Christi* et *Apostolorum*, qui semper doctrinam quam prædicant proponunt tanquam ab omnibus credendam propter auctoritatem Dei. — Ita Christus modo generali dicit : " Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me [1] ". In colloquio cum Nicodemo, Christus fatetur se tradere veritates captu quidem difficiles, imo apparenter impossibiles, sed ex auctoritate testis scientis et veracis, suiipsius scilicet, credendas : " Amen, amen dico tibi quia quod scimus loquimur et quod vidimus testamur " [2]. Testimonium autem Christi, testimonium esse Dei per totum Joannis Evangelium patet. Fides ergo christiana in eo consistit quod veritati assentimur propter auctoritatem Dei per Christum testificantis.

S. Paulus, in epistola *ad Romanos*, laudat fidem Abrahæ qui Deo loquenti credidit, non obstante apparente rerum impossibilitate [3]. Fidem postulat suæ prædicationi propter revelationem Christi Jesu, i. e., propter auctoritatem Dei.

312. B) *Traditione.* **a**) *Apologistæ* non instituerunt scientificam demonstrationem uniuscujusque veritatis catholicæ, sed ostendunt religionem christianam a Deo revelatam esse et propter *auctoritatem Dei* accipiendam.

b) Contra Manichæos, qui omnia dogmata sua per rationalem demonstrationem probare conabantur, ostendit *S. Augustinus* quomodo in religione turpe non sit credere antequam sciamus, cùm fides testimonio Dei innitatur.

c) Medio Ævo, rejecta est theoria Abælardi qui contendebat astruere fidem, " *quam humanæ rationis cogit argumentum* ".

d) Tandem sæculo XIX°, contra semi-rationalistas, asserentes motivum assensus fidei esse demonstrationem scientificam dogmatum chris-

[1] *C. Vatic.*, sess. III, cap. 3; *D. B.*, 1811; — *Syn. maj.*, n. 145-160.

[1] *Joan.*, VII, 16. — [2] *Joan.*, III, 11; cfr. VIII, 26.
[3] *Rom.*, IV, 18-26.

tianorum, definivit *Vaticanum* motivum fidei esse auctoritatem Dei revelantis.

313. 3° Quæstiones disputatæ.

A) Num factum revelationis sit, cum auctoritate Dei, motivum partiale fidei? Affirmant *Thomistæ* quia credens movetur ad credendum tum auctoritate Dei tum facto revelationis. Negant *Scotistæ* dicentes auctoritatem Dei esse unicum formale objectum fidei, factum autem revelationis esse tantummodo *conditionem sine qua non* adhæsionis.

314. B) Num *propositio veritatis revelatæ ab Ecclesia sit partiale motivum fidei divinæ?* Communius *negatur*. Talis enim propositio indicat tantum veritatem revelatam, quam Ecclesia docet non nomine suo, sed nomine Dei; et ideo quæ credenda est propter auctoritatem Dei revelantis.

Hinc, *actus fidei divinæ elici potest sine Ecclesiæ propositione.* Nam, licet Ecclesia sit *ordinarium* medium quo veritates revelatæ proponuntur, alia tamen sunt media quibus homo de revelatione alicujus veritatis certior fieri potest. — Aliunde ex opinione contraria sequeretur acatholicos, bona fide extra Catholicam Ecclesiam versantes, omni spe salutis destitui : quod a *Pio IX* reprobatum fuit supra (n. 242, not. 1).

315. C) *Sub quo respectu* auctoritas Dei cognosci debeat ut sit formale fidei objectum, utrum lumine *rationis* an lumine *fidei?* Difficultas in eo sita est quod actus fidei sit simul *rationabilis* ideoque ratione cognoscendus, et *supernaturalis* proindeque lumine fidei percipiendus.

Tria sunt præcipua systemata :

a) *J. de Lugo* [1] putat motivum fidei cognosci quidem ratione, sed hanc cognitionem esse supernaturalem, quia Deus ad hanc concurrit gratia supernaturali. — Ex hoc tamen sequitur cognitionem hujus motivi non esse *essentialiter* supernaturalem : credo scilicet Incarnationem quia *scio* Deum esse veracem et revelasse Incarnationem.

b) Secundum *Billot* [1], *Bainvel* aliosque, motivum fidei cognoscitur *lumine rationis;* sed intellectus præbet assensum veritati revelatæ, *non propter ejus evidentiam*, sed *propter dignitatem et auctoritatem revelantis.* Hic assensus est supernaturalis non ratione objecti materialis vel formalis, sed unice ex principio gratiæ qua elevatur intellectus ad ordinem supernaturalem.

c) Juxta *Thomistas* [2], ipsum fidei motivum cognoscitur *lumine fidei*, cùm nihil aliud sit nisi auctoritas Dei revelantis quatenus est *auctor ordinis supernaturalis;* et ita fides est vere *supernaturalis quoad substantiam*, quatenus participes nos efficit divini luminis; est tamen *rationabilis*, quia motiva credibilitatis quibus certo constat Deum esse veracem et revelasse, ratione cognoscuntur. — Credo igitur quia video in lumine auctoritatis Dei revelantis Deum veracem talem doctrinam revelasse. Motivum igitur fidei est simul id *quo* creduntur veritates aliæ revelatæ, et *id quod* simul creditur, cum uno eodemque instanti credamus auctoritati Dei revelantis et veritati particulari quam revelavit.

Quam opinionem ut probabiliorem amplectimur ut magis consentaneam doctrinæ *C. Vaticani* et magis aptam ad explicandum quomodo assensus fidei firmior esse possit quam cognitio motivorum credibilitatis.

[1] *De fide*, disp. VII.

[1] *De virtutibus infusis*, p. 73, 287 sq., ed. 1905.
[2] R. GARRIGOU-LAGRANGE, *Theologia fundamentalis*, t. I, p. 458-514.

II. *De signis seu motivis credibilitatis* [1].

316. Notio. — *Motiva credibilitatis* sunt rationes quibus nititur *judicium credibilitatis*, quo affirmatur doctrinam catholicam esse credibilem et credendam propter auctoritatem Dei revelantis. Hæc motiva sunt signa certissima, imprimis miracula et prophetiæ, quæ divinam religionis christianæ originem demonstrant, quin tamen excludantur interna gratiæ auxilia aut *convenientia* dogmatum cum ratione, quatenus ad assentiendum juvat. Differunt a *motivo fidei* jam explicato, quod est elementum *intrinsecum* actus fidei; dum signa credibilitatis pertinent ad *præambula fidei*, et ipsi fidei sunt *extrinseca*.

Ut assensus fidei sit rationi consentaneus " voluit Deus, cum internis Spiritus Sancti auxiliis, *externa jungi revelationis suæ argumenta, facta scilicet divina, atque imprimis miracula et prophetias*, quæ, cùm Dei omnipotentiam et infinitam scientiam luculenter commonstrent, *divinæ revelationis signa sunt certissima et omnium intelligentiæ accommodata* [2]". — Dicemus : 1° de *credibilitate* revelationis; 2° de *certitudine credibilitatis* ad fidem requisita.

1° De credibilitate revelationis.

317. Thesis : *Revelatio christiana certo credibilis est ex signis externis, præsertim miraculis et prophetiis, quæ sunt signa certissima ejus divinæ originis omnium intelligentiis accommodata.* De fide est contra Protestantes liberales et Modernistas, ex *Vaticano* : " Si quis dixerit *revelationem divinam externis signis credibilem fieri non posse*, ideoque sola interna cujusque experientia aut

[1] *Syn. maj.*, n. 161-173.
[2] *Concil. Vatic.*, de Fide, cap. 3; *D. B.*, 1700.

inspiratione privata homines ad fidem moveri debere, A. S. [1] ".

Non tamen ibi negatur aliquando quosdam homines interna illuminatione ad fidem moveri.

Probat. *Script.* **a)** Legatis Joannis interrogantibus : " Tu es qui venturus es an alium exspectamus? " respondit Jesus : " Euntes renuntiate Joanni quæ audistis et vidistis : cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, etc. ". Ex quo colligimus miracula Christi esse signa ejus missionis divinæ.

b) Præterea Christus, in disputatione cum Pharisæis, testimonium Moysis et aliorum prophetarum, testimoniumque Patris sui, per opera quæ operatur manifestatum, allegat iterum ut signa missionis suæ.

c) De Apostolis dicitur : " Illi autem profecti prædicaverunt ubique Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis ", id est per signa quæ prædicationem comitabantur. — Apostoli ipsi, ut probent Christum esse vere Messiam et Filium Dei, ad *miracula* et *prophetias* provocant. — Ergo dantur motiva credibilitatis, eaque *non exclusive interna*, sed etiam externa, ad credendum sufficientia.

318. *Traditione.* **A)** *Apologistæ* et *Patres*, tum latini tum græci, usi sunt testimonio prophetiæ et miraculorum ad probandam divinitatem religionis christianæ.

B) *Theologi* declarant fidem rationi consentaneam esse *propter evidentiam signorum* quæ in ejus gratiam facta sunt : " Non enim crederet (fidelis) nisi videret ea esse credenda vel propter evidentiam signorum vel propter aliquid hujusmodi [2] ".

[1] *Vatic.*, sess. III, can. 3, de Fide; *D. B.*, 1812.
[2] S. Thom., 2a 2æ, q. 2, a. 4, ad 2.

C) *Ecclesia* magisterio suo hanc doctrinam sancivit; ut constat **a**) Ex *Vaticano* quo damnantur :

1) Liberales Protestantes dicentes " *revelationem divinam externis signis credibilem fieri non posse* ideoque sola interna cujusque experientia aut inspiratione privata homines ad fidem moveri debere " (can. 3);

2) Rationalistæ asserentes " miracula certo cognosci nunquam posse, nec *eis divinam religionis christianæ originem rite probari* " (can. 4);

Ibidem asseritur Deum voluisse " cum internis Spiritus Sancti auxiliis *externa jungi revelationis suæ argumenta*, facta scilicet divina atque imprimis miracula et prophetias [1]... "

b) Ex *formula juramenti* a *Pio X* præscripta, in qua facta divina atque imprimis miracula et prophetiæ declarantur " *divinitus ortæ christianæ religionis signa certissima* atque omnium etiam hujus temporis intelligentiis maxime accommodata " [2].

2° De certitudine requisita in judicio credibilitatis.

319. 1° Hæc certitudo debet esse *vera*, i. e., *omne dubium prudens excludere.*

Damnata est enim ab *Innocentio XI* (1679) hæc propositio : " Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine qua quis formidet ne non sit locutus Deus " [3]. Et decretum *Lamentabili* reprobat sequens : " Assensus fidei ultimo innititur in congerie probabilitatum " (prop. 25) [4].

[1] *D. B.*, 1812, 1813, 1790; cf. Vacant, *Constitut. du C. du Vatican*, t. II, p. 87. — [2] *D. B.*, 2145. — [3] *D. B.*, 1171. — [4] *D. B.*, 2025.

2° Hæc certitudo duplex esse potest : absoluta aut relativa. **a**) Certitudo *absoluta* innititur motivis ita validis ut sufficiant respectu cujusvis intellectus etiam acuti. Vocatur *scientifica*, si motiva credibilitatis critice considerantur, et *vulgaris*, si eadem minus reflexe percurruntur; — **b**) Certitudo *relativa* nititur motivis sufficientibus ad excludendum dubium prudens pro tali intellectu : v. g., auctoritas parentum et pastorum.

320. *Utrum sufficiat certitudo relativa motivorum credibilitatis?* Plerique moderni affirmant. Etenim in Vetere et in Novo Testamento (*Malach.*, II, 7; *Deuter.*, XXXII, 7; *Matth.*, XXIII, 2-3), veritates revelatæ accipiuntur et accipi debent quales a parentibus et sacerdotibus traduntur. Porro auctoritas parentum aut sacerdotum nonnisi *relativam* præbet certitudinem. — Præterea ad rationabiliter credendum sufficit, in judicio credibilitatis, certitudo quæ *actu* dubium prudens excludit. Atqui certitudo relativa tale dubium excludit, et aliunde ita firmari potest bona voluntate et gratia ut etiam futura dubia præcaveat [1]. — Si certitudo relativa non sufficeret, major pars hominum actum fidei elicere, et proinde salutem assequi non posset.

In praxi autem sacerdotes, catechismum exponendo, pueris proponere satagent ea motiva credibilitatis quæ absolutam certitudinem conferre valeant, qualia sunt miraculum resurrectionis Christi et invictæ Ecclesiæ diffusionis et stabilitatis; simulque eos monebunt ut, insurgentibus difficultatibus, ad doctiores recurrant.

[1] " Ille qui credit, habet sufficiens inductivum ad credendum : inducitur enim auctoritate divinæ doctrinæ miraculis confirmatæ, et, *quod plus est, interiori instinctu* Dei invitantis; unde non leviter credit ". *Sum. th.*, 2a 2æ, q. 2, a. 9, ad 3.

Art. II. De Objecto materiali fidei [1].

321. Prænotanda. Ex eo quod motivum fidei sit auctoritas Dei revelantis, sequitur objectum materiale fidei, seu id *quod* credendum est, esse omnia eaque sola quæ divinitùs revelata sunt.

Porro quæcumque revelata sunt aut sunt *proprie divina*, aut *ad meliorem Dei notitiam* et *amorem* conferunt; manifestant præsertim vitam divinam in Deo uno et trino, in Christo et in hominibus.

In objecto materiali fidei distingui potest : 1) obj. *primarium*, Deus ut finis supernaturalis, 2) obj. *secundarium*, veritates de fide et moribus, quibus ad hunc finem tenditur; 3) obj. *accidentale*, quod concomitanter tantum revelatur.

I. Quodnam sit objectum materiale fidei.

322. Ut sit objectum fidei, veritas revelari debet revelatione *proprie dicta*. Sufficit revelatio *mediata :* Ecclesia enim infallibiliter proponit veritates revelatas. — Cum vero inter veritates revelatas, aliæ *formaliter*, aliæ *virtualiter* revelentur, aliæ *ab Ecclesia credendæ* proponantur, dicemus nunc 1° de veritatibus *formaliter* revelatis, 2° de *virtualiter* revelatis, 3° de objecto *fidei divino-catholicæ*, 4° pauca addemus de *privatis revelationibus*.

1° De veritatibus formaliter revelatis.

323. A) Notio. Veritas *formaliter* seu *in se* revelata ea est quæ *directe in suo proprio conceptu et vi terminorum* a Deo declarata fuit, sive explicite, sive implicite : *explicite* quando *propriis* vel *æquivalentibus terminis* a Deo enuntiatur : v. g., divinitas Verbi in hoc textu : " In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et *Deus erat Verbum* [1] "; *implicite*, quando *continetur in explicite revelata*, sicut pars in toto, particulare in universali, etc. : v. g. si revelatur explicite : « Verbum caro factum est ", eo ipso revelatur implicite Christum habere corpus et animam.

B) Principium generale. *Id omne est objectum materiale fidei cui assensus præbetur propter solam auctoritatem Dei revelantis.*

324. C) Applicationes : a) Certum est *omnes veritates formaliter-explicite revelatas esse objectum fidei divinæ.* Etenim apertissime cadunt sub testimonio Dei revelantis ideoque propter ejus auctoritatem creduntur.

b) Certum est pariter *veritates formaliter-implicite revelatas esse quoad se objectum fidei.* Nam hæ veritates cadunt sub testimonio Dei revelantis, qui illas revelat *quoad sensum*, quatenus *in aliis continentur quæ vere revelantur.* — Dantur præcipui casus veritatis implicite revelatæ. 1) Si duo termini sunt correlativi, uno revelato, alter eo ipso revelatur. 2) Revelata una e duabus contradictoriis, eo ipso damnatur altera, et vice versa. 3) Posita revelatione explicita *totius actualis*, revelantur implicite ejus partes essentiales. 4) Revelato explicite *toto potentiali*, implicite revelantur partes quæ in eo essentialiter continentur. 5) Eo ipso quod Deus explicite revelat duas propositiones, v. g., Apostolos Spiritum Sanctum accepisse, *et* Petrum unum esse ex Apostolis, revelat implicite conclusionem, Petrum scilicet accepisse Spiritum Sanctum. 6) Hodie theologi *communiter* admittunt propositionem particularem in universali contentam, *me-*

[1] *Sum. theol.*, 2a 2æ, q. 1, a. 1-2; *Syn. maj.*, n. 174-209.

[1] *Joan.*, I, 1.

diante aliquo facto contingenti, esse objectum fidei, dummodo factum contingens sit *absolute certum*.

V. g., statim ac factum canonicæ electionis Pii XI certum evadit, eo ipso de fide est Pium XI esse infallibilem, cùm sit dogma revelatum omnem Summum Pontificem rite electum infallibilitate gaudere.

2° De veritatibus virtualiter revelatis.

325. A) Notio. Veritas virtualiter revelata seu *conclusio theologica*, stricte sumpta, est *propositio per verum discursum deducta certo et evidenter e duabus præmissis, quarum una est formaliter revelata et altera naturaliter cognita, nec aliunde formaliter revelata.* Exempla conclusionum theologicarum sunt sequentes propositiones: Christus nunquam caruit gratia efficaci; Christus est impeccabilis.

326. B) *Num conclusiones theologicæ sunt objectum fidei? Controvertitur.* Cum plerisque thomistis, et multis theologis omnium scholarum, tanquam probabilius admittimus *conclusiones proprie theologicas non esse objectum fidei.* Etenim : Illud est objectum fidei divinæ quod certo a Deo revelatur, et unice propter auctoritatem Dei revelantis admittitur. Atqui conclusiones theologicæ 1) sunt cum revelatis logice connexæ, sed simul ab eis realiter distinctæ; et aliunde nullo modo constat Deum velle revelare conclusionem, ex eo quod revelat principium; 2) non creduntur unice propter auctoritatem Dei, sed tantum propter evidentiam naturalem unius e præmissis et consequentiæ syllogismi.

327. C) *Hinc* minus probabilis videtur : **a)** opinio *Melchioris Cani*, *Vegæ* et *aliorum* qui contendunt conclusionem theologicam esse objectum fidei. Quidquid enim dicunt, talis propositio non est *proprie* et *sufficienter* revelata, et consequenter non potest admitti propter solam auctoritatem Dei; **b)** opinio *Suarezii* et *Lugonis*, juxta quos conclusiones theologicæ sunt objectum fidei quando proponuntur et definiuntur ab Ecclesia[1]. Et sane : 1) Deus auctoritate sua firmat quidquid ab Ecclesia definitur, sed meræ *assistentiæ* privilegio, non autem *inspirationis;* 2) quod ab Ecclesia definitur est infallibiliter verum, sed non eo ipso revelatum : Ecclesia quidem infallibilitate gaudet etiam in definiendis veritatibus cum fide connexis, quæ tamen sunt tantum objectum fidei *ecclesiasticæ :* 3) præterea Ecclesia conderet nova dogmata, si per definitionem de fide faceret quod antea fidei divinæ non erat objectum.

328. *Conclusiones.* **a)** Non datur stricta obligatio credendi tanquam *objectum fidei divinæ* conclusiones theologicas ab Ecclesia non definitas. **b)** Aliquando veritas quæ primum tanquam virtualiter revelata habita fuerat, postea ut formaliter-implicite revelata declaratur ab Ecclesia; tunc hæc veritas fit *objectum divinæ fidei*, et, in praxi, tanquam de fide credenda est.

3° De objecto materiali fidei divino-catholicæ.

329. A) *Notio.* Ut aliqua veritas sit objectum *fidei divino-catholicæ* seu simpliciter *catholicæ*, duæ conditiones requiruntur et sufficiunt : 1) ut in verbo Dei scripto vel tradito contineatur formaliter, 2) et ab Ecclesia tanquam revelata proponatur sive sollemni, sive ordinario magisterio. Hæc enim sunt verba *Vaticani*[2] : "Porro fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quæ in verbo Dei scripto vel tradito continentur, et ab Ecclesia, sive *sollemni* judicio, sive *ordinario* et *universali magisterio*, tanquam divinitus revelata credenda proponuntur".

Jamvero supra exposuimus, n. 287 sq., quid intelligendum sit nomine *sollemnis judicii* et *ordinarii magisterii*.

[1] Videntur autem Suarezius et Lugo non accurate distinxisse inter conclusionem theologicam proprie dictam et veritatem implicite sed formaliter revelatam. Revera in praxi valde difficilis est talis distinctio ante Ecclesiæ definitionem. [2] *D. B.*, 1792.

330. **B)** *De propositionibus fidei catholicæ contrariis et de censuris theologicis.*

a) Censura theologica, quæ directe *doctrinas* afficit, est *judicium* seu *sententia*, qua nota prava et maligna cuidam inuritur doctrinæ tanquam hæreticæ aut fidei aliquo modo nocivæ.

b) Censura theologica dividitur in *doctrinalem* et *judicialem*. *Prior* frequenter et utilissime fuit olim adhibita a sacris Universitatum facultatibus [1] sub directione magisterii ecclesiastici; attamen solum vim habebat judicii a peritis prolati. *Posterior* fertur a legitima auctoritate : sive ab Episcopis in propria diœcesi, sive a R. Pontifice aut a Concilio œcumenico pro universa Ecclesia; R. autem Pontifex censuras ferre potest sive ex cathedra, sive non, et quidem per se aut per Congregationes romanas (*de Ecclesia*, n. 260).

331. **C)** *De præcipuis censuris in specie.* Aliæ *ipsam doctrinam*, aliæ *modum* quo exprimuntur propositiones, aliæ *effectus* quos possunt producere, respiciunt. **a)** Quoad doctrinam ipsam, recensentur : 1) propositio *hæretica*, cui accedunt *hæresi proxima* et *sapiens hæresim;* 2) *erronea*, cui accedunt *errori proxima* et *sapiens errorem;* 3) *temeraria* sive *positive*, sive *negative*. **b)** Quoad modum, habentur *æquivoca*, *ambigua*, *præsumptuosa*, *captiosa*, *suspecta*, etc., sed præsertim *male sonans* vel *piarum aurium offensiva*. **c)** Quoad malos effectus, recensentur *scandalosa*, *schismatica* quæ potest esse *hæretico-schismatica*, *seditiosa*, *non tuta* [2].

[1] Prohibetur autem ne privati theologi opinionibus, quæ libere in Scholis propugnantur, ullam inurant censuram.
[2] *D. B.*, 1659.

4° De Revelationibus privatis.

332. Revelationes **privatæ** directe ad homines privatos diriguntur propter eorum vel aliorum utilitatem, licet toti Ecclesiæ prosint.

1° *Revelationes privatæ possunt esse objectum fidei divinæ.* Ita communiter contra Salmanticenses. Nam credi possunt propter auctoritatem Dei revelantis, qui uni homini loquens æque sciens et verax est ac quando omnibus revelat.

2° *Revelationes privatæ credi debent ab eis quibus fiunt, aut ab eis propter quos fiunt*, dummodo certo constent; *credi possunt ab eis ad quos diriguntur*, dummodo sufficientibus argumentis proponantur.

3° Ad prudenter sentiendum de singulis privatis revelationibus attendantur regulæ discretionis spirituum, præsertim : **a)** ex parte *objecti*, utrum sint conformes doctrinæ Ecclesiæ an aliquid erroneum aut frivolum tradant; **b)** ex parte *personæ*, num a morbo præsertim hysterico immunis, sit recto judicio, humilitate et obedientia prædita; **c)** ex parte *effectuum*, utrum revelationes animam inquietam relinquant an pacem et christianas virtutes foveant [1].

4° Revelationibus privatis ab Ecclesia probatis non debetur nec potest adhiberi assensus fidei catholicæ, sed tantum assensus fidei humanæ juxta prudentiæ regulas. Illarum revelationum approbatio ab Ecclesia significat tantum permissionem ut edantur ad fidelium institutionem, tamquam pie credibiles juxta prudentiæ regulas et auctoritatem testimoniorum quibus innituntur. Caveant ergo concionatores ne eas tamquam fidei catholicæ objectum proponant [2].

II. De Natura seu Valore dogmatum. [3]

333. I. Prænotanda. A) Dogmatis notio. — Vocabulum *dogma* plura significat, præcipue : opinionem firmam, decretum seu legem, omnes veritates christianas, omnes veritates formaliter revelatas; et, in sensu stricto, veritates fidei *divino-catholicæ*. *Formulæ dogmaticæ* sunt

[1] Cf. A. Poulain, S. J., *Des grâces d'oraison*, ch. XXIII.
[2] Cf. Benedictus XIV, *De canon. sanct.*, l. II, c. 32, n. 11. Pius X, Encycl. *Pascendi*. — [3] *Syn. maj.*; n. 210-225.

expressio doctrinæ revelatæ per scientificos terminos.

B) *Errores de natura et evolutione dogmatum. Modernistæ* in eo *concordant* quod, agnosticismum et immanentismum profitentes, valorem intellectualem dogmatum negant, simulque eorum indefinitam evolutionem propugnant; in eo *differunt* quod alii symbolismum, alii pragmatismum sequuntur.

1° Juxta *Symbolistas* (Loisy, Tyrrel), dogma est tantum conceptus mere humanus circa res divinas, continens triplex elementum : religiosum, intellectuale et auctoritativum; dogma res divinas exprimit tantum modo *symbolico*. Proinde *formulæ dogmaticæ* non sunt immutabiles : evolutionem vitæ religiosæ semper sequi debent; de facto substantialiter immutatæ sunt, ut constat ex dogmatum historia.

334. 2° Juxta *Pragmatistas* (E. Le Roy), sub formulis dogmaticis latent objectivæ realitates, quæ non debent definiri, ne anthropomorphismus incurratur, sed potiùs intelligi in ordine *ad actionem*. Unde in quolibet dogmate *duplex sensus* distingui debet : prior *negativus*, quo damnantur errores ideoque præcluduntur falsæ viæ doctrinam catholicam exponendi; posterior *positivus*, qui tamen non in ordine cognitionis est intelligendus, sed in ordine ad actionem, quatenus nobis imponit *modum sentiendi, cogitandi et agendi*. Ita dogma præsentiæ realis Christi in Eucharistia *negat* hanc præsentiam esse mere symbolicam aut figurativam, et insuper *affirmat* fidelem relate ad hostiam consecratam se habere debere sicut ad Christum ipsum visibilem factum.

335. II. Thesis catholica. — *Dogmata catholica sunt veritates credendæ, quibus exprimuntur res divinæ, prout in se sunt, saltem analogice, non autem symbolice aut practice tantum : sunt igitur norma credendi extrinseca.*

1° *Declaratur :* Inter veritates credendas, aliæ sunt facta historica, quæ univoce accipiuntur : v. g., Christus mortuus est; aliæ sensu metaphorico sunt intelligenda : v. g., Christus sedet ad dexteram Patris; aliæ sunt *mysteria divina*, v. g. Incarnatio, et sumi debent analogice, non autem symbolice, nec practice tantum. " Ratio quidem, ait *Vaticanum* [1] *:* fide illustrata... aliquam, Deo dante, mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur tum *ex eorum quæ naturaliter cognoscit analogia*"... ; et sic inter duos excessus anthropomorphismi et agnosticismi media stat doctrina catholica [2].

336. 2° *Probatur.* **A)** *Script. :* **a)** *Christus* ait : " Deum nemo vidit unquam : Unigenitus Filius qui est in sinu Patris ipse enarravit" "Euntes in mundum universum, ait Christus ad Apostolos, prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur [3] ". Ergo revelantur a Christo veritates credendæ, quæ exprimunt res divinas, et quibus assensum intellectualem præbere debemus.

b) Idem eruitur *ex prædicatione Apostolorum* et præsertim *S. Pauli* [4], qui tradunt quædam facta historica (v. g., resurrectionem) et doctrinas tum speculativas, tum practicas, tanquam objecta fidei necessaria ad salutem.

B) *Tradit.* imprimis **a)** ex *doctrina Patrum*, qui docent fideles sub gravi teneri firmiter adhærere dogmatibus Christi et Apostolorum; **b)** *ex damnatione hæreticorum* qui ab Ecclesia ejecti sunt, plerumque saltem, non propter eorum agendi rationem, sed quia *sensum traditionalem* adulterabant, v. g., negando divinitatem Verbi, divinam maternitatem Mariæ, etc.; **c)** ex modo quo *præparantur* et *enuntiantur* formulæ dogmaticæ : ita, ad perfectam æqualitatem Filii et Patris exprimendam, vocabulum quærit Ecclesia et tandem

[1] Sess. III, cap. 4; *D. B.*, 1796.
[2] Lege ac meditare *Sum. theol.*, 1 p., q. 13.
[3] *Joan.*, I, 18; *Marc.*, XVI, 15-16.
[4] *Rom.*, VI, 17; *I Cor.*, II, 6; III, 2; XIII, 12; *II Cor.*, X, 5; *Ephes.*, II, 2; *Coloss.*, I, 10; II, 4; III, 16; etc.

eligit, nempe ὁμοούσιος, cui sensus maxime positivus attribuitur ut sit deinceps norma non solum agendi, sed, et primario, cogitandi et credendi.

337. III. Confutatio symbolismi et pragmatismi. Utrumque systema rejicitur *indirecte* ex probatione thesis præcedentis. — Præterea confutatur *directe* tum auctoritate, tum ratione.

A) *Auctoritate S. Sedis.* — *Symbolismum* damnavit *S. Officium* decreto *Lamentabili* : " Dogmata quæ Ecclesia perhibet tanquam revelata, non sunt veritates e cælo delapsæ, sed sunt interpretatio quædam factorum religiosorum, quam humana mens laborioso conatu sibi comparavit [1] "; *pragmatica* vero dogmatum interpretatio ita reprobatur : " Dogmata fidei retinenda sunt tantummodo juxta sensum practicum, id est, tanquam norma præceptiva agendi, non vero tanquam norma credendi [2] ". Insuper utraque opinio damnata fuit tum in encyc. *Pascendi*, tum in professione fidei jussu Pii X emittenda [3].

338. B) *Rat. theol.* — Interpretatio symbolica et practica dogmatum nititur falso *philosophico* fundamento agnosticismi et immanentismi, veritatis relativæ et originis veritatum religiosarum a sensu quodam intuitivo, et cum doctrina Ecclesiæ consistere non potest : repugnat enim notionibus catholicæ fidei, revelationis, potestatis Ecclesiæ docendi infallibiliter. Aliunde *symbolismus* illogice conservat ethicam christianam, rejiciendo ejus fundamenta, i. e., veritates revelatas objectivas. *Pragmatismus* vero difficultates hodiernas contra dogmata non melius solvit.

[1] *D. B.*, 2022. — [2] *D. B.*, 2026.
[3] *D. B.*, 2087 sq., 2145.

III. De Incremento dogmatum. [1]

339. Prænotanda. Duas epochas distinguere oportet : **a**) unam ab Adamo usque ad Christi et Apostolorum ætatem inclusive, **b**) alteram ab Apostolis, id est, a morte S. Joannis, ultimi Apostolorum, usque ad nos.

1° **In prima epocha,** *fidei articuli creverunt simpliciter*, seu successive revelatæ sunt novæ veritates; ac, præter hoc incrementum quantitativum, *contigit etiam qualitativum incrementum* quoad veritates jam revelatas, quæ clarius et explicitius manifestabantur. Scilicet : **a**) ab initio, Adamo innocenti existentia Dei auctoris ordinis supernaturalis et specialis ejus Providentia circa hominum salutem fuerunt revelatæ; **b**) ab Adamo ad Moysen, patriarchis promissio alicujus Redemptoris fuit subobscure iterata, dùm præcepta et ritus eis injungebantur tum ad servandum monotheismum, tum ad præfiguranda quædam ex mysteriis postea revelandis; **c**) per Moysen et Prophetas prævaluerunt notiones clariores circa Deum ejusque attributa, Redemptionem et promissi Messiæ regnum; **d**) tandem christiana revelatio mosaicam mirifice perfecit, Deum manifestando ut Patrem nos redimentem a servitute peccati per Filium incarnatum atque nos indesinenter sanctificantem per Spiritum Sanctum.

Dici tamen potest omnia dogmata jam contineri in duabus veritatibus ab initio revelatis : etenim *esse divinum* quasi contrahit et implicite dicit omnia mysteria essentiæ et vitæ divinæ, et *in divina* ac *supernaturali Providentia* includuntur omnia quæ temporaliter a Deo dispensantur circa hominum salutem.

2° **In secunda epocha,** nempe *a completa ætate apostolica, dogmata sub uno respectu stabilia, immutabilia* manent, sub altero respectu *profectum* accipiunt.

I. De stabilitate dogmatum.

340. Thesis : *Revelatio Dei publica ita ætate apostolica completa est, ut neque nova œconomia neque novæ publicæ revelationes exspectandæ sint.*

[1] *Syn. maj.*, n. 226-252.

De fide ex universali Ecclesiæ prædicatione. — Contra *Montanistas*, *Manichæos*, *Fraticellos* et *Præcones evangelii æterni* in Medio Ævo; *Anabaptistas* et *Irwingianos* inter Protestantes.

Prob. *Script.* : 1° *Nova œconomia non est instituenda* : nam, in ep. *ad Hebræos*, Novum Testamentum Veteri comparatur tanquam perfectum et consummatum cum imperfecto et inchoato [1]; vocatur regnum *firmum*, *immobile*, *indefectibile* [2]. Præterea sacerdotium N. L. non est abrogandum [3], ergo nec religionis forma in qua instituitur. 2° *Novæ revelationes publicæ non sunt exspectandæ.* Etenim **a**) Apostolis manifestata fuerunt omnia revelanda. " Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem... Ille vos docebit omnia [4]". **b**) Apostoli sunt solummodo dogmatum jam revelatorum *custodes* et *expositores*. " Docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis... O Timothee, depositum custodi [5]".

341. Prob. *Tradit.* **a**) Primis Ecclesiæ sæculis jam expresse credebatur nil addi posse doctrinæ ab Apostolis traditæ, ut constat ex testimoniis *S. Clementis Rom.*, *S. Ignatii*, *S. Polycarpi*, et imprimis *S. Irenæi* dicentis : " Non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cùm Apostoli, quasi in depositarium dives, *plenissime* in ea contulerint *omnia* quæ sint veritatis [6]". **b**) Fuit semper *praxis Ecclesiæ* nunquam provocare ad novas revelationes ad hæresim damnandam aut dogma definiendum, sed inquirere quid hac de re in Scriptura vel apostolica Traditione contineretur [7]. **c**) *Vaticanum* luculenter et expresse : " Neque

[1] *Hebr.*, VIII, 7, 13. — [2] *Hebr.*, XII, 27-28. — [3] *Hebr.*, VII, 11 sq.
[4] *Joan.*, XVI, 12-13; XIV, 26.
[5] *Matth.*, XXVIII, 20; *I Tim.*, VI, 20; *II Tim.*, I, 13.
[6] *Adv. Hæres.*, l. III, c. 2-4; l. IV, 26. — [7] *D. B.*, 46, 212, 220, 221.

enim Petri successoribus Spiritus sanctus promissus est, ut eo revelante *novam* doctrinam patefacerent, sed ut eo assistente *traditam* per Apostolos revelationem seu *fidei depositum sancte custodirent et fideliter exponerent* [1]".

II. De profectu dogmatum.

342. Errores. **a**) Plerique *antiqui Protestantes* negarunt omnem dogmatum progressum etiam accidentalem. **b**) E contra *Semi-rationalistæ*, duce *Gunthero*, talem progressum admittunt, ut, scientiarum et philosophiæ ope, dogmatum sensus haberi possit alius ab eo quem antiquitus Ecclesia definierat. **c**) Longius procedunt *Modernistæ*, juxta theoriam continuæ evolutionis dogmatum.

1° Natura profectus dogmatici.

343. Thesis I[a] : *Progressus dogmatum non in eo consistit ut eis sensus tribuendus sit alius ab eo quem intellexit Ecclesia.* De fide ex est *Vaticano* : " Si quis dixerit fieri posse ut dogmatibus ab Ecclesia propositis aliquando secundum progressum scientiæ sensus tribuendus sit alius ab eo quem intellexit et intelligit Ecclesia, A. S. [2]".

344. Et merito ita sollemniter damnavit *Vatic.* theoriam Guntherianam quæ : **a**) divinum depositum concipit ut philosophicam doctrinam humanis ingeniis perficiendam, **b**) magisterium ecclesiasticum transfert ab Episcopis ad philosophos, ita ordinem hierarchicum a Christo institutum evertens, **c**) fidem rationi subjicit, **d**) evertit infallibilem auctoritatem Ecclesiæ et substantialem dogmatis immutabilitatem. Cavendum est igitur, et quidem maxime, ab iis *Rationalistis* et *Modernistis*, qui, sub prætextu progressus et criticæ, dogmata intelligere volunt sensu altiori et profundiori quam ab Ecclesia hactenus fuere intellecta.

345. Thesis II[a] : *Progressus genuinus dogmatum in eo tantum consistit quod doctrinæ revelatæ clarior et uberior præbeatur explicatio.* Certum est ex *Vaticano* : " *Crescat* et multum

[1] *D. B.*, 1836. — [2] *D. B.*, 1818.

vehementerque proficiat tam singulorum quam omnium, tam unius hominis quam totius Ecclesiæ, ætatum ac sæculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia; sed in suo duntaxat genere, *in eodem* scilicet *dogmate, eodem sensu, eademque sententia* [1]".

Et sane revelatio divina, totaliter Apostolis tradita, non ita totaliter et explicite declarata est ut ad eamdem explicandam non possint novæ definitiones exspectari; nam : **a**) in fontibus revelationis veritates quædam obscure tantùm et implicite continentur : quod Deus sapientissime ordinavit ut homines inducerentur ad intensius mentem suam revelationi applicandam, spe novos aspectus in profunditate depositi christiani reconditos detegendi; **b**) Ecclesia autem jus habet ea quæ obscura et implicita sunt dilucide et diserte definiendi (*Tract. de Eccles.*, n. 251 sq.), et hoc munus a primis sæculis exercuit. Ita : 1) regulam *fidei* catechumenis impositam decursu temporum ampliavit; 2) in *conciliis* præsertim œcumenicis, novis formulis clarius definivit consubstantialitatem Verbi, divinitatem Spiritus sancti, etc. Jamvero, si in dogmatibus maximi momenti aliquod fuit incrementum, nonne etiam majus exspectandum est in illis fidei veritatibus quæ sunt veluti consectaria fundamentalium dogmatum, v. g., quoad cultum Christi, B. Virginis et Sanctorum, etc?

2° Modus quo fit progressus dogmaticus.

346. Juxta omnes, dogmata crescunt saltem : **a**) *Lucida* et *scientifica propositione* eorum quæ antea quidem *explicite* credebantur, sed *obscure* et *modo* populari. Sic mysterium SS. Trinitatis primùm obscure traditum fuit sub hac generali formula : "Credo in Deum Patrem, et Filium et Spiritum sanctum"; dein Ecclesia successive definivit Filium Patri esse consubstantialem, Spiritum Sanctum una cum Patre et Filio esse adorandum, Filium a Patre procedere per viam generationis, Spiritum Sanctum ab utroque procedere, etc.

[1] *D. B.*, 1809.

b) *Explicita propositione* eorum quæ nonnisi *implicite* in fontibus revelationis continentur : hìc habetur major progressus, nempe ex fide implicita ad fidem explicitam, et quidem quoad veritates quæ non sunt explicite credendæ de necessitate salutis. Ita, ex eo quod in Christo duplex est natura, divina et humana, concluditur in eo esse pariter duplicem voluntatem.

c) *Diserta* et *doctrinali propositione* eorum quæ *obiter*, aut *praxi* tantum edocta fuerant : hic progressus valde affinis est præcedenti, nec proinde competit nisi veritatibus secundariis quas explicite credere necesse non est. Ita, v. g., validitas baptismi ab hæreticis collati non fuerat quidem ab initio diserte tradita, sed orta inter S. Cyprianum et S. Stephanum controversia, res explicite definita fuit.

Controvertitur autem utrum necne progressus fieri possit veritates *virtualiter tantum revelatas definiendo*, ita ut hæ de fide divina credi possint ac debeant. De qua controversia jam supra n. 326 sq. dictum est.

3° De causis et occasione hujus profectus.

347. Hic profectus fit per cooperationem Dei et hominum. **A**) Causa *efficiens prima* est Spiritus Sanctus per assistentiam suam; *secunda* est Ecclesia docens per magisterium suum ordinarium aut sollemne. **B**) Causæ *dispositivæ*, præbentes cooperationem tantum ministerialem et præparatoriam, sunt Patres, theologi et fideles. **C**) Causa *instrumentalis* est ratio fide illuminata. **D**) Causæ *occasionales* sunt hæreses, quibus ortis, juxta S. Augustinum, veritates fidei "et considerantur diligentius et intelliguntur clarius, et instantius prædicantur. [1]" **E**) Causæ *finales* sunt gloria Dei et animarum sanctificatio.

[1] *De Civit. Dei*, l. XVI, c. II, n. 1; *P. L.*, XLI, 477; cfr. *De dono perseverantiæ*, c. XX, n. 53, *P. L.*, XLV, 1026.

CAPUT II.

De Actu fidei.

Post brevem fidei analysim, declarabimus tria *principia* quæ *actum fidei producunt* et *ultimam resolutionem* actus fidei.

348. Brevior fidei analysis.

Elementa varia requiruntur ad fidei *præparationem* et *productionem* :

1º Quinque ad ejus *præparationem* : scilicet tria ad *judicium credibilitatis* : revelatio veritatis, propositio revelationis, et motiva credibilitatis; — duo ad *judicium credentitatis* : morales dispositiones, et auxilium Dei.

2º Quinque in *productione* actus fidei : ex una parte, objectum formale et materiale; ex alia vero, gratia, voluntas et intellectus.

ART. I. DE CAUSIS QUÆ PROXIME ACTUM FIDEI PRODUCUNT [1].

349. S. Thomas sic describit actum fidei : "Credere est actus *intellectus assentientis* veritati divinæ ex *imperio voluntatis* a Deo *motæ per gratiam* [2]". Unde triplex est causa immediata et simultanea actus fidei : *gratia, voluntas, intellectus.*

1º DE GRATIA QUATENUS AD FIDEM COOPERATUR.

350. Status quæstionis. Homo sine gratia potest, juxta Pelagianos, elicere actus fidei salutares; juxta Semi-Pelagianos, perficere saltem initium fidei; juxta Semi-rationalistas, præbere assensum fidei sicut alios assensus scientiæ. —

[1] *Syn. maj.*, II, 259-300.
[2] *Sum. theol.*, 2ª 2æ, q. 2, a. 9.

Ecclesia vero docet gratiam requiri tum ad initium fidei, tum ad ipsam fidem.

351. 1º Thesis : *Ad actum fidei, immo ad initium fidei ipsumque credulitatis affectum, requiritur gratia illuminationis et inspirationis.*

De fide est : **a**) ex *Tridentino* [1] : Si quis dixerit sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione atque ejus adjutorio hominem credere... posse sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, A. S.; **b**) ex *Vaticano* [2] declarante fidem esse virtutem supernaturalem, etiamsi per caritatem non operetur, ideoque donum Dei.

Prob. **A**) *Script.* *Christus* asserit ad fidem requiri divinum auxilium : "Nemo potest venire ad me (credere in me), nisi Pater qui misit me traxerit eum" [3]. Idem tradit *S. Paulus* [4] : "Gratia salvati estis per fidem, et hoc non ex vobis : Dei enim donum est". Præterea declarat hominem incapacem esse ad salutare cogitandum.

352. B) *Traditione.* 1) *S. Augustinus* [5], contra Pelagianos, doctrinam S. Pauli evolvens scribit : "Sicut nemo sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcumque opus bonum,... ita *nemo sibi sufficit vel ad incipiendam vel ad perficiendam fidem*".

2) Contra Semipelagianos, qui dicebant saltem initium fidei piumque credulitatis affectum naturaliter nobis inesse, synodus *Arausicana IIª* definivit hoc esse *Dei donum,* qui nobis prior fidem et amorem sui inspirat [6]. Quod decretum a *Tridentino* et *Vaticano* [7] renovatum est.

[1] Sess. VI, can. 3, *D. B.*, 813.
[2] Sess. III, cap. 3, can. 5; *D. B.*, 1791 et 1814.
[3] *Joan.*, VI, 44. — [4] *Ephes.*, II, 5.
[5] *De dono perseverantiæ*, n. 49-50, *P. L.*, XLV, 1024-1025.
[6] *D. B.*, 178. — [7] Cf. *D. B.*, 813, 1791.

C) *Rat. theol.* Gratia necessaria est ad omnem actum supernaturalem, et præsertim difficilem. Atqui actus fidei est supernaturalis et aliunde difficilis, utpote passionibus adversans.

353. 2° Modus quo gratia ad actum fidei cooperatur.

A) Gratia interna *absolute* et *per se* non requiritur ad judicium certum et speculativum tum *credibilitatis*, tum *credentitatis*. Gratia proprie supernaturalis requiritur sive ut eliciatur judicium practicum credentitatis et voluntas assensum imperet, quæ constituunt pium credulitatis affectum ; — sive ut fiat actus fidei salutaris.

354. B) Gratia necessaria non solum *medicinalis* est, sed etiam *elevans* quæ nos capaces reddat actus supernaturalis : nam actus fidei, cum sit inchoatio vitæ divinæ in nobis, est proprie supernaturalis.

C) Post actum fidei, Deus per gratiam adjuvat ut fides servetur, augeatur, cum caritate uniatur, etc.

2° De voluntate quatenus cooperatur ad fidem.

355. 1° Thesis : *Actus fidei, quamvis ab intellectu eliciatur, fit sub imperio voluntatis liberæ et bene dispositæ.* Contra *Fideistas*, qui munus voluntatis in actu fidei nimis extollunt ; et *Semirationalistas*, qui illud totaliter negant.

De fide, ex *Trident.* et *Vatic.*, actum fidei esse liberum, contra Protestantes et Hermesianos.

356. Prob. A) *Script.* Ad fidem requiritur bona voluntas liberque consensus.

Hanc veritatem inculcat *S. Joannes* in Evangelio, asserens Judæos ideo non credere quia gloriam Dei non quærunt, quia ex Deo non sunt, sed ex patre diabolo, quia caritatem in se non habent; breviter, quia *bona voluntate* carent ad fidem necessaria [1].

Præterea apud *S. Marcum* et *S. Paulum*, actus fidei præcipitur, laudatur, mercedem accipit, et infidelitas punitur. Sed hæc omnia supponunt actum fidei esse liberum.

357. B) *Tradit.* **a)** Testimonio *Patrum.* « Vis enim, asserit *S. Irenæus* [2], a Deo non fit. Et non tantum in operibus, sed etiam in fide liberum et suæ potestatis arbitrium hominis servavit Dominus, dicens : *Secundum fidem tuam fiat tibi*". Brevius *S. Augustinus* : " Credere non potest nisi volens [3] ". Itaque *Pici de Mirandula* damnata est propositio asserens non esse in potestate hominis credere articulum fidei esse verum, quando placet [4].

b) *Concilia* fidei libertatem definiunt : *Trident.* contra Protestantes [5] : " Disponuntur ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia et adjuti, fidem ex auditu concipientes *libere moventur in Deum*" ; et *Vaticanum* [6] contra Hermesium declarat fidem esse " opus ad salutem pertinens, quo homo liberam præstat ipsi Deo obedientiam, gratiæ ejus, cui resistere posset, consentiendo et cooperando ", et definit : " Si quis dixerit assensum fidei christianæ non esse liberum, sed argumentis humanis necessario produci... A. S."

358. C) *Ratione* ostenditur quomodo *libertas fidei* cum *evidentia credibilitatis* concilietur.

[1] *Joan.*, V, 31-44; VII, 16-18; VIII, 42-47, etc.
[2] *Contra hæres.*, l. IV, c. 37, nn. 1, 5, *P. G.*, 1099, 1102.
[3] *In Joan.*, tr. XXVI, c. VI, n. 2. — [4] *D. B.*, 737.
[5] Sess. VI, cap. 6; *D. B.*, 798.
[6] Sess. III, cap. 3, can. 5, *de Fide; D. B.*, 1791, 1814.

Actus fidei liber est non solum *quoad exercitium*, quatenus nempe possumus mentem nostram ab objecto credendo avertere, sed etiam *quoad specificationem*, quatenus nobis inest possibilitas actum contrarium ponendi, dubitando vel negando : quod diverso modo explicant theologi. 1) Juxta *de Lugo*, actus fidei liber est quatenus divina revelatio, etsi moraliter certa, non est evidens : nec tollit omne dubium; 2) juxta *L. Billot*, quia veritatibus revelatis assentimur non propter evidentiam testimonii, sed propter ipsam auctoritatem Dei cui libere submittimur; 3) juxta *Thomistas*, quia veritas revelata cui assentimur *non est intrinsece evidens*, et sic in actu fidei "non est satisfactum" intellectui, "quantum est ex se ipso", unde "in credente potest insurgere motus de contrario hujus quod firmissime tenet [1]".

359. 2° **Modus quo voluntas ad actum fidei cooperatur.** Voluntas ad fidem cooperatur non tantum in primo fidei actu, sed etiam : 1) *in remota præparatione ad fidem*, quatenus recta voluntas, superbiam, voluptatem et curas temporales mitigando, disponit mentem ad veritatem amandam, quærendam et amplectendam ; 2) *in præambulis fidei*, quatenus intellectum applicat ad attente considerandas rationes quibus Dei existentia et auctoritas, simul ac factum revelationis, certo innotescant et movet ad assentiendum his veritatibus ; 3) *in profectu fidei*, quatenus mentem avertit a rationibus dubitandi, et redigit in captivitatem et obsequium rationabile fidei [2]; 4) *in ipso fidei actu*, movet intellectum ad credendum propter moralem dignitatem Dei revelantis, qui plenum jus habet ut fidatur sibi ; 5) *post fidei actum*, voluntas ad fidem servandam et augendam concurrit; et mentem avertit a rationibus dubitandi.

360. Hinc explicatur : 1) cur tam multi non credant, etiamsi motiva credibilitatis sufficienter eis proponantur : voluntas eorum, superbiæ et passionum laqueis irretita, res divinas negligit, respuit, horret; 2) cur fides non sit in omnibus æqualis : torpet aliquando voluntas in meditando motiva credibilitatis et mysteria fidei [3].

[1] S. THOM., *De Veritate*, q. 14, a. 1.
[2] *II Cor.*, X, 5; *Rom.*, XII, 1.
[3] Recte advertit S. THOMAS (2a 2æ, q. 6, a. 4) : "Potest... fides in aliquo dici major uno modo ex parte *intellectus*, propter majorem certitudinem et firmitatem; alio modo ex parte *voluntatis*, propter majorem promptitudinem seu devotionem vel confidentiam".

3° DE INTELLECTU QUATENUS ACTUM FIDEI ELICIT [1].

361. 1° **Thesis :** *Fides, quatenus est assensus veritatibus revelatis, proprie elicitur ab intellectu.* Certum est et fidei proximum, et, juxta multos, etiam de fide ex *Vaticano* et ex professione fidei a *Pio X* præscripta infra citandis.

362. *Probatur :* **a)** Ex *Scriptura* fide *credimus* et *cognoscimus*, *videmus* et *intelligimus*. Ita vox *credere* vocibus *cognoscere* et *videre* æquiparatur; nec raro tres hujusmodi voces promiscue sumuntur.

363. **b)** *Traditione.* 1) Generatim Patres loquuntur de fide quasi esset actus cognitionis intellectualis; ita et theologi dicentes cum *S. Thoma* : "Credere... immediate est actus intellectus quia objectum hujus actus est verum quod proprie ad intellectum pertinet" n. 349.

2) Quam doctrinam universim receptam supponit *Vaticanum* distinguendo duplicem *cognitionis* ordinem, naturalem scilicet et supernaturalem, id est fidem et rationem; asserendo plenum revelanti Deo *intellectus* et voluntatis obsequium fide præstandum esse, et definiendo fidem esse virtutem supernaturalem qua "revelata *vera esse credimus*".

Id explicite declaratur contra Modernistas, in *professione fidei a Pio X* præscripta, in qua declaratur "fidem non esse cæcum religionis sensum e latebris subconscientiæ erumpentem, *sed verum assensum intellectus* veritati extrinsecus acceptæ ex auditu". Quæ declaratio datur ut certissime

[1] Dicendo fidem esse actum *intellectus* sub imperio *voluntatis* elicitum, abstrahimus a quæstione philosophica num et quomodo diversæ facultates a se invicem et ab essentia animæ distinguantur; sed asserimus fidem esse vere actum cognitionis.

tenenda, et ab inerrante Ecclesiæ magisterio definita [1].

364. 2° Modus quo intellectus ad fidem cooperatur. Præeunte gratia et imperante voluntate, intellectus **a**) signa credibilitatis, factum revelationis et Dei auctoritatem attente considerat et efformat judicium credibilitatis et credentitatis; **b**) firmum assensum præbet veritatibus revelatis; **c**) et postea majorem rerum revelatarum intelligentiam quærit.

4° De processu practico ad fidem.

365. A) Processus practicus ad fidem. Hic processus diversus est pro diversa singulorum educatione ac mente et pro multiformi gratia Dei. Notamus præcipuos processus, ordinarios et extraordinarios. 1) Inter *ordinarios*, datur processus scientificus et processus puerorum ac rudium. In *processu scientifico*, doctus recte dispositus, agnoscere debet Dei existentiam ejusque auctoritatem, deinde revelationis factum, postea judicium speculativum et practicum tum credibilitatis, tum credentitatis, denique credit veritatibus revelatis et speciatim infallibili Ecclesiæ auctoritati. *Pueri ac rudes*, sæpe via auctoritatis ad fidem accedunt. 2) Quidam ad fidem perducuntur via *extraordinaria*, immo quandoque miraculosa [2].

366. B) De modo incredulos ad fidem trahendi. **a**) *Ante colloquium*, ferventer orare, mansuete et patienter agere, inquirere quid admittat vel quid neget adversarius; **b**) *in ipso colloquio*, incredulitatis radices, i. e. passiones, removere;

[1] *D. B.*, 2145.
[2] Cf. Baunard, *La Foi et ses victoires;* A. Crosnier, *Les convertis d'hier*, Paris, 1910; Löwengard, *La splendeur catholique*, Paris, 1910; A. von Ruville, *Retour à la Ste Eglise*, 1911.

parare viam demonstrationi inculcando principia generalia circa insufficientiam rationis, ostendendo quot multæ veritates ex auctoritate admittuntur; proponere motiva credibilitatis incredulo magis accommodata; **c**) *colloquio finito*, inculcare orationis necessitatem et probare assensus sinceritatem.

Art. II. Controversia de ultima fidei resolutione.

367. Status quæstionis. — Analysis actus fidei in ultimum suum motivum vocatur *ultima fidei resolutio.* Omnes concedunt *proprium* fidei motivum esse auctoritatem Dei revelantis. Sed quæritur utrum istud motivum sit *ultimum*, an sit aliud motivum propter quod in actu fidei attingitur ipsa auctoritas Dei revelantis. Quærenti cur credam Christum esse Deum, respondeo quidem : *propter auctoritatem Dei qui hanc veritatem revelavit.* Sed si iterùm quæsieris undenam noverim Deum esse fide dignum eumque revelasse divinitatem Christi, respondeo : id novi ex argumentis seu motivis credibilitatis. Numquid igitur fides ultimo resolvitur in argumenta humana, sicut in fulcra intrinseca ipsi actui credendi? Si ita est, actus fidei non videtur esse objective supernaturalis, nec majorem præ se fert certitudinem quam humana argumenta credibilitatis.

Cui difficultati responderi quidem potest motiva credibilitatis esse solum præambula fidei et præviam conditionem, non autem elementum fidei constitutivum. Sed remanet plenius explicandum quomodo fides, quæ pendet a motivis credibilitatis ratione notis, possit esse *supernaturalis* et *firmior* ipsis motivis. Diversimode respondent theologi :

368. a) *Suarez* dicit fidelem, *in ipso actu fidei :* 1) non attendere ad credibilitatis argumenta prævie tamen perpen-

denda; 2) sed simul cum objecto materiali, apprehendere fide et auctoritatem Dei et factum revelationis: v. g., credo Christum esse Deum, quia credo Deum hanc veritatem revelasse, et credo Deum hanc veritatem revelasse propter ipsam hanc creditam Dei revelationem. Deus enim explicite revelando aliquod mysterium, implicite revelat se esse veracem et se revelare. 3) Secùs, inquit, virtus fidei non inniteretur motivo supernaturali, nec esset supernaturalis.

369. **b)** *Lugo* theoriam Suarezii rejicit utpote *circulo vitioso laborantem*, et ipse hanc viam proponit. In actu fidei cognoscimus tum auctoritatem Dei, tum factum revelationis neque per fidem neque per discursum, sed *immediate* et ex gratia: unde explicatur quomodo actus fidei sit simul supernaturalis et sine circulo vitioso: v. g., credo divinitatem Christi quia Deus eam revelavit et revelatio Dei est infallibilis. — Attamen Lugo vix salvat supernaturalitatem fidei, quæ in ejus theoria non est *objective* supernaturalis; et insuper gratuito ponit divinam veracitatem et factum revelationis immediate cognosci. Aliunde assensus fidei videtur esse potius actus scientiæ, nam fundatur in conclusionem syllogismi sive formalis sive virtualis.

370. **c)** Juxta *Pesch*, *Bainvel* et *L. Billot*, motivum ultimum actus fidei est *ipsa auctoritas* Dei revelantis, non autem ullo modo hujus *auctoritatis cognitio*: unde nihil refert *modus* quo Dei auctoritas prævie innotuerit. Auctoritas autem Dei revelantis *firmiorem* confert certitudinem quam quodlibet aliud medium cognoscendi et aliunde actus fidei est supernaturalis utpote procedens a facultatibus supernaturaliter elevatis. Si ergo quæris cur Trinitatem credam, respondeo: quia Deus, qui Trinitatem revelavit, dignus est fide super omnia. Responsio est adæquata. Nam si quæris undenam noverim Deum revelasse Trinitatem et esse fide dignum, respondeo hìc non amplius agi de motivo fidei, sed tantum de motivis credibilitatis quæ sunt præambula ad fidem.

371. **d)** Secundum non paucos *Thomistas*, ultima resolutio *formalis* et *intrinseca* actus fidei fit in *auctoritatem Dei revelantis*, quatenus est *id quo* creduntur ceteræ veritates revelatæ et *id quod creditur*, cùm eodem instanti assentiamur auctoritati Dei revelantis et veritati particulari quam revelat. Et ita motivum fidei est *omnino supernaturale*. Attamen, ut fidei assensus prudenter detur, requiritur tanquam prævia conditio *judicium credibilitatis* quo pronuntiamus hanc aut illam veritatem esse credibilem, utpote revelatam. Et ita fides nostra rationabilis est.

ART. III. DE PROPRIETATIBUS ACTUS FIDEI [1].

372. Ex dictis de objecto et productione actus fidei inferri possunt ejus *proprietates*, nempe *certitudo*, *obscuritas*, *libertas* et *supernaturalitas*. Cùm de his ultimis jam satis dictum fuerit (nn. 335, 367 sq.), de duobus prioribus dicendum manet.

1° DE CERTITUDINE FIDEI.

373. 1° *Fides nostra est* **certa**, *seu excludit omne dubium de veritate objecti crediti*. Nititur totaliter enim ipsi Dei auctoritati ejusque testimonio infallibili.

374. 2° Quæritur num fides sit **certior** scientia naturali. Ad plenius respondendum, quatuor in certitudine sunt distinguenda: **a)** *claritas* seu splendor evidentiæ menti proportionatæ, **b)** *exclusio dubii* seu *indubitabilitas*, **c)** *infallibilitas* seu securitas connexionis cum veritate objectiva, **d)** *firmitas adhæsionis*. Jamvero:

375. **A)** Sub respectu *claritatis* et evidentiæ, fides est quoad nos inferior scientia, etsi res revelatæ maxima quoad se fulgent intelligibilitate et veritate: nam quædam principia naturalis scientiæ sunt intrinsece evidentia pro omnibus.

376. **B)** Sub respectu *indubitabilitatis*, fides non est certior omni cognitione naturali: sunt enim quædam veritates naturales tam certæ ut de his dubitare non possimus, v. g., bonum est amandum; dùm veritates fidei, quamvis quoad se certissimæ, *possibilitatem dubii* non excludunt, propter earum obscuritatem.

377. **C)** Sub respectu *infallibilitatis*, fides est certior omni naturali cognitione: cognitio enim

[1] *Syn. maj.* n. 301-312.

naturalis errori obnoxia est, dum fidei **a**) nunquam subesse potest *falsum* : 1) quia fides est virtus intellectualis et exinde cum errore incompossibilis : omnis enim virtus ad bonum inclinat, sed bonum virtutis intellectualis est verum; 2) quia fidei objectum formale est veracitas divina quæ nos movere non potest ad errorem amplectendum; **b**) nunquam subesse potest *non revelatum*, licet aliàs verum : 1) quia fides non potest non referri ad suum objectum proprium, 2) quia *revelatio* divina est objectum formale fidei partiale quod non potest movere nisi ad *revelatum* accipiendum. Unde ille qui credit erroneum aut non revelatum, illud credit fide *tantùm humana*, non theologica [1].

378. **D**) Ratione *adhæsionis*, fides est firmior et certior omni naturali cognitione. " *Plenum* revelanti Deo intellectus et voluntatis obsequium præstare tenemur ", juxta *Vaticanum*, quod rationem subjungit : " *firmissimo* scilicet niti fundamento fidem quam profitentur (catholici) [2] ". Siquidem fides nostra Dei ipsius testimonio innititur; sed " si testimonium hominum accipimus, *testimonium Dei majus est* [3] ", unde debemus credere " ex toto corde [4] ". Aliis verbis, fides debet esse assensus *æstimative* seu *appretiative* summus, quatenus auctoritatem Dei pluris facimus quam omne aliud motivum assensus. Nulla ergo certitudo certitudini fidei vere adversari potest et conflictus inter fidem et rationem non potest esse nisi *inanis contradictionis species*, inde potissimum oriens " quod vel fidei dogmata ad mentem

[1] Attamen qui negat propositionem quam revelatam esse existimat, licet revelata non sit, est hæreticus *affective*, cùm renitatur auctoritati Dei, seu *objecto formali* fidei.
[2] *Sess.* III, cap. 3, *D. B.*, 1789, 1794.
[3] *I Joan.*, V, 9.
[4] *Act.*, VIII, 37.

Ecclesiæ intellecta et exposita non fuerint, vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur [1] ".

2° De obscuritate fidei.

379. 1° **Concordant** theologi in asserendo : **a**) fidem esse obscuram *ratione motivi* : auctoritas enim Dei revelantis non explicat intrinsecam rationem rei revelatæ; **b**) fidem non posse cum visione beatifica existere : etenim beatus clarissime videt Deum et res divinas; **c**) obscuritatem fidei esse compossibilem cum perfecta evidentia de facto revelationis, qualis fuit in Beatissima Virgine : hujusmodi enim evidentia non manifestat internam rei revelatæ veritatem; **d**) fidem esse *generatim* obscuram *ratione objecti*, quia *præcipuæ* veritates revelatæ sunt mysteria quæ rationis captum omnino superant.

380. 2° **Disputatur** autem num *fidei objectum* (materiale) *sit necessario obscurum*, seu aliis verbis, num veritates naturali evidentia intrinseca et perfecta cognitæ, ut Dei existentia, possint esse simul fidei objectum. Duæ sunt opiniones.

a) *S. Thomas* [2] ejusque discipuli, imo præcipui *Scotistæ*, docent *fidei actum* dari non posse in eodem homine simul cum actu evidentis scientiæ circa unum et idem objectum sub eodem respectu. Et hoc quia : 1) juxta *S. Paulum*, fides est " argumentum (seu cognitio certa) *non apparentium* [3] "; 2) quia actus fidei est liber (n. 355), sed veritati evidenti *cogimur* assentiri.

381. *Notandum est* tamen : 1) quod ab uno naturali evidentia scitur, posse ab altero minus edocto credi, aut potuisse ab eodem adhuc rudi prius credi; 2) quod subobscure potius quam evidenter per scientiam cognoscitur, posse simul credi fide divina; 3) quod scitur cum præstringenti evidentia confirmari tamen auctoritate divina,

[1] *Concil. Vatic.*, Sess. III, cap. 4, *D. B.*, 1797.
[2] *Sum. theol.*, 2a 2æ, q. 1, a. 4, etc. — [3] *Heb.*, XI, 1.

cui tamen mens in hoc casu non innititur per fidem proprie dictam.

382. **b)** *Suarez* autem, cum multis theologis, præsertim modernis, docet fidei actum dari posse simul cum actu scientiæ circa idem objectum. Nam : 1) ex *S. Paulo*, " credere... oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit[1] ", quæ veritates sunt naturaliter evidentes ; 2) in Symbolis et in *Vatic.* hujusmodi veritates credendæ proponuntur eodem modo ac eæ quæ sunt supra rationem[2] ; 3) nulla apparet repugnantia in eo quod homo veritati evidenti assentiat tum propter ejus intrinsecam evidentiam, tum propter auctoritatem Dei.

CAPUT III.

De Habitu fidei.

Dicemus de *infusione* et de *subjecto* fidei.

ART. I. DE INFUSIONE HABITUS FIDEI.[3]

383. **A) Ipsa infusio habitus fidei.** — *Virtus fidei in ipsa justificatione infunditur simul cum gratia habituali aliisque virtutibus.* Certum ex *Trident.* : " In ipsa justificatione hæc omnia *simul infusa* accipit homo, per Jesum Christum cui inseritur, *fidem*, spem et caritatem[4] ". Constat ex *unanimi theologorum consensu* quoad adultos jam a sæc. XII°, et quoad parvulos, post declarationem explicitam conc. *Viennensis* (1311). Suadetur *ratione.* In ordine naturali, Deus homini præbet, præter naturam, facultates disponentes immediate ad actum. Ita, in ordine supernaturali, convenit Deum, præter gratiam habitualem, infundere virtutes, principia proxima actuum salutarium ; inter quas eminet fides.

[1] *Ibid.*, 6.
[2] " Romana Ecclesia credit et confitetur unum esse Deum verum... *Vatic.*, sess. III, cap. 1, *D. B.*, 1782.
[3] *Sum. theol.*, 2ª 2æ, q. 4 et 6.
[4] *Sess. VI*, cap. 7, *D. B.*, 800.

384. **B) De natura fidei.** 1° Fides est prima inchoatio vitæ supernaturalis in anima.

2° Fides *informis* **a)** differt a fide formata : non conjungitur enim cum caritate quæ est forma extrinseca et accidentalis fidei formatæ ; **b)** est vera virtus ; **c)** virtus imperfecta, nam actus meritorios non producit ; **d)** virtus ejusdem speciei ac fides formata.

385. 3° *Fides aliis virtutibus comparata :* **a)** *est ordine generationis per se prima :* quia cognitio finis supernaturalis per fidem prior est intentione et electione ejusdem finis per alias virtutes ; **b)** *ordine dignitatis*, inferior est caritati.

ART. II. DE SUBJECTO FIDEI.[1]

Quæstio est in quibus sit fides, sive inter *vivos*, sive inter *defunctos*.

386. I. *De hominibus* **viatoribus.** Nulli dubium est *justis* fidei habitum inesse, eosque actus fidei elicere posse, cùm " sine fide impossibile sit placere Deo[2] " ; pariter extra controversiam est *infideles* habitu fidei carere. Quæstio igitur movetur quoad *peccatores* et *hæreticos*.

387. 1° *Fidei habitus in* **peccatoribus** *remanere potest*, seu, aliis verbis, fides non amittitur amissione caritatis et gratiæ sanctificantis.

A) De fide est ex *Trident.* : " Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia, simul et fidem semper amitti, aut fidem quæ remanet, non esse veram fidem, licet non sit viva, A. S.[3] ".

[1] *Sum. theol.*, 2ª 2æ, q. 5 et 6 ; *Syn. maj.*, n. 320-330.
[2] *Hebr.*, XI, 6. — [3] *Sess. VI*, can. 28 ; *D. B.*, 838.

388. **B**) Quod clare supponunt *S. Paulus* et *S. Jacobus* : " Si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum [1] "; " Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat [2] "? Et sane caritas non est forma *intrinseca* fidei, sed tantum *extrinseca*, ita ut fides vere existere possit quin caritati uniatur et per caritatem operetur.

C) Ceterùm habitus non destruuntur nisi per actus contrarios, formale eorum objectum tollentes. Sed peccatum (nisi sit peccatum hæreseos) ex se quidem contrarium est caritati sed non fidei, cùm veracitatem Dei non impugnet.

389. 2° *Fidei habitus destruitur peccato* **hæreseos** *formali, non autem materiali.*

A) Prima pars constat : **a**) *Scriptura*, juxta quam Hymenæus et Alexander, propter unius fidei articuli negationem, nempe resurrectionis carnis, " circa fidem naufragaverunt [3] ", seu amiserunt fidem ; **b**) ex *Tridentino* quod declarat per infidelitatem amitti fidem [4] ; **c**) *ratione* : qui negat scienter unam veritatem revelatam, eo ipso respuit auctoritatem Dei revelantis, ideoque ex hac auctoritate nihil credere potest.

390. **B**) Secunda pars constat : **a**) unanimi consensu theologorum, v. g., *Suarezii* [5] qui nostram assertionem *certam* esse declarat et *extra controversiam* ; **b**) *ratione theol.* : etenim non decet fidem destrui nisi per *deliberatam* et *pertinacem* culpam ipsi motivo fidei oppositam ; sed hæresis

[1] *I Cor.*, XIII, 2. — [2] *Jacob.*, II, 14.
[3] *I Tim.*, I, 19 ; cf. *II Tim.*, II, 17 ; IV, 14.
[4] *Sess. VI*, cap. 15, *D. B.*, 808. — Nomine *infidelitatis* tunc designabatur omne peccatum contra fidem.
[5] *De Gratia*, l. XI, c. 7, n. 3-4.

materialis non est peccatum mortale, cùm incurratur inscienter et indeliberate, nec ullo modo neget auctoritatem Dei revelantis.

391. 3° *Corollaria* : **a**) *Sola omissio*, etiam culpabilis, actus fidei, fidem non tollit, cùm non opponatur directe objecto formali seu motivo fidei ; **b**) nullus a vera fide jam suscepta et Ecclesia secedere potest *sine aliqua culpa*, saltem *imprudentiæ* [1] ; sed hæc culpa non est semper mortalis et contra fidem, ideoque non necessario habitum fidei expellit. Revera declaravit *Vatic.* [2] illos " qui fidem sub Ecclesiæ magisterio susceperunt, nullam unquam habere (posse) justam causam mutandi, aut in dubium fidem eamdem revocandi. " Sed ex declaratione auctorum schematis Patribus concilii propositi constat non fuisse damnatam hanc opinionem aliquorum veterum theologorum qui dixerunt " posse *per accidens*, et in certis quibusdam adjunctis, conscientiam rudis cujusdam hominis catholici ita induci in errorem invincibilem, ut sectam aliquam heterodoxam amplectatur sine peccato formali contra fidem, qua in hypothesi fidem non amitteret [3] ".

392. II. *De iis qui sunt* **in termino.** 1° *Angeli et Beati non eliciunt actum fidei proprie dictum*, saltem circa ea quæ in Verbo clare vident. Certum est : **a**) textu *S. Pauli* [4] ex quo satis evincitur fidem, ut quid imperfectum, per visionem beatificam evacuandam esse : " Ex parte cognoscimus et ex parte prophetamus ; cùm autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est... videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem ". **b**) *Ratione theol.* : Angeli et Beati in cælo non amplius indigent credere propter auctoritatem Dei quæ clarissime vident in essentia divina.

[1] Sic imprudentiæ reus est : a) qui, in religione parùm instructus, acatholicos frequentare eosque audire non dubitat, b) qui ephemerides et libros legit fidem impugnantes, nec ad doctum sacerdotem recurrit quando occurrunt dubia contra fidem.
[2] *Sess. III*, cap. 3, *D. B.*, 1794.
[3] Cf. VACANT, *Etudes théol. sur les Constit. du C. du Vatican*, t. II, n. 731-737.
[4] *I Cor.*, XIII, 9, 10, 12.

393. 2° *Animæ in Purgatorio detentæ* habitum fidei retinent, et *fidei actus*, licet *non meritorios, exercere possunt :* non enim adhuc fruuntur visione beatifica et proinde retinent habitum fidei; actus vero fidei quos eliciunt non sunt meritorii, quia tempus merendi intra limites vitæ terrestris coarctatur.

394. 3° *Dæmones et damnati actum fidei proprie dictum* seu supernaturalem *elicere non possunt,* quia sunt incapaces tùm gratiæ actualis, tùm piæ voluntatis ; credunt tamen et contremiscunt, ut ait *S. Jacobus*[1], coacti scilicet evidentia credibilitatis mysteriorum Dei.

[1] *Jacob.*, II, 19.

Pars altera :

De theologia seu scientia fidei.

395. Paucis prænotatis de *habitu inter theologiam et fidem,* investigabimus theologiæ *fontes* et *methodum.*

De habitu inter theologiam et fidem.

396. *Theologia* est scientia supernaturalis quæ de Deo et creaturis, quatenus ad Deum referuntur, revelationis et rationis ope disserit.

a) Est *vera scientia,* possidens : *principia certa,* i. e. veritates revelatas; *methodum scientificam,* quæ est simul analytica et synthetica; *conclusiones* deductas et ad perfectam unitatem reductas ratione objecti materialis, formalis et finis.

b) Est *habitus per se naturalis :* nam humano labore comparatur; et etiam *virtualiter supernaturalis,* ratione objecti, luminis et adhæsionis.

397. **c**) *Differt a fide :* ratione originis, excellentiæ, objecti, motivi et modi quo objectum attingitur.

CAPUT I.

De fontibus quibus theologia utitur.[1]

398. Theologia utitur *potissimum* duobus fontibus revelationis (n. 283 sq.), nempe *Traditione* et *Scriptura :* ibi enim inveniuntur dogmata quæ exponere et probare debet theologus. Cùm autem *conclusiones* e veritatibus revelatis deducat, variisque analogiis illustret, ope *philosophiæ, historiæ* et *scientiarum naturalium,* tres sunt *subsi-*

[1] *Syn. maj.*, n 339-359.

diarii fontes theologici : *philosophia*, *historia*, *scientiæ quædam naturales*.

I. De usu philosophiæ in theologia.

399. Philosophia *distinguitur* a theologia ratione objecti et principii. — 1° *Theologo utilis est :* constat ex auctoritate S. Pauli et Patrum qui philosophia utuntur in expositione dogmatis.

2° *Theologiæ prodest quadruplici modo :* **A**) *Fidei fundamenta demonstrat :* tria enim fides supponit, nempe Dei existentiam ac veracitatem, alicujus religionis necessitatem, nec non christianæ religionis atque Ecclesiæ catholicæ veritatem; porro philosophia ad hæc demonstranda non parum confert.

400. **B**) *Aliquam mysteriorum intelligentiam præbet :* **a**) *modo distinctiori* nobis proponendo veritates revelatas ope legum criticæ et hermeneusis, v. g., mysteria SS. Trinitatis et Transsubstantiationis; **b**) mysteria *illustrando analogiis* ex rebus naturalibus desumptis; **c**) *comparando inter se* mysteria ipsa, Trinitatis, v. g., et Incarnationis.

C) *Veritates divinitus traditas tuetur* contra adversarios : quod præstari potest, ostendendo videlicet ea quæ opponuntur vel esse falsa, vel saltem non necessaria.

401. **D**) *Theologiæ præbet naturam ingeniumque veræ scientiæ;* siquidem : **a**) Philosophia duce, dogmata *probamus* argumentis auctoritatis in suo pleno robore expositis; **b**) Logicæ ope, multas *conclusiones deducimus* tum ex principiis revelatis, tum ex principiis naturalibus; **c**) ope Logicæ et Ontologiæ, has *conclusiones coordinamus* et in unum veluti corpus colligimus; **d**) ratio, fidei lumine adjuta, *convenientias invenit* inter dogmata revelata et sanæ philosophiæ principia, ex quibus non parum illustratur fides nostra.

402. Regulæ quoad usum Philosophiæ in Theologia. **A**) Philosophia, ut pretiosis hisce fructibus afferendis par inveniatur, excolenda est : **a**) *sobrie*, ita ut refugiat majora se scrutari ac veritates ordinis supernaturalis vi propria metiri, incognita pro cognitis incertaque pro certis habere, nimiam operam in res obscuras, difficiles et non necessarias conferre; **b**) *recte*, seu ad normam tùm fidei, tùm principiorum perennium sensus communis et traditionalis metaphysicæ, tùm logicalium regularum. Ita nulla erit vera dissensio inter fidem et rationem. Si enim aliquando *apparet* contradictio, id oritur sive ex *culpa theologorum* qui tanquam de fide habent ea quæ revera non sunt de fide, ut in noto casu Galilæi, sive *ex culpa philosophorum* aut etiam *scientiæ cultorum* qui *meras hypotheses* pro indubiis factis et inductionibus exhibent.

403. **B**) Hæc autem sapienter philosophandi ratio acquiretur : **a**) revolvendo opera S. Thomæ Aquinatis qui " tàm accurata disserendi ratione, tanta proprietate sermonis præcellit ut facultatem imitandi posteris reliquisse, superandi potestatem ademisse videatur [1] "; **b**) sedulo accipiendo " quidquid sapienter dictum, quidquid utiliter fuerit a quopiam inventum atque excogitatum [2] "; **c**) sed simul cavendo ab omni *philosophia* quæ *agnosticismum*, *phænomenismum* aut *subjectivismum* propugnat : istis enim systematibus evertuntur simul fundamenta fidei et rationis.

II. De usu historiæ in theologia.

404. Historia est scientifica enarratio rerum præteritarum. Theologo prodest referendo facta sive religiosa, sive profana cum religiosis connexa, quæ ad demonstrationem aut lucidiorem expositionem religionis catholicæ conferunt.

A) *Historia profana* prodest : **a**) ad probandam necessitatem religionis (n. 18 sq.); **b**) ad demonstrandam credibilitatem religionis christianæ : 1) confirmatione et elucidatione factorum a sacris auctoribus relatorum; 2) ad-

[1] Leo XIII, *Litteræ apostolicæ de S. Thoma Aq. Patrono studiorum*, 4 Aug. 1880.

[2] Encycl. *Æterni Patris*, ed. Desclée, p. 112.

junctione novorum historicorum argumentorum; 3) comparatione religionis christianæ cum aliis religionibus quæ in mundo prævaluerunt aut etiam hodie vigent; c) ad confirmanda quædam e dogmatibus christianis, ut lapsum protoparentum, sacrificii et Redemptionis necessitatem.

405. B) *Historia ecclesiastica magis etiam prodest*, quatenus nobis exhibet qualis fuerit Ecclesiæ fides in variis temporibus, describitque religionis christianæ originem, diffusionem, efficaciam in instaurandis societatibus civilibus, indefectibilitatem in persecutionibus superandis, dogmatum progressum, hæreseon causas, incrementa et exstinctionem, mores atque usus fidelium : ex his enim argumenta certa aut probabilia deduci possunt quoad præcipua fidei dogmata.

Sed artis criticæ regulis sedulo attendendum est, tum ut genuina documenta ab apocryphis secernantur, tum ut varia historicorum testimonia simul conferantur eorumque auctoritas expendatur.

Nunc de *præcipuis documentis* pauca.

406. a) Quoad *Acta Martyrum*, quæ in editione critica [1] legenda sunt, Martyres, in suis responsis coram judicibus, ut *fidei testes* merito habentur.

407. b) Quoad *Archæologiam sacram* seu scientiam rerum antiquarum vel monumentorum veterum ad res sacras spectantium [2], notandum est quod omnia hæc monumenta (ædificia, imagines sculptæ aut depictæ, mobilia et utensilia, numismata et inscriptiones), sæpe vividiori luce percellunt animos quam libri scripti, quia vitam religiosam veterum Christianorum, ideoque eorum fidem oculis subjiciunt. Expedit tamen ut, ad meliorem horum monumentorum intelligentiam, plurima comparentur, simulque legantur quæcumque Patres de eisdem scripserunt [1].

[1] Cf. VACANT, *Dict. de théol.*, vocabulo *Actes des Martyrs*; H. LECLERCQ, in *Dict. d'Archéol. chrét.*, t. I, p. 373 sq.

[2] Cf. H. LECLERCQ, *Manuel d'archéologie chrétienne*; DOM CABROL, *Dict. d'Archéologie chrétienne*.

408. c) *De Historia dogmatum.* Ad intelligentiam theologiæ, multum etiam confert historia dogmatum. Adest enim quidam progressus in veritatum fidei expositione (n. 384), quatenus veritates quæ primum implicite et obscure propositæ fuerant, decursu temporum, sive occasione hæreseon, sive applicatione philosophiæ ad theologiam, magis explicite ac diserte declarantur. Unde est valde utile hunc processum historicum cognoscere tum ad melius intelligendam cujuslibet dogmatis expositionem, tum ad perfectiorem confutationem sive Rationalistarum, qui contendunt catholica dogmata, humanorum systematum more, naturaliter orta esse ac crevisse, sive Protestantium, qui asserunt multa ex dogmatibus nostris esse corruptelas doctrinæ apostolicæ inconsiderate superadditas.

409. d) Idem dic de *Historia hæreseon.* Hæretici enim duplici modo testes esse possunt fidei in Ecclesia vigentis : 1) quoad dogmata quæ *impugnant* : si enim a sinu Ecclesiæ ejecti sunt ob aliquam doctrinam, jam invictum habemus argumentum fidei quæ tunc temporis communiter accipiebatur ; 2) quoad dogmata quæ *retinent* : nam si, post secessionem ab Ecclesia, articulos invenimus ab hæreticis simul et Catholicis creditos, certum habemus argumentum antiquæ illius fidei, quæ in Ecclesia vigebat antequam ab ea expulsi sunt.

III. DE USU SCIENTIARUM NATURALIUM IN THEOLOGIA.

410. Inter naturales scientias, tres sunt theologo præcipue utiles : *geologia*, quæ cum origine et antiquitate mundi connectitur, *biologia*, quatenus vitæ originem, evolutionem ac naturam describit, *anthropologia*, quæ speciatim disserit de iis quæ ad hominem referuntur.

Etenim, non solùm harum scientiarum studio et usu vires nostræ cognoscitivæ acuuntur, sed etiam : a) quædam *fidei dogmata* confirmari possunt, v. g., materiæ

[1] Ita, v. g., inscriptiones quæ in Catacumbis inveniuntur, simul collatæ, ac Patrum testimoniis corroboratæ, clare ostendunt jam a primis temporibus Sanctos a fidelibus fuisse invocatos, preces fuisse pro defunctis oblatas, ideoque fidem in Purgatorii existentiam jam viguisse.

creatio, humanæ speciei unitas, etc.; b) comparationes et analogiæ inveniuntur ad dogmata illustranda, v. g., doctrina de vita gratiæ elucidatur ex iis quæ de vita naturali in *Biologia* traduntur; c) retunduntur impugnationes physicorum contra catholicam doctrinam.

411. Ut autem theologus recte et efficaciter scientiis naturalibus utatur, hæc attendere debet :

a) In rebus *mere scientificis* scientiæ uti possunt propriis principiis propriaque methodo.

b) In iis autem quæ essentialiter *cum aliquo dogmate connectuntur*, v. g., si agitur de humanæ speciei unitate, quam necessario supponit doctrina catholica de originali peccato, theologus jus habet argumenta adducendi ex Scriptura et Traditione, cùm in rebus hujusmodi Ecclesia sit infallibilis. — Nec veritati *fidei catholicæ* anteponi debet *hypothesis* scientifica *mere probabilis*. — Quoad *scientificas difficultates* ab adversariis propositas, expedit quidem eas scientifice solvere, dummodo præsto sint argumenta vere solida; si autem deficiunt eo quod res mature adhuc expendi non potuit, melius est sane nullam afferre rationem quam inanem aut falsam.

c) Dum theologus *scientificas theorias Scripturarum interpretationi accommodat*, cavere debet ne dogmata fidei ita iis theoriis alliget, ut, his rejectis, ipsa dogmata periclitentur.

CAPUT II.

De methodo theologica.[1]

412. Methodus in theologia sequenda ea est quam *positivo-scholasticam* appellavimus (n. 2), in qua nempe positiva et historica dogmatum expositio cum *scholastica* eorumdem expolitione harmonice consociatur. Ad quam melius intelligendam, sciendum est tria in theologia distinguenda esse : 1° *catholicorum dogmatum* expositionem et probationem; 2° *conclusiones theologicas*

[1] *Syn. maj.*, n. 360-374.

e veritatibus revelatis deductas; 3° *systemata* a theologis excogitata ad difficiliores quæstiones solvendas.

413. I. De modo exponendi et probandi dogmata catholica. 1° Veritas fidei catholicæ *exponenda* est secundum *recentiores Ecclesiæ definitiones* : cùm enim quidam sit profectus in intelligentia dogmatum, lucidior ac plenior expositio invenitur in recentissimis definitionibus.

Ad quas definitiones recte intelligendas : a) magni refert errores cognoscere quibus opponuntur, et idcirco adversariorum libros et Conciliorum acta conferre; b) verborum sensus determinandus est tùm ex significatione recepta ipso tempore definitionis, tùm e disceptationibus Concilii Patrum et subsequentium theologorum.

2° Ad *probandum* dogma requiritur et sufficit auctoritas Ecclesiæ illud tanquam divinitus revelatum proponentis magisterio suo sollemni vel ordinario. Cum autem Ecclesia nobis non proponat credenda nisi quæ in *verbo Dei scripto vel tradito* continentur, alleganda sunt et perpendenda testimonia ex Scriptura vel ex Traditione[1].

414. A) Quoad *biblica argumenta*, afferantur textus, et quidem quam plurimi, ordine chronologico, ut sic progressus revelationis appareat; afferantur textus qui contineant thesim sensu *litterali*[2], aut sensu *typico aliunde confirmato*.

415. B) *De argumentis ex Traditione.* Hìc sedulo distinguendum est inter documenta quæ, etiam seorsim sumpta, *irreformabilia* sunt, qualia sunt Symbola fidei et definitiones Conciliorum œcumenicorum aut Pontificum; et ea quæ singulatim sumpta *errori sunt obnoxia*, qualia sunt decreta Conciliorum particularium aut testimonia Patrum. In priori casu, unum sufficit testimonium clarum ut thesis de fide sit; in posteriori autem, v. g., si agitur de Patribus, theologis, requiruntur tot et talia testimonia

[1] Potest tamen accidere ut quædam veritas revelata contineatur tantum in *praxi* aut in *sensu* Ecclesiæ.

[2] Ita *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 84, a. 1, 2.

ut certo constet veritatem fuisse universaliter creditam in Ecclesia.

Traditionis autem argumentum duplici modo proponi potest, nempe *via descendente*, exhibendo testimonia a primis sæculis usque ad tempus quo res ab Ecclesia definita fuit; et *via regressionis* seu *præscriptionis*, regrediendo a definitione ad superiora sæcula.

a) *Via descendente* uti expedit quoties testimonia priorum sæculorum ad thesim contra adversarios stabiliendam sufficiunt. Hinc enim apparet quomodo occasione hæreseon, Patres et Concilia explicitiori modo fidem catholicam exposuerint, et ita profectus doctrinæ delineatur. Pariter testimonia *ordine geographico* exhiberi debent, ita ut appareant tanquam professiones fidei variarum ecclesiarum africanæ, syræ, alexandrinæ, romanæ, etc.; aut variarum scholarum, ideoque *universalis Ecclesiæ*.

Notetur autem theologum uti posse testimoniis non tantum ad demonstrandum aliquid esse de fide, sed etiam ad confirmanda et illustranda religionis nostræ dogmata quæ aliunde firmiter constant : testimonia enim Patrum, etsi in casu de se insufficientia ad plene statuenda dogmata, ostendunt tamen contra Protestantes, hæc non esse corruptelas recenter inventas. Insuper in Patrum operibus multæ inveniuntur comparationes, analogiæ ac rationes, quibus dogmata vividis coloribus exponuntur, ad majorem fidelium instructionem et ædificationem.

b) Via autem *regressionis* seu *præscriptionis* brevius et efficacius proceditur, præcipue quando priorum sæculorum documenta ita obscura sunt ut nonnisi subsequioris ævi testimoniis clara et certa evadant. Quando enim Ecclesia, per longa sæcula, in possessione fuit alicujus dogmatis, quod universim credebatur, merito infertur dogma illud vere a Christo ipso dimanare, eo quod adulteratio est moraliter impossibilis.

416. II. De methodo sequenda quoad conclusiones theologicas. **A**) Veritates fidei catholicæ, semel expositæ et demonstratæ, sunt veluti *principia* ex quibus eruuntur conclusiones theologicæ : has educere et logice ordinare est speciale munus theologiæ, quod immerito negligeretur.

Nam : **a**) ea est *natura humani ingenii* ut in mera dogmatum expositione sistere non valeat, sed ex eis, analysis

et deductionis ope, consectaria eruere nitatur; **b**) quod sane præstiterunt *Patres et Scholastici*, quorum multi consectariis hujusmodi deducendis intenti fuerunt, et quidem non sine magno fidei catholicæ emolumento; **c**) conclusionibus theologicis legitime deductis et logice coordinatis multo melius intelliguntur dogmata revelata : non enim amplius jacent sicut dispersa corporis membra, sed unum efformant corpus doctrinæ.

417. B) *Regulæ sequendæ quoad conclusiones theologicas.* **a**) Veritates revelatæ pro *principiis inconcussis* haberi debent et sunt veluti una e præmissis syllogismi, cujus altera præmissa erit aliqua veritas naturali ratione percepta.

Ut *certa* sit conclusio, necesse est : 1) ut certa sit propositio naturaliter cognita; 2) ut *illatio* ipsa, vi cujus conclusio deducitur, sit bona et conformis logicæ regulis.

418. b) Nec satis est conclusiones theologicas eruere, sed *eas accurate explicare oportet :* 1) opera Patrum et Doctorum attente legendo, easque explicationes colligendo quæ melius inter se et cum aliis veritatibus revelatis cohærent; 2) adhibendo principia philosophiæ christianæ cùm antiquæ tùm modernæ.

419. c) Varias tandem conclusiones simulque veritates fidei ita logice disponere oportet ut *unum corpus doctrinæ* constituant.

420. III. De methodo sequenda in exponendis systematibus. Præter conclusiones certas, invenire est apud theologos varia et sibi invicem opposita *systemata*, qualia sunt, v. g., thomismus et molinismus. Quæ quidem nata sunt ex imperfectione mentis nostræ quæ integram veritatem adæquate non comprehendit, præcipue ubi de divinis agitur, simulque e desiderio plura cognoscendi. *Duplex* hac in re *excessus* vitandus est : **a**) eorum qui, breviter expositis veritatibus de fide catholica et conclusionibus certis, maxi-

mum tempus terunt in studio systematum, sicuti contigit nonnullis theologis sæculi XIV[i] et XV[i]; **b**) aliorum qui, omnia systemata tanquam inutilia existimantes, ea omnino prætermittunt aut brevius æquo exponunt.

421. *Accurate* igitur, *etsi breviter*, exponenda sunt præcipua scholarum systemata : **a**) ita enim *melius intelligitur* quousque se extendat *veritas catholica*, et quid sit certum, quid controversum ; **b**) efficacius *præcaventur errores :* v. g., thomismus, a molinistis impugnatus, tutius jansenismum vitat ; pariter molinismus, a thomistis impugnatus, a pelagianismo securius arcetur ; **c**) *lucidior obtinetur dogmatum cognitio :* v. g., thomistarum et molinistarum argumenta expendendo, tùm de supremo Dei dominio ejusque suprema et universali causalitate, tùm de libertatis humanæ exercitio, accuratiorem consequimur notionem.

TRACTATUS VII.

DE DEO UNO.

Credo in Deum.

Absolutis ad fidem præambulis, et explicato fidei actu, de *Dei existentia, natura* et *operationibus* agendum est [1].

CAPUT I.

De Dei existentia.

Dicemus : 1° de demonstrabilitate existentiæ Dei ; 2° de argumentis quibus Dei existentia demonstratur ; 3° de divinis nominibus.

I. *De demonstrabilitate existentiæ Dei* [2].

422. Errores. a) Alii putant existentiam Dei demonstratione non indigere : Ita S. Anselmus, Cartesius et Ontologistæ. — Alii econtra docent hanc existentiam non posse ratione demonstrari : inter quos *Empiristæ, Kantius, Modernistæ* et *Traditionalistæ.*

b) *Empiristæ* profitentur cognitionem nostram ad phænomena restringi et ad causam ontologicam, ut Deum assurgere non valere. Idem docent *Positivistæ* et *Agnostici.*

423. c) *Kantius* tenet quidem principium causalitatis esse necessarium, sed hanc necessitatem sumit ex constitutione nostræ mentis ; et ita cum Empiristis denegat huic principio, sicut et omnibus conceptibus, omnem valorem ontologicum. Quare probatio metaphysica existentiæ Dei

[1] *Conc. Vatic.*, sess. III ; *D. B.*, 1782 sq. ; 1801, sq. *Sum. theol.*, I, q. 1-26 ; *C. gentes*, l. 1 ; R. GARRIGOU-LAGRANGE, *Dieu, son existence et sa nature.* — [2] *Syn. maj.*, n. 391-404.

est mera illusio. Probatur tamen existentia Dei, sed argumento morali : sine Deo, inquit, non staret obligatio moralis nec virtus donari posset felicitate perfecta in altera vita : ergo Dei existentia supponitur et postulatur ut fundamentum morum, ac eo firmiùs a nobis admittitur quo rectiùs vivimus [1].

424. **d**) Juxta *Modernistas*, qui ad mentem *Empiristarum* simul et *Kantii* philosophantur, ratio humana, utpote phænomena prætergrediendi incapax, assurgere nequit ad Dei existentiam cognoscendam ex creaturis : unde Deus non est objectum scientiæ, sed sensus (*sentiment*) tantùm, et ita non existit, addit modernista *mere philosophus*, nisi in anima credentis [2]. Modernista vero *credens* admittit Deum existere etiam *in se*, independenter ab anima sentiente et affirmante, et de hac existentia se certissimum dicit ex experientia individuali, ex cordis intuitu quo immediate attingitur realitas Dei.

Qui autem methodo immanentiæ exclusive utuntur, denegant *rationi* omnem vim attingendi Dei existentiam : unde ut meras subtilitates dialecticas despiciunt argumenta Scholæ et philosophiæ traditionalis qualia exposita sunt a *Platone*, *S. Thoma*, *Leibnitzio*.

425. **e**) *Traditionalistæ rigidiores* seu *fideistæ* contendunt cognitionem veritatum suprasensibilium et imprimis existentiæ Dei fundari immediate in auctoritate sociali et ultimo in revelatione divina : ita *Lamennais* et *Bautain* [3]. — *Mitiores* autem Traditionalistæ dicebant magisterium sociale esse *conditionem* requisitam ad cognitionem claram et certam existentiæ Dei primò accipiendam, postea verò sola ratione hanc veritatem posse demonstrari. Ita *Ventura*, *Bonnetty* [4], *Ubaghs*, *Laforêt* [5].

426. **Thesis I^a^ :** *Existentia Dei non est veritas per se nota quoad nos, sed demonstratione indiget.*

Certum est ex argumentis philosophicis; et probatur etiam theologice.

A) *S. Officium* declaravit tuto tradi non posse doctrinam ontologisticam de *Dei immediata cognitione*, et damnavit errorem Rosmini *de immediata Dei manifestatione* in creaturis [1]. — Encycl. *Pascendi* reprobat Modernistas asserentes existentiam Dei immediate percipi sensu religioso [2].

B) Argumenta *S. Anselmi* et *Cartesii* non sunt demonstrativa. In primo, fit transitus illogicus de ordine ideali ad ordinem realem; in secundo, supponitur falso ideam infiniti Dei esse nobis innatam.

427. **C**) Ontologismus, qui contendit mentem humanam posse in hac vita directa visione naturaliter Deum videre, *admitti nequit.* Adversatur enim Scripturæ, Traditioni et experientiæ. — 1° Scripturæ : **a**) Deum perhibet Scriptura ut Regem immortalem et *invisibilem*, qui lucem inhabitat *inaccessibilem*, quem *nullus* hominum *vidit*, sed *nec videre potest* [3] : atqui hæc verba generalia sunt, et excludunt visionem non tantum per oculos corporeos, sed etiam per intellectum, cùm ratio assignata sit ipsa eminentia naturæ divinæ quæ omnibus hominibus est prorsus inaccessibilis; **b**) asserit insuper Deum solum seipsum videre, ita ut nemo ipsum cognoscere valeat prout in se est nisi per revelationem supernaturalem : " Deum nemo vidit unquam, Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit [4] " : quibus verbis excluditur naturalis Dei visio.

2° Traditioni : Ex declaratione *S. Officii* (18 Sept. 1861) tuto tradi non potest hæc ontologistica propositio : " Immediata Dei cognitio, habitualis saltem, intellectui humano essentialis est, ita ut sine ea nihil cognoscere possit : siquidem est ipsum lumen intellectuale [5] ".

3° Rationi : Cognitio enim est ad modum cognoscentis; atqui homo est spiritus materiæ unitus; ergo, nedum possit

[1] *Dict. Apol.*, 976-977.
[2] MONTAGNE, O. P., *L'idée de Dieu et la psychologie du subconscient*, in *Revue thomiste*, 1912, p. 289 sq.
[3] *D. B.*, 1622, 1617. — [4] *D. B.*, 1649, 1651.
[5] *D. T. C.*, voce *Dieu*, IV, 808-809.

[1] *D. B.*, 1659, 1891-1895. — [2] *D. B.*, 2081-2082.
[3] *I Tim.*, I, 17; VI, 15-16.
[4] *Joan.*, I, 18; cf. *Joan.*, VI, 46; *Matth.*, XI, 27.
[5] *D. B.*, n. 1659; cf. *ibid.*, 1891 sq., ubi inveniuntur ROSMINII propos. damnatæ.

naturaliter Deum, ut in se est, cognoscere, impar est etiam spiritui puro creato contemplando in sua propria natura. Ceterum quælibet creatura, etiam quam perfectissima, naturaliter est incapax intuendi essentiam divinam quæ est ipsum esse subsistens : creatura enim essentialiter coalescit ex essentia et esse realiter distinctis. — Quapropter Ontologismus est valde periculosus : viam enim sternit naturalismo et pantheismo.

428. Thesis II[a] : *Existentia Dei per ea quæ facta sunt, naturali rationis humanæ lumine, certo cognosci ac demonstrari potest. De fide est*, juxta illud *Vaticani* [1] : " Si quis dixerit Deum unum et verum, Creatorem et Dominum nostrum, per ea quæ facta sunt, *naturali rationis humanæ lumine certo cognosci non posse*, A. S. " — Insuper in *Juramento* a Pio X proposito, 1 Sept. 1910, declaratur Deum " certo cognosci, adeoque *demonstrari* etiam posse ".

Etenim : **A**) *Sapientia* [2] declarat vanos esse, id est stultos (gr. μάταιοι), eos qui Deum ignorant nec ejus existentiam ex ipsius operibus intelligere potuerunt.

429. B) *S. Paulus* [3] pariter docet Gentiles, qui revelationis lumine carebant, Deum e rebus creatis agnovisse (cognitione nempe *naturali* et *deductiva) :* " Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, *per ea quæ facta sunt*, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus et divinitas : ita ut sint inexcusabiles, quia, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt ".

Definitio autem *Vatic.* dirigitur contra eos qui Dei existentiam nullis firmis argumentis probari dicunt, nec proinde certo cognosci; *directe* igitur attingit non solùm *Empiristas*, *Kantistas* et *Modernistas*, sed etiam *Fideistas* qui docuerunt certitudinem de existentia Dei omnino haberi non posse nisi per fidem [4].

[1] *D. B.*, 1806. — [2] *Sapient.*, XIII, 1.
[3] *Rom.*, I, 19-21. — [4] *Sum. theol.*, I, q. 2, a. 1.

430. *De cognitione naturali et analogica Dei.* In præsenti vita, Deus cognoscitur *indirecte et analogice, triplici via causalitatis, remotionis et excellentiæ.*

1º Deus cognoscitur : **a**) **indirecte,** i. e., non in se et per se, sed *in* creaturis et *ex* creaturis; **b**) *analogice*, id est, per notiones quæ eum repræsentant, nec univoce nec æquivoce, sed secundum positivam approximationem aut proportionem.

2º **Hæc Dei cognitio obtinetur triplici via :** **a**) via *causalitatis;* est enim nobis a natura insitum, ut viso aliquo effectu, causam ejus investigare incipiamus; inspecto igitur mundo, concludimus aliquam esse *causam primam*, quæ illum creaverit; insuper ex cognitione perfectionum, quæ creaturis insunt, aliquid de *natura et perfectione causæ* a qua procedunt cognoscere valemus, sicut ex inspectione picturæ nonnullas pictoris qualitates merito concludimus [1].

b) Via *remotionis*, quatenus vi principii : *Causa potior est effectu*, omnes creaturarum imperfectiones removemus a Deo; hoc modo dicimus Deum esse *infinitum*, seu nullis limitibus circumscribi; *simplicem*, id est, omnem compositionem excludere [2], etc. In illis negationibus verissimæ perfectiones includuntur.

c) Via *excellentiæ*, quatenus quidquid perfectionis est in creaturis, immo quidquid est perfectionis *absolute*, hoc *eminentiori* modo Creatori, utpote primæ Causæ et exinde Actui puro, tribuimus; ita, v. g., quia in creaturis est essentia, sapientia, potentia, affirmamus Deum esse superessentiam, supersapientiam et omnipotentiam; affirmamus insuper in Deo esse omnes perfectiones quas conceptus primæ Causæ requirit.

[1] *Rom.*, I, 20; *Sap.*, XIII, 5. — [2] *Jacob.*, I, 17.

Notetur tres illos Deum cognoscendi modos simul usurpandos esse, ut non solum ejus existentiam, sed et essentiam atque perfectiones meliori quo fieri potest modo cognoscamus.

431. 3° **Quo sensu analogice Deum cognoscimus?** 1) Notiones quæ Deo applicantur sunt *transcendentales*, non quidem sensu Kantiano [1], sed sensu scholastico. Scilicet aliqua notio est transcendentalis quin cesset idcirco esse objectiva, prout falso contendebat Kantius, quando nempe transcendit limites non solùm speciei determinatæ, sed etiam cujuslibet generis etiam supremi, et ita invenitur proportionaliter tantum in quolibet genere.

Sunt autem sex tantum proprie transcendentalia : *ens*, *res*, *unum*, *aliquid*, *bonum* et *verum*. Sed habentur insuper notiones metaphysicæ, *causæ* scilicet, *intellectus*, *voluntatis*, quæ, etsi non proprie transcendentales (cùm non inveniantur in omnibus generibus), definiuntur tamen per relationem immediatam ad unum e transcendentalibus : causa scilicet respectu entis cujus est effectrix, intellectus respectu veri quod cognoscit, voluntas respectu boni quod appetit. Hæ notiones, *sic consideratæ*, *participant* transcendentiam entis, veri, boni, et ita applicari possunt Ei qui omne creatum transcendit. Cur enim notio entis, quæ de se nullum limitem includit, non applicaretur enti omnis potentialitatis experti, et consequenter notio intellectus intellectui qui adæquetur et identificetur huic enti actualissimo? Et ita porro de reliquis notionibus quæ sunt absolute aut respective transcendentales.

[1] Juxta Kantium, inquisitio est transcendentalis quæ fertur non in objecta, sed in modum nostrum ea cognoscendi. (*Critique de la raison pure*, Introduct., 2, 7.)

432. 2) Sed quomodo hæ notiones possunt Deo applicari? *Non univoce* quidem, cùm Deus non sit in eodem genere ac creatura; *nec* tamen *mere æquivoce*, sed *analogice*, in quantum existit ea proportio qua unum refertur ad aliud tanquam ad principale. Notiones transcendentales sunt in Deo absolute, formaliter-eminenter.

Nostra igitur Dei cognitio non est adæquata, nec mere negativa; sed inadæquata, positiva et formalis [1].

II. *De argumentis quibus existentia Dei demonstratur* [2].

433. Inter varia argumenta, alia dicuntur *physica*, alia *moralia*, alia *metaphysica*. **a**) Prima desumuntur ex factis concretis quæ in mundo conspiciuntur, præcipue ex *ordine* qui in mundo apparet et auctorem maxima prudentia pollentem denotat; necnon ex *ortu vitæ* qui solis viribus naturæ adscribi nequit, sed supremo principio vitali quod Deum vocamus. Quibus argumentis probatur quidem Deum existere ut Ens relative supremum, a mundo distinctum et in eum influens; non autem ut Ens infinite perfectum, nisi metaphysicæ accedant probationes. **b**) Argu-

[1] Cf. I, q. 12, a. 12; *C. Gent.*, l. III, c. 49; *in I Sent.*, dist. 35, q. 1, a. 1. Ex hoc intelligitur omnino falli *Agnosticos* dum dicunt *Primam Causam* a nobis cognosci non posse : comprehendi quidem, seu perfecte et adæquate intelligi nequit; sed tum ex dictis, tum ex dicendis manifestum est Eam ita cognosci posse, ut a quolibet alio ente secernatur, et appareat esse *supreme intelligens*, et eminenter possidere quidquid perfectionis in creaturis elucet. — Agnosticismi confutationem invenies apud G. W. WARD, *Essays on Theism;* G. J. LUCAS, *Agnosticism and Religion*, Baltimore, 1895; A. D'ALÈS, *D. A.*, art. *Agnosticisme*.

[2] S. THOM., I, q. 2, a. 3; *C. Gent.*, lib. I, c. 13, 15, 16, 44; lib. II, c. 15; lib. III, c. 44; *De Veritate*, q. 52, a. 2; *De Potentia*, q. 3, a. 5; *Compendium theologiæ*, c. 3; *Physic.*, lib. VII, lect. 2; lib. VIII, lect. 9 sq.; *Metaphys.*, lib. XII, lect. 5 sq.; R. GARRIGOU-LAGRANGE, in *D. A.*, art. *Dieu*, et in opere cui titulus *Dieu; Syn. maj.*, 405-413.

menta *moralia* desumuntur sive ex *consensu omnium populorum*, qui Ens supremum agnoscunt et colunt, sive ex necessitate *legis moralis* quæ supponit legislatorem supremum cui omnes homines subjiciantur; quibus probationibus jam usi sumus ad demonstrandam religionis necessitatem (n. 17-29). **c**) Cùm autem hujusmodi argumenta, ut vim scientificam habeant, *metaphysicis* demonstrationibus compleri indigeant, has breviter exponere juvat [1].

Metaphysica argumenta, juxta S. Thomam, desumuntur e rebus mundanis quintuplici modo spectatis : videlicet e rebus *mobilibus* ascendimus ad primum Motorem immobilem; e *causis efficientibus* ad primam Causam efficientem; e *contingentibus* ad Ens necessarium; e rebus *plus minusve perfectis* ad Ens supreme perfectum; e rebus *ordinatis* ad supremum Gubernatorem.

1° ARGUMENTUM EX PARTE MOTUS [2].

434. Motus, de quo nunc agitur, est sive mutatio localis, sive quilibet transitus de potentia in actum, in corporalibus, et in spiritualibus [3]. Unde sic : *Certum est aliqua moveri in hoc mundo. Atqui hic motus supponit primum motorem immobilem;* nam *omne quod movetur, ab alio movetur; et aliunde non est possibile procedere in infinitum in moventibus et motis; ergo est primum movens immobile.* Probatur per partes :

a) *Certum est aliqua moveri :* experientia constat esse motus, non tantum *locales;* sed et *qualitativos*, qualis est motus ad sanitatem, ad scientiam, ad virtutem; et *quantitativos*, prout est motus incrementi in plantis et animalibus; et *substantiales*, qualis est generatio et corruptio corporum.

b) *Omne quod movetur, ab alio movetur.* Hoc patet consideranti naturam motus seu τοῦ *fieri.* Etenim : 1) motus est *unio* successiva diversorum : v. g., quod est hic postea est illic (motus localis), album fit nigrum, intellectus nihil sciens acquirit paulatim scientiam (motus qualitativus). Sed hujusmodi motus non habet *in se* suam essendi rationem : secùs enim elementa *ex se diversa* essent simul *quid ex se unum*, et sic everteretur principium identitatis. 2) Motus, cùm sit transitus rei ex potentia ad actum, expostulat omnino rationem essendi extrinsecam qua hæc res actuetur et determinetur; repugnat enim quod una et eadem res simul sub eodem respectu in potentia sit et in actu, seu mota et movens : unde si movetur, ab alio movetur.

c) *Non est possibile procedere in infinitum in moventibus et motis*, seu aliis verbis, non est possibile in infinitum regredi per seriem motorum actualiter et essentialiter subordinatorum. Nam repugnat motum habere suam rationem sufficientem in serie, etiam infinita, motorum, qui et ipsi moverentur. Si enim omnes motores recipiunt influxum quem transmittunt, ita ut non sit motor motum dans quin receperit, nunquam erit motus. Ita horologium, etiam cum numero infinito rotarum, non movebitur sine machina motrice *(ressort).*

d) Deveniendum est igitur ad primum motorem immobilem ea immobilitate actus qui non expostulat fieri, cùm jàm sit, — seu ad motorem qui per se agit, et consequenter per se est, est actus purus, et ipsum Esse.

2° ARGUMENTUM EX ORDINE CAUSARUM EFFICIENTIUM [1].

435. Sic proceditur : *Invenimus in mundo causas efficientes sibi invicem subordinatas*, v. g., omnes influxus cosmicos subordinatos qui sunt necessarii ad productionem et conservationem plantæ, animalis, ut generatio, activitas chimica aeris et alimentorum. *Atqui tales causæ supponunt causam primam incausatam.* Nam ex una parte impossibile est ut hujusmodi causa sit

[1] Immo, attente consideranti apparet hæc argumenta physica et moralia reincidere in argumenta metaphysica.

[2] De hoc argumento cf. S. THOM., *Physic.*, lib. VII, lect. 1 et 2; lib. VIII, lect. 9, 12, 13, 23.

[3] Cf. 1ª 2æ, q. 9, a. 4; q. 79, a. 4; q. 82, a. 4; q. 105, a. 5.

[1] Cf. I, q. 104, a. 1 et 2, ubi hoc argumentum egregie exponitur.

efficiens suiipsius, quia esset prius seipsa; ex altera autem parte, insufficiens est *series* talium causarum sive in linea recta, sive in linea circulari.

In linea enim *recta*, etiam protracta in infinitum, prima causa requiritur incausata; nam in causis efficientibus ordinatis, primum est causa medii et medium causa ultimi, ita ut si removeatur prima causa, eo ipso removeantur causæ intermediæ et effectus. — In hypothesi autem lineæ *circularis*, duo entia causa et effectus sibi mutuo simul essent. Pone, v. g., circulum quatuor entibus *a*, *b*, *c*, *d*, constantem; *a* proxime generat *b*; *b* generat *c* et *c* generat *d*; ergo *a* remote generat *d*; aliunde *d* in hoc circulo generaret *a*; proindeque *d* simul generaret *a* et ab ipso generaretur : quod repugnat. Ergo constat minor.

Ergo admittenda est, extra seriem causarum efficientium, *causa prima* quæ causam non habeat, seu *causa incausata*. Causa autem incausata eo ipso habet per se esse, est ipsum Esse et actus purus : quod merito vocatur Deus.

3° Argumentum ex existentia entium contingentium.

436. *Invenimus in rebus quædam quæ sunt contingentia*, id est, quæ *possunt esse vel non esse;* **a**) teste enim scientia, tempus fuit quo non erant in mundo creaturæ rationales, animalia vel plantæ, quo corpora cælestia non existebant qualia sunt, sed solum in statu nebuloso; **b**) aliunde quotidie viventia desinunt esse, proindeque multa sunt entia quæ esse vel non esse, aut etiam hoc vel alio modo esse possint.

Atqui hæc contingentia, quippe quæ non habeant in se rationem sufficientem suæ existentiæ, præsupponunt ens necessarium, a se existens. Hoc autem ens necessarium : **a**) non est collectio entium contingentium, quia multiplicatio contingentium, etiam in infinitum, illa relinquit in sua contingentia; **b**) non est lex intrinseca contingentium, cùm ea lex sit et ipsa contingens ac

præsupponat legislatorem; **c**) non est quoddam *fieri* phænomenis subjacens, ut volunt *Bergson* et *Le Roy*, cùm το *fieri*, utpote imperfectum, non habeat in se rationem του esse quo perficitur; — sed est Ens a contingentia segregatum, per se necessarium, a se existens et in sæcula sæculorum existiturum : quod vocamus Deum [1].

4° Argumentum e gradibus perfectionis in entibus.

Hic agitur de perfectionibus quæ magis et minus suscipiunt : v. g., veritas, bonitas. — *Invenitur in rebus aliquid magis et minus bonum, verum et nobile.* Ita diverso gradu *bonitatem* habent lapis, arbor, equus, homo; ita per varios gradus nobilitatis increscit *vita* in planta, bestia, homine. *Atqui hi varii perfectionum gradus probant existentiam alicujus entis summe perfecti, a quo entia imperfecta suum perfectionis limitatum gradum accipiunt.*

Nam magis et minus dicuntur de diversis secundum quod appropinquant diversimode ad aliquid quod est maxime perfectum; v. g., quod est tantum partialiter bonum, ita vocatur quia est participatio quædam limitata supremæ bonitatis. Ergo quod est minus in aliqua perfectione, hanc perfectionem ab alio habet. Hoc autem aliud vel est infinitæ perfectionis, vel non : si prius, habemus intentum; si posterius, hoc aliud, utpote limitata perfectione gaudens, suam bonitatem ab alio accepit, et ita deinceps, usquedum perveniatur ad Ens infinite perfectum quod aliis communicet varios perfectionis gradus. Ergo existit *Ens summe et infinite perfectum* [2].

[1] Garrigou-Lagrange, in *D. A.*, art. *Dieu*, col. 1042-1043.

[2] Hanc probationem S. Thomas applicat intellectui (I, q. 79, a. 4); veritati (*C. Gent.*, l. II, c. 84); bono (1-2, q. 2, a. 7, 8); legi naturali (1-2, q. 91, a. 2). — Vis hujus argumenti in eo sita est quod minùs aut magis perfectum, utpote *potentialitate* mixtum, non habet in se rationem suæ existentiæ, sed *finaliter* ac necessario in alio maxime et infinite perfecto. Si autem hoc primum esset et ipsum potentialitate admixtum etiam minima, necessario haberet supra se primum : quod est contradictorium. Repugnat enim esse potentiam sine actu qui *possit* illam actuare.

5° ARGUMENTUM E GUBERNATIONE RERUM.

437. Si nunc mundi ordinem attendimus, videmus *corpora naturalia, quæ cognitione carent, operari propter finem. Atqui id fieri nequit, nisi dirigantur ab aliquo supremo intellectu, qui sit a mundo distinctus*, et qui merito Deus vocatur.

Factum declaratur : In mundo datur evidentissima ordinatio mediorum ad finem, ut variæ scientiæ testantur. Si unumquodque viventium attente consideres, maxima sapientia evidenter apparet sive in evolutione ovi, quod virtualiter totum organismum continet, sive in ipsis organis, quæ, pro diversis viventium speciebus, ad diversas functiones aptissime adaptantur. Quod maxime splendet in homine, in ejus oculis ad videndum, in manibus ad palpandum et multiplicem artem exercendam, in pedibus ad ambulandum, etc., tàm recte dispositis.

438. *Minor probatur. Atqui hæc ordinata dispositio mediorum ad finem arguit ens supramundanum supreme intelligens.* Etenim hæc ordinatio vel a casu procedit, vel a natura ipsa, vel ab ente supramundano ac supreme intelligenti. Atqui duo priora repugnant : **a)** *prius*, nam casu fieri nequit ut elementa, cognitione carentia, fere semper ad finem tendant eumque attingant mediis proportionatis; **b)** *posterius :* hoc enim nomine *naturæ* designatur : 1) vel tota collectio entium intellectu carentium; atqui impossibile est res *ex se diversas* et inertes *ex se ad unitatem* ordinis redigi, et quidem modo habituali et stabili; 2) vel causa intelligens intramundana, scilicet homo; atqui impossibile est hominem esse causam ordinis universi, tum quia pleraque entia jam existebant et ordinata erant antequam homo existeret, tum quia homo fere ignorat ordinem ac structuram intimam membrorum pulicis et culicis, ut lepide dicit *S. Augustinus* [1].

Remanet ergo ut sit Ens extra et supra mundum, supreme intelligens, quo cetera entia ad suum finem dirigantur [2].

[1] *Enarrat. in Psalm.* 148, n. 10; *P. L.*, XXXVII, 1944.
[2] Hæc argumenta sub *forma simpliciori* invenientur apud Monsabré, aliosque. Hic ea exposuimus *modo magis scientifico* ut melius introspiciantur et intelligantur, et ita faciliùs sacerdotes doceant etiam doctos.

439. *Corollarium de atheis.* — **a)** Non possunt esse nisi forte ad breve tempus, athei *theoretici negativi*, homines scilicet qui invincibiliter et inculpabiliter ignorant Deum, cùm *recti corde* satis facile agnoscant aliquod Ens supremum existere; **b)** possunt esse, saltem ad tempus, homines qui sint athei *theoretici positivi*, quorum scilicet ratio, sophismatibus deformata, neget aut dubitet Deum esse; **c)** luctuosa autem experientia satis docet esse atheos *practicos*, qui scilicet non curant de Deo glorificando et serviendo.

III. *De divinis nominibus* [1].

440. Pauca dicemus de nominibus quibus in Scriptura Deus designatur in Veteri et in Novo Testamento.

1° **In V. T.** **a)** *El*, quod aliquando etiam, sed raro, adhibetur in forma plurali *Elim*, prædicatur tum de *vero et unico Deo* [2], tum de *falsis numinibus* [3], et analogice de *angelis* et forsan de *magistratibus*, quatenus auctoritatem divinam participant [4]. Probabiliter significat eum qui *potens est*. *Elohah*, juxta plerosque, idem significat; forma plurali, *Elohim*, sæpe verum Deum designat. *El-Elyôn* idem sonat ac *Altissimus; El-Shaddai* omnipotentem designat.

b) *Jahweh* aut *Yahweh* (quod olim pronuntiabatur *Jehovah*), derivans a forma simplici radicis *hawat* (fuit) significat eum qui *causat esse* et quidem *perpetuo;* aut etiam, juxta quosdam, *ipsum esse*, secundum verba ad Moysen dicta : " *Ego sum qui sum* " [5]. Hoc est nomen vere Deo proprium et incommunicabile, quod nunquam de creaturis prædicatur.

c) *Yahweh élohé Sabaoth*, quod in Vulgata redditur *Dominus exercituum*, designabat Deum ut Dominum castrorum Israel, et, tempore Pro-

[1] *Sum. theol.*, I, q. 13. — [2] *Deut.*, IV, 39. — [3] *Exod.*, XXII, 20. [4] *Exod.*, XXII, 8; *Ps.* VIII, 6; XCVI, 7. — [5] *Exod.*, III, 14-15.

phetarum, ut Dominum corporum cælestium et angelorum, ideoque ut omnipotentem.

d) *Adonai*, seu Dominus, supremum Dei dominium significat.

441. Ita Deus in Scriptura exhibetur tanquam *potens* et *fortis*, *Altissimus*, in unitate essentiæ *multiplici virtute* gaudens, *Omnipotens*, *Ens simpliciter* et *causa* aliorum entium, *Dominus* qui mundum regit, *exercitibus* præest, *cælestia corpora* gubernat et *angelos* habet ministros. Theologia igitur Judæorum paganas mythologias toto cælo transcendit!

2° **In N. T.,** Deus exhibetur præsertim ut *Pater* erga homines; et etiam ut *Rex*, *Alpha* et *Omega*, principium et finis omnium rerum, præditus attributis jam in *V. T.* revelatis.

CAPUT II.

De natura et attributis Dei.

Dei existentia probata, de ejus natura seu *essentia* et proprietatibus seu *attributis* inquirendum est.

ART. I. DE NATURA SEU ESSENTIA DEI.

442. 1° **Doctrina catholica de natura Dei.** Vaticanum sic eam exponit : Ecclesia " confitetur unum esse Deum verum et vivum,... *omnipotentem, æternum, immensum*, incomprehensibilem, *intellectu ac voluntate omnique perfectione infinitum ;* qui cum sit *una, singularis, simplex omnino* et *incommutabilis substantia spiritualis*, prædicandus est *re et essentia a mundo distinctus* [1] ".

[1] Sess. III, cap. 1; *D. B.*, 1782; *Syn. maj.*, 418-428.

Condemnat omnes pantheismi formas : emanationis, evolutionis, determinationis entis indeterminati [1].

Pius X reprobat symbolismum et immanentismum Modernistarum, qui Dei personalitatem negant aut adulterant.

443. 2° **Doctrina scholastica de constitutivo divinæ essentiæ.**

Thesis : Essentia divina constituitur per hoc quod est ipsum esse subsistens. Ita communiter.

A) Ex *Script.* infertur, in qua Deus inducitur sibi ipsi imponens nomen Yahweh *(Qui est)*, immò et definiens semetipsum : " Ego sum qui sum [2] ", quasi diceret : " Sum is cujus essentia est esse ".

B) *Patres* et *theologi* affirmant nomen *(Qui est)* esse Deo proprium, sive quia a Deo ipso datur, sive quia melius essentiam divinam designat.

444. C) *Ratione* probatur : **a**) *reapse deducendo attributa Dei ἐκ τοῦ Esse subsistentis.*

Eo ipso quod est Esse subsistens, Deus : 1° est *omninò simplex :* quod enim est ipsa forma, et quidem formalissima, seu esse, nullam potentiam involvit; sed partes compositi sunt quid materiale ideoque potentiale relative ad totum; 2° est *universaliter perfectus :* quod enim est ipsum esse per se subsistens, totam perfectionem essendi, et consequenter omnes perfectiones in se continet; 3° est *summum bonum* simpliciter, et non solùm in aliquo genere vel ordine rerum : omne enim ens est bonum in quantùm est in actu et perfectum; sed Deus est ipsum esse et cumulus omnium perfectionum. Et ita porro de infinitate, immutabilitate, æternitate, unitate, intellectione, omni-

[1] Sess. III, can. 4, *D. B.*, 1804. — [2] *Exod.*, III, 14.

potentia, beatitudine, ut videri potest in *Syn. maj.*, n. 423.

445. b) *Ostendendo cetera systemata esse insufficientia.* Essentia divina non consistit : 1) in *infinitate* radicali vel actuali (contra Scotistas et Nominalistas); nam infinitas est modus alicujus entis jam constituti; 2) nec in *libertate*, nam ipsa supponit esse quod intelligit et intelligitur; 3) nec in *substantiali et actuali intellectualitate infinita* (contra Suarez) [1], quia intellectualitas nec concipitur primo in Deo, sed ut proprietas ex essentia defluens; aliunde non est ratio ceterorum attributorum.

446. Corollarium. Ex his omnibus ultimo deducimus *pantheismum repugnare* : ex Deo enim actu purissimo ac simplicissimo nihil emanare proprie potest ad extra; et in Deo ab æterno et essentialiter quàm perfectissimo nulla evolutio potest inveniri.

ART. II. DE ATTRIBUTIS DIVINIS.

§ I. De attributis Dei in genere.

447. 1° Notio et species. Attributa Dei *sunt perfectiones quæ divinam essentiam consequi intelliguntur.* Sub triplici respectu *dividi* possunt : **a)** in *negativa*, quibus scilicet imperfectiones a Deo removentur, ut simplicitas, immensitas, etc.; et *affirmativa*, seu *positiva*, quibus perfectiones de Deo prædicantur, v. g., sapientia, amor, etc.; **b)** in *absoluta*, quæ Deo in seipso spectato conveniunt, ut simplicitas, æternitas; et *relativa*, quæ relationem implicant inter ipsum aliaque entia, ut creatio, providentia, etc.; **c)** in *quiescentia*, quæ exprimunt modum quo Deus est, ut infinitas,

[1] SUAREZ, *de Deo Uno*, I, 5.

æternitas; et *actuosa*, quæ ejus modum operandi declarant.

448. 2° De distinctione attributorum ab essentia et inter se.

Gilbertus Porretanus († 1154) et abbas *Joachim* († 1202) hanc distinctionem esse *realem* docuerunt. Prior a conc. *Rhemensi* (1148) damnatus fuit; posterior vero a c. *Lateranensi* IV (1215). — Scotistæ affirmant attributa divina ab essentia et inter se distingui *formaliter* [1]. Contra quos :

a) *Certum est attributa divina nec ab essentia nec inter se realiter differre.* Nam : 1) in *Sacris Litteris* essentia divina et attributa de se invicem prædicantur in abstracto : "Ego Sapientia habito in consilio [2]; Deus lux est... Deus caritas est [3]; Ego sum via, veritas et vita [4]"; atqui si esset distinctio realis inter essentiam et attributa divina, non possent de se invicem prædicari, seu identificari; 2) *B. Eugenius III*, in Conc. *Rhemensi*, errorem *Gilberti* his verbis damnavit [5] : "Credimus et confitemur simplicem naturam divinitatis esse Deum, nec aliquo sensu catholico posse negari quin *Divinitas sit Deus, et Deus divinitas*".

[1] Distinctio *realis* ea est quæ existit inter unam rem et aliam; dividitur in *realem majorem*, quæ viget inter substantiam et substantiam, vel inter substantiam et accidens, aut inter accidentia ejusdem substantiæ, et *realem minorem*, quæ existit inter rem et modum ejus, v. g., inter lineam et ejusdem lineæ curvitatem. Distinctio *logica* ea est quæ existit inter varios conceptus ejusdem rei; si fundamentum sit in ipsa re ad illos diversos conceptus distinguendos, distinctio erit *virtualis*, seu *rationis ratiocinatæ;* ita, v. g., anima humana, licet *una realiter*, *virtualiter* triplex dici potest, cùm revera sit simul rationalis, sensitiva et vegetativa; si vero nullum sit fundamentum in re, distinctio est *mere logica*, seu *rationis ratiocinantis*, qualis, v. g., existit inter hominem et animal rationale : nam a *parte rei* nulla differentia existit inter hominem et animal rationale. Hæc communiter admittuntur; sed *Scotus* aliam præterea distinctionem excogitavit quam vocat *formalem ex natura rei*, quasi mediam inter distinctionem realem et distinctionem rationis : ita, juxta illum hæcceitas (principium individuationis) distinguitur a materia, forma et composito sicut "aliqua entitas positiva", "ultima realitas entis". Cf. GONZALEZ, *Historia de la filosofia*, t. II, p. 266-267.

[2] *Prov.*, VIII, 12. — [3] *I Joan.*; I, 5; IV, 8.

[4] *Joan.*, XIV, 6. — [5] Apud LABBE, *Concilia*, t. X, p. 1108.

449. **b**) *Communiter tenetur divina attributa ab essentia et inter se virtualiter distingui.* Nam in *Scripturis* Deus exhibetur ut ornatus attributis diversis, immo et quasi oppositis : dicitur enim justus et misericors, parcens et puniens [1], etc. Quod non explicatur nisi per quamdam distinctionem. Ea autem distinctio non est *realis*, ut modo probatum est; nec *nominalis*, ut voluerunt *Ockamus* et *Gregorius Ariminensis*, cùm nomina divina præ se ferant *rationes diversas* et exinde immerito reputentur synonyma; manet ut sit *rationis ratiocinatæ* seu *virtualis*, seu per rationem nostram inducta cum fundamento in re : divina enim natura, propter suam infinitatem, æquivalet omnibus perfectionibus quæ in creaturis divisim reperiuntur.

Scotistæ quidem admittunt inter essentiam divinam et attributa distinctionem, quam vocant *formalem ex natura rei*, quæ neque realis est, neque solius rationis : sed si res attente consideratur, satis patet illam distinctionem nihil aliud esse nisi eam quæ *virtualis* dicitur.

§ II. De attributis Dei in specie.

450. Sex numerari possunt : *simplicitas, immutabilitas, æternitas, immensitas, infinitas, unitas* quibus a Deo removentur imperfectiones *compositionis, mutationis, temporis, mensurationis limitationis* et *pluralitatis* [2].

I. *De simplicitate Dei.*

451. 1° **Notio.** Simplicitas compositioni opponitur. Tres sunt autem species compositionis, *physica*, *metaphysica* et *logica*, proindeque tres species simplicitatis : simplicitas *physica*, eam compositionem excludens, quæ ex

[1] *Jerem.*, XXXII, 18.
[2] *Syn. maj.*, 429-454.

partibus quantitativis realiter distinctis oritur, ut in lapide ex variis moleculis constituto; *metaphysica*, eam compositionem rerum sive materialium sive immaterialium excludens, quæ resultat ex reali distinctione potentiæ et actus, substantiæ et accidentium, essentiæ et existentiæ; *logica*, eam compositionem excludens quæ oritur, v. g., ex genere proximo et differentia specifica.

452. 2° **Errores.** Simplicitatem Dei negarunt *anthropomorphitæ*, qui Deo figuram humanam tribuunt; *pantheistæ; immanentistæ*, qui Deum a subjecto cogitante non satis distinguunt.

453. 3° **Thesis :** *Deus est substantia omnino simplex et a quacumque compositione immunis. De fide est* ex *Vaticano* : " Qui cum sit una, singularis, *simplex omnino* et incommutabilis substantia spiritualis ".

A) *Script.* in qua Deus exhibetur ut : **a**) *incorporeus* qui imaginibus repræsentari non possit : " Cui ergo similem fecistis Deum? Aut quam imaginem ponetis ei? [1] " " Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro, aut argento, aut lapidi, sculpturæ artis et cogitationis hominis, Divinum esse simile [2] "; **b**) *mere spiritualis* : " *Spiritus* est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare [3] "; **c**) ita simplex et spiritualis, ut in eo non sit compositio ex essentia et attributis; creaturæ quidem *habere* dicuntur vitam, sapientiam, sed Deus est *ipsa sapientia, ipsa vita, ipsa veritas, ipsa lux, ipsa caritas* [4]. Quod sic contrahit *S. Augustinus* : " Ideo simplex dicitur Deus, quoniam quod habet, hoc est [5] ".

[1] *Isa.*, XL, 18. — [2] *Act.*, XVII, 29. — [3] *Joan.*, IV, 24.
[4] *Prov.*, I, 20; *Joan.*, I, 4, 8-9; XIV, 6; *I Joan.*, IV, 8.
[5] S. AUGUST., *De Civit. Dei*, lib. XI, c. 10, n. 1.; *P. L.*, XLI, 325.

454. B) *Rat.*[1] In Deo : a) *nulla est compositio physica :* nam physica compositio reperitur in materia, vel corporibus, vel componentibus; atqui Deus *non est materia*, cùm hæc sit pura potentia, dum Deus est actus purus; *nec corpus*, cùm hoc pariter includat potentiam, v. g., propter suam divisibilitatem; *nec pars compositi*, v. g., anima mundi, nam Deus est *causa efficiens* omnium rerum (n. 435) : porro causa efficiens non potest esse simul causa formalis intrinseca sui effectus.

b) *Nulla compositio metaphysica :* 1) sive *actus et potentiæ;* nam Deus est actus purus sine admixtione ullius defectus et potentiæ; 2) sive *substantiæ et accidentium :* nam Deus est per essentiam omnimoda perfectio nec proinde *particeps* esse potest ulterioris perfectionis per accidentia; 3) sive *essentiæ et existentiæ :* nam ubi existentia et essentia differunt, essentia comparatur ad existentiam sicut potentia, in qua existentia recipitur; atqui in essentia divina nulla est potentialitas.

c) *Nulla compositio logica;* seu aliis verbis Deus *non est in aliquo genere, neque directe*, sicut species quæ sub genere continentur; nam in iis quæ sub aliquo genere continentur invenitur genus, quod est quædam potentia, et differentia specifica, quæ est veluti actus, aliquid generi addens; atqui in Deo nec est nec etiam concipi potest compositio actus et potentiæ, — *neque indirecte*, sicut principia quæ ad aliquod genus reducuntur; nam principium, quod ad aliquod genus reducitur, non se extendit ultra illud, dum Deus transcendit omnia genera.

II. *De immutabilitate Dei.*

455. 1° **Notio :** Immutabilitas mutationi opponitur; mutatio autem est transitus ab uno statu

[1] Cf. *Sum. theol.*, I p., q. 3; *C. Gent.*, lib. I, cc. 16-27.

essendi ad alium, scilicet a potentia ad actum. — Doctrina *catholica* est Deum esse *immutabilem* non solum quoad *substantiam*, sed etiam quoad *cognitionem* et *volitionem*, quatenus nil novi cognoscere aut decernere valet, cùm omnia a tota æternitate cognoverit et decreverit. — Quod statuimus contra *Stoicos*, *Hegel* et *Renan*, qui contendunt ens perfectum non esse *actu*, sed *in fieri*[1]; et *Socinianos* qui contendunt Deum esse mutabilem in suis decretis.

456. 2° **Thesis :** *Deus est omnino immutabilis.* De fide est ex *Vaticano :* " Qui cum sit *incommutabilis* substantia ". Probatur :

A) *Script. :* a) verbis, in quibus omnis mutatio de Deo negatur : " Ego Dominus et non mutor[2] "; " Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio[3] "; b) ex locis, ubi consilii mutatio denegatur : " *Pœnitudine non flectetur;* neque enim homo est, ut agat pænitentiam[4] ".

457. B) *Rat.*[5] a) Omne quod mutatur, est in potentia ad statum qui acquiritur, et motu suo aliquid novi acquirit; atqui in Deo nulla est potentialitas, cùm sit actus purus, nulla possibilitas aliquid acquirendi, cùm sit infinite perfectus; ergo Deus non mutatur. b) Ens intelligens voluntatem suam non mutat, nisi motiva, antea ignota, ejus menti occurrant; atqui Deus, a tota æternitate, omnia perfecte unica intellectione cognoscit; ergo et una volitione immobili omnia decernit[6], etiam rerum mutationem. Licet enim immotus et immobiliter volens, Deus potest velle creaturarum vicissitudines. Hinc apparet orationem non esse inutilem : cùm enim Deus preces nos-

[1] RENAN, *Averrhoës*, Préf., p. VII. — [2] *Mal.*, III, 6.
[3] *Jac.*, I, 17. — [4] *I Reg.*, XV, 29.
[5] S. THOM., 1, q. 9, a. 1. — [6] S. TH., q. 19, a. 7.

tras ab æterno prævideat, eventus secundum petitiones nostras dirigere valet.

III. *De æternitate Dei.*

458. 1° Notio. Æternum **a**) *late* sumitur sæpe pro duratione quæ initium habuit, sed fine carebit : quo ultimo sensu justorum gaudia æterna dicuntur; **b**) *stricte* æternitas definitur a *Boetio* [1] : "*Interminabilis vitæ tota simul et perfecta possessio*".

Dicitur *interminabilis*, quia nec principium nec finem habet; *tota simul*, quia sine successione seu vicissitudine durat; *perfecta possessio :* eo ipso enim quod Deus uno perpetuo instanti vivit, tota sua vita simul fruitur.

459. 2° Thesis : *Deus est vere et perfecte æternus.* De fide ex *Vaticano :* "Ecclesia credit et confitetur esse Deum... *æternum*, immensum..." Probatur :

A) *Script. :* **a**) "Ego sum α et ω, principium et finis, dicit Dominus Deus, qui est et qui erat, et qui venturus est [2]" : quibus verbis significatur Deum principio et fine carere; **b**) "Priusquam montes fierent aut formaretur terra et orbis, a sæculo et usque in sæculum tu es Deus... [3] Tu autem *idem ipse es*, et anni tui non deficient [4]" : quibus verbis declaratur æternitatem Dei carere successione.

B) *Rat.* [5] Æternitas Dei ex ejus summa perfectione et immutabilitate necessario dimanat; nam quod est infinite perfectum, actus purus ac propterea immutabilis, nihil omnino acquirere aut amittere potest; porro aliquid acquireret inci-

[1] *De Consolat. philosoph.*, l. V, pr. 6.
[2] *Apoc.*, I, 8. — [3] *Ps.* LXXXIX, 2.
[4] *Ps.* CI, 26-28; cf. *II Petr.*, III, 8; *Joan.*, VIII, 58; *I Tim.*, VI, 16, etc.
[5] Cf. S. TH., I, q. 10, a. 2; *Cont. Gent.*, l. I, c. 15.

piendo aut successive existendo, aliquid amitteret desinendo. Ergo Deus est perfecte æternus.

IV. *De immensitate et ubiquitate Dei.*

460. 1° Notio. — *Immensitas* est attributum vi cujus Deus *potest* esse præsens in omnibus rebus et locis, etiam non existentibus. *Ubiquitas* est *ipsa præsentia* in omnibus rebus existentibus. In Deo triplex distinguitur ubiquitas : 1) ratione *scientiæ*, quatenus omnia cognoscit, 2) ratione *potentiæ*, quatenus in omnibus entibus agit, 3) ratione *substantiæ*, quatenus omnibus rebus substantialiter præsens est, non *circumscriptive*, modo corporum; neque *definitive*, sicut Angeli, qui licet toti in qualibet parte loci sint, in loco tamen continentur; sed modo quodam ineffabili, quatenus *totus* est *ubique*, *totus in omni loco*, et *totus sine loco*, cùm in loco non contineatur. 4) Insuper Deus ex præcellenti perfectione sua præsens esse valet omnibus rebus possibilibus.

461. 2° Thesis : *Deus est perfecte immensus, rebusque omnibus præsens per scientiam, potentiam et essentiam.* De fide est ex *Vaticano* Deum esse immensum; *modus* autem quo præsens est, certo Scriptura ac ratione determinatur.

A) *Script. :* **a**) Deus omnibus præsens est *cognitione :* "Non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus : omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus [1]"; **b**) *potentia :* "Attingit a fine ad finem fortiter et disponit omnia suaviter... portans omnia verbo virtutis suæ [2]"; **c**) *essentia :* "Non longe est ab unoquoque nostrum; in ipso enim vivimus, et movemur, et sumus [3]"; nec tamen rebus creatis circumscribitur : "Si cælum

[1] *Hebr.*, IV, 13. — [2] *Sap.*, VIII, 1; *Hebr.*, I, 3.
[3] *Act.*, XVII, 27.

et cæli cælorum non te capiunt, quanto magis domus ista, quam ædificavi?[1]"

462. **B)** *Ratione.* Deus, utpote causa prima et universalissima totius *fieri* et *esse*, in omnibus rebus agit ad eas producendas, conservandas et regendas; atqui non potest agere ubi non est; ergo Deus est in omnibus etiam per essentiam.

Neque hoc Pantheismo favet, ut quidam Rationalistæ contendunt, nam substantia divina, licet ubique præsens, est ab omnibus substantiis creatis realiter distincta, nec proprie in eis continetur, sed potius eas continet, ut recte ait *S. Thomas*[2].

V. *De infinitate Dei.*

463. 1° **Notio.** Infinitum in genere est id quod limitibus caret. Duplex distingui potest: infinitum *absolute*, seu in ratione entis, quod omnibus modis infinitum est; infinitum in *certo genere*, quod continet omnem perfectionem possibilem in illo genere. — Jamvero Deus est infinitus *absolute*, quippe qui totam entis plenitudinem complectatur, et exinde omnes perfectiones, sed diversimode. — *Distinguuntur* enim *perfectiones* duplicis generis: **a)** *simplices*, quæ nullam habent sibi adjunctam imperfectionem, et quas melius est habere quam non habere, v. g., sapientia, bonitas, justitia; **b)** *mixtæ* seu *secundum quid*, quæ aliquid habent imperfectionis, et majori perfectioni opponuntur, ut vis ratiocinandi, quæ in homine perfectio est, sed in se multo imperfectior virtute res uno intuitu intelligendi. — Porrò Deus possidet perfectiones simplices *formaliter*, i. e., secundum suum proprium conceptum (analogice tamen); perfectiones autem mixtas *eminenter*, i. e., non cum imperfectionibus, quas adjunctas habent, sed altiori modo.

[1] *II Par.*, VI, 18. — [2] *Sum. theol.*, I, q. 8, a. 1, ad 2.

464. 2° **Thesis**: *Deus est infinite perfectus seu omnes perfectiones possidet, et quidem gradu infinito.* De fide est *ex Vaticano* declarante Deum esse " intellectu ac voluntate *omnique perfectione infinitum* ". Probatur:

A) *Script.*: **a)** ex verbis Dei ad Moysen: " Ego sum qui sum "; his enim verbis declaratur, juxta Patres ac theologos, Deum esse τo esse simpliciter, seu plenitudinem entis habere[1]; **b)** ex textibus, qui ita extollunt Dei magnitudinem ut nullos limites habeat: " Magnus Dominus et laudabilis nimis et magnitudinis ejus non est finis[2] "; **c)** ex verbis quibus asseritur eum esse *solum* potentem, justum, æternum: " Beatus et *solus* potens... qui solus habet immortalitatem[3]"; hæc enim omnia ostendunt has perfectiones soli Deo competere per antonomasiam, seu gradu excellentissimo.

465. **B)** *Ratione.* **a)** Illud est infinitum simpliciter et absolute quod neque ab extrinseco neque ab intrinseco limitatur; atqui Deus non limitatur *ab extrinseco*, quia est prima causa absolute independens; neque *ab intrinseco*, nàm, utpote causa prima, nullam in se habet potentialitatem, quæ sane involveret respectum ad causam altiorem. **b)** Ceterum, cùm sit ipsum esse in actu, habet omnes omnino perfectiones et sine ullo defectu aut limitatione[4].

VI. *De unitate seu unicitate Dei.*

466. 1° **Notio.** *Unum* definitur: *indivisum in se et divisum a quolibet alio.* — Deus est unus tum *intrinsece*, cum sua simplicitas omnem divi-

[1] Qui vero dicunt his verbis directe significari Deum ut *Causam totius entis*, eamdem conclusionem deducere possunt: Deus enim non potest causare quidquid existit, nisi in se habeat plenitudinem entis. — [2] *Ps.* CXLIV, 3. — [3] *I Tim.*, VI, 15-16; cf. *II Mac.*, I, 8.
[4] *Sum. theol.*, I, q. 4, a. 2; cf. q. 7, a. 1-2; *C. Gent.*, l. I, c. 43.

sionem excludat; tum *extrinsece*, i. e., excludit alium sibi similem, seu est unicus. Quod ultimum a Polytheistis et Dualistis negatur.

467. 2° **Thesis :** *Deus est unus seu unicus perfectissima unitate.* De fide ex *Vatic.* : " Qui Deus cum sit *una, singularis*... substantia. "

A) *Script.* In V. T., semper Deus se proclamat unicum Deum : " Videte quod ego sim solus et non sit alius Deus præter me [1]. " Unde *monotheismus* est dogma fundamentale judaicæ et christianæ religionis.

468. **B**) *Tradit.* Symbola omnia et concilia multa unicitatem Dei proclamant.

C) *Rat.* **a**) Ex Dei *simplicitate* : " Illud quo essentia communis individuatur, impossibile est pluribus convenire... Sed essentia divina per seipsam individuatur, quia in Deo non est aliud essentia et quod est [2]. " **b**) Ex Dei *infinitate* : " Si essent plures dii, oporteret eos differre : aliquid ergo conveniret uni quod non alteri [3] ", et ideo neuter esset infinitus.

CAPUT III.

De operationibus divinis.

469. **Prænotanda de operationibus et vita Dei.**

1° **Notiones.** **A**) Operatio est vel *immanens*, cujus terminus manet in ipso agente ; vel *transiens*, quæ externum producit effectum. — In Deo sunt operationes *ad intra* : v. g., scientia, volitio ; et operationes *ad extra* : v. g., creatio, concursus, redemptio.

[1] *Deuter.*, XXXII, 39 ; *Is.* XLIII, 10, 11.
[2] *Comp. theol.*, c. 15. — [3] *Sum. theol.*, 1, q. 11, a. 3.

B) *Vita* in actu primo est principium intrinsecum et substantiale vi cujus ens seipsum movet ; vita in actu secundo est operatio vitalis immanens qua entia quædam seipsa movent. — Triplex est vitæ gradus : in plantis, in animalibus, in entibus intellectu ac voluntate præditis.

470. 2° **De vita Dei.** *Deus est vere et summe vivens, immo sua vita, et fons omnis vitæ.* De fide ex Vatic. : " Ecclesia credit... unum esse Deum verum et *vivum* [1]. "

A) *Script.* — " Vivo ego in æternum [2]. " Petrus Christum proclamat Filium *Dei vivi* [3] ; S. Joannes docet omnia in Deo vivere [4].

471. **B**) *Rat.* Vivere est sese movere. Atqui Deus in se habet operationis suæ principium. Et quidem perfectissimo modo : nam est absolute independens ab alio, et actus purus.

Imo Deus *est sua vita* sicut est suum esse : habet enim vitam non participatam, sed absolute et simpliciter.

Hinc est *fons omnis vitæ* : nam creatura vivens a Deo accipit vivere quod est esse, et ad Deum vivum tendit.

ART. I. DE SCIENTIA DIVINA [5].

472. *In Deo perfectissima est scientia* : quia Deus est infinite perfectus, et sapientissimus ordinator et gubernator mundi ; — quia etiam est in summo immaterialitatis et actualitatis gradu ; porro in tantum ens est cognoscitivum in quantum est immateriale ; cognitio enim perficitur in quantum forma cogniti est in cognoscente ; atqui quo

[1] Sess. III, cap. 1 ; *D. B.*, 1782 ; *Sum. theol.*, I, q. 18.
[2] *Deuter.*, XXXII, 40. — [3] *Matth.*, XVI, 16.
[4] *Joan.*, I, 4. — [5] *Syn. maj.*, n. 459-482.

immaterialior est aliqua substantia, eo facilius in seipsa recipere potest formam alterius rei.

I. *De objecto divinæ scientiæ.*

473. Objectum hujus scientiæ duplex est : *primarium*, ipse Deus ; *secundarium*, res extra Deum.

1° **Deus seipsum adæquate cognoscit et comprehendit.** " Quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei [1]. " **a**) Deus enim, cùm sit in summo intellectualitatis gradu, intelligit sine ulla omnino potentialitate, seu est actus purus in ordine intellectionis : unde in Ipso intellectus intelligens et res intellecta et intellectio sunt unum et idem : ergo Deus se quàm intime intelligit. **b**) Ceterum objectum proportionatum et proprium intellectus divini est sane ipse Deus; tantum autem seipsum cognoscit quantum cognoscibilis est, ideoque seipsum perfecte comprehendit [2].

474. 2° **Deus cognoscit alia a se,** sive existentia, sive possibilia, sive futura conditionata.

A) *Deus alia a se cognoscit.* Etenim : **a**) cùm seipsum perfecte cognoscat Deus, cognoscit perfecte virtutem suam ; et " cùm virtus divina se extendat ad alia, eo quod ipsa est prima causa effectiva omnium entium, necesse est quod Deus alia a se cognoscat [3] " ; **b**) ipsum esse Dei est ejus intelligere ; ergo quæcumque præexistunt in eo sicut in causa prima, sunt ab æterno et ab eo intellecta.

475. **B**) *Deus cognoscit omnia, etiam futura libera.* De fide ex *Vatic.* : " Omnia... aperta sunt oculis ejus, etiam quæ *libera creaturarum actione futura sunt* ".

[1] *I Cor.*, II, 10-11. — [2] *Sum. theol.*, I, q. 14, a. 3. — [3] *Ibid.*, a. 5.

a) *Script.* 1) Modo generali asseritur Dei scientiam esse *universalem* : " Cognoscit Dominus omnem scientiam [1] ". 2) Cognoscit *omnes creaturarum actiones*, imo et *arcanas cogitationes*. " Omnia corda scrutatur Dominus, et universas mentium cogitationes intelligit... scrutans corda et renes Deus [2] ". 3) Cognoscit omnia *futura* sive *necessaria* sive *libera* : " Ecce, Domine, tu cognovisti omnia, novissima et antiqua " ; " intellexisti cogitationes meas de longe... et omnes vias meas prævidisti [3] ". 4) Novit etiam *possibilia*, nam dicitur : " Vocat *ea quæ non sunt*, tanquam ea quæ sunt [4] ".

476. **b**) *Rat.* Deus enim seipsum perfecte cognoscere nequit, nisi etiam cognoscat omnia ad quæ virtus sua se extendit, i. e., omnia entia existentia vel possibilia ; cum ad hæc omnia se extendat virtus ejus.

Hinc errarunt multi Gentiles, inter quos *Cicero*, quidam hæretici ut *Marcion* et *Sociniani*, et plerique hodierni *Rationalistæ* futurorum præscientiam Deo denegantes, quo melius humanam libertatem salvarent.

477. **C**) *Deus infallibiliter cognoscit* **futura conditionate libera,** id est *ea quæ sub certa conditione futura essent, sed non erunt præ conditionis defectu.* Ita communis et certa sententia. Probatur **a**) *Scriptura* : 1) ex his Christi verbis : " Si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere et cilicio pænitentiam egissent [5] " ; 2) ex asseveratione qua Deus respondit Davidem tradendum esse Sauli a Ceilitis si in eorum civitate remaneret [6]. **b**) *Rat.* Deus cognoscit quidquid est verum et habet rationem entis ; atqui futura conditionata sunt in

[1] *Eccli.*, XLII, 19 ; *Hebr.*, IV, 13. — [2] *I Parap.*, XXVIII, 9.
[3] *Ps.* CXXXVIII, 3-5. — [4] *Rom.*, IV, 17.
[5] *Matth.*, XI, 21. — [6] *I Reg.*, XXIII, 11 sq.

se aliquid verum et habent rationem entis; ergo Deus ea cognoscit, et cùm ejus scientia perfecta sit, ea non conjecturaliter, sed infallibiliter prænoscit.

478. 3° Conciliatio præscientiæ divinæ cum humana libertate. Sequentia attente considerentur :

a) Tota difficultas est circa *modum* quo ambæ veritates consistunt; jamvero ignorantia modi non tollit certitudinem facti; **b**) falleretur Deus, si actiones quas futuras esse liberas prænoscit, libere non peragerentur; **c**) scientia divina, utpote tota in puncto immutabili æternitatis collecta, se habet ad futura omnia, sive necessaria, sive libera, sicut visio nostra ad præsentia; sed visio nostra non tollit contingentiam eorum quæ videntur, sicut memoria nostra non cogit facta esse quæ præterierunt[1]; **d**) quod Deus prævidet, *infallibiliter* quidem, id est *certo* eveniet, sed *non semper necessario :* necessitas enim sumitur ex ordine ad causas proximas, non ex ordine ad primam Causam.

II. *De ideis divinis et dotibus scientiæ divinæ.*

479. 1° De ideis divinis[2]. — Dantur in mente divina, cognitiones quæ attingunt uniuscujusque creaturæ propriam speciem et proprias rationes individuales, quibus participat divinam essentiam.

Tales vero cognitiones seu ideæ sunt exemplaria rerum quas Deus operatur.

Hæ ideæ *plures* sunt, non ex parte ipsius intellectus divini, qui uno intuitu perfecte videt se et alia a se; sed ex parte objectorum quæ a Deo intelliguntur.

480. 2° De dotibus scientiæ divinæ. Ex parte Dei cognoscentis sua scientia est : **a**) *universalis*, i. e. omnia omnino comprehendens.

[1] S. AUGUST., *De libero arbitrio*, l. III, c. 4.
[2] *Sum. theol.*, I, q. 15.

b) *Una et simplicissima*, quatenus *unico actu* immutabiliter permanente Deus seipsum cognoscit, et in sua essentia essentias omnium, et quæcumque eis accidere possunt : nam in Deo idem est esse et intelligere : sed esse divinum est unum et simplex.

c) *Intuitiva*, quatenus *unico intuitu* omnia plene perspicit, sine ullo discursu seu ratiocinio quo duplex imperfectio induceretur, successio scilicet et progressus in cognoscendo.

d) *Independens*, i. e., nulla re externa indigens a qua suas cognitiones emendicet, quippe qui sit omnium causa efficiens simul et exemplaris.

e) *Infallibilis*, cùm intelligere divinum sit ipse Deus, ac simul causa et mensura omnis rei et veritatis, et exinde repræsentatio essentialiter adæquata tùm essentiæ divinæ, tùm omnium rerum creatarum.

f) *Efficax*, quatenus est causa rerum, mediante voluntate quæ operatur res in mente conceptas.

Hujus divinæ scientiæ consideratio *piis solatium* et *impiis terrorem* affert.

Corollarium : de Sapientia Dei.

481. 1° Notio. Sapientia divina est summus amor ordinis, quo fit ut Deus fines intendat naturæ suæ perfectioni respondentes, eosdemque assequatur per media optima. Sapientia igitur supponit *scientiam*, quæ perfecte cognoscit quid sit bonum et quæ sint optima ad finem assequendum media; supponit *voluntatem*, quæ fertur in bonum, necnon *potentiam*, cùm in rebus agendis versetur.

482. 2° Thesis : *Deus est infinite sapiens in omnibus viis suis et operibus.* Certum est.

A) *Script.* In sacris Litteris sæpe dicitur Deum omnia in sapientia fecisse, immo ejus sapientiam

esse infinitam : "Quam magnificata sunt opera tua, Domine! Omnia in *sapientia* fecisti... et *sapientiæ* ejus *non est numerus*...[1]. O altitudo *sapientiæ* et scientiæ Dei![2]"

483. B) *Ratione.* **a**) Pulcherrimus ordo et optima mediorum ad finem adaptatio quæ cernuntur in mundo sapientem ordinatorem produnt, sicut domus bene exstructa sapientem architectum demonstrat. **b**) Præterea ibi perfecta sapientia est, ubi intelligentia summa est, cum optima voluntate et virtute operandi conjuncta; atqui hæc tria in Deo invenire est, ex infra dicendis.

III. *De speciebus et medio scientiæ divinæ.*

484. Scientia divina, ex parte *objecti cogniti*, multiplex distinguitur : **a**) scientia *speculativa*, quæ res contemplatur, et scientia *practica*, quæ, quatenus cum voluntate conjungitur, est causa rerum; **b**) scientia *approbationis*, quando adjunctum habet actum voluntatis *complacentiæ*, et scientia *improbationis*, seu *reprobationis*, quæ adjunctum habet actum *displicentiæ* seu aversionis. Sed in scholis potior est **c**) *divisio*, quæ desumitur ex *medio* in *quo* Deus perspicit res a se distinctas. Medium autem *in quo* dicitur id cujus cognitio ducit ad cognitionem alterius[3].

485. 1° Sub hoc respectu, *Thomistæ* duplicem scientiam distinguunt in Deo : **a**) scientiam *simplicis intelligentiæ*, qua Deus videt omnes essentias rerum *possibilium* in sua *essentia;* **b**) scientiam *visionis*, qua cognoscit omnia

[1] *Ps.* CIII, 24; CXLVI, 5. Cf. *Prov.*, III, 10 sq.; *Sap.*, VII-VIII; *Eccli.*, XXIV. — [2] *Rom.*, XI, 33.

[3] Unde distingui debet sedulo a *medio quo* : hoc enim est id quod concipitur ut integrans et perficiens principium elicitivum cognitionis seu intellectum : medium *quo* in nobis est species intelligibilis, in Deo est ipsa essentia divina.

existentia sive sint præsentia, sive præterita, sive futura, non præcise in sua essentia, sed in libero *decreto* suæ voluntatis, quatenus ab æterno decrevit quædam possibilia præ aliis producere in actum. Si autem quæratur quomodo *peccata* prævideantur, respondent ea cognosci *non* in decreto *approbativo*, sed in decreto *permissivo*, quatenus Deus ab æterno decernit in tali vel tali casu justis de causis suspendere seu denegare auxilium, quo vitaretur peccatum. Quoad *futura conditionata*, dicunt ea cognosci in decretis subjective absolutis et objective conditionatis; v. g., ab æterno Deus vult quod Tyrii convertantur, si ipsis Evangelium prædicetur; decretum illud est absolutum subjective "volo Tyrios converti", sed conditionatum ex parte objecti "posito quod ipsis Evangelium prædicetur".

486. *Objiciunt* quidem Molinistæ his decretis destrui libertatem. *Respondent* Thomistæ : quidquid Deus ab æterno decernit, certo quidem et infallibiliter evenit, non autem necessario[1]. Notetur insuper non esse de essentia causæ secundæ, etiam liberæ, ut agat independenter a prima causa : omnis enim creatura penitus et undequaque a causa prima pendet quoad esse, ergo et quoad agere.

487. 2° Juxta *Molinistas*, præter scientiam simplicis intelligentiæ et visionis, alia admittenda est, circa futura conditionata, quæ *media* vocatur, quia ejus objectum inter mere possibilia et absolute futura interjacet. Docent siquidem futura libera non in divinis decretis cognosci, sed in seipsis, in sua *veritate objectiva*. Ex duabus enim propositionibus contradictoriis, v. g., "si Petrus in his adjunctis constitueretur, *peccaret*", et "si Petrus constitueretur in his adjunctis, *non peccaret*", una est determinate vera, et altera determinate falsa; atqui Deus cognoscere potest quidquid est determinate verum.

Reponunt *Thomistæ* Molinistas satis evidenter egredi quæstionem. Non quæritur *num* Deus cognoscat futura, sive absoluta, sive conditionata, sed in *quo medio* Deus hæc cognoscat. Cui quæstioni directiùs satisfit per argumentum sequens : Futura libera Deus cognoscit vel in seipsis, vel in voluntate creata, vel in essentia divina, vel in decretis suis. Atqui non cognoscit futura in seipsis, cùm Deus suam scientiam non emendicet ab extrinseco; nec in voluntate creata, quæ est de se indeterminata; nec

[1] S. THOMAS, I, q. 19, a. 8.

in sua essentia quæ res tantùm exhibet ut possibiles et abstrahendo ab existentia. Restat igitur ut Deus futura omnia, sicut et omnia præterita et omnia præsentia, cognoscat in decreto objective multiplici suæ voluntatis. Ergo superflua est scientia media.

ART. II. DE VOLUNTATE DIVINA [1].

488. *Voluntatem esse in Deo* Scriptura testatur : " Fiat voluntas tua "; et ratio deducit ex intellectu divino : nam voluntas sequitur intellectum. — In Deo voluntas et volitio non realiter differunt ab ejus essentia vel intellectu.

§ I. De objecto divinæ voluntatis.

Duplex distinguitur : *primarium*, i. e., ipsa essentia et bonitas divina; *secundarium*, i. e., creaturæ.

489. 1° De objecto primario. — *Deus vult se* **a**) *primario ut finem :* nam cognoscit bonitatem suam ut *maximum* bonum et quidem *in se et propter se;* — **b**) *necessario :* quia sua bonitas infinita est objectum adæquatum et perfecte voluntati suæ proportionatum, et proinde eam necessario determinat ad volendum.

490. 2° De objecto secundario. — A) In genere. **a**) *Deus vult et amat alia a se :* omnia enim fecit et diligit; **b**) *propter seipsum* seu propter gloriam suam : Deus vult omnia ordinate; sed creaturæ, utpote participationes bonitatis divinæ, ad Deum ordinari debent; **c**) *libere :* Ea enim quæ sunt ad finem non ex necessitate volumus nisi sint media necessaria ad finem. Sed creaturæ non sunt media necessaria ad finem seu Deum, cum Dei bonitas sit absolute perfecta et plene sibi sufficiens sine creaturis.

[1] *Sum. theol.*, I, q. 19; — *Syn. maj.*, 484-508.

491. B) Relate ad malum :

a) *Deus nullum malum per se intendit*, quia voluntas appetere nequit nisi bonum reale vel apparens.

b) *Deus malum physicum non intendit nisi per accidens.* Id enim *per accidens* appetitur quod quis vult non propter se, sed propter aliud cui conjungitur. Deus rationabiliter vult malum physicum propter bonum physicum vel morale majus ex tali malo secuturum. " Bona et mala, vita et mors a Deo sunt [1] ".

492. c) *Deus malum morale non intendit, sed solum permittit.* De fide ex *Trident.* [2] : " Si quis dixerit... mala opera ita ut bona Deum operari, non permissive solum, sed etiam proprie et per se, adeo ut sit proprium opus ejus non minus proditio Judæ quam vocatio Pauli, A. S."

1) *Scriptura* enim diserte affirmat : α) Deum odisse et abominari peccatum : " Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es [3] "; β) Deum neminem tentare : " Nemo cum tentatur, dicat quoniam a Deo tentatur, Deus enim intentator malorum est : ipse autem neminem tentat [4] "; γ) imo Deum non posse ad iniquitatem respicere, sed eam æternis suppliciis punire : " Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, et respicere ad iniquitatem non poteris [5] "... " An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? " [6]

2) Deus peccata *permittit*, i. e., vult ea non impedire, quia ex peccatis permissis multa oriuntur bona : ita ex parte *Dei*, manifestatio patientiæ, misericordiæ, justitiæ, etc.; ex parte *hominis :* exercitium patientiæ, humilitatis, contritionis, etc.

[1] *Eccli.*, XI, 14. — [2] *Trid.*, sess. VI, c. 6. — [3] *Ps.* V, 5, 7. — [4] *Jac.*, I, 13. — [5] *Hab.*, I, 13. — [6] *I Cor.*, VI, 9.

§ II. De dotibus divinæ voluntatis.

1° De libertate Dei.

493. 1° Notio. Libertas est *immunitas a necessitate tum externa tum interna*, et definiri potest *potestas inter plura eligendi.* Deus autem non est liber erga suam ipsius bonitatem et in operationibus ad intra : necessario enim seipsum vult et amat.

494. 2° Thesis : *Deus liber est in omnibus operibus ad extra.* De fide est, quoad creationem, ex *Vaticano* [1] :

" Si quis... Deum dixerit non voluntate ab omni necessitate libera, sed tam necessario creasse, quam necessario amat seipsum, A. S. " Probatur :

A) *Script.* **a**) De operibus enim *naturalibus* dicitur : " Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cælo, in terra, in mari et in omnibus abyssis [2]... " **b**) De operibus autem *supernaturalibus :* " Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult [3]... " **c**) Deum autem *non teneri optimum eligere* colligitur præsertim ex eo quod Incarnatio, quæ est Dei opus optimum, libere decreta fuerit, ut infra probabitur.

495. B) *Rat.* Voluntas divina, cùm a sapientia dirigatur, non necessario sed libere vult ea quæ ei necessaria non sunt ; atqui nihil eorum quæ sunt extra Deum, ipsi necessarium est, cùm nihil ei perfectionis ex eis accrescat : ergo Deus alia a se vult libere [4].

Ergo erraverunt *Abælardus* (1116), *Wicleffus* (1375), *Calvinus* (1536) qui docuerunt Deum facere non posse nisi ea quæ fecit ; *Leibnitzius* et *Optimistæ*, qui contenderunt Deum esse liberum eo sensu quod possit creare vel non, sed, posito quod creare velit, optimum eligere teneri ; præsertim vero *Rationalistæ*, ut *Cousin*, *Saisset*, qui tenent creationem esse necessariam.

1 *D. B.*, 1805. — 2 *Ps.*, CXXXIV, 6.
3 *I Cor.*, XIII, 11. — 4 *Sum. theol.*, I, q. 19, a. 13.

496. 3° Conciliatio libertatis cum immutabilitate in Deo. Difficultas hæc est : quidquid in Deo invenitur est *immutabile* et necessarium ; et tamen actus liber divinus est aliquo modo contingens, cum possit esse et non esse. Quomodo hæc conciliantur?

Duplex præcipuum systema proponitur.

497. A) *Scotistæ*, cum paucis aliis, duplicem in Deo actum admittunt, unum quidem essentialem et necessarium, quo seipsum vult et amat, alterum vero accidentalem et liberum, quo creaturas vult et diligit : quo pacto facile libertatem explicant. Ad salvandam vero immutabilitatem, dicunt non quamlibet mutationem ab ea excludi, sed solum eam mutationem, qua Deus pejor vel melior foret ; jamvero actus liber, quo creaturas creat vel diligit, eum nec pejorem nec meliorem facit. Quod systema communius rejicitur, quia in Deo modos accidentales supponit ; quod ejus perfectissimæ simplicitati repugnat.

498. B) *Thomistæ* autem, cum aliis theologis communiter, docent unicum esse actum in Deo, qui, propter suam infinitam perfectionem, potest esse simul necessarius et liber : necessarius, prout ad esse divinum terminatur ; liber, prout ad creaturas terminatur. Sic optime salvatur Dei immutabilitas. Libertas autem sic explicatur. In actu libero tria sunt : subjectum volens, res volita, et relatio inter utrumque ; jamvero, ut aliqua res libere producatur, sufficit ut relatio inter subjectum et rem volitam sit libera ; atqui res ita se habet quando Deus vult creaturas : nam licet actus volitionis, in Deo spectatus, sit necessarius, relatio quam habet ad rem volitam non est necessaria, cùm res illa sit ex se contingens et possit existere vel non [1].

2° De Dei sanctitate.

499. I. De ipsa sanctitate. 1° Notio. Sanctitas, quæ sæpe justitia in S. Litteris nuncupatur,

1 Cf. Billuart, *de Deo*, disp. VII, a. 4.

est immunitas ab omni malo morali, et conformitas cum suprema regula morum. Cùm autem Deus ipse sibi sit lex, sanctitas divina bene dicitur immutabilis voluntas cum perfectionibus suis consentanee agendi.

500. 2° **Thesis :** *Deus est infinite et substantialiter sanctus.* Certum est.

A) *Script.* **a)** Deus *ab omni malo morali immunis* prædicatur : " Deus fidelis, et absque ulla iniquitate justus et rectus [1] "; " Mundi sunt oculi tui, ne videas (cum approbatione) malum : et respicere ad iniquitatem non poteris [2] ". **b)** Ejus sanctitatem imitari jubemur : " Sancti estote, quia ego sanctus sum [3] "...

501. B) *Ratione.* Sanctitas consistit in conjunctione cum Bono per affectum, et conformitate voluntatis cum suprema regula morum; atqui Deus, cognitione, voluntate et essentia, cum Supremo Bono identificatur, et aliunde ejus voluntas deficere non potest a regula morum, quæ ab ipsa divina voluntate non distinguitur; ergo Deus est essentialiter sanctus.

502. II. **De perfectionibus Dei moralibus.** Sanctitas est quasi complexus omnium perfectionum seu virtutum moralium. Porro virtutes sunt *theologicæ* vel *morales.* Inter virtutes morales, aliæ imperfectionem in suo conceptu includunt; aliæ vero non. Inter virtutes theologicas, sola caritas in Deo invenitur; quoad morales, quædam nullam imperfectionem significantes metaphorice Deo tribuuntur propter similitudinem effectus : v. g., justitia.

503. De Dei caritate seu amore aut misericordia [4] **:** *Deus est caritas et creaturas diligit,*

[1] *Deut.*, XXXII, 4. — [2] *Habac.*, I, 13.
[3] *Levit.*, XI, 44. — [4] *Sum. theol.*, I, q. 20, 21.

præsertim vero homines, amore misericordi et efficaci. De fide est ex ordinario magisterio Ecclesiæ.

A) *Script.* **a)** Modo generali Deus dicitur omnes creaturas diligere, omnibusque bona largiri : " Diligis omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti... [1] "; " Oculi omnium in te sperant, Domine; et tu das escam illorum in tempore opportuno [2] ". **b)** Exhibetur ut *pater* optimus : " Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, et fecit, et creavit te [3] "? **c)** Sæpe etiam vocatur *misericors, clemens, patiens, longanimis*, et innumera ejus misericordiæ exempla referuntur : " Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se; Domine Deus, misericors et clemens, patiens et multæ miserationis... [4] ". **d)** Idem constat ex parabola boni Pastoris; ex ratione agendi Christi cum *muliere samaritana* [5], *Magdalena* [6], *Zachæo* [7], *latrone* in cruce [8], etc.; sed præsertim ex eo quod Deus " proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis tradidit illum [9] "; ideoque definitur : " *Deus caritas est* [10]. "

504. B) *Rat. conven.* **a)** Deus est summum Bonum; atqui bonum est sui diffusivum, seu

[1] *Sap.*, XI, 25. — [2] *Ps.* CXLIV, 15-16.
[3] *Deut.*, XXXII, 6; *Isa.*, LXIII, 16; XLIX, 15.
[4] *Ps.* CII, 13; *Exod.*, XXXIV, 6; *Ps.* CXXIX, 7; *Sap.*, IX, 24. Cf. *Ps.* CII et CXXV ex integro; *Isa.*, LV, 7; *Ezech.*, XXXIII, 11; *Joel*, II, 12-13; *Matt.*, V, 45; *Luc.*, V, 31; *Rom.*, II, 4; *II Petr.*, III, 9; *II Cor.*, I, 3, etc.
[5] *Joan.*, IV. — [6] *Luc.*, VII, 37 sq.
[7] *Luc.*, XIX, 2 sq. — [8] *Luc.*, XXIII, 42.
[9] *Rom.*, VIII, 32. — Quæ quidem omnia sic optime contrahit Contenson, *Theolog. mentis et cordis*, l. I, dis. 3, c. 2., spec. 3 : " Deus autem bona sua non parce sed effusissime emittit : nam quod magnum est, *omnibus* beneficia donat; quod majus est, donat *indignis;* quod maximum est, donat *ingratis;* quod maximo majus, donat *invitis;* quod divinum est, post dona sua dat seipsum, dat Filium suum, dat osculum cordis sui, qui est Spiritus S. : ire ulterius non potest divina misericordia, nisi aliquid quæramus post omnia ".
[10] *I Joan.*, IV, 16.

naturaliter tendit ad communicationem sui; ergo Deus naturaliter ad suas perfectiones aliis communicandas tendit. **b**) Quoad misericordiam, Deo tribuenda est secundum *effectum*, non autem secundum passionis affectum : tristari quidem Ei non competit, quia est impassibilis, sed hanc miseriam tollere Ei convenit, quia bonus est [1].

3° DE DEI JUSTITIA.

505. 1° Notio. Justitia *stricte sumpta* [2] est virtus qua voluntas inclinatur ad reddendum unicuique suum. Duplex est : *commutativa*, qua ad æqualitatem redditur alteri quod ei stricte debetur pro accepto vel ablato, et *distributiva*, qua communitatis Rector officia et onera, præmia vel pœnas, pro meritis rependit. Justitia autem *commutativa* Deo non competit, quia nihil a nobis accipere potest quod jàm non sit et quam maxime suum : "Quis prior dedit illi, et retribuetur ei [3]"?

506. 2° Thesis : *Admittenda est in Deo justitia distributiva sive remuneratoria, sive vindicativa.* Certum est.

A) *Scriptura :* **a**) modo generali declarat Deum justum esse : "Justus es, Domine, et rectum judicium tuum... [4]"; "Justus es, Domine, et omnia judicia tua justa sunt, et omnes viæ tuæ misericordia, et veritas, et judicium [5]". **b**) Affirmat modo speciali esse in Deo justitiam *remuneratoriam* : "In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex [6]"; simul et *vindicativam* : "Mihi vindicta : ego retribuam... [7]".

[1] *Sum. theol.*, I, q. 21, a. 3.
[2] Justitia *lato sensu* accepta est omnium virtutum complexus, et sic a sanctitate non distinguitur. — [3] *Rom.*, XI, 35.
[4] *Ps.* CXVIII, 137. — [5] *Tob.*, III, 2. — [6] *II Tim.*, IV, 8.
[7] *Rom.*, XII, 19; cf. *Ps.* V, 7; *Rom.*, I, 18; *II Petr.*, II, 4.

507. B) *Ratione.* Voluntas divina, utpote sanctissima, essentialiter bonum amat malumque odio prosequitur; atqui in Deo amare est velle et facere bonum, odisse autem est subtrahere gratiam pœnamque infligere; ergo Deus bonos remunerat malosque punit [1].

§ III. De divisionibus divinæ voluntatis.

508. 1° Voluntas divina, *virtualiter* seu secundum nostrum concipiendi modum (n. 449), dividitur in voluntatem *beneplaciti*, et voluntatem *signi : prior* est voluntas proprie dicta, seu interna volitio; *posterior* est solum externum divinæ voluntatis signum, quod per metaphoram voluntas dicitur. Quinque hujusmodi signa vulgo numerantur :

Præcipit, et prohibet, permittit, consulit, implet [2].

509. 2° Voluntas beneplaciti dividitur in *antecedentem* et *consequentem :* sed hæc divisio non eodem modo declaratur a variis theologis :

A) Juxta *Thomistas*, voluntas dicitur *antecedens*, quatenus fertur in objectum secundum se consideratum, et præcisum a circumstantiis; *consequens*, quatenus fertur in objectum vestitum omnibus suis circumstantiis; sic, v. g., judex *antecedenter* vult omnem hominem vivere, sed *consequenter* vult homicidam suspendi; similiter Deus vult *antecedenter* omnes salvare, *consequenter* vero vult quosdam propter peccata sua damnari [3].

B) Juxta *Molinistas*, voluntas *antecedens* illa est qua Deus, antecedenter ad absolutam prævisionem boni vel mali usus libertatis, aliquid decernit facere; voluntas *consequens* ea est qua Deus vult aliquid, consequenter ad absolutam prævisionem boni vel mali usus liberi arbitrii [4].

510. 3° Voluntas Dei est *conditionata*, si ejus exsecutio ab aliqua conditione pendet; *absoluta*, si a nulla pendet conditione.

[1] *Sum. theol.*, I, q. 21, a. 1, 2. — [2] *Sum. theol.*, I, q. 19, a. 12.
[3] Cf. BILLUART, *de Deo*, dis. VII, a. 5.
[4] Cf. DE AUGUSTINIS, *de Deo uno*, pars IV, a. 6.

Quidquid autem Deus vult simpliciter, absolute et consequenter, semper impletur. Sed quod Deus vult antecedenter vel conditionate, aliquando non fit; v. g. : " Mundare te *volui*, et *non es mundata*... Quoties *volui* congregare filios tuos... et *noluisti* [1]". Unde potest distingui voluntas Dei *efficax* et *inefficax*.

Art. III. De Providentia et Prædestinatione [2].

§ I. De ipsa Providentia.

511. 1° **Notio.** Providentia est *ordinatio rerum ad debitum finem, per media apta ad illum finem assequendum.* Unde Providentia est formaliter actus intellectus, cujus est *providere* seu excogitare finem et media ad illum proportionata, sed supponit etiam actum voluntatis, quia importat intentionem finis et mediorum. Exsecutio autem in tempore rerum ab æterno provisarum vocatur a S. Thoma *gubernatio divina* [3].

Existentiam divinæ providentiæ impugnarunt *Epicuræi*, qui Deum finxerunt otiosum nec de creaturis curantem; *Stoici*, qui putarunt nobiliora non autem minuta ipsi curæ esse; plerique *Deistæ* seu Rationalistæ, juxta quos mundus legibus naturalibus gubernatur sine ullo Dei interventu; necnon *Pessimistæ*, ut *Schopenhauer* et *Hartmann*, qui contendunt mundum, prout existit, esse absolute malum.

512. 2° **Thesis :** *Deus omnium rerum etiam minimarum curam habet, easque ad determinatum finem dirigit.* De fide est ex *Vaticano :* " Universa vero quæ condidit, Deus *providentia sua tuetur atque gubernat*, attingens a fine usque ad finem fortiter, et disponens omnia suaviter [4]". Probatur :

[1] *Ezech.*, XXIV, 13; *Matth.*, XXIII, 37. — [2] *Syn. maj.*, 509-549.
[3] *Sum. theol.*, I, q. 22, a. 1, ad 2.
[4] *Sess. III*, cap. 1, *D. B.*, 1784 (1633).

A) *Script.* quæ declarat Deum : **a)** *omnibus* rebus providere : " Attingit a fine ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter "... " Non est alius Deus quam tu, cui cura est de omnibus [1] "; **b)** etiam *minimis :* " Nonne duo passeres asse veneunt, et unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro? [2] "; **c)** et iis quæ *fortuita* esse videntur : " Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur [3] "; **d)** *speciatim* tamen *hominibus* sive quoad temporalia, sive quoad spiritualia : " Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini... Scit enim Pater vester quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis... [4] ". **e)** Eadem providentia ad *actus liberos* se extendit, quibus homines ad finem suum tendunt : " Sicut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini [5] ". **f)** *Eventus* etiam a Deo diriguntur, et quidem ita ut ad electorum salutem conferant : " Vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum... Omnia enim propter vos, ut gratia abundans per multos in gratiarum actione abundet in gloriam Dei [6] ".

B) *Ratione* [7]. Providentia enim duo importat : assignationem finis et mediorum ad finem assequendum; atqui hæc duo supremo Numini conveniunt; cùm enim omne agens agat propter finem, Deus, varia entia creando, ad finem determinatum ea ordinavit; cùm, volens finem, velit media, Deus media determinavit idonea ad finem attingendum, ita ut ipse creaturas ad suum finem dirigat, et de omnibus curam habeat.

[1] *Sap.*, VIII, 1. — [2] *Matth.*, X, 29; cf. VI, 25 sq. — [3] *Prov.*, XVI, 33.
[4] *Matth.*, VI, 25 sq.; X, 29 sq.
[5] *Prov.*, XVI, 9; XX, 1.
[6] *Gen.*, L, 20; *II Cor.*, IV, 15; cf. *I Cor.*, III, 22-23.
[7] *Sum. theol.*, I, q. 22, a. 1-2.

513. 3° **Solv. diffic.** Difficultates desumuntur præsertim ex *malorum* existentia in ordine tum *physico* tum *morali;* et ex *inæquali*, imo injusta, ut aiunt, *bonorum distributione.* Hæc vero divinæ Providentiæ non obstant.

A) *Mala physica* sic explicari possunt : **a**) Ordo physicus, utpote inferior ordini morali, ei subordinari debet, proindeque mala physica per accidens intendi possunt a provisore universali dummodo ad bonum universale et gloriam Dei conducant; atqui res ita se habet; nam, ut ait *S. Thomas*[1], "si omnia mala impedirentur, multa bona deessent universo".

b) Posito originali peccato, jam facilius mala physica intelliguntur : sunt enim : 1) sequela peccati, proindeque protoparentibus non Deo ascribenda; 2) actualium peccatorum pœna juste irrogata; 3) insuper occasionem præbent satisfactionis et meriti, virtutisque colendæ. Sic igitur mala physica ad altioris ordinis bonum prosunt.

514. **B**) Quoad *malum morale*, sic arguimus : in tantum malum morale divinæ obesset Providentiæ in quantum nulla adesset ratio illud permittendi; sed *adest ratio peccatum permittendi :* **a**) ex parte *Dei*, nam independentia ipsius postulat ut creaturarum malitia impediri nequeat a creandis iis quæ possibilia et utilia sunt; **b**) ex parte *creaturæ*, nam "sicut perfectio universitatis rerum requirit ut non solum sint entia incorruptibilia, sed etiam corruptibilia; ita perfectio universi requirit ut sint quædam quæ a bonitate deficere possint; ad quod sequitur ea interdum deficere[2]".

515. **C**) *Inæqualis* autem *bonorum distributio* in se divinæ non obstat Providentiæ, cùm ad perfectionem universi requiratur ut creaturæ sint aliæ aliis perfectiores. — Sed objicitur pios homines sæpissime calamitatibus affligi, dum impii honoribus et divitiis affluunt.

Respondetur : **a**) non semper bona malis et mala bonis obvenire, sed plerumque bona et mala indiscriminatim utrisque evenire[3]; **b**) dato justos multo plus affligi quam injustos, sic explicatur Dei agendi ratio : ex una parte, nullus est impiorum qui aliquid boni non fecerit, et convenit ut Deus eis præmium temporale largiatur, cùm ab æterna beatitudine excludantur; ex altera, vix ullus justorum est qui non peccaverit, et convenit eos temporaliter affligi, quo citius æternam adipiscantur beatitudinem.

[1] *Ibid.*, I, q. 22, a. 2, ad 2. — [2] I, q. 48, a. 2. — [3] *Matth.*, V. 45.

Aliunde notetur bona temporalia non esse bonum hominis supremum; et non convenire ut, tempore præsenti, semper virtus remuneretur et vitium puniatur, ne forte ad virtutem alliciamur *unice* spe alicujus remunerationis.

§ II. De Prædestinatione et reprobatione.

516. 1° **Notio.** **a**) *Prædestinatio*, in sensu *stricto*, est actus quo Deus certos homines ad salutem consequendam efficaciter destinat[1]. Duos complectitur actus, unum *intellectus*, quo Deus quorumdam salutem disponit et ordinat, alterum *voluntatis*, quo vult eos salvari. Duplex distingui potest, alia *completa* seu *adæquata*, quæ complectitur totam seriem gratiarum ad salutem perducentium, et salutem ipsam; alia autem *incompleta* seu *inadæquata*, quæ refertur vel ad gratias singulas, vel ad seriem gratiarum seorsim a gloria, vel ad gloriam seorsim spectatam; hinc datur prædestinatio *ad fidem*, *ad justificationem* seu *gratiam*, *ad gloriam.* Sæpe prædestinatio in S. Litteris vocatur *propositum*, *electio*, et prædestinati dicuntur *electi*, *dilecti*, *salvati*[2].

b) *Reprobatio* est actus divinæ mentis quo Deus aliquos malos fore prævidet et ut tales ab æterna gloria excludere decernit.

517. 2° *Prædestinationem tum ad gratiam, tum ad gloriam exsistere certum est*, imo *de fide divina.*

A) In *Script.* 1) de priore dicitur : "Qui prædestinavit nos in *adoptionem filiorum* per Jesum Christum[3]", id est ad gratiam, qua filii Dei adoptivi efficimur; 2) de posteriore : "Venite, bene-

[1] S. August., *De dono persev.*, c. 14, n. 35; *P. L.*, XLV, 1014.
[2] *Ephes.*, I, 1-11; *Rom.*, XI, 5-7; *I Thess.*, I, 4; *I Petr.*, I, 1.
[3] *Ephes.*, I, 5.

dicti Patris mei, possidete *paratum vobis regnum a constitutione mundi*[1]"; 3) de utraque : "Quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui... quos autem prædestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et *justificavit;* quos autem justificavit, illos et *glorificavit*[2]".

B) Deus nihil facit in tempore quod ab æterno non præordinaverit; atqui in tempore quosdam præ aliis salvat; ergo hos ab æterno præelegit.

3° De *extensione* et *causa* prædestinationis multum disputatur. Ut autem certa ab incertis secernamus, primum catholicam doctrinam contra Protestantes et Jansenistas vindicabimus, postea vero præcipua theologorum systemata exponemus.

I. *De voluntate salvifica Dei doctrina catholica.*

518. 1° **Errores.** A) *Prædestinatiani*, cum eorum duce, *Lucido*, in Conc. *Arelatensi* damnato (474); et *Gothescalcus*, in Conc. *Moguntino* (848) et *Carisiaco* (849) condemnatus, docuerunt Deum nolle omnes homines salvos fieri, et Christum pro solis prædestinatis mortuum fuisse.

B) *Calvinus* eumdem errorem renovavit.

Ejus discipuli, in duas sectas divisi sunt : a) *Antelapsarii*, seu *Supralapsarii*, contenderunt, etiam ante lapsum primi hominis prævisum, aliquos ad vitam æternam, alios vero ad pœnas æternas fuisse destinatos, ea sola ratione quia Deus vult tum misericordiam, tum justitiam suam manifestare. b) *Postlapsarii* docuerunt, nonnisi post Adami lapsum prævisum, Deum aliquos homines ad æternam beatitudinem destinasse, ceteros vero, in pœnam peccati originis, ad infernum.

C) *Janseniani* docuerunt quidem Deum, ante prævisum lapsum, sincere velle salutem omnium, sed, post prævisum lapsum, non velle vere et sincere nisi salutem electorum; his solis præparasse gratias efficaces.

519. 2° **Thesis :** *Deus voluntate antecedenti vera et sincera vult, etiam post prævisum lapsum,*

[1] *Matth.*, XXV, 34. — [2] *Rom.*, VIII, 29-30.

salutem omnium hominum, nec ullum ad æterna supplicia destinat, ante prævisa demerita[1]. a) *De fide* est Deum sincere velle salutem quorumdam saltem qui non sunt prædestinati, imo omnium fidelium; nam 1) propositio Jansenii asserens "semipelagianum esse dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse", intellecta eo sensu quod *Christus pro salute duntaxat prædestinatorum mortuus sit*, ut *hæretica* damnata est[2]; 2) omnes fideles Symbolum profiteri tenentur, in quo dicitur : "qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de cælis"; ergo de fide est Christum pro omnibus saltem fidelibus mortuum esse, proindeque Deum sincere eorum velle salutem. b) *Certum est et fidei proximum* Deum sincere velle salutem *omnium adultorum*, etiam infidelium. c) *Communiter* tenetur Deum sincere velle etiam salutem infantium, qui moriuntur antequam baptizari possint.

520. A) *Script.* a) Deus, etiam post originale peccatum, omnes creaturas diligit et omnium miseretur : "Misereris omnium quia omnia potes et dissimulas peccata hominum propter pænitentiam. Diligis enim omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti[3]"... Sed Deus non omnes diligeret, nec omnium misereretur, si ab æterno decrevisset quosdam quidem salvari, alios autem damnari, ante prævisa eorum demerita. b) Speciatim quoad *fideles* ait *S. Paulus*[4] : "Speramus in Deum vivum qui est salvator *omnium*, maxime *fidelium*". c) Quoad *infideles*, demonstratur præsertim ex textu *S. Pauli*[5] : "Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes... pro

[1] Præter opera in *Maj. Syn.* citata, cf. L. CAPÉRAN, *Le Problème du salut des infidèles, Essai théologique*, 1912, p. 32-35, et *Essai historique*, passim. — [2] *D. B.*, 1096. — [3] *Sap.*, XI, 24-27; XII, 19.
[4] *I Tim.*, IV, 10. — [5] *I Tim.*, II, 1-6.

omnibus hominibus, pro *regibus* et omnibus qui in sublimitate sunt... Hoc enim bonum et acceptum est coram Salvatore nostro Deo, qui *omnes* homines vult *salvos fieri*, et ad *agnitionem veritatis* venire." In hoc textu S. Paulus obsecrat ut fiant orationes pro *omnibus*, quia Christus dedit semetipsum *redemptionem* pro *omnibus*, proindeque agitur etiam de homine lapso; atqui, ex contextu apparet vocem illam *omnibus* complecti etiam *infideles*, quia in versiculo secundo agitur de regibus et magistratibus hujus temporis, qui adhuc infideles erant. **d**) Christi sententia in ultimo judicio manifeste supponit reprobos nonnisi propter opera sua mala damnandos esse, non autem ex beneplacito Dei, vel originali peccato; sic enim Christus eos alloquetur [1] : " Discedite a me, maledicti, in ignem æternum... esurivi enim et non dedistis mihi manducare, etc."

521. B) *Traditione.* Thesi nostræ suffragantur aperte concilia *Arausicanum II*, et *Arelatense* [2]; suffragantur omnes Patres græci, et etiam Latini [3] usque ad S. Augustinum; imo et suffragatur ipse S. Augustinus, quidquid effutiunt Protestantes et Janseniani.

Etenim sanctus Doctor aperte in opere *de Spiritu et Littera* (a. 412) loquitur : " Vult autem Deus *omnes homines salvos fieri* et in agnitionem veritatis venire; non sic tamen ut eis adimat liberum arbitrium, quo vel bene vel male utentes, justissime judicantur [4] ". Similia invenire est in aliis operibus S. Doctoris. Si qua igitur sint dubia loca, explicanda sunt per clariora.

522. C) *Rat. theol.* **a**) *Directe.* Certo Deus dedit omnibus præceptum accipiendi fidem et sacramenta, quæ sunt media ad finem supernaturalem. Sed repugnat Deum præcepisse media ad finem sine ordinatione ad finem. Ergo Deus ordinavit omnes homines ad hunc finem, i. e., vult vere omnium hominum salutem.

[1] *Matth.*, XXV, 41 sq. — [2] *D. B.*, 200.
[3] JOURNEL, n. 125 sq. *Ind. theol.*
[4] Cap. 33, n. 58; JOURNEL, 1735.

b) *Indirecte.* *Supralapsariorum* systema manifeste divinis adversatur attributis : *bonitati*, cum crudele sit creaturas aliquas, ante ullum prævisum peccatum, suppliciis æternis devovere; *sapientiæ*, quæ pœnas non intendit nisi ad puniendum peccatum; *sanctitati*, quia Deus, quosdam ad infernum prædestinando, eosdem ad peccatum prædestinare debet, sicque fit auctor peccati; tandem *justitiæ* : licet enim Deus non teneatur creaturas ad finem supernaturalem destinare, si de facto eis finem supernaturalem assignat, sibimetipsi debet ut media supernaturalia ad hunc finem attingendum necessaria concedat.

c) Quæ argumentatio etiam contra *Infralapsarios* militat. Si enim, post originale peccatum, Deus nonnisi aliquos ex iniquitatis massa salvare vult, ubi est *sapientia?* Ex una parte, homines ad finem supernaturalem destinati manent, et ex altera, propter culpam non personalem sed capitis sui, incapaces sunt hunc finem assequendi. Ubi ejus *bonitas?* cùm enim facillime omnibus media ad salutem necessaria præparare valeat, mediumque redemptionis de facto instituerit quod ex se omnibus prodesse potest, positive et directe multos ab hoc medio prohibet. Ubi ejus *amor?* Deus, in hac hypothesi, quosdam quidem diligit, eos eligendo, alios vero odio gratis habet. Cum Psalmista igitur concludamus : " Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se; quoniam ipse cognovit figmentum nostrum, recordatus est quoniam pulvis sumus [1] ".

[1] *Ps.*, CII, 13-14.

II. *Theologorum de prædestinatione systemata.*

523. *Status quæstionis.* Sciendum est imprimis in quibus omnes catholici theologi conveniant : **a**) Prædestinatio ad primam gratiam fit ante prævisionem omnis meriti, cùm hæc gratia nullo modo mereri possit. **b**) Prædestinatio ad ultimam gratiam, seu ad perseverantiam finalem, non cadit sub merito de condigno. **c**) Prædestinatio adæquate sumpta, quatenus totam gratiarum seriem complectitur, a prima gratia usque ad gloriam, est gratuita, ideoque fit ante prævisa merita ; nam ordo supernaturalis vires et exigentias naturæ superat, proindeque destinatio ad illum est omnino indebita.

Quæstio est igitur *de prædestinatione ad gloriam præcisive sumptam.* Hìc etiam omnes conveniunt gloriam *in ordine exsecutionis* propter merita conferri ; sed quæstio est utrum Deus ab æterno decreverit gloriam electis dare *post* an *ante* eorumdem prævisa merita supernaturalia.

524. 1° *Molinistæ* tenent prædestinationem adultorum ad gloriam esse *post prævisa merita;* et, ad suam mentem melius aperiendam, sic proponunt ordinem divinorum decretorum : **a**) Deus vult, etiam supposito peccato originali, voluntate antecedente vera et sincera, omnes homines salvari, eisque præparat media saluti remote vel proxime sufficientia ; **b**) ex speciali prædilectione aliquibus destinat gratias, quibus prævidet, mediæ scientiæ ope, eos esse consensuros ; **c**) scientia visionis prævidet eos bene acturos, et in statu gratiæ morituros, et, post prævisa eorum merita, eosdem ad gloriam prædestinat ; **d**) prævidet pariter alios in peccato mortali esse morituros ; et, post prævisa eorum demerita, eos ad gehennam condemnat.

Ad hunc conceptum fulciendum : 1) allegant plures textus Scripturæ et imprimis verba quibus Christus in ultimo judicio electos sit allocuturus [1] : "Venite, benedicti Patris mei ; possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim et dedistis mihi manducare, etc." ; 2) contendunt ex sententia opposita exhortationes vim suam amittere, torporem et incuriam de salute induci.

525. 2° *Thomistæ* autem, *Augustiniani*, *Congruistæ* et *Scotistæ* non pauci, tenent prædestinationem ad gloriam fieri *ante prævisa merita,* licet reprobatio positiva prævisionem meritorum sequatur. Sic decreta divina ordinare solent : **a**) Deus voluntate antecedente, vera et sincera, omnes creaturas rationales ad æternam felicitatem ordinat, etiam supposito originali peccato, eisque gratias vere sufficientes præparat ; **b**) quasdam vero præ aliis eligit, quas decreto absoluto et efficaci vult salvare ; **c**) et eisdem gratias præparat *ex se* efficaces, quibus infallibiliter, etsi libere, bene agant et salventur ; **d**) prævidens, in suis decretis, electos bona opera acturos et usque ad finem perseveraturos, decernit in ordine exsecutionis eis gloriam ut mercedem conferre ; **e**) cùm vero pariter in decretis prævideat alios in statu mortalis peccati morituros, eos ad pœnas æternas destinat.

[1] *Matth.*, XXV, 34 sq.

Quod probatur præcipue ex testimonio *S. Pauli* ad *Rom.*, c. 8, 9 et 11, ubi ex proposito de prædestinatione gratuita agens, eam *explicat*, *probat* et contra impugnantes *defendit :* **a**) eam definit *propositum Dei*, *propositum secundum electionem* Dei [1], *electionem gratiæ*, id est gratuitam, nam "si gratia, jam non ex operibus : alioquin gratia jam non est gratia [2]" ; explicat quomodo hujusmodi vocatis omnia cooperentur in bonum : "Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui secundum propositum vocati sunt sancti [3]" ; declarat ex tali proposito fluere vocationem efficacem, justificationem et glorificationem : "Quos prædestinavit, hos et vocavit ; et quos vocavit, hos et justificavit ; quos autem justificavit, illos et glorificavit [4]" ; **b**) deinde quærens cur ex Israeliticis tam pauci in Christum credant, respondet non omnes fuisse efficaciter prædestinatos, sed aliquos tantum præ aliis a Deo gratis electos ; et hanc gratuitam electionem variis illustrat exemplis [5] ; **c**) tandem objectiones contra gratuitam prædestinationem solvit, more Thomistarum, tum principio generali : "O homo, tu quis es qui respondeas Deo? [6]" tum exemplo figuli qui ex eodem luto fingit aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam [7]. Porro hæc omnia nihil aliud sunt nisi ipsissima Thomistarum thesis ; supponunt enim Deum nos eligere ad gloriam beneplacito suo, omnia bona fluere ex hac electione, etiam merita nostra. Aliunde, quicumque prudenter et ordinate agit, prius intendit finem quam media ; atqui Deus prudenter et ordinate agit, et aliunde merita sunt media, gloria est finis ; ergo prius intendit gloriam quam merita.

[1] *Rom.*, XI, 11. — [2] *Rom.*, XI, 5-6. — [3] *Rom.*, VIII, 28.
[4] *Rom.*, VIII, 30. — [5] *Rom.*, XI, 6-18.
[6] *Rom.*, IX, 20. — [7] *Rom.*, IX, 21.

526. **3° Conclusio.** Mysterium divinæ prædilectionis erga electos manet in utraque explicatione : *gratuito* enim eligit Deus prædestinatos in ordine *exsecutionis* primo ad perseverantiam finalem in gratia et deinde ad consecutionem gloriæ. Hoc autem attente perpenso, nulla videtur remanere difficultas ad ponendam in æterna divinæ Providentiæ *intentione* primo electionem ad gloriam, secundo et in ordine ad gloriam, electionem ad gratiam et perseverantem famulatum in gratia ; immo sententia Thomistarum sententiæ Molinistarum præcellere videtur in eo quod ponit in Deo consilium magis ordinatum.

Remanet igitur ut Thomistæ et Molinistæ exclament cum S. Paulo : " O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei ! Quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus ! Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis ejus consiliarius fuit?[1]" Duo ex Scriptura certo colliguntur, scilicet salutem nostram esse tum in manu Dei, tum in manu consilii nostri. Deus certo non deficiet, sed e contra gratias non solum sufficientes, sed etiam abundantes nobis largietur ; necesse est igitur ut per bona opera certam nostram vocationem et electionem faciamus.

527. De numero prædestinatorum.

a) Magnus est, juxta illud : " Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, et tribubus, et populis, et linguis, stantes ante thronum et in conspectu Agni "[2]. Quisnam sit ille numerus, ignoramus.

b) Communiter asseritur pauciores esse electos quam reprobos, *si universum genus humanum* spectatur ; sed textus Scripturæ ex quibus hoc colligitur, videntur vim non habere demonstrativam : " Multi sunt vocati pauci vero electi [3]. Quam angusta porta et arcta via quæ ducit ad

[1] *Rom.*, XI, 33-34. — [2] *Apoc.*, VII, 9.
[3] *Matth.*, XXII, 14.

vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam [1] ". — Unum extra dubium est nullum damnatum iri *nisi scienter et volenter sua culpa.*

c) Si agitur de solis *catholicis*, communiter tenetur, cum *Suarez*, etiam inter adultos, plures esse electos quam reprobos, ob salvificam Dei voluntatem, Ecclesiæ sanctitatem, parabolam de convivio patris familiæ in quo unus tantum sine veste nuptiali invenitur.

528. **d**) Si quæstio est de omnibus *christianis*, sive catholicis, sive schismaticis, sive hæreticis, multi tenent damnatorum numerum majorem esse quam electorum, nam privantur mediis quæ in ordinaria providentia necessaria sunt ad salutem. — Contraria sententia aliis probabilior videtur.

e) Neque inter sectas *non christianas* electi deerunt : *Judæi* siquidem et *Mahumetani* credere possunt in *Deum remuneratorem supernaturalem*, et actus contritionis perfectæ, Deo juvante, elicere [2]. *Ethnici* autem qui nulla revelationis vestigia servarunt, si legis naturalis præcepta custodierint, ad fidem, *interna revelatione* aliisve mediis Deo notis, perduci possunt, ut exponitur in *Tr. de Gratia.*

529. De signis prædestinationis.

Certa prædestinatio hominis alicujus nonnisi ex speciali revelatione sciri potest : et hoc maxime

[1] *Matth.*, VII, 13, 14.
[2] Quod jam aperte docebat LUGO (*De Fide*, disp. XII, sect. 5, n. 50-51) : " Denique *Turcæ* et *Mahumetani*, si qui essent qui invincibiliter etiam errarent circa Christum et ejus divinitatem, non est cur non possint vera fide supernaturali credere unum Deum remuneratorem supernaturalem ; hoc enim non credunt propter argumenta ex creaturis naturalibus desumpta, sed dogma hoc ex traditione habent ; quæ traditio processit a vera Ecclesia fidelium et ad ipsos usque pervenit, licet alii errores admixti sint in eorum secta... et consequenter poterunt aliquando in actum contritionis perfectæ ex tali fide prodire ".

convenit. — Sed dantur *probabilia signa* ex quibus de ea bene sperare possimus : hæc sunt ea omnia quæ ad vitam æternam ducunt : ita timorata conscientia [1], contemptus mundi [2], patientia in adversis [3], zelus pro salute animarum [4], praxis beatitudinum [5], devotio singularis erga SS. Cor Jesu et B. Mariam Virginem [6]; communio frequens et fervida [7].

ART. IV. DE OMNIPOTENTIA DEI [8].

530. 1° **Notio.** Potentia *activa* est principium ad aliquid producendum; potentia *passiva* est principium ad aliquid recipiendum. Nulla est in Deo potentia passiva, quippe quæ imperfectionem involvat. Potentia autem activa vera est perfectio, proindeque in Deo existit et quidem infinito gradu, quia operatio sequitur esse. Deus scilicet est *omnipotens*, seu facere potest omnia possibilia absolute, i. e., quidquid habet, vel habere potest rationem entis, non autem quod contradictionem involvit.

531. 2° **Thesis** : *Deus est omnipotens seu facere potest quidquid non est impossibile.* De fide est tum ex variis Symbolis, tum ex *Vaticano* quod confitetur " unum esse Deum verum et vivum, Creatorem cæli et terræ, *omnipotentem* ". Probatur :

A) *Script.* **a**) In V. Test. plusquam septuaginta loca numerantur in quibus Deus vocatur *Shaddai*, id est, omnipotens, v. g. : " Ego Deus omnipotens [9] "; **b**) declaratur Deum omnia posse, ita ut nihil difficile aut impossibile sit apud eum, et nemo possit ejus voluntati resistere : " Omnia

[1] *Eccli.*, XXI, 2. — [2] *Matth.*, XIX, 29. — [3] *Rom.*, VIII, 17.
[4] *Jac.*, V, 20. — [5] *Matth.*, V, 3-10. — [6] *Rom.*, VIII, 35-39.
[7] *Joan.*, VI, 54-55. — [8] *Syn. maj.*, n. 550-554. — [9] *Gen.*, XVII, 1.

quæcumque voluit, Dominus fecit in cælo, et in terra, in mari et in omnibus abyssis [1]... Numquid Deo quidquam est difficile [2]?... Non erit impossibile apud Deum omne verbum [3] ".

532. **B**) *Ratione.* Tantùm ac taliter aliquod ens agere valet quantùm et qualiter est : *operatio* enim *sequitur esse;* atqui Deus est essentialiter ipsum esse infinitum; ergo potest agere quidquid habet rationem entis, seu est omnipotens.

533. 3° **Corollaria.** **A**) Potentia Dei infinita est tum ratione *sui*, cùm sit ipsa essentia divina; tum ratione *actionis et modi agendi*, cùm sit plane independens, nullo egeat instrumento, nulla præjacente materia, statimque uno verbo omnia producere valeat : " Ipse dixit, et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt [4] "; tum ratione *objecti*, quia alia perfectioraque sine fine producere potest, cùm esse divinum sit in infinitum participabile.

534. **B**) Ex consideratione divinæ potentiæ duo potissimum nascuntur affectus : **a**) *humilis Deo submissio* tanquam habenti in nos summum jus et summam potestatem : " Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis [5] "; **b**) *fiducia in Deum :* si enim Omnipotens nobis assistit, cur timeamus? Nihil enim nobis inferri potest mali nisi ipse annuerit; non annuet autem nisi id nobis ad vitam æternam conferat : " Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum [6] ".

[1] *Ps.*, CXXXIV, 6. — [2] *Gen.*, XVIII, 14. — [3] *Luc.*, I, 37.
[4] *Ps.*, XXXII, 9. — [5] *I Petr.*, V, 6.
[6] *Rom.* VIII, 28 — Cf. *Sum. theol.*, I, q. 25.

CONCLUSIO TRACTATUS.

De beatitudine Dei.

535. Beatitudo est *status omnium bonorum aggregatione perfectus* [1]. Juxta *Vatican.* [2], Deus *in se* et *ex se* est beatissimus, quia se cognoscit et amat infinite. Ejus beatitudo eminenter continet alias beatitudines. — Ipse est suprema beatitudo nostra : etenim, quatenus Veritas infinita et summum Bonum, satiat intellectum et voluntatem hominis. — Deum igitur contemplemus et amemus totis viribus nostris.

[1] *De consol. phil.*, l. III, pros. 2; *P. L.*, LXIII, 724.
[2] *D. B.*, 1782.

TRACTATUS VIII.

DE DEO TRINO.

Credo in Deum, Patrem omnipotentem... et in Jesum Christum Filium ejus unicum, Dominum nostrum... Credo in Spiritum Sanctum.

536. Postquam de Deo uno egimus, jam de *Deo trino* seu de ineffabili *SS. Trinitatis mysterio* disserere debemus.

Post hujus mysterii notionem, in duplici capite dicemus de mysterio SS. Trinitatis : quatenus 1° *ex fontibus Revelationis exponitur*, 2° *ope philosophiæ plenius declaratur.*

Notio mysterii SS. Trinitatis [1].

537. Fides catholica de SS. Trinitate sic a C. *Lateranensi* IV (1215) contrahitur [2] : " Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod *unus solus* est *verus Deus*... Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus : *tres quidem personæ*, sed *una essentia, substantia* seu *natura* simplex omnino : Pater a nullo, Filius a Patre solo, ac Spiritus Sanctus pariter ab utroque... *consubstantiales* et *coæquales* et coomnipotentes et coæterni... Credimus et confitemur cum Petro Lombardo, quod *una quædam summa res est*, incomprehensibilis quidem et ineffabilis, quæ veraciter est Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus, tres simul personæ, ac sigillatim quælibet earumdem : et ideo in Deo solummodo *Trinitas est, non quaternitas* : quia *quælibet* trium *personarum est illa res*, videlicet substantia, essentia seu natura divina ". — Quam definitionem complevit, quoad processionem Spiritus Sancti,

[1] *Syn. maj.*, n. 566-578. — [2] *D. B.*, 428, 432.

Eugenius IV, in decreto unionis Græcorum (1439), sacro approbante *C. Florentino* [1] : " Diffinimus ut hæc fidei veritas ab omnibus christianis credatur... quod Spiritus Sanctus ex Patre et Filio æternaliter est, et essentiam suam suumque esse subsistens habet *ex Patre simul et Filio*, et ex utroque æternaliter tanquam ab *uno principio* et *unica spiratione* procedit ".

Ex quibus documentis SS. Trinitas potest definiri : mysterium *trium personarum realiter distinctarum in una et eadem numerice substantia, natura aut essentia, quarum secunda a prima procedit per veram generationem, tertia autem a prima et secunda, tanquam ab uno principio, per spirationem;* seu brevius : mysterium *unius Dei in tribus personis.*

538. Demonstrationi doctrinæ catholicæ viam parare expedit, explicando quid intelligi debeat per Dei substantiam, naturam, essentiam, personam.

539. A) Voces *essentia, natura, substantia,* eamdem rem saepe significant quæ dicitur : **a)** *essentia,* quando spectatur ut ratio *essendi,* id nempe quo res est id quod est et a qualibet alia re discernitur : ita essentia hominis est animalitas simul et rationalitas; **b)** *natura,* quatenus est principium *operationis* et *passionis,* sicut in homine natura constituitur ex corpore et anima quibus homo agit et patitur; **c)** *substantia,* quatenus ei convenit esse *in se* et non in alio, et ita *stat sub* accidentibus, si quæ sunt.

Unde essentia, natura et substantia : 1) differunt tantum virtualiter et in creaturis et in Deo; 2) in Deo significant unam rem simplicissimam, sine accidentibus, maxime subsistentem, qua Deus est id quod est et operatur.

[1] *D. B.*, 691.

540. B) Similiter *personalitas* non est omnino eadem in Deo et in creaturis.

a) *Notio personæ in creaturis.* Persona definiri potest : *substantia singularis, completa, sui juris et intellectu prædita.*

Dicitur substantia : 1) *singularis,* non vero universalis et abstracta quæ, ut talis, est potius in mente; 2) *completa,* non indigens uniri alteri substantiæ ut plene sit et omnino par suæ connaturali operationi eliciendæ : substantiæ incompletæ specimen habetur in anima separata; 3) *sui juris,* seu in se et sibi et incommunicabiliter subsistens, cui ultimo referuntur et proprie adscribuntur omnes operationes quas elicit; 4) *intellectu prædita :* qua ratione a mero supposito differt, et invenitur plenius sui juris quia est domina suæ operationis per liberum arbitrium. Unde id quod naturæ addit personalitas est munus et functio *in se* subsistendi et *sibi* operandi [1] : natura est id *quo* alterum operatur, dum persona est id *quod* operatur ope naturæ.

Natura distinguitur a persona. Sola ratione inter utramque agnoscitur distinctio *saltem virtualis :* nam natura ex se non est sui juris, et persona est principium quod agit et centrum attributionis. *Revelatione* vero cognoscimus *discrimen reale* inter naturam et personam; cum in Christo adsint duae naturae et unica tantum persona.

b) *Notio personae in Deo.* — Deus est vere persona [2]. Persona de Deo praedicatur *non eodem* sensu ac de creaturis, sed sensu *analogico* et *excellentiori.*

Inter divinas personas realis viget distinctio quae in *relationibus originis* consistit. In divinis persona est *relatio ut res subsistens,* v. g., Filius est relatio filiationis ut subsistens.

Infra (n. 583 sq.) melius intelligetur quomodo in Deo sint plures personæ et constituantur per relationes originis.

[1] Utrum personalitas sic præcisive sumpta essentialiter consistat in aliquo *negativo* an in elemento *positivo,* opportunius dicetur in Tract. *de Verbo Incarnato.* — *Sum. theol.*, I, q. 29, a. 3. — [2] *Sum. theol.*, I, q. 29.

CAPUT I.

Mysterium SS. Trinitatis Revelatione probatur.

Agemus : 1° de *trinitate* personarum in *unitate* naturæ, 2° de divinis *processionibus*, 3° de divinis *missionibus*.

Prænotanda : Via paratur revelationi hujus mysterii [1].

541. I. *Hoc mysterium in V. T. adumbratur.*

1° Ex V. T., insinuatur in unico Deo *quædam pluralitas* ex verbis ipsius Dei : ante hominis creationem : " *Faciamus* hominem... ad similitudinem *nostram*" [2]; Adamo exprobrantis suam prævaricationem : " Ecce Adam quasi *unus ex nobis* [3] "; et ædificatoribus turris Babel suam superbiam : " Venite igitur, *descendamus* et *confundamus* ibi linguam eorum [4] ". Imo indicatur *quædam trinitas* : ex formula benedictionis *Numerorum* in qua ter repetitur nomen *Iahweh* [5]; ex trina appellatione : " Sanctus, sanctus, sanctus ", apud Isaiam [6]; ex theophania in valle Mambre. Abrahæ " apparuit Dominus ", statimque additur : " cumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum; quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, et adoravit in terram [7] ". Quod commentatur Breviarium Romanum dicens : " Tres vidit et unum adoravit [8] ". — In his autem verbis et theophaniis Trinitas quædam

[1] *Syn. maj.*, 580-596. — [2] *Genes.*, I, 26. — [3] *Ibid.*, III, 22.
[4] *Ibid.*, XI, 7. — [5] *Num.*, VI, 23-26.
[6] *Is.*, VI, 1-9. — [7] *Gen.*, XVIII.
[8] *Brev. rom.*, Dom. Quinquages., resp. 2.

in divinis adumbratur, sed non ita perspicue ut Judæi ibi eam agnoscere potuerint.

542. 2° Præterea in V. T., *adumbratur Trinitas*. Nam, ex una parte, Judæi perfectum monotheismum profitebantur; et, ex altera parte, libri V. T. loquuntur de secunda persona, quæ vocatur *Messias*, *Sapientia*, et etiam de Spiritu Sancto.

A) *Messias* annuntiatur a Prophetis, vocatur Emmanuel (Deus nobiscum), ei tribuuntur origo æterna, suprema potestas et alia attributa divina; quæ optime conveniunt Verbo Incarnato. — *Sapientia Dei* ita in V. T. exhibetur, ut probabiliter inferri possit eam esse quamdam personam divinam. **a**) In *Proverbiis*, Sapientia, quo efficacius alliciat homines, suas dotes commemorat, suamque æternam originem : " Ego Sapientia, habito in consilio, et eruditis intersum cogitationibus. Per me reges regnant... Ego diligentes me diligo... Mecum sunt divitiæ et gloria... Dominus *possedit me* in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio : *ab æterno* ordinata sum... nondum erant abyssi et ego jam *concepta eram*... ante colles ego parturiebar... quando appendebat fundamenta terræ, cum eo *eram cuncta componens*... [1] "

b) In libro *Sapientiæ* [2], exhibetur ut *spiritus*, emanatio quædam claritatis omnipotentis Dei, candor lucis æternæ, speculum sine macula Dei majestatis et imago bonitatis illius, omnia potest, et in se permanens omnia innovat, disponit omnia suaviter, doctrix est disciplinæ Dei et electrix atque artifex (τεχνῖτις) operum illius, primum hominem a delicto suo eduxit, populumque elec-

[1] *Prov.*, VIII, 1-36; cf. *Eccl.*, XXIV.
[2] *Sap.*, I, 6; VII, 22; IX, 17; VII, 25-26, 27; VIII, 1-6; X-XI. Cf. *Sap.*, IX, 1; XVIII, 15.

tum omnipotenti atque paterna providentia direxit : quæ quidem omnia, *simul* sumpta, personam a Deo distinctam eique æqualem, non quidem evidenter, sed valde *probabiliter* innuunt [1].

543. B) *Spiritus* Dei frequenter quidem nominatur in V. T. et exhibetur ut principium vitæ a quo facies terræ renovatur, cælestium donorum distributor [2]... Sed ejus distinctio personalis a Deo vix ex his textibus inferri potest.

Conclusio. Omnia hæc de Sapientia, de Messia et de Spiritu Sancto, nobis apparent tanquam varia elementa, quæ simul coordinata, mentem optime disponebant ad pleniorem mysterii SS. Trinitatis manifestationem ; licet Judæi non ea plene intellexissent.

544. II. In *doctrina rabbinica* palæstinorum, tempore Christi, veritates de Sapientia et Messia in libris sacris expositæ, falsis conceptibus obnubilatæ fuerunt.

Doctrina *judæo-hellenica* de Deo et λόγῳ, quæ docetur apud stoicismum et neoplatonismum, veram trinitatem non admittit. — *Philo* judæus alexandrinus, anno circiter 20 ante Christum natus, aliquod Verbum seu *Logon* admittit, quod est exemplar rerum quas Deus creavit, sed ex iis quæ asserit merito infertur *Logon* non esse personam, sed quamdam divinam virtutem.

[1] Ad rem J. LEBRETON, *Les origines du dogme de la Trinité*, p. 118 : " Ce n'est point à dire que toute la Trinité soit là. Seule la Sagesse se distingue de Dieu, et encore n'a-t-elle pas tout le relief d'une personnalité vivante... Cependant c'est bien dans ce livre que nous trouvons le pressentiment le plus net du dogme chrétien, et bientôt l'interprétation authentique de l'épître aux Hébreux y fera apparaître en pleine lumière cette théologie du Verbe que nous n'avons pu y distinguer qu'obscurément ".

[2] *Isai.*, XI, 2-3; LXI, 1; *II Reg.*, XXIII, 2; *Os.*, IX, 7; *Ezech.*, XI, 19; XXXVI, 26. — S. Thomas ait ; " Postmodum vero tempore gratiæ ab ipso Filio Dei revelatum est mysterium Trinitatis. " (2a 2æ, q. 174, a. 6). — Cf. sedulo G. LEBRETON, *Les Origines du dogme de la Trinité*.

ART. I. DE TRINITATE PERSONARUM IN UNITATE NATURÆ [1].

545. Errores. Alii docent unicam in Deo personam sub triplici respectu seu modo spectatam : ita *modalismus;* alii inæqualitatem personarum tenent : ita *subordinatianismus* et *arianismus;* alii inter personas talem distinctionem ponunt ut exinde inferri possit tres esse deos, et sic in *tritheismum* incidunt.

Apud recentes, Rationalistæ, Pantheistæ et Theosophi, nomen Trinitatis retinendo, quemdam modalismum absonum docent.

Modernistæ affirmant dogma Trinitatis alienum fuisse a mente Christi et a christianis inventum sub influxu theoriarum judæo-hellenisticarum per quatuor priora sæcula.

Thesis cathol. *Tres sunt in Deo personæ realiter ab invicem distinctæ, nempe Pater, Filius et Spiritus Sanctus, in una eademque numerice natura. De fide est* ex *symbolis* et C. *Lateran. IV.*

§ I. Thesis ex Novo Testam. demonstratur.

Inter textus allegandos, alii referuntur ad *tres simul* personas; alii vero ad *unam* vel *alteram* tantum.

I. *Testimonia ad tres simul personas relativa.*

546. 1° **In evang. Synopticis,** duo præcipua recensemus. **a)** In *baptismo Christi*, trium personarum *realis distinctio* apparet non solum variis *nominibus* quibus designantur, sed etiam *operationibus* plane distinctis quas efficiunt; siquidem *Pater* loquitur de cælo : " Et ecce vox de cælis dicens : hic est Filius meus dilectus, in quo mihi

[1] *Syn. maj.*, n. 597-643.

complacui[1]"; *Filius* autem baptizatur a Joanne Baptista et ascendit de aqua : " Baptizatus autem Jesus confestim ascendit de aqua[2]"; tandem *Spiritus Sanctus* ab utroque distinguitur, nam, dum Pater de cælo loquitur, Ipse descendit super Christum, et quidem sub corporali specie columbæ : " Et descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum[3]"; *evidens est* igitur *illos tres* non esse unam personam, sed *tres personas realiter distinctas.*

Præterea hæ tres personæ sunt *consubstantiales :* Pater et Filius eamdem naturam habent; Spiritus S. reddit de Christo idem testimonium solemne ac Pater, quia possidet eamdem dignitatem seu essentiam.

b) In *formula Baptismi* clare declaratur mysterium SS. Trinitatis. Christus jam in cælum ascensurus sic Apostolos alloquitur[4] : " Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti"; certe enim Pater alius est ac Filius, ac similiter Spiritus Sanctus distingui debet a Patre et Filio; aliunde Pater, Filius et Spiritus *una* et *eadem natura* conjunguntur : nam baptizari *in nomen* (ita fert græca vox) alicujus, est ei devoveri cultu religioso qui soli Deo debetur, ut constat ex doctrina S. Pauli circa baptismum. — Aliunde homo baptizandus est in nomine trium personarum; baptismus vero efficit peccatorum remissionem et simul infusionem gratiæ, quæ fit a Deo solo. Ergo tres personæ habent naturam divinam, seu consubstantiales sunt.

547. 2° In epistolis Apostolorum. Ita *S. Paulus* gratiam tribuit simul tribus personis : " Gratia *Domini nostri Jesu Christi* et caritas *Dei*

[1] *Matth.*, III, 17. — [2] *Ibid.*, III, 16.
[3] *Luc.*, III, 22. — [4] *Matth.*, XXVIII, 19.

et communicatio *Sancti Spiritus* sit cum omnibus vobis[1]". Nec aliter *S. Petrus* (*I Petr.* I, 1-2).

548. 3° **Apud Joannem,** perspicue affirmantur trinitas personarum earumque æqualitas.

A) In *promissione Spiritus S.* a Christo facta in ultima Cœna : " Ego rogabo Patrem, et *alium* Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum... Paraclitus autem Spiritus S., quem *mittet* Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia[2]". Ex textu tres habentur distinctæ personæ : *Pater* qui mittit Spiritum, *Filius* qui rogat Patrem ut Spiritus mittatur, *Spiritus* qui mittitur a Patre in nomine Filii, a quo *alius* est. — Ex contextu apparet trium personarum consubstantialitas : Christus dixit : " Qui videt *me*, videt et *Patrem*[3]. Ego et Pater *unum* sumus[4]". Spiritus vero procedit a Patre, est fons omnis veritatis, proinde ei æqualis est.

B) In *commate Johanneo* (I Joan., V, 7), cujus authenticitas dogmatica negari vel suspicari nequit, eo sensu quod hic versus invenitur in authenticis, i. e., officialibus Ecclesiæ documentis.

II. *Testimonia ad unam vel alteram personam relativa.*

549. 1° **De Deo Patre :** omnes qui admittunt Scripturam ut sacram agnoscunt Patrem esse divinam personam, quæ dicitur Christi et Verbi Pater sensu proprio et stricto.

2° **De Deo Filio seu Verbo. A**) In *synopticis*, Christus exhibetur ut distinctus a Patre, eidem æqualis utpote producens opera divina : peccata remittit, est supremus legislator, homines judica-

[1] *II Cor.*, XIII, 13; cf. *Ephes.*, IV, 4-5. — [2] *Joan.*, XIV, 16, 26.
[3] *Joan.*, XIV, 9-11. — [4] *Joan.*, X, 30.

turus est, perfecte Patrem novit. — De divinitate Verbi fusius agitur ubi de *Verbo incarnato.*

B) *Apostoli* divinitatem Christi docent : ita S. Paulus, in *ep. ad Romanos*, Christum vocat Deum [1], in *ep. ad Philippenses* eum declarat æqualem Deo [2].

550. C) In *evangelio Joannis*, divinitas Verbi seu Christi aperte declaratur. **a)** In *prologo* [3] affirmatur : 1) *distinctio Verbi a Patre*, nam dicitur "Verbum erat *apud* Deum [4]"; nemo enim recte dicitur esse *apud semetipsum;* aliunde *illud* vocabulum paulo infra (18) his verbis declaratur : " Unigenitus Filius, qui est *in sinu* Patris, ipse enarravit "; ex quibus evidenter colligitur Verbum a Patre realiter distingui, cùm inter Patrem et Filium, inter sinum Patris et Illum qui in sinu Patris est, realem distinctionem admittere necessarium sit; 2) *ejus perfecta æqualitas cum Patre*, nam Verbum vocatur *Deus :* " Et Deus erat Verbum " : in quo inciso sine dubio Verbum (ὁ λόγος) est *subjectum*, et *Deus prædicatum*, ut constat tum ex connexione sermonis, tum ex articulo ὁ qui λόγος præcedit; aliunde vox *Deus* suam propriam retinet significationem, ut patet ex parallelismo : " Verbum erat apud *Deum*, et *Deus* erat Verbum ". **b)** Verbi divinitatem *per totum Evangelium* Joannes affirmat. Christus omnia quidem accepit a Patre, sed eo ipso omnia agit quæ Pater operatur : " Pater diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus... Quæcumque enim ille fecerit, hæc et Filius similiter facit [5] ". Ita, sicut Pater potestate gaudet suscitandi mortuos, et homines judicandi : " Sicut enim Pater suscitat mortuos et vivificat, sic et Filius quos vult vivificat. Neque

[1] *Rom.*, IX, 5-7. — [2] *Philip.*, II, 5-11. — [3] *Joan.*, I, 1-5.
[4] *Joan.*, I, 1. — [5] *Joan.*, III, 35 ; V, 19.

enim Pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio [1] ". Nec mirum ; nam ejusdem naturæ est ac Pater : " Ego et Pater unum sumus [2] ".

551. 3° De Spiritu Sancto. A) In *Synopticis*, Spiritus S. manifestatur ut distinctus a Patre et Filio, eisque coæqualis, cum ei tribuantur opera divina, præsertim prophetia et sanctificatio.

B) *Apostoli* frequenter commemorant Spiritum S. ut personam distinctam ac divinam.

Distincta personalitas ex eis locis apparet ubi Spiritui ascribuntur proprietates et operationes quæ non merum attributum sed verum suppositum arguunt. Siquidem ipsi tribuitur *intellectus :* " Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei [3] "; eidem *voluntas et operatio* assignantur : " Hæc omnia *operatur* unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout *vult* [4] "; ei pariter speciales tribuuntur operationes :... " Dixit illis Spiritus S. : Segregate mihi Saulum et Barnabam [5] " ... " In quo vos Spiritus S. posuit episcopos regere Ecclesiam Dei [6] ".

Spiritus S. est *vere Deus*, ac proinde Patri et Filio æqualis; nam : vocatur *Deus;* siquidem S. Petrus diserte asserit mentiri Spiritui Sancto idem esse ac mentiri Deo : " Anania, cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui S.?... Non es mentitus hominibus, sed Deo [7] ". Ipsi tribuitur *omniscientia* circa res divinas : " Spiritus omnia scrutatur (id est perfecte comprehendit), etiam profunda Dei [8] ". Eidem assignatur opus *regenerationis, justificationis et sanctificationis*, quod Deo proprium est, utpote vera deificatio : " Abluti estis, justificati estis in nomine D. N. Jesu Christi, et in

[1] *Joan.*, V, 21-22. — [2] *Joan.*, X, 30. — [3] *I Cor.*, II, 10.
[4] *I Cor.*, XII, 11. — [5] *Act.*, XIII, 2.
[6] *Act.*, XX, 28; cf. *Act.*, XIX, 2; *Rom.*, VIII, 26, etc.
[7] *Act.*, V, 3-4. — [8] *I Cor.*, II, 10.

Spiritu Dei nostri[1]". Eidem debetur cultus *latriæ;* siquidem, ex S. Paulo [2], corpora nostra templum sunt Spiritus S. : " An nescitis quoniam membra vestra *templum sunt Spiritus S.* qui in vobis est?"; atqui templum soli Deo ædificatur; ergo Spiritus S. est Deus : quæ quidem conclusio ab ipso S. Paulo deducitur, quando post verba citata addit : " Glorificate et portate Deum in corpore vestro ".

C) Apud *S. Joannem,* Spiritus S. commemoratur occasione baptismi Christi et baptismi christiani [3]; et explicite, in ultima Cœna, a Christo prædicatur ut alius a Patre et Filio, eis æqualis et ab eis procedens. (n. 548).

Ex his omnibus N. T. testimoniis merito infertur Deum esse quidem *unum,* sed simul *trinum,* Patrem et Filium et Spiritum S.

§ II. Traditione mysterium SS. Trinitatis invicte probatur.

552. Contra *Unitarios, Liberales* et *Modernistas,* statuitur Ecclesiam ab initio prædicasse hoc mysterium, non verbis *scientificis,* sed modo *simplici* et *populari,* docendo *unum* esse Deum, sed simul Deum esse tres personas. — Tria tempora distinguemus : 1° ante-nicæna; 2° post-nicæna usque ad sæc. VI^{um}; 3° usque ad sæc. XX^{um}.

I. *Testimonia ante-Nicæna.*

553. Hìc sedulo distinguendum est inter documenta quæ ipsam Ecclesiæ fidem referunt, et ea quæ simul cum fide philosophicas theorias miscent. Dùm in prioribus fides modo plano et recto exponitur, in posterioribus substantia quidem mysterii recte declaratur, sed aliquando occurrunt locutiones obscuræ et æquivocæ, imo

[1] *I Cor.,* VI, 11. — [2] *I Cor.,* VI, 19. — [3] *Joan.,* I, 33; III, 15.

et errores accidentales in modo hoc dogma conciliandi cum philosophicis doctrinis.

Fides SS. Trinitatis invenitur :

554. **A**) In *praxi* Ecclesiæ, scilicet : **a**) *in modo baptismum conferendi :* baptismus conferebatur trina immersione et sub distincta invocatione trium divinarum personarum [1].

b) *In variis symbolis.* Jam sæculo secundo commemoratur quædam *regula fidei,* a catechumenis profitenda antequam baptizarentur, quæ primario complectebatur, teste *Irenæo* [2], fidem in Trinitatem, nempe " in unum Deum, Patrem omnipotentem, qui fecit cælum et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt; et in unum Jesum Christum Filium Dei, incarnatum pro nostra salute; et in Spiritum Sanctum, qui per prophetas prædicavit dispositiones Dei ".

c) *In doxologiis.* Quas in usu fuisse a primis temporibus constat ex actis martyrii S. Polycarpi, S. Joannis discipuli, qui supra rogum exclamavit : " Domine Deus omnipotens, pater dilecti ac benedicti filii tui Jesu Christi... benedico tibi... te glorifico per sempiternum et cælestem pontificem *Jesum Christum, dilectum tuum filium,* per quem tibi cum ipso et *Spiritu Sancto* gloria et nunc et in futura sæcula. Amen [3] ".

Præter doxologiam *minorem* seu *Gloria Patri,* in Ecclesia, jam a sæculo II°, recitabatur *Doxologia major* seu *Gloria in excelsis Deo,* ubi fusius declaratur fides in Trinitatem.

[1] Legitur enim in *Didache,* VII, 1-3, ed. Funk², t. I, p. 16. "De baptismo autem, sic baptizate : hæc omnia postquam antea dixistis, baptizate in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti in aqua viva .. *Effunde* in caput *ter* aquam *in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*". Pariter TERTULLIANUS, *Adv. Prax.,* c. 26, *P. L.,* II, 190 : " Non semel, sed *ter,* ad singula nomina, in *personas singulas* tingimur ". — [2] *Contra hæres.,* l. I, c. 10, n. 1, *P. G.,* VII, 549.
[3] *Martyr. S. Polycarpi,* n. 14; ed. Funk, p. 330-332.

555. B) In *doctrina Patrum ante-nicænorum*, inter quos distingui possunt: Patres apostolici, apologistæ et controversistæ, denique Patres tertii sæc.

1) *Apostolici Patres :* Ita *S. Clemens Rom.* asserit Patrem esse omnium creatorem, resurrectionis auctorem, omnipotentem et immensum [1]; Filium esse angelis excellentiorem, splendorem divinæ majestatis, imo et Deum [2]; Spiritum Sanctum locutum esse per prophetas [3]; et ita cuique diversas operationes assignando, sedulo *tres distinguit in Deo terminos.* — Idem docet *S. Ignatius* martyr : " Præparati in Dei Patris ædificium, sublati in alta per machinam Jesu Christi, quæ est crux, Spiritu Sancto pro fune utentes [4] "; " Studete confirmari in doctrinis Domini... in Filio et Patre et in Spiritu [5] ". — Testimonium *S. Polycarpi* jam retulimus, n. 554.

2) *Apologistæ et controversistæ*, ut *fidei testes* dogma fideliter referunt; sed quando, ut *philosophi*, illud conciliare volunt cum doctrina platonica vel stoica, verbis æquivocis aut minus rectis aliquando utuntur. — Inter apologistas, S. Justinus et Athenagoras unitatem essentiæ et tres personas in Deo affirmant. Ita etiam, apud controversistas, *S. Irenæus*, Lugdunensis episcopus, contra Gnosticos, lucide unitatem Dei agnoscit, simulque tres esse in Deo terminos : *Patrem*, creatorem cæli et terræ; *Filium* ab æterno a Patre genitum, per quem omnia facta sunt, *Spiritum Sanctum*, æternum, qui ad creationem hominis concurrit et locutus est per prophetas [6].

3) *Tertio sæculo*, in *Occidente*, contra monarchianismum Noeti et Praxeæ scripserunt *S. Hippolytus* et *Tertullianus;* et contra Sabellii modalismum, *Novatianus*, Tertulliani discipulus. In *Oriente* vero, sabellianismum et unitarianismum impugnaverunt *Origenes* et *S. Dionysius* Alexandrinus.

Animadvertatur etiam SS. Pontifices strenue istos errores impugnasse. Ita *S. Dionysius Papa* Modalistas simul et Subordinatianos condemnans, scribebat : " Neque igitur admirabilis et divina

[1] *Cor.*, XXIV, XXVI-XXVIII.
[2] *Cor.*, XXXVI. Ibid., II, 1, secundum lectionem vetustissimi codicis quam accipit ipse *Harnack*, Christus vocatur Deus.
[3] *Cor.*, VIII, 1; XLV, 2. — [4] *Ephes.*, IX, 1. — [5] *Magnes.*, XIII, 1.
[6] *Cont. hæres.*, I, 10; III, 9, 15, 25; IV, 9, 15.

unitas in tres divinitates est separanda, neque factionis vocabulo dignitas ac summa magnitudo Domini est diminuenda [1] ".

556. Dici ergo nequit antenicænos Patres SS. Trinitatem ignoravisse aut in essentialibus adulterasse : quod constat etiam ex eo quod ipsi, tempore arianæ controversiæ, confidenter adversarios suos ad Patrum anteriorum fidem provocarunt. *S. Athanasius* ait [2] : " Vos autem, o novi Judæi, quos demum assertionum vestrarum patres ostendere valetis? Ne unum quidem e prudentibus et cordatis nominare potestis ".

II. *Catholica traditio post-nicæna, usque ad sæc. VI.*

557. 1° Arianismus. — *Ariana hæresis et C. Nicænum.* — An. 325, Concilium Nicænum genuinam traditionem vindicavit contra Arium qui contendebat solum Patrem esse æternum et proprie Deum ; Verbum autem esse præcellentissimam creaturam, quam Pater non e propria substantia sed ex nihilo voluntate sua creaverat; Spiritum Sanctum esse pariter creaturam, non solum Patri, sed Filio inferiorem.

Post enim multas disceptationes definitum est Verbum esse Patri *consubstantiale*, ὁμοούσιον, ut ita omnis æquivocatio tolleretur [3] : " Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium factorem. Et in unum Dominum nostrum *Jesum Christum Filium Dei, natum ex Patre unigenitum*, hoc est de substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, *unius substantiæ cum Patre*, quod Græce dicunt *homoousion*... Et in Spiritum Sanctum... "

[1] *Ep. contra Sabellianos*, *P. G.* XXV, 462; *D. B.*, 48-51.
[2] *De decret. Nic. Synodi*, 27; *P. G.*, XXV, 465. — [3] *D. B.*, 54.

Præcipuus autem defensor nicænæ fidei fuit *S. Athanasius*, cujus doctrina de Trinitate sic breviter contrahitur : **a**) *Verbum*, utpote *nos deificans* seu deos efficiens *per participationem*, est Deus ac Dei Filius vere et natura. Cùm sit *Filius*, et numericè distinguitur a Patre et est ejusdem substantiæ ac Pater, imo est ipsa Patris substantia, Patri ὁμοούσιος; unde Verbum a Patre procedit non per creationem, sed *per generationem*. Præterea generat Pater *necessario* simul et *libenter*, sicut seipsum necessariò ac libenter vult et amat, unde sequitur hanc generationem esse æternam, cùm Deus semper fuerit Pater. **b**) Similiter, *Spiritus Sanctus*, cùm nos per inhabitationem suam, divinitatis participatione vivificet, ipse est Deus per essentiam : quod confirmatur ex eo quod Spiritus Sanctus cum Patre et Filio connumeretur. Ita Spiritus Sanctus est ὁμοούσιος Patri et Filio : unde nihil creatum in Trinitate inveniri potest, cùm sit tota unus Deus : ὅλη γὰρ εἷς θεός ἐστι [1].

558. 2° **Macedonianismus** exponitur et damnatur. Circa an. 360, multi semi-ariani explicite docuerunt Spiritum Sanctum esse creaturam angelis similem, Deique ministrum. Ii hæretici dicti sunt *Pneumatomachi*, et *Macedoniani*, quia putabatur *Macedonium* istum errorem tenuisse (etsi id minime certum est), vel *Marathoniani*, quia ducem agnoscebant Marathonem Nicomediensem.

S. Damasus, in C. Romano IV (an. 380) catholicam veritatem contra Macedonianos sic definivit [2] : " Si quis non dixerit Spiritum Sanctum de

[1] *I ad Serap.*, 17. Cf. TIXERONT, *Histoire des dogmes*, II, p. 67-76; DE RÉGNON, *Etudes de théologie positive sur la Sainte Trinité*, Etudes XIII-XX, pp. 74, 200, 300; Etudes XXI-XXVII, passim. — [2] *D. B.*, 74 sq.

Patre esse vere ac proprie, sicut Filius, de divina substantia et Deum verum, anathema sit... Si quis non dixerit Patris et Filii et Spiritus Sancti unam divinitatem, potestatem, majestatem, potentiam... A. S... "

Quod quidem C. Constantinopolitanum, œcumenicum secundum (an. 381), confirmavit, accipiens et rata habens hæc verba, quæ jam paulo antea Symbolo Nicæno addita fuerant ad Macedonianos errores repellendos : " Et in Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem, ex Patre procedentem, cum Patre et Filio adorandum et conglorificandum [1] ".

In hac definitione non usurpatur vox ὁμοούσιος quia multarum disputationum occasio fuerat, sed eæ tantummodo voces adhibentur quæ in Scripturis inveniuntur. Sensus autem definitionis nullo modo ambiguus remanet.

559. 3° **Errores a sæc. VI° ad XX^um.**

Sæculo VI, *Joannes Philiponus*, sæc. XI, *Roscellinus*, et, sæc. XII, *Abbas Joachim* docuerunt tres esse naturas in Deo sicut et tres personas. Qui errores damnati sunt a Conciliis *Constant. II°*, *Suessionensi* (1092) et *Lateran. IV* (1215).

Mediante sæc. XIX°, *Günther* personam definiendo *naturam sui consciam* docuit tres esse in Deo naturas sui conscias, i. e., essentiam divinam triplicari.— Quem errorem damnavit Pius IX (1857).

ART. II. DE DIVINIS PROCESSIONIBUS [2].

560. Status quæstionis. — Doctrina catholica de divinis processionibus his verbis symboli *Athanasiani* continetur : " Pater a nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus S.

[1] *D. B.*, 86. — [2] *Syn. maj.*, n. 644-666.

a Patre et Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens [1]". De fide est ergo *Patrem* a *nullo* procedere, *Filium* a *Patre* procedere per generationem, et *Spiritum Sanctum ab utroque* per simplicem processionem.

561. Ad cujus intelligentiam, quid sit *processio* sive in genere sive in Deo declarandum est.

A) Processio (ἐκπόρευσις, προβολή) in genere est origo unius ab altero : sic, v. g., lux a sole, filius a patre procedit. Duplex distinguitur : **a)** *transiens* seu ad extra, quando terminus extra causam producitur, v. g., in humanis, filius est terminus extra patrem ; **b)** *immanens* seu ad intra, quando terminus remanet intra principium, ut cogitatio quæ manet intra mentem.

B) In Deo pariter duplex processio distinguitur : **a)** una ad *extra*, qua creaturæ ab ipso procedunt sicut effectus a causa; **b)** altera ad *intra*, qua una persona procedit ab altera tanquam principiatum a principio, et remanet intra divinam essentiam. Quæ processio, *passive* spectata, definiri potest *origo unius personæ divinæ ab alia vel a duabus aliis per ejusdem numerice naturæ communicationem; active* autem spectata, est *operatio immanens, qua vita divina communicatur personæ quæ ab alia procedit.*

Pater a nullo procedit. Scriptura de tali processione omnino silet. Tota Traditio diserte docet Patrem esse ἀγένητον vel ἀγέννητον, id est nec creatum nec genitum. Quare in *decreto pro Jacobitis, Florentinum* declaravit : "Pater, quidquid est aut habet, non habet ab alio sed ex se, et est principium sine principio [2]".

Aliunde processiones divinæ non sunt nisi secundum actiones immanentes. Atqui in Deo illæ actiones sunt duæ tantum : intelligere et velle; secundum quas procedunt Filius et Spiritus S.

[1] *D. B.*, 39. — [2] *D. B.*, 704.

Remanet igitur ut dicamus de *processione Filii per generationem*, et de *processione Spiritus Sancti per spirationem.*

I. *De processione Filii per generationem.*

562. Thesis I^a : *Secunda persona SS. Trinitatis a prima procedit a tota æternitate per veram generationem.* De fide est ex C. *Nicæno* jam citato (n. 557) contra Arianos et omnes qui dixerunt Verbum seu Christum vocari Filium Dei sensu lato, seu per adoptionem. Probatur :

1° *Scriptura*, in qua secunda persona SS. Trinitatis dicitur *Filius Dei* simpliciter, *proprius*, *verus* et *unigenitus :* de eo dicitur : "Pater diligit *Filium* et *omnia dedit* in manu ejus [1]"; de hominibus autem : "Accepistis Spiritum *adoptionis* filiorum in quo clamamus : Abba, Pater [2]". Unde Verbi filiatio longe nostram transcendit : dum enim homines filii adoptionis nuncupantur, Verbum vocatur Filius sine addito, immo et per Ipsum hominibus filiatio communicatur : "Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri [3]".

"Qui etiam *proprio* Filio suo non pepercit... Filius Dei venit ut cognoscamus verum Deum, et simus in *vero* Filio ejus [4]"; "*Unigenitus* qui est in sinu Patris ipse enarravit [5]..."

2° *Traditione.* Præter symbola et concilia, quæ aperte hanc generationem asserunt, Patres probant Filium esse Patri consubstantialem ex eo quod a Patre generatur ex ipsius substantia. Ita, inter alios, *S. Augustinus :* "Dicitur enim ad aliquid, sicut Pater ad Filium, et Filius ad Patrem, quod non est accidens : quia et ille semper

[1] *Joan.*, III, 35. — [2] *Rom.*, VIII, 15. — [3] *Joan.*, I, 12.
[4] *Rom.*, VIII, 32; *I Joan.*, V, 20. — [5] *Joan.*, I, 17.

Pater, et ille semper Filius... Quamobrem, quamvis diversum sit Patrem esse et Filium esse, non est tamen diversa substantia : quia hoc non secundum substantiam dicuntur, sed *secundum relativum;* quod tamen relativum non est accidens, quia non est mutabile[1] ".

Hinc rejiciendus est error *Harduini* et *Berruyerii,* docentium Christum vocari Filium Dei solum propter unionem hypostaticam humanitatis suæ cum secunda divina persona. Hic error a *Clemente XIII* reprobatus est.

563. Thesis IIa : *Verbum seu Filius procedit a Patre per generationem intellectualem seu ab intellectu Patris.* Theologice certum est contra *Durandum* qui contendebat Filium procedere a natura Patris præintellecta intellectui et voluntati.

Hæc thesis deducitur tanquam *conclusio theologica :* 1° ex *Script.,* ubi idem qui est *Filius* vocatur *Verbum.* Sed verbum immanens est fœtus intellectus.

2° Affirmatur a *Patribus* ex eo quod Filius dicitur *Verbum, Sapientia, Imago* Patris. S. Basilius : " Cur Verbum ? Ut perspicuum sit processisse ex mente[2] ".

3° *Rat. theol.* Generationis definitio adæquate in processione Verbi a Patre verificatur.

a) *Generationis notio.* Generatio est *origo viventis a principio vivente et conjuncto, in similitudinem naturæ.*

Explicatur : 1) origo *viventis a vivente :* quibus verbis, significatur tum generantem, tum genitum vita præditos esse debere; sic Adam e luto factus, sed non genitus dici potest, quia lutum vita caret; 2) a *principio conjuncto,* id

[1] *De Trin.,* V, 4, *P. L.,* XLII, 914.
[2] Homil. in illud : *In principio erat Verbum, P. G.,* XXXI, 475.

est generans debet genito conjungi per activam communicationem propriæ substantiæ aut saltem partis illius substantiæ; hinc Eva, ex Adami costa efformata, ejus filia dici nequit, quia in illo opere Adamus passive se habuit; 3) *in similitudinem naturæ :* duo hic exprimuntur, genitum similem esse debere generanti per receptionem ejusdem naturæ saltem specificæ, et insuper generationem *ex se* tendere ad illam similitudinem producendam.

b) *Processio Verbi est vera generatio*[1]. Est enim 1) *origo viventis* (Verbi quod est Deus) a *vivente* (i. e., a Patre, Deo vero); 2) *principio conjuncto :* nam processio Verbi est immanens, et Verbum perfecte Patri conjungitur per participationem ejusdem numerice essentiæ; 3) *in similitudinem naturæ :* Verbum enim procedit per viam intellectionis : sed intellectio, ex *natura sua,* tendit ad producendam similitudinem rei intellectæ in intelligente.

II. *De processione Spiritus Sancti.*

564. Errores. Spiritum Sanctum procedere a Patre negarunt *Eunomiani* et *Macedoniani* qui statim damnati sunt et omnino profligati a *Concil. Constantinop.* (381). Postea *Theodoretus* (434), *Monothelitæ, Iconoclastæ* (VIII sæc.), *Photius* (IX sæc.), *Michael Cærularius* (XI sæc.), quibus adhuc adhærent Græci schismatici, impugnarunt processionem Spiritus Sancti a Filio. Contra quos, primum in Hispania, deinde in Gallia et Germania, particula *Filioque* Symbolo Nicæno addita fuit, et auctoritate Romanorum Pontificum recepta et approbata.

Thesis Ia : *Spiritus Sanctus non solum a Patre sed etiam a Filio vere procedit, tanquam ab uno principio et unica spiratione. De fide est ex C. Lugdun. II* (1274) : " Fatemur quod *Spiritus Sanctus* æternaliter *ex Patre et Filio,* non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam *ex uno principio,* non duabus spirationibus, sed *unica spiratione procedit* ".

[1] *Sum. theol.,* I, q. 27, a. 2.

Quæ ultima verba addita sunt ad solvendam difficultatem Græcorum quorumdam, qui ideo formulam *ex Patre Filioque* rejiciebant quia falso putabant ita statui duo principia Spiritus Sancti. Sensus igitur thesis est non dari duplicem vim spirativam, sed *unam* tantum, quæ Patri Filioque communis est : in *principiando* enim Spiritum Sanctum, Pater et Filius non sibi mutuo opponuntur.

Probatur : 1° Script. Spiritum Sanctum a Patre procedere disertis verbis exprimitur et frequentibus [1]. Remanet igitur copiosius probandum, adversùs repugnantes, Spiritum Sanctum etiam a Filio procedere :

In pluribus Scripturæ locis, Spiritus : **a**) vocatur *Spiritus Filii*, vel *Spiritus Christi Jesu* : " Misit Deus *Spiritum Filii sui...* [2] " " Non permisit eos *Spiritus Jesu* [3] ". **b**) Dicitur *missus a Filio* sicut a Patre [4] : " Si abiero, inquit Christus, mittam eum ad vos... " " Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre "; **c**) Spiritus dicitur aliquid accipere a Filio [5] : " Ille me clarificabit, quia de meo accipiet et annuntiabit vobis. Omnia quæcumque habet Pater mea sunt; propterea dixi : quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis ".

Atqui Spiritus non potest dici Spiritus Filii, missus a Filio, aliquid a Filio accipere, nisi quia originem habet ab Eo; nam persona divina nihil accidentale ab alia accipere potest.

565. 2° *Tradit.* **A**) *ex Patribus ;* cùm adversarii concedant thesim nostram diserte a Patribus latinis edoceri, satis erit Græcorum testimonia referre.

Ita *S. Athanasius* scribit [6] : " Qualem scimus proprietatem esse Filii ad Patrem, eamdem ad Filium habere

[1] Cf. *Joan.*, XV, 26; *Matth.*, X, 20.
[2] *Galat.*, IV, 6; cf. *Rom.*, VIII, 9. — [3] *Act.*, XVI, 7.
[4] *Joan.*, XV, 26; XVI, 7. — [5] *Joan.*, XVI, 14.
[6] *Ad Serap.*, ep. III, n. 1.

Spiritum Sanctum comperiemus "; et alibi [1] Filium vocat " fontem Spiritus Sancti "; — *S. Cyrillus Alex.* [2] : " Cum igitur Spiritus Sanctus in nobis inhabitans conformes nos Deo reddat, *procedat vero is ex Patre et Filio*, manifestum est ex divina essentia eum esse essentialiter, in ipsa et ex ipsa procedentem, sicut halitus ex humano ore prodiens, etsi humile et non dignum tanta re sit hoc exemplum ".

Plerique Græci eamdem doctrinam alio modo exponunt, dicentes Spiritum Sanctum *procedere ex Patre per Filium.* Quæ loquendi ratio ita genuine explicatur a *Concil. Florent.*, Græcis approbantibus : " Id quod sancti Doctores et Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum S., ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur Filium quoque esse, secundum Græcos quidem, causam, secundum Latinos vero principium subsistentiæ Spiritus S., sicut et Patrem. Et quoniam omnia quæ Patris sunt, Pater ipse unigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem, hoc ipsum quod Spiritus S. procedit ex Filio, ipse Filius a Patre æternaliter habet, a quo etiam æternaliter genitus est [3] ".

B) *Ex synodis et Conciliis :* **a**) *Ante schisma Græcorum.* Sæc. V°, in *fidei professione* quam *Africani episcopi* Hunnerico regi tradiderunt, legebatur : " Ingenitum Patrem et de Patre genitum Filium, et de *Patre et Filio procedentem Spiritum S.* unius credimus esse substantiæ ". — Synodus *Alexandrina* S. Cyrilli epistolam approbavit, dicentis Spiritum " a Filio atque a Deo Patre procedere "; quæ epistola laudata fuit a Concil. *Ephes.*, *Chalcedon.* et *Constantinop. II.*

b) *Post schisma* habitis : ex *Lateranensi IV* (1215), cui multi Orientales Episcopi et Abbates interfuerunt [4] : " Pater a nullo, Filius autem a solo Patre, ac *Spiritus S. pariter ab utroque* "; *Lugdunensi II* jam citato; *Florentino*, ubi, cum

[1] *De Incarnat.*, n. 9.
[2] *Thesaurus*, assert. 34, *P. G.*, LXXV, 585 — Notandum est tamen græcam vocem πρόεισι quæ latine redditur *procedat*, litteraliter significare *oriatur;* unde Græci imaginati sunt Spiritum *principaliter* procedere (ἐκπορεύεσθαι) a Patre, et *secundario* oriri (προιέναι) a Filio. — [3] *D. B.*, 691. — [4] *D. B.*, 428.

Græcorum consensu, definitum est : " Spiritus Sanctus ex Patre et Filio æternaliter est, et essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et *ex utroque æternaliter tanquam ab uno principio et una spiratione procedit* [1] ".

Corollarium. Jure meritoque particula " Filioque " symbolo addita fuit; quia Spiritus S. vere procedit a Filio; hæc additio in C. *Florent.* a Græcis Latinisque approbata fuit.

566. Thesis IIa : *Spiritus S. a Patre Filioque procedit a divina voluntate per modum amoris.*

A) Hæc est *conclusio theologica*, quam *communiter* Patres et theologi e Scriptura deducunt, nempe e variis *nominibus* et *operationibus* quæ Spiritui S. tribuuntur, ex eo quod dicitur *amor, caritas, donum* eique adscribuntur opera *sanctificationis* : quæ omnia ad voluntatem spectant.

Idem suadet *ratio theologica*. Nam in intellectuali natura invenitur actio intellectus et actio voluntatis : voluntas enim sequitur intellectum. Unde si in Deo, qui est naturæ maxime immaterialis, et intellectualis, adest processio secundum intellectum, nil mirum, sed potius est omnino consentaneum quod adsit et *secunda* processio secundum voluntatem. Licet enim in Deo sit idem voluntas et intellectus, tamen, quia de ratione amoris est quod non procedat nisi a conceptione intellectus, in Deo ipso processio amoris est in ordine ad processionem Verbi et ita habet ordinis distinctionem processio amoris a processione Verbi in divinis [2].

567. B) *Processio Spiritus S. non est vera generatio.* **a**) Ita Symb. *Athanasianum* : " Spiritus Sanctus a Patre et Filio non factus, nec creatus, *nec genitus*, sed procedens [1] ".

b) Ita Patres, ut *S. Basilius* : " Neque ingenitum dicimus Spiritum Sanctum : unum enim novimus ingenitum,... Patrem Domini nostri Jesu Christi ; neque genitum : unum enim esse unigenitum in fidei traditione didicimus [2] ".

c) Confirmat *rat. theologica*. Nam Spiritus Sanctus, procedens per modum voluntatis, non est similis suo principio *vi originis* seu non procedit *in similitudinem;* accipit quidem naturam divinam, sed non per generationem. Quomodo autem accipiat, nobis ignotum manet : unde dicitur tantum quod *procedit*, sistendo in voce generica ; sed ejus origo potest nominari *Spiratio*, quia est processio Spiritus, addit *S. Thomas* [3].

568. 3° *Nulla alia processio est in divinis nisi Verbi et Amoris :* nulla enim alia in Scriptura aut Traditione commemoratur.

Quod aliunde ex jam dictis eruitur : **a**) quia sunt tantum tres personæ divinæ, et exinde duo tantum procedentes : repugnat enim tres procedere quia in hoc casu vel procederent ab invicem, vel unus procederet a semetipso : quæ repugnant ; **b**) quia in natura mere intellectuali, non concipi possunt processiones nisi secundum intellectum et voluntatem, in natura autem intellectuali et divina, quæ est infinite perfecta, una tantum concipi potest processio intelligentiæ, una processio voluntatis : intelligere enim successive et per discursum, est indignum Deo, et intellectionis simplicissimam unitatem sequitur unitas simplicissima voluntatis ; **c**) objicitur quidem processionem fieri posse secundum potentiam et bonitatem ; sed immerito : nam potentia est principium agendi in aliud, bonitas pertinet ad essentiam non ad operationem : unde nequeunt concipi in Deo processiones secundum potentiam et bonitatem [4].

Corollaria de tribus personis.

569. 1° *Tres divinæ personæ sunt perfecte coæquales.* De fide est ex *Symbol. Athanasiano.*

[1] *D. B.*, 691. — [2] *Sum. theol.*, I, q. 27, a. 3.

[1] *D. B.*, 39. — [2] *Epist.*, 125, n. 3, JOURNEL, 917.
[3] *Sum. theol.*, I, q. 27, a. 4. — [4] *Sum. theol.*, I, q. 27, a. 5.

" Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil majus aut minus, sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt *et coæquales... Æqualis gloria, coæterna majestas* [1] ".

Sequitur ex dictis. Nam singulæ personæ sunt vere Deus, seu *totam* possident naturam divinam.

Imo, teste *Augustino* [2], unaquæque persona divina tantam habet perfectionem quantam habent omnes simul : " Tantus est solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus S. quantus est simul Pater, Filius et Spiritus Sanctus ".

Singulæ igitur personæ et tota Trinitas sunt æque adorandæ et eodem cultu prosequendæ.

570. 2° *Admittenda est divinarum personarum circumincessio*, id est, mutua divinarum personarum in invicem coexistentia et cohabitatio, ita ut Pater sit in Filio, Filius in Patre, et uterque in Spiritu S., pariterque Spiritus in Patre et Filio. *De fide est ex Florentino* [3] : " Propter hanc unitatem (naturæ) Pater est totus in Filio, totus in Spiritu S. : Filius totus est in Patre, totus in Spiritu S.; Spiritus totus est in Patre, totus in Filio ".

Quæ doctrina *directe* asseritur in *Scriptura* pro Patre et Filio : [4] " Non creditis quia ego in Patre et Pater in me est? " Idem *implicite* docet Paulus quoad Spiritum S. dum tradit Eum in Deo esse, sicut spiritus hominis in homine est [5].

Hæc autem circumincessio oritur : **a**) e personarum *consubstantialitate;* nam, ut recte ait *S. Thomas* [6], " secundum *essentiam* Pater est in Filio et Filius in Patre, quia Pater est sua essentia, et communicat eam Filio, non per aliquam suam transmutationem. Unde sequitur quod, cùm essentia Patris sit in Filio, in Filio sit Pater ". **b**) E personarum *origine :* cùm enim Filius et Spiritus sint *termini operationum immanentium*, necessario manent in principio unde procedunt. **c**) Ex earum *relationibus :* ma-

[1] *D. B.*, 39. — [2] *De Trinit.*, l. VI, c. 8; *P. L.*, XLII, 929.
[3] *D. B.*, 704. — [4] *Joan.*, XIV, 10; cf. X, 30, 38.
[5] *I Cor.*, II, 10-11. — [6] *Sum. theol.*, 1, q. 42, a. 5.

nifestum est enim quod " unum oppositorum relative est in altero secundum intellectum " (seu logice).

571. 3° *In Deo una eademque est operatio ad extra, quæ tribus personis communis est.*

De fide ex *symb. Athanasiano :* " Non tres omnipotentes, sed unus omnipotens ". — Operationes ad extra producuntur ab omnipotentia et natura divina, quæ est una in Deo; ergo una est etiam operatio Dei ad extra. — Scriptura tribuit eadem opera, v. g., creationem et sanctificationem, tum Patri, tum Filio, tum Spiritui S. Aliunde in agendo ad extra divinæ Personæ non ad invicem relative opponuntur.

ART. III. DE DIVINIS MISSIONIBUS [1].

Dicemus : 1° de missionibus in genere, 2° de missione invisibili, 3° de missione visibili.

I. *De missionibus in genere.*

572. 1° **Notio et species.** — Missio (a *mittere*) est egressio alicujus entis ab alio cum destinatione ad aliquem terminum. Tria includit : terminum a quo, terminum ad quem, nexum causalem inter utrumque.

Missio vocatur *physica, moralis* vel *substantialis*, secundum quod fit vel per impulsionem physicam, vel per imperium aut consilium, vel per quamdam originem.

2° **Missio in divinis** [2] non potest esse nisi : **a**) secundum processionem originis quæ importat æqualitatem missi cum mittente; et **b**) cum novo existendi modo in termino, quia persona divina missa, sicut non incipit esse ubi prius non fuerat, ita nec desinit esse ubi fuerat. Unde missio includit processionem æternam, et addit temporalem effectum ratione cujus novo modo existit persona missa : tota vero novitas est ex

[1] *Syn. maj.*, 667-677. — [2] *Sum. theol.*, I, q. 43, a. 1-8.

parte effectus, cum sit æternum quidquid est in Deo

c) Missio igitur in divinis, **definitur** : *processio unius personæ ab alia vel ab aliis cum destinatione ad aliquem temporalem effectum seu cum novo existendi modo in creaturis, ad earum sanctificationem.*

573. 3° **Thesis** : *Pater mitti nequit, Filius autem et Spiritus mitti possunt ; e contra Pater et Filius mittere possunt, sed S. Spiritus mittere nequit. Certum est.*

A) *Pater mitti nequit.* **a**) Non enim legitur in Scriptura quod mittatur, sed solum quod veniat ad nos : " Ad eum *veniemus* et mansionem apud eum faciemus [1] ". **b**) Quod explicat *S. Augustinus* [2] *:* " Solus Pater legitur non missus : quia solus non habet auctorem de quo sit genitus vel a quo procedat ".

B) *Filius et Spiritus S. mitti possunt.* **a**) De seipso dicit Filius : " Qui misit me Pater [3] " ; de Spiritu Sancto : " Spiritus S. quem mittet Pater in nomine meo [4] ". **b**) Ratio est quia Filius et Spiritus S. ab alia persona procedunt, ideoque ab ea aliquid accipere valent.

C) *Pater et Filius mittere possunt.* Etenim **a**) de Patre dicitur : " Misit Deus Filium suum [5] " ; de Filio : " Si autem abiero, mittam eum (Spiritum S.) ad vos [6] ". **b**) Illæ enim personæ mittere possunt, ex quibus procedit alia persona, et quibus auctoritas in eam competit.

D) *Spiritus S. mittere nequit.* **a**) Nullibi enim legitur Spiritum S. aliam personam divinam misisse. **b**) Insuper is solus mittere potest, ex quo procedit alia divina persona ; atqui nulla persona procedit a Spiritu Sancto.

[1] *Joan.*, XIV, 23.
[2] *Lib. Cont. Serm. Arian.*, c. 4. Cf. S. THOM., *in I Sent.*, dist. 15, q. 2, d. unic.; I, q. 43, a. 4. — [3] *Joan.*, VIII, 18.
[4] *Joan.*, XIV, 26. — [5] *Galat.*, IV, 4. — [6] *Joan.*, XVI, 7.

II. *De missione invisibili.*

Missio *invisibilis* ea est quæ fit interno modo, sine ulla exteriori manifestatione.

574. Thesis : *Habetur missio invisibilis divinarum personarum quando infunditur gratia sanctificans in animam.*

Probatur. **a**) Ex *Scriptura* enim patet caritatem et gratiam sanctificantem quæ sunt inseparabiles, essentialiter connecti cum habitatione Spiritus Sancti, immo et totius Trinitatis in nobis : dicitur enim de *peccatore :* " In malevolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis [1] ". E contra de *justo :* " Si quis diligit me... Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum, faciemus [2] " ; et iterum : " Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis ? "... " Caritas Dei diffusa est in cordibus vestris per Spiritum S. qui datus est nobis [3] ". Ex quibus textibus constat cum gratia et caritate *dari* Spiritum Sanctum, et consequenter *haberi*, " quia quod datur alicui, habetur aliquo modo ab illo [4] ", ita ut illo *fruamur* sicut amico et speciali protectore : amicitia enim perfecta includit præsentiam realem et intimam amici, et de ratione amici est ut super amicum speciali modo vigilet eumque ab hostibus protegat [5]. — Spiritus autem non venit solus, sed Pater et Filius cum Eo veniunt, Pater ut non missus, Filius autem a solo Patre missus.

[1] *Sap.*, I, 4. — [2] *Joan.*, XIV, 23. — [3] *I Cor.*, III, 16; *Rom.*, V, 5.
[4] S. THOMAS, *in I Sent.*, dist. 14, q. 2, a. 2.
[5] " Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis ". *I Petr.*, V, 7.

b) *Rat. theol.* — Ad divinam missionem requiritur ut persona divina, ab alia procedens, novo modo existat in creaturis. Atqui, per gratiam sanctificantem, Deus habitat novo modo in justis, i. e., ut amicus quo fruamur, specialis protector, a nobis glorificandus. — Hæc nova inhabitatio divina per appropriationem *Spiritui S. tribuitur;* fit per gratiam habitualem tantum, non vero per gratias actuales vel gratias gratis datas.

III. *De missione visibili.*

575. 1° Notio. Missio *visibilis* ea est quæ fit cum aliquo effectu vel signo externo sensibili. Ad eam tria requiruntur : signum visibile, signum novum, respectus ad animarum sanctificationem.

2° **Species. a)** Una est visibilis *substantialiter,* missio scilicet Verbi Divini in mysterio Incarnationis, in qua Filius Dei substantialiter unitus fuit humanæ naturæ visibili.

b) Altera est visibilis *repræsentative,* qualis fuit missio Spiritus S. sese manifestantis sub formis sensibilibus, quibus tamen non erat substantialiter unitus : v. g., 1) in Baptismo Christi, sub specie *columbæ* [1], ad ostendendam gratiæ abundantiam Christi ; 2) in die Pentecostes sub specie *linguarum ignearum* [2], quæ fuerunt simul *repræsentativæ et effectivæ,* quia gratiam internam contulerunt [3].

In collatione Sacramentorum non est missio visibilis Spiritus S., quia signum sensibile adhibitum non est novum nec extraordinarium, sed solum missio invisibilis, quatenus per ea gratia habitualis confertur.

[1] *Matth.*, III, 16. — [2] *Act.*, II, 3. — [3] S. THOM., I, q. 43, a. 7, ad 6.

CAPUT II.

Expolitio philosophico-theologica mysterii SS. Trinitatis [1].

Dicemus : 1° de cognoscibilitate hujus mysterii, 2° de analogiis et theoriis philosophico-theologicis, 3° de consectariis.

I. *De cognoscibilitate mysterii SS. Trinitatis.*

576. Errores. — a) *Per excessum : Abælardus* (1142), *Richardus* et *Hugo a S. Victore* (1173), *Raymundus Lullus* (1315), *Günther* (1863) docuerunt, diverso modo, existentiam SS. Trinitatis ratione sola cognosci vel demonstrari posse; **b)** *Per defectum :* Rationalistæ putant econtra hoc mysterium aperte rationi contradicere. — Contra quos duplex thesis.

577. Thesis Ia : *Mysterium SS. Trinitatis non potest sola ratione intelligi vel demonstrari. Certum est.*

Probatur : **A)** *Scriptura* quæ testatur Deum solum parem esse cognoscendæ Trinitati : " Deum nemo vidit unquam : Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris ipse enarravit "... " Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare [2].

B) *Traditione.* **a)** Patres idem diserte asserunt cum *Athanasio* [3] : " O stulti, atque ad omnia audaces et præcipites! Quare non potius SS. Trinitatem curiose scrutari desinitis, eamque esse duntaxat creditis, magistrum Apostolorum hac in

[1] *Syn. maj.*, n. 678-730. — [2] *Joan.*, I, 18; *Matth.*, XI, 27.
[3] *Epist. ad Serap. 1a*, 18, *P. G.*, XXVI, 574.

re imitati, cujus hæc sunt verba : credere enim oportet primum Deo quia est?... "

b) Declaravit *Vaticanum* quædam mysteria esse quæ per rationem *neque intelligi neque demonstrari possunt* [1]; atqui, ex omnium confesso, mysterium Trinitatis est omnium difficillimum et altissimum; ergo per rationem neque inveniri neque demonstrari potest. Unde, an. 1887, damnata fuit sequens propositio *Rosmini* : " Revelato mysterio SS. Trinitatis, potest ipsius existentia demonstrari argumentis mere speculativis, negativis quidem et indirectis, hujusmodi tamen ut per ipsa veritas illa ad philosophicas disciplinas revocetur, atque fiat propositio scientifica sicut ceteræ [2] ".

578. C) *Ratione* : **a**) Omnis demonstratio fit vel a priori, vel a simultaneo, vel a posteriori; atqui existentia SS. Trinitatis non potest demonstrari *a priori*, seu per causam, quia Deus nullam causam habet; nec *a simultaneo*, seu ex ipsa notione Dei, quam habemus nimis analogam ut ex ea eruamus tres esse personas in Deo; neque *a posteriori*, seu per effectus, quia effectus a Deo producti causantur ab omnipotentia, quæ est una, non trina.

b) *Confirmatur* ex insufficientia rationum allatarum ab iis qui contrarium docuerunt. Siquidem : 1) *Abælardus*, comparatione potius et appropriatione quam demonstratione, Deum concipit non ut Trinitatem realem personarum, sed ut Trinitatem nominalem attributorum nempe potentiæ, sapientiæ et bonitatis [3]; 2) *Lullus* recte argumentatur ex bonitate divina; sed quod bonitas divina fecunda sit intra ipsum Deum, *sola revelatione* cognoscitur [4]; 3) *Gunther ratione sola* illegitime concludit ex existentia verbi in intellectu humano ad existentiam Verbi

1 " Si quis dixerit in revelatione divina nulla vera et proprie dicta mysteria contineri, sed universa fidei dogmata posse per rationem rite excultam e naturalibus principiis intelligi et demonstrari, A. S. " (*De fide et Rat.*, can. 1.)

2 Cf. *S. Offic.* decretum, 14 dec. 1887. *D. B.*, 1915 (1760).

3 ABÆLARDUS, *Introductio ad theologiam*, lib. I., *P. L.*, CLXXVIII, 989; lib. II, 1086; *Theologia christiana*, l. II, *P. L.*, 1259-1261, 1278. *D. B.*, 368. *Sum. theol.*, I, q. 32, a. 1.

4 *De articulis fidei*, cap. VII.

personalis in mente divina et in Deo tria esse *subjecta sui conscia*, cùm ita *tritheismus* inducatur [1]; 4) *Rosmini*, ad mentem Kantii philosophans, Trinitatem mere nominalem aut Tritheismum inducit [2]; 5) *Schell* ratiocinatur ex aseitate male intellecta [3], ex eaque infert tria esse in Deo principia, sed hæc esse ab invicem distincta probare nequit.

579. Thesis IIª : *Demonstrari nequit ullam repugnantiam esse in dogmate SS. Trinitatis recte exposito.* Probatur :

A) *Auctoritate* virorum præstantissimorum, qui in philosophia et scientiis naturalibus versati, hoc dogma crediderunt, non obstantibus difficultatibus, quas sedulo perpenderunt.

B) *Ratione.* **a**) Adesset quidem repugnantia in mysterio SS. Trinitatis, si in ejus enuntiatione continerentur termini inter se incompossibiles et se invicem excludentes; atqui non est ita; nam dicimus Deum esse unum sub respectu naturæ, et trinum sub respectu personarum; jamvero aliquod ens potest esse unum sub aliquo respectu et multiplex sub alio. Sic, v. g., in homine adest duplex substantia, substantia spiritualis seu anima, et substantia materialis seu corpus, et tamen adest unica persona. Ut igitur contradictio esset in hoc mysterio, probari deberet nullam esse distinctionem, ne virtualem quidem, inter naturam et personam : quod quidem fieri nequit.

b) *Confirmatur* solvendo præcipuas objectiones : 1) Quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se; atqui tres divinæ personæ sunt quid unum et idem cum essentia; ergo sunt idem inter se.

Resp. : Distinguo majorem : quæ sunt eadem uni tertio sub omni respectu, sunt eadem inter se, *concedo*; quæ sunt eadem sub aliquo respectu et differunt sub alio, *nego*. Jamvero personæ sunt idem cum natura sub aliquo respectu, quatenus scilicet æqualiter divinam possident natu-

1 Cf. PESCH, *De Deo trino*, n. 494, 495.

2 *D. B.*, 1916. — 3 PESCH, ibid., n. 274.

ram, sed *virtualiter* differunt ab ea, quia non possident divinam naturam eodem modo : v. g., Pater active generando *dat* illam naturam Filio, Filius eam *accipit;* jamvero inter *dare* et *accipere* realis adest distinctio.

2) *Objicitur* trium personarum existentiam divinæ obstare simplicitati. *Respondet* S. Thomas [1] : "Dicendum quod in Filio est aliquid commune Patri, scil. *essentia*, et aliquid per quod a Patre distinguitur, scilicet *relatio*. Non tamen est ibi compositio, quia relatio est secundum rem essentia".

II. *Analogiæ et explicationes philosophicæ.*

580. Comparationes et analogiæ. Analogiæ SS. Trinitatis inveniuntur **a**) in universalitate creaturarum in quibus *vestigium* Trinitatis imprimitur; **b**) in homine autem, sicut in angelo, elucescit *imago* hujus mysterii, quæ variis modis explicata fuit a S. Augustino, S. Thoma et Bossuet. In anima intellectuali duæ sunt processiones immanentes, scilicet *verbum*, quod ab intellectu procedit, et *amor* a voluntate procedens.

581. Explicationes philosophicæ et theologicæ dogmatis SS. Trinitatis. Has explicationes proposuerunt Patres tum Græci, tum Latini.

1° Theoria Græcorum.

Græci solliciti servare *distinctionem personarum* contra Modalistas, accurate definiunt voces οὐσία et ὑπόστασις, et docent in Deo esse tres hypostases inter se oppositas : scilicet Patrem innascibilem qui generat Filium; et per eum simulque cum eo spirat Spiritum, utrique naturam divinam integram communicans.

Circumincessionem concipiunt ut *circulum quemdam vitalem*, manantem a Patre in Filium et

[1] *Sum. theol.*, I, q. 28, a. 3, ad 1.

Spiritum, et veluti redeuntem a Spiritu in Filium et Patrem.

Opera ad extra tribus personis sunt communia; ita ut Pater ea facit *per* Filium et *in* Spiritu.

Græci sicut Latini profitentur trinitatem personarum, unitatem naturæ et reales inter personas relationes ex earum origine manantes.

2° Theologica expositio Patrum latinorum.

Inter *Latinos* notantur præsertim *S. Augustinus* et *S. Thomas*.

A) Doctrina S. Augustini.

582. a) S. Augustinus [1], considerans Deum in quantum *unus* est, attribuit Patri *unitatem*, quæ, quatenus dicitur absolute, non præsupponens aliquid aliud, convenit cum Patre qui non præsupponit aliquam personam; Filio *æqualitatem* quæ importat unitatem in respectu ad alterum; Spiritui Sancto *concordiam* sive *connexionem* quæ est unio saltem duorum præsuppositorum.

b) Deum respiciens quatenus est *causa rerum* [2], attribuit Patri *potentiam* [3] quæ habet rationem principii; Filio *sapientiam*, quæ habet similitudinem cum Filio in quantum est Verbum; Spiritui Sancto *bonitatem* quæ est objectum amoris.

c) Considerans Deum quoad suos effectus, vocat Patrem *ex quo*, quia habitudo causæ efficientis, sicut et potentia, convenit cum Patre; Filium autem *per quem*, quia habitudo causæ formalis, sicut sapientia et ars, convenit cum Verbo; Spiritum Sanctum *in quo*, quia habitudo continentis convenit cum Amore in eo quod sua bonitate res conservat et gubernat ad finem convenientem adducendo [4].

B) Thomistica seu psychologica explicatio.

583. Doctor angelicus animadvertit, secundum fidem catholicam, duas in Deo esse *proces-*

[1] *De doct. christ.*, lib. I, cap. 5. — [2] *De Trin.*, lib. VI, cap. 10.
[3] Symbola attribuunt etiam Patri *creationem* quæ est opus proprium omnipotentiæ.
[4] Cf. S. Thomas, 1ª p., q. 39, a. 8.

siones immanentes, scilicet *verbum* quod ab intellectu procedit et *amorem* qui a voluntate procedit. Deinde ostendit ex his processionibus oriri *quatuor relationes*, *tres personas*, ideoque *tres proprietates personales* et *quinque notiones*.

1° **De processionibus** [1]. In Deo datur : **a**) processio intellectualis ex qua oritur verbum internum; et hæc est vera generatio; **b**) alia processio per voluntatem; quæ non est generatio; **c**) non sunt aliæ in Deo processiones quam duæ.

584. 2° **De relationibus** [2]. Ex eo quod in Deo sunt duæ processiones, *quatuor relationes* exsurgunt : relatio Patris ad Filium seu *Paternitas*, relatio Filii ad Patrem seu *Filiatio*, relatio Spirantis ad Spiritum Sanctum seu *Spiratio activa*, relatio Spiritus Sancti ad Spirantem, seu *Spiratio passiva* quæ dicitur etiam *Processio*. **a**) Hæ autem relationes *non sunt accidentia*, cùm in Deo nihil sit nisi substantiale; sunt tamen *realitates*, cùm Deus sit vere Pater, vere Filius, vere Spiritus Sanctus; realitates autem subsistentes ipsa subsistentia essentiæ divinæ, ita ut relationes divinæ sint ipsa substantia divina. **b**) A substantia tamen divina *virtualiter distinguuntur :* suo enim proprio conceptu non dicunt substantiam divinam, sed merum respectum *(ad)*: unde locus relinquitur *distinctioni reali* qua relationes *inter se* distinguuntur. Paternitas enim, utpote opposita Filiationi, realiter a Filiatione distinguitur; Spiratio activa, utpote opposita Spirationi passivæ, ab ipsa realiter distinguitur : quod enim producit, necessario distinguitur ab eo quod producitur. Spiratio autem activa, utpote non opposita Paternitati et Filiationi, ab ipsis non realiter distinguitur.

[1] *Sum. theol.*, I, q. 27, a. 1-5. — [2] *Ibid.*, I, q. 28, a. 1-4.

585. 3° **De personis divinis** [1]. **a**) Tres sunt in *Deo personæ realiter distinctæ*. Nomen personæ Deo convenit. Cum relationes divinæ oppositæ sint subsistentes in natura divina, recte, etsi analogice, dictæ sunt a Patribus et Doctoribus *personæ*. Persona enim definitur a Boetio : *naturæ rationalis individua substantia;* seu, aliis verbis, persona est quid substantiale, intellectuale, in se indistinctum et ab aliis distinctum. Atqui relationum oppositarum quæ sunt in Deo unaquæque est quid : 1) *substantiale :* in Deo enim repugnat esse accidens, seu quid participatum; cùm enim Deus sit per essentiam omnimoda perfectio, repugnat Eum esse participem ulterioris perfectionis per accidentia; 2) *intellectuale :* quidquid enim est in Deo, est natura divina quæ est in summo immaterialitatis et intellectualitatis gradu; aliunde relationes divinæ fundantur in operationibus intellectus et voluntatis; 3) *in se indistinctum :* in Deo enim est una Paternitas, una Filiatio, una Spiratio passiva, cùm sit unus Pater, unus Filius, unus Spiritus Sanctus; 4) *ab aliis distinctum :* Paternitas enim et Filiatio, utpote oppositæ, inter se realiter distinguuntur; ita Spiratio passiva distinguitur a Paternitate et Filiatione quatenus ambæ identificentur Spirationi activæ.

b) *Tres tantum sunt in Deo personæ*, quia sunt tantum tres relationes subsistentes ab invicem realiter distinctæ, scilicet : *Paternitas* et *Filiatio* quæ immediate inter se opponuntur, *Spiratio passiva* tandem quæ opponitur Paternitati et Filiationi ratione *Spirationis activæ* cui identificantur. Nulla autem alia distinctio, præter *relativam*, in Deo esse potest : distinctio enim absoluta esset distinctio *substantialis* et consequenter Divi-

[1] *Sum. theol.*, I, q. 29 et 30.

nitatem multiplicaret seu polytheismum implicaret. Unde axioma : *In Deo sunt omnia unum ubi non obviat oppositio relativa.*

c) *Spiritus S. a Patre et Filio procedit*, et quidem *una spiratione*, ita ut Pater et Filius sint unum principium Spiritus Sancti [1]. Si enim Spiritus Sanctus a Filio non procederet, nullo modo posset ab eo distingui. Etenim personæ in divinis non distinguuntur realiter ab invicem nisi per relationes oppositas. Atqui relationes oppositæ non dantur in divinis nisi relationes *originis*, quatenus una persona ab alia procedit; ergo Spiritus S. non realiter a Filio distinguitur, nisi ab eo procedat [2].

III. *Consectaria exinde fluentia.*

1° Proprietates divinarum personarum.

586. **A**) *De ipsis proprietatibus* [3]. Proprietates personales eæ sunt quibus constituuntur divinæ personæ. Tres sunt : Paternitas, Filiatio et Spiratio passiva. Spiratio activa, quæ communis est Patri et Filio, non est stricte dicta proprietas.

B) *De actibus notionalibus* [4]. Actus *notionales* seu personales quibus divinæ personæ procedentes producuntur, duo sunt : *generatio* scilicet, Patris propria, qua producitur Filius; et *spiratio*, Patri et Filio communis, qua Spiritus Sanctus producitur. Hi actus dici possunt simul necessarii et voluntarii.

---

[1] Sunt tamen duo *spirantes*, non autem duo *spiratores*, quia, ut ait S. Thomas (q. 36, a. 4, ad 7), videtur meliùs dicendum quòd quia *spirans* adjectivum est, *spirator* verò substantivum, possumus dicere quòd Pater et Filius sunt duo spirantes, non autem duo spiratores, propter unam spirationem. Cf. *annotationes* IV, V, VI, VII, VIII, IX Cajetani in hunc articulum; S. Franciscus Sales., *Traité de l'amour de Dieu*, liv. III, ch. 13me. — [2] I p., q. 36, a. 2.
[3] *Sum. theol.*, I, q. 40, a. 4. — [4] *Ibid.*, q. 41, a. 1-6.

587. **C**) *De notionibus in divinis* [1]. Hæ notiones sunt characteres proprii quibus personæ divinæ dignoscuntur et ab invicem distinguuntur. — Quinque tantum sunt in divinis : duæ pro Patre : Innascibilitas et Paternitas; una pro Filio, i. e. Filiatio; una pro Spiritu S., i. e., Spiratio passiva; una pro Patre et Filio simul, i. e., Spiratio activa.

588. **Conclusio.** " Sunt igitur quinque notiones in divinis ; scilicet innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio et processio. Harum autem tantum quatuor sunt relationes. Nam innascibilitas non est relatio nisi per reductionem. Quatuor autem tantum proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietas, quia convenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales, id est constituentes personas, scilicet paternitas, filiatio et processio. Nam communis spiratio et innascibilitas dicuntur notiones personarum, non autem personales [2] ".

2° Nomina propria et appropriata [3].

589. **A**) Nomina *propria* sunt quæ ita conveniunt uni personæ ut de aliis prædicari nequeant. Nomina *appropriata*, ex se sunt tribus personis communia, sed uni præ aliis tribuuntur propter similitudinem inter attributum commune et attributum personale.

B) **a**) Pater *proprie* vocatur *primum principium* seu *fons* totius Trinitatis (non vero *causa* vel *auctor* Filii, quia illæ voces in lingua latina important in causato diversitatem et dependentiam naturæ), *Ingenitus* et *Innascibilis*, *Pater*, et *Genitor;* per appropriationem, *Omnipotens*, *Creator*, *Æternus*. — **b**) Filius *proprie* vocatur non solum *Filius*, sed et *Verbum*, *Imago*, quia vi originis est perfecte similis Patri, *Splendor gloriæ* et *Figura substantiæ* Patris; per appropriationem, *Sapientia*. — **c**) Tertia persona *proprie* vocatur

---

[1] *Ibid.*, q. 32, a. 2-4. — [2] *Sum. theol.*, I, q. 32, a. 3.
[3] *Ibid.*, q. 33-38.

Spiritus Sanctus, *Amor*, quia est terminus substantialis amoris Patris et Filii, et *Caritas*, *Donum* quia amor est donum primum et per excellentiam; per appropriationem, *Paracletus* seu consolator et *advocatus*, quia nos per gratiam consolatur et postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus : quæ sunt opera caritatis.

3° REGULÆ AD RECTE LOQUENDUM DE SS. TRINITATE.

590. Cùm mysterium SS. Trinitatis essentialiter in *unitate naturæ* et *personarum distinctione* situm sit, ea omnia vitari debent quibus utrumve dogma lædatur.

Unde : **a**) nomina significantia essentiam divinam substantive, ut *Deus*, *Divinitas*, *omnipotentia*, *sapientia*, etc. prædicantur de tribus personis in singulari. Etenim natura divina est una.

b) Nomina significantia essentiam divinam *adjective* prædicantur *pluraliter* de tribus personis, quia referuntur ad personas. Idcirco dicimus tres exsistentes vel tres sapientes, aut tres æternos, et increatos et immensos, si *adjective* sumuntur; si vero *substantive*, dicimus unum increatum, immensum et æternum, ut in Symbolo *Athanasiano* [1].

c) Vocabula, quæ exprimunt operationes *notionales* seu proprias personarum et earum relationes, non debent prædicari de essentia (in qua sic induceretur oppositio relativa et realis distinctio), sed solum de personis vel de *Deo* (tunc supponente pro personis); v. g., dici nequit : essentia generat, procedit, etc., sed dici debet : Deus generat, Filius generatur [2].

[1] *Sum. theol.*, I, q. 39, a. 3.
[2] Patres nonnulli hac de re minus accurate aliquando locuti sunt, sed sunt benigne intelligendi; v. g., si dicitur sapientiam genuisse sapientiam, aut si Filius dicitur sapientia de sapientia, propositio ita est explicanda : Pater, qui est ipsa sapientia, genuit Filium, qui, utpote Deus, est etiam ipsa sapientia. Cf. HURTER, n. 261.

d) Nomina distinctionem exprimentia ita caute adhiberi debent ut distinctionem naturæ et inæqualitatem personarum non importent. 1) Ita adhibendæ sunt voces trinus, trinitas, non autem triplicitas, triplex, quia hæc ultima verba plures esse naturas supponunt. 2) Dicitur : alius Pater, alius Filius, non autem aliud, quia genus neutrum naturam designat. 3) Dici vero nequit : " Pater est unus cum Filio ", quia genus masculinum communiter refertur ad personam; jamvero Pater non est una persona cum Filio. 4) Vitandæ sunt expressiones : " Deus est singularis, solus, solitarius ", quia talia verba excludunt pluralitatem personarum. 5) Dici nequit : tres sunt personæ diversæ, quia diversitas supponit multiplicationem naturæ. 6) Dici nequit etiam personas esse similis substantiæ, quia similitudo in casu multiplicitatem substantiæ importat; sed dici debet tres personas esse unius substantiæ. 7) Nec dicere licet in Deo esse *tria individua*, quia individua designant naturam specie unam, diversam tamen numero, dum in Deo una est natura non solum specifica, sed etiam numerica.

CONCLUSIO.

Devotio erga SS. Trinitatem [1].

591. 1° Debemus perpetuo Trinitatem *glorificare : Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.* — Hæc gloria præstatur præsertim *cognitione* et *amore :* itaque ut Trinitatem, ad cujus imaginem conditi sumus, et in cujus nomine baptizamur, vere imitemur, de Deo assidue cogitare, ipsumque amore complecti necesse est. — Dum perfectam trium personarum *unitatem* recolimus, præ oculis habeamus orationem Christi [2]. " Ut omnes unum sint, sicut tu

[1] CONTENSON, *Theol. mentis*, l. III, d. II, c. 1, spec. 1; LABORDE, *Dévotion à la T. S. Trinité:* R. PLUS, *Dieu en nous;* TANQUEREY, *Précis de théol. ascét.*, 5e édit., n. 98-101. — [2] *Joan.*, XVII, 21-22.

Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint"; hanc vero unitatem imitemur *per fraternæ caritatis praxim.* — Ut invisibili divinarum personarum missione frui valeamus, "societas nostra sit cum Patre et cum Filio ejus Jesu Christo [1]".

2° Quoad *personas sigillatim sumptas* : **a**) Deum ut *Patrem* agnoscamus confessione laudis et gratiarum actione, amore et dilectione, zelo gloriæ divinæ; **b**) *Filium Dei* Jesum Christum pro posse imitemur; **c**) *Spiritum S.* qui in Ecclesia varia munera adimplet, adoremus et de eo vivamus tenendo caritatem.

Et si per caritatem Deo conjungimur, tres divinæ personæ ad nos venient et mansionem apud nos facient [2] : nam " Deus caritas est, et qui manet in caritate, in Deo manet et Deus in eo [3] ".

[1] *I Joan.*, I, 3. — [2] *Joan.*, XIV, 23. — [3] *Joan.*, IV, 16.

TRACTATUS IX

DE DEO CREANTE ET ELEVANTE

Credo in Deum... Creatorem cæli et terræ.

592. Exposita Dei vita interiore, agendum est de *operationibus divinis ad extra*, scilicet de creaturarum *productione* et *elevatione* ad statum supernaturalem. Agemus de creaturis : 1° *non spiritualibus* seu de *opificio mundi ;* 2° *mere spiritualibus* seu de *angelis; 3° materialibus simul et spiritualibus* seu de *homine.*

CAPUT I.

De opificio mundi.

Quæstiones mere philosophicas supponimus jam alibi solutas, et hic tantummodo inquirimus quid fides doceat : **a**) de *origine mundi et cosmogonia mosaica;* **b**) de *origine vitæ* variarumque viventium *specierum.*

ART. I. DE COSMOGONIA MOSAICA [1].

593. Prænotamus, secundum recens *Commissionis de re biblica* responsum [2], **a**) minime excludendum esse *sensum litteralem historicum* trium

[1] *Sum. theol.*, I., q. 66-74; PETAVIUS, *de sex dierum opificio;* H. PINARD, in D. T. C., art. *Création;* GUIBERT et CHINCHOLE, *Les Origines.*
[2] Die 30 jun. 1909, *A. A. S.*, t. I, p. 567-569, *D. B.* 2121-2128.

priorum capitum libri Geneseos; **b**) non omnia tamen et singula verba necessario accipienda esse sensu proprio, quando, v. g., locutiones ipsæ manifesto apparent metaphorice vel anthropomorphice usurpatæ, præsertim si Patres ipsi allegorice hæc verba intellexerunt; **c**) præcipue vero in primo Geneseos capite non fuisse sacri auctoris mentem *scientifico more* docere intimam rerum constitutionem ordinemque creationis complectum, sed potius suæ genti tradere *notitiam popularem*, **d**) tandem vocem *yôm* (diem) sive sensu proprio pro die naturali, sive sensu improprio pro quodam temporis spatio sumi posse.

Quibus principiis innixi declarabimus : 1° quid *certo* et *evidenter* in Scriptura de *origine mundi* doceatur, 2° quid *libere* disputari possit.

I. *De dogmaticis veritatibus in primo capite Geneseos certe contentis* [1].

In quatuor thesibus declarabuntur hujusmodi veritates.

594. Thesis Iª. *Omnes creaturæ, sive spirituales, sive materiales, sive spirituales simul et materiales a Deo ex nihilo factæ sunt.*

De fide ex *Symbolo :* Credo in Deum creatorem cæli et terræ; et ex C. *Lateranensi IV* et *Vaticano* mox citandis; — *Contra* Pantheistas, dualistas et idololatras.

595. 1° *Mundum et omnia quæ in eo sunt a Deo fuisse creata* declarat *Moyses* dicendo : " In principio creavit Deus *cælum* et *terram* [2]." Hæc ex usu biblico universitatem rerum designant; aliunde postea (v. 2, 27) diserte affirmatur omnia et singula a Deo facta fuisse.

[1] *Syn. maj.*, n. 741-750. — [2] *Gen.*, I, 1.

Agitur autem de creatione *ex nihilo :* **A**) Probatur ex *textu :* vox *bara* (creavit) in formis *kal* et *niphal* nunquam usurpatur in Scriptura nisi de operatione Dei *propria* sive naturali sive supernaturali, et exinde est aptissima ad designandam productionem *ex nihilo*, quæ est actio prorsus Deo propria [1].

B) Confirmatur : **a**) ex *contextu :* Moyses primam originem rerum describit; sed de materia mundi præexistente totaliter silet, immo eam saltem æquivalenter excludit.

b) Ex *locis parallelis* res magis certa evadit : 1) Prophetæ sæpe *creatricem potentiam* Dei extollunt, ita ut omnem dualismum excludant, clareque appareat Deum esse omnium rerum auctorem [2]. 2) Eadem doctrina invenitur in *Psalmis*, ubi omnia *simplici verbo* Dei facta esse dicitur [3]; in *libris sapientialibus*, ubi asseritur Deum omnia fecisse, etiam abyssos, immo et ea quæ nobis videntur mala (grandinem, famem et mortem) [4]. 3) Lucidius etiam in *libro Machabæorum :* mater enim Machabæorum, *sapientia repleta*, teste Scriptura, unum ex filiis suis sic alloquitur : " Peto, nate, ut aspicias ad cælum et terram, et ad omnia quæ in eis sunt, et intelligas quia *ex nihilo* fecit illa Deus [5] ".

Hinc mirum non est creationem ex nihilo esse dogma fidei explicite definitum in C. *Lateran. IV* et *Vaticano :* " Utramque *de nihilo* condidit creaturam ".

C) Constat *ratione :* Quidquid est præter Deum ab ipso producitur. Atqui si Deus mundum pro-

[1] Quod aperte declarat WELLHAUSEN, etsi rationalista (*Prolegom. zur Geschichte Israel*, Berlin, 1883, p. 321) : " Liber Genesis propria utitur voce ad solam actionem Dei creatricem designandam ".
[2] *Amos.*, IV, 13; IX, 5-7; *Jerem.*, X, 12-17, LI, 15-20; *Isa.*, XL-LVI.
[3] *Ps.* XXXII, 6, 9; CIII; CXIII; 3, CXXXV, 5-10.
[4] *Prov.*, VIII, 22-32; *Eccli.*, XXXIX, 30-39.
[5] *II Machab.*, VII, 28.

duxisset ex aliquo præsupposito, non esset a Deo productum quidquid est præter ipsum. Ergo Deus ex nihilo fecit omnia.

595. Thesis II^a^. *Mundus non ab æterno, sed in tempore, seu potius cum tempore fuit creatus.* De fide ex *Lateran. IV*, quod *Vaticano* confirmatum est : " *Ab initio temporis* utramque de nihilo condidit creaturam."

Prob. Script. : " *In principio* creavit Deus cælum et terram „ [1]; nam *principium* intelligi debet de principio temporis :

a) Talis est enim *sensus obvius* hujus vocis, qui aliunde minime repugnat, sed potius ex *locis parallelis* confirmatur; nam **b**) hæc expressio " *in principio* " alibi [2] redditur per " *in die* ", qua certe designatur tempus; **c**) ubicumque creatio commemoratur, talia verba adhibentur quibus mundum initium habuisse certo constet : " Priusquam montes fierent aut formaretur terra et orbis "... " Elegit nos in ipso *ante mundi constitutionem* [3] ".

596. Thesis III^a^. *Deus solus est creationis causa efficiens immediata.* De fide ex ordinario Ecclesiæ magisterio.

Prob. : **A**) *Script.* **a**) Ex *silentio* auctoris sacri, qui, dum alibi sæpe commemorat angelos tanquam Dei adjutores in gubernatione mundi, hic de eorum interventu in creando prorsus tacet;

b) Ex *locis* ubi satis evidenter excluditur omnis causalitas instrumentalis : " Tu ipse, Domine, *solus*, tu fecisti cælum et cælum cælorum, et omnem exercitum eorum "... " Ego Dominus, faciens omnia, extendens cælos *solus*, stabiliens terram et nullus mecum [4] ".

[1] *Gen.*, I, 1. — [2] *Gen.*, II, 4. — [3] *Prov.*, VIII, 22; *Ephes.*, I, 4.
[4] *II Esdr.*, IX, 6; *Isa.*, XLIV, 24.

B) *Trad. Patres* sæpe asserunt fabricatum non esse mundum ab angelis vel ab alia creatura, sed *a Patre per Verbum*, et exinde divinitatem Verbi inferunt, cùm actio creatrix sit propria Deo. Ad rem *S. Augustinus* [1] : " Creare naturam tam nullus angelus potest quam nec se ipsum [2]... Solus... Creator est Deus ". — Et *Lateran. IV* dicit : " Unus solus est Deus... unum universorum principium, creator omnium [3] ".

597. Controvertitur num creatio fieri potuerit a creatura ipsa tanquam causa instrumentali. Communiter docetur creaturam nullam posse creationis instrumentalem causam esse, quod, duce S. Thoma, sic probatur. Causa instrumentalis non potest adhiberi ad aliquid faciendum, nisi per aliquid sibi proprium dispositive ad hunc effectum concurrat; ita securis non potest esse causa instrumentalis ad scindendum nisi in quantum acuitate sua aliquid præbeat ad incidendum. Atqui nulla creatura potest prævie disponere *nihilum* ut fiat *ens* : nam nullum est medium inter *nihilum* et *ens*. Ergo nulla creatura tanquam causa instrumentalis creationis assumi potest [4].

598. Thesis IV^a^ : *Omnes creaturæ a Deo factæ sunt bonæ.* De fide ex *Lateran. IV* [5]. " Diabolus et alii dæmones a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali ".

Constat ex *verbis* in 1° Genes. capite sæpe repetitis [6] : " Et vidit Deus quod esset bonum... Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona ". Aliunde Deus, summe bonus, malum velle nequit.

[1] *De Genes. ad litteram*, l. IX, c. 15, n. 26, 28, *P. L.*, XXXIV, 403, 404.
[2] Merito igitur ait *S. Thomas* : " Secundum *fidem catholicam* ponimus quod omnes substantias spirituales et materiam corporalium Deus *immediate* creavit : *hæreticum* reputantes, si dicatur per angelum vel aliquam creaturam aliquid esse creatum ". *De Pot.*, q. 2, a. 4.
[3] *D. B.*, 428. — [4] *Sum. theol.*, I, q. 45, a. 5.
[5] *D. B.*, 428. — [6] *Gen.*, I, 10, 12, 18, 21, 25, 31.

Ex hoc tamen non sequitur mundum a Deo creatum esse omnium perfectissimum. Cùm enim bonitas et potentia Dei infinitæ sint, per opus finitum exhauriri nequeunt, ideoque Deus alias creaturas perfectiores facere posset. — Dici tamen potest mundum esse *relative* optimum, quatenus nempe Deus optima media elegit ad consequendum finem quem sibi creando proposuerat.

599. Corollaria. Ex dictis, 1° *Deus solus est causa efficiens omnium creaturarum :* eas produxit ex nihilo, omnino libere, et actione *communi* tribus personis Trinitatis, quia in Trinitate omnia sunt communia ubi non obviat relatio originis. 2° *Deus est causa exemplaris creaturarum*, quatenus eas creavit secundum ideas æternas quas in mente habuit, juxta illud : "Omnia in sapientia fecisti..."[1]

600. 3° *Finis primarius creationis est bonitas Dei manifestanda et glorificanda, finis autem secundarius est bonum creaturarum.* **A**) Quoad *finem primarium*, *C. Vatic.* declarat Deum creasse "ad manifestandam perfectionem suam per bona quæ creaturis impertitur", et definit : "Si quis mundum ad Dei gloriam conditum esse negaverit, A. S.[2]".

Constat *Script.* : "Universa propter semetipsum operatus est Dominus[3]".

Ratione. Omne agens agit propter finem ; alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc quam illud. Agentia autem imperfecta in agendo intendunt aliquid acquirere. Primo verò agenti, quod est undequaque perfectum, non convenit agere propter acquisitionem alicujus boni, sed ad communicandam suam perfectionem, seu similitudinem bonitatis suæ. Ergo Deus creavit propter suam gloriam extrinsecam, quæ præcise consistit in manifestatione suarum perfectionum[4].

B) Quoad *finem secundarium*, qui est bonum creaturæ. Deus non potest gloriam suam intendere, quin simul velit creaturarum bonum, nam hæ gloriam suam manifestant in quantum ejus perfectiones participant. — Aliunde creaturæ, Deum glorificando, suam perfectionem simul et beatitudinem consequuntur.

[1] *Ps.* CIII, 24. — [2] *D. B.*, 1783, 1805.
[3] *Proverb.*, XVI, 4. — [4] *Sum. theol.*, I, q. 44, a. 4.

II. *De ordine creationis a Moyse descripto*[1].

DE HISTORICO VALORE NARRATIONIS MOSAICÆ.

601. Thesis : *In capite 1° Genesis, non describitur scientifico more intima rerum constitutio ordoque creationis completus; sed delineatur narratio* **historico-popularis,** *captui hominum hujus temporis accommodata.* Certum est ex responso *Commissionis de re biblica.*

1° Narratio mosaica est *historica*, seu continet "rerum vere gestarum narrationes, quæ scilicet objectivæ realitati et historicæ veritati respondent".

Id constat : **a**) ex *indole evidenter historica Geneseos :* si enim quæ narrantur de filiis Adam, de Noe et filiis ejus etc., sunt ex confesso omnium historica, cur inter fabulas amandarentur quæ respiciunt primam rerum originem? **b**) ex *peculiari trium priorum capitum inter se et cum sequentibus capitibus nexu :* sicut enim in sequentibus capitibus narratur prima populi judaici origo, ita et in prioribus delineatur origo totius generis humani et mundi ipsius; pariter, si conferuntur inter se priora capita, satis clare apparet ibi describi successivam creationem massæ informis, postea vero productionem diversorum entium, primi hominis primæque mulieris formationem, præceptum eis datum, eorum tentationem et lapsum ; porro hæc omnia inter se connectuntur tanquam historica facta ; **c**) *ex aliis locis Scripturæ*, in quibus pariter ut historica commemorantur facta in prioribus capitibus relata : ita sæpe laudatur opus creationis a Deo peractum[2].

602. 2° *Hæc autem narratio est simul popularis, non scientifica.*

[1] *Syn. maj.*, n. 751-763.
[2] *Gen.*, XIV, 19; *Isa.*, XLII, 5; XLV, 18; *Prov.*, III, 19; VIII. 22; *Sap.*, IX, 9; *Ps.* XXXII, 9; CXLV, 5; *II Mac.*, VII, 28.

A) *Declaratur.* Scopus enim auctoris sacri non est docere *scientias physicas*, sed veritates necessarias ad salutem. Quare de origine et formatione mundi loquitur *populari modo* : **a**) non describit igitur *scientifico more* intimam adspectabilium rerum constitutionem, v. g., naturam luminis aut firmamenti seu cæli, strata geologica aut leges biologicas; **b**) nec *ordinem creationis completum* enarrat, sed solum ea quæ populo magis nota sunt, ut longa hujusmodi recensione vividius inculcare valeat omnia vere esse a Deo; **c**) nec semper sequitur ordinem *stricte chronologicum* : ita quando lux facta dicitur prima die, luminaria autem quarta die, inferri nequit ex sola hujusmodi narratione lucem præcessisse ipsam formationem solis; **d**) aliquando adhibentur locutiones *metaphoricæ* aut *anthropomorphicæ*, ad modum *dialogi*, ut res vividiori modo describantur, v. g., *dixit : fiat lux; et facta est lux;* quæ proinde non possunt litteraliter accipi.

603. B) *Prob.* **a**) *S. Thomas* jam animadvertebat nihil certi circa modum et ordinem creationis ex Scriptura erui posse, et Moysen sequi communem loquendi modum [1]. **b**) *Commissio de re biblica*, 30 jun. 1909, docuit " in 1° Geneseos capite, non fuisse sacri auctoris mentem... ordinem creationis completum scientifico more docere, sed potius suæ genti tradere notitiam popularem,... sensibus et captui hominum accommodatam [2] ".

604. 3° *Judicium de variis systematibus disputatis.* — Libere propugnari potest omne systema quod servat sensum historico-popularem 1i capitis et non contradicit factis certo probatis.

[1] Cf. *In lib. II Sent.*, dist. XII, q. 1, a. 2; *Sum. theol.*, I, q. 70, a. 1, ad 3. — [2] *D. B.*, n. 2127.

— Varia systemata a catholicis excogitata ad tria revocari possunt : *litterale*, *allegoricum* et *concordismum*.

605. A) *Litterale* interpretatur verba Moysis litteraliter et tenet dies genesiacos esse dies 24 horarum. — Hoc systema communiter hodie rejicitur, quia geologiæ et palæontologiæ certis factis repugnat.

606. B) *Allegoricum* seu *idealisticum* systema duplex est : *unum Philonis*, *Scholæ Alexandrinæ* et *S. Augustini*, docens mundum integrum uno instanti creatum fuisse, Moysen vero sex dies distinguere ut ordinem logicum in sua descriptione ponat; — *alterum* modernorum nonnullorum, statuens vel, cum *Michelis*, *Faye*, *Hummelauer*, Moysen proponere logico ordine sex *visiones* propheticas quibus creatio revelata est; vel, cum *Clifford*, Cliftoniensi episcopo, mosaicam descriptionem non esse historicam narrationem, sed *carmen liturgicum* singulos hebdomadis dies singulis Creatoris operibus dedicans. — Hæc autem systemata, juxta decretum *Commissionis de re biblica*, sunt reformanda, ita ut admittatur in his visionibus vel carminibus inveniri *historicam* descriptionem operum Dei. Ceterum nil obstat quin logice distinguatur in narratione mosaica triplex opus, *creationis* scilicet, *distinctionis* et *ornatus*, ut voluit *S. Thomas* [1].

607. C) Systema *concordistarum* seu *periodistarum* agnoscit sex dies significare sex periodos indeterminatæ durationis, ut genuina philologia permittit, et aliunde exigit palæontologia : sic enim, ut aiunt, cum narratione mosaica concordant phases geologicæ saltem quoad magna lineamenta. — Tale systema parum probabile videtur : nam falso supponit Moysen voluisse populum docere originem rerum ordine scientifico; aliunde ordo creationis hoc sensu intellectus cum factis geologicis ægre conciliatur.

Conclusio. Ad solutionem difficultatum sufficit ostendere discrepantiam nullam argui posse inter narrationem historico-popularem Moysis et scientias, quæ ordinem chronologicum creationis statuere conantur.

[1] *Sum. theol.*, I, q. 65.

Art. II. De Transformismo [1].

608. Status quæstionis. — Hucusque de origine mundi : nunc de *origine viventium* agendum est. — *Transformismus absolutus* declarat nullam esse primam causam, materiam esse æternam, e cujus solis viribus spontanea generatione viventia enata sunt ut deinde per successivam transmutationem in diversas species desinerent. Ita *Huxley*, *Darwin*.

Transformismus mitigatus, supremæ causæ existentiam agnoscens, tenet primum vivens vel prima viventia fuisse a Deo creata, immo vitam animalem non potuisse, sine Dei interventu, e vita vegetativa per evolutionem procedere, Deumque intervenisse in efformatione corporis humani et diversificatione præcipuarum specierum.

609. Hæc autem evolutio specierum, juxta *Lamarck*, adscribitur adjunctis externis quæ indigentias quasdam (*des besoins*) excitant; a *Darwin* autem tum *luctæ pro existentia* in qua superstites sunt ii qui ceteris vigore et perfectione præcellunt, tum *selectioni naturali* vi cujus ea animalia inter se copulantur quæ eisdem pollent differentiis. Juxta *Wallace*, perfectiora per *progressivam* transmutationem ex imperfectioribus orta sunt; juxta *Mivart* et *H. de Vries*, species quædam, sine transitu et quasi *per saltum*, in species perfectiores fuerunt transmutatæ. Præterea hodie multi, ut *Schmitt* et *Waagen*, propugnant evolutionem *polyphyleticam*, qua scilicet omnes plantæ omniaque animalia ex diversis speciebus a Deo creatis exorta sunt; dum alii admittunt evolutionem *monophyleticam* qua omnia viventia ex unico principio (*monera*) procreata essent.

Notandum est non *eamdem speciei definitionem* a diversis auctoribus tradi, et sæpe *speciem* ab aliquibus nuncupari quæ *varietas* ab aliis vocatur.

610. Thesis Iª : *Transformismus absolutus, omnem Dei interventum negans, non minus fidei quam rationi aperte contradicit.*

[1] *Syn. maj.*, n. 764-774.

Etenim tale systema includit *materiæ æternitatem*, *spontaneam generationem* et *fortuitam specierum evolutionem;* atqui hæc tria repugnant. Primum satis constat ex Philosophia et ex dictis supra, *de Deo uno*, (n. 434 sq.)

1º *Spontanea* seu *æquivoca generatio*, qua tenetur animalcula minima, ut infusoria, ex materia generari, sine ullo ovo et citra Dei interventum, tum Scripturæ, tum naturalibus scientiis repugnat :

A) *Script.* Sic enim refertur prima viventium origo : " Et ait (Deus) : germinet terra herbam virentem, et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum [1]... " Dubitatur quidem utrum Deus semina tantum vegetalium produxerit et terræ mandaverit, an plantas integras in sinu terræ creaverit, an demum *dederit terræ virtutem extraordinariam primas plantas e sinu suo absque semine educendi*, ex quibus deinde orirentur prima semina [2]. Quomodocumque vero hæc verba interpretamur, patet virtutem plantas producendi ab ipso Deo acceptam fuisse. Quod et de animalibus intelligi a fortiori debet.

B) *Experientiæ;* nam inductione universali et perpetua perspicuum est omne vivens ex alio vivo oriri : *omne vivum ex ovo.* Generationis spontaneæ defensores experimentis quidem probare conati sunt, nonnullas *infusoriorum* species ex certis quibusdam substantiis, sine ullo ovo aut germine, generari. Sed *Pasteur*, *Tyndall* aliique periti novis experimentis demonstrarunt : **a**) in aere plurima esse suspensa ova et semina; **b**) nulla viventia generari ubi omnia ova et semina destructa sunt : ex quo sequitur animalcula quæ sæpe sæpius in aere dicuntur generata,

[1] *Gen.*, I, 11.
[2] Cf. Corluy, *Spicileg.*, *dogmatico-biblicum*, vol. I, p. 198. Ex quo sequitur generationem spontaneam, eo sensu acceptam quod Deus ipse materiæ dederit facultatem, in certis circumstantiis, viventia producendi, non esse fidei contrariam.

non ex materia in organica, sed ex ovis in aere existentibus oriri [1].

611. 2° Repugnat etiam *fortuita specierum evolutio.*

a) *Script.* Etenim, post verba quæ retulimus, hæc addit : " Et protulit terra herbam virentem, et facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, et habens unumquodque sementem secundum speciem suam [2]..."

Quæ verba satis clare innuunt plantarum propagationem fieri secundùm ideam et finalitatem præconceptam, non vero casuali et inconsulto modo.

b) Constat etiam *ratione :* inter species hodie existentes mirificus exstat ordo coordinationis et subordinationis : similis ordo præhistoricis temporibus viguit, ut ex fossilibus patet; item in qualibet specie organa perfecte coordinantur, et pleraque saltem, si non omnia, ad determinatum finem adaptantur; atqui hæc omnia casui tribui nequeunt, sed causam intelligentem supponunt. — Hanc causam intelligentem magis exposcit evolutio ex uno vel paucis typis incœpta : ea enim supponit Auctorem naturæ prævidisse omnes mutationes, quæ sæculorum decursu occurrerunt, simulque primis viventibus, a se creatis, illas indidisse vires quæ, causarum naturalium ope, spectabilem hodiernarum specierum varietatem producere possent; quod sane maximam sapientiam ac potentiam arguit.

612. Thesis IIª. *Transformismus mitigatus divinum interventum admittens, non evidenter fidei adversatur.*

a) Verba Genesis quæ retulimus (n. 610) ostendunt quidem aliquam distinctionem esse inter

[1] Cf. PASTEUR, *Les corpuscules organisés qui existent dans l'atmosphère*, Paris, 1862; *Etudes sur la Bière*, Paris, 1876, c. 3, § 5. Hinc HUXLEY * ipse ait *(Origin of species*, lect. III) : " Experimenta Pasteur præ oculis habenti mihi affirmandum videtur ejus conclusiones esse admittendas, simulque concludendum doctrinam de generatione spontanea explosam esse ". — Idem demonstravit aliis experimentis J. TYNDALL *, *Essays on the Floating-Matter of the Air*, Appleton, 1892; L. VIALLETON, *L'origine des êtres vivants, L'illusion transformiste.* — [2] *Gen.*, I, 11.

species, voluntate divina causatam, sed non evidenter asserunt omnes species fuisse immediate a Deo creatas, ut fatentur optimi hodierni interpretes. Ait siquidem *Corluy* (l. cit., p. 198) : " Unde transformismus darwinianus dicendus est sensui Scripturæ *obvio* contradicere; *non tamen aperte textui sacro adversari :* tacet enim Scriptura modum quo terra varietatem illam specierum produxerit, an statim, an decursu temporis, an cum specierum firmitate omnimoda, an cum relativa dumtaxat. Sed et de sensu disputari posset quem Scriptura hæc assignet nomini *min (genus)*". Revera hoc verbum tunc temporis non habebat determinatam significationem quam diebus nostris, post multas scientificas investigationes, obtinuit.

b) Ceterùm quarumdam specierum ab aliis derivatio non impedit quin dicatur Deus has species creasse determinata die seu epocha. Præsciebat enim ab æterno eas esse orituras [1].

613. c) Aliunde Patres nonnulli et Scholastici fere omnes *specierum aliquam transmutationem* admiserunt et ut probabile saltem tenuerunt species quasdam viventium ex speciebus inferioribus originem duxisse. Ita *S. Augustinus* ait : " Terrestria similiter animalia (creavit), tanquam ex ultimo elemento mundi ultima : nihilominus *potentialiter*, quorum numeros tempus postea visibiliter explicaret [2]". Nec aliter *S. Thomas* [3] *:* " Species etiam novæ, si quæ apparent, præexstiterunt in quibusdam activis virtutibus; sicut et animalia putrefactione generata producuntur ex virtutibus stellarum et elementorum... " Dici ergo nequit specierum aliquam transmutationem, vi legum a Deo conditarum effectam, evidenter Scripturæ adversari.

Possunt igitur naturalium disciplinarum cultores rem scientificis argumentis expendere, dummodo Ecclesiæ judicio obedire parati sint : veritas veritati adversari nequit.

[1] LAHOUSSE, S. J., *Psychologia*, n. 264 sq.
[2] *De Genes. ad litt.*, lib V, c. 5, n. 14; cf. c. 23, n. 45, etc., *P. L.*, XXXIV, 326, 338.
[3] *Sum. Theol.*, I, q. 73, a. 1, ad 3.

CAPUT II.

De Angelis.

Agemus : de Angelis *in genere*, de Angelis *custodibus* et de Angelis *malis*.

§ I. De Angelis in genere[1].

Dicemus de eorum *notione*, *existentia*, *dotibus*, *elevatione* ad gratiam et *lapsu*, necnon de eorum *ordinibus*.

I. *Angelorum definitio*.

614. Angelus (e voce ἄγγελος, nuntius,) definiri solet theologice : *substantia creata, mere spiritualis, intellectualis et subsistens.*

Dicitur substantia **a**) *mere spiritualis*, i. e., nullo modo ad informandum corpus ordinata, et sic differt Angelus ab omnibus creaturis corporalibus; **b**) *intellectualis*, in quo differt ab hominibus qui plerasque veritates ratiocinio acquirunt; **c**) *subsistens*, seu personalitate gaudens, et sic asseritur Angelum esse substantiam *completam*, quæ per seipsam suas operationes exercere valeat, et *sui juris*, quæ dominium habeat suarum actionum.

II. *Angelorum existentia*.

615. Errores. Angelorum existentia negata fuit olim ab Epicuræis et Sadducæis, hodie ab atheis, rationalistis, imo a protestantibus liberalibus, qui asserunt Angelos, de quibus sermo fit in Scriptura, esse vel bonas inspirationes a Deo missas, vel homines a Deo missos ad alios erudiendos.

Quidam antiqui Patres et theologi erraverunt circa *naturam* Angelorum, putantes eos uniri corporibus subtilibus; qua in re decepti sunt vel a philosophia platonica, vel a quibusdam Scripturæ textibus[2] quos recte non intellexerunt.

[1] *Syn. maj.*, n. 775-799. — [2] *Genes.*, VI, 2.

616. Thesis : *De fide est existere Angelos, seu creaturas intellectuales a Deo distinctas et hominibus præstantiores; certum est Angelos esse mere spirituales.*

Etenim C. *Later. IV*[1] definivit : " Qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, *spiritualem* et corporalem : *angelicam* videlicet et mundanam : ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam ". In hac definitione, a C. *Vaticano*[2] confirmata : **a**) aperte definitur *existentia* Angelorum quæ est *de fide;* **b**) asseritur Angelos distingui tùm a creaturis corporalibus, tùm ab homine qui est simul corporalis et spiritualis; et exinde *certo* eruitur Angelorum *spiritualitas;* **c**) dicitur homines *post* Angelos creatos fuisse; **d**) num asseratur simultaneitas creationis mundi corporei et angelici, non patet, quia vocabulum *simul* potest æquivalere voci *æque*.

617. *Prob.* 1° *Script.* **A**) In *V. Testam.* : **a**) *Ante exsilium*, memorantur Angeli vel nomine ipso angelorum[3] (ἄγγελος, mal'âk), vel nomine filiorum Dei[4], aut spirituum[5] : exhibentur ut præ multitudine innumerabiles[6], a Deo creati[7], hominibus superiores[8], spirituales[9], cælestes[10] et ad thronum Dei religiose adsistentes[11], ut decreta Dei omnipotentis exsequentes[12], vo-

[1] *D. B.*, 428. — [2] *D. B.*, 1783.
[3] *Genes.*, XVI, 7, 9; XIX, 1, 15; XXI, 17; XXII, 11-15; XXIV, 7, 40; XXVIII, 12; XXXI, 11; XXXII, 1; XLVIII, 16.
[4] *Job*, I, 6; II, 1. — [5] *Ps.*, CI, 6. — [6] *Genes.*, XXVIII, 12.
[7] *Genes.*, I, 1; *Exod.*, XX, 11.
[8] *Genes.*, XXI, 17; XXII, 11; XXIV, 7, 40; *Jud.*, VI, 12-21; *Ps.* VIII, 6.
[9] *Num.*, XXII, 31; *Jud.*, VI, 21; XIII, 16, 20.
[10] *Genes.*, XXI, 17; XXII, 11; *Job*, I, 6; II, 1.
[11] *Job.*, I, 6; II, 1; *Isai.*, VI, 3.
[12] *Genes.*, XVI, 7; XIX, 1; XXI, 17; XXII, 15; *Num*, XXII, 22; *Jud.*, II, 1.

luntatem Dei nuntiantes [1], hominibus auxiliantes [2].

b) *Post exsilium*, ex omnium confesso, testimonia de Angelorum existentia invenire est apud Danielem [3], II Esdr. [4], Tobiam [5], Zachar. [6], Machab. [7].

B) In *N. Testamento* frequentius et apertius asseritur Angelorum existentia. In *Evangeliis*, Angelus apparet Zachariæ ad prædicendam nativitatem Joannis, et B. Virgini ad annuntiandum Incarnationis mysterium [8]; necnon Joseph [9] ut ipsum doceat miraculosam Christi conceptionem et mortem Herodis; Angeli apparent pastoribus dicentes : " Gloria in excelsis Deo [10] "; ministrant Christo, post ejus tentationem [11]. Multoties apparent ad nuntiandam Christi resurrectionem [12]. Præterea, teste Christo, sunt in cælo plus quàm duodecim legiones angelorum [13], angeli puerorum semper vident faciem Patris [14], angeli in die judicii separabunt malos de medio justorum [15], filii resurrectionis erunt æquales angelis [16].

In *Actibus Apostolorum*, videmus Angelum aperientem per noctem Apostolis januas carceris [17], alterum loquentem ad diaconum Philippum [18], alium liberantem Petrum [19], alium percutientem Herodem [20], alium nocte astantem Paulo in mari periclitanti [21].

Plura de *ordinibus* et *officiis* Angelorum tradit *S. Paulus*. Diversi sunt Angelorum ordines, " sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates "; in Verbo, tan-

[1] *Genes.*, XXII, 15; *Num.*, XXII, 35; *Jud.*, VI, 12.
[2] *Genes.*, XXIV, 7, 40; *Exod.*, XXIII, 20, 23; XXXII, 34; XXXIII, 2; *Genes.*, XLVII, 16; *Judith.*, XIII, 20. Ex quibus satis apparet quam falso aliqui *Rationalistæ* contenderint Judæos *in exsilio* a Persis mutuasse suam doctrinam de Angelis.
[3] III, 57, 58, 95; VI, 10; VIII, 13; X, 13, 21, 51; XIV, 33.
[4] IX, 6. — [5] III, 25; XII, XV, 19, 20; XIII. — [6] I, 9.
[7] II *Mach.*, XI, 6. — [8] *Luc.*, I, 11, 26 sq.
[9] *Matth.*, I, 20; II, 13, 19. — [10] *Luc.*, II, 13. — [11] *Matth.*, IV, 11.
[12] *Matth.*, XXVIII; *Marc.*, XVI; *Luc.*, XXIV; *Joan.*, XX, XXI.
[13] *Matth.*, XXVI, 53. — [14] *Matth.*, XVIII, 10.
[15] *Matth.*, XIII, 49; cf. *Matth.*, XIII, 41; XXIV, 31.
[16] *Luc.*, XX, 36. — [17] V, 19. — [18] VIII, 26.
[19] XII, 7-15. — [20] XII, 23. — [21] XXVII, 23.

quam rerum omnium causa ideali, exemplari, æterna, creati sunt [1], — angeli sunt spiritus intellectu præditi, cùm cognoscant et adorent Deum; sunt longe inferiores Filio [2], quamvis summi Regis ministri, quibus Deus opera sua perficienda committit præsertim in gratiam eorum qui salutem adepturi sunt [3]; — mali autem angeli hominum incredulorum mentem excæcant ut Evangelii lumen non perspiciant [4]; — et ad facilius decipiendos homines, Satanas, angelus tenebrarum et perversitatis, in angelum lucis et sanctitatis se quandoque transfigurat [5].

618. Angeli autem in Scripturis exhibentur ut : **a**) veræ *substantiæ*, non autem meræ abstractiones mentis; nam liberant Loth, eum manuducendo ex Sodoma [6], custodiunt homines [7], Deum adorant [8]; quidam ex ipsis peccant et in infernum detruduntur [9]; **b**) *Deo inferiores*, nàm ab ipso *creantur* et mittuntur tanquam *famuli* [10]; **c**) *hominibus præstantiores* [11]; **d**) *mere spirituales*, tum quia nusquam de eorum corpore loquitur Scriptura; asserit quidem Angelos apparuisse sub corporali specie, non autem eos esse corpori naturaliter seu personaliter unitos [12]; tum quia sæpe vocantur *spiritus*; atqui illa vox, quando de naturis intellectualibus prædicatur, prout sunt Angeli, designat semper substantiam omnino incorpoream, v. g. : " Spiritus est Deus [13] "; homines autem qui corpus habent, non vocantur spiritus nisi post mortem, quando jam a corpore separati sunt : " Existimabant se *spiritum* videre [14] ".

[1] *Coloss.*, I, 16. — [2] *Heb.*, I, 4-7. — [3] *Heb.*, I, 14.
[4] *II Cor.*, IV, 4. — [5] *II Cor.*, XI, 14. — [6] *Gen.*, XIX, 16.
[7] *Ps.* XC, 11-12. — [8] *Hebr.*, I, 6. — [9] *II Petr.*, II, 4.
[10] *Heb.*, I, 14; *Col.*, I, 16. — [11] *Ps.* VIII, 6; *II Petr.*, II, 4.
[12] Ita *Raphael* angelus Tobiæ dicit (*Tob.*, XII, 19) : " *Videbar* quidem vobiscum manducare et bibere, sed ego cibo invisibili, et potu qui ab hominibus videri non potest, utor "; ex quo inferre licet Angelos non vere uti cibo humano, nec habere corpus sibi naturaliter unitum, sed apparens. — Cf. dom LEGEAY, O. S. B., *L'Ange et les Théophanies d'après la doctrine des Pères*, in *Revue thomiste*, X, 138 sq., 405 sq.
[13] *Joan.*, IV, 24.
[14] *Luc.*, XXIV, 37-39.

619. 2° *Tradit.* Usque ad VII[um] sæculum, fere omnes Patres Angelos memorant, sed breviter; ac præterea de eorum natura sæpe hæsitando aut etiam erronea admittendo, quæ a libris apocryphis et neoplatonicis mutuantur.

a) Angeli scilicet *a Deo* creati sunt, intellectu et libertate præditi, juxta omnes.

b) *Spiritualitas* autem absoluta Angelorum non clare asseritur a quibusdam Patribus, præsertim quia difficile concipiebant aliquam creaturam esse realem quin simul adjunctum haberet corpus saltem tenue et æthereum. Ita *S. Justinus* [1], *Athenagoras* [2], *S. Irenæus* [3], *Tertullianus* [4], *Clemens Alex.* [5], *S. Cyprianus* [6], *Lactantius* [7], *S. Ambrosius* [8], corpus quoddam æthereum, lucidum, cæleste, spirituale Angelis attribuunt.

Post quartum sæculum, Patres Græci angelos profitentur incorporeos, immateriales, spirituales [9]. *S. Chrysostomus* absurdam et blasphematoriam vocat sententiam juxta quam Angeli habuerunt commercium carnale [10]. Attamen, ex diversis textibus apparet hanc spiritualitatem a Patribus Græcis reputatam esse tantum relativam [11]. *Pseudo-Dionysius* ipse supponit potius quam diserte affirmat spiritualitatem absolutam [12].

c) Post sæculum XII, *communiter* theologi docent angelos esse omnino incorporeos. Attamen, juxta Scotum, Angeli, etsi mere spirituales, componuntur ex forma et materia incorporea, quatenus in eis invenitur aliquid potentiale (*materia*) et actuatio potentialitatis (*forma*).

620. 3° *Rat. suadetur.* **a**) *Ex ordine universi*, qui, posita angelorum existentia, melius servatur :

[1] *Apol.*, II, 5, *P. G.*, VI, 432. — [2] *Leg.*, 24, *P. L.*, VI, 984.
[3] *Hær.*, III, 20, 4, *P. G.*, VII, 944.
[4] *Idol.*, IX, *P. L.*, I, 671; *Cult. femin.*, I, 2, *P. L.*, I, 1305.
[5] *Ped.*, III, 2, *P. G.*, VIII, 576; *Strom.*, III, 7, *P. G.*, VIII, 1161; V, 1, *P. G.*, IX, 24. — [6] *De hab. Virg.*, 14, *P. L.*, IV, 857.
[7] *Div. inst.*, II, 15, *P. L.*, VI, 333.
[8] *De virgin.*, I, 8, *P. L.*, XVI, 203.
[9] Ita, v. gr., DIDYMUS, *de Spiritu Sancto*, I, 5, 6, *P. G.*, XXXIX, 1037; EUSEBIUS CÆSAR., *Dem. evang.*, IV, I, *P. G.*, XXII, 252; S. BASILIUS, *Hom. Quod Deus non sit auctor mali*, 9, *P. G.*, XXXI, 349. Cf. TIXERONT, *Hist. des dogmes*, t. II, p. 33.
[10] *In Genes.*, homil. XXII, 2. *P. G.*, LIII, 187.
[11] Ita S. CYRILLUS HIEROSOL., *Catech.*, XVI, 16, *P. G.*, XXXIII, 939. — [12] *Cæl. Hier.*, XV, *P. G.*, III, 328-340.

tunc enim adsunt entia mere corporalia, corporalia simul et spiritualia, et tandem mere spiritualia. Sed, sine angelis, series ascendens creaturarum abrupta apparet; **b**) aliunde, cum angelis, habetur in mundo perfectissima imago divini Intellectus; et Deus majorem gloriam accipit per angelorum cognitionem et laudem optimam [1].

III. *De dotibus Angelorum naturalibus.*

621. 1° *Angeli intellectu gaudent proprie dicto*, quo scilicet sine discursu, mero intuitu, cognoscunt seipsos, Deum, alios angelos et homines, et futura necessaria. Naturaliter autem non cognoscunt cum certitudine futura libera vel secreta cordium [2].

2° *Consequenter Angeli voluntate libera gaudent* : voluntas enim sequitur intellectum; aliunde angeli mereri et demereri potuerunt [3].

3° *Angeli sunt in loco, non circumscriptive* ad modum corporum, sed *definitive*, ita ut toti sint in qualibet parte loci quem occupant, sicut anima nostra tota est in qualibet parte nostri corporis [4].

4° *Angeli naturaliter potentia præstant hominibus.* Quousque autem eorum virtus sese extendat nescimus; sed, cùm sint creaturæ, nil possunt agere contra Dei absolutam voluntatem.

IV. *De Angelorum gratia et lapsu.*

622. 1° *Angeli non fuerunt creati in supernaturali beatitudine seu beatifica visione, sed quasi in via ad hunc terminum, ornati scilicet gratia sanctificante et donis supernaturalibus* [5]. Certum.

A) *Prius* sic probatur : " De ratione beatitudinis est confirmatio in bono. Sed Angeli non statim ut creati sunt, fuerunt confirmati in bono; quod casus quorumdam ostendit [6] ". Quod quidem optime convenit, nam decet ut nemo, libero arbitrio gaudens, coronetur, nisi legitime certaverit [7].

[1] *Sum. theol.*, I, q. 50, a. 1; *C. Gent.*, II, c. 46, 91; *De Malo*, q. 6, a. 6. — [2] *Sum. theol.*, I, q. 54-59. — [3] *Ibid.*, q. 59 et 60.
[4] *Ibid.*, q. 52 et 53. — [5] *Catech. Rom.*, P. I, a. 1, n. 11.
[6] *Sum. theol.*, I, q. 62, a. 1. — [7] *II Tim.*, II, 5.

B) *Posterius* constat : a) ex locis ubi Angeli dicuntur *filii Dei* [1], *sancti* [2], *angeli lucis* [3]; his enim prædicatis designatur status gratiæ sanctificantis; b) et ex textibus ubi describuntur tanquam beatifica visione fruentes.

623. *Quo tempore* vero gratia ornati fuerint, non potest cum certitudine determinari : " Quamvis super hoc sint diversæ opiniones,... hoc tamen probabilius videtur tenendum, et magis dictis sanctorum consonum est quod fuerint creati in gratia gratum faciente [4] ". — Angelis *omnibus* gratia collata fuit, eisque concessum est *viæ* et *probationis* tempus, quod breve fuit [5].

624. 2° *Quidam Angeli propria culpa peccaverunt, et suppliciis æternis fuerunt deputati* [6].

A) Prius sic a *C. Lateran. IV* declaratur : " Diabolus enim et alii dæmones a Deo quidem natura creati sunt boni, sed *ipsi per se facti sunt mali* [7] ". Quomodo autem Angeli peccare potuerint, optime declarat *S. Thomas* [8] : " Peccare nihil aliud est quam declinare a rectitudine actus, ita ut ille solus impeccabilis sit cujus regula est ipsa voluntas agentis... divina autem voluntas sola est regula sui actus, quia non ordinatur ad superiorem finem. Sic igitur in sola voluntate divina peccatum esse non potest; in qualibet autem voluntate creaturæ potest esse peccatum ".

625. Quærunt theologi *quale peccatum Angeli commiserint.* *Communiter* respondetur primum Angelorum peccatum fuisse *superbiam;* nam ait Scriptura : " Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas; in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio... quoniam *initium omnis peccati est superbia* [9] ". Etenim spiritualis natura afficitur tantum ad spiritualia; proindeque diabolus peccavit inordinate spiritualia appetendo, seu superbiendo, nempe considerando, amando et volendo suam perfectionem quin consideraret, amaret et vellet normam supernaturalem, juxta quam, ex voluntate positiva Dei, hæc perfectio erat prosequenda [10].

Sed *in quo fuerit illud superbiæ peccatum?* Respondet S. Thomas diabolum peccavisse appetendo esse ut Deus,

[1] *Job*, XXXVIII, 7. — [2] *Dan.*, VIII, 13; *Marc.*, VIII, 38.
[3] *II Cor.*, XI, 14. — [4] *Sum. theol.*, I, q. 62, a. 3.
[5] *Ibid.*, q. 62, a. 5. — [6] Cf. F. NAU, *Démons*, in *D. A.*, I, 917 sq
[7] *D. B*, 428. — [8] I, q. 63, a. 1.
[9] *Tob.*, IV, 14; *Eccli.*, X, 15.
[10] Cf. *Sum. theol.*, I, q. 63, a. 2 et 3.

non quidem per *æqualitatem*, sed *per similitudinem* [1] modo inordinato : vel " appetiit ut finem ultimum beatitudinis id ad quod virtute suæ naturæ poterat pervenire, avertens suum appetitum a beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei; vel, si appetiit ut ultimum finem illam Dei similitudinem quæ datur ex gratia, voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ, non ex divino auxilio secundum Dei dispositionem [2] ".

Juxta *Suarez* [3] aliosque, diabolus primum peccavit circa unionem hypostaticam, vel eam inordinate appetendo, vel Christo Domino ipsi revelato obedire denegando.

626. B) Post peccatum suum, *mali angeli æternis suppliciis fuerunt deputati* : " Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos [4] ". Probabilius a Patribus et theologis docetur angelis lapsis pœnitentiæ spatium datum non fuisse [5].

Immo ex angelorum intellectus et voluntatis perfectione deducit S. Thomas eos non potuisse resipiscere. Omnia enim quæcumque cognoscunt angeli, proprie intelligunt seu intuitive et immobiliter apprehendunt sicut nos prima principia apprehendimus; voluntas vero sequitur intellectum, et ideo in angelis eligit *immobiliter.*

V. *De ordinibus Angelorum.*

627. A) *Ingentem esse Angelorum multitudinem* colligitur tum ex eo quod Scriptura eos sub figura exercitus repræsentat [6], tum ex his aut similibus verbis : " Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei [7] ".

B) *Quomodo Angeli ordinentur?* Juxta Scripturam, certo inæquales sunt Angeli. In *novem ordines* dividuntur. Etenim Scriptura et Traditio varia nomina et munera eis tribuunt, et ita pluralitatem ordinum declarant. — *Novem* esse ordines communiter docet Ecclesia, quia, in libris sacris, dantur novem Angelorum nomina, quæ synonyma non sunt et diversos ordines designare videntur.

[1] Scripturæ textus (*Isai.*, XIV, 13-14; *Ezech.*, XXVIII, 2) a multis theologis allati ad hoc probandum, sensu *litterali* non de diabolo, sed de regibus Babylonis et Tyri intelliguntur.
[2] *Sum. theol.*, I, q. 63, a. 3. — [3] *De Angelis*, l. VII, c. 13.
[4] *II Pet.*, II, 4; cf. *Jud.* 6. — [5] *Sum. theol.*, I, q. 74, a. 2.
[6] *III Reg.*, XXII, 19; *Matth.*, XXVI, 53; *Luc.*, II, 13.
[7] *Dan.*, VII, 10.

Pseudo-Dionysius[1] docuit Angelos omnes in *tres hierarchias* distribui, quæ et ipsæ in *tres ordines* seu choros dividuntur, ita ut adsint *novem Angelorum chori;* quem secuti sunt Patres sequioris ævi, præsertim *S. Gregorius M.*[2] et Scholastici fere omnes, ita ut doctrina hæc communis evaserit.

Rem sic declarat *S. Thomas*[3] : *Prima* hierarchia inspicit ordinationes divinæ Providentiæ in ipso Deo, *secunda* vero in causis universalibus, *tertia* vero secundum determinationem ad speciales effectus.

Prima hierarchia, quæ *Deum contemplatur*, complectitur *Seraphim*, *Cherubim* et *Thronos* : *Seraphim* in hoc excellunt quod est omnium supremum, sc. Deo uniri per caritatem; *Cherubim* supereminenter divina secreta cognoscunt; *Throni* autem elevantur ad hoc quod Deum familiariter in seipsis recipiant.

Secunda hierarchia, quæ in *gubernatione mundi* occupatur, tribus pariter ordinibus consistit : *Dominationes* ea determinant quæ agenda sunt; *Virtutes* præbent facultatem ad implendum; *Potestates* ordinant media quibus præcepta impleri possint.

Tertia hierarchia in *exsecutione divinorum consiliorum* versatur. In executione autem cujuslibet actus, sunt quidam quasi incipientes actionem et alios ducentes, et hoc pertinet ad *Principatus;* alii vero sunt qui simpliciter exsequuntur, et hoc pertinet ad *Angelos;* alii vero medio modo se habent, quod ad *Archangelos* pertinet.

§ II. De Angelis custodibus[4].

Angeli boni assistunt Deo præsertim in hominum custodia; dicemus igitur : **a**) de Angelorum custodum *existentia*, **b**) de eorum erga nos *obsequiis*, **c**) necnon de *officiis* quæ erga eos adimplere tenemur.

I. Existentia Angelorum custodum.

1° Quoad singulos homines.

628. 1° **Thesis :** *Sancti Angeli deputantur in custodiam hominum viatorum* (id est in terra

[1] *De cælest. Hierarchia*, c. 6, 10. — [2] *Homil. 34 in Evang.*
[3] *Sum. theol.*, I, q. 108, a. 9. — [4] *Syn. maj.*, n. 800-810.

viventium). Certum est, immo juxta multos, de fide, propter institutionem festi Angelorum custodum et consensum Ecclesiæ universalem.

A) *Script.* Aperte docet Angelos bonos esse ministros Dei quoad salutem hominum, quin tamen asserat cuique homini suum esse angelum custodem. **a**) In *Psalmis*[1] dicitur : " Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis "; atqui hæc verba referuntur ad omnes justos qui confidunt in Deum, ut patet ex initio Psalmi et communi Patrum interpretatione.

b) *Christus* ipse monet pueros minime scandalizandos esse, quia " Angeli eorum (id est qui vigilant super eos) semper vident faciem Patris[2] ". Sed hic de omnibus pueris agitur.

B) Omnia testimonia *Traditionis* quasi contrahuntur et confirmantur facto institutionis *Festi SS. Angelorum Custodum*, et imprimis collecta missæ : " Deus qui ineffabili providentia Sanctos Angelos tuos ad nostram custodiam mittere dignaris ".

C) *Rat. thesis suadetur.* Deus inferiora per superiora gubernare solet; atqui Angeli sunt hominibus superiores; ergo Deus gubernat et protegit homines per Angelos[3].

629. 2° **Corollaria. A**) Quoad *numerum* Angelorum custodum : **a**) Certum est *singulos fideles justos* habere suum proprium Angelum custodem. Illud innuitur in textibus Scripturæ allatis et constat præsertim ex unanimi Patrum consensu, et communi fidelium sensu. Ait *S. Basilius*[4] : " Quod singulis fidelium adsit Angelus nemo contradicet ".

b) Communiter idem asseritur pro *peccatoribus* et pro *infidelibus;* nam Christus mortuus pro omnibus, meruit

[1] *Ps.* XC, 11-12. — [2] *Matth.*, XXVIII, 20; cf. *Hebr.*, I, 14.
[3] Cf. *Sum. theol.*, I, q. 113, a. 1, 2; *C. Gent.*, III, c. 78, 79; *Catech. roman.*, p. IV, c. 9, n. 4 sq. — [4] *Cont. Eunom.*, III, 1.

omnibus media ad salutem; atqui unum ex his mediis, in præsenti dispensatione, est angelica custodia.

B) Quoad *tempus* angelicæ custodiæ : incipit a momento nativitatis, juxta plerosque, immo in sinu materno; continuatur per totam vitam, et in morte cessat.

2° QUOAD COMMUNITATES.

630. A) Valde probabiliter tenent Doctores adesse specialem Angelum custodem pro *Ecclesia*, scilicet S. Michaelem. **a**) Revera ex Scriptura videtur S. Michaelem fuisse olim præpositum Synagogæ [1]; atqui Ecclesia Synagogæ successit. **b**) Verba et preces in officio S. Michaelis, saltem insinuant hunc Archangelum specialem esse protectorem Ecclesiæ.

B) Satis probabiliter etiam asseritur singulis *regnis* et nationibus, imo et *communitatibus* alicujus momenti, v. g., ecclesiis particularibus, religiosis communitatibus, præpositos esse speciales Angelos custodes. Innuitur enim in diversis Scripturæ locis [2].

II. ANGELORUM CUSTODUM
ERGA HOMINES OBSEQUIA.

631. 1° *Quoad corpus.* **a**) Angelus custos a nobis avertit damna exteriora, aut ab eis nos eripit : " Angelus qui eripuit me de cunctis malis [3] "; **b**) nos etiam juvat in negotiis sæcularibus in ordine ad salutem, ut apparet exemplo Tobiæ [4].

2° *Quoad animam* : **a**) Angeli arcent dæmones [5]; **b**) sanctas cogitationes suggerunt [6]; **c**) offerunt Deo nostras orationes aut nostra bona opera et sic eis majorem efficaciam conferunt [7]; **d**) medicinales pœnas quandoque infligunt [8] : pœnæ autem vindicativæ generatim per malos angelos infligun-

[1] *Dan.*, X, 21; XII, 1.
[2] *Exod.*, XXIII, 20; *Deut.*, XXXII, 8; *Dan.*, X, 13; *Zach.*, I, 12; *Act.*, XVI, 9.
[3] *Gen.*, XLVIII, 16; *Ps.* XC, 11 : cf. *Tob.*, VI, 8, etc.
[4] *Tob.*, XII, 3 etc. — Integer *Tobiæ* liber legendus est ut in eo graphica inveniatur descriptio eorum quæ nobis divina Providentia præstat mediante angelorum ministerio.
[5] *Tob.*, VIII, 3. — [6] *Tob.*, VI, 16.
[7] *Tob.*, VII, 12. — [8] *II Reg.*, XXIV, 16.

tur; **e**) tandem, in ipso articulo mortis, specialiter nos adjuvant contra ultimas tentationes, et animas nostras ad cælum vel ad purgatorium ducunt [1].

III. OFFICIA NOSTRA
ERGA ANGELUM CUSTODEM.

632. A *S. Bernardo* hæc officia proponuntur : " Quantam tibi debet hoc verbum inferre reverentiam, afferre devotionem, conferre fiduciam! *Reverentiam* pro præsentia, *devotionem* pro benevolentia, *fiduciam* pro custodia [2] ".

§ III. De Angelis malis.

Angeli mali [3] seu Dæmones hominem impugnant dupliciter : 1° modo ordinario per *tentationem*; 2° extraordinario per *possessionem* et *magiam*.

I. *De tentatione diabolica* [4].

633. Existentia : 1° *Sæpe sæpius dæmones hominem ad peccatum incitant, seu tentant.* De fide ex universali Ecclesiæ magisterio.

A) *Script.* **a**) In *V. Test.* videmus protoparentes ad peccandum a diabolo induci [5], et pium Job variis modis pariter ab eo tentari. **b**) In *N. Test.* diabolus impugnat ipsum Christum [6], Judam proditorem ad magistrum tradendum incitat [7], et Ananiam ut mentiatur Spiritui S. [8]

[1] *Luc.*, XVI, 22. Cf. J. H. NEWMAN, *Dream of Gerontius*, ubi non minus theologice quam poetice describitur luctamen animæ christianæ cum diabolo ante mortem. — [2] *Sermo 12* in Ps. 90, n. 6.
[3] Angeli mali varia sortiti sunt nomina; vocantur *dæmonia* vel *dæmones* (*Deut.*, XXXII, 17; *Luc.*, VIII, 3; *Matth.*, VIII, 31); *spiritus nequam* (*Luc.*, XI, 26; *Act.*, XIX, 12); *spiritus immundi* (*Luc.*, VIII, 29); *mundi rectores tenebrarum harum, spiritualia nequitiæ* (*Ephes.*, VI, 12). Unus ex illis tanquam eorum dux habetur, vocaturque *princeps hujus mundi* (*Joan.*, XII, 31; XIV, 30); *princeps dæmoniorum* (*Matth.*, IX, 34); *Satanas* (*Luc.*, XI, 18); *diabolus* (*Matth.*, XIII, 39); *deus hujus sæculi* (*II Cor.*, IV, 4); *draco magnus, serpens antiquus* (*Apoc.*, XII, 9). — [4] *Syn. maj.*, n. 811-818.
[5] *Gen.*, III, 1-6. Cf. F. NAU, *D. A.*, t. I, p. 917 sq.
[6] *Matth.* IV, 3-10. — [7] *Joan.*, XIII, 2, 27. — [8] *Act.*, V, 3.

Insuper modo generali *S. Petrus* et *S. Paulus* nos admonent ut a diabolica tentatione caveamus : " Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret... Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ [1]... "

B) *Rat.* suadetur. **a**) *Ex parte Dei :* nam tentatio manifestat gratiæ necessitatem pro homine tentato; necnon divinam sapientiam : Deus enim nobis tentatis succurrendo ostendit quomodo sciat ex malo majus bonum elicere. **b**) *Ex parte hominis :* nam per hujusmodi tentationes, ejus *virtus* exercetur et roboratur; melius sentit propriam infirmitatem et ita ad veram *humilitatem* excitatur; tandem, resistendo tentationi, *pœnitentiam* agit pro peccatis præteritis.

634. 2° **Modus quo fit tentatio diabolica** [2].

A) Diabolus *non* potest agere *directe in intellectum et voluntatem;* nam intellectus et voluntas sunt facultates mere spirituales et sui juris, ita ut a Deo solo dependeant et agantur.

B) Sed potest agere : **a**) in sensus *externos* et *internos*, v. g., memoriam et imaginationem ; **b**) in *appetitum sensibilem*, nam hæ facultates sunt *organicæ* et *corporeæ*, et natura corporea obedit angelis. Attamen, in his omnibus casibus, homo liber, cum gratia Dei, tentationem superare potest [3].

II. *De obsessione et possessione diabolica.*

635. 1° **Notio.** **a**) *Obsessio* est actio dæmonis, qui *ab extra* veluti obsidet hominis corpus diversis molestiis illud afficiendo, simulque ani-

[1] *I Petr.*, V, 8-9; *Ephes.*, VI, 12; cf. *Luc.*, XXII, 31; VIII, 12.
[2] Cf. *Catech. Trident.*, p. IV, sexta petit., n. 5; SCHRAM, *Instit. theol. myst.*, § CXIV seq.; S. BONAVENT., *In 2 Sent.*, dist. 8, p. 2, a. 1.
[3] *I Cor.*, X, 13.

mam gravibus tentationibus vexando, ut refertur, v. g., in historia S. Antonii.

b) *Possessio* est actio dæmonis, qui corpus hominis *intrat*, in eo habitat, ibique operatur, sensibus et membris utendo, insolitosque actus producendo.

Signa diabolicæ possessionis, juxta *Rituale* Romanum, sunt " ignota lingua loqui pluribus verbis vel loquentem intelligere, distantia et occulta patefacere, vires supra ætatis seu conditionis naturam ostendere et alia id genus quæ, cum plurima occurrunt, majora sunt indicia ".

636. 2° **Thesis :** *Possessiones dæmoniacæ admittendæ sunt, etiam post Christum.* Certum.

A) *Script.* **a**) Sæpe enim fit mentio in *Evangelio* de obsessis a dæmone et de ægrotis qui ab eis distinguuntur : " Obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus et tormentis comprehensos, et qui dæmonia habebant [1] ".

b) Insuper *Christus* alloquitur dæmones eos increpans, vetansque ne loquantur, aut eis præcipiens ut exeant : " Dæmonia multa ejiciebat, et non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum... Surde et mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo, et amplius ne introeas in eum [2] ".

c) Tandem Christus Apostolis tradit *potestatem dæmones ejiciendi*, ut distinctam a potestate morbos curandi [3]. Atqui si dæmoniacæ possessiones nihil aliud sunt nisi morbi naturales, Christus Judæos et Apostolos sua agendi ratione suisque verbis decepit; quod quidem repugnat.

B) *Tradit.* Innumeris *Patrum* testimoniis constat veras fuisse dæmonum possessiones in

[1] *Matth.*, IV, 24; VIII, 16.
[2] *Marc.*, I, 34; IX, 24; *Luc.*, VIII, 30.
[3] *Matth.*, X, 1; *Marc.*, XVI, 17.

primis sæculis, christianosque potestatem habuisse spiritus immundos expellendi. Idem confirmatur ex *praxi Ecclesiæ*, quæ specialem ordinem *Exorcistarum* instituit ad dæmones abigendos, et in *Rituali* preces speciales habet ad liberandos obsessos a diabolo; necnon ex *historia*, quæ plures possessionis casus refert, de quorum veritate dubitare difficile est [1].

C) *Ratione* ostendi potest diabolicæ *possessionis possibilitas*, posita dæmonum existentia. Cùm enim diabolus magna sagacitate et potestate polleat, certe multo plura stupenda producere potest quam hypnotismi cultores; atqui isti personam magnetizatam ita regere possunt, ut vires ejus physicas et psychicas pro libitu dirigant, etiam contra ipsius inclinationem; ergo idem a fortiori valet diabolus.

Si inquiritur autem *cur Deus possessionem permittat*, respondet *S. Bonaventura* [2] *:* " Permittit autem hoc Dominus sive ad gloriæ suæ ostensionem (*Joan.*, IX, 3), sive ad peccati punitionem, sive ad peccantis correptionem (*I Cor.*, V, 3), sive ad nostram eruditionem ".

637. 3° Remedia, quæ adhiberi solent ad dæmones arcendos, sunt : **a**) conscientiæ purgatio per confessionem sacramentalem; **b**) usus Eucharistiæ; **c**) oratio cum jejunio; **d**) sacramentalium usus, præsertim aquæ benedictæ; **e**) tandem exorcismi, qui tamen caute adhibendi sunt, nec sine licentia episcopi, si publice et solemniter fiant.

III. *De magia.*

638. Notiones. *Magia* in genere est *potestas mira et insolita patrandi.* Duplex distinguitur : *naturalis*, qua mira efficiuntur per occul-

[1] Cf. Ribet, *La Mystique divine*, p. 198 sq. : Leriche, *Etude sur les Possessions en général et sur celles de Loudun en particulier*, Paris, 1859; J. Segaud, *Une manifestation diabolique* (thèse), Lyon, 1899.
[2] *In 2 Sent.*, dist. 8, p. 2, a. 1, q. 1.

tas naturæ vires [1], vel dexteritatis ope; *diabolica*, seu *nigra*, qua prodigia producuntur dæmonis ope.

Distinguunt theologi *crimen*, *artem* et *factum* magiæ. — *Crimen* magiæ est impius conatus mira patrandi, ope dæmonis, per pactum sive explicitum sive implicitum cum dæmone ipso. *Ars magica* est facultas, positis quibusdam signis, miros effectus, dæmonis ope, certo et constanter producendi. Ejus existentia non debet facile admitti, S. Thoma approbante [2]. *Facta magica* sunt phænomena, dæmonis ope patrata, quæ nec viribus physicis nec hominis industria explicari possunt. Talia facta commemorantur : **a**) in *Script. :* " Vocavit autem Pharao sapientes et maleficos, et fecerunt etiam ipsi per incantationes ægyptiacas et arcana quædam similiter [3] "; item, *in N. T.*, agitur de operibus magicis a Simone, Elyma et puella pythonissa patratis [4]; et a Christo Pauloque prænuntiatur signa magna et prodigia futura esse tempore Antichristi; **b**) apud *Scriptores ecclesiasticos :* licet quædam fabulosa sint, non pauca tamen fidem sibi commendant, propter doctrinam et pietatem testium.

IV. *De factis ad magiam accedentibus, præsertim magnetismo, spiritismo et hypnotismo* [5].

639. Status quæstionis. Nostra ætate, sub nomine *magnetismi*, *spiritismi*, et *hypnotismi*, multa publici juris facta sunt phænomena, de quibus inquiri potest utrum sint diabolica necne.

A) *Magnetismi animalis* inventor agnoscitur *Antonius Mesmer*, († 1815) Vindobonensis medicus, qui putavit se mirum invenisse medium in fluido quodam subtilissimo, quod supponitur ex animalium corporibus manare, imo omnia prorsus corpora pervadere.

Tria sunt præsertim phænomena magnetismo adscripta : **a**) *convulsiones;* **b**) status *paralysis* et *catalepsis*, in quo membra rigida sunt et sensibilitas evanescit; **c**) *somnus* magneticus, in quo magnetizatus, licet sensuum usu destitutus, videt tamen, audit et loquitur, imo mira cognoscit

[1] Nonnulli scientiarum cultores in suspicionem commercii cum diabolo venerunt, quia ex diligenti virium naturalium investigatione quædam facere potuerunt, quæ a communi plebe tanquam prodigia existimabantur.
[2] *Sum. theol.*, I, q. 110, a. 2. — [3] *Exod.*, VII, 11.
[4] *Act.*, VIII, 9, 11; XIII, 8; XVI, 16. — [5] *Syn. maj.*, n. 820-827.

quæ antea ipsi ignota erant, actionesque perspicit quæ occulte vel procul peraguntur.

640. B) *Spiritismus* modernus ortum habuit in Statibus Fœderatis Americæ, sed mox in tota Europa percrebuit, et annis 1852-1854 communis factus est. Diversæ autem fuerunt spiritismi formæ : aliquando enim spiritus responsa edebant mediantibus mensis rotantibus, aut per *medium* seu personam intermediam; nonnunquam autem directa fiebat spirituum evocatio et apparitio. Attamen minime dubitandum est plurimas fraudes in his omnibus intervenisse.

Inter phænomena quæ *scientifice* perpensa fuerunt, et a fraudibus immunia esse existimantur, præcipua hæc sunt.

Phænomena physica : a) *strepitus* tabulæ, quæ responsa profert; b) objecta parietibus affixa decidunt et confuse moventur; c) scamnum in quo *medium* sedet, in aera levatur : quod *levitatio* vocatur; d) flammæ apparent; e) apparent manus humanæ, pedes, caput, integrum corpus humanum quod ambulat et loquitur.

Phænomena intellectualia : a) manifestantur facta distantia, deteguntur objecta amissa; b) dantur responsa pia, hæretica, obscæna pro mente, ingenio et dispositionibus adstantium; c) revelatur præsentia spiritus nequam et res sacras horrentis, ut constat ex *convulsionibus* tabulæ quando ei imponuntur rosaria benedicta [1].

641. C) *Hypnotismi* phænomena triplicis distinguuntur generis : a) *somatica* seu *corporalia*, quæ sunt catalepsis, lethargia et somnambulismus; b) *intellectualia* quorum præcipuum est *mentalis suggestio* quæ fit præsertim in statu somnambulismi : videlicet hypnotizatus ea omnia audit et exsequitur quæ ab hypnotizante suggeruntur et imperantur; c) *mixta*, quæ in corpore, mediante imaginatione, producuntur, ut sudor sanguineus.

Quid de his phænomenis sentiendum sit declarabit sequens

642. Thesis : *Phænomena magnetismi, spiritismi vel hypnotismi quibus occulta, remota ac futura deteguntur, diabolica sunt; cetera vero vel fraude vel legibus naturalibus explicari possunt.*

[1] Quæ ab *oculatis* testibus fide dignis relata sunt, ut a D. D. GODF. BROSSAIS SAINT-MARC, *Rapport épiscopal sur les tables tournantes et parlantes*, 6 jul. 1853, ex archiviis *Cancellariæ Rhedonensis*.

Prob. : A) *Auctoritate.* Thesis deducitur ex variis *S. Officii* responsis, ex quibus constat : 1) *in se* multa ex his phænomenis non esse præternaturalia, nec illicita; 2) alia vero nullam habere proportionem cum mediis adhibitis, ideoque esse illicita.

S. Officium (23 jun. 1840) ad quæstionem : Utrum magnetismus, generatim acceptus et in se, censeri debeat licitus aut illicitus, respondit : " Remoto omni errore, sortilegio, explicita aut implicita dæmonis invocatione, usus magnetismi, nempe, merus actus adhibendi media physica aliunde licita, non est moraliter vetitus, dummodo non tendat ad finem illicitum, aut quomodolibet pravum. Applicatio autem principiorum et mediorum pure physicorum ad res et *effectus vere supernaturales*, ut physice explicentur, non est nisi deceptio omnino illicita et hæreticalis ". Quæ decisio 28 jul. 1847 renovata fuit.

Quinam vero sint *illi effectus supernaturales*, declaratur in epistola *S. Officii*, 30 jul. 1856 : " Quanquam generali hoc decreto satis explicetur licitudo aut illicitudo in usu aut abusu magnetismi, tamen adeo crevit hominum malitia, ut neglecto licito studio scientiæ, potius curiosa sectantes magna cum animarum jactura, ipsiusque civilis societatis detrimento, ariolandi, divinandique principium quoddam se nactos glorientur. Hinc *somnambulismi* et *claræ visionis*, uti vocant, *præstigiis* mulierculæ, gesticulationibus non semper verecundis abreptæ, se *invisibilia* quæque *conspicere* effutiunt, ac de ipsa religione sermones instituere, *animas mortuorum evocare*, responsa accipere, *ignota* ac *longinqua detegere*, aliaque id genus *superstitiosa* exercere ausu *temerario* præsumunt. In hisce omnibus, quacumque demum utantur arte vel illusione, *cùm ordinentur media physica* ad effectus *non naturales*, reperitur *deceptio* omnino *illicita* et *hæreticalis*, et *scandalum* contra honestatem morum [1] ".

Præterea *S. Officium* (24 ap. 1917) prohibuit " manifestationibus spiritici quibuscumque assistere [2] ".

[1] *A. S. S.*, I, p. 177. — [2] *A. A. S.*, XI, p. 268.

643. B) *Rat.* — *1ª pars :* Manifestatio *occultorum*, præsertim futurorum, *viribus naturalibus tribui nequit;* quia nulla adest proportio inter hanc cognitionem certam et vires naturales tum magnetizantis, tum magnetizati, vel cujuscumque fluidi. — Etenim facultates nostræ, etiam superexcitatæ, non possunt, contra leges naturæ, videre secreta cordium aut futura, quæ soli Deo nota sunt. Aliunde, fluidum magneticum, utpote materiale, si ejus existentia admittitur, nequiret immediate afficere nostrum intellectum qui est immaterialis, nec mediantibus sensibus qui nihil intellectui nuntiare possunt præter sua sensibilia. Ad superiorem igitur causam recurrere necesse est. Quæ causa neque Deus neque bonus Angelus esse potest, nam in usu spiritismi, magnetismi vel hypnotismi quatenus ad *occultorum* detectionem adhibetur, tot sunt nugatoria, indecora, inhonesta ut Deum ejusque Angelos prorsus dedeceant. Remanet igitur ut causa illa sit ipse diabolus. Præsertim vero spiritismus, utpote *evocatio saltem prætensa spirituum*, est illicitus, ejusque doctrina erroribus scatet contra fidem.

644. *2ª pars :* Phænomena *physica* et *intellectualia vires adstantium non superantia causis naturalibus* vel *fraudi* tribui possunt. " Nam, ut recte ait *Lehmkuhl*[1], plane insolita accidere posse in homine nervorum et cerebri alteratione atque omnino naturali modo, certissimum est; imo hallucinationes stupendas aliquando naturali omnino modo fieri constat ".

1) Sane principium generale est nihil supernaturale habendum esse nisi quod aliter explicari nequeat. Atqui phænomena præsertim hypnotica sive mechanica, sive physiologica, sive intellectualia, dummodo vires adstantium non superent, plerumque explicari possunt per imaginis influxum in sensus et ipsum corpus; hic enim influxus, etiam tempore vigiliæ, adeo vehemens est ut ad morbum causandum haud raro plane sufficiat [1].

[1] *Theol. moral.*, n. 501 (994, not. 1).

2) *Suggestio* ipsa nihil miraculosi præ se fert, cùm sit aliquo modo similis iis quæ in statu naturalis somnii occurrunt; siquidem sæpe sæpius dormientibus contingit ut imaginarias rerum similitudines, quæ in eorum phantasia repræsentantur, tanquam *reales* habeant [2]. Jamvero hypnotizatus, suggerente hypnotizante, in phantasia sua vivide percipit similitudines rerum quæ describuntur, easque tanquam reales existimans, eodem modo agit ac si res ipsas vere perciperet. — Auctoritas autem quam hypnotizans in hypnotizatum exercet, explicatur tum per consensum initio ab hypnotizato datum, quo propriam voluntatem veluti abdicat, tum per influxum quem hypnotizans directe in sensus ac nervos, *indirecte* in voluntatem subjecti obtinet [3]; — nec absolute repugnat *suggestio in distans tempus*, dummodo in memoriam hypnotizati uno vel altero medio revocetur; ejus enim efficacia virtualiter perseverare potest.

3) Aliunde phænomena, quæ *regulariter* et *modo* fere *constanti* scientificis experimentis producuntur, non facile dæmoni tribuenda sunt. Atqui pleraque hujusmodi phænomena ita obtineri asserunt testes fide digni [4].

Nonnulli quidem ex eo quod quædam magnetismi facta sint diabolo tribuenda, arguunt omnia ab eo causari. Quod tamen argumentum manifesto vitio laborat.

CAPUT III.

De homine [5].

Post dicta de Angelis, de homine disputare licet, nempe de ejus *origine*, *elevatione* et *lapsu*.

[1] Quod jam notaverat S. THOMAS, *C. Gent.*, lib. III, c. 99. Cf. COCONNIER, O. P., *L'hypnotisme franc.*

[2] Contingit etiam ut homo dormiens et somnians colloquium ineat cum altero vigile, dummodo hic filum somnii non abrumpat.

[3] Cf. COCONNIER, *op. cit.*, p. 347 sq.

[4] *Revue thomiste*, 1895, p. 413 sq., 577 sq., 693 sq.

[5] Præter opera in *Syn. maj.* allegata, cf. A. D'ALÈS, *D. A.*, t. II, 437-514.

ART. I. DE HOMINIS ORIGINE [1].

Circa originem hominis, quatuor breviter exponemus : 1° protoparentum *creationem;* 2° humani generis *unitatem;* 3° *naturam* hominis; 4° *ortum* singulorum hominum.

I. DE PROTOPARENTUM CREATIONE.

645. Errores. Prætermissis antiquis erroribus, pauca de *transformistarum* theoriis attingere debemus.

a) Qui *materialistæ* et *positivistæ* vocantur contendunt tum corpus tum animam hominis, per naturales evolutionis leges, absque Dei interventu, originem ducere a bruto : ita, v. g., *Darwin*, *Spencer*, *Haeckel*, *Vogt*. Talis error evidenter mosaicæ narrationi opponitur. **b)** *Spiritualistæ* vero seu *mitigati* tenent corpus hominis progressiva evolutione alicujus speciei animalis paulatim formatum esse, et, quando aptum fuit ad altiorem vitam, directe a Deo animam rationalem accepisse : ita *Mivart*, paucique alii.

646. Thesis : ***De fide est protoparentes a Deo creatos esse tum quoad corpus tum quoad animam : communis et vera sententia est etiam corpus hominis fuisse a Deo immediate formatum.***

Hominem fuisse a Deo creatum, saltem *mediate*, tam clare declaratur in Scriptura ut a nullo christiano negari possit; siquidem legitur in *Genesi* [2] : " Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculum et feminam creavit eos ".

Sed insuper *communiter* tenetur Deum *immediate* formavisse corpus Adæ ex limo terræ, ejusque animam *creavisse* quasi spiraculum vitæ.

1° *Script.* enim ita describit formationem corporis protoparentum : " Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ "... " Tulit unam de costis ejus, et replevit carnem pro ea. Et ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat

[1] *Syn. maj.*, n. 828-843. — [2] *Gen.*, I, 27.

de Adam, in mulierem [1] ". Porro *sensus obvius* est corpus Adami immediate ex limo terræ, id est, ex materia inorganica, non autem ex corpore alicujus bruti, formatum fuisse, et corpus Evæ ex Adami costa.

Nam **a)** textus hebraicus idem sonat ac : Deus formavit hominem pulverem de terra, sed Deus dedit pulveri formam hominis; porro hoc ægre intelligi potest de formatione mediata, juxta leges evolutionis. **b)** Præterea quando ibidem legitur " inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ ", hæc verba de actione Dei immediata intelliguntur; ergo a pari, vi parallelismi, prior versiculi pars eodem modo intelligi debet. **c)** Iterum constat Evam fuisse immediate a Deo formatam quoad corpus, non autem ex bruto; atqui sicut ipsa dicitur de *viro sumpta*, ita Adamus dicitur *de limo terræ* formatus.

2° Accedit *Patrum* et *theologorum* interpretatio fere unanimis, exceptis *Origene, Cajetano* paucisque aliis. Sic *S. Irenæus* dicit [2] : " Sumpsit Deus *limum de terra*, et formavit hominem ".

647. 3° *Ratio* id confirmat. Ubi enim sunt *essentiales* differentiæ inter duo entia, ibi admitti nequit origo a communi parente. Atqui inter hominem et simium, essentiales sunt differentiæ sive quoad *corpus* sive quoad *animam*.

A) Quoad *corpus*, **a)** simii sunt *scandentes (grimpeurs, climbers)* et quatuor manibus prædititi *(quadrumanes)* dum homines sunt *incedentes* seu *ambulantes (marcheurs, walkers)* et duabus tantum manibus prædititi *(bimanes)*; **b)** homo et simius evolvuntur diverso, immo contrario ordine : sic angulus *sphenoidalis* post nativitatem minuitur in homine, dum augetur in simio; **c)** adsunt pariter differentiæ inter anatomicam structuram simii et hominis, ita ut plerique transformistæ hodie agnoscant hominem non a

[1] *Gen.*, II, 7, 21-22. — Hic notandum est, ex decreto *Commis. bibl.*, 30 jun. 1909, sensum litteralem historicum trium priorum capitum Geneseos non posse in dubium vocari, speciatim ubi agitur de *peculiari creatione hominis* et de *formatione primæ mulieris* ex primo homine.

[2] *Adv. Hæres.*, lib. V, c. 3, n. 2, *P. G.*, VIII, 1129. Cf. JOURNEL, n. 225. *Indicis theol.*

simio, sed a remoto communi parente descendere; **d**) tandem homo *facultate loquendi*, seu exterius clare et distincte ideas et sensationes exprimendi gaudet, dum simius ea caret.

B) *Præcipua* tamen differentia in eo sita est quod homo *ratione* gaudet, simius autem ea caret. Siquidem cognoscimus *inextensa* et *universalia*, notiones substantiæ et accidentis, causæ et effectus, boni et honesti, etc., quæ facultatem inextensam et spiritualem supponunt; proindeque homo est animal *rationale*, *morale*, *progressivum* et *religiosum*; — dùm e contra bruta cognoscunt tantummodo *particularia*, et quidem concreto modo prout sensus afficiunt, *extensa* et quidem extenso modo; hinc veri progressus, moralitatis et religiositatis sunt incapacia : opera sua *eodem prorsus modo* perficiunt ac bruta ejusdem speciei mille ante annos conficiebant; nec ullum *remorsus* sensum unquam experiri videntur, aut *religionis* actum perficere.

648. Corollarium. Sic *opinio Mivart* judicari potest : **a**) *Theologice* non est hæretica, sed ex dictis videtur prima facie mosaicæ narrationi contraria. Præterea Rom. Congregationes pluries hanc opinionem reprobarunt, prohibendo ne catholici scriptores eam propugnarent [1]. **b**) *Philosophice* non est omnino impossibilis : ob Dei omnipotentiam. Sed tamen improbabilis videtur; corpus enim non est humanum nisi anima humana informetur, anima igitur belluina, quæ prius informabat corpus, debuisset prius expelli, eique substitui anima spiritualis, quod sane magis repugnare videtur quam traditionalis modus rem exponendi. **c**) Sed *scientifice* est mera et gratuita hypothesis, cùm conjecturis potiusquam factis innitatur.

[1] Ita *Leroy* et *Zahm*, qui hanc opinionem ut probabilem defendebant, mandatum acceperunt ut suos libros a mercatura removerent. Cf. PESCH., n. 108.

II. DE UNITATE GENERIS HUMANI.

649. Errores. Unitas generis humani negata fuit : **a**) a *Præadamitis*, qui, duce *Isaaco de la Peyrère* (1655), contenderunt jam ante Adamum aliquos exstitisse homines, et Adamum esse patrem Judæorum, non autem Gentilium; **b**) a *Coadamitis*, seu *Polygenistis*, secundum quos, plures simul humanæ familiæ exstiterunt Adamo coævæ.

650. Thesis : *Universum genus humanum ab uno protoparente Adam ortum habuit.* Certum et fidei proximum.

1° *Script.* **a**) *Directe* asseritur nullum exstitisse hominem quando Adam creatus fuit. "Et homo non erat qui operaretur terram"... "Adæ vero non inveniebatur adjutor similis ejus" [1]. Hinc Adam vocatur pater orbis terrarum et Eva mater cunctorum viventium [2]. Iterum S. Paulus directe asserit omnes homines *ex uno* descendere : " Fecit ex uno omne genus hominum habitare super terram [3]". **b**) *Indirecte* idem constat ex doctrina S. Pauli, quam confirmat catholica Traditio de peccato originali, secundum quam omnes nascuntur originali labe infecti, eo quod omnes ex eodem capite naturam peccato infectam trahunt [4].

2° *Rat. confirmatur.* Hodie siquidem fere omnes docti fatentur *omnibus hominibus* plura inesse quæ arguunt *identitatem specificam*, nempe : anatomicam corporis structuram, physiologicas operationes, leges generationis et partus, loquendi facultatem, indefinitam fecunditatem matrimoniorum quæ inter homines diversarum varietatum contrahuntur, vim ratiocinandi, sensum moralem et religiosum, etc [5].

Diversitates ex colore, cerebri volumine et pondere, faciali angulo, lingua et idiomate, non sunt substantiales,

[1] *Genes.*, II, 5, 20. — [2] *Sap.*, X, 1; *Genes.*, III, 20.
[3] *Act.*, XVII, 26. — [4] *Rom.*, V, 12.
[5] Cf. DE QUATREFAGES, *Unité de l'espèce humaine*, *L'espèce humaine*; VIGOUROUX, *Les livres saints et la Critique*.

sed *accidentales*, ex confesso peritorum in scientiis ethnographicis [1].

III. De natura hominis.

651. Thesis I[a] : *Homo constat ex corpore organico et anima rationali, spirituali et immortali, in unam naturam coalescentibus.* Certum.

1° *Script.* : **a**) Deus dicitur formasse *corpus* Adami ex limo terræ, eique inspirasse *spiraculum vitæ* seu *animam*, et quidem *spiritualem*, cùm ratione sit homo *imago Dei* qui est spiritus; prætereа sic hominem factum esse "in animam viventem [2]", seu unius naturæ anima specificatæ; **b**) quæ de *Sheol* prædicantur supponunt animæ immortalitatem [3]; idem constat ex resurrectione quorumdam mortuorum [4] et ex praxi mortuos evocandi [5]; **c**) apud *Prophetas* [6], in libris *Sapientialibus* [7], in libris *Machabæorum* [8] diserte asseritur spiritualitas et immortalitas animæ; **d**) in *N. Testamento*, anima humana nobis repræsentatur ut omnino distincta a corpore cui supervivit [9], ut spiritus sciens quæ sunt hominis [10], ut immortalis et capax vitæ æternæ.

2° *Tradit.* Patres haud raro affirmant spiritualitatem et immortalitatem animæ humanæ. Ita legitur in *Const. Apostolorum* [11] : "Confi-

[1] TOPINARD, materialista, *Revue d'Anthrop.*, oct. 1886; DARWIN, *Descent of man*, GIESSWEIN, *La réductibilité des langues*, in *Congrès scientif. intern.*, 1891, Philologie, p. 24 sq. — [2] *Genes.*, II, 7.

[3] *Genes.*, XV, 15; XXV, 8; XXXV, 28; XLIX, 32; *Num.*, XX, 26; *Judic.*, II, 10, etc.

[4] Ita Elias suscitat filium viduæ in Sarepta (*III Reg.*, XVII, 17-24); Eliseus suscitat filium Sunamitidis (*IV Reg.*, IV, 17-37); tactu ossium Elisei revixit cadaver (*IV Reg.*, XIII, 20-21).

[5] *Deuter.*, XVIII, 11; *I Reg.*, XXVIII, 8; *Isa.*, XIV, 19.

[6] *Ezech.*, XXXVII, 10.

[7] *Sap.*, IX, 15; III, 1-4; V, 16; *Prov.*, XII, 28; XIV, 32; *Eccl.* XII, 7; *Eccli.*, 19-21.

[8] *II Machab.*, VII, 23; VI, 26; XII, 43-46.

[9] *Matth.*, X, 28. — [10] *I Cor.*, II, 11.

[11] Lib. VI, c. 11, *P. G.*, I, 938; cfr. JOURNEL, *Enchir. Patrist.*, 147.

temur animam in nobis incorpoream et immortalem".

652. Thesis II[a] : *Anima intellectiva est per se et essentialiter humani corporis forma.*

De fide est ex C. *Viennensi* (1311-12) : "Definientes... quod quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quod *anima rationalis seu intellectiva non sit forma corporis humani per se et essentialiter*, tanquam hæreticus sit censendus [1]".

In hac definitione tria directe includuntur : **a**) animam humanam esse *formam corporis humani* seu substantialiter corpori uniri, sicut forma materiæ unitur; ideoque corpori communicare suum esse, unam cum eo naturam constituens; **b**) et quidem *per se*, id est non per aliud, sed directe, immediate per se ipsam; **c**) *essentialiter*, nempe per suam essentiam (non vero per aliquam facultatem [2], aut operationum conscientiam [3], vel accidentalem influxum), ita ut essentia animæ vere eliciat actiones non solum intellectuales, sed etiam sensitivas et vegetativas simul cum corpore cui unitur.

653. *Corollarium.* Ex quo sequitur *unicam esse animam in homine*, nec admitti *trichotomiam*, vi cujus homo tribus substantiis componitur, *spiritu*, *anima* et *corpore*, prout docuerunt, post Græcos philosophos, *Philo*, *Apollinaris*, *Protestantes* nonnulli, et *Güntherus* [4].

654. *Quomodo* autem anima sit corporis forma? [5] Juxta *Card. Zigliara*, C. Viennense definivit animam esse formam corporis sensu stricte scholastico. Juxta *Palmieri*, qui modernorum atomistarum theorias defendit, Concilium tantum definivit unicam esse animam in homine, quæ dat corpori humano vitam, sed non *quomodo* anima sit corporis forma.

[1] *D. B.*, 481; cf. 738.

[2] Quod docebat *P. J. Olivi*, a C. Viennensi damnatus, asserens nempe animam rationalem informare corpus non per se, sed per facultates sensitivas et vegetativas.

[3] Ita Rosmini, qui hanc propositionem enuntiavit a Leone XIII damnatam : "Unio animæ et corporis proprie consistit in immanenti perceptione, qua subjectum intuens ideam, affirmat sensibile, postquam in hac ejus essentiam intuitum fuerit". *D. B.*, n. 1914.

[4] VIGOUROUX, *Dict. de la Bible*, I, p. 454, 448.

[5] GARRIGOU-LAGRANGE, *Le sens commun...*, p. 128-131.

Aliunde certum est a C. Vienn. non fuisse damnatam Scotistarum theoriam, juxta quam existit in homine, præter animam, forma quæ dat esse corporeum. Sed solidior est doctrina S. Thomæ statuentis nullam aliam formam substantialem esse in homine præter animam intellectivam.

IV. De propagatione generis humani, seu de ortu singulorum hominum.

655. Status quæstionis. *Corpus* singulorum hominum per *generationem* propagatur; sed quæstio est *quomodo anima oriatur*.

A) *Origenistæ* et *Priscillianistæ* docuerunt *præexistentiam animarum*, videlicet : animas per se spiritus incorporeos esse et ab initio omnes a Deo creatas : in pœnam autem suæ defectionis, in corporibus inclusas fuisse.

B) Juxta *Traducianismum*, anima humana de substantia parentum producitur : juxta quosdam, ex ipso semine corporali, juxta alios directe ab anima parentum : quod ultimum systema vocatur etiam *generatianismus* [1]. Cui theoriæ affines sunt opiniones : **a**) *Froschammer* dicentis animam a parentibus creari per vim peculiarem sibi a Deo inditam ; **b**) *Rosmini* dicentis a parentibus generari animam sensitivam quæ postea illuminatione entis fit intellectiva.

656. Thesis : *Animæ humanæ a Deo creantur quando corporibus infunduntur.* Certum.

a) Origenismus fuit damnatus a *C. Constantin.*, (553) : " Si quis fabulosam animarum præexistentiam... asseruerit, A. S. [2] " *Anastasius II* reprobavit ut *hæreticam* sententiam dicentium a parentibus animas tradi ex semine [3]; Froschammer a *Pio IX* damnatus est [4], Rosmini a *Leone XIII* [5].

b) Thesis innuitur autem *Scriptura* [6] : " Revertatur pulvis in terram suam, unde erat; et spiritus redeat ad Deum qui dedit illum ".

[1] Ita Tertullianus, S. Fulgentius, S. Augustinus dubitative tamen; et nostris temporibus Klee et Hermes.
[2] *D. B.*, 203. — [3] *D. B.*, 170.
[4] In Brevi *Gravissimas* ad Archiep. Monac., 11 dec. 1862.
[5] *D. B.*, 1910. Cf. 533. — [6] *Eccle.*, XII, 7.

c) *Patres* creatianismum communiter tenent : ita, inter alios, *Lactantius*, *S. Ambrosius*, *S. Hieronymus*, *S. Hilarius*, *S. Gregorius Naz.*, *S. Cyrillus Alex* [1]. Quorum doctrinam sic *Petrus Lombardus* contrahit : " Catholica Ecclesia animas docet in corporibus infundi et infundendo creari [2] ". *S. Thomas* [3], post relatas tres sententias, *generatianismum*, *præexistentianismum* et *creatianismum*, dicit : " Primæ duæ postmodum judicio Ecclesiæ sunt damnatæ et tertia approbata ". Quod ceteri scholastici communiter dicunt.

d) *Rat.* confirmatur [4]. Si enim animæ a parentibus trahuntur, sane vel a corpore, vel ab anima; atqui neutrum dici potest : non *prius*, quia principium intellectivum in homine est principium transcendens materiam; *nec posterius*, nam anima infantis non potest creari ab anima parentum, cùm virtus creativa soli Deo competat, nec est emanatio ex anima parentum, cùm anima sit substantia simplex, ex qua proinde nil detrahi potest; ergo animæ non a parentibus trahuntur, sed a Deo creantur.

657. Attamen parentes recte dicuntur generare hominem, quia e sua substantia producunt corpus ita dispositum ut ei, vi legis naturalis a Deo positæ, infusio animæ necessario sequatur. — Hinc elucet *quanta sit hominis dignitas :* ex modo quo creatus fuit speciali Dei interventu; ex ejus relatione ad mundum cujus est centrum, summarium et sacerdos ; demum ex ejus natura quæ est ad Dei imaginem.

Art. II. De Hominis elevatione ad statum supernaturalem.

Cum Deus hominem ornaverit donis etiam *supernaturalibus*, remanet ut ejus elevationem ad ordinem supernaturalem exponamus. Quia vero protoparentibus concessa sunt dona tum *proprie supernaturalia*, tum *præternaturalia*, de utrisque

[1] *P. L.*, VII, 73; X, 358; XIV, 366; *P. G.* XXVII, 552; LXXVII, 22, etc. — [2] *Sent.*, lib. II, d. 18, n. 8.
[3] *De Pot.*, q. 3, a. 9; cf. *Sum. theol.*, 1ª p., q. 118, a. 2.
[4] Cf. *Sum. theol.*, 1ª p., q. 118, a. 2.

successive agemus, post quasdam prænotiones de ordine naturali et supernaturali.

I. *Præviæ notiones de ordine supernaturali* [1].

Tria sunt declaranda : 1° *notio ordinis naturalis et supernaturalis;* 2° *varii status in quibus homo constitui potuit relate ad suum finem;* 3° *errores circa ordinem supernaturalem.*

1° De naturali et supernaturali.

Declarabimus 1° quid sit *naturale* et *supernaturale;* 2° quid *ordo naturalis* et *supernaturalis.*

658. A) Notio naturæ. *Natura* tria designat : **a**) naturam *individuam*, quatenus est principium essendi et operandi; **b**) *collectionem omnium substantiarum creatarum (la nature)*, quatenus efformant veluti universale operationis principium; **c**) *Deum ipsum* quatenus est *auctor naturæ.*

659. B) Notio naturalis. Per *naturale* intelligimus id quod, posita creatione, est *debitum alicui naturæ aut personæ* [2] : **a**) *constitutive* seu secundum *essentiam :* quidquid scilicet requiritur ad *constituendum* aliquod ens in sua specie; ita hominis essentiam efformant corpus et anima rationalis; **b**) *consecutive*, i. e., secundum *vires* (facultates) quæ dimanant ab ipsa essentia : v. g., in homine, intellectus et voluntas; **c**) *exigitive*, seu secundum *exigentias :* ita concursus divinus exigitur ad facultates exercendas : quæ tria vocantur *debitum naturæ;* **d**) et *meritorie*, i. e., secundum *meritum*, videlicet quidquid creatura

[1] *Syn. maj.*, n. 845-854; BAINVEL, *Nature et surnaturel*, 1905.

[2] Acatholici vero, præsertim rationalistæ, sæpe *naturale* vocant, sub respectu *cognitionis*, quod est sensibile, *supernaturale* autem quidquid experientiam prætergreditur; sub respectu *metaphysico*, naturale dicunt quidquid finitum est, supernaturale autem quod est infinitum.

intellectualis, per modum sanctionis moralis, adipisci potest; v. g., finis naturalis acquisitio est aliquid naturale : quod autem ita obtinetur vocatur *debitum* seu *meritum personæ*, legitime suas facultates exercentis [1].

660. C) Notio supernaturalis [2]. *Supernaturale* proprie *definitur* id quod est *prorsus indebitum sive naturæ sive personæ*, ideoque superat *essentiam, vires, exigentias et meritum* alicujus naturæ.

Dicitur : **a**) quod *superat*, quia supernaturale est supra naturam eamque perficit; **b**) *essentiam, vires, exigentias et meritum*, nempe id omne quod non solum transcendit constitutionem alicujus entis, sed neque exigi aut ab illo naturaliter acquiri potest; proinde supernaturale in genere est illud quod alicui enti conceditur *præter* et *supra debitum naturæ et meritum personæ.*

Dividitur supernaturale in supernaturale *relativum* et supernaturale *absolutum.*

a) Supernaturale *relativum* seu *secundum quid* est *id quod alicujus duntaxat, non totius naturæ, vires et exigentias superat :* sic cognitio infusa superat naturam hominis, non vero angeli. Ad supernaturale *relativum* refertur *præternaturale*, id nempe quod, etsi indebitum, non excedit tamen limites perfectibilitatis naturalis, sed aliquod ens perficit *in sua specie :* donum immortalitatis corporeæ, Adamo collatum, erat *in se* quid naturale, utpote continuatio vitæ naturalis; sed ratione *subjecti*, cui conferebatur, erat supernaturale,

[1] Cum vox *naturale* idem sonet ac *originale*, seu id quod cum origine connectitur, aliquando late et improprie designat : 1) donum *vere supernaturale*, quod *cum origine connectitur;* v. g., sanctitas originalis Adamo collata in sua creatione a quibusdam Patribus hoc sensu vocata est naturalis; 2) donum *gratuitum* quod perficit naturam intra limites suæ nativæ conditionis, v. g., immunitas a concupiscentia. Hodie vero, ad tollendas æquivocationes, talis dicendi modus sedulo vitari debet.

[2] A. MERCIER, *Le surnaturel*, in *Rev. thomiste*, 1902, p. 215 sq.

quia immortalitas enti de se corruptibili minime debetur.

b) *Supernaturale simpliciter* seu *absolutum*, est illud *quod superat exigentias et vires totius naturæ creatæ et creabilis.* Dividitur in supernaturale *quoad substantiam* et *quoad modum. Prius* est intrinsece supernaturale, i. e., *in se*, in sua entitate; est participatio quædam divinitatis. De facto, tria tantum dantur : unio hypostatica, gratia et gloria. — *Posterius* est aliquid entitative naturale sed modo supernaturali productum, v. g., resurrectio mortui; aut modo supernaturali ordinatum ad finem supernaturalem, v. g., actus temperantiæ acquisitæ ad vitam æternam ordinatus.

661. D) De ordine naturali et supernaturali. *Ordo est apta dispositio mediorum ad finem ultimum.* Ad talem ordinem *quatuor* requiruntur : *agens*, scilicet homo, *finis* ad quem agens tendit, *medium* per quod agens tendit in finem, *lex* per quam media recte ordinantur ad finem.

a) *Ordo naturalis* est apta dispositio *mediorum naturalium ad finem naturalem.* Pro homine ita constituitur : 1) *finis* est possessio Dei per rationem *modo discursivo* cogniti ; 2) *agens primum* est Deus auctor naturæ; *secundum* est natura humana cum propriis facultatibus ; 3) *media objectiva* sunt res creatæ ratione cognitæ; *subjectiva* sunt facultates et earum exercitium, sub influxu concursus Dei naturalis; 4) *lex* est *lex naturalis*, omnium cordibus insita, cum consectariis quæ ex ea deduci possunt.

b) *Ordo supernaturalis*, qui est apta dispositio *mediorum essentialiter supernaturalium ad finem supernaturalem*, sic constituitur pro homine : 1) *finis* est cognitio Dei perfecto et intuitivo modo, facie ad faciem, et amor Dei ejusdem generis, quia amor sequitur cognitionem; 2) *agens primum* est Deus *auctor gratiæ et gloriæ; secundum* est natura humana ad altiorem operandi modum elevata per *gratiam sanctificantem*, virtutes infusas et dona Spiritus sancti; 3) *media objectiva* sunt divina revelatio et sacramenta, etc.; *subjectiva* vero sunt fidei lumen et exercitium facultatum, sub influxu supernaturalis Dei concursus seu gratiæ actualis; 4) *lex* est complexus præceptorum positivorum, quæ Deus legi naturali addere potest.

2° DE VARIIS STATIBUS HUMANÆ NATURÆ RELATE AD GRATIAM ET DONA PRÆTERNATURALIA.

662. Status hic sumitur pro complexu omnium conditionum quæ hominem ordinant ad suum finem.

Sex sunt status in quibus humana natura concipi potest relate ad gratiam et dona præternaturalia :

a) Status *naturæ puræ*, in quo neque gratia neque dona præternaturalia conferuntur; et qui consistit in possessione cujuslibet boni humanæ naturæ debiti et in absentia omnis boni indebiti. Ille status est possibilis; sed de facto nunquam exstitit.

b) Status *naturæ integræ* includit, præter perfectiones naturæ puræ, *amplificationem* earum *in sua specie*, ultra exigentias naturæ, nempe : *immunitatem a concupiscentia*, *ab ignorantia*, *infirmitatibus* et *morte*.

c) Status *simpliciter supernaturalis*, in quo homo ad finem supernaturalem destinaretur, mediisque instrueretur ad hunc finem attingendum, absque privilegiis naturæ integræ.

d) Status *naturæ innocentis*, in quo gratia et dona præternaturalia simul conferuntur. Hic status, qui de facto exstitit in Adamo, vocatur etiam status justitiæ seu sanctitatis *originalis*.

e) Status *naturæ lapsæ et reparatæ*, in quo nunc versamur, consistit in eo quod homo remanet destinatus ad finem supernaturalem, ac simul est *capax per Christum*

recuperandi gratiam, non autem dona præternaturalia, saltem in præsenti vita.

f) Status *naturæ lapsæ non reparatæ* fuisset idem ac præcedens, sed absque ulla redemptione.

3° ERRORES CIRCA ORDINEM SUPERNATURALEM.

663. Duo sunt præcipui : *naturalismus* et *pseudo-supernaturalismus*, quibus addi possunt *augustinianismus* et *immanentismus*.

A) *Naturalismus* rejicit aut extenuat quidquid est supernaturale. Ita : **a**) *Pelagiani* negant hominis elevationem ad statum supernaturalem. Idem docent *Unitarii*, *Liberales*, *Rationalistæ;* ita etiam *Modernistæ*, juxta quos, supernaturale est emanatio quædam ex intimo quodam sensu erumpens[1]. **b**) *Athei* et *positivistæ* asserunt homines e quodam bruto sponte evolutos fuisse et respuunt dogma circa supernaturale.

B) *Pseudo-supernaturalismus* admittit *statum originalis justitiæ* et *integritatis* pro Adamo et simul declarat hæc privilegia fuisse *essentialia* humanæ naturæ *(Lutherus)*, ad naturam humanam *completam* spectasse *(Calvinus)*, fuisse *debita* naturæ *(Baius* et *Jansenius)*.

C) *Systemata periculosa :* **a**) *Augustinianismus :* Quidam theologi, præsertim ex ordine S. Augustini, affirmant gratiam et dona protoparentibus concessa et per peccatum amissa, *ex decentia* Creatoris homini deberi. **b**) Juxta quosdam *immanentiæ* catholicos sectatores, gratia, quamvis supernaturalis, *postulatur* seu exigitur a natura humana, in suo præsenti statu, in quo ad finem supernaturalem destinatur.

II. *Existentia gratiæ in Adamo*[2].

Duo sunt probanda : 1° protoparentes in statu *sanctitatis* et *justitiæ* fuisse constitutos, 2° illum statum esse *gratuitum* seu *supernaturalem*.

664. Thesis I^a^ : *Protoparentes in statu sanctitatis et justitiæ constituti fuerunt.*

De fide ex *Trident. :* " Si quis non confitetur primum hominem Adam... *sanctitatem et*

[1] *D. B.*, 2074 sq. — [2] *Syn. maj.*, n. 855-863.

justitiam, in qua *constitutus* fuerat, amisisse... A. S." [1]

1° *Script.* **A**) In *Vet. Test.* argumenta valde *probabilia* invenimus, quæ, accedente Patrum interpretatione, certa fiunt. — Ex *Genesi*, constat : **a**) inter Deum et hominem quamdam fuisse *familiaritatem*[2], antequam status miseriæ et reprobationis incurreretur; **b**) insuper hominem creatum fuisse ad Dei *imaginem et similitudinem*, seu, juxta vim hebraici textus, imaginem simillimam[3] : quod, ex locis parallelis[4] apte significat statum gratiæ; **c**) in libro *Ecclesiastæ* (VII, 30) legitur hominem creatum fuisse *rectum :* quod, ex usu loquendi biblico[5], gratiam sanctificantem indicat.

B) Ex *N. Test.* constat eo ipso quod justificamur gratia sanctificante[6], nos *renovari*, *regenerari*, *restitui* in statum in quo *primus homo* fuerat[7] : quod aperte probat Adamum in gratia eadem constitutum fuisse.

2° *Tradit.* **a**) Apud *Græcos*, *S. Irenæus* declarat primum hominem Deo similem fuisse per participationem Spiritus Sancti[8]; hanc autem similitudinem dicit *S. Athanasius* nobis restitui per Christum[9]. **b**) Apud *Latinos*, *S. Hieronymus* affirmat nos Spiritus Sancti gratia recipere " imaginem et similitudinem, ad quam in exordio conditi sumus[10]". Quod et ait *S. Augustinus*[11] : " Hoc agit Spiritus gratiæ, ut imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus, instauret in nobis".

[1] *D. B.*, 788.
[2] *Genes.*, II, 18-24; III, 8; cf. A. MERCIER, *Le surnaturel.*
[3] *Genes.*, I, 26. — [4] *II Pet.*, I, 4; *I Joan.*, III, 2.
[5] *Ps.* XXXII, 1; CXI, 2, 3, 7; *Prov.*, XIV, 2; XXI, 18; *Sap.*, X, 10. Cf. JOURNEL, 1955. — [6] *Rom.*, III, 24-25.
[7] *Ephes.*, IV, 23; *II Cor.*, V, 18-19; *Coloss.*, I, 13-14.
[8] *Adv. Hæres.*, l. III, c. 18, 1-2; l. V, c. 6, 1, *P. G.*, VII, 932, 1137.
[9] *Orat. de Incarn.*, 3, 4, 8, 44, *P. G.*, XXV, 101 sq.
[10] *In Ephes.*, IV, 30, *P. L.*, XXVI, 514.
[11] *De Spir. et litt.*, c. 27, JOURNEL, 1732.

c) Rem decrevit C. *Arausic. II* contra Pelagianos[1] : " Natura humana, etiamsi in illa *integritate, in qua est condita*, permaneret, nullo modo seipsam, Creatore non adjuvante, servaret. Unde cùm sine gratia Dei *salutem non posset custodire, quam accepit*, quomodo sine Dei gratia poterit reparare quod perdidit ".

665. *Corollaria.* **a**) Quoad *tempus* quo protoparentes justificati sunt, communiter, cum S. Thoma[2], docetur Adamum in statu gratiæ fuisse a Deo creatum ; ex textibus : " *Faciamus* hominem ad... similitudinem nostram... qui *creatus est* in justitia et sanctitate veritatis ".

b) Præter gratiam sanctificantem, protoparentes habuerunt *virtutes infusas* et *dona Spiritus S.*, quibus eorum facultates disponebantur ad eliciendos actus supernaturales et merendum ultimum finem.

666. Thesis IIª : *Status justitiæ originalis protoparentibus collatus, erat gratuitus et vere supernaturalis. De fide* est præsentem gratiæ ordinem esse supra exigentias naturæ lapsæ, contra *Pelagianos*[3]. — *Certum est* hunc ordinem esse supra vires etiam naturæ innocentis, contra *Protestantes, Baium* et *Jansenistas :* ex damnatione a *Pio V* propositionis 21 Baii : " Humanæ naturæ sublimatio et exaltatio in consortium divinæ naturæ debita fuit integritati primæ conditionis, et proinde naturalis dicenda est, non supernaturalis[4]"; vera est igitur contradictoria, scilicet : talis elevatio est supernaturalis.

Communiter, contra *Ripalda* paucosque alios, eumdem statum docetur esse supra vires etiam creaturæ possibilis.

[1] *D. B.*, 192; cf. 175. — [2] *Sum. theol.*, I, q. 95, a. 1.
[3] In *C. Carthagin.* a S. Zozino Papa approbato, can. 5; *D. B.* 105.
[4] Baii propositiones damnatæ sunt *proprio verborum sensu ab assertoribus intento*, tanquam respective hæreticæ, erroneæ, suspectæ, temerariæ, scandalosæ, in pias aures offensionem immittentes; nulla igitur tuto sustineri potest. — Constat etiam ex damnatione propos. 35 *Quesnellii* et 16 *Syn. Pistoriensis, D. B.*, 1385, 1516.

Prob. : **a**) *Script.* Gratia nobis collata vere est supernaturalis, cum ea efficiamur *filii Dei adoptivi*[1], *consortes divinæ naturæ*[2], et ita apti ad videndum et diligendum Deum sicut tres divinæ personæ se cognoscunt et amant[3]. Atqui gratia Adamo collata fuit ejusdem generis ac nostra (n. 664).

b) *Tradit. Patres* thesim docent, aperte declarando potestatem sanctificandi soli Deo esse propriam, proinde supra exigentias cujuslibet naturæ. Sic S. Basilius[4].

c) *Rat. theol.* Etenim repugnat totum genus humanum, culpa unius, privatum esse perfectione necessaria ad finem suum naturalem attingendum; ergo gratia, quam Adam ipsi et nobis amisit, ad naturam humanam non pertinebat, seu ei indebita erat.

Corollarium : Contra *Card. Noris, Berti* et *Augustinianos*, practice concludi potest gratiam protoparentibus concessam non fuisse debitam *ex decentia* Creatoris, ita ut Deus, ex potentia *ordinata*, nequiverit eam denegare. Quod enim ex quadam decentia debetur, non est omnino gratuitum et supernaturale.

III. *De dono integritatis protoparentibus concesso.*

667. Præter gratiam, protoparentibus collata sunt *quatuor dona* quæ *statum integritatis* constituunt. Hæc sunt, quoad *animam, immunitas ab inordinata concupiscentia* et *ab ignorantia;* quoad *corpus, immunitas a morte* et *miseriis hujus vitæ :* quibus addebatur quoddam *dominium* in animalia viresque naturæ, Quorum donorum exponemus : 1° *existentiam.* 2° *gratuitatem.*

[1] *I Joan.*, III, 1. — [2] *II Petr.*, I, 4. — [3] *I Joann.* III, 2.
[4] *De Spirit S.*, c. 16, *P. G.*, XXXII, 136; JOURNEL, 950.

668. Thesis I[a] : *Protoparentes constituti sunt in statu naturæ integræ, id est, immunes a concupiscentia, ignorantia, dolore et morte* [1].

1° *Immunes fuerunt ab effrenata concupiscentia*, seu ab inordinata propensione ad bona sensibilia sive illicita, sive licita, sed præter aut contra rationem.

A) *Script.*, [2] in qua tria declarantur : **a**) *ante lapsum* protoparentes de sua nuditate non erubuisse; **b**) post lapsum suam nuditatem animadvertisse, **c**) propter suam inobedientiam. Quæ significant protoparentes ante peccatum stimulis concupiscentiæ non fuisse exagitatos.

B) *Tradit.* **a**) *Patres*, occasione textus Genesis modo allati, testantur Adamum fuisse immunem a concupiscentia carnali. *S. Augustinus :* " Nec pudebat eos; quid enim puderet, quando nullam legem senserant in membris suis repugnantem legi mentis suæ?" *S. Cyrill. Alex. :* " Mens (Adami) tota et semper in Dei visione erat, corpus autem in tranquillitate et quiete, absque omni turpi voluptate; non enim erat in eo absurdorum motuum tumultus ".

b) Unde *C. Trident.* declarat concupiscentiam ab Apostolo peccatum vocari, " quia *ex peccato* est et ad peccatum inclinat [3] "; jamvero si ex peccato est, ante peccatum non existebat.

c) *Rat. convenientiæ.* Decebat ut, quamdiu homo, in statu innocentiæ, manebat Deo subjectus, rationi vires inferiores obedirent, et animæ corpus, ut sic ordo esset perfectus; porro immunitas a concupiscentia in hac subjectione inferiorum virium sita est [4].

669. 2° *Immunes fuerunt ab ignorantia*, eo sensu quod ab initio acceperunt a Deo *infusam scientiam* tum *naturalem*, tum *supernaturalem suo statui proportionatam* et indoli *Capitis moralis* totius generis humani, id est, notitiam rerum religiosarum ac moralium ad sui filiorumque instructionem necessariam; scientiam autem rerum physicarum sufficientem ad operandum in paradiso, eumque custodiendum.

[1] *Syn. maj.*, n. 864-875. — [2] *Genes.*, II, 25; III, 7, 11.
[3] Sess. V, can. 5; cf. Sess. VI, can. 5; Conc. *Arausic. II*, *D. B.*, 174, 186.
[4] *Sum. theol.*, 1[a], q. 95, a. 1.

a) Ex *Script.* constat Adamum constitutum fuisse caput physicum et morale humani generis. (*Rom.*, V, 12-19; *I Cor.*, XV, 21-22). Atqui Adam tantum munus exercere non potuit sine speciali scientia jam ab initio possessa.

b) *Patres* multi extollunt Adami scientiam. Ita, inter Græcos, *S. Cyrillus Alex. :* " Primus pater Adam, non in tempore, sicut nos, sapientiam consecutus esse videtur, sed statim a primis ortus sui temporibus perfectus in intelligentia ostenditur [1] ... " Ita etiam *S. Joan. Damasc.* [2] Et uterque ad *Genesim* appellat [3].

670. 3° *Immunes fuerunt a necessitate moriendi*, eo sensu quod, expleto probationis tempore, vivi ad vitam immortalem translati fuissent. De fide est ex Conciliis, præsertim ex *Trident.*, [4] definiente primum hominem per peccatum incurrisse " iram et indignationem Dei atque *ideo mortem*, quam antea illi comminatus fuerat Deus ".

Prob. **a**) *Script.*, sive *directe*, ubi dicitur : " Deus creavit hominem inexterminabilem... Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum [5] "; sive *indirecte*, ex locis in quibus declaratur *mortem* esse *pœnam peccati :* " In quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris [6] "; mortem vero de qua agitur, esse mortem corporis colligitur ex contextu (*Gen.*, III, 19); et ex

[1] *In Joan.*, lib. I, c. 9.
[2] *De fide orthod.*, l. II; cf. JOURNEL, 2104, 2360.
[3] Hodie vero satis communiter admittitur thesim probari non posse ex *Gen.*, II, 19-20, ubi refertur Adamum dedisse nomina animantibus (cf. HUMMELAUER, in h. loc.); neque ex *Eccli.*, XVII, 6, cùm verba "*creavit illis scientiam spiritus*"... apud *Septuaginta* non inveniantur, textus autem hebraicus deficiat. — Cf. potius *Rom.*, V, 12-19; *I Cor.*, XV, 21-22.
[4] Sess. V, can. 1, *D. B.*, 788. — [5] *Sap.*, II, 23-24. — [6] *Genes.*, II, 16.

S. Paulo : " Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et *per peccatum mors* [1] ".

b) *Trad.* *Patres* sæpe et diserte asserunt hominem ex natura sua mortalem *privilegio immortalitatis* ornatum fuisse. Patrum latinorum doctrinam recapitulans *S. Augustinus* explicat qualis immortalitas protoparenti concessa fuerit [2] : " Mortalis ergo erat conditione corporis animalis, immortalis autem beneficio Conditoris ". Idem adversus Pelagianos defendit, contra quos *Synodus Carthag.* (418) decrevit : " Placuit ut quicumque dixerit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est de corpore exiret non peccati merito, sed necessitate naturæ, A. S. [3] ".

c) *Rat. convenientiæ.* *Decebat* ut, quamdiu anima remanebat perfecte Deo subdita, corpus pariter animæ perfecte subderetur, et ab ea incorruptibile servaretur.

671. 4° *Immunes fuerunt a dolore, singularique felicitate gaudebant.* Certum. Constat : **a**) ex descriptione paradisi, in quo tria præsertim loci amœnitatem exprimunt : arbores fructiferæ, fluvius in quatuor capita divisus, aurum et lapides pretiosi; **b**) ex eo quod dolores improbique labores exhibentur ut peccati pœnæ; **c**) aliunde quædam impassibilitas ex immortalitate corporea sequi videtur [4]. — Confirmatur ex variis populorum traditionibus circa *auream ætatem.*

672. 5° Quibus privilegiis quintum addi potest, videlicet *dominium in animalia*, vi cujus homini non invite subjiciebantur; Deus siquidem, postquam hominem creavit, dixit : " Præsit piscibus maris et volatilibus cæli, et bestiis, universæque terræ, omnique reptili quod movetur in

[1] *Rom.*, V, 12.
[2] *De Gen. ad lit.*, l. VI, c. 25, n. 36; *P. L.*, XXXIV, 354. — Cf. JOURNEL, n. 231 Indic. theol.
[3] *D. B.*, 101. — [4] JOURNEL, 1762.

terra [1]... " *Decebat* siquidem ut, quamdiu homo Deo subdebatur, ea quæ naturaliter homini sunt inferiora, ipsi etiam obedirent.

673. Thesis IIa : *Dona integritatis, protoparentibus collata, erant gratuita et præternaturalia.* Certum.

A) *Argum. generale.* **a**) Damnatæ fuerunt sequentes *Baii* propositiones (26, 55) [2] : " Integritas primæ creationis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio "; " Deus non potuisset ab initio talem creare hominem qualis nunc nascitur ". Hìc notandum est propositiones Baii reprobatas esse *sensu ab assertoribus intento.* Jamvero verba *qualis nunc nascitur* in sensu Baii nihil aliud significant quam *sine gratia et dono integritatis.* Tuta igitur est contradictoria, nempe integritas non fuit humanæ naturæ debita, sed Deus potuisset hominem creare qualis nunc nascitur, id est, sine gratia et dono integritatis, proinde, cum *quadam* ignorantia et concupiscentia, infirmitatibus et morte.

b) Experientia constat totum genus humanum dona integritatis per peccatum Adami amisisse; atqui æquum non videtur ut, sine propria culpa, homines amittant dona ipsi humanæ naturæ debita.

B) *Speciatim de immunitate ab ignorantia.* In ordine cognitionis, id solum est stricte homini debitum ut possit finem suum, scilicet Deum, cognoscere necnon media ad illum attingendum. Atqui homo valet hæc omnia scire absque integritate intellectus, id est sine speciali acie, facilitate et rectitudine intellectus, et etiam sine scientia infusa : homo enim ita natura comparatus est ut pedetentim a rebus sensibilibus ad spiritualia ascendat *ratiocinando, inducendo, syllogizando.*

[1] *Genes.*, I, 26-28; cf. *Eccli.*, XVII, 4.
[2] *D. B.*, 1026, 1055. Cf. IBID., 1516.

C) *De immunitate a concupiscentia.* Hæc immunitas non est homini debita, quia concupiscentia **a**) *in se* non repugnat, cùm non sit peccatum; **b**) nec *libertati;* nam, non obstante concupiscentia, homo potest adhuc recte judicare, et rationis judicium sequi, accedente saltem auxilio divino quod in hoc statu non denegabitur; **c**) nec *nativæ conditioni hominis;* nam e contra, concupiscentia naturaliter defluit ex hominis constitutione : non potest enim non accidere ut aliquando appetitus sensibilis tendat ad bonum quod ratio reprobet, et exinde naturaliter oriatur pugna.

D) De *immortalitate.* Item immortalitas non est debita homini; nam duobus modis mors *naturaliter* evenire potest, vel ab *extrinseca* causa, v. g., per ignem, aquam, ensem, etc., vel ab *intrinseca* causa, scilicet naturali corruptione.

E) De *impassibilitate.* Hæc non est debita homini, cujus natura, utpote sensitiva, sensationibus variis est obnoxia; aliunde cum sit corollarium naturale immortalitatis, satis constat eam non esse debitam ei qui est naturaliter mortalis.

674. Corollaria. a) *Status naturæ puræ est possibilis.* Constat : 1) ex damnatione propositionis *Baii* supra allatæ; 2) aliunde status naturæ puræ consistit in eo quod homo ad finem naturalem destinetur, mediaque sufficientia ad hunc finem attingendum accipiat; atqui Deus non tenetur aliquid amplius dare homini, cùm gratia et bona præternaturalia sint homini prorsus indebita (n. 666, 673 sqs.). **b**) Bona protoparentibus collata fuerunt *naturalia, præternaturalia* et *supernaturalia,* ut patet ex dictis.

ART. III. DE HOMINIS LAPSU.[1]

Dicemus 1° de *lapsu protoparentum* seu de peccato originali *originante;* 2° de peccato originali *in genere humano* seu de peccato originali *originato.*

[1] *Syn. maj.*, n. 882-888.

I. De protoparentum peccato seu de peccato originante.

Agitur de *existentia, effectibus* et *natura* hujus peccati.

675. 1° De ejus existentia. *Protoparentes mandatum sibi a Deo datum transgressi sunt ac proinde graviter peccaverunt.* De fide est ex *Tridentino.* [1] : " Si quis non confitetur primum hominem Adam, cùm mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et justitiam in qua constitutus fuerat amisisse, incurrisseque, per offensam prævaricationis hujusmodi, iram et indignationem Dei, atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, et cum morte captivitatem sub ejus potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est, diaboli, totumque Adam per illam prævaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse, A. S." — Sic definiuntur Adæ *peccatum* ejusque effectus præcipui.

A) *Prob. Prius :* **a**) *Script.* Ex *Genesi,* constat protoparentes verum præceptum accepisse illudque libere transgressos fuisse comedendo vetitum fructum. — Præterea lapsus protoparentum in *Sapientia,* apud *Ecclesiasticum, Tobiam, S. Paulum* [2] commemoratur.

b) *Ratio* solum investigat *quomodo Adam peccare potuerit,* cum esset immunis a concupiscentia. Ille solus est natura impeccabilis cujus regula est ipsissima sua voluntas : sed hoc est Dei proprium [3], quia non ordinatur ad superiorem

[1] Sess. V, can. 1; *D. B.*, 788.
[2] *Sap.*, II, 24. Cf. *Eccli.*, XXV, 33; *Tob.*, IV, 14; *Rom.*, V, 12-19; *I Cor.*, XV, 21-23; *I Tim.*, II, 13-14.
[3] *Sum. theol.*, I, q. 63, a. 1.

finem. Aliunde melius erat homines et angelos esse simul liberos et peccabiles ut attingerent finem suum libere et non coacte. Neque confirmatio in gratia erat quid debitum, neque forsan conveniens, saltem si de omnibus agitur.

B) *Prob. Posterius.* Transgressionem Adami fuisse *grave peccatum*, apparet : **a)** ex *gravitate præcepti*, quæ constat : ex *fine præcepti* quod fuit impositum ut tributum subjectionis et obedientiæ Deo solveretur; ex *comminatione gravis pœnæ*, qualis est pœna mortis pro corpore et anima; — **b)** ex *effectibus* peccati in protoparentibus et in eorum posteris : siquidem per peccatum protoparentes amiserunt gratiam seu intimam et supernaturalem amicitiam cum Deo [1], et dona præternaturalia, ut constat ex narratione mosaica [2].

676. 2° **De ejus effectibus.** Per peccatum *protoparentes amiserunt* **a)** *dona supernaturalia seu gratiam* : (quia graviter peccaverunt) : **b)** et *dona præternaturalia* : i. e., immunitatem a concupiscentia, immortalitatem et felicitatem, quæ gratiæ sanctificanti Adamo concessæ annexa erant. — *De fide* est quoad gratiam et immortalitatem, ex *Trident.* jam citato (n. 675); *certum est* quoad alia dona.

677. 3° **De ejus natura.** Juxta decisionem *Commissionis biblicæ* (n. 593), rejectis expositionibus tum *mere allegoricis* aut *mythologicis* Clementis Alex. et Origenis, Protestantium liberalium et Loisy, tum *mere litteralibus* veterum Commentatorum Genesis [3], probabilior nobis videtur sententia *S. Thomæ* [4], secundum quam primus homo peccavit per *superbiam*, inordinate

[1] *Gen.*, III, 9-23. — [2] *Gen.*, III, 7-19; 16-20.
[3] Cf. declar. *Commiss. bibl.* 27 jun. 1909.
[4] *Sum. theol.*, 2ª 2æ, q. 63, a. 1, 2.

appetendo divinam similitudinem, *principaliter* quantum ad scientiam boni et mali, volens nempe sibi determinare, per virtutem propriæ naturæ, quid esset bonum et quid malum ad agendum; *secundario* autem quantum ad propriam potestatem operandi, ut scilicet virtute propriæ naturæ operaretur ad beatitudinem consequendam.

Inobedientia autem ex superbia causata fuit [1].

Insuper Adamus commisit peccatum *inordinati amoris* erga uxorem; Eva vero peccata *scandali* et *infidelitatis* [2].

De conversione protoparentum. Communis est sententia protoparentes salutem esse consecutos [3], et in Ecclesia Græca festum Adami et Evæ celebratur die dominica quæ præcedit Nativitatem Domini [4].

II. De peccato originali in Adæ posteris.

Dicemus de ejus *existentia*, *effectibus* et *natura*; et de *concordia* hujus dogmatis cum *ratione*.

I. *De ejus existentia* [5].

678. *Errores.* Hæc negatur a *Pelagianis*, *Unitariis* et *Liberalibus*; insuper *Rationalistæ* asserunt hoc dogma rationi repugnare.

Thesis : *Omnes et singuli homines, ex Adamo naturaliter geniti, excepta B. Virgine, in conceptione sua, peccatum aliquod contrahunt, quod merito vocatur originale peccatum.*

[1] Juxta *S. Thomam* igitur, comestio fructus prohibiti fuit quid omnino secundarium, et ita evanescit difficultas quam desumunt Rationalistæ e defectu proportionis inter præceptum et pœnam. Imo, juxta eumdem, 1ª 2æ, q. 81, a. 2, et *de Malo*, q. 4, a. 8, peccatum Adæ infecit totum genus humanum in quantum fuit *primum* grave peccatum; ita ut, si ipse non peccasset, peccasset vero quilibet e posteris ejus, iste induxisset in posteros suos originale peccatum. Quod et docet L. BILLOT, *De peccato originali*, 1910, p. 13-14.
[2] *I Tim.*, II, 14. — [3] *Sap.*, X, 1.
[4] Cf. X. LE BACHELET, *Adam*, in *D. T. C.*, I, 379.
[5] *Syn. maj.*, n. 889-904.

De fide ex *Trident.*[1] : "Si quis Adæ prævaricationem sibi soli, et *non ejus propagini*, asserit nocuisse, et acceptam a Deo sanctitatem, et justitiam, quam perdidit, sibi soli, et non *nobis etiam eum perdidisse* : aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem et pœnas corporis tantum in omne genus humanum *transfudisse*, non autem et peccatum, quod mors est animæ, A. S., cùm contradicat Apostolo dicenti : *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, etc.*".

A) *Script.* **a**) In *Vet. Test.* transmissio peccati Adæ ex quibusdam textibus infertur[2], et præsertim ex ejus tota œconomia, quæ erat manifestatio status lapsi a quo Messias solus liberare humanum genus poterat. **b**) In *Nov. Test.* originale peccatum affirmatur *implicite* in evangeliis, *diserte* a *S. Paulo* ad Romanos scribente[3]. Ibi explicite agens de justificatione (seu gratiæ infusione), parallelismum instituit inter Christum et Adamum, ostenditque *omnes homines mori* quia *omnes peccaverunt*, et quidem *per Adamum*, — sicut *omnes vivificantur per Christum* : "Sicut per unum hominem *peccatum* in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in *omnes homines* mors pertransiit, in quo[4] *omnes peccaverunt*... regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est *forma futuri*... Sicut enim *per inobedientiam unius hominis peccatores constituti* sunt multi". — Ex his verbis constat *per Adamum peccatum aliquod intravisse in hunc mundum*, i. e., *in omnes homines.* Atqui hoc peccatum est originale peccatum : nam 1) est *verum peccatum*, cùm opponatur justitiæ seu gratiæ (vv. 18, 19) et sit "in condemnationem"; 2) non autem peccatum *actuale*, cùm sit etiam in his "qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ" (v. 14); 3) sed peccatum *speciale*, quod, a solo Adamo commissum, in omnes ejus posteros tanquam *hereditarium* transit, vi nempe *solidaritatis*, qua omnes homines cum Adamo connectuntur, humani generis capite (qui est *forma futuri*), sicut omnes connectuntur cum Christo.

[1] Sess. V, can. 2, *D. B.*, 789.

[2] "Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es?" *Job*, XIV, 4. "Ecce enim in iniquitatibus (*heb.* pravitate) conceptus sum, et in peccatis (*heb.* peccato) concepit me mater mea". *Ps.* L, 7. Cf. *Eccli.* XXV, 33; *Sap.*, II, 23-24.

[3] *Rom.*, V, 12-19.

[4] Utrum *in quo* (græce ἐφ' ὥ) significet *in Adamo*, an *eo quod*, *quia*, disputatur inter Commentatores. *Prior* sententia, asserens *in quo* significare *in Adamo*, pro se habet Patres latinos, quorum tamen auctoritas in quæstione philologiæ græcæ non est tanti valoris ac Græcorum, plerosque doctores catholicos antiquos et nonnullos recentes. *Posterior* habet pro se syntaxim et usum loquendi Græcorum, Patres Græcos quinque linguæ suæ peritissimos, plerasque versiones, doctores catholicos recentes non paucos eruditione præstantes. — Quæcumque autem interpretatio admittitur, nil refert ad probationem thesis nostræ; nam etiamsi *in quo* idem sonet ac *quia*, *quatenus*, totus postulat contextus ut mors et peccatum *per Adamum* in nos transierint, tum quia dicitur : "per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit", tum quia infra additur : "unius delicto multi mortui sunt,... sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem".

679. B) *Tradit.* Duo stadia sunt distinguenda : *ante* et *post* hæresim pelagianam. In *priori*, fides in peccatum originale *explicite* vigebat, sed non diserte proponebatur; in *posteriori*, *frequentius* et *explicitius* proposita fuit et denique definita.

1° *Ante hæresim pelagianam*, per quatuor priora sæcula, fides in peccati originalis transmissionem dupliciter asserta fuit : **a**) *Ecclesiæ praxi*, quæ baptismi sacramentum etiam *infantibus* ministrabat, et quidem in *remissionem peccatorum*, ut constat ex ipso ritu immersionis, ex symbolis, ex variis exorcismis in baptismo, ex Patribus hanc

veritatem communiter affirmantibus jam a 3° sæculo, et ex textu *S. Cypriani*, cum 66 Africanis episcopis scribentis, *Ep.* LIX, 5 : " Infans recens natus nihil peccavit nisi quod, secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit, qui ad remissionem peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi *remittuntur non propria, sed aliena peccata* ".

b) *Patrum* testimonio *obiter* dogma catholicum proponentium. Ita *II° sæc.*, *S. Irenæus*[1] scribit : " Deum quidem in primo Adam *offendimus* non facientes ejus præceptum, in secundo autem Adam reconciliati sumus, obedientes usque ad mortem facti. Neque enim alteri cuidam eramus debitores sed illi cujus præceptum transgressi fueramus a principio"; *III° sæc.*, præter S. Cyprianum supra allatum, invenimus *Origenem* pluries affirmantem transmissionem peccati originalis : " Quæcumque anima in carne nascitur, iniquitatis et peccati sorde polluitur[2]"; *IV° sæc.*, *Didymus*[3] dicit : " Omnes ex Adamo (peccatum) per successionem contrahunt " ; et inter Latinos, *S. Ambrosius*[4] : "Omnes in primo homine peccavimus, et per naturæ successionem culpæ quoque ab uno in omnes transfusæ successio est". Merito itaque *S. Augustinus* Pelagianis opponebat Patrum auctoritatem : " Non ego finxi originale peccatum, quod catholica fides credit antiquitus, sed tu, qui hoc negas, sine dubio novus es hæreticus...[5] Propter quam catholicam veritatem sancti ac beati in divinorum eloquiorum pertractatione clarissimi sacerdotes, *Irenæus*, *Cyprianus*, *Reticius*, *Olympius*, *Hilarius*, *Ambrosius*, *Gregorius*, *Innocentius*, *Joannes (Chrysost.)*, *Basilius*, quibus addo presbyterum, nolis velis, *Hieronymum*, ut omittam eos qui nondum dormierunt, adversus vos proferunt *de omnium hominum peccato originali* obnoxia successione sententiam[6]".

---

1 *Adv. Hæres.*, l. V, c. 13, n. 3, *P. G.*, VII, 1168, JOURNEL, 255. Cfr. S. JUSTINUS, *Dial. cum Tryph.*, n. 88, *P. G.*, VI, 686, JOURNEL, 140; THEOPHIL. ANTIOCH., *Ad Autolyc.*, II, 25, *P. G.*, VI, 1092, JOURNEL, 183.

2 *In Levit.*, VIII, 3, *P. G.*, XIII, 1334, JOURNEL, 496. Cfr. TERTULLIANUS, *De testim. animæ*, c. 3, *P. L.*, I, 613, JOURNEL, 286.

3 *Contra Manich.*, 8, *P. G.*, XXXIX, 1096, JOURNEL, 1077.

4 *Apol. prophetæ David*, *P. L.*, XVI, 915, JOURNEL, 1291.

5 *De nup. et concup.*, l. II, c. 12, n. 25, *P. L.*, XLIV, 450.

6 *Contra Julian.*, l. II, c. 10, n. 33, *P. L.*, XLIV, 697, JOURNEL, 1899.

680. 2° Contra *Pelagianos*[1], disertius propugnavit *S. Augustinus* existentiam peccati originalis ope Scripturæ, Traditionis et rationis : confirmabat enim thesim catholicam ex miseriis hujus vitæ quæ ipsos infantes afficiunt et *tanto gradu* in nobis sæviunt ut, nisi admittatur quædam originalis culpa, Dei sanctitati et justitiæ contrariæ videantur[2].

Insuper S. Augustinus *concilia provincialia* coadunavit ad Pelagianismum condemnandum. *C. Carthaginense* (418) statuit, can. 1-2 : " Ut quicumque dixerit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut, sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est de corpore exiret non peccati merito, sed necessitate naturæ, A. S. Item placuit ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expietur... A. S. "[3] Quod decretum specialiter approbavit *Zozymus*, qui et *epistolam tractoriam* scripsit, in qua fidem Ecclesiæ recte exposuit[4]. Postea (431) *C. Ephesinum*[5] Pelagianismum iterum damnavit. *S. Cœlestinus*, pariter Innocentii et Zozymi decreta confirmans, Semi-pelagianorum errores reprobavit[6].

---

1 *Pelagius* docebat Adamum, mortalem creatum, gratia ornatum non fuisse, peccatum ejus ipsi soli non autem humano generi nocuisse, infantes omnes nasci in eodem statu quo fuit Adam ante peccatum, ideoque posse, non suscepto baptismate, *vitam æternam* ingredi, etsi *a regno cælorum* exsules manerent. Distinguebat enim inter *vitam æternam* seu beatitudinem, et *regnum cælorum* ad quod ingrediendum *baptismus* necessarius erat secundum *Joan.*, III, 5. Juxta eum, *natura* sumus *boni*, sed *baptismo* et *gratia meliores* : in baptismate conferuntur illuminatio spiritualis, adoptio filiorum Dei, municipatus Jerusalem cælestis, sanctificatio atque in Christi membra translatio, et possessio regni cælorum.

2 *Contra Jul.*, VI, 67 sq., *P. L.*, XLIV, 863 sq. ; *Cont. Jul. op. imperf.*, I, 27, 29, 49; II, 87, 119; V, 48, 64; VI, 36; *P. L.*, XLV, 1061 sq. ; *De Civit. Dei*, l. XXII, c. 22, 1-3, *P. L.*, XLI, 784-785.

3 *D. B.*, 101-102. — 4 *P. L.*, t. XLV in appendice, p. 1750.

5 *D. B.*, 126.

6 *Ep. 21 ad Ep. Galliarum*, 431, apud *D. B.*, 129-142.

II. *De ejus effectibus* [1].

1° IN PRÆSENTI VITA.

Dicemus : 1° quid sit *certum*, 2° quid *libere* disputetur.

681. A) Quæ certa sunt. a) *Primus* effectus est *amissio gratiæ sanctificantis. De fide* est ex *C. Trident.* declarante Adamum non solum sibi, sed *nobis* amisisse sanctitatem seu justitiam originalem [2]... Illa gratiæ amissio est simul peccatum et pœna peccati : quatenus habitualis *aversio* a Deo, est peccatum, seu status peccaminosus; quatenus *privatio* doni antea concessi, est pœna.

b) *Secundus* effectus est *privatio donorum præternaturalium.* 1) Constat ex *Trident.* dicente " totum Adam secundum corpus et animam *in deterius* commutatum fuisse " [3], et hanc conditionem ad posteros transiisse. — 2) Per horum donorum amissionem homo dicitur *vulneratus,* scilicet potentiæ animæ, antea perfecte unitæ, fuerunt veluti divisæ et separatæ [4].

Vulnera hominis lapsi sunt : pro *corpore,* passibilitas et mortalitas; pro *anima,* quatuor numerantur :

1) vulnus *ignorantiæ,* per quod *intellectus* ita debilitatur per comparationem ad statum justitiæ originalis, ut difficile verum, imprimis practicum et morale, cognoscat, facile in errorem labatur, et ad res temporales considerandas magis inclinetur quam ad res æternas; 2) vulnus *malitiæ,* quo *voluntas* prona est ad mala, et cum difficultate vitia superat virtutesque excolit; 3) vulnus *infirmitatis,* quo *appetitus irascibilis* torpore laborat quando difficultates occurrunt, simulque pronus est ad inordinate irascendum; 4) vulnus *concupiscentiæ,* quo *appetitus concupiscibilis* immoderate fertur ad bonum sensibile, etiam contra ordinis rationem.

[1] *Syn. maj.*, n. 905-918. — [2] Sess. V, can. 2; *D. B.*, 789.
[3] Sess. VI, cap. I, *D. B.*, 793.
[4] *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 85, a. 3.

Notandum est tamen *vim concupiscentiæ non esse in omnibus æqualem*, ut apprime norunt spirituales directores animarum : soluto enim vinculo quo justitia originalis continebat passiones, istæ eo vehementiores sunt quo fortiores erant vi naturalis complexionis [1].

c) *Tertius* effectus est *dominatio dæmonis* super genus humanum, juxta hæc verba *S. Petri* [2] : " A quo quis superatus est, hujus et servus est ".

682. B) Controvertitur autem inter theologos num homo sit *debilior in statu naturæ lapsæ quam fuisset in statu naturæ puræ.*

a) Quidam theologi, post *S. Augustinum*, docuerunt *naturales vires* hominis per peccatum originale *intrinsece* fuisse *debiliores factas* ad bonum. Sed talis sententia rejicienda videtur; nam 1) æquum non est ut quis, sine propria et personali culpa, naturalibus dotibus sibi debitis spolietur, et 2) aliunde Deum non decet infundere in animam nostram aliquem habitum positivum ad malum inclinantem.

b) *Suarez, Bellarminus* [3], plerique theologi Societatis Jesu et alii multi, ulterius progredientes, docent vires hominis naturales *neque intrinsece neque extrinsece diminutas esse*, et hominem *esse nunc in eodem statu ac fuisset in statu naturæ puræ.* — Quæ quidem opinio *probabilis* est, sed non videtur tamen sufficienter explicare verba Patrum et Conciliorum quibus asseritur hominem lapsum, etsi liberum, viribus esse attenuatum; nec moralem impotentiam nostram ad verum cognoscendum, bonum arduum operandum gravesque tentationes superandas.

c) Multi *Thomistæ*, inter quos Goudin et Billuart [4], contendunt vires hominis naturales *non* quidem *intrinsece*

[1] *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 82, a. 4, ad 1. — [2] *II Petr.*, II, 19.
[3] Cf. SUAREZ, *De Gratia*, Prolegom. IV, c. 9; BELLARMINUS, *De Gratia primi hominis*, c. 5.
[4] Cf. GOUDIN, *de Gratia*, q. II, a. 4, concl. 3; BILLUART, *de Gratia*, diss. II, a. 3.

minutas fuisse, sed *solum extrinsece*, quatenus sunt in præsenti statu obstacula extrinseca quæ non adfuissent in statu naturæ puræ, scilicet, *tyrannis diaboli*, *aversio a Deo ut fine naturali*, *auxiliorum subtractio* aliaque hujusmodi.

Hæc sententia *nobis probabilior* videtur : 1) et quoad *tyrannidem diaboli* quæ in ordine naturali non existeret; 2) et quoad *subtractionem auxiliorum*. Etenim in statu naturæ puræ Deus sibi debuisset homini concedere auxilia naturalia quibus hic moraliter potuisset tentationes etiam graves superare, dum in statu præsenti, supernaturalibus sepositis auxiliis, versamur in quadam impotentia morali omnes graves tentationes collective sumptas vincendi, et bonum valde arduum operandi. — Non autem constat Adæ posteros, per peccatum originale, aversos esse a Deo ut fine naturali; nam homo naturaliter tendit ad Deum, et nil probat illam naturalem tendentiam per peccatum originale mutatam fuisse [1].

2° In altera vita [2].

683. 1° Thesis : *Parvuli vel amentes, decedentes cum solo peccato originali, visione Dei intuitiva non fruentur.* De fide ex *Florent.* quod definivit, " illorum animas qui in actuali mortali peccato vel *solo originali* decedunt, mox *in infernum* descendere, pœnis tamen disparibus puniendas [3] ". Jamvero in inferno non datur visio beatifica : ergo.

Prob. **a**) *Script.* Dicit enim baptismum esse necessarium ad salutem (*Joan.*, III, 5; *Marc.*, XVI, 16); **b**) Innocentius III accurate distinguit inter pœnam peccati actualis et pœnam peccati originalis : " Pœna *originalis* peccati est *carentia visionis Dei; actualis* vero pœna peccati est gehennæ perpetuæ *cruciatus* [4] ". **c**) Ceterum decrevit *Trident.* baptismum parvulis necessarium esse ad vitam æternam consequendam [1].

[1] Hinc quando dicimur *natura filii iræ*, *inimici Dei*, id de ordine *supernaturali* intelligendum est, non de ordine naturali. Vix enim concipi potest quomodo Deus creare possit animam naturaliter a seipso aversam.

[2] S. Thom., *De Malo*, q. 5; Didiot, *Morts sans Baptême*.

[3] *D. B.*, 693.

[4] Lib. III *Decretal.*, tit. 42, c. 3, *D. B.*, 410; cf. 102, 175.

684. 2° Controvertitur : A) Num decedentes cum solo peccato originali *tristitiam* habeant ex privatione visionis beatificæ.

a) Alii, cum *Bellarmino*, affirmant, quia cognoscent, saltem in judicio, se privatos esse maximo bono : fatentur tamen ipsorum dolorem fore mitissimum [2].

b) Alii vero *multo probabilius* negant cum *S. Thoma* [3]. Nam parvuli non tristantur de amissione supernaturalis beatitudinis quam sine fide cognoscere non potuerunt. Aliunde, juxta quosdam, ipsi non præsentes erunt generali judicio, quod solos adultos congregabit.

B) Num decedentes cum solo originali peccato, *pœnam sensus* seu *ignis patiantur.*

a) Quidam Latini, præsertim *S. Augustinus* [4], docuerunt illos parvulos pœnam sensus, mitissimam tamen, experiri. Nam illi descendunt in infernum; jamvero in inferno est pœna ignis.

b) *Communissima* tamen sententia, a Patribus Græcis et omnibus fere Scholasticis propugnata, tenet illos parvulos *nullomodo pœnam sensus experiri.* Hæc autem sententia tuto teneri potest, ut constat : 1) ex damnatione propositionis 26 Synodi *Pistoriensis*, quæ hanc sententiam ut fabulam pelagianam reprobabat [5]; 2) ex decreto *Innoc. III* superius allato (n. 683); 3) *rat. theol.* : non videtur divinæ justitiæ consentaneum ut *positivam* pœnam imponat iis qui voluntate *propria* non peccaverunt [6].

C) Num decedentes cum solo originali peccato *naturali beatitudine gaudeant.*

a) Multi theologi *negant :* 1) quia ex *Florentino* hujusmodi decedentes in *infernum* descendunt, *pœnis* disparibus

[1] Sess. V, can. 4, *D. B.*, 791.

[2] Bellarminus, *op. cit.*, l. VI, c. 6-7.

[3] *In II Sent.*, dist. 33, q. 2, a. 2. — [4] *Sermo 294.*

[5] *D. B.*, 1526. — [6] Cfr. S. Thomas, *de Malo*, q. 5, a. 2.

puniendi; 2) quia remanent aversi a Deo, etiam tanquam *fine naturali*.

b) Alii, cum *Sfondrati*, *Suarez* et *Lessio* [1] *affirmant*, quia nimis durum videtur eos privare bonis naturalibus propter culpam, quæ non est voluntaria voluntate personali. Cui sententiæ favet S. Thomas [2] : "Quamvis pueri non baptizati sint separati a Deo, quantum ad illam conjunctionem, quæ est per gloriam, *non tamen ab eo penitus separati sunt*. Immo ipsi conjunguntur *per participationem naturalium bonorum* : et ita etiam de ipso *gaudere poterunt naturali cognitione et dilectione*". Hæc opinio hodie communior evadit. — Nec tamen dici debet hos parvulos *suum* finem assequi; nam destinati fuerant ad finem supernaturalem, quo privantur, et, sub hoc respectu, in statu *damnationis* sunt.

In praxi, *urgendi* sunt *parentes* ut quam citissime infantes baptizatos habeant, ne hi æterna beatitudine supernaturali careant.

III. *De natura originalis peccati* [3].

685. 1° Errores præcipui. A) *Exponuntur. Protestantes* (exceptis Socinianis, Unitariis et Liberalibus) contenderunt originale peccatum essentialiter consistere : **a**) in *vehementi concupiscentia*, quæ tanta est ut *liberum arbitrium exstinguat* (ita *Lutherus* et *Calvinus*), **b**) immò et *ipsam substantiam hominis funditùs corrumpat* (*Flaccius Illyricus*). Lutheri hæresim, tantisper temperatam, renovarunt *Jansenistæ*, qui et ipsi docuerunt concupiscentiæ inesse reatum culpæ, et per eam liberum arbitrium ita minui ut delectatione terrena *necessario* trahatur, nisi gratia efficaci juvetur.

B) *Confutantur*. **a**) *Trident.* contra Protest. definivit : per baptismum "tolli totum id quod veram et propriam peccati rationem habet", non

[1] Cfr. SUAREZ, *De Vitiis et peccatis*, disp. IX, s. 2, n. 18; LESSIUS, *de Divinis perfectionibus*, XIII, 22 sq.
[2] *In II Sent.*, dist. 33, q. 2, a. 2, ad 5. — [3] *Syn. maj.*, n. 919-940.

vero concupiscentiam; peccatum originale esse mortem animæ, unicuique proprium, origine unum, propagatione transfusum, regeneratione mundatum.

Idem concilium declarat [1] : *acceptam a Deo sanctitatem et justitiam nobis etiam perdidisse et in omne genus humanum transfudisse peccatum, quod est mors animæ, — Adæ peccatum origine unum, propagatione transfusum omnibus, inesse unicuique proprium, — parvulos ex Adam trahere originale peccatum quod regenerationis lavacro necesse est expiari ad vitam æternam consequendam, ut in eis regeneratione mundetur quod generatione contraxerunt, — in baptismate remitti reatum originalis peccati, tolli totum id quod veram et propriam peccati rationem habet, et non tantum radi aut non imputari; manere autem in baptizatis concupiscentiam, quæ vere et proprie in renatis peccatum non est.*

b) Hæc doctrina consentanea est *Scripturæ*, juxta quam peccati originalis essentia non in sola concupiscentia, sed in privatione supernaturalis justitiæ consistit.

686. 2° Theologorum variæ sententiæ. A) *Ante Trident.* Jam *S. Augustinus* [2] originale peccatum in concupiscentia, imprimis carnali, alio tamen sensu ac Protestantes, agnoverat, distinguens in ea duplicem respectum : reatum scilicet *culpæ* et *pœnam* peccati. Reatum autem culpæ docebat per baptismum tolli, etsi concupiscentia, ut est pœna peccati, remaneat in baptizatis. Itaque non expresse quidem, sed vere tamen, includebat in natura peccati originalis privationem justitiæ et gratiæ [3].

[1] Sess. V.; *D. B.*, 787-792.
[2] Cf. TIXERONT, II, 436-482.
[3] Cf. PORTALIÉ, *S. Augustin*, in *Dict. de théol. (Vacant)*, I, 2393, 2395-96; TIXERONT, II, 463-465.

S. Anselmus[1] docebat originale peccatum situm esse in *privatione justitiæ originalis* seu *rectitudinis voluntatis*, id est, probabilius[2] in privatione gratiæ et donorum præternaturalium.

Juxta *S. Thomam*[3], qui SS. Augustini et Anselmi theorias consociavit et expolivit, consistit essentialiter peccatum originale in *destitutione justitiæ originalis;* et quia hæc duo complectebatur, *gratiam* scilicet et donum *integritatis*, peccatum duplici constat elemento, *formali*, nempe *privatione gratiæ*, et *materiali*, nempe *concupiscentia*[4].

687. **B**) *Post Trident.* Tridentina doctrina de originali peccato diversimode fuit declarata.

a) Alii putaverunt illud peccatum esse *peccatum Adæ* ejus posteris imputatum, vel in eis moraliter perseverans. 1) Ita, paulo ante Trident., *A. Catharinus* et *A. Pighius* docuerant peccatum originale *formaliter esse peccatum actuale Adami ejus posteris extrinsece imputatum.* — Quod vix conciliari potest cum Trident., declarante hoc peccatum esse unicuique proprium et vere per baptismum deleri. 2) Unde quidam[5] ad emendandam Catharini theoriam, dixerunt peccatum originale esse *ipsum peccatum Adami, quatenus a posteris ejus moraliter commissum, et in eis moraliter perseverans, eos Deo odibiles reddit*, ita ut privatio gratiæ sit tantum *effectus* originalis peccati. — Sed tunc non apparet quomodo fiat unicuique proprium.

[1] *De Conceptu virginali et originali peccato, P. L.*, CLVIII, 432-464.

[2] R. M. MARTIN, *La question du péché originel dans S. Anselme*, in *Revue des Sc. philos. et théol.*, t. V, 1911, p. 735-749.

[3] *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 81, a. 1; *de Malo*, q. 4, a. 1.

[4] Retinet tamen *S. Thomas* modum loquendi S. Augustini, præsertim quando asserit baptismo peccatum originale tolli quidem quoad *reatum*, sed remanere *actu* quantum ad *fomitem*, qui est inordinatio partium inferiorum animæ et etiam corporis. (1a 2æ, q. 81, a. 3, ad 2).

[5] SALMERON, TOLETUS, CARD. DE LUGO, WIRCEBURGENSES.

b) Multi *moderni*[1] docent peccatum originale esse *privationem justitiæ originalis, qua avertimur a Deo ut fine supernaturali, quatenus nobis est aliquo modo voluntaria ex nostra cum Adamo connexione.* Diversis modis explicatur quomodo hæc privatio sit nobis voluntaria, non actu propriæ voluntatis, sed *in causa* ex actu peccaminoso Adæ.

688. **c**) *Thomistæ*, cum aliis multis, declarant peccatum originale *essentialiter consistere in privatione justitiæ originalis*, quatenus hæc *privatio dependet a voluntario actu protoparentis qui fons fuit et principium naturæ.* Quæ doctrina hodie *communis* est.

Scilicet peccatum originale non est *actus*, sed *status* peccaminosus qui inficit directe naturam (peccatum *naturæ*)[2] et indirecte personam : justitia scilicet originalis a Deo concessa erat Adæ non tantum sibi retinenda, sed suis filiis et posteris communicanda, quasi *dos specifica naturæ humanæ* et *accidens speciei;* idcirco Adam, ob peccatum suum quo hanc justitiam amisit, nobis transmittit naturam privatam gratia quæ secundum positivam Dei ordinationem nobis inesse deberet[3], ac propterea, et in eo sensu, nascimur Deo odibiles, filii iræ et peccatores, in statu mortis spiritualis. Peccatum enim originale consistit, juxta *Trident.*, in privatione acceptæ a Deo justitiæ, quam Adamus non soli sibi, sed etiam nobis amisit; hæc autem justitia duo complectebatur, nempe gratiam habitualem et donum inte-

[1] SUAREZ, *De vitiis et peccat.*, disp. IX, sect. II, n. 18; PESCH., n. 248.

[2] GONET, CLYPEUS, tr. VIII, disp. I, a. 5; BILLOT, *De peccato originali.* — [3] S. THOM., *De Malo*, q. 4, a. 1.

gritatis; consistit igitur peccatum originale in privatione utriusque, principaliter gratiæ et secundario integritatis.

Corollaria.

689. 1° *Peccatum originale per generationem transmittitur in eos omnes qui de semine Adæ nascuntur.*

a) Etenim ii omnes et soli peccatum originale contrahunt qui ex Adamo naturam humanam accipiunt. Atqui natura humana per generationem transmittitur in eos qui de ejus semine nascuntur.

b) Confirmatur ex *Trident.* [1] : " Hoc Adæ peccatum, quod origine unum est, et *propagatione* non imitatione transfusum ". Quæ quidem verba dupliciter intelligi possunt : 1) eo sensu quod generatio est veluti *causa instrumentalis* peccati originalis; 2) vel quatenus est tantummodo *conditio sine qua non.* Hoc ultimum sufficit ad salvandam fidem, prout constat ex *Trident.* verbis [2].

690. 2° *Peccatum originale in nobis est minimum in ratione voluntarii.* Nam, ex dictis, non est voluntarium in nobis voluntate propria, sed *voluntate capitis nostri.* Hinc ait *S. Thomas* [3] : " Inter omnia peccata minimum est originale, eo quod minimum habet de voluntario. Non enim est voluntarium voluntate istius personæ, sed *voluntate principii naturæ tantum* ".

3° Si Eva sola peccasset, probabiliter posteri non contraxissent originale peccatum. Nam hoc peccatum per generationem transmittitur. Sed principium activum generationis est pater, scilicet Adam, non autem mater, i. e., Eva.

4° Si Adamus, ante peccatum, genuisset filios, hi non contraxissent originale peccatum ; quia gratia, semel habita, non videtur posse amitti nisi propria voluntate.

IV. *De concordia originalis peccati cum ratione* [4].

Otesndemus : 1° originale peccatum *non repugnare;* 2° originali peccato admisso, *melius explicari* præsentem generis humani conditionem.

[1] Sess. V, 3; *D. B.*, 790. — [2] Sess. VI, cap. 3; *D. B.*, 795.
[3] *In II Sent.*, dist. 33, q. 2, a. 1, ad 2.
[4] *Syn. maj.*, n. 941-948.

691. 1° *Peccatum originale non repugnat :* **A)** *In se :* **a)** neque ex parte *divinæ justitiæ*, cùm sit solum privatio gratiæ et donorum supernaturalium seu *rei indebitæ*, peccati autem rationem induat solum in eo quod ita privamur gratia, contra voluntatem Dei et ex aliqua culpa a capite nostro commissa : sane Deus poterat gratiam generi humano dare *sub conditione* quod Adam, caput nostrum, non peccaret, et sic hæreditatem et solidaritatem quæ naturaliter vigent inter patrem et descendentes quoad dona naturalia, protendere ad gratuita et supernaturalia; **b)** neque ex parte *divinæ sapientiæ :* Deus enim conferendo protoparenti potestatem nobis transmittendi gratiam, jam sufficienter nobis providebat medium ad finem nostrum supernaturalem attingendum; sed insuper, post Adami lapsum, aliud medium mirabilius et efficacius providit per Redemptionem; **c)** neque ex parte *divinæ bonitatis :* non obstante enim peccato originali, homo integra servat sua naturalia, immo auxiliis superabundantis gratiæ ad finem supernaturalem denuo instruitur per Christum : " O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere Redemptorem! "

692. **B)** *Ex parte transmissionis.* Etenim : **a)** quando Deus creat animam, nec maculam, nec vitiosum habitum in eam ipse infundit, sed eam producit talem qualis fuisset in statu naturæ puræ; si autem ei non infundit gratiam sanctificantem, hoc Adæ soli tribuendum est, qui non servavit conditionem, sub qua talis gratia communicanda erat; **b)** parentes, dum generant pueros, opus *ex se* bonum faciunt, et si parvuli ab ipsis geniti nascuntur gratia privati, id nec intenditur nec efficitur a parentibus ipsis, sed per accidens evenit, non ex ipsorum, sed ex Adami culpa.

693. 2° *Existentia originalis peccati semel admissa, melius explicatur præsens humani generis conditio.* **a**) Homo enim, in præsenti vita, tot tantisque miseriis involvitur ac veluti obruitur, tam facile a Deo avertitur, tam vehementer ad illicita trahitur, tam mollis ad labores, tam pronus ad libidines esse videtur ut, licet hujusmodi defectus stricte loquendo fluere possint ex ipsa hominis constitutione, tamen, divina providentia supposita, melius certo explicentur si reputantur pœnales et sic infertur " humanum genus peccato aliquo originaliter esse infectum [1] ". Aut saltem ea nunc videtur impotentia et indigentia hominis sine gratia, ut *œconomia præsens* (juxta quam nempe homo per peccatum Adæ *spoliatus gratuitis* et *vulneratus in naturalibus*, sensu supra exposito, sola gratia Redemptoris salutem et beatitudinem assequi potest) multo melius consistat quam quælibet alia hypothesis. **b**) *Confirmatur variis populorum traditionibus* apud paganos, poetas et philosophos consignatis, in quibus plus minusve explicite existentia lapsus agnoscitur. Sic, inter *Græcos, Hesiodus* describit *Promethei* fatum, qui, postquam ignem e cælo eripuit, non solum in se crudeles pœnas luit, sed etiam causa fuit cur cujuscumque generis mala totum terrarum orbem pervaserint.

[1] *C. Gent.*, l. IV, c. 52.

TRACTATUS X.

DE VERBO INCARNATO ET REDEMPTORE.

Credo... et in Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, Dominum nostrum.

694. In *Tr. de Deo Creante et Elevante*, de Dei operibus ad extra disputavimus, de Angelis et Homine, præsertim vero de elevatione protoparentum ad statum supernaturalem et eorum miserabili lapsu; hic dicemus de hominis redintegratione per *Christum Redemptorem.*

Duo sunt mysteria exponenda : 1° *Incarnatio* Verbi, seu mysterium unionis hypostaticæ duplicis naturæ, divinæ et humanæ, in unica scilicet persona quæ *Christus* dicitur; 2° *Redemptio* seu opus a Christo Salvatore peractum, propter nostram salutem. Inde duæ partes : *Christologia* et *Soteriologia*, quibus addemus, per modum consectarii, ea quæ respiciunt *cultum Christi et Sanctorum* [1].

Pars Prior : Mysterium Incarnationis seu Christologia.

In mysterio Incarnationis tria sunt consideranda : 1° *ipsa unio hypostatica;* 2° *persona assumens;* 3° *natura assumpta.*

[1] *Sum. theol.*, 3 p., q. 1-51; *C. Gent.*, l. IV, c. 27 sq.; *Quæst. disp.*, de unione Verbi, de scientia Christi, de gratia Christi; BILLOT, *De Verbo Incarnato;* LÉPICIER, *De Incarnat. Verbi.*

CAPUT I.

De unione hypostatica.

Prænotanda de notione unionis hypostaticæ et erroribus circa eamdem [1].

695. I. Genuinus conceptus unionis hypostaticæ. **A)** *Præcipua nomina* quibus designata fuit : **a)** ratione *originis*, *missio Filii*, *exitus* a Patre, *descensus* e cælo; **b)** ratione *termini*, *adventus* in mundum, *assumptio* humanitatis, *exinanitio* Verbi, *Epiphania*, *œconomia* seu attemperatio qua Deus in hoc mysterio infirmitati nostræ sese accommodavit; **c)** ratione *effectus*, *unio*, *adunatio*, *unio hypostatica*, *incorporatio*, *inhumanatio;* **d)** sed præcipue *incarnatio* seu unio cum carne, ad plenius significandum, quod Verbum etiam inferiorem humanæ naturæ partem assumpsit : vox enim *caro* sæpius in Scriptura totum hominem designat : " Videbit omnis *caro* salutare Dei [2] ".

B) *Notiones philosophicæ* hìc perutiles : **a)** *Natura* est id quo res in sua specie constituitur; est principium operandi internum et permanens. **b)** *Persona* (seu *hypostasis*) est natura singularis et completa, sui juris et intellectu prædita; naturæ addit incommunicabilitatem, qua est sui juris, et ita distinguitur a natura. **c)** *Unio* est conjunctio plurium ad unum efficiendum. Duplex est : *accidentalis* et *substantialis*. Unio *substantialis* ea est qua plures substantiæ totum aliquod substantiale efformant. Potest esse *essentialis;* vel *personalis*, quæ habetur quando duæ substantiæ efformant *unum principium quod operandi* prorsus incommunicabile. Hæc unio iterum duplex est : 1) *personalis simplex*, in qua substantiæ *incompletæ* uniuntur in unam personam non præexistentem, v. g., in homine; 2) *personalis hypostatica*, per quam duæ naturæ *completæ et integræ manentes*, *in unica tantum persona præexistenti* uniuntur : ita in Incarnatione tantum.

696. C) *Unio hypostatica*, ad mentem C. *Ephesini*, *Chalcedonensis* et *Constantinopolitani III*, definiri potest : *unio hypostatica duplicis naturæ, divinæ et humanæ, in unica Verbi persona, ex qua unione unus est Christus.* Dicitur :

a) *Unio hypostatica*, i. e. vere *substantialis* [1]*; nec tamen essentialis* seu ex duabus naturis unicam efficiens naturam, sed *personalis*, ita ut duæ naturæ, quæ uniuntur, integræ maneant, et tamen unicam efforment personam : " nusquam sublata differentia naturarum propter unionem [2] ", ut ait C. *Chalcedonense.*

b) *In unica Verbi persona*, id est, natura humana *directe* unita fuit personæ Verbi; insuper Verbum assumpsit naturam humanam integram, non autem personalitatem humanam, cujus Ipsum vices supplevit.

c) *Ex qua unione unus est Christus*, nam ex illa unione persona Verbi fit theandrica, id est, simul Deus et homo, et vocatur Jesus Christus.

697. II. Errores circa mysterium Incarnationis. Hoc Mysterium varie in variis sæculis impugnatum est; quandoque *divinum* in Christo elementum, quandoque *humanum*, aut etiam *unionem* inter utrumque hæretici perverse exposuerunt.

1º Errores antiqui. Alii *humanitatem* Christi impugnant, alii ejus *divinitatem*, alii tandem *unionem* inter utramque :

[1] *Syn. maj.*, n. 967-976. — [2] *Luc.*, III, 6.

[1] Patres hanc unionem vocant *substantialem*, οὐσιώδη : "Substantialem enim hanc unionem dicimus, hoc est veram et non imaginariam ; substantialem autem, non quod duæ naturæ unam compositam naturam effecerint, sed quod in unam Filii Dei compositam hypostasim inter se unitæ fuerint" (DAMASCENUS, *De Fide Orthod.*, III, 3, *P. G.*, XCIV, 993). Nonnulli eam vocant etiam *physicam* ut sic distinguatur a morali unione, immo *naturalem* et *essentialem*, non eo sensu quod unica sit in Christo natura aut essentia, sed ut significent unionem esse veram et realem, non autem moralem. Cf. *D. B.*, 115. — [2] *D. B.*, 148.

A) Quidam negant Christum esse verum aut integrum hominem : **a)** *Docetæ* seu Phantasiastæ (I° sæc.), docent corpus Christi fuisse apparens et phantasticum ; **b)** *Apollinaristæ,* sic dicti ab eorum duce, Apollinari, episcopo Laodicensi (IV° sæc.), humanam Christi naturam minuebant, asserendo hanc *intellectu* carere : tria principia, post Platonem, in homine admittentes, *corpus* scilicet, animam *sensibilem* (ψυχήν) et animam *intellectualem* (πνεῦμα), docebant Verbum assumpsisse quidem corpus et animam sensibilem, non autem animam intellectualem; nam Verbum ipsum, ut aiebant, vices tenet mentis in Christo; **c)** *Monothelitæ,* duce *Sergio,* patriarcha Constantinopolitano (VII° sæc.), contendebant Christum caruisse *humana voluntate* et ita *unam* in eo esse voluntatem, nempe voluntatem divinam.

B) Alii autem asserunt Christum, non esse vere Deum : **a)** *Ebionitæ,* a Judaismo conversi (I° sæc.), putabant Christum esse hominem specialiter Deo unitum; **b)** *Cerinthiani,* qui *gnosim* cum Judaismo miscebant (I° et II° sæc.), dicebant eum esse unum ex *eonibus; **c)** Paulus Samosatenus* (III° sæculo), tenebat Christum esse primum inter filios Dei adoptivos; **d)** *Ariani,* duce Ario (IV° sæc.), docebant Christum esse primam inter creaturas.

C) Alii tandem ipsam *unionem* adulterant : **a)** *Nestoriani* unionem *tantum moralem* inter divinam et humanam naturam admittebant, proindeque *duas in Christo esse personas ;* **b)** *Eutychiani* in oppositum inciderunt errorem, docentes non solum unam personam, sed etiam *unicam* in Christo esse *naturam :* " Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum *ante unitionem; post unitionem vero, unam naturam* confiteor ".

Quomodo ex duabus naturis ante unionem existentibus unica tantum in Christo maneat, ejus discipuli variis modis explicarunt : alii dicebant humanitatem fuisse *absorptam* a divinitate, sicut guttula aquæ ab oceano absorbetur; alii docebant duas naturas fuisse *commixtas* et in tertiam transmutatas; alii hanc unionem omnino assimilabant *unioni* corporis et animæ.

698. 2° **Errores moderni** antiquos errores renovant et aggravant :

a) *Rationalistæ,* qui sæc. XVIII° floruerunt, contendunt Christum esse *merum hominem* aut *prophetam ceteris similem.*

b) *Protestantes liberales* [1], qui a Socinianis et Unitariis originem ducunt, asserunt Christum esse *prophetam ceteris superiorem.*

Quidam vero, ad mythicas theorias redeuntes, eo usque procedunt ut ipsam Christi existentiam negent [2].

c) *Modernistæ* contendunt Jesum dixisse se Filium Dei esse sensu tantum messianico; sed christianos, hellenicis theoriis circa *Logon* imbutos, eum tanquam Verbum divinum adorasse [3].

Itaque, aiunt, " divinitas Jesu Christi ex Evangeliis non probatur, sed est dogma quod conscientia christiana e notione Messiæ deduxit [4] ", elaborando scilicet judaicos conceptus circa Messiam græcarum ope doctrinarum.

ART. I. EXISTENTIA UNIONIS HYPOSTATICÆ.

699. Thesis : *Natura divina et natura humana hypostatice unitæ fuerunt in unica persona*

[1] Ita; inter alios, *A. Harnack, H. Wendt, A. Réville, A. Sabatier, Ménégoz, E. Doumergue.*
[2] Quomodo *Liberales* progressive ceciderint in rationalismum, pantheismum, mythismum et evolutionismum, erudite declarat L.-CL. FILLION, *Les étapes du Rationalisme,* Paris, Lethielleux, 1911. — [3] Decret. *Lamentabili,* 27 sq., *D. B.,* 2027 sq.
[4] Propositio 27 damnata in Dec. *Lamentabili.* Modernismum fusius exposuimus in *Additamentis ad Synopsim theologiæ.* Cf. *Syn. maj.,* t. I, n. 1028-1041.

Verbi, ita ut Jesus Christus sit verus Deus et verus homo.

De fide contra Nestorianos, Eutychianos, Unitarios, Liberales et Modernistas, ex *C. Chalcedonensi* definiente, "*unum eumdemque Christum*, Filium Dominum unigenitum, in *duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter* agnoscendum, *nusquam sublata naturarum differentia* propter *unitionem*, magisque *salva proprietate utriusque naturæ*, et in *unam personam* atque *subsistentiam concurrente*, non in *duas personas* partitum atque divisum, sed *unum et eumdem Filium unigenitum Deum*, Verbum Dominum, Jesum Christum[1]".

Thesis proponitur sub duplici forma, nempe forma abstracta et magis scientifica : *natura divina et natura humana hypostatice unitæ sunt in persona Verbi*, et forma concreta et, ut ita dicam, populari : *Jesus Christus est verus Deus et verus homo.* Jamvero *chronologice* forma concreta prior invenitur apud scriptores N. Testamenti et Patres apostolicos, forma autem abstracta nonnisi successive elaborata fuit.

Ad hanc unionem demonstrandam, ostendemus : 1° Christum esse vere *Deum*; 2° eum vere esse *hominem* et quidem *integrum*; 3° in eo *naturam divinam* et *naturam humanam uniri in persona Verbi*; 4° sic melius intelligetur *scholastica expolitio* mysterii.

700. Thesis Iª : *Jesus Christus vere est Deus seu Filius Dei unigenitus, Verbum æternum*[2].

De fide ex C. *Chalcedonensi* jam citato, n. 699, et ex variis symbolis.

[1] *D. B.*, 148.

[2] PERRONE, *de D. N. Jesu Christi divinitate*; L. DE GRANDMAISON, *Jésus-Christ*, in *D. A.* t. II, 1337-1400; MICHEL, *Jésus-Christ*, in *D. T. C.*, t. VIII, 1186 sq.; J.-B. BORD, *L'apologétique par le Christ*, p. 173-215. — *Syn. maj.*, n. 979-998.

Fatentibus adversariis, Ecclesia catholica, jam a sæc. IV, certe hoc dogma docuit tanquam ab ipso Christo et Apostolis traditum : quod, juxta principia in *Tr. de Ecclesia* statuta, est invictum veritatis argumentum. Expedit tamen, ad confutandos adversarios[1], *directe* et *apologetice* divinitatem Christi probare :

701. 1° Ex *testimonio* ipsius *Christi in Synopticis*[2]. Ibi Christus : **A**) omnibus *hominibus Angelisque superiorem se* facit. Major est Salomone et Jona[3]; Davide, qui Eum vocat Dominum suum[4]; Moyse et Elia, ut patet ex Transfigurationis narratione[5]; ipso Joanne, quo inter natos mulierum non surrexit major[6]. *Major est Angelis*, quos ipse vocat Angelos suos[7], qui ei ministrant[8], quos in die judicii Ipse jubebit congre-

[1] Quo melius intelligatur argumentum, sciendum est adversarios ita explicare *evolutionem* hujus dogmatis. 1° Juxta quosdam, præsertim *Liberales*, hujus evolutionis præcipua stadia hæc sunt : **a**) In Actibus Apostolorum et Synopticis, Christus est Dei legatus, Messias, sed nihil amplius; **b**) Paulus Christi præexistentiam, non autem divinitatem docet; **c**) in quarto Evangelio Christus vocatur Deus, attamen inferior est Deo; **d**) in Traditione Christus paulatim æternus et Deo æqualis agnoscitur. 2° Alii vero, præsertim recentiores, v. g., *Loisy, Harnack*, non negant doctrinam nostram inveniri apud Paulum, et in verbis quæ in Evangeliis Christo tribuuntur; sed contendunt Paulum errasse, et postea Evangelistas, sub influxu Paulinæ prædicationis, falso suam fidem Ipsi Christo adscripsisse.

[2] Ut valeat argumentum ex testimonio Christi desumptum, tria probanda sunt : 1) verba quæ in Evangelio Christo tribuuntur sunt revera verba Christi; 2) in his verbis Christus se esse Deum affirmat; 3) Christi affirmatio verax est. Porro, ex genuinitate et historicitate Evangeliorum (*Tr. de Vera Relig.*, n. 73-78), necnon ex eorum inspiratione (*Tr. de Fontibus Rev.*, n. 298-304), primum jam sufficienter constat. Tertium vero jam probatum est (*Tr. de Vera Relig.*, n. 109), nec ab adversariis negatur. Secundum ergo tantum remanet probandum, scilicet Christum revera se Deum declaravisse.

[3] *Matth.*, XII, 41-42; *Luc.*, XI, 31-32.

[4] *Marc.*, XII, 35-37; *Luc.*, XX, 41-44; *Matth.*, XXII, 41-46.

[5] *Matth.*, XVII, 1-9; *Marc.*, IX, 1-9; *Luc.*, IX, 28-36.

[6] *Matth.*, XI, 1-11; *Marc.*, I, 7; *Luc.*, VII, 26, 28.

[7] *Matth.*, XIII, 41; XVI, 27; XXIV, 31.

[8] Cf. *Matth.*, IV, 11; XXVI, 53; *Marc.*, I, 13; VIII, 38; XIII, 32; *Luc.*, IX, 26.

gare electos suos a quatuor ventis [1] et malos separare de medio justorum [2].

Quis vero, præter Deum, hanc præeminentiam sibi legitime vindicare possit?

702. **B**) Christus ut *propria* sibi vindicat *munera* et *auctoritatem*, quæ nullus legatus divinus sibi unquam arrogavit, et quæ in V. Testamento soli Deo competebant. Ita :

a) *Proprio nomine miracula facit*, sanando ægros vel obsessos a dæmone, suscitando mortuos, elementis imperando [3]. Utitur uno verbo ad hæc patranda [4] : et ideo mirantur turbæ [5]. Hæc autem potestas miracula patrandi ei tam propria est ut eam aliis communicet [6], et de facto in nomine Jesu Christi apostoli miracula operati sunt [7].

b) *Docet* ut *Deus*, i. e. *proprio nomine* et *suprema auctoritate* : " Ego autem dico verbis... Unus est Magister vester Christus... Cælum et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt " [8]; dum prophetæ et Apostoli nomine Dei docent : " Hæc dicit Dominus ".

c) *Peccata dimittit auctoritate propria*, tanquam contra se commissa, eaque dimittit ob amorem sibi præstitum. Scandalizatis pharisæis quod peccata remitteret, — nam " Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? " — probat potestatem hanc sibi competere, sanando paralyticum [9]. In parabola duorum debitorum [10], supponit peccatricem sibi per peccatum esse debitricem, ejusque peccata dimittit ob amorem sibi redditum : " Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum ". Ergo peccatum, quod alibi exhibetur ut debitum *erga Deum*, v. g., in oratione dominica, est simul debitum *erga Jesum*, et propter amorem *erga Jesum* remittitur.

---

[1] *Matth.*, XXIV, 31; *Marc.*, XIII, 27 sq. — [2] *Matth.*, XIII, 49.
[3] *Marc.*, V, 30; *Luc.*, VI, 19.
[4] *Marc.*, I, 25; V, 41; IV, 39; *Matth.*, VIII, 27; *Luc.*, IV, 35; VIII, 54-55.
[5] *Marc.*, I, 27; II, 12; IV, 40; *Luc.*, IV, 36; V, 25, 56; VIII, 25; *Matth.*, IX, 8; VIII, 27.
[6] *Marc.*, XVI, 17; *Matth.*, X, 8; *Luc.*, IX, 1-2; X, 9.
[7] *Luc.*, X, 17; *Matth.*, XI, 7; *Marc.*, III, 15; VI, 7; *Act.*, III, 6; IX, 32-40.
[8] *Luc.*, VI, 40; *Matth.*, V, 22 sq.; XXII, 33; XXIII, 8, 10.
[9] *Marc.*, II, 3-13; *Matth.*, IX, 1-8; *Luc.*, V, 17-26.
[10] *Luc.*, VII, 36-50.

d) In prophetia de ultimo judicio, *seipsum ut judicem supremum* exhibet : ab Ipso homines æterna præmia obtinebunt vel æternis suppliciis punientur, prout erga Ipsum in persona discipulorum officia caritatis impleverint vel neglexerint. " Venite benedicti Patris mei... esurivi enim et dedistis mihi manducare... Quamdiu hæc fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis... Discedite a me, maledicti, in ignem æternum... esurivi enim et non dedistis mihi manducare... Quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis [1] ".

703. **C**) Christus seipsum *vocat, vocarique permittit sensu stricto Filium Dei*.

a) De Deo loquens, ejusque relationibus ad ipsum et ad discipulos, nunquam dicit Pater *noster*, sed Pater *meus* et Pater *vester* [2]. Ejus igitur filiatio ejusdem generis non est ac aliorum hominum. Homines *fiunt* filii Dei, ipse vero *est* Filius Dei [3].

b) Idem apparet ex confessione Petri in partibus Cæsareæ Philippi facta et sollemni approbatione huic confessioni a Christo data [4]; ex condemnatione in Christum lata propterea quod principi sacerdotum respondit se esse Filium Dei [5]; ex parabola de perfidis vinitoribus, ubi evidens est per *servos* significari prophetas, per *filium* autem Christum [6].

c) Inter argumenta, præeminet *textus de mutua cognitione inter Patrem et Filium* [7] : " Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius et cui voluerit Filius revelare... Nemo scit quis sit Filius, nisi Pater, et quis sit Pater nisi Filius ". Hic declaratur relatio transcendens inter Patrem et Filium : Pater talis est ut a Filio

---

[1] *Matth.*, XXV, 34-46.
[2] *Matth.*, VI, 9, 32; X, 33; XI, 25-27; XII, 50; XV, 13; XVI, 17, 27; XVIII, 19, 35; XX, 23; XXV, 34; XXVI, 29, 39, 42, 53; XXVIII, 19; *Marc.*, VIII, 38; XIV, 36; *Luc.*, II, 49; IX, 26; X, 21-22; XII, 32; XXII, 29, 42; XXIII, 46; XXIV, 49.
[3] *Matth.*, V, 44-45; III, 17, XVII, 5; *Marc.*, I, 11; IX, 6; *Luc.*, III, 22; IX, 35. Cf. *Matth.*, XI, 25; XVI, 15; XXVI, 68; *Luc.*, X, 22; XXII, 70; *Marc.*, XIV, 61.
[4] *Matth.*, XVI, 13-20; *Marc.*, VIII, 27-30; *Luc.*, IX, 18-21.
[5] *Matth.*, XXVI, 63-66; *Marc.*, XIV, 61.
[6] *Matth.*, XXI, 33-44; *Marc.*, XII, 1-9; *Luc.*, XX, 9-16.
[7] *Matth.*, XI, 27; *Luc.*, X, 22.

solo cognosci possit; et pariter adeo magnus est Filius ut a solo Patre, id est, ab ente infinito plene cognoscatur.

Nec dicatur [1], Christum se declarare filium Dei, quatenus specialem cognitionem Dei ut patris ipse habet et aliis tradere debet. Si enim Filius est Filius, quia cognoscit Patrem, Pater est Pater seu Deus est Deus, quia cognoscit Filium seu Christum, quod plane absurdum est. Hinc talis interpretatio rejicitur, non solum ab omnibus catholicis sed etiam a plerisque rationalistis.

d) Ante ascensionem, Christus Apostolis dedit missionem docendi omnes gentes easque baptizandi "*in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*". Unde sic : baptizari in nomine seu potius *in nomen*, juxta vim græci textus, est consecrari et devoveri alicui ut objecto cultus; atqui nec debent, nec possunt homines cuiquam ita consecrari nisi soli Deo [2]. Præterea Patrem esse Deum nemo negat; atque in textu Filius juxta Patrem seipsum ponit ut pari jure honorandum.

Recte igitur damnata est hæc *Modernistarum* propositio : "In omnibus textibus evangelicis nomen *Filius Dei* æquivalet tantum nomini *Messias;* minime significat Christum esse verum et naturalem Dei Filium [3]".

704. 2° *Ex fide Apostolicæ Ecclesiæ de divinitate Christi.* In sermonibus suis, *Apostoli* Christum prædicant non tantùm ut "virum sanctum et justum,... approbatum a Deo", ut prophetam a Moyse prænuntiatum, ut Messiam a Judæis quidem occisum, a Deo autem resuscitatum et exaltatum [4], — sed etiam ut *auctorem vitæ* [5], mortuorum ac vivorum judicem [6], *Dominum omnium* [7], datorem Spiritus Sancti [8], gratiæ fontem [9], a dextris Dei stantem... [10] : quæ *munera de solo Deo* dici possunt.

[1] Harnack, *Das Wesen des Christentums*, VII.
[2] Pesch, *De Deo Trino*, n. 461.
[3] Decr. *Lamentabili*, prop. 30; cf. prop. 27, 31, *D. B.*, 2027 sq.
[4] *Act.*, III, 14; II, 22; III, 22; II, 32, 36. — [5] *Act.*, III, 15.
[6] *Act.*, X, 42; XVII, 31.
[7] *Act.*, X, 36; cf. *Apocalyps.*, XIX, 16. — [8] *Act.*, II, 33.
[9] *Act.*, XIII, 43; XV, 11.
[10] *Act.*, VII, 55-60.

705. 3° *Ex testimonio S. Pauli* [1]. **A**) Sunt loca fere innumerabilia ubi S. Paulus Christo assignat *dignitatem* et *munera* quæ sine blasphemia creaturis tribui non possunt.

Ita : **a**) S. Paulus est Apostolus Jesu Christi pariter ac Dei cùm suam missionem æqualiter acceperit a Jesu Christo et Deo Patre, et hæc missio consistat in prædicando Christum crucifixum simul et magnalia Dei [2]; **b**) ad salutem obtinendam christiani debent in Christum credere, ejus mandata (quæ sedulo ab humanis mandatis distinguuntur) servare, illum denique supremo amore diligere : "Vos estis filii Dei, per fidem quæ est in Christo Jesu... Sic adimplebitis legem Christi... Præcipio non ego sed Dominus... Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema!.. Quis nos separabit a caritate Christi? [3]" **c**) Christus æque ac Pater passim vocatur *Dominus*, *Dominus omnium*, *Dominus gloriæ;* atqui hoc nomen non minoris est dignitatis ac nomen Dei, cùm LXX Interpretes nomen Dei ineffabile nomine κύριος reddere soleant. — Quod patet etiam ex contextu : quæ in prophetis de die Domini seu Dei dicuntur, a S. Paulo de adventu Domini Jesu prædicantur; Christo Domino applicantur V. T. verba de Domino Deo, v. g. : "Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit [4]".

B) *Expressius S. Paulus :* **a**) in *Ep. ad Colos.* [5] exhibet Christum ut Creatorem et Conservatorem, ac personaliter Deo unitum : "In ipso condita sunt universa in cælis et in terra,... omnia per ipsum et in ipso creata sunt... in ipso habitat plenitudo divinitatis corporaliter"; **b**) in *Ep. ad*

[1] Etiam abstrahendo ab auctoritate qua gaudet S. Paulus ut scriptor inspiratus, *ejus testimonium*, quatenus testis fidei primævæ generationis, *maximi momenti est;* nam a) epistolas, ex quibus argumenta sumimus et genuinas esse et intra triginta annos post passionem Domini scriptas esse, ipsi rationalistæ admittunt; **b**) doctrina in eis contenta circa Christum non tam ex professo traditur quam assumitur ut communis fides christianorum; **c**) evangelium ejus consentaneum esse ei quod alii Apostoli prædicabant ipse gloriatur.
[2] *I Cor.*, I, 1; IV, 2; *Galat.*, I, 1; *I Cor.*, I, 22; *II Cor.*, IV, 5; *Rom.*, I, 1; *Galat.*, I, 10; *Act.*, II, 11.
[3] *Gal.*, III, 6; VI, 2; *I Cor.*, VII, 10; XVI, 22; *Rom.*, VIII, 35 sq.
[4] *II Thess.*, I, 7; *II Cor.*, II, 8; *Rom.*, IV, 13; X, 9-13; *Gal.*, III, 16.
[5] I, 15-19; II, 9.

Philip. [1], ipsi attribuit essentiam et majestatem Dei : " Cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo "; **c**) in *Ep. ad Rom.* [2], de Christo dicit quod " est super omnia Deus benedictus in sæcula ". **d**) In *Ep. ad Hebræos* [3] dicitur quod sit " splendor gloriæ et figura substantiæ Dei ", quod sit " hæres universorum ", quod " omnia per Ipsum facta sunt "; ita ut ei applicentur hæc verba : " Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi ".

706. 4° *Ex testimonio S. Joannis*, qui contra Ebionitas et Cerinthianos *ex professo* divinitatem Christi inculcat. **a**) In *Apocalypsi*, Agnus cum Deo Patre simul adoratur, laudatur et glorificatur ab omni creatura [4]. **b**) In *Evangelio*, refert clarissima verba Christi de propria divinitate : " Sic enim Deus dilexit mundum ut Filium suum *unigenitum* daret "; " Quærebant eum Judæi interficere, quia... Patrem suum dicebat *Deum, æqualem se faciens Deo* "; " Ego et Pater unum sumus "; " Philippe, *qui videt me videt et Patrem*... Non creditis quia *ego in Patre et Pater in me est* ", etc. [5] **c**) Divinitatem Christi *S. Joannes* et ipse disertissime affirmat in *prologo* sui evangelii : " In principio erat Verbum, et Verbum erat apud

[1] II, 5-11. — [2] IX, 5. — [3] I-III.

[4] I, 6, 17; II, 13, 18, 23; III, 7; XIX, 13, 16; XX, 6; XXII, 13, etc.

[5] Inter *modernos negatores* Divinitatis Christi plerique libenter concedunt Christi verba, prout in hoc evangelio referuntur, affirmationem divinitatis propriæ continere. Sed *addunt* : " Narrationes Joannis non sunt proprie historia, sed mystica evangelii contemplatio; sermones in ejus evangelio contenti sunt meditationes theologicæ circa mysterium salutis, historica veritate destitutæ;... Joannes sibi vindicat quidem rationem testis de Christo, re tamen vera non est nisi eximius testis vitæ christianæ, seu vitæ Christi in Ecclesia exeunte primo sæculo " (*Lament.*, 16, 18). Sed valor historicus hujus evangelii, in tract. *De Relig.* jam probatus, nuper decreto Commis. Bibl., 29 Maii 1907, confirmatus, a scriptoribus non paucis, sive Catholicis sive Acatholicis, sæpe sæpius vindicatus est (LEPIN, *Origine et val. hist. du 4e évang.*, Paris, Letouzey, 1907-09; *Irish. Eccles. Quart.*, Octob. 1908).

Deum, et Deus erat Verbum... Et Verbum caro factum est... ".

Conclusio. Qui igitur affirmant divinitatem Christi esse dogma a conscientia christiana elaboratum, græcarum theoriarum ope, N. Testamenti integram substantiam lacerare debent : nam in omnibus fere paginis hoc dogma sive *explicite*, sive *implicite* refertur. Cf. n. 713 sq.

707. Thesis IIª : *Christus est verus et integer homo, e corpore carneo et anima non solum sensibili sed et rationali constans.*

De fide ex C. *Chalcedon.* jam citato, n. 699, et ex Symb. *Athanasiano* : " Perfectus Deus, *perfectus homo, ex anima rationali* et *humana carne subsistens.* " — Docetur contra Docetas et Apollinaristas (n. 697).

708. Script. 1° *Modo generali*, Christus, in N. T., exhibetur ut homo ceteris hominibus similis, excepto peccato.

A) Si de *corpore* agitur : **a**) ejus *genealogia* traditur [1], ut exinde appareat eum esse, secundum carnem, ex regia familia David ; **b**) *concipitur* vere ex Maria virgine [2], et invenitur infans, pannis involutus, positus in præsepio [3] ; **c**) more ceterorum hominum, *adolescit, proficiens ætate* et sapientia apud Deum et homines [4] ; **d**) constanter *se gerit ut homo* inter homines, colloquens, esuriens [5] et sitiens [6], manducans et bibens [7], dormiens [8], deambulans, fatigatus ex itinere [9], sanguinem exsudans [10], flagellatus, crucifixus, moriens in cruce, sepultus. Corpore igitur vere humano præditus apparet.

[1] *Matth.*, I, 1-17; *Luc.*, III, 23-38. — [2] *Luc.*, I, 31.

[3] *Luc.*, II, 7, 12. — [4] *Luc.*, II, 52. — [5] *Matth.*, IV, 2; *Luc.*, IV, 2.

[6] *Joan.*, XIX, 28. — [7] *Matth.*, XI, 19; *Luc.*, VII, 34.

[8] *Matth.*, VIII, 24; *Marc.*, IV, 38; *Luc.*, VIII, 23.

[9] *Joan.*, IV, 6. — [10] *Luc.*, XXII, 44.

B) Ad *animam* quod spectat, exercet actus : **a)** animæ *sensibilis* : turbatur, infremit spiritu, plorat [1], pavet et mæstus est, tristis usque ad mortem [2]; **b)** animæ *rationalis* : actus variarum virtutum exercet, nempe *religionis*, pernoctans in oratione Dei [3], gratias agens Patri; *humilitatis* [4] et *obedientiæ*, obediens factus usque ad mortem [5]; plenæ in Deum *fiduciæ*, in manus Dei commendans spiritum suum [6], etc.

709. 2° *Speciatim* juxta doctrinam Apostolorum et præsertim S. Pauli, homo Christus Jesus, unus mediator Dei et hominum, est causa salutis nostræ, quia verus est sacerdos *ex hominibus assumptus, fratribus per omnia assimilatus* [7], excepto peccato, ideoque eorum vices agere potest ut caput generis humani.

Argumentum ex *Traditione* in sequenti thesi evolvetur.

710. Thesis IIIa : *In Christo natura divina et natura humana uniuntur in unica persona Verbi* [8].

1° In **Scriptura** thesis declaratur *concretis* terminis, cùm *unus idemque Christus* Deus simul et homo prædicetur, unde jure concludimus divinæ naturæ et humanæ unionem *in persona* factam esse. Itaque, cùm unionem duarum naturarum dicimus *hypostaticam*, hac dogmatica formula eamdem notionem exprimimus, quæ ex factis et verbis in N. T. relatis colligitur.

A) In *Synopticis*, uni eodemque Christo tribuuntur actiones *propriæ* naturæ *humanæ* (n. 708) et naturæ *divinæ* (n. 702 sq.). Sed id fieri nequit

[1] *Joan.*, XI, 33, 35. — [2] *Matth.*, XXVI, 37-38; *Marc.*, XIV, 33-34.
[3] *Marc.*, I, 35; *Luc.*, VI, 12. — [4] *Matth.*, XI, 29.
[5] *Philipp.*, II, 8; *Matth.*, XXVI, 27, 36; *Luc.*, XXII, 19.
[6] *Luc.*, XXXIII, 46.
[7] *I Tim.*, II, 5; *Heb.*, V, 1; IV, 14. — [8] *Syn. maj.*, n. 1001-1012.

nisi Christus sit *una* persona. Ergo in Christo natura divina et natura humana uniuntur in *una persona*, quæ, juxta S. Joannem, est Verbum.

711. B) Idem constat ex *S. Paulo*, qui prædicat Jesum vere hominem, sed simul verum Deum. Ita in hoc textu : " Qui, cum in *forma Dei* esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo : sed semetipsum exinanivit, *formam servi* accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem [1] "... Ex his verbis, *unus idemque Christus* possidet : **a)** *naturam divinam*, quippe qui dicatur esse in *forma* Dei, id est, præ se ferens divinitatis characteres, et insuper *æqualis* Deo; **b)** *naturam humanam*, quia accipit formam seu naturam servi. Quod supponit utramque naturam in unica Christi persona uniri.

712. C) Luculentius etiam constat ex *toto secundum Joannem evangelio* ac præcipue ex ejus mirabili compendio : " *Et Verbum caro factum est* ". Ex hoc enim textu ea est unio inter Verbum et humanam naturam ut Verbum vere homo factus sit.

Atqui talis modus loquendi **a)** significare nequit *unionem tantùm moralem* aut *unionem naturalem*. Quantumvis enim arcta sit *unio moralis*, sive per concordiam voluntatum, sive per gratiam, nunquàm potest dici : Paulus et Joannes ita sunt amici ut Paulus factus sit Joannes. **b)** Pariter *unio naturalis* inter Verbum et naturam humanam repugnat : 1) sive per *conversionem*; nam Verbum, utpote immutabile, non potuit converti in naturam humanam; et, si humana natura conversa fuisset in divinam naturam, Evangelista dicere debuisset : " Caro facta est Verbum ; " 2) sive per *commixtionem* quæ supponit alterationem commixtorum, dum Verbum est immutabile; 3) sive per *compositionem*, quæ fit ex elementis incompletis

[1] *Philipp.*, II, 6-8.

ad aliquid completum efficiendum unitis; nam *per se* tum Verbum, tum natura humana sunt respective completa.

Ergo remanet ut unio Verbi cum natura humana sit *hypostatica*, seu in persona, ita ut ex unione utriusque naturæ unica resultet persona.

713. 2° **Tradit.** In hoc argumento, complectimur *triplicem thesim* præcedentem. — *Quatuor* stadia in historia hujus dogmatis distinguere licet:

A) *Duobus prioribus* sæc., dogma formulis *concretis* explicite affirmatur. **a**) Patres *affirmant eumdem Christum esse simul Deum et hominem*, sive contra Docetas, sive contra Gnosticos et Adoptianos : quia venit ad nos salvandos et redimendos : quod facere nequivisset, nisi fuisset simul Deus et homo [1]. **b**) *Rejiciunt* autem errores *docetarum* et *dualistarum* (n. 697) asserendo Christum esse Verbum Dei vereque Deum, sed simul verum hominem, ex stirpe David secundum carnem, vere ex virgine natum, vere passum et mortuum [2].

B) *Tertio sæc.*, jam inchoatur unionis hypostaticæ expositio *philosophica*. Hanc unionem fieri *in persona* jam asserit Tertullianus [3] : " Videmus *duplicem statum non confusum*, sed conjunctum *in una persona*, Deum et hominem Jesum ".

714. **C**) *Quarto sæc.*, Patres, doctrinam catholicam contra Apollinarem propugnando, clarius affirmant verbum assumpsisse *completam humanitatem*, et præsertim *animam intellectualem*. Præcipuum eorum argumentum est : " *Quod non est assumptum, non est sanatum* ". Sicut enim Christus nos salvare non potuisset, si corpus habuisset

[1] Ita S. CLEMENS, *I Cor.*, XXXII, 2; XXXVI, 2-5; S. IGNATIUS, *Magn.*, VI, 1; VIII, 2; *Ephes.*, I, 1; VII, 2; XV, 3; PSEUDO-BARNABAS, V, 11.

[2] S. IRENÆUS, *Adv. hæres.*, III, 18, 1; III, 21, 10; V, 18, etc. : TERTULLIANUS, *Adv. Praxeam.*; S. HIPPOLYTUS, *Philosophumena.*

[3] *Adv. Prax.*, 27, *P. L.*, II, 191.

tantum apparens, ita pariter si non assumpsisset animam vere intellectualem [1].

S. Damasus Papa Apollinaristas damnavit in synodo Romana (an. 380) : " Anathematizamus eos qui pro hominis anima rationabili et intelligibili dicunt Dei Verbum in humana carne versatum, cùm ipse Filius sit Verbum Dei, et non pro anima rationabili et intelligibili in suo corpore fuerit, sed nostram, id est, rationabilem et intelligibilem, sine peccato, animam susceperit atque salvaverit [2] ". Quam sententiam ratam habuit *C. Constantinopolitanum* [3] (381).

715. **D**) *Sæc. quinto*, occasione duplicis hæresis *nestorianæ* et *eutychianæ*, conceptus catholicus unitatis personæ in Christo et unionis hypostaticæ diserte asseritur :

a) *Nestorius*, cui jam præluserat schola Antiochena, cum *Diodoro* et *Theodoro Mopsuesteno*, contendebat :

1) Sedulo distinguenda esse in Christo attributa operaque Verbi ab actionibus propriis homini Jesu; 2) unionem inter Verbum et Jesum comparari posse cum unione inter Spiritum Sanctum et prophetas; 3) Mariam proinde vocari posse χριστοτόκον, non autem θεοτόκον; 4) Jesum tamen merito vocari Deum et adorari, quippe qui Deum in se gerat.

Præcipuus fidei catholicæ defensor fuit *S. Cyrillus Alex.* [4] qui scribebat : "... Ex duabus igitur rebus, divinitate nimirum et humanitate, certo constat Emmanuel. Unus tamen Dominus Jesus Christus, unus verus naturalisque Filius, qui Deus simul et homo est; non homo deificatus, par illis qui per gratiam divinæ naturæ participes efficiuntur, sed Deus verus, qui salutis nostræ causa in humana forma apparuit ". Quod vero ad Mariam attinet, hanc deducit conclusionem : " Si Dominus noster Jesus Christus Deus est, quomodo non sit deipara quæ illum edidit ".

Dicendo autem : *una natura Verbi incarnata*, duo significabat S. Doctor : non negabat quidem, post Incarnationem

[1] S. ATHANASIUS; auctor operis *Contra Apollinarem;* S. GREGORIUS NAZ., in pluribus epistolis; S. GREGOR. NYSS., *Antirrheticus;* S. EPIPHANIUS, *De hæresibus.*

[2] *D. B.*, 65. — [3] *D. B.*, 85.

[4] *Epist.*, 1, *P. G.* LXXVII, 27.

duas in Christo esse naturas, sed dicebat unum esse *subjectum*, Verbum scilicet incarnatum, de quo tam divina quam humana prædicantur. Postea, Nestorius damnatus fuit a *C. Ephes.* (431), quod, approbatis duodecim anathematismis Cyrilli [1], clare definivit unionem utriusque naturæ, divinæ et humanæ, *non esse moralem* tantum sed esse *secundum hypostasim*.

b) Occasione *Eutychianismi*, qui asserebat unicam esse in Christo naturam incarnatione jam peracta (n. 697), iterum dogma unionis hypostaticæ fuit solemniter declaratum. C. enim *Chalcedonense* (451), *epistolam dogmaticam* S. Leonis Magni sequens, definivit [2] : " *Unum eumdemque Christum, Filium Dominum unigenitum in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata naturarum differentia propter unitionem, magisque salva proprietate utriusque naturæ, et in unam personam atque subsistentiam concurrente, non in duas personas* partitum atque divisum, sed *unum et eumdem Filium* unigenitum Deum, Verbum Dominum, Jesum Christum ".

716. IV. Scholastica expositio unionis hypostaticæ [3]. **1° Ratione confirmatur** *doctrina de unione hypostatica. S. Thomas* [4] ostendit : impossibile esse unionem Verbi incarnati factam esse in natura; hanc unionem factam esse in persona et in *hypostasi*, ideoque merito *hypostaticam* dici.

717. 2° Varia systemata ad exponendam naturam unionis hypostaticæ. Fides docet unionem naturæ divinæ et naturæ humanæ in unica persona Verbi, ita ut humanitas in Christo non completur humana personalitate. Quæritur *quomodo* hoc ultimum explicetur. Diversæ sunt solutiones secundum varias opiniones de natura personalitatis et discrimine inter naturam et personam.

[1] *D. B.*, 113 sq. — [2] *D. B.*, 148.
[3] *Syn. maj.*, n. 1013-1022. — [4] *Sum. theol.*, 3ª p., q. 2, a. 1-3.

A) *Falsa quædam recentiorum systemata.*

a) *Gunther* et ejus discipuli agnoscunt in Christo duplicem personam, nam, juxta ipsos, persona est " natura sui conscia. " Unitas Christi non est ergo numerico-realis, sed formalis et dynamica. — Hic error a Pio IX reprobatus est [1].

b) *Rosmini* docet Verbum sibi univisse naturam humanam quia " in humanitate Christi humana voluntas fuit ita rapta a Spiritu Sancto ad adhærendum Verbo. " S. Officium hanc doctrinam damnavit (14 dec. 1887) [2]. — Utrumque systema admittit tantum unionem *moralem*, non vero hypostaticam, inter duas naturas in Christo.

718. B) *Systemata libere disputata.*

a) Juxta *Scotum* et *Tiphanum*, Christi natura humana sua personalitate connaturali caret, unice quia unitur personæ Verbi; si hæc unio cessaret, eo ipso natura humana Christi fieret persona.

Hæc opinio minus probabilis videtur : 1) persona, quæ est aliquid perfectissimum, in aliquo negativo reponi nequit. 2) Humanitas Christi est aliquid *de se* et *per se* omnino substantialiter completum. Si res ita se habet, non apparet quomodo possit pertinere ad suppositum Verbi nisi *accidentaliter*, et ita hæc opinio logice reincidere videtur in errorem ponentium in Christo duas hypostases unitas hac honoris et dignitatis communitate quæ improprie vocaretur unitas personæ.

b) *Suarez* [3], et alii post eum theologi, autumant personalitatem seu *subsistentiam*, ut aiunt [4], esse *modum substantialem* quo natura ultimo terminatur et fit sui juris, sed in Christo natura humana non est persona, quia non habet hunc modum substantialem cujus vices Verbum supplet.

[1] *D. B.*, 1656. — [2] *D. B.*, 1917.
[3] *Disput. metaph.*, disp. XXXIV, sect. 1-2.
[4] Proprie subsistentia non est idem ac personalitas. Etenim : a) persona est subsistens, non quodcumque, sed distinctum et *incommunicabile*; b) in Deo persona non ex eodem formaliter incommunicabilitatem habet, a quo subsistentiam.

In hac sententia negatur distinctio realis inter essentiam et existentiam. Unde sequitur personalitatem superaddi rei jam actu existenti in suo esse intimo et substantiali : quod *logice* profiteri videtur unionem accidentalem personalitatis cum natura.

719. **c**) *Cajetanus*, cum multis Thomistis, docet personalitatem esse *realitatem quamdam*, i. e., *ultimum terminum naturæ*, qui reddit naturam *incommunicabilem* ac positive terminatam. " Humanitas Christi non est persona, quia caret simul actu subsistentiæ propriæ, et actu existentiæ propriæ, quem duplicem actum supplet Verbum ".— Ita optime servatur in Christo unitas personæ, dualitas naturarum, et recte intelliguntur concilia quæ docent in ipso unionem *secundum subsistentiam*.

720. **d**) *L. Billot*[1] rejicit ut *gratuitum* et inutilem *modum substantialem* a Cajetano propugnatum ; et declarat duo sufficere ad personam : *natura integra*, singularis, intellectu prædita et *propria* hujus naturæ *existentia*. Humana natura Christi non est persona, quia caret proprio actu existentiæ ; esse personale Verbi eminenter supplet esse naturæ humanæ. — Hæc sententia optime salvat : integritatem naturæ humanæ, carentiam personalitatis in hac humana natura Christi, et unionem substantialem inter Verbum et naturam humanam, cum esse personale Verbi sustentet hanc naturam.

Art. II. Consectaria unionis hypostaticæ.

Præcipua sunt : 1° *duplex voluntas et operatio*, 2° *unica filiatio*, 3° *adoratio* Christo debita, 4° *communicatio idiomatum*.

I. *De duplici voluntate et operatione in Christo*[2].

721. 1° **Errores.** Negant *humanam* voluntatem Christi Apollinaristæ, Eutychiani ; et præsertim *Monothelitæ*, qui, duce Sergio, asserebant, post unionem, unicam voluntatem et operationem manere in Christo. Adversarii vero divinitatis Christi ejus *divinam* voluntatem rejiciunt.

[1] L. Billot, Th. VII.
[2] *Syn. maj.*, n. 1024-1028 ; *Sum. theol.*, 3 p., q. 18.

722. 2° **Thesis :** *Duæ sunt in Christo voluntates omnino distinctæ, sed semper concordes, duæque operationes.*

De fide ex C. *Constantinop. III* (680) definiente : " *duas naturales voluntates*, et *duas naturales operationes*,... duas voluntates *non contrarias* ".[1]

Prob. **A**) Ex *thesibus præcedentibus* merito infertur. Duplex est enim *natura integra* in Christo, divina et humana ; atqui ad integritatem naturæ pertinet voluntas et operatio.

B) *Script.* confirmatur. Scriptura enim agnoscit in Christo, præter volitionem et operationem *divinam*, quam etiam Monothelitæ asserunt in Eo esse, *humanam* voluntatem et operationem : **a**) " Descendi de cælo non ut faciam voluntatem *meam* (humanam utique), sed voluntatem *ejus qui misit me*[2] " ; " Non *mea* voluntas, sed *tua* fiat[3] ". Hæc duplex voluntas semper est *concors*, nam voluntas humana semper divinæ subditur.

b) Insuper adest duplex *operatio :* 1) operatio *divina* quando Christus dicit : " Pater meus usque modo operatur et ego operor[4] ", item quando miracula proprio nomine efficit ; 2) operatio *humana*, quando Christus dicit : " Filius hominis non venit ministrari sed ministrare[5] ".

723. 3° **Corollarium de operatione theandrica.** *Theandrica* operatio est divino-humana ; eam Christus *perficit per alterutram naturam cum alterius communione.* — Quæ mixtio triplicem effectum producit : *unum* in quantum operatio humana, regente operatione divina, ordinatissima et rectissima habetur in ordine morum, ita ut Christus præ se ferat omnibus numeris absolutum perfectionis moralis exemplar ; *alterum*, in quantum divinitas humanitate utitur tanquam instrumento ad patranda miracula ; *tertium* tandem, in quantum Verbum divinum, sus-

[1] *D. B.*, 291. — [2] *Joan.*, VI, 38. — [3] *Luc.*, XXII, 42.
[4] *Joan.*, V, 17. — [5] *Matth.*, XX, 28.

tentando humanitatem tanquam ejus hypostasis, infinitam quamdam dignitatem meritis Christi et satisfactionibus infundit.

Aliquod est *discrimen* in modo loquendi Patrum et theologorum. **a**) Quidam, post S. Maximum[1], triplicem operationem in Christo distinguunt, *divinam*, *humanam* et *theandricam* : "Siquidem ut *Deus* tantum operabatur, quando absens centurionis filium sanabat (operatio *divina*); ut *homo* tantum, etsi Deus erat, quando comedebat et tristabatur (operatio *humana*); mixtim autem operabatur miracula, cæci oculos illiniendo restituens (operatio *theandrica* seu *deivirilis*)".

b) Alii[2] jure ac merito advertunt "omnem humanam operationem in Christo fuisse theandricam", seu divinæ operationis non expertem, unde in Christo distinguunt operationem *divinam* et *theandricam*, et dicunt quamlibet operationem humanam in ipso esse theandricam.

II. *De unica filiatione in Christo* [3].

724. Errores. *Adoptiani* (sæc. VIII°) docebant *duplicem* filiationem in Christo : dicebant enim Verbum esse Filium Dei natura, et filium Mariæ esse Filium Dei adoptione et gratia tantum.

725. Thesis : ***Christus, etiam ut hic homo, est Filius Dei naturalis, nec ulla ratione dici potest adoptivus*** [4].

1° *Est filius Dei naturalis.* De fide ex professione fidei a Gregorio X° proposita : "Credimus ipsum (Christum)... *non adoptivum*... sed unum et unicum Filium Dei in duabus naturis [5]".

Quod ut intelligatur, sciendum est filium *per naturam* eum dici, qui vere genitus est ab eo cujus appellatur filius; filium autem *adoptivum* eum qui, cum sit persona extranea, ex mera benevolentia in adoptantis familiam suscipitur. — In thesi dicimus : "Christus ut *hic homo*", id est, Christus spectatus ut persona Verbi subsistens in natura humana.

[1] *In 4 Dionys. Areop. Epistolam.*
[2] S. JOANNES DAMASC., *De fide orthod.*, III, 19; JOURNEL, 2366.
[3] *Sum. theol.*, 3 p., q. 23, a. 4.
[4] *Syn. maj.*, n. 1029-1033. — [5] *D. B.*, 462.

726. *Prob.* **A**) Christus enim, ut hic homo, est Verbum hypostatice unitum humanæ naturæ; atqui Verbum, sese uniendo humanæ naturæ, non cessavit esse Filius Dei per naturam, ergo Christus, ut hic homo, est Filius Dei naturalis. Siquidem filiatio proprie convenit hypostasi vel personæ, non autem naturæ; nam *actiones et passiones sunt suppositorum.*

B) Christus in Script., spectatus ut hic homo, vocatur Filius Dei *unigenitus* [1], *proprius* [2] : "Qui *proprio* Filio suo non pepercit"; *verus* [3] : Filius Dei venit "ut cognoscamus verum Deum et simus in *vero Filio* ejus"; nusquam vero filius adoptivus.

C) *C. Ephesinum* jam definierat "Christum esse veraciter Deum tanquam Filium per naturam [4]". *Francofordense* (794), errores Adoptianorum rejiciendo, merito declaravit : "Si ergo Deus verus est qui de Virgine natus est, quomodo tunc potest adoptivus esse vel servus? Deum enim nequaquam audetis confiteri servum vel adoptivum [5]".

727. 2° *Non potest dici adoptivus.* Pauci theologi, post *Scotum* et *Durandum*, dixerunt Christum ut hominem posse vocari etiam Filium Dei adoptivum *secundum quid*, quatenus ejus natura humana ornata fuit gratia sanctificante, quæ nos facit filios Dei adoptivos. — Quæ sententia non est hæretica, sed ut falsa merito rejicitur a plerisque theologis : **a**) quia nec Scripturæ nec Patribus innititur; **b**) quia filiatio convenit proprie personæ, non naturæ; **c**) quia adoptio est assumptio personæ *extraneæ* in filium.

Ita Christus non potest dici *servus stricto sensu*, quia servus proprie est persona quæ *alieni juris* est, non sui; sed vocari potest *servus lato sensu*, quatenus fuit divinæ voluntati subjectus.

[1] *Joan.*, III, 16. — [2] *Rom.*, VIII, 32. — [3] *I Joan.*, V, 20.
[4] *D. B.*, 117. — [5] *D. B.*, 313.

III. *De unica Christi adoratione* [1].

728. 1° **Errores.** Circa cultum Christi humanitati reddendum errarunt : **a**) quidam *Nestoriani*, qui unionem hypostaticam negantes, eo ipso adorationem proprie dictam Christo homini tribuendam esse negarunt; **b**) *Wicleffus*, qui contendebat humanitati Christi, si per impossibile a Verbo sejungeretur, divinum cultum tribuendum esse; **c**) tandem quidam ex *Nestorianis* et *Socinianis* qui, etsi negabant divinitatem Christi, asseruerunt cultum latriæ ipsi deberi, ut Dei legato.

729. 2° **Thesis** : *Christus, ut hic homo, est adorandus, seu humana Christi natura, quatenus hypostatice Verbo conjuncta, una et eadem adoratione cum eodem Verbo est colenda* [2]. De fide ex *C. Constantin.* II° : " Si quis... non *una adoratione* Deum Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adorat, juxta quod Sanctæ Dei Ecclesiæ ab initio traditum est, talis anathema sit [3] ".

Prob. **A**) *Script.* " Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen : ut in nomine Jesu *omne genu flectatur* cælestium, terrestrium et infernorum [4] "; " Cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit : et adorent eum omnes Angeli Dei [5] ". In quibus textibus *tria aperte traduntur* : **a**) conferendos esse honores divinos Christo; **b**) et quidem ut homini, accipienti scilicet potestatem judicandi, exinanito, obœdienti; **c**) ita tamen ut directe adoretur in natura humana persona Filii, Jesu, Primogeniti.

B) *Tradit.* **a**) ex *Patribus.* Pulchre *S. Athanasius* [6] : " Nos creaturam neutiquam adoramus... sed Dominum creaturæ *incarnatum Dei Verbum adoramus* ". **b**) ex *Conciliis*, videlicet *Ephesino* (can. 8), *Nicæno II* (act. 5).

[1] *Syn. maj.*, n. 1034-1037. — [2] *Sum. theol.*, 3, q. 25.
[3] *D. B.*, 221. — [4] *Philip.*, II, 8-10. — [5] *Heb.*, I, 6.
[6] *Ep. ad Adelph.*, n. 3; JOURNEL, 795.

Quibus accedit damnatio propositionis *C. Pistoriensis*, dicentis hanc adorationem Christi " fore semper honorem divinum datum creaturæ [1] ".

C) *Rat. theol.* In Christo est una tantum persona, et proinde una res adoranda *in se* et *propter se* (objectum formale), videlicet Verbum : actiones enim et *passiones* sunt suppositorum. Sed quidquid in Christo est, ad personam Verbi pertinet, et propter Verbum adorandum est. Ideoque in persona Verbi adoratur ejus humanitas *in se* sed *non propter se* (objectum materiale).

730. 3° **Corollarium.** Omnes et singulæ partes humanæ naturæ Christi possunt cultu latriæ adorari *directe* seu *in se*, quia omnes sunt æque Verbo hypostatice unitæ : *non* tamen *expedit* ut cuidam parti specialis cultus exhibeatur, nisi specialis adsit ratio et Ecclesiæ approbatio, ne incredulorum irrisioni ansa detur.

IV. *De Communicatione idiomatum* [2].

731. 1° **Status quæstionis : A**) *Notio.* Nomine *idiomatum* (a voce ἴδιον proprium) designantur *attributa, proprietates*, quæ de aliqua natura aut persona prædicari possunt. *Idiomatum communicatio* consistit in eo quod Christo, homini tribuuntur quæ sunt Dei, Deo tribuuntur quæ sunt hominis, et uni eidemque Christo tribuuntur humanæ divinæque proprietates : v. g., Hic homo est Deus, Deus est homo, Christus est Deus et homo.

B) *Errores. Nestoriani* hanc idiomatum communicationem negant aut pervertunt. *Eutychiani* uni *naturæ* proprietates alterius tribuunt. *Ubiquistæ* ex divinitate Christi inferunt omnipræsentiam sui corporis.

732. 2° **Thesis.** *Admittenda est in Christo communicatio idiomatum in concreto, non vero in abstracto* [3].

[1] *D. B.*, 120, 1561.
[2] *Syn. maj.*, n. 1038-1042; *Sum. theol.*, 3 p., q. 16.
[3] *Sum. theol.*, 3 p., q. 16.

Prob. **A)** *Auctoritate* : constat ex omnibus textibus Scripturæ et Traditionis in quibus hic modus loquendi adhibetur.

B) *Rat. theol.* ex unione hypostatica deducitur. Quia in Christo est una persona in duabus naturis, de illis prædicari possunt in *concreto* omnes proprietates quæ personæ Verbi incarnati ex parte naturæ tum divinæ, tum humanæ conveniunt.

3° **Regulæ practicæ.** *Legitima est communicatio idiomatum in concreto* [1]. Huic regulæ dantur *apparentes* exceptiones. Ita :

a) Nomina concreta adjectiva, quæ *derivata* appellantur, ut *divinus*, *humanus*, minus accurate dicuntur de Christo et de se invicem, v. g., Christus minus recte dicitur esse *divinus*, *dominicus*, *deifer;* nam talia nomina non stricte exprimunt genuinas proprietates Verbi incarnati, sed harum proprietatum participationes, quasi diceretur Christum esse Deum vel Dominum per participationem. **b)** Pariter non potest dici : "hic homo factus est Deus", quia sic declararetur aliquam personam humanam prius exstitisse, et postea divinam factam fuisse; quod falsum est. **c)** Nomina concreta quæ *reduplicantur*, v. g., Christus *quatenus homo* est Deus, falsum exprimunt; nam hujusmodi reduplicatio solam naturam designat, nisi corrigatur per pronomen personale, ut "hic homo". **d)** Nomina etiam concreta quæ hæresi favent, sunt reprobanda; v. g., dici non debet : Christus est creatura. **e)** Nomina *abstracta* naturæ humanæ de persona Christi prædicari nequeunt; dici non debet, v. g., Christus est humanitas, quia natura humana, licet Verbo unita, ab eo tamen distinguitur. Nomina vero abstracta divinæ naturæ possunt de persona Christi prædicari, quia in Deo qualitates abstractæ cum divinis personis identificantur, v. g., dici potest : "Christus est divinitas, est omnipotentia, vita", etc.

733. 4° **Error ubiquistarum rejiciendus est.** Nam Script. exhibet Christum de loco in locum transeuntem; aliunde natura humana in Christo divinis attributis non gaudet; et hoc modo non explicatur præsentia realis in Eucharistia potiusquam in alio loco.

[1] *Concreti* dicuntur termini qui proprietatem designant quatenus in aliquo subjecto existit, v. g., homo, Deus, mortalis; *abstracti* vero qui proprietatem significant *in se*, prout a subjecto separatam, quales sunt humanitas, divinitas, etc.

ART. III. CONCORDIA UNIONIS HYPOSTATICÆ CUM RATIONE [1].

Exposito conceptu dogmatico unionis hypostaticæ ejusque corollariis, jam statuere licet, et quidem duplici assertione, *quomodo ratio sese habeat ad hoc mysterium.*

734. Thesis Iª : *Demonstrari nequit unionem hypostaticam rectæ rationi ullo modo repugnare.* Certum.

Si enim repugnaret, illud esset vel ex parte *Verbi*, vel ex parte *naturæ humanæ*, vel tandem ex parte *unionis hypostaticæ;* atqui nullum ex his dici potest.

1° Non repugnat *ex parte Verbi.* Etenim : **a)** personalitas Verbi, quippe quæ sit infinita et eminenter æquivaleat cuilibet personalitati creatæ, *supplere potest vices personalitatis humanæ* : qui potest plus potest et minus.

b) *Non magis mutatur Verbum per Incarnationem* quàm Deus per creationem; siquidem Verbum remanet intrinsece idem, solummodo ad se elevans et sub dominio suo personali constituens aliquam naturam creatam, ita ut tota mutatio facta sit in natura humana quæ fuit assumpta in consortium personale divinæ naturæ.

Sane incepit esse relatio nova Verbi ad naturam humanam. Sed, ut animadvertit S. Thomas [2], ea quæ *relative* dicuntur possunt de novo prædicari de aliquo absque ejus mutatione, sicut homo de novo fit dexter, absque sui mutatione, per motum illius qui fit ei sinister.

Ita Verbum fit homo ratione unionis, quæ est relatio quædam, et illa relatio qua Verbum refertur ad humanitatem suam, non est realis ex parte Verbi, quia nihil novi

[1] *Syn. maj.*, n. 1043-1051.
[2] *Sum. theol.*, 3ª p., q. 16, a. 6, ad 2.

Ei confert, sed est realis ex parte humanæ naturæ, quæ per unionem hypostaticam perficitur [1].

735. 2° Non repugnat *ex parte naturæ humanæ.* In tantum enim repugnaret, in quantum Verbum non posset sibi assumere naturam humanam, quin assumeret personalitatem humanam; atqui non est ita : natura enim humana, quæ ipso Incarnationis instanti a Verbo in unitatem personæ assumitur, non amittit personalitatem quam nunquam habuit, sed integra manens, elevatur ad superiorem personalitatem [2].

736. 3° Non repugnat ex parte *unionis hypostaticæ*, quæ, licet conceptu difficilis, impossibilis dici nequit.

Nam si in homine duæ substantiæ tam diversæ, corpus et anima, tam intime uniri possunt ut unam naturam et unam personam efforment, quis dicere audebit Deo impossibile esse naturam divinam et naturam humanam in unam personam coadunare? — Nulla quidem est inter Verbum et naturam humanam proportio *æqualitatis*, sed est proportio *ordinis*, proportio scilicet quæ existit inter perfectum et perfectibile [3].

737. Thesis IIa : *Posita revelatione, ratio ostendere potest unionem hypostaticam valde convenire ex parte Dei, ex parte hominis, et ratione temporis quo facta fuit* [4].

1° Ex parte *Dei.* Nam ejus attributa optime manifestat, præsertim ejus : **a)** *bonitatem*, nam in Incarnatione Deus nobis largitur non solum optima dona, ut in creatione et justificatione, sed

[1] Ad quod explicandum, comparatione utitur S. BONAVENTURA (*In 3 Sent.*, dist. I, a. I, q. I) : " Si enim crystallus superinduatur radio domum jam illuminanti, crystallus illuminari dicitur et a radio pertransiri et ei copulari absque mutatione facta ex parte radii, sed solum ex parte crystalli : sic suo modo, sed longe spiritualius intelligendum est in natura assumpta et persona Verbi ".

[2] *Sum. theol.*, 3 p., q. 2, a. 2, ad 2.

[3] S. THOM., *In 3 Sentent.*, dist. I, q. I, a. I, ad 2.

[4] *Sum. theol.*, 3 p., q. I, a. I, 2; *C. Gent.*, l. IV, c. 54.

etiam proprium et unigenitum Filium suum : " Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret [1] "; **b)** *sapientiam* et *justitiam*, quia per Incarnationem Deus optimum medium invenit *conciliandi justitiæ et misericordiæ jura*, exigendo, ex una parte, perfectam satisfactionem pro peccato, et, ex altera, parcendo homini peccatori, juxta illud : " Justitia et pax osculatæ sunt [2] "; **c)** *potentiam*, quæ manifestatur in unione duarum naturarum quæ *tantum distant*, et *tam arcte* conjunguntur, licet *distinctæ* maneant.

2° Ex parte *hominis*, quem **a)** promovet *in bonum* : 1) *fidem* magis certificando [3], 2) *spem* erigendo [4], 3) *caritatem* excitando [5], 4) omnium virtutum nobis præbendo *exemplum* [6]; **b)** removet *a malo* : 1) eum instruendo de propria dignitate : " Memento cujus capitis et cujus corporis sis membrum [7] ", 2) eum etiam docendo peccati fœditatem et malitiam quæ tanto remedio indiguit, 3) a præsumptione et superbia liberando, ob quam causam non statim post lapsum Verbum incarnatum est ut homo melius suam infirmitatem cognosceret et ardentius ad medicum clamaret.

3° Ex parte *temporis*. Incarnatio convenienter facta non est statim post lapsum : **a)** propter *utilitatem hominis*, qui melius agnoscit humiliter se liberatore indigere; **b)** propter *dignitatem Verbi*, cujus adventus per multa tempora et multos legatos præparatur; **c)** propter *Ecclesiam*, ne fervor fidei temporis prolixitate tepesceret [8].

[1] *Joan.*, III, 16. — [2] *Ps.* LXXXIV, II. — [3] *Heb.*, I, 1-2.
[4] *Rom.*, VIII, 17. — [5] *Joan.*, III, 16. — [6] *Joan.*, XXIII, 15.
[7] S. LEO, apud JOURNEL, 2193.
[8] *Sum. theol.*, 3 p., q. I, a. 5, 6; *C. Gent.*, l. IV, c. 55.

CAPUT II.

De persona assumente [1].

Circa personam assumentem tria investigantur : 1° *quænam sit;* 2° num unione *aliquid amiserit?;* 3° quænam sint unionis *dotes.*

I. *Quænam sit persona assumens?*

738. Thesis : *Sola persona Verbi incarnata fuit, seu assumpsit humanam naturam.* De fide ex *variis symbolis* quæ, contra Patripassianos, sedulo tres divinas personas distinguunt, et affirmant Filium solum de Virgine conceptum et natum, pro nobis passum et mortuum esse.

Prob. **A)** *Script. :* ubi agitur de Incarnatione, semper asserit Verbum seu Filium Dei, non vero Patrem aut Spiritum S., incarnatum fuisse.

B) *Tradit.* C. *Constantinop. II* definit " unum de Trinitate " incarnatum fuisse, et *Later. IV* docet " unigenitum Dei Filium... a tota Trinitate fuisse communiter incarnatum [2] ".

C) *Ratione convenientiæ*, quæ desumitur : **a)** *ex fine Incarnationis :* Verbum, ut Sapientia Patris, doctrinam præbere, ut exemplar universale, exemplum nobis dare congruenter valebat ; **b)** *ex natura justificationis :* conveniebat ut efficeremur filii adoptivi per eum qui est verus et proprius Dei Filius, juxta illud Apostoli : " Quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui [3] ".

Nec dici potest Patrem et Spiritum Sanctum fuisse etiam *mediate* incarnatos, quia naturam humanam non assumpserunt *personaliter;* sed propter circumincessionem et inseparabilitatem trium personarum, Pater et Spiritus S. sunt in humanitate Christi titulo et modo speciali.

[1] *Syn. maj.*, n. 1052-1066.
[2] *D. B.*, 216, 429; — [3] *Rom.* VIII, 29.

II. *Num persona assumens unione aliquid amiserit?*

739. Thesis : *Verbum divinum, humanam naturam assumendo, divinam naturam divinaque attributa minime seposuit.*

De fide contra quosdam Protestantes, qui *theoriam Kenoticam* [1] propugnant ; non intelligentes textum S. Pauli dicentis Christum *se exinanivisse* [2], contenderunt Verbum, per Incarnationem, exspoliavisse divinitatem divinaque attributa, præsertim omnipotentiam ac omniscientiam, et induisse humanas dotes atque infirmitates, ita ut Christus suæ divinitatis conscius non fuerit nisi post suam resurrectionem, aut saltem aliquando, juxta alios, divinitatis suæ conscientiam amiserit.

A) Quæ quidem nova theoria catholico dogmati, prout ab antiquis Conciliis definito, manifeste opponitur. Jam enim *Chalcedonense* (451) definierat " unum eumdemque Christum, Filium Dominum unigenitum, in *duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata naturarum differentia propter unitionem...* " Jamvero si duæ naturæ, divina et humana, sunt in Christo inconfuse et immutabiliter, certo dici nequit Verbum Incarnatum exuisse, etiam ad tempus, vel naturam vel divinorum conscientiam (cf. n. 715).

B) Pariter hoc systema contradicit omnibus *Scripturæ* locis quibus Christus suam divinitatem ac cum Patre consubstantialitatem affirmat ; non enim declarat se *fuisse* aut *fore*, sed actualiter *esse* Filium Dei unigenitum Patrique æqualem ; atqui æqualis Deo tunc temporis non fuisset, si divina attributa seposuisset ad humanas infirmitates induendas.

[1] *Kenotica* dicitur propter verbum ἐκένωσε quod usurpat S. Paulus in textu allegato.
[2] *Philipp.*, II, 7.

Textus autem *S. Pauli ita exponitur* communiter : Filius Dei exinanivit semetipsum, id est, inanem ac vacuum se fecit conditione ac majestate divina, non formam Dei deponendo, sed eam occultando sub forma servi, ut sequentibus verbis declaratur, " *formam servi accipiens* ".

C) *Ratio* sufficienter probat Verbum non posse esse verum Deum quin sit omnino immutabile.

III. *De dotibus unionis hypostaticæ?*

740. 1° *Unio hypostatica est perpetua.* **A**) *Verbum assumpsit humanam naturam primo instanti quo concepta fuit.* De fide contra *Origenistas*, qui præexistentiam animarum admittentes, docuerunt animam Christi extitisse ante unionem hypostaticam, et meruisse Incarnationem; nec non contra *Paulum Samosatenum* et *Nestorium*, qui docuerunt Christum prius extitisse, ut hominem, quam a Verbo assumeretur.

Etenim : **a**) is quem concipit B. Virgo jam ab initio conceptionis vocatur *Filius Altissimi* [1], et *Dominus* [2]; **b**) S. Leo, in *Epistola dogmatica* [3], scribit : " Natura nostra non sic assumpta est ut prius creata post assumeretur, sed ut ipsa assumptione crearetur. "

B) *Verbum ita assumpsit humanam naturam ut eam nunquam reliquerit, nec unquam sit relicturum.* Contra Sabellianos, *Marcellum Ancyranum* et *Photinum*, qui docuerunt, peracto finali judicio, Verbum depositurum esse naturam humanam; necnon contra *Leporium* et alios qui contenderunt unionem hypostaticam interruptam fuisse triduo mortis Christi. **a**) *Unio hypostatica perseveravit triduo mortis :* nam descensus ad inferos et sepultura attribuuntur *Filio Dei* in Symbolo; aliunde, mors, quæ est separatio corporis et animæ, non trahit

[1] *Matth.*, I, 20-23; *Luc.*, I, 30. — [2] *Luc.*, I, 43.
[3] *Epist.* 35 ad Julianum. Cf. JOURNEL, n. 386 Indicis theolog.

separationem divinitatis ab humanitate [1]. **b**) *Unio hypost. perseveratura est etiam post resurrectionem.* De fide. Etenim : 1) Christus *manet in æternum*, juxta S. Paulum [2]; 2) quod confirmat Concil. *Chalcedonense* docens " unum eumdemque Christum in duabus naturis *immutabiliter*, *inseparabiliter* esse agnoscendum "; 3) præterea, Deus non solet opera sua, præsertim perfectissima, destruere.

741. 2° *De ordine in unione secuto* [3].

A) Si consideratur ordo *executionis*, Verbum assumpsit *immediate* tum corpus, tum animam ; etenim : **a**) dicitur in Scriptura : " Verbum caro factum est "; porro hæc verba sensu obvio important Verbum directe assumpsisse carnem; **b**) confirmatur ex eo quod Verbo directe tribuuntur operationes et animæ et corporis.

B) Si consideratur ordo *intentionis*, Verbum assumpsit corpus mediante anima, seu propter animam; nam Verbum non assumpsit corpus nisi quia erat corpus humanum; atqui corpus non est humanum nisi propter animam rationalem cui unitur; ergo.

742. 3° *De perfectione unionis.*

A) *Verbum divinum ita assumpsit humanam naturam, ut intrinsecus eam penetraret, quamvis ab ea distinctum maneret.* Cùm enim Verbum terminet et hypostatice sustentet humanam naturam, totum hominem permeare debet et quasi medullitus perficere. In hoc munere, Verbum comparatur igni qui, " ubi lignum penetravit, illud in suam ipsius claritatem ac vires transfert, eo tamen servato quod erat [4] ".

B) *Unio Verbi cum humana natura est omnium maxima.* Etenim, ex una parte, extrema hujusce unionis sunt a se invicem summe dissita, cùm Verbum sit infinitum, humana vero natura finita; ex altera parte, arctis-

[1] Magno æstu olim disputatum est Dominicanos inter et Franciscanos num triduo mortis Verbum unitum remanserit sanguini in cruce effuso; *Pius II* decretum edidit (1464) ne hac de re disputarent donec quæstio a S. Sede definita fuisset (*D. B.*, 718); nunquam vero definita fuit. Probabilius videtur Verbum unitum remansisse sanguini qui resurrectionis tempore resumendus erat.
[2] *Heb.*, VII, 24. — [3] *Sum. theol.*, 3 p., q. 6, a. 1-4.
[4] S. CYRILLUS ALEX., *Ad Nestor.*, l. II; cf. JOURNEL, 1431, 1393.

sime conjunguntur, cùm in unam coadunentur personam, ita ut, juxta gravissimos theologos, existentia una eademque, scilicet divina, gaudeant natura humana et natura divina.

C) *Persona Christi est aliquo sensu composita.* Siquidem considerari potest *in se*, et sic est omnino simplex, sicut et natura Verbi; alio modo considerari potest secundum *munus* personificandi quod dupliciter exercet, prout in duabus naturis subsistit, et tunc est composita, quia constat ex duabus naturis realiter distinctis, licet unitis : hinc legitur in ep. *Agathonis* ad imperat. : " Ex quibus (naturis) inconfuse, inseparabiliter et incommutabiliter est *compositus* [1] ".

CAPUT III.

De natura assumpta.

743. Prænotanda. **a)** Natura humana a Verbo assumpta fuit perfecta non *absolute*, sed *relative*, ita ut Christus homo omnibus hominibus præstantior sit. **b)** Verbum, nostram assumendo naturam, non solum ejus *qualitates*, sed etiam *infirmitates* assumpsit. *Principii generalis* instar, Patres et Theologi admittunt Verbum 1) *eas assumpsisse qualitates quæ cum fine Incarnationis non pugnant*, 2) *illos* autem *defectus qui Incarnationis fini vere subservire poterant.* **c)** Describemus Christi : 1° *gratiam*, 2° dotes *intellectus*, seu *scientiam;* 3° dotes *voluntatis :* subjectionem, libertatem et potentiam; 4° dotes *appetitus sensitivi* et dotes *corporis.*

Art. I. De gratia Christi.

Duplex in Christo est gratia : *gratia unionis* quæ resultat ex ipsa unione hypostatica et specialis est Christo, *gratia sanctificans* quæ est qualitas

[1] *D. B.*, 288; cf. JOURNEL, 2362; *Sum. theol.*, 3 p., q. 2, a. 4.

creata et supernaturalis qua divinæ efficimur consortes naturæ.

I. *De gratia unionis* [1].

744. Thesis : *Christus homo habuit gratiam unionis; aliis verbis ipsa unio hypostatica reddidit animam Christi sanctam et Deo gratam.*

Ita *communiter* contra Scotistas, qui contendunt unionem hypostaticam *per se*, absque gratia *formaliter* non sanctificare humanitatem.

Prob. **A)** *Auctoritate* Patrum et theologorum. Ita *S. Augustinus* [2] scribit : " In quo (Verbo) et ipse filius hominis sanctificatus est ab initio creationis suæ, quando Verbum factum est caro, *quia una persona facta est Verbum et homo.* Tunc ergo sanctificavit *se in se*, hoc est hominem *se* in Verbo *se*, quia unus Christus Verbum et homo, sanctificans hominem in Verbo ". Et *S. Joannes Damasc.* nobis repræsentat ipsam carnem Christi non solum operatione Dei unctam, sed *totius ungentis præsentia.* A sæculo autem XVI°, hæc sententia in omnibus Scholis accepta est ita ut a *Suarez* dicatur sine dubio *vera* [3].

B) *Rat. theol. :* Unio enim hypostatica *per se* producit, et quidem *eminenter*, omnes effectus *formales sanctitatis :* 1) reddit Christum omnino *impeccabilem;* 2) eumdem participem efficit divinæ naturæ *substantialiter*, *physice* et *permanenter;* 3) illum reddit *Filium Dei* non solum adoptivum, sed etiam *naturalem*, et ipsi confert jus speciale ad hereditatem divinam.

C) *Gratia unionis est simpliciter infinita :* nam est donum personæ divinæ infinitæ concessum naturæ humanæ [4].

[1] *Syn. maj.*, n. 1069-1070. — [2] *In Joan.*, CVIII, 5, *P. L.*, XXXV, 1916.
[3] SUAREZ, *Disput.*, XVIII, sect. I, n. 3.
[4] *Sum. theol.*, 3 p., q. 7, a. 11.

II. *De gratia habituali et virtutibus Christi* [1].

745. 1° De gratia habituali. — Thesis : *Anima humana Christi gratia sanctificante creata exornata fuit. Certum.*

a) *Script.* : Dicitur de Christo : " Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, *plenum gratiæ...* " et quidem gratiæ ejusdem speciei ac nostra, cùm subdat evangelista : " Et de *plenitudine ejus* nos omnes accepimus et gratiam pro gratia [2] ".

b) *Patribus* [3] : quorum doctrinam contraxit *S. Bernardus* [4] explicans verba evangelica : *ideoque et quod nascetur ex te Sanctum* : " Posuit ergo indefinite *sanctum*, quia quidquid illud sit quod Virgo genuit, sanctum procul dubio ac singulariter sanctum fuit, et per *Spiritus sanctificationem* et per *Verbi assumptionem* " ; ubi duplicem sanctitatem in Christo distinguit, *creatam* quam vocat Spiritus sanctificationem, et *gratiam unionis* quam Verbi assumptionem appellat.

c) *Rat. convenient.* Gratia habitualis in Christo admittenda est propter tria : 1) Propter *unionem* animæ illius cum Verbo : quanto enim aliquod receptivum propinquius est causæ influenti, tanto magis participat de influentia ipsius ; atqui anima Christi propinquissima erat gratiæ fonti, scilicet Deo. 2) Propter *perfectionem* Christi : nam, etiamsi anima Christi per ipsam unionem hypostaticam sit sancta, tamen gratia sanctificans ei novum decorem addit ipsi inhærentem et quasi proprium. 3) Propter ejus *munera* : Christus, ut homo, est mediator apud Deum, et ipse in nos effundere debet gratiam sanctificantem : atqui convenientius diffundit illud quod habet [5].

746. Corollaria. a) *Gratia habitualis* in Christo sequitur *gratiam unionis* non ordine temporis, sed *ordine naturæ.*

[1] *Syn. maj.*, n. 1071-1078.
[2] *Joan.*, I, 14.
[3] JOURNEL, n. 394 Indicis theol.
[4] *Homil.* IV super *Missus est.*
[5] *Sum. theol.*, 3 p., q. 7, a. 1.

b) *Christus habuit plenitudinem gratiæ non solum relativam, ut alii sancti, sed etiam absolutam, et quidem ab initio.*

Duplex siquidem distinguitur plenitudo gratiæ : prior *relativa*, qua quis omnem gratiam possidet quam requirit ejus conditio et status, et in hoc sensu multi sancti dicti sunt pleni gratia et Spiritu Sancto; posterior est plenitudo *absoluta*, qua tanta gratia habetur quanta haberi potest *de potentia Dei ordinata ;* et illam plenitudinem gratiæ solus Christus habuit, quia : 1) non potest dari majus munus et officium quam officium Christi, cùm sit Caput, Redemptor et Mediator omnium hominum ; 2) anima Christi gratiam recipiebat, ut ex ea quodammodo transfunderetur in alios; et ideo oportuit eum habere maximam gratiam, sicut qui est causa caloris in omnibus calidis, est maxime calidus [1].

c) *Gratia Christi non fuit infinita simpliciter, sed potest dici infinita secundum rationem gratiæ.* 1) *Non est infinita simpliciter*, cum reciperetur in anima ejus finita. 2) *Est infinita* duplici modo : secundum *rationem gratiæ :* nam anima Christi habet quidquid pertinere potest ad rationem gratiæ; in *esse moris*, quatenus nempe cooperabatur actionibus supernaturalibus quæ, propter unionem hypostaticam, erant infiniti valoris [2].

d) *Christus habuit hanc plenitudinem gratiæ ab initio.* Etenim hæc plenitudo gratiæ Christo tribuitur, ex supra dictis, propter unionem hypostaticam, quæ ab initio existebat.

Proficiebat [3] ergo Jesus, non secundum habitus sapientiæ et gratiæ augmentatos, sed tantum apparenter secundum effectus, " quia secundum

[1] *Sum. theol.*, 3 p., q. 7, a. 9.
[2] *Ibid.*, a. 11. — [3] *Luc.*, II, 52.

processum ætatis *perfectiora* opera faciebat, ut se verum hominem demonstraret, et in his quæ sunt ad Deum, et in his quæ sunt ad homines [1] ".

747. 2° De virtutibus Christi. *Christus habuit omnes virtutes theologicas et morales quæ non repugnant visioni beatificæ aut unioni hypostaticæ.*

Etenim virtutes supernaturales sunt veluti proprietates et effectus gratiæ sanctificantis, et tanto perfectius in anima imprimuntur quanto perfectior est gratia sanctificans; atqui, ex dictis, gratia sanctificans Christo collata perfectissima fuit; ergo modo perfectissimo possedit virtutes supernaturales [2].

Exercuit præsertim : 1) *religionem* et *amorem* erga Deum, cujus beatifica visione totam excellentiam cognoscebat; 2) *caritatem* et *misericordiam* erga homines quorum dotes simul et miserias visione beatifica et scientia experimentali novit; 3) *humilitatem* erga seipsum, apprime videns se, ut creaturam, omnino a Deo pendere et nil aliud mereri nisi nesciri et pro nihilo reputari; 4) *odium peccati*, utpote Deum offendentis, et *mundi* cujus illecebris tot homines ad peccandum incitantur.

Hinc Christus non habuit *fidem*, quæ cum visione beatifica est incompossibilis [3], — nec *spem*, cùm ab initio possessione Dei frueretur : exspectabat tamen glorificationem proprii corporis, — nec *pœnitentiam* quæ est dolor de proprio peccato : egit tamen opera pænitentiæ pro peccatis nostris, — nec *continentiam* stricte sumptam, quæ supponit motus concupiscentiæ inordinatos.

748. 3° De donis. *Christus habuit omnia dona Spiritus Sancti. Isaias* enim expresse asserit Spiritum Sanctum Messiæ seu Christo collaturum esse omnia sua dona :

[1] *Sum. theol.*, 3ª p., q. 8, a. 12, ad 3.
[2] *Ibid.*, 3, q. 7, a. 2.
[3] *Sum. theol.*, 3 p., q. 7, a. 3.

" Requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris [1] ".

Aliunde illa dona consequuntur gratiam sanctificantem et disponunt animam ad prompte obediendum Spiritui Sancto; atqui Christus homo erat plenus gratia et perfectissime a Spiritu Sancto movebatur.

4° De gratiis actualibus. *Christus habuit gratias actuales.* Non poterat enim agere humana natura nisi Deo concurrente et auxiliante. Ad agendum vero supernaturaliter, auxilio Dei supernaturali indigebat.

5° De gratiis gratis datis. *Christus habuit omnes gratias gratis datas.* Etenim gratiæ gratis datæ, v. g. donum miracula patrandi, donum prophetiæ, scientiæ, etc., conferuntur fidei doctoribus, ut fidem, quam prædicant, verbis suadeant, et signis confirment : atqui Christus est primus et principalis Doctor fidei : ergo conveniebat ut ipsi conferrentur omnes gratiæ gratis datæ [2]. — Hoc constat ex evangeliorum locis, in quibus narratur Christum his gratiis usum fuisse.

III. *De impeccantia et impeccabilitate Christi* [3].

1° De impeccantia Christi.

749. 1° Thesis : *Christus homo fuit ab omni peccato immunis tum originali, tum actuali.* De fide ex C. *Florent.* : " Firmiter credit, profitetur et docet (Ecclesia) neminem ex viro feminaque conceptum a diaboli dominatione fuisse liberatum, nisi per meritum mediatoris Dei et hominum, Jesu Christi D. N., *qui sine peccato conceptus, natus et mortuus*, humani generis hostem, peccata nostra delendo, solus sua morte prostravit [4] ". Et C. *Ephesinum* de Christo dicit : " Non eguit oblatione, qui *peccatum omnino nescivit* [5] ".

A) *Immunis a peccato actuali* quod directe declarat *Script.* : " Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus [6] ".

[1] *Isa.*, XI, 1. — [2] *Sum. theol.*, 3 p., q. 7, a. 7.
[3] *Syn. maj.*, n. 1079-1083. — [4] *D. B.*, 711.
[5] *D. B.*, 122. — [6] *Hebr.*, VII, 26.

B) *Immunis a peccato originali.* *Script.* dicit quod Christus est "absque peccato", Filius Dei naturalis ideo ab omni peccato immunis. Præterea ii soli originale peccatum contrahunt, qui active ex Adamo generantur; sed Christus miraculose conceptus est virtute Spiritus S.

750. 2° Corollaria. A) *Christus immunis fuit ab omni imperfectione morali*, quippe qui universam voluntatem Dei semper egerit et ejus gloriam indesinenter promoverit [1].

B) Certum est Christum *nullos habuisse inordinatos concupiscentiæ motus, imo tenendum est nec ipsum habuisse fomitem concupiscentiæ*, seu potentiam habendi motus inordinatos.

Nam **a**) concupiscentia est sequela originalis peccati, quod in Christo non fuit; **b**) C. Œcum. V[um] damnavit Theodorum Mopsuestenum qui dicebat Christum fuisse "a passionibus animæ et concupiscentiis carnis molestatum [2]"; **c**) præterea, quanto gratia et virtutes perfectius in anima radicantur, tanto magis appetitum sensitivum rationi subjiciunt; atqui in Christo fuit virtus quam perfectissima; ergo in eo fomes peccati non fuit.

C) Christus autem *non fuit immunis ab impugnationibus mundi et diaboli*, sed e contra fuit "tentatus per omnia, pro similitudine, absque peccato"; et ita victoriam promeruit, nobisque exemplum reliquit, quod, adjuvante gratia, imitari possumus, strenue contra tentationes certando.

2° De impeccabilitate Christi.

751. Thesis : *Christus homo fuit absolute impeccabilis.* Certum contra Günther, Farrar, docentes in Christo fuisse peccandi potentiam.

Prob. : **a**) ex communi *Patrum sententia.* Ita *S. Cyril. Alex.* : "Eximiam naturæ divinæ prærogativam sortitus (est), nimirum *non posse peccare* [3]".

[1] *Joan.*, VIII, 29; XVII, 4. — [2] *D. B.*, 224.
[3] *In Joan.*, VIII, 29; *P. G.*, LXXIII, 850.

b) *Rat. theol.* desumitur ex unione hypostatica vi cujus Verbum dirigit, gubernat ac suas facit omnes actiones naturæ assumptæ. Atqui repugnat ut Verbum dici possit peccator vel peccabile.

Art. II. De scientia humana Christi [1].

752. Errores. a) *Protestantes* imprimis *Liberales*, plus æquo scientiam humanam Christi limitant, ea ratione ut nobis similior Christus appareat, veri progressus capax et omnino liber : hinc contendunt eum multa ab initio ignorasse, et suam missionem nonnisi post aliquod tempus et quasi pedetentim novisse. Eumdem fere errorem profitentur : **b**) *Guntheriani* paucique alii catholici moderni, ut *H. Schell*, qui docent Christum ut hominem visionem beatificam non habuisse saltem ab initio; sed multa ignorasse, quæ nonnisi paulatim didicit; **c**) *Modernistæ*, juxta quos "criticus nequit asserere Christo scientiam nullo circumscriptam limite...", et speciatim, ab initio, "conscientiam suæ dignitatis messianicæ [2]".

Dicemus : 1° de *scientia Christi in genere*, 2° de *triplici* ejus *scientia in specie.*

I. *De scientia Christi in genere.*

753. Thesis I[a] : *Christus ut homo scientiam eximiam habuit, ab omni errore et ignorantia immunem.* Certum ex damnatione Agnoetarum [3], Modernistarum [4], et trium propositionum a *S. Officio* reprobatarum (7 jun. 1918) [5].

Hic non agitur de scientia Verbi, quæ infinita est, sed de *scientia animæ humanæ*, quæ, etsi finita, omnem errorem excludit, imo omnem ignorantiam proprie dictam, ignorantiam nempe eorum quæ ad proprium statum spectant.

1° Juxta *Script.*, Christus, plenus gratiæ et veritatis [6], omnibus thesauris sapientiæ et scientiæ ditatus [7], cordium scrutator [8] et futurorum nun-

[1] *Syn. maj.*, n. 1084-1100. — [2] *D. B.*, 2032-2035. — [3] *D. B.*, 248. [4] 2032-2035. — [5] *A. A. S.*, X, 282. — [6] *Joan.*, I, 14. [7] *Coloss.*, II, 3. — [8] *Matth.*, IX, 4; XII, 25.

tius [1], est magister quem nos audire debemus [2], testis æternæ veritatis [3], qui fratribus suis hominibus veram perfectamque lucem et cognitionem Dei affert. Porro hæc omnia ostendunt doctorem eximia scientia ornatum et infallibilem, ne quis eum sequens in tenebris ambulet [4].

754. 2° Quoad *Patres*, tria præsertim stadia distingui possunt.

A) *Per tria priora sæcula*, sæpe agitur de Christo *luce* et *pædagogo* hominum, sed nonnisi obiter de perfectione et extensione scientiæ humanæ qua præditus erat [5].

B) *Sæc. IV° et V°*, occasione Arianæ hæresis, de scientia Christi *directe* disputatum est. Ariani enim dicebant Christum plura ignorasse, præcipue diem judicii, eumque in scientia vere profecisse [6]. Patres autem diversimode hanc difficultatem solvunt : omnes quidem asserunt Christum *ut Deum* infinita scientia pollere ; non pauci concedunt eum, *ut hominem*, quædam ignorasse, præsertim diem judicii, licet supponant eum ab errore immunem fuisse. Sed multo plures, cum *S. Augustino*, affirmant nullam in eo fuisse ignorantiam : " Quam plane ignorantiam nullo modo crediderim fuisse in infante illo, in quo Verbum caro factum est, ut habitaret in nobis, nec illam ipsius animi infirmitatem in Christo parvulo fuerim suspicatus, quam videmus in parvulis [7] ". Si igitur Dominus aliquando dixit se aliquid nescire, ita locutus est quia non expediebat id hominibus revelare [8].

C) *A sæc. VI° ad XII[um]*, occasione hæresis Agnoetarum, communis evadit sententia *Christum ut hominem nihil ignorasse* ex iis quæ ad munus suum spectant.

[1] *Marc.*, X, 33; *Matth.*, XX, 17-19; XXVI, 21-25, 31, 34, 47-49, 57; XXVII, 2, 26, 30, etc.
[2] *Matth.*, XXIII, 10; *Luc.*, IX, 35; *Joan.*, XIII, 13.
[3] *Joan.*, III, 11; XVIII, 37; *Apocalyps.*, I, 5. — [4] *Joan.*, VIII, 12.
[5] Cfr. S. Irenæus, *Adv. Hæres.*, II, 28, 6-8; Origenes, *in Matth.*, *P. G.*, XIII, 865, 1686-1688.
[6] Objiciebant siquidem hos textus : " De die autem illo, vel hora, nemo scit neque Angeli in cælo, *neque Filius*, nisi Pater " (*Marc.*, XIII, 32); " Jesus proficiebat *sapientia* et ætate et gratia apud Deum et homines " (*Luc.*, II, 52).
[7] *De peccat. meritis*, II, 48. — [8] *De fide*, V, 220, 222.

Errant ergo *Liberales* et *Modernistæ* dum dicunt Christum erravisse regnum Dei eschatologicum annuntiando tanquam proxime futurum. Regnum enim Dei quod Dominus prædicat, est *novum fœdus* inter Deum et homines statuendum, in quantum *antiquo fœderi* succedit. Hoc autem fœdus triplex veluti stadium complectitur : **a)** jam *inchoatur* per prædicationem Christi, ideoque regnum Dei jam ingrediuntur ii omnes qui Evangelio credunt et obediunt ; **b)** hoc autem non *consummabitur* nisi ultimo judicio et beatitudine æterna electis conferenda ; **c)** interea vero instituitur regnum *externum* et *visibile* ex iis constans qui, sub magisterio et auctoritate Petri et Apostolorum, fidem, caritatem ceterasque virtutes excolunt ad vitam æternam consequendum.

II. *De triplici scientia Christi in specie.*

Triplex scientia distinguitur in Christo : scientia seu visio *beatifica*, scientia *infusa*, et scientia *experimentalis*.

1° De visione beatifica.

Exponemus ejus *existentiam*, *objectum* et *dotes*.

755. 1° Ejus existentia. — Thesis : *In anima Christi, a primo instanti, fuit intuitiva visio.* Certum ex unanimi theologorum consensu, et ex damnatione hujus propositionis a *S. Officio* (7 jun. 1918) : " Non constat fuisse in anima Christi inter homines degentis scientiam quam habent beati ".

Prob. **A)** *Script.* Ex locis ubi Christus testatur se *videre Deum* [1], *se Patrem novisse et scire* [2]. Atqui hæc verba valde probabiliter de *Christo homine* dicuntur et ideo Christus testatur *ut homo*; ergo *videt* et noscit *ut homo*; quod fieri nequit nisi per scientiam humanam perfectam, scilicet scientiam beatam.

[1] *Joan.*, III, 11, 32; VI, 46; VIII, 14.
[2] *Joan.*, VIII, 54, 55.

B) *Tradit.* a) *Patres* thesim docent : *implicite* docendo scientiam Christi ab initio perfectam; *explicite* saltem aliquoties : ita *S. Augustinus*[1]. b) *Theologi* unanimiter, jam a sæc. XII°, scientiam visionis Christo attribuunt.

756. C) *Suadetur rat. convenientiæ :* a) Christus, ut homo, præceptor generis humani, homines ad visionem beatificam dirigere debuit, juxta illud : "Ego sum via, veritas, et vita[2]", quod munus perfecte exercere nequivit nisi, per visionem beatificam, perfectam cognitionem habuerit mysteriorum et ipsius beatitudinis. b) Heres naturalis statim hereditate fruitur, nisi aliquid adsit quod ejus possessionem impediat; atqui Christus ab initio erat naturalis Dei Filius, proindeque heres, nec aderat impedimentum quo hereditatem adire prohiberetur; ergo ab initio fruebatur divina hereditate, scilicet visione beatifica. c) Hoc genus cognitionis competit Christo ut propriæ divinitatis clare conscius esse valeat.

Cum visione beatifica compossibilis fuit in Christo : a) tum *qualitas viatoris*, quia Christus erat *comprehensor* quatenus visione beatifica fruebatur, *viator* autem quatenus experimentalem et infusam scientiam habebat; b) tum *passio ipsa*, quia visio beatifica in superiori parte animæ Christi continebatur, ac proinde tum corpus, tum inferior animæ pars pati poterant.

757. 2° **Ejus objectum.** A) *Primarium objectum visionis beatificæ in Christo fuit Deus ipse, unus et trinus.* 1) Hæc visio fuit *perfectior* in Christo quam in qualibet alia creatura. Nam tanto magis quis videt Deum quanto propinquior est ipsi; atqui, anima humana Christi propinquior est Deo quam quælibet alia creatura[3], cùm ei uniatur in persona. 2) Attamen non erat *comprehensiva :* nam Deus infinitus non potest comprehendi ab intellectu finito.

B) *Secundarium objectum fuerunt omnia contingentia* quæ ad proprium statum Christi pertinent : cùm autem Christus sit Caput, Rex et Judex omnium hominum, cognoscere debet omnia quæ egerunt et agent; cùm insuper sit aliquo sensu Caput Angelorum, debet etiam cognoscere ea quæ ad ipsos referuntur.

[1] *De diversis quæstionibus, LXXXIII*, q. 60, *P. L.*, XL, 60.
[2] *Joan.*, XIV, 6. — [3] *Sum. theol.*, 3, q. 10, a. 4.

3° **Ejus dotes.** Hæc visio fuit perfectissima ab initio et nullum incrementum accepit; fuitque semper in actu.

2° De scientia infusa Christi.

758. **A) Status quæstionis.** 1° Scientia *infusa* ea est qua res cognoscuntur per *species* a Deo infusas. Distinguitur : a) scientia *per se infusa* quæ sola communicatione divina obtineri potest, ut est, v. g., cognitio futurorum contingentium; b) scientia *infusa per accidens* quæ, licet ex se nativis viribus comparari posset, de facto tamen divina communicatione obtinetur, ut est, v. g., notitia alicujus idiomatis divinitus data.

2° *Omnes* admittunt in Christo scientiam infusam per accidens. *Pauci* vero theologi inter *Scotistas* Christo denegant scientiam *per se infusam*, utpote inutilem (cùm jam Christus omnia cognoscat per visionem beatificam) et in Scripturis non fundatam.

759. **B) Communis sententia.** Plerique tamen, cum *S. Thoma*, autumant in Christo fuisse *scientiam per se infusam;* nam ea scientia Christo tribuenda est, quæ quibusdam aliis creaturis concessa est, et aliunde fini Incarnationis maxime convenit; atqui scientia per se infusa Angelis, et scientia per accidens infusa quibusdam hominibus, v. g., Apostolis, pariter fuit concessa; aliunde talis scientia *maxime inservit Incarnationis finibus;* nam, cum illa, Christus mereri potuit ab initio, dum, sine illa, ab initio mereri non potuisset : siquidem scientia experimentalis tunc non existebat in Christo; aliunde actus eliciti sub influxu visionis beatificæ non sunt meritorii[1].

C) Ejus objectum. Continet *omnia creata*, naturalia aut supernaturalia, in quantum sunt cognoscibilia, quatenus spectant Christum omnium Dominum.

D) Ejus dotes. Non fuit discursiva quoad acquisitionem; non erat semper in actu.

[1] *Sum. theol.*, 3 p., q. 11, a. 1-6.

3° De scientia Christi experimentali.

760. Thesis : *Admittenda est in anima Christi scientia experimentalis.* Certum.

A) Hæc scientia acquiritur per *exercitium* sensuum et intellectus. — Etenim : **a)** S. Paulus de Christo dicit : " Et quidem cùm esset Filius Dei, *didicit* ex eis quæ passus est *obedientiam* [1] " ; atqui illa verba important Christum, qui jam aliunde *theoretice* obedientiam cognoscebat, *per propriam experientiam*, per dolores ex obedientia susceptos, modo *novo* et *practico* quid sit obedientia, quid secum involvat cognovisse.

b) Ex dictis supra, Christus habebat intellectum vere *humanum*, et exinde aptum ad ideas a rebus sensibilibus abstrahendas ope sensuum externorum et internorum; atqui talis intellectus *otiosus* remanere nequibat, sed ex quotidiana inspectione creaturarum, ideas ac proinde scientiam acquirere debebat.

B) Objectum ejus se extendit ad omnia quæ naturaliter cognosci possunt per virtutem intellectus agentis.

C) Ejus dotes. Hæc scientia successive et prompte, cum vero progressu fuit acquisita [2].

Art. III. De dotibus voluntatis Christi [3].

Præcipuas ejus dotes exponemus : *subjectionem Patri*, *libertatem* et *potentiam*.

I. *De subjectione Christi.*

761. Thesis : *Christus homo Patri subjectus fuit secundum bonitatem, dispositionem, obedientiam et orationem.* Certum [4]. **a)** Secundum *bonitatem :* bonitas humana Christi quæ est participata inferior est bonitati divinæ per essentiam; **b)** secundum *dispositionem*, quia dispositus erat in

[1] *Hebr.*, V, 8. — [2] *Sum. theol.*, 3, q. 12, a. 2.
[3] *Syn. maj.*, n. 1101-1114. — [4] *Sum. theol.*, 3, q. 20-21.

omnibus subjicere divinæ operationi; **c)** secundum *obedientiam :* nam omnibus Patri præceptis ex *amore* subest; **d)** secundum *orationem :* Christus sæpe in terram oravit, et nunc in cælo orat; et ejus oratio *proprie dicta* semper fuit *exaudita*. — Ex hac subjectione Christi sequitur ejus voluntatem fuisse omnino *rectam*.

II. *De libertate Christi.*

762. 1° Notiones. Libertas *a coactione* est expedita potestas spontanee agendi, absque ulla externa coactione; libertas autem *a necessitate* est facultas eligendi unum præ altero, ita ut agens non sit *intrinsece* determinatus ad unum. Hæc iterum triplex est : libertas *contradictionis*, qua eligere possumus inter actum et non actum, v. g., inter amare et non amare; libertas *specificationis*, qua eligere valemus inter actus specie diversos, v. g., inter deambulare et legere; libertas *contrarietatis*, qua quis eligere potest inter actus sibi contrarie oppositos, v. g., inter bonum et malum. Jamvero Christus habuit quidem libertatem contradictionis et specificationis, non autem libertatem contrarietatis ad malum, cùm esset impeccabilis.

763. 2° Thesis : *Voluntas humana Christi vere fuit libera, non solum a coactione, sed etiam a necessitate, saltem in plurimis.* De fide est : **a)** Christo inesse omnes proprietates humanæ naturæ connaturales [1] et unam ex his proprietatibus esse libertatem a necessitate [2]; **b)** ad meritum requiri libertatem a necessitate et Christum vere pro nobis meruisse (n. 797).

Prob. **A)** *Script.* **a)** Christus, de passione sua loquens, ait : " Propterea diligit me Pater, quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a meipso [3] " ; quo loco utitur *S. Augustinus* [4] ut demonstret animam Christi corpus deseruisse " *quia voluit, quando voluit, quomodo voluit* ".

[1] *D. B.*, 262, 288, 290, 708. — [2] *D. B.*, 316, 793.
[3] *Joan.*, X, 17-18. — [4] *De Trin.*, l. IV, c. 13, n. 16.

b) Huc etiam pertinent textus quibus Christo *potestas eligendi* adscribitur : " Post hæc autem ambulabat Jesus in Galilæam ; non enim volebat in Judæam ambulare [1] "... " Qui, proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta [2] ".

c) Christus fuit obediens, et vere meruit [3]; atqui obedientia et meritum libertatem supponunt.

B) *Rat. theol.* In Christo fuit voluntas etiam ut *ratio,* quatenus ferebatur in media ad finem. Atqui talis voluntas includit libertatem.

764. 3° Objectum libertatis in Christo. *Controvertitur* circa *objectum et extensionem* libertatis Christi propter difficultatem eam cum impeccabilitate conciliandi, præsertim quoad præceptum moriendi.

a) Multi, cum *Vasquez*, *Lugo*, *Tournely*, docent Christum fuisse liberum solum *circa circumstantias præceptorum et actus qui non cadunt sub præcepto :* speciatim dicunt *Petavius* et *L. Billot* Christum fuisse liberum in moriendo, quatenus ei non impositum fuit præceptum strictum moriendi [4]; b) juxta *Thomistas* autem, quibus assentiunt *Suarez*, *Lessius*, *Pesch*, aliique, Christus fuit *liber in omnibus*, non solum circa circumstantias præceptorum, sed etiam *quoad ipsam substantiam præcepti :* secùs enim tolleretur omnino proprie dicta obedientia Christi ; nam Christus non fuisset obediens in servandis præceptis circa quæ non fuisset liber, nec in servandis præceptorum circumstantiis quæ non fuissent præceptæ. Libertas autem conciliatur cum impeccabilitate, ex eo quod Christus

[1] *Joan.*, VII, 1. — [2] *Heb.*, XII, 2. — [3] *Philipp.*, II, 8; *Heb.*, V, 8.

[4] " Cùm vellet Deus absoluta voluntate beneplaciti redemptionem hominum per liberam satisfactionem in morte crucis, eo ipso dicendus est non imposuisse Christo præceptum patiendi, sed ipsum beneplacitum divinæ voluntatis metaphorice dicitur in Evangelio præceptum sive mandatum, secundum quod apud nos homines præceptum solet esse signum voluntatis in superiore existentis ". L. BILLOT, thesis XXX. Nec desunt testimonia ex quibus colligi possit vocem *mandatum* talem significationem apud auctores sacros obtinere, v. g. : " Dominus enim *præcepit* ei ut malediceret David "; " et *præcepit* turbæ ut discumberent super terram " (*IV Reg.*, XVI, 10; *Matth.*, XV, 35; Cf. *Marc.*, VII, 36; X, 3-5; *Matth.*, XIX, 7-8).

habuit semper gratiam efficacem, et quidem sibi debitam. Qui enim semper habet gratiam efficacem remanet liber, ut dicetur in *Tr. de Gratia*, sed non peccat ; is autem, cui *debetur* talis gratia efficax, non solum non peccat, sed nec peccare potest. Ergo Christus potuit esse liber simul et impeccabilis.

765. 4° Conciliatio libertatis in Christo cum visione beatifica. — Difficultas in eo sita est quod fruentes visione beatifica necessario Deum amant.

Ad solvendam hanc difficultatem : a) *Thomistæ* nonnulli duplicem amorem distinguunt in Christo : unum regulatum visione beatifica ac proinde necessarium, alterum regulatum scientia infusa vel acquisita ac proinde liberum. b) *Scotistæ* putant amorem beatificum non esse *intrinsece* necessarium, nec ideo opponi libertati interiori, sed esse necessarium *extrinsece* tantum, quatenus sua Providentia Deus procurat ut beati in amore perseverent.

Fatendum est tamen non penitus tolli difficultatem, et rem esse mysterio plenam ; irrationabile autem esset negare veritates, quarum existentia certo aliunde constat, ea sola ratione quia eas inter se conciliare non valemus.

III. *De potentia Christi.*

766. 1° *Anima Christi nec habuit nec habere potuit omnipotentiam*, quæ est proprietas soli naturæ divinæ competens.

2° *Anima Christi habuit propria virtute potestatem longe præcellentem virtuti cujuslibet creaturæ, etiam angelicæ*, cùm habuerit potentiam non solum ad illos effectus faciendos qui sunt animæ convenientes, puta ad gubernandum corpus, sed etiam " ad illuminandum per gratiæ et scientiæ plenitudinem omnes creaturas rationales [1] ".

3° Anima Christi, *ut instrumentum Verbi*, " *habuit instrumentalem virtutem ad omnes immutationes miraculosas faciendas*, ordinabiles ad Incarnationis finem, qui est instaurare omnia, sive quæ in cælis, sive quæ in terris sunt [2] ". Revera Jesus multa patravit miracula, et quidem mediante humana natura assumpta, ut ex his et similibus verbis colligitur : " Virtus de illo exibat et sanabat omnes " ; " tetigit me aliquis ; nam ego novi virtutem de me exiisse [3] " ;

[1] *Sum. theol.*, 3ª p., q. 13, a. 2. — [2] *Sum. theol.*, ibid.
[3] *Luc.*, VI, 8; VIII, 46.

cùm vero humana natura incapax sit hujusmodi operum, nonnisi instrumentaliter operabatur.

4° Anima Christi agere potuit quidquid *absoluta* voluntate facere voluit; sed quæ voluit voluntate conditionata non fuerunt semper impleta.

Art. IV. De appetitu sensitivo Christi.

Christus, vere homo, ad bonum sensibile tendebat, sicut et nos, ideoque *passiones* habuit, sed *recte ordinatas.*

767. 1° *Fuerunt passiones in Christo*, scilicet : **a)** *Amor*, dicitur enim : " Ecce quem amas infirmatur "; " Discipulus quem diligebat Jesus [1] ". Nec dici potest amorem hujusmodi fuisse solum voluntatis actum; nam additur [2] : " Et lacrymatus est Jesus "; jamvero dilectio, quæ lacrymis se prodit, non est merus voluntatis actus, sed simul appetitus sensitivi affectio. **b)** *Tristitia* : " Tristis est anima mea usque ad mortem [3] ". **c)** *Timor* : " Cœpit pavere et tædere [4] ". **d)** *Ira* : " Et circumspiciens eos cum ira [5] ".

Non fuit tamen in ipso *desperatio* proprie dicta, quæ deordinationem includit, sed solum illa animi dejectio, quæ nullam deordinationem moralem includit : " Deus meus, ut quid dereliquisti me?" [6]

768. 2° *Christi passiones fuerunt recte ordinatæ*, et sic a nostris differentes : **a)** quoad *objectum*, nam in Christo tendebant tantum ad bonum honestum; **b)** quoad *principium* : in nobis sæpe præveniunt, dum in Christo sequebantur imperium rationis; hinc dicitur : " Infremuit spiritu, et turbavit seipsum [7] "; **c)** quoad *effectum* : passiones nos sæpe conturbant et commovent, dum in Christo rationi perfecte subdebantur [8].

3° In Christo fuit *admiratio*, secundum experimentalem scientiam tantum.

[1] *Joan.*, XI, 3; XIII, 23.
[2] *Joan.*, XI, 35; cf. *Matth.*, XXIII, 37; *Luc.*, XIX, 41.
[3] *Matth.*, XXVI, 37. — [4] *Marc.*, XIV, 33.
[5] *Marc.*, III, 5; cf. *Joan.*, II, 14-17. — [6] *Matth.*, XXVII, 46.
[7] *Joan.*, XI, 33. — [8] S. Th., 3, q. 15, a. 4.

4° In ipso fuit *passibilitas*, quæ animæ corpori unitæ competit, et ad redemptionem nostram valde utilis erat.

Art. V. De corpore Christi [1].

Jam probatum est (n. 708) Christum habuisse corpus verum et carneum; de ejus *passibilitate* et *perfectione* manet dicendum.

1° De passibilitate Christi.

769. 1° *Corpus Christi fuit passibile et mortale.* De fide ex variis Symbolis : " Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus... "

Revera, *Scriptura* teste, expertus est famem, sitim, fatigationem, acerbissimos passionis cruciatus, et tandem crucifixus et mortuus est [2]. Idem etiam aperte declarat *S. Petrus* [3] : " Christus *passus* est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus ".

Conveniebat autem Christum pati propter tria : **a)** ut satisfaceret pro peccatis; **b)** ut melius probaret se assumpsisse humanam naturam integram; **c)** ut nobis patientiæ perfectum exemplum præberet [4].

2° Christus : **a)** *assumpsit communes infirmitates*, quia et ipse missus est in similitudinem carnis peccati; **b)** *non autem habuit accidentales infirmitates* quæ oriuntur ex causis particularibus, v. g., morbos, quia non decebant illius perfectam naturam, cùm sæpe veniant " ex culpa hominis, puta ex inordinato victu, quandoque autem ex defectu virtutis formativæ, quorum neutrum convenit Christo, quia et caro ejus de Spiritu Sancto concepta est..., et ipse nihil inordinatum in regimine

[1] *Syn. maj.*, n. 1119-1122.
[2] *Matth.*, IV, 2; *Joan.*, IV, 6; XIX, 28. — [3] *I Petr.*, II, 21.
[4] *Sum. theol.*, 3, q. 14, a. 1.

suæ vitæ exercuit [1]"; c) hos defectus Christus *libere assumpsit*, non necessitate naturæ, nec ei dominabantur, sed pro nutu eos vitare, temperare aut suspendere poterat.

2° De perfectione et pulchritudine ejus.

770. 1° *Christus assumpsit corpus humanum perfectum, integrum, et bene dispositum, conditioni suæ conveniens.* Certum.

Etenim defectus huic perfectioni oppositi, cùm non consistant in aliqua actione aut passione, finibus Incarnationis vere utiles non erant.

771. 2° *Christus eam assumpsit corporis pulchritudinem quæ virum decet.* Communiter.

Quidam inter veteres Patres hoc quidem negaverunt propter *Isaiæ* verba : "Non est ei species neque decor [2]"; sed immerito, quia præfata verba passionem Christi describunt.

Alii autem, præsertim *S. Hieronymus* et *S. Chrysostomus*, affirmant, et eorum sententiam communiter amplectuntur theologi. Quod tamen intelligendum est de virili, non de feminea pulchritudine. Revera corpus, immediate formatum a Spiritu Sancto, debebat præ se ferre perfectionem tanto artifice dignam.

[1] *Sum. theol.*, 3, q. 14, a. 4. — [2] *Isai.* LIII, 2.

Pars Altera :
De mysterio Redemptionis seu Soteriologia.

772. Incarnationis finis *ultimus* est gloria Dei; sed ejus finis *proximus*, saltem *partialis*, est Redemptio : nam Verbum "propter *nos* et propter *nostram salutem* descendit de cælis".

Post *prænotanda* de Christo *mediatore* et *Redemptore*, declarabimus : Redemptionis *necessitatem*, *modum* et *dotes*, *opus præcipuum* seu *sacrificium*, et *necessitatem*.

Prænotanda de Christo Mediatore et Redemptore [1].

Christus, cum sit *Deus* et *homo*, est perfectus *mediator* inter Deum et homines; præcipuum opus ejus mediationis est *Redemptio* nostra.

I. *De Christo Mediatore.*

773. 1° **Ejus existentia. — Thesis :** *Christus Jesus est verus et unicus mediator principalis inter Deum et homines* [2]. De fide ex *Trident.* definiente nos salvari "per meritum unius mediatoris D. N. Jesu Christi [3]".

A) *Ex ipsa unione hypostatica deducitur :* **a**) Christus est *verus* mediator, quia : 1) *medius* stat inter Deum et homines, cum sit Deus-homo; 2) *distinguitur* tum a Deo, tum ab hominibus; 3) Deum et homines conjungit sive physice, sive moraliter. **b**) *Solus Christus est mediator principalis*, quia solus in se conjungit tres conditiones superius expositas.

[1] *Syn. maj.*, n. 1124-1136. — [2] *Sum. theol.*, 3, q. 26.
[3] Sess. V, can. 3; *D. B.*, ~~672~~ 790.

B) *Script. :* ex *S. Paulo :* " Unus enim Deus, *unus et mediator* Dei et hominum, homo Christus Jesus "; ex *S. Petro :* " Non est in alio aliquo salus [1] ".

C) *Tradit.* *Patres* idem docent; et, præ cæteris, *S. Augustinus :* " (Christus) et *mediator Dei et hominum* [2] ".

Christus est *unicus mediator principalis* et necessarius, quia solus propria virtute homines Deo conjungit. Sed possunt esse alii *mediatores secundarii*, v. g., B. Virgo, sancti, qui dispositive vel ministerialiter cooperantur ad unionem cum Deo.

774. 2° De præcipuis modis quibus Christus est mediator. Christus suam mediationem exercet : ut *propheta* seu *doctor*, ut *rex*, ut *sacerdos*, præcipue ut *Redemptor*, denique ut *caput* hominum. — De duobus prioribus muneribus tantum nunc agimus; de aliis vero dicemus ubi de ipsa Redemptione.

775. A) De Christo propheta seu doctore. **Thesis :** *Christus, ut Homo Deus, fuit eximius propheta seu doctor ac magister.* Certum.

Prob. **a**) *Script.* 1) *In V. T.*, Christus ut *Propheta eximius* annuntiatus est : " Prophetam de gente tua et de fratribus tuis suscitabit Dominus [3] ". 2) *In N. T.*, ipsi Judæi Christum agnoverunt ut Prophetam : " Propheta magnus surrexit in nobis "... " Hic est vere Propheta [4] ". Christus de seipso dixit : " Vos vocatis me : Magister et Domine, et bene dicitis : sum etenim [5] "; immo asserit se esse majorem omnibus prophetis, cùm ipse solus annuntiet quæ apud Patrem vidit [6].

[1] *I Tim.*, II, 5; *Act.*, IV, 12. — [2] *Serm.* 47, 12, 21, JOURNEL, 1500.
[3] *Deut.*, XVIII, 15. — [4] *Luc.*, VII, 16; *Joan.*, VII, 40.
[5] *Joan.*, XIII, 13. — [6] *Joan.*, III, 11.

b) *Rat. theol.* Etenim Christus : 1) *res divinas docuit* "sicut potestatem habens [1] "; 2) legem antiquam a falsis interpretationibus *expurgavit*, eamque *ampliavit* [2]; 3) suam doctrinam *exemplis* [3] et *miraculis* [4] confirmavit. Ergo Christus fuit eximius propheta.

Hinc Christus est *unicus Doctor et Magister N. L.*, ex declaratione Patris ipsius : " Ipsum audite [5] ", et Christi : " Magister vester unus est Christus [6] ".

776. B) De Christo Rege. 1° *Christus, etiam vi unionis hypostaticæ, est rex omnium creaturarum, præsertim hominum, modo excellentissimo* [7]. Certum.

a) *Declaratur.* *Regia potestas* est facultas suprema homines in societate adunatos ad finem communem dirigendi. Duplex est : *temporalis* quæ subditos dirigit ad bonum temporale obtinendum, et *spiritualis*, quæ homines dirigit ad beatitudinem supernaturalem.

Christus est *rex sensu proprio*, ejus regnum est præsertim spirituale et ad spiritualia pertinens. In *actu 1°*, potestatem *etiam temporalem* habuit; sed eam, *actu 2°*, *exercere noluit*. Ejus potestas est *completa :* legislativa, judiciaria et coercitiva.

777. b) *Prob. : Script.* In *V. T.*, prænuntiatur ut rex super Sion, princeps pacis, rex mansuetus. In *N. T.*, sæpe vocatur rex [8].

c) *Tradit.* *Patres* multi hanc regiam potestatem Christo tribuunt. Ita *S. Cyril. Alex. :* " Omnium... creaturarum dominatum obtinet,... essentia sua et natura [9] ". Res omnino certa est ex

[1] *Matth.*, VII, 29. — [2] *Matth.*, V, 17-48.
[3] *Act.*, I, 1. — [4] In Evang. *passim*.
[5] *Luc.*, IX, 35. — [6] *Matth.*, XXIII, 10.
[7] Encycl. Pii XI *Quas primas*, *A. A. S.*, XVII, 593-610. Cf. J. B. BORD, *La Fête et la Messe du Christ-Roi*, Paris, Téqui.
[8] *Matth.*, XXI, 1-9; *Joan.*, XVIII, 37; *Apoc.*, XIX, 6.
[9] *In Luc.*, X.

encycl. Pii XI *Quas primas* et institutione festi D. N. J. Christi Regis.

d) *Rat. theol.* Christus est rex hominum : 1) titulo *hæreditatis*, quatenus est Filius Dei ; 2) titulo *Redemptionis* : nam Christus nos a captivitate diabolica eripuit, et acquisivit pretio proprii sanguinis : " Non estis vestri, empti enim estis pretio magno [1] "; 3) titulo *liberæ electionis* : nam omnes qui per baptismum Ecclesiam ingrediuntur, vel postea vota baptismi renovant, eo ipso libere se subdunt imperio Christi, qui supremus est Ecclesiæ Rex.

778. 2° **Extensio.** Christus regiam potestatem exercet : 1) in *animas*, quas illuminat, movet et roborat, sibique et Patri subdit; 2) in *Ecclesiam*, quam regit et gubernat per sacram hierarchiam a se institutam, ut dictum est in *Tr. de Ecclesia;* 3) etiam aliquo sensu in *societatem civilem*, quatenus spiritum evangelicum in christianos principes diffundere nititur, et jus habet ut societas gubernetur secundum principia legis christianæ.

3° **Excellentia** deducitur ex ejus dotibus : nam est *suprema* et ideo legislativa [2], judiciaria [3] et coercitiva.

4° **Universalitas ejus** consistit in eo quod extenditur ad omnia loca et tempora, ad omnes creaturas [4].

5° Denique ad **finem præstantissimum** ordinatur, i. e., ad finem supernaturalem et beatitudinem æternam per media perfectissima.

II. *De Christo Redemptore.*

779. 1° **Notio Redemptionis. A**) Redemptio *in genere* est actus quo res, antea possessa et amissa, iterum acquiritur, soluto pretio.

B) Redemptio *generis humani* definiri potest : *actus quo genus humanum lapsum, per mediationem Christi satisfacientis et merentis, fuit a servitute diaboli ereptum, et in amicitia Dei redintegratum.*

Dicitur : **a**) per *mediationem*, etc ; sic indicatur *modus* Redemptionis : Christus, utpote *mediator* noster, ideoque *caput* morale nostrum, loco nostri, pretium solvit Redemptionis nostræ : per *satisfactiones* suas peccata nostra delevit, et per *merita* sua gratiam nobis restituit. **b**) Fuit a *servitute*, etc.; ita exponitur *duplex* Redemptionis effectus : per *peccatum*, homo servus diaboli constitutus fuerat, et divina amicitia juribusque ad æternam hereditatem privatus ; per *Redemptionem*, a servitute diaboli fuit ereptus, et in *gratiam* ac proinde in amicitiam Dei redintegratus.

780. 2° **Varii respectus Redemptionis. a**) Ante omnia est opus *amoris* et *justitiæ* [1]. **b**) Juxta *S. Thomam*, Redemptio facta est per modum *meriti* et *satisfactionis;* per modum *sacrificii* in ara crucis, quo præcipue Christus satisfacit et meretur; per modum *liberationis* a servitute peccati et *redintegrationis* in gratiæ statum : sic indicantur effectus hujus sacrificii.

CAPUT I.

Existentia Redemptionis.

781. Status quæstionis. 1° *Errores* : **a**) Per *excessum*, Protestantes antiqui ita perverterunt doctrinam Redemptionis ut eam rationi repugnantem reddiderint, viamque Socinianorum negationibus paraverint. Juxta illos, Christus ita peccata nostra in se suscepit ut Deo odiosus ab eoque maledictus fuerit, et in cruce aut in descensu ad inferos damnatorum tormenta sustinuerit. Nihil igitur nobis faciendum manet : salus per solam fidem in Christi merita obtinetur. **b**) Per *defectum* : 1) primis sæculis Redemptio indirecte negata fuit ab eis qui divinitatem

[1] *I Cor.*, VI, 20.
[2] *Matth.*, V, 17, 21 sq. ; *Joan.*, XIII, 34; *Matth.*, XVI, 18 sq.; XVIII, 17 sq. — [3] *Joan.*, V, 22, 27; *Act.*, X, 42; cf. XVII, 31.
[4] *Ps. II*, 8; *Luc.*, I, 32; *I Cor.*, XV, 27.

[1] *Ephes.*, II, 4; *Rom.*, V, 20; *Ps.* LXXXIV, 11.

Christi vel peccatum originale rejiciebant; 2) recentius *Sociniani* et Protestantes *Liberales*, quibus assentiunt *Modernistæ*, *moralem* Redemptionem propugnant : Christus nos salvat per *doctrinam et exemplum tantum*, id est, eodem modo ac prophetæ et martyres, etsi superiori gradu.

782. 2° *Doctrina catholica* est Christum nos redemisse *proprie* per mortem suam *satisfaciendo* pro peccatis nostris nobisque *merendo* gratiam et vitam æternam; quod *specialiter* præstitit, seipsum pro nobis in cruce ut veram hostiam offerendo. Dixi *specialiter*, non exclusive : omnia enim quæ Christus egit et passus est, ad reparationem nostram contulerunt; sed, inter hæc opera, mors in cruce est opus *præcipuum*, imo *ex ordinatione divina necessarium*.

Art. I. Thesis fundamentalis de Redemptione [1].

783. Thesis : *Christus vere et proprie nos redemit sua passione et morte piaculari ex obedientia et amore suscepta.* De fide : **a**) ex *Symbolis* : Christus mortuus est " propter nostram salutem "; **b**) ex *conciliis* : C. *Ephesino* : " Obtulit semetipsum pro nobis [2] "; et *Trident.* : " Sua sanctissima passione in ligno crucis nobis justificationem meruit, et pro nobis Deo Patri satisfecit [3] ". **c**) Ex *ordinario Ecclesiæ magisterio* : *Clemens VI* (1352) declaravit Redemptionem esse superabundantem [4]; *Alexander VIII* damnavit errores jansenistas universalitatem Redemptionis negantes [5]; *Pius X* rejicit hanc propositionem modernistarum : " Doctrina de morte piaculari Christi non est evangelica, sed tantum paulina [6] ".

[1] *Syn. maj.*, n. 1139-1165. — [2] *D. B.*, 122.
[3] *D. B.*, 799. — [4] *D. B.*, 550-552.
[5] *D. B.*, 1294, 1295. — [6] *D. B.*, 2038.

I. *Doctrina Redemptionis Scriptura probatur.*

784. 1° In V. T. præfiguratur et annuntiatur. a) *Præfigurabatur* præcipue per exitum ex Ægypto, mediante *agno paschali* [1], cujus sanguine a devastante Angelo protecti sunt Hebræi, posteaque, in nationem electam coadunati, terram promissam ingressi sunt; **b**) *annuntiatur*, præsertim in libro *Isaiæ* [2], ubi narrantur primum *humiliationes* [3] quas patitur *servus Dei*, deinde ejus *dolores* et *causa* eorum, nempe *peccata* hominum quæ in se suscepit expianda [4], postea ejus *mors*, quam sponte suscepit [5], tandem hujus mortis *effectus*, nempe servi Dei *triumphus* et *justificatio* multorum [6].

785. 2° Ex Novo Test. probatur : A) Apud **Synopticos,** Christus tria affirmat, quæ rem evincunt : 1) Christus *venit ad salvandos homines*, eos a peccatis liberando : " Venit enim Filius hominis quærere et salvum facere quod perierat [7] ". Quod variis parabolis confirmat ovis perditæ, amissæ drachmæ, filii prodigi [8].

2) *Mortem suam* pluries annuntiat tanquam a prophetis prædictam, et quidem ut *necessariam ad munus suum implendum*; primum quidem obscure [9]; postea omnino aperte : " Exinde cœpit Jesus ostendere discipulis suis quia *oporteret* eum ire Jerosolymam, et multa pati a senioribus et scribis et principibus sacerdotum, et occidi et tertia die resurgere [10] ".

[1] *Exod.*, XII, 3, 51.
[2] *Isa.*, XLII, 1-4; XLIX, 1-6; L, 1-9; LII, 13-15, et LIII.
[3] *Isai.*, LIII, 2, 3; cf. L, 5-6. — [4] *Ibid.*, 4-6.
[5] *Ibid.*, 7. — [6] *Ibid.*, 10-11.
[7] *Luc.*, XIX, 10. — [8] *Luc.*, XV, 1-32.
[9] *Matth.*, IX, 15; *Marc.*, IX, 19-20; *Luc.*, V, 34-35.
[10] *Matth.*, XVI, 21; cf. XVII, 22; *Marc.*, VIII, 30 sq.; *Luc.*, IX, 21 sq.

3) Circa finem vitæ, declarat passionem suam et mortem causam esse nostræ liberationis : " Nam et Filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, et daret animam suam redemptionem (λύτρον, pretium) pro multis [1] ". Quod in ultima Cœna confirmat declarando sanguinem suum pro multis effundendum esse " in remissionem peccatorum [2] ".

786. **B**) Constat pariter ex testimonio **Apostolorum** : 1) Secundum *Actus Apostolorum*, *S. Petrus* pluries loquitur de morte et resurrectione Christi, quem " Salvatorem Deus exaltavit, ad dandam pænitentiam Israeli et remissionem peccatorum [3] ". 2) In *Iª Petri Epist.*, prædicatur vera et *propria redemptio* per sanguinis Christi pretium, non metaphorica per modum exempli : " Non corruptibilibus auro et argento redempti estis (ἐλυτρώθητε)... sed pretioso sanguine quasi immaculati Christi " ; " qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, justitiæ vivamus [4] ".

C) Speciatim ex testimonio **S. Pauli,** qui de hoc dogmate tanquam religionis christianæ fundamento *ex professo* agit, et quidem non ut a se excogitato, sed a Jesu tradito : " Tradidi enim vobis in primis quod et *accepi* : quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas [5] ". — Doctrinam Redemptionis *synthetice* exponitur in *ep. ad Romanos*, præsertim ubi ostendit omnes homines, qui sunt sub lege peccati, justificari gratis per gratiam ipsius, per *redemptionem* (ἀπολυτρώσεως), quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus *propitiationem* (ἱλαστήριον) per fidem

[1] *Marc.*, X, 45.
[2] *Matth.*, XXVI, 28; *Marc.*, XIV, 24; *Luc.*, XX, 30.
[3] *Act.*, V, 30; cf. II, 23-36; III, 13-20; IV, 10-12.
[4] I, 18; II, 24. — [5] *I Cor.*, XV, 3.

in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ,... ut sit ipse justus et justificans eum qui est ex fide Jesu Christi [1] ". Postea hujus Redemptionis *effectus* exponit, i. e., *reconciliationem* cum Deo : " Si enim, cùm inimici essemus, *reconciliati* sumus Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius [2] ". — Mors et sanguinis effusio fuerunt ex obedientia et amore libere acceptatæ a Christo.

787. **D**) Ex testimonio **S. Joannis : a**) In *epistola prima* diserte asserit nos emundari ab omni peccato in sanguine Christi [3], qui est propitiatio (ἱλασμός) seu hostia pro peccatis nostris, non pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi [4], ita ut Dei amicitia et vita fruamur per mortem Christi [5].

b) In *Apocalypsi*, tradit nos a peccatis nostris ablutos esse in sanguine Christi, et ita in regnum Dei introductos [6]; exhibet Agnum stantem tanquam occisum, ideoque ut victimam, cujus sanguine redempti, facti sumus cives regni divini et sacerdotes [7].

c) In *Evangelio*, docet : 1) nos a servitute peccati liberatos esse, de tenebris in lucem, de morte ad vitam spiritualem translatos [8]; 2) hos autem effectus tribuendos esse morti Christi : sicut enim per serpentem a Moyse exaltatum in deserto Israelitæ salvi fiebant, ita et homines per Christum exaltatum in cruce salvantur [9]; cùm enim exaltatus fuerit (in cruce), omnia ad seipsum trahet [10]; ita suos diligit ut animam suam ponat pro eis [11], et sanctificet (id est, sacrificet) seipsum ut et ipsi sanctificentur in veritate [12]; moritur pro

[1] *Rom.*, III, 24-25. — [2] *Rom.*, V, 10; *Ephes.*, V, 2; cf. *ibid.*, 12-21.
[3] *I Joan.*, I, 7. — [4] II, 2. — [5] IV, 9. — [6] *Apoc.*, I, 5. — [7] V, 6-10.
[8] *Joan.*, I, 9-12; III, 19-21; VIII, 12; XII, 35, 36, 46.
[9] *Joan.*, III, 14-15. — [10] XII, 32-33. — [11] XV, 13. — [12] XVII, 19.

gente, ut filios Dei, qui erant dispersi, congreget in unum [1]; bonus Pastor, animam suam dat pro ovibus suis [2].

II. *Redemptio Traditione probatur* [3].

788. *Tria stadia* distinguuntur :

1° **Sæc. I° et II°**, Patres sæpe affirmant nos redemptos esse per *Christi passionem et mortem*, quæ producunt liberationem a peccatis et cum Deo reconciliationem. Ita *S. Clemens* dicit sanguinem Christi " propter nostram salutem effusum " fuisse, ob caritatem Christi erga nos [4]; *Ep. Barnabæ* indicat præterea Redemptionis effectus [5]. *S. Irenæus* docet Redemptionem fieri per Christi mortem, quæ fuit verum sacrificium [6].

789. 2° **A sæc. III° ad V^um**, affirmantur et *existentia* et *effectus* Redemptionis, et delineantur *theoriæ* ad explicandum *quomodo* redempti sumus.

Liberales distinguunt, in doctrina patristica, tres theorias ex quibus concluditur Patres nihil certi docuisse de Redemptione : 1) theoriam *mysticam* seu *physicam*, juxta quam Redemptio præcipue per *Incarnationem* facta est; 2) theoriam *realisticam*, quæ docet Redemptionem præcipue peractam esse per *passionem* et *mortem* Christi; 3) theoriam quæ *jura dæmonis* admittit et affirmat pretium Redemptionis ipsi diabolo solutum esse.

Conclusio Liberalium rejicienda est. Etenim Patres *non exclusive* unam aut alteram theoriam proponunt. *Prima* theoria, quando *exclusive* non propugnatur, admitti potest : nam valor infinitus Redemptionis ex unione hypostatica procedit;

[1] Ita Joannes explicat verba quæ protulerat Caïphas de Christo : " quia expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo ", animadvertens eum prophetasse, cum esset Pontifex anni illius.
[2] *Joan.*, X, 10-18. — [3] RIVIÈRE, *Le dogme de la Rédemption.*
[4] *Ep. ad Cor.*, VII, 4; JOURNEL, 12.
[5] *Ep. Barnabæ*, V, 1-7; VII, 2; XIII; XIV, 4-6; JOURNEL, 32-33.
[6] *Adv. Hæres.*, l. V, I, 1; V, 2, 1; V, 17, 1; JOURNEL, 221, 249.

præterea plures Patres simul realisticam theoriam proponunt. *Tertia* theoria recte docet *debitum* a peccatoribus incurri quod solvi debeat; errat circa *personam* cui solutio facienda sit; sæpe docetur cum theoria realistica. Ergo Patres *unanimes* sunt circa Redemptionis existentiam et effectus, *differunt* tantum quoad modum *accidentalem* eam explicandi.

a) Inter *Græcos* : 1) *realisticam* theoriam propugnant Origenes, Eusebius Cæsar., S. Cyrillus Hierosol., S. Basilius, S. Gregorius Naz., S. Chrysostomus; 2) *mysticæ* theoriæ favent S. Athanasius et S. Gregorius Nyss.; 3) theoria quæ admittit *jura diaboli* accipitur ab Origene, S. Gregorio Nyss. et S. Basilio; impugnatur a S. Gregorio Naz.

b) Inter *Latinos* : 1) plerique theoriam *realisticam* docent; 2) S. Hilarius, forsan solus, pluries theoriæ *mysticæ* favet; 3) pauci, ut S. Ambrosius, affirmant pretium solvi diabolo.

Synthesim autem doctrinæ catholicæ tradit *S. Augustinus.* Redemptio est *substitutio* : " Non enim ipse ulla delicta habuit, sed nostra portavit [1] ". Pro liberatione nostra, *pretium* solutum est : " Quo pro nobis solvente quod non debebat, a debitis et paternis et propriis liberati sumus [2] ". Vere igitur vices nostras egit : " Suscepit Christus sine reatu supplicium nostrum, ut inde solveret reatum nostrum et finiret etiam supplicium nostrum [3] ". *Sacrificium propitiatorium* pro nobis libere obtulit : " Morte sua quippe uno vero sacrificio pro nobis oblato, quidquid culparum erat... purgavit, abolevit, exstinxit [4] ". Non admittit quidem pretium diabolo solutum esse, sed fatetur eum deceptum et captivis suis juste privatum fuisse [5].

790. 3° **A sæc. XI° ad XII^um**, ducibus *S. Anselmo* et *divo Thoma*, synthetice et philosophice exponitur doctrina de Redemptione.

[1] *Tract. adv. Jud.*, 6. — [2] *De Trinit.*, XIII, 21, *P. L.*, XLII, 1031.
[3] *Cont. Faustum*, XIV, 4, *P. L.*, XLII, 297.
[4] *De Trinit.*, IV, 17, *P. L.*, XLII, 899.
[5] *De Trinit.*, XIII, 16-18, *P. L.*, XLII, 1026 sq.

a) Juxta *S. Anselmum* [1], Redemptio peracta fuit per *vicariam satisfactionem* qua Christus libere nostra debita solvit, æquivalenter reparando offensam quam peccata nostra Deo intulerunt; necnon per *meritum* ejus, quo bona per peccatum amissa nobis restaurat. Quæ quidem doctrina jam in Scriptura, præsertim apud *S. Paulum*, formaliter implicite continebatur, ideoque, statim ac scientifice exposita est, communiter fuit recepta. Hanc vero expositionem S. Doctor paulo duriorem reddidit sua theoria circa *necessitatem* Redemptionis in hypothesi peccati; sed eam emollierunt Hugo a S.-Victore, P. Lombardus, Alexander Alensis, S. Bonaventura, qui viam S. Thomæ paraverunt.

b) Quidquid veri erat in antecessorum theoriis, *S. Thomas* digessit, sedulo vitans errores in quos nonnulli inciderant, doctrinamque tradidit quam, post eum, omnes fere theologi, saltem quoad præcipua puncta, amplexi sunt; quæ sic breviter contrahi potest :

1) Posito protoparentis peccato, Redemptio generis humani *non erat necessaria, sed conveniens* [2] (supra, n. 821); decebat etiam, sed non necessarium erat Deo satisfactionem offerri, et quidem per incarnationem [3] et passionem [4] Filii Dei (n. 822).

2) Christus, qui, ex speciali ordinatione Dei, caput morale nostrum constitutus est, nomine nostri egit, salutemque nostram passio ejus causavit per modum redemptionis (n. 783), satisfactionis, meriti, (n. 795, 797), et sacrificii (n. 817), non quidem ut causa principalis sed ut causa instrumentalis.

3) Perfecta fuit Redemptio, sive consideratur in *causa*, scilicet Christo, cujus actiones, vi unionis hypostaticæ, *infinitum* habebant *valorem*, et qui immensas passiones libere ex *amore* et *obedientia* sustulit [5]; sive consideratur in *effectibus* suis quoad nos (n. 799 sq.).

ART. II. CONCORDIA HUJUS DOCTRINÆ CUM RATIONE.

Dogma Redemptionis est quidem magnum mysterium. "Si quid aliud humanæ menti et

[1] *Cur Deus homo, P. L.*, CLVIII, 361-430.
[2] *In III Sent.*, dist. XX, q. 1, a. 1. — [3] *Sum. theol.*, 3, q. 1, a. 2.
[4] *Ibid.*, q. 46, a. 1-4. — [5] *Ibid.*, q. 46, a. 5-12.

intelligentiæ difficultatem affert, certe crucis mysterium omnium difficillimum existimandum est; vixque percipi a nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, et ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere [1]".

Quod ansam præbuit *Liberalibus* dicendi doctrinam de Redemptione esse *rationi contrariam*, quippe quæ *Dei bonitati* adversetur et ei tribuat *vindictæ* sensus, *justitiam violet* et *ordinem moralem pervertat.*

791. Thesis I^a : *Catholicum dogma Redemptionis rationi minime repugnat.* Certum. Etenim : **a**) nedum adversetur Dei bonitati aut gratuitæ condonationi peccatorum, doctrina nostra commendat potius *caritatem* et *misericordiam Dei* qui, cùm posset a nobis exigere *personalem* satisfactionem, gratis nos justificavit per Redemptionem quæ est in Christo Jesu [2]; **b**) nedum Deus, in casu nostro, *vindictæ sensu* inordinate moveatur, peccatores diligere non cessat et eis medium efficacissimum præbet ut divinæ justitiæ plene satisfacere valeant, quin et ipsi dira subeant tormenta; **c**) *nec justitia violatur :* actus enim Redemptionis non fuit damnatio innocentis pro reo, sed acceptatio oblationis quam perfecit homo, ex hominibus assumptus, et pro hominibus constitutus, dum seipsum sanctum, innocentem, impollutum obtulit pro fratrum peccatorum salute [3]; **d**) *nec ordo moralis pervertitur :* Scriptura enim et Patres liberationem nostram adscribunt non morti *physice* tantum spectatæ (ut docuerunt antiqui protestantes), sed morti *ex obedientia et amore libere susceptæ* et *ex unione hypostatica* infinitum valorem consequenti.

[1] *Catech. romanus*, pars 1^a, art. 4.
[2] *Rom.*, III, 24.
[3] *Heb.*, V, 1; VII, 26.

792. **Thesis IIª :** *Redemptio per mortem piacularem Christi omnino conveniens est.*

a) *Ex parte Dei,* cujus sapientia optime manifestatur in hoc mysterio, ex eo quod jura justitiæ et misericordiæ perfecte conciliare potuerit, simul æquivalentem reparationem ordinis læsi exigendo, et miseris hominibus parcendo.

b) *Ex parte Christi,* qui pro nobis satisfaciendo, *suam* eximiam *caritatem* erga nos manifestat, et ita *amorem nostrum* sibi conciliat.

c) *Ex parte hominum,* qui peccatum fugere discunt, videndo *quanta* reparatio sit necessaria ad illud delendum : "Empti enim estis pretio magno". — Præterea hoc ad *majorem dignitatem* hominis cessit ut, sicut homo a diabolo victus fuerat, ita ab homine diabolus vinceretur, et genus humanum in pristinum statum instauraretur.

CAPUT II.

De modo et dotibus Redemptionis.

Duo exponemus : 1° *quomodo* Redemptio peracta fuerit; 2° quænam sint ejus *dotes?*

ART. I. DE MODO QUO PERACTA FUIT REDEMPTIO [1].

793. Juxta *Trident.*, Christus "sua sanctissima passione... nobis justificationem *meruit* et pro nobis Deo Patri *satisfecit* [2]".

Concilium vim meritoriam et satisfactoriam *soli morti* Christi tribuit, propter *ordinationem divinam,* qua Deus voluit mortem Christi *pretium*

[1] *Syn. maj.*, n. 1166-1174. — [2] Sess. VI, cap. 7; *D. B.*, 799.

esse humanæ salutis. — Cujus ordinationis duplex ratio assignari potest : 1° Sacrificium Christi in cruce ex amore et obedientia peractum, est *in se* et *objective* perfectissima inter actiones ejus; 2° Patiendo et moriendo Christus nobis præbet et optimum amoris sui testimonium et omnium virtutum exemplar.

Christus itaque nos redemit *vicaria satisfactione* qua offensam Deo illatam reparavit et *merito* quo bona amissa nobis restituit.

I. *De vicaria satisfactione Christi.*

794. 1° *Declaratur.* Satisfactio *in genere* est rei debitæ integra solutio. Satisfactio autem *moralis,* de qua hic agitur, est *redditio libera honoris æquivalentis ad compensandam injuriam alteri illatam.*

Dicitur : **a)** *redditio,* quia est actus justitiæ et veluti restitutio quædam; **b)** *libera,* quia honor reddi non potest sine libero consensu voluntatis; **c)** *honoris æquivalentis,* quia satisfactio proprie dicta, prout distinguitur a condonatione, *æqualitatem* postulat inter opus satisfactorium et offensam; **d)** *ad compensandam injuriam,* ut sic distinguatur a merito quod directe ad præmium ordinatur.

795. 2° **Thesis :** *Christus vere vicaria satisfactione pro peccatis nostris passione sua satisfecit.* De fide ex variis *symbolis* et ex *Trident.* jam citato.

A) *Declaratur.* Christus peccata nostra in se *formaliter* non suscepit, nec *proprie* punitus fuit. Sed, ut *caput morale* nostrum, obligationem pro peccatis membrorum suorum satisfaciendi suscepit.

B) *Probatur :* **a)** *Script.*, ex textibus ubi asseritur Christum in se suscepisse et expiasse nostra peccata; nos redemptos pretioso sanguine Christi qui peccata nostra ipse pertulit; etc.

b) *Ratio vicariæ satisfactionis.* "*Caput* et *membra* sunt quasi *una persona mystica;* et ideo satisfactio Christi ad omnes fideles pertinet sicut ad sua membra [1]".

II. *De merito Christi.*

796. 1° *Notio.* **a**) Meritum in genere, est vel *jus* ad præmium, vel omne opus præmio dignum. Meritum autem *supernaturale* est *opus supernaturale pro Deo factum ex quo, posita divina ordinatione, oritur jus ad supernaturalem retributionem.*

b) *Duplex* distinguitur : 1) meritum *proprie dictum* seu *de condigno,* quod proportionatur præmio obtinendo, et cui proinde *ex justitia,* vel saltem *ex fidelitate* præmium debetur [2]; 2) meritum *de congruo,* quod ex se non proportionatur præmio, et cui proinde solum *ex decentia* præmium debetur.

797. 2° **Thesis :** *De fide est Christum pro nobis gratiam proindeque gloriam meruisse.* De fide ex *Trident. :*

"Si quis dixerit homines sine Christi justitia, per quam nobis meruit, justificari, A. S. [3]". — Siquidem omnes conditiones ad meritum requisitæ Christo conveniunt : Christus enim : **a**) perfecta libertate gaudebat; **b**) ejus humanitas erat grata Deo tum gratia habituali, tum gratia unionis; **c**) omnes ejus actiones erant bonæ ex objecto, ex fine, ex circumstantiis [4], immo et infiniti valoris ex dignitate personæ; **d**) per caritatem omnia opera in Deum referebat [5]; **e**) promissio erat

[1] *Sum. theol.*, 3, q. 48, a. 2, ad 1.
[2] Ex *justitia* si opus *ex se* adæquat præmium; ex *fidelitate,* si præmium, etsi superans opus, infallibiliter tamen conceditur vi *promissionis* factæ. — [3] *C. Trident.*, Sess. VI, can. 10, *D. B.*, 820.
[4] *Joan.*, VIII, 29. — [5] *Joan.*, VIII, 50; V, 30.

Patris de remunerandis ejus actionibus et passionibus [1]; **f**) Christus erat viator, quia carebat beatitudine corporis ac plena glorificatione animæ.

III. *De duratione satisfactionis et meriti Christi.*

798. Christus satisfacere et mereri *incœpit* a primo instanti suæ Incarnationis; et postea per totam vitam suam, sine intermissione satisfecit et meruit, cùm semper habuerit omnes conditiones ad hoc requisitas. Præcipue tamen satisfecit et meruit per *passionem* et *mortem* suam, quæ, *positiva Dei ordinatione,* ad complendum Redemptionis opus ordinatæ fuerant; hinc salus nostra *sanguini* et *morti* ejus maxime adscribitur : "Sanguis J. Christi Filii ejus emundat nos ab omni peccato"; "non corruptibilibus auro et argento redempti estis..., sed pretioso sanguine quasi agni immaculati". Non meruit post mortem, cùm jam non esset in statu *viæ.*

ART. II. DE DOTIBUS REDEMPTIONIS.

Christi Redemptio, ejus sacrificio præcipue peracta, fuit *universalis* et *perfecta.*

I. *De universalitate Redemptionis Christi* [2].

Christi Redemptio universalis fuit : 1° quoad *omnes homines;* 2° quoad *omnia peccata;* 3° quoad *omnia bona* per peccatum amissa.

1° DE UNIVERSALITATE REDEMPTIONIS QUOAD HOMINES.

799. Status quæstionis. a) Hæc universalitas in eo consistit quod Christus instituerit *universalem causam liberationis nostræ* et *media* quæ *ex se* omnibus applicari valent. **b**) *Erraverunt :* 1) *Prædestinatiani* asserentes Christum pro solis prædestinatis mortuum esse; 2) *Jansenistæ* docentes semipelagianum esse dicere Christum pro omnibus mortuum fuisse; 3) *Vasquez*

[1] *Isai.*, LIII, 10. — [2] *Syn. maj.*, n. 1175-1185.

affirmans Christum non mortuum esse pro his qui baptizari non possunt.

800. Thesis Iª : *Christus mortuus est pro omnibus fidelibus, etiam pro iis qui non sunt prædestinati.* De fide ex *Trident.* : " Verum, etsi *ille pro omnibus mortuus est,* non omnes tamen mortis ejus beneficium accipiunt [1] ".

A) *Script.* *S. Paulus* aperte declarat Christum esse salvatorem omnium hominum, maxime fidelium [2].

B) *Tradit.* : **a)** Ex *symbolo* : " Qui propter *nos* homines, et propter *nostram* salutem descendit de cælis, crucifixus etiam pro *nobis* "; omnes enim fideles tenentur recitare Symbolum, **b)** ex condemnatione quintæ propositionis Jansenii : " *Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse* "... Hæc propositio, intellecta eo sensu quod Christus pro salute duntaxat prædestinatorum mortuus est, damnata fuit ut *hæretica* [3].

801. Thesis IIª : *Christus mortuus est pro omnibus infidelibus, saltem adultis.* Certum et fidei proximum.. Damnata est enim ab *Alexandro VIII* sequens propositio : " Christus dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus et *solis* fidelibus [4] ". Aliunde dicit *Scriptura* : " Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi [5]... Omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire [6] ".

[1] Sess. VI, cap. 3; *D. B.*, 795. — [2] *I Tim.*, IV, 10. — [3] *D. B.*, 1906.
[4] *D. B.*, 1924. Jam C. *I Carisiacum* contra Prædestinatianos idem declaraverat : " Christus Jesus, sicut nullus homo est, fuit vel erit, cujus natura in illo assumpta non fuerit, ita nullus est, fuit vel erit homo, pro quo passus non fuerit; licet non omnes passionis ejus mysterio redimantur ". *D. B.*, 319.
[5] *I Joan.*, II, 2. Cf. *I Tim.*, II, 1-6. — [6] *I Tim.*, II, 4.

802. Thesis IIIª. *Christus vere mortuus est etiam pro parvulis, qui baptizari non possunt,* quatenus eis meruit gratiam baptismi, *dependenter* tamen *a causis secundis.* Ita communiter contra *Vasquez.*

a) Nullibi enim Scriptura excludit parvulos a beneficio Redemptionis, sed asserit modo generali Christum pro omnibus mortuum esse. **b)** Insuper S. Paulus docet omnes justificari et salvari per Christum, sicut omnes in Adamo peccaverunt; atqui parvuli de quibus agitur vere in Adamo peccaverunt.

2° De universalitate Redemptionis quoad peccata.

803. 1° *Christus vere satisfecit pro omnibus hominum peccatis.*

A) *Script.* : *S. Joannes* expresse declarat : " Sanguis Jesu Christi emundat nos ab omni peccato ", etiam a peccatis " quæ erant sub priori testamento [1] ".

B) *Rat. theol.* Christus est Redemptor omnium; quod supponit ipsum satisfecisse *pro omnibus peccatis.*

804. 2° *Christus nos liberavit non solum a culpa, sed etiam a reatu pœnæ,* quatenus solvit pretium sufficiens ad tollendam omnem pœnam peccato debitam, sive æternam, sive temporalem, *dummodo per fidem et caritatem ejus passioni communicemus.*

Satisfactio enim Christi est infiniti valoris. Attamen de facto pœna non tollitur, nisi nobis *applicentur* satisfactiones Christi : quod fit tum per *Sacramenta* et Sacrificium *Missæ,* tum per *fidem quæ per caritatem operatur.*

805. 3° *Etsi satisfactio Christi in se perfectissima fuit et universalis, necesse est ut adulti Christum patientem imitentur, et cum eo pro peccatis suis satisfaciant, si salvi fieri velint.* Certum contra Protestantes declarantes quod sola fides

[1] *I Joan.*, I, 7; cf. *Tit.*, II, 14; *Hebr.*, IX, 15.

sufficit ut Christi satisfactiones et merita nobis applicentur.

A) *Script. : Christus* aperte declarat neminem salvari nisi tollat crucem suam; *S. Paulus* docet nos non posse coronari nisi cum Christo patiamur. Ergo Christi passio, licet in se completa, a nobis complenda est, quatenus, ut *membra* ejus, *Capiti nostro configurari* debemus.

B) *Rat. theol.* Adultus se præparare debet ad justificationem variis actibus et in statu gratiæ perseverare. Atqui hoc supponit uniuscujusque cooperationem tum ad propria peccata expianda, tum ad perseverandum in bono.

3° De universalitate Redemptionis quoad meritum.

806. 1° Quid pro nobis meruit? **A**) *Quoad bona supernaturalia.* **a**) *Quoad gratiam : Christus sufficienter omnibus hominibus meruit sive gratiam habitualem* (seu justificationem), *sive gratias actuales*, quæ justificationem præparant aut consequuntur. Certum.

Ex *Trident.* [1] enim, "Christus sua sanctissima passione in ligno crucis nobis *justificationem* meruit", et consequenter gratias actuales ad illam obtinendam vel conservandam. Unde Ecclesia omnes gratias postulat per merita Christi dum dicit in fine orationum : *Per Dominum nostrum Jesum Christum.*

b) *Quoad gloriam. Christus sufficienter meruit omnibus vitam æternam*, id est gloriam tum animæ tum corporis.

Prob. : "Consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi *causa salutis æternæ*". "Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur [2]". Aliunde nobis merendo gratiam, quæ est medium essentiale ad vitam æternam, hanc etiam mereri debuit.

[1] Sess. VI, cap. 7, *D. B.*, 799. — [2] *Hebr.*, V, 9; *I Cor.*, XV, 22.

N. B. Christus nobis etiam *meruit bona naturalia, quatenus ad salutem inserviunt.*

807. B) *Quoad bona præternaturalia.* **a**) *Christus non meruit quidem ut bona præternaturalia nobis restituerentur in præsenti vita.*

Nam 1) lugenda constat experientia nos, etiam post Redemptionem, ignorantiæ, concupiscentiæ, doloribus mortique subditos esse. 2) Insuper decebat ut propriæ saluti cooperaremur, nostram crucem post Christum ferendo.

b) Christus meruit ut hi defectus *nobis non dominarentur in præsenti vita*, ob ejus patientiæ exemplum et gratias actuales; et *ut eis uteremur ad merita acquirenda.*

c) Christus meruit ut tales infirmitates *tollerentur in altera vita.*

808. 2° Quid Christus sibi meruit? *Sibi Christus meruit* tum gloriam corporis [1] tum nominis exaltationem [2], non vero gratiam habitualem vel animæ gloriam, quas *ab initio* habuit tanquam sibi debitas propter unionem hypostaticam.

II. *De perfectione Redemptionis Christi* [3].

809. Quæ perfectio complectitur satisfactionem et meritum, etsi theologi directe de priore agere soleant.

Ratione perfectionis, *satisfactio* triplex esse potest : 1° *congrua* seu *insufficiens* aut *imperfecta*, quæ non proportionatur debito, sed solum viribus satisfacientis : v. g., aliquis debet centum nummos, et solvit tantum quinquaginta; 2° *condigna* seu *æquivalens* ex parte *materiæ*, quæ proportionatur gravitati offensæ, ita ut tantum honoris reddatur quantum ablatum fuerit; quando autem satis-

[1] *Hebr.*, II, 9. — [2] *Philipp.*, II, 9-10.
[3] *Syn. maj.*, n. 1186-1195.

factio, in se insufficiens, accipitur tamen a persona læsa, tunc vocatur *æquivalens extrinsece*, seu ex acceptatione personæ læsæ; 3° *perfecta* ex parte *formæ*, seu *in rigore justitiæ*, seu ad *strictos juris apices*, quæ fit ad alterum, ex bonis propriis, ita ut creditor teneatur hanc satisfactionem acceptare. — *Meritum* perfectum est meritum *de condigno* (n. 941, 942).

810. 1° Redemptio Christi fuit vere æquivalens. A) *Certum est Redemptionem Christi esse æquivalentem, imo superabundantem.* a) Hoc enim declarat *Clemens VI*[1]: "Non corruptibilibus auro et argento, sed suiipsius agni incontaminati et immaculati pretioso sanguine nos redemit : quem in ara crucis innocens immolatus non guttam sanguinis modicam, quæ tamen propter *unionem ad Verbum* pro redemptione totius humani generis suffecisset, sed copiose velut quoddam profluvium noscitur effudisse"; et infra addit thesaurum a Christo acquisitum esse *infinitum*, propter *infinita* ejus merita; ergo æquivalenter, immo superabundanter nos redemit. b) Hoc jam docuerat *S. Paulus :* "Non sicut delictum, ita et donum... ubi abundavit delictum, *superabundavit* gratia"; "In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, secundum divitias gratiæ ejus, quæ *superabundavit* in nobis[2]".

811. B) *Controvertitur* utrum satisfactio Christi æquivalens fuerit *ex se* an tantum *ex acceptatione divina.*

Scotistæ contendunt Redemptionem Christi in se fuisse insufficientem, et non posse dici æquivalentem nisi quia ut talis a Deo acceptata fuit. Ratio eorum est quia actiones Christi sunt finiti valoris.

Thomistæ autem, et cum illis omnes fere theologi, docent satisfactionem Christi *ex se* fuisse non solum æquivalentem, sed superabundantem, : quæ sententia nobis omnino amplectenda videtur[1], probaturque :

[1] Extravag. *Unigenitus*, l. V, t. 9, c. 2, inter communes, *D. B.*, 550.
[2] *Rom.*, V, 15-20; *Ephes.*, I, 8.

a) *Script.* quæ textu modo allato vocat Redemptionem Christi simpliciter *superabundantem*, hac voce satis indicans Redemptionem ex se sufficientem esse, et non tantum ex acceptatione creditoris;

b) *Tradit.* Bulla Clementis VI testatur Redemptionem Christi esse superabundantem *ex ipsa unione hypostatica*, cujus dignitas est infinita.

c) *Rat. theol.* Satisfactio Christi fuit ex se *æquivalens*, imo et *superabundans :* ob dignitatem personæ satisfacientis, quæ est persona vere infinita; ob pretium rei oblatæ, quæ est Christus Deus-homo.

812. 2° Redemptio Christi fuitne perfecta ex rigore justitiæ? Plerique *Thomistæ*, contra Scotistas, Vasquez, Billot aliosque, docent satisfactionem Christi fuisse, *ad strictos juris apices* seu opus strictæ justitiæ.

Etenim satisfactio tali perfectione gaudet quando fit *ad alterum*, ex bonis propriis et alias indebitis, ita ut creditor eam accipere teneatur. Atqui satisfactio Christi a) fuit *ad alterum :* unica enim Christi persona est virtualiter duplex : quatenus terminans naturam humanam, potuit satisfactionem solvere, et quatenus terminans naturam divinam, potuit satisfactionem accipere; b) fuit ex *bonis propriis :* actiones enim Christi, quatenus procedentes a natura humana, erant quidem sub dominio Dei, sicut natura humana; sed *valor moralis* harum actionum, a persona Verbi procedens, sub nullius dominio cadebat, nisi solius Verbi incarnati; c) *ex alias indebitis*, ut apparet eadem distinctione : actiones enim Christi, in *suo valore morali*, ad solum Christum pertinebant, qui utpote æqualis Patri, nullam habebat obligationem proprie dictam erga Deum; insuper actiones Christi, utpote infiniti valoris, poterant simul diversis obligationibus satisfacere. d) Tandem creditor seu Deus *tenebatur acceptare* hanc Christi satisfactionem vi ordinationis divinæ, qua Christus constitutus est caput morale et fidejussor generis humani, præcise ut posset, loco nostri, satisfactionem præbere.

[1] "Illam (sententiam Thomistarum) existimo ita certam, ut contraria nec probabilis, nec pia, nec fidei satis consentanea videatur". (SUAREZ, disp. IV, sect. 3, n. 11).

Corollarium de Christo capite.

813. *Christus est caput corporis mystici, cujus omnes homines sunt membra, et cujus anima est Spiritus Sanctus.*

A) *De fide divina* ex S. Paulo in epist. ad *Rom.*, *Corinth.*, *Ephes.*, *Coloss.* Id jam *Christus* docuerat comparatione vitis : " Ego sum vitis, vos palmites [1] ". Rem diserte declarat *S. Paulus* : " Ipsum (Christum) dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius[2] ". In corpore humano caput est ea pars quæ eminet *prioritate*, *perfectione*, *influxu ;* atqui Christus **a**) hominibus ratione unionis hypostaticæ *præeminet*, **b**) majorem plenitudinem gratiæ possidet, et tandem **c**) in eos aliquid supernaturale influit.

Spiritus S. dicitur *anima* hujus corporis, quia effundit in nos vitam supernaturalem.

B) Christus est caput hominum *diverso gradu* : **a**) *actu*, 1) beatorum, qui perfecte ac immobiliter ipsi uniuntur per gloriam ; 2) justorum in terra, qui ipsi mobiliter uniuntur per fidem et caritatem ; 3) fidelium peccatorum qui ipsi uniuntur per fidem tantum ; **b**) *potentia*, infidelium omnium, quos tamen aliquo gratiæ actualis influxu adducit et invitat ad fidem. Nullo modo autem est caput damnatorum in inferno.

C) Christus est *caput angelorum :* " Qui est caput omnis principatus et potestatis[3] ", omnium scilicet Angelorum. Nam " est caput omnis principatus et potestatis " ; sed minus influit in angelos : hominibus enim dat gratias et gloriam substantialem, angelis autem gloriam tantum accidentalem.

---

[1] *Joan.*, XV, 5. — [2] *Ephes.*, I, 22 ; cf. IV, 16 ; V, 23 ; *Coloss.*, I, 18.
[3] *Coloss.*, II, 10. — Vide opusculum nostrum : *Notre incorporation au Christ*, 1931.

CAPUT III.

De opere præcipuo Redemptionis nempe de sacrificio.

Agendum est : 1° de *sacerdotio* Christi, 2° de *ejus sacrificio in cruce.*

ART. I. DE SACERDOTIO CHRISTI [1].

814. Sacerdos (sacra dans) seu pontifex ille est qui *a Deo vocatus et ex hominibus assumptus deputatur a Deo ad offerendum pro hominibus sacrificium, aliaque divina mysteria dispensanda*, ut constat ex epist. ad *Hebræos*, V, 1.

1° **Thesis :** *Christus homo a Deo constitutus est sensu proprio summus sacerdos in Ecclesia.*

De fide ex *Ephesino* et *Trident.*, quæ docent Christum esse " Pontificem et Apostolum nostrum [2] " et " semel seipsum in ara crucis morte intercedente Deo Patri obtulisse ut æternam illic redemptionem operaretur [3] ".

Ex *Ep. ad Hebræos* tria ad *sacerdotium* requiruntur : ut quis a Deo vocetur ex hominibus, — pro hominibus constituatur in iis quæ sunt ad Deum, — et offerat dona et sacrificia [4]. Atqui, ex eadem epistola, Christus : **a**) verus homo ex stirpe Adæ, vocatus est a Deo : " sic et Christus non semetipsum clarificavit, ut pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum [5] " ; **b**) ut sit mediator Dei et hominum, homines reconcilians Patri : " et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ [6] " ; **c**) per oblatio-

---

[1] *Syn. maj.*, n. 1196-1201. — [2] *D. B.*, 122.
[3] *D. B.*, 938. — [4] *Hebr.*, V, 1. — [5] *Hebr.*, V, 5.
[6] *Hebr.*, V, 9.

nem sacrificii sui : " semetipsum obtulit immaculatum Deo, ad multorum exhaurienda peccata [1] ".

815. 2° **Dotes** *sacerdotii Christi.* **a**) *Christus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech* : 1) quoad *nomen :* nam est rex justitiæ; 2) quoad *originem :* apparet enim " sine patre et matre "; 3) quoad *eminentiam :* superat sacerdotes antiquæ legis; 4) quoad *sacrificium :* seipsum offert sub speciebus panis et vini.

b) *Christus factus est sacerdos in primo instanti suæ conceptionis, suumque sacerdotium per suam naturam humanam exercuit,* virtute autem communicata ex unione hypostatica.

c) *Christus est sacerdos in æternum,* ex Ps. CIX, 5; Hebr., VII, 24; et semper aliquos sacerdotales actus exercet.

Exinde sequitur Christum esse *unicum sacerdotem principalem,* aliosque sacerdotes non esse nisi ejus *vicarios visibiles,* qui ejus mysteria dispensant.

ART. II. DE SACRIFICIO CHRISTI [2].

816. Prænotanda. A) *Post lapsum* peracta fuisse sacrificia ab hominibus Scriptura testatur [3]. Inter quæ celebre est sacrificium panis et vini quod Melchisedech obtulit. Sub lege autem *mosaica,* quadruplicis generis fuerunt sacrificia : *holocaustum* in quo tota victima comburebatur, sacrificium *pro delicto,* sacrificium *pro peccato, hostia pacifica* quæ offerebatur pro gratiarum actione vel pro novis beneficiis obtinendis. Hæc sacrificia erant *imperfecta* et *inefficacia* et *præfigurativa* veri sacrificii crucis.

B) Sacrificium verum et *proprie dictum,* juxta *Leviticum* et *ep. ad Hebræos* [4], est *oblatio rei sensibilis cum aliqua ejus immolatione* (destructio scilicet vel physica, ut in holocausto, vel mystica, ut

[1] *Hebr.*, IX, 28. — [2] *Syn. maj.*, n. 1202-1211.
[3] *Gen.*, IV, 3-4; VIII, 20; XII, 7, 8; XIII, 4; XV, 9-12, etc.
[4] *Hebr.*, VIII, IX, X.

in libatione et effusione aquæ), *a ministro legitimo soli Deo facta, ad significandos interiores sensus, quibus agnoscitur supremum Dei dominium.* In sacrificio tria sunt elementa : *oblatio* et *immolatio,* quæ sunt *essentialia;* et *communio,* quæ est veluti pars *integralis.*

Ratione *finis,* sacrificium quadruplex distinguitur : 1) *latreuticum,* quod directe tendit ad agnoscendum supremum Dei dominium, quale erat *holocaustum;* 2) *eucharisticum,* quod ad gratias Deo agendas directe ordinatur, v. g., *hostia pacifica;* 3) *impetratorium,* quo nova beneficia postulantur; 4) *propitiatorium,* ad Deum nempe placandum, et *satisfactorium* quod offertur pro peccatis aut pœna peccatis debita, quale erat hostia *pro delicto* et hostia *pro peccatis.*

817. 1° **Existentia sacrificii Christi.**

Thesis : *Christus, supremus Pontifex, seipsum Deo Patri pro nobis offerens in cruce, morte intercedente, verum et perfectum obtulit sacrificium.*

De fide ex C. *Ephesino* et *Trident.* definientibus " seipsum in ara crucis, morte intercedente, Deo Patri obtulisse ut æternam illic redemptionem operaretur [1] ".

A) *Prob.* ex *ep. ad Hebræos,* ubi asseritur Christum obtulisse sacrificium excellentius omnibus antiquis sacrificiis : **a**) ratione *dignitatis :* etsi *unum, præstat omnibus* aliis ob valorem sanguinis Christi; **b**) ratione *sanctitatis,* cum sanguis hujusmodi sit immaculatus; **c**) ratione *efficaciæ :* etsi *semel* oblatum, sufficit ad omnia peccata abstergenda : " Sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi... Sic et

[1] *D. B.*, 122, 938.

Christus *semel* oblatus est ad multorum exhaurienda peccata [1]".

B) *Rat. theol.* ostenditur mortem Christi fuisse *verum* sacrificium : cùm enim victima seu Christus fuerit sensibilis, vere in cruce immolata, a Christo ipso, sacerdote in æternum constituto, ad supremum Dei dominium agnoscendum eumque placandum, et ad expiandum peccatum; ut omnes vero hujus sacrificii participes esse valeant, sacrificium eucharisticum institutum est.

818. 2° **Excellentia ejus.** Sacrificium crucis fuit **a**) *perfectissimum*, propter infinitam dignitatem victimæ, propter completam immolationem, libere ex *obedientia* et *amore* susceptam, propter universalitatem fructuum (homo redimitur, contra triplicem concupiscentiam remedium affertur per humiliationes, paupertatem et dolores Christi), propter maximam efficaciam ad Deum glorificandum adoratione et gratiarum actione, ad remissionem peccati et gratias impetrandas.

b) *Finibus Incarnationis accommodatum*, nam per eum homines non tantum redimuntur, sed etiam remedia accipiunt contra triplicem concupiscentiam.

819. 3° **Controversia de ejus essentia et extensione.** *Communis* sententia asserit sacrificium Christi *essentialiter* consistere, non in actu interno obedientiæ (Thalhofer), nec in quinque elementis a de Condren assignatis; — sed in oblatione victimæ immolatæ, ideoque *solam passionem et mortem Christi esse sacrificium proprie dictum;* ceteros ejus actus fuisse *præparationem* remotam vel immediatam aut *complementum :* ita resurrectio et ascensio sunt complementum sacrificii proprie dicti.

[1] *Hebr.*, IX. 14, 28.

CAPUT IV.

De necessitate Redemptionis [1].

820. Errores. a) Necessitatem *absolutam* Redemptionis docuerunt : *Wicleffus*, quia "omnia de necessitate eveniunt"; *Optimistæ*, ut Malebranche, Leibnitz, juxta quos, data creatione, Deus Incarnationem intendere debet.

b) Quoad necessitatem *hypotheticam* non recte locuti sunt S. Anselmus, Günther et alii, licet diverso modo.

821. I. Doctrina certa. — 1° *Posita existentia peccati originalis, Redemptio non fuit necessaria, sed conveniens.* Certum.

a) *Non fuit necessaria*, quatenus Deus poterat vel annihilare genus humanum, vel eum ad ordinem naturalem reducere. Certum est præsertim contra *S. Anselmum*, qui docet Incarnationem in illa hypothesi esse *necessariam* [2].

Etenim : 1) in *Script.* Redemptio misericordiæ Dei tribuitur : "Secundum *misericordiam* suam salvos nos fecit [3]"; 2) *ratio* demonstrat Redemptionem non esse necessariam : nec ex parte *Dei* qui est liber in omnibus operibus ad extra, nec ex parte *hominis*, qui postquam *sua* culpa amiserit gratiam gratuito concessam, nullo modo *exigere* potest reparationem.

b) Fuit tamen *conveniens*, 1) quia peccatum humani generis fuit minus grave quam Angelorum culpa, utpote sola voluntate Adami causatum et ex tentatione diaboli; 2) quia voluntas hominis post peccatum remansit versatilis et exinde capax pænitentiæ.

2° *Posita in Deo voluntate genus humanum reparandi, Redemptio per Christum non fuit*

[1] *Syn. maj.*, n. 1217-1223. — [2] *Cur Deus homo*, l. I.
[3] *Tit.*, III, 5; cf. *Ephes.*, II, 4.

necessaria. Certum contra *Tournely* aliosque paucos theologos.

Siquidem Deus genus humanum reparare poterat multis aliis modis : **a**) gratis condonando, **b**) *imperfectam* satisfactionem acceptando.

822. II. Doctrina communis. — *Posito quod Deus exigere voluerit satisfactionem æquivalentem, Incarnatio alicujus personæ divinæ stricte fuit necessaria.* Ita communiter contra *Scotistas*, qui contendunt, etiam in illa hypothesi, Incarnationem non esse necessariam, quia juxta ipsos, peccatum mortale, non habens infinitam malitiam, potest per simplicem creaturam reparari.

Prob. ex *infinitate* peccati : *offensa* Deo irrogata per peccatum mortale est infinita in genere *moris* [1]. Siquidem offensa crescit secundùm dignitatem personæ læsæ, juxta illud : " *injuria est in persona injuriata* ". Persona autem læsa in casu est *infinita*. Ergo hæc offensa nonnisi per infinitam personam reparari potest. Nam quævis creatura, utpote *finita*, reparationem non potest præbere infinitam, juxta illud : " *honor est in honorante* ", seu mensuratur secundum dignitatem personæ honorantis [2].

[1] " Cùm ergo Deus in infinitum creaturam excedat, erit peccantis mortaliter contra Deum infinita offensa ex parte dignitatis ejus, cui per peccatum quodam modo injuria fit, dum ipse Deus contemnitur et ejus præceptum ". (S. THOM., *de Veritate*, q. 28, a. 2.) Cf. SALMANTICENSES, qui præ aliis de hoc præclare disserunt, *de Incarn.*, disp. I.

[2] Alio modo fere æquivalenti rem probat SUAREZ : Ad satisfactionem *æquivalentem* requiritur inter personam satisfacientem et personam offensam quædam *proportio*, aut saltem ut inferioritas personæ satisfacientis possit compensari per *excellentiam* operis satisfactorii; atqui inter Deum et hominem, utpote infinite distantes, talis est improportio ut nullo modo compensari possit per excellentiam operum quæ homo perficere posset. Quæ improportio nec per gratiam creatam suppleri potest : licet enim gratia sit participatio divinæ naturæ sensu alibi explicando, semper remanet dignitatis finitæ.

CONTROVERSIA DE MOTIVO FINALI INCARNATIONIS.

823. Status quæstionis. Juxta *omnes*, Deus liberrime Incarnationem decrevit, ad gloriam suam. Sed *quæritur*, quodnam fuerit in Deo, *vi præsentis decreti*, motivum principale Incarnationis? Tres sunt opiniones præcipuæ :

1° Juxta *Thomistas*, motivum illud *finale adæquatum* fuit *Redemptio generis humani*, ita ut, Adamo non peccante, Verbum incarnatum non fuisset. Etenim, Verbum *potuisset* incarnari, Adamo non peccante; sed *de facto* Redemptio generis humani assignatur in Scriptura et Traditione ut motivum unicum Incarnationis : ita apud *Lucam* : " Venit enim Filius hominis quærere et salvum facere quod perierat "; quæ verba sic explicat S. Augustinus : " Si homo non periisset, Filius hominis non venisset ".

Reponunt Scotistæ verba Scripturæ et Patrum intelligi debere eo sensu quod Verbum incarnatum sit in carne *passibili* propter Redemptionem nostram.

2° Juxta *Scotistas*, Deus omnia vult *propter amorem sui* : **a**) Filii sui Incarnationem; **b**) creationem et sanctificationem angelorum et hominum; **c**) præviso peccato, Redemptionem in carne *passibili*.

Etenim : 1) ex textu : " Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio ", *Christus* ut homo fuit intentus a Deo ante omnem creaturam ideoque ante prævisionem originalis peccati; 2) ex textu S. Pauli, Christus est " primogenitus omnis creaturæ "; atqui non est primogenitus ratione temporis, ergo ratione intentionis.

Respondent Thomistæ in his textibus agi de Christo *ut Deo*.

Conclusio. Juxta Scripturam et Patres, causa Incarnationis determinativa *probabilius* est Redemptio. Ea enim quæ a sola voluntate Dei pendent nonnisi Scriptura et Traditione cognosci possunt. Porro Scriptura et Traditio nullam aliam causam assignant Incarnationis nisi Redemptionem.

DE CONSECTARIIS UTRIUSQUE MYSTERII.

Quædam consectaria ex Incarnatione et Redemptione fluentia exponemus circa *cultum Christi* et *B. Mariæ Virginis;* quibus pauca addemus de *cultu Sanctorum, reliquiarum et imaginum :* Sancti enim sunt *membra* corporis Christi.

824. Prænotanda de cultu. **A**) *Notio. Cultus in genere* est actus quo aliquem veneramur propter ejus excellentiam. Hic loquimur tantum de cultu *religioso,* quo Deo vel ejus sanctis debitum honorem et reverentiam exhibemus.

B) *Divisio.* **a**) Ratione *excellentiæ,* distinguitur : 1) cultus *latriæ* (λατρεία, famulatus), qui est honor supremus soli Deo exhibendus propter supremum dominium, et infinitam ejus majestatis excellentiam; 2) cultus *duliæ* (δουλεία, servitus) qui est honor servis Dei exhibitus, ob supernaturales eorum dotes quas ab eo acceperunt; talis vero cultus vocatur *hyperdulia* quando B. Mariæ exhibetur; sicut enim propter singularem ejus excellentiam, alios sanctos supereminet, ita cultus ei delatus gradu superat cultum ipsis redditum. **b**) Ex parte *motivi* cultus est : 1) *absolutus* quando quis colitur propter excellentiam ipsi *propriam et inhærentem :* talis est cultus Deo vel sanctis ipsis delatus; 2) *relativus,* quando res colitur *propter aliam* cum qua specialem relationem habet : v. g., cultus *imaginibus* et reliquiis redditus.

C) In cultu distingui debet : objectum *materiale,* seu id quod colitur; objectum *formale,* seu ratio propter quam aliquid colitur.

ART. I. DE DEVOTIONE ERGA SACRATISSIMUM COR JESU [1].

825. I. Ejus natura [2]. Quo melius hæc devotio intelligatur, devotionis erga SS. Cor *objectum, finem* et *actus* exponemus.

A) *Objectum* duplex est : **a**) *materiale :* 1) *remotum,* i. e., ipsa Verbi incarnati persona; 2) *proximum* est *Cor* Christi physicum, vivum, Verbo hypostatice unitum, quatenus *symbolum amoris* ejus; **b**) objectum *formale* est infinita excellentia Verbi. **c**) *Ratio specialis* cur Cor Christi adoratur, est quia nobis manifestat *immensam ejus caritatem* increatam et creatam erga Deum et homines.

Sic differt a devotione erga SS. Sacramentum, licet ei affinis sit.

B) *Devotio* erga SS. Cor habet duplicem *finem :* ut corda nostra amore inflammentur erga Christum; ut reparentur injuriæ ipsi illatæ, præsertim in Eucharistia.

C) *Præcipui actus,* quibus hic finis attingi potest, sunt : **a**) *cognitio* SS. Cordis Jesu : quo magis enim ejus divinam excellentiam cognoscimus, eo majorem erga illud devotionem concipiemus; **b**) *adoratio,* ratione unionis hypostaticæ; **c**) *amor,* quem fortiter et suaviter exposcit summa SS. Cordis Jesu perfectio, pulchritudo et benignitas : qui quidem amor *affectibus, verbis* et *operibus* manifestari debet, præsertim vero *imitatione virtutum ejus, caritatis* videlicet, *humilitatis* et *mansuetudinis :* "Discite a me quia mitis sum et humilis corde"; **d**) *reparatio* injuriarum ipsi illatarum : nam hic est unus e præcipuis finibus hujus devotionis, ex jam dictis. — Quæ quidem officia persolvuntur præsertim in solemni festo SS. Cordis Jesu, et a piis personis prima feria sexta cujuslibet mensis.

[1] *Syn. maj.*, n. 1236-1246.
[2] J. B. TERRIEN, *La dévotion au Sacré-Cœur;* BAINVEL, *La dévotion au Sacré-Cœur;* VERMEERSCH, *Pratique et doctrine de la dévotion au Sacré-Cœur.*

826. II. Legitimitas hujus devotionis. Hæc statuitur contra *Jansenistas*, plerosque Protestantes hodiernos, *Incredulos* et *Rationalistas* qui SS. Cordis cultum ut novum, erroneum, valde periculosum, superstitiosum et falso fundamento innixum impugnant : cor enim physicum, ut aiunt, non est sedes amoris.

Thesis : *Devotio erga SS. Cor Jesu rite intellecta est omnino legitima, pia et opportuna.* Certum.

Prob. **A**) *Auctoritate Ecclesiæ :* **a**) Pius VI [1] contra Jansenistas asseruit et confirmavit hunc cultum, quatenus videlicet SS. Cor adoramus " ut est Cor Jesu, cor nempe personæ Verbi, cui inseparabiliter unitum est ". **b**) Ex *institutione festi* SS. Cordis Jesu.

Primum quidem concessa non fuerat sub Benedicto XIII institutio illius festi, quia postulator *J. de Galliffet* innitebatur dubio principio, cor scilicet esse " comprincipium sensibile omnium virtutum et affectionum, quasique centrum voluptatum et dolorum omnium internorum [2] ". Re autem melius exposita, anno 1765, *Clemens XIII* hoc festum celebrari permisit; idem festum *Pius IX* ad universam extendit Ecclesiam (1856); *Leo XIII*, orbis catholici votis obsecundans, ad ritum duplicis primæ classis evexit (1890), et die 25 Maii 1899, litteras encyclicas dedit " de hominibus Sacratissimo Cordi Jesu devovendis [3] ". *Pius XI* (1928) in Encycl. *Miserentissimus Redemptor* ad ritum primæ classis festum evexit.

B) Approbatio Ecclesiæ optimis nititur rationibus. **a**) *Rationes speciales* cultus SS. Cordis : Cor materiale Christi una est ex nobilissimis partibus ejus humanitatis; præterea cor ut *symbolum ejus amoris* humani et divini consideratur. **b**) Hic cultus *veram devotionem fovet* suo objecto, suo fine, qui est amor Christi et reparatio injuriarum

[1] Constit. *Auctorem fidei*, *D. B.*, 1562, 1563.
[2] BENEDICTUS XIV, *De servorum beatif.*, l. IV, p. 2, c. 31.
[3] SS. LEONIS PAPÆ XIII, *Allocutiones* etc., vol. VII, ed. Desclée, p. 246 sq.

ipsi illatarum, suis actibus et effectibus. **c**) Tandem hæc devotio est maxime *opportuna*, contra rigorismum jansenianæ heresis, ad inflammanda hominum corda caritate erga Deum et homines.

ART. II. DE B. MARIA VIRGINE.

Dicemus de B. Virgine : 1° *in se* spectata, 2° in suis *relationibus* cum hominibus, 3° de *devotione* erga Mariam.

I. *De B. Virgine in se spectata.*

§ I. De Maternitate divina B. Mariæ [1].

827. I. Thesis : *B. Virgo Maria est vere Dei Genitrix, seu Dei Mater.* De fide præsertim contra Nestorianos ex C. *Ephesino :* " Si quis non confitetur Deum esse veraciter Emmanuel, et propterea Dei Genitricem sanctam Virginem, A. S. [2] ". — Sensus thesis est B. Virginem genuisse Christum qui Deus est [3].

Prob. : 1° *Script.* Evangelia enim narrant B. Virginem concepisse et genuisse Christum qui vere Deus est. Unde Elisabeth, afflante Spiritu Sancto, B. Virginem vocat *matrem Domini* [4] : " Unde hoc mihi ut veniat *mater Domini* mei ad me? "

2° *Tradit.* **a**) Per *tria priora sæcula*, Patres profitentur Mariam parturivisse *Deum* [5]; " Christum ex Maria natum, esse Emmanuel seu *Deum* nobiscum [6] ". **b**) Ab *initio IV^{i} sæculi*, jam nomen ipsum θεοτόκος, *Deipara*, Mariæ attribuitur, et tam frequens evadit hujus appellationis usus, ut *Julianus apostata* christianos accusaret quod *Mariam*

[1] *Syn. maj.*, n. 1247-1251; TERRIEN, *La mère de Dieu et la mère des hommes.* — [2] *D. B.*, 113.
[3] " Mater *Christi*, sancta *Dei* genitrix ". (*Lit. Laur.*)
[4] *Luc.*, I, 43. — [5] S. IGNATIUS, *Ad Ephes.*, 7, 18, 20.
[6] S. IRENÆUS, *Adv. hæres.*, III, 16, 6 sq.; III, 18, 7; III, 21, 10. Cfr. TERTULLIANUS, *De carne Christi*, 17; ORIGENES, *in Luc.*, VIII; *Cont. Cels.*, I, 35.

deiparam vocare non cessarent, et *Joannes Antiochenus* amicum suum Nestorium monuerit ne, pertinaciter huic appellationi obsistendo, turbas commoveret. **c**) *Quinto sæculo*, Nestorio aperte negante divinam maternitatem B. Virginis, *S. Cyrillus* dogma catholicum strenue propugnavit, et C. *Ephesinum* definivit, plaudente populo, B. Virginem esse θεοτόκον.

3° *Rat. theol.* Etenim B. Virgo concepit et genuit personam quæ Deus est, scilicet Christum; generatio autem terminatur non ad naturam, sed ad *personam* quæ subsistit in natura genita; v. g., mater Petri, licet corpus ejus tantum generet, dicitur merito mater ipsius Petri.

828. II. Excellentia hujus dignitatis. 1° *In se*: dignitas Matris Dei longe *supereminet omnes alias dignitates, excepta unione hypostatica*, cùm proxime pertineat ad ordinem ipsius unionis hypostaticæ. Nam B. Virgo, præbendo materiam corporis Christi, illudque voluntarie concipiendo, parturiendo ac nutriendo, fuit veluti causa instrumentalis unionis hypostaticæ, atque cooperatrix divinarum personarum in magno Incarnationis opere. Unde "Beata Virgo, ex hoc quod est mater Dei, habet quamdam dignitatem infinitam ex bono infinito quod est Deus [1]".

2° *In suis consectariis.* Beata Virgo, utpote Mater Dei, *speciales relationes contrahit cum tribus divinis personis.* Etenim : **a**) aliquo modo participat *fecunditatem Patris*, cùm eumdem Filium generet in tempore quem Pater ab æterno generat solus sibi consubstantialem; **b**) contrahit *affinitatem specialem* et stupendam unionem cum Verbo in Incarnatione per generationem, in toto vitæ decursu per familiarem conversationem, in Passione per compassionem, in gloria per præcellentem beatitudinem; **c**) fit aliquo modo *Sponsa Spiritus Sancti*, nam formatio corporis Christi in utero B. Virginis tribuitur Spiritui Sancto [2].

Hinc etiam Maria dicitur aliquando *complementum* totius Trinitatis, quia de facto Trinitas B. Virgine usa est, tamquam instrumento, ad perficiendum Incarnationis opus.

[1] *Sum. theol.*, 3, q. 25, a. 6.

[2] *Luc.*, I, 35. — Formatio corporis Christi, utpote opus ad extra, communis est tribus divinis personis (*D. B.*, 284), sed specialiter tribuitur Spiritui Sancto quia est opus *amoris.* Quandoque etiam Maria vocatur a Patribus *Sponsa Patris*, quia videlicet ejus fecunditati consociatur et in tempore generat Eum qui a Patre ab æterno generatur.

Ex dignitate maternitatis Dei defluunt omnia privilegia B. Virgini concessa, ejus perfectissima sanctitas, et relationes supernaturales cum creaturis.

§ II. De sanctitate B. Mariæ Virginis [1].

Dicemus : 1° de ejus *immaculato conceptu*, 2° de ejus *sanctitate positiva* et speciatim de ejus virginitate.

1° De Immaculato Conceptu.

829. Status quæstionis. A) *Notio* exponitur in bulla *Ineffabilis* [2], qua *Pius IX* definivit "doctrinam quæ tenet Beatissimam Virginem Mariam, *in primo instanti suæ conceptionis, fuisse, singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpæ labe præservatam immunem*, esse a Deo revelatam, atque idcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam". In qua definitione *tria* præsertim notanda occurrunt :

a) B. Virgo præservata fuit a *macula* originalis peccati, *non* autem *a debito, saltem remoto* [3], quia utpote naturaliter ab Adamo descendens, debuisset illud contrahere, et sic a Christo differt, qui a debito omnino immunis erat; sed immunis fuit ab *actuali infectione peccati originalis*, proindeque a primo instanti *gratia sanctificante* ornata fuit, cùm non detur medium inter statum peccati et statum gratiæ.

b) Hoc privilegium collatum fuit B. Virgini *primo instanti* ejus conceptionis, id est, eo instanti quo anima rationalis infusa fuit in ejus corpus.

[1] *Syn. maj.*, n. 1252-1260. — [2] *D. B.*, 1641.

[3] B. Virgo non immunis fuit a *debito proximo*, si in illa lege inclusa fuit qua omnes Adæ posteri, ipso peccante, peccatum contrahere debebant; immunis autem fuit ab eo, proindeque habuit solummodo *remotum debitum*, si ab ipsa lege inclusionis exempta fuerit, quamvis vi descendentiæ activæ ab Adamo in ea includi debuisset. Cùm hujusmodi quæstionis solutio a sola voluntate Dei pendeat, et nil certi hac de re manifestaverit, ab ea expendenda abstinemus. Unum certum est, scilicet, B. Virginem *Redemptione indiguisse*, cùm nonnisi intuitu meritorum Christi ab originali labe præservata fuerit.

c) Collatum fuit B. Virgini non *jure proprio*, prout Christo collatum est, sed ex *gratuita* concessione Dei, et quidem ob prævisa merita Christi.

B) *Errores.* Hanc veritatem impugnant Protestantes, Jansenistæ in Hollandia, Veteres Catholici et Modernistæ.

830. Thesis : *B. Virgo, in primo instanti suæ conceptionis, intuitu meritorum Christi, fuit ab omni originalis culpæ labe præservata immunis.* De fide ex Bulla *Ineffabilis* jam citata [1].

A) *Script. sola non probatur, sed accedente Traditione.* 1) In *Protoevangelio* [2] prænuntiatur : " Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius : ipsa (*hebraice* ipsum) conteret caput tuum ".

In quo textu declaratur specialem inimicitiam futuram esse inter diabolum seu peccatum, et mulierem seu B. Virginem; et eamdem, simul cum Filio suo, plenam victoriam reportaturam esse de diabolo ac peccato; licet enim pronomen " ipsum ", in textu hebraico, directe referatur ad semen mulieris, scilicet Christum, debet etiam indirecte referri ad matrem ejus, ut antithesis, enuntiata in primo membro, sit completa. Atqui talis victoria plena non esset, si B. Virgo, primo suæ conceptionis instanti, peccato maculata fuisset.

2) In *angelica salutatione* implicite continetur : " Ave, gratia plena, Dominus tecum [3] ". Ibi enim Mariæ tribuitur omnimoda plenitudo gratiæ, quæ, ut sit perfecta, ad *primum instans* conceptionis sese extendere debet.

831. B) *Tradit. Ex historia hujus dogmatis.* In hac historia, triplex stadium : **a**) in *primo*, Immaculata Conceptio in dogmate divinæ Maternitatis et perfectissimæ Puritatis *implicite* proposita fuit; **b**) in *secundo* controversia orta est in Ecclesia latina; **c**) in *tertio*, dogma ut revelatum clarius apparet et solemniter definitur.

[1] Cf. S. THOM., 3 p., q. 27, a. 2; *in I Sent.*, dist. 44, q. 1, a. 3, ad 3. — [2] *Gen.*, III, 5. — [3] *Luc.*, I, 28.

1° *Stadium implicitæ fidei. Ætate patristica*, dogma *implicite* propositum fuit. Hoc constat ex locis ubi *Maria Evæ comparatur* a SS. Justino, Irenæo, Ephrem, etc.; imo dicitur *Eva perfectior* majorique gratia donata. Sed hæc omnia vera non essent, si Maria fuisset originali peccato maculata. — Præterea multi Patres certatim asserunt B. Virginem esse *purissimam*, *per omnia* et *funditus immaculatam*, *illibatam*, eam fuisse *omni tempore puram*, *peccatum nunquam dominatum* fuisse in eam; imo *supersanctam*, *superinnocentem*, *undequaque* sive ex toto *sanctam*, *puram ab omni labe; sanctis sanctiorem*, *mundiorem cælestibus mentibus; solam sanctam*, *solam innocentem*, *solam immaculatam*, *solam undequaque illibatam*, *solam undequaque benedictam.* Atqui hæ formulæ Immaculatum B. Virginis Conceptum *implicite* continent.

2° *Stadium controversiæ. A sæculo XII ad XVI*, hæc veritas aliquandiu *obnubilata fuit in Ecclesia Latina*, præcipue propter difficultatem omnia Traditionis documenta perlustrandi [1]. Nihilominus : 1) fides in Immaculatum Virginis conceptum in dies invaluit, tum inter Pastores, tum inter Fideles, tum inter Doctores [2]; 2) *festum Conceptionis*, quod jam sæculo VII in Ecclesia Græca celebrabatur, et in Ecclesia occidentali primum in Sicilia et Neapoli, a Græcis receptum est, sæc. IX fuit celebratum in Hibernia, e qua propagatum fuit in Angliam, in Normanniam et per totam fere Galliam, exinde in Germaniam brevique in universalem Ecclesiam; porro objectum hujus festi fuit *sanctificatio* Mariæ in utero, non quocumque instanti facta, sed *in ipsa infusione animæ*, ut constat tum ex diversis titulis festi (conceptio B. Annæ, oraculum conceptionis Deiparæ, etc.), tum ex homiliis Patrum, tum ex declaratione *Sixti IV* (1482), aliorumque Pontificum; 3) Pontifices variis Constitutionibus prohibuerunt ne quis contra hanc piam doctrinam loqui, concionari,

[1] " Præterea (et hoc summopere dignum est observatione), primi fautores festi Conceptionis et defensores hujus privilegii ita male hoc mysterium explicabant, veris falsa immiscebant, et invalidis vel falsis rationibus confirmabant, ut eorum positionibus et piæ sententiæ sic intellectæ jure contradicendum esset ". Ita *recentiores Editores S. Bonaventuræ*, Schol. in III Sent., dist. 3, a. 1, q. 1.

[2] Mutatio, quæ in scholis paulatim obtinuit, maxime debetur Scoto; cum enim theologi, qui huic piæ opinioni obstabant, instantiùs assererent in hac opinione dignitatem Christi Redemptoris minui, Scotus ostendit dignitatem Christi non minui, sed augeri, si matrem tam perfecte redemerit ut meruerit eam a peccato originali præservari; quod argumentum multis placuit etiam extra scholam franciscanam.

tractare, disputare auderet : ita, v. g., *Sixtus IV*, *Alexander VII*[1].

Trident., cùm de peccato originali ederet decretum, solemniter declaravit " non esse suæ intentionis comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, B. et Immaculatam V. Mariam, Dei Genitricem [2] ".

3° *Stadium fidei catholicæ.* Tandem, cùm jamdiu Antistites, Ecclesiastici viri, Regulares Ordines, ac vel ipsi Imperatores et Reges a S. Sede enixe efflagitassent ut Immaculata Conceptio B. M. V. veluti fidei catholicæ dogma declararetur, *Pius IX*, postquam ab Episcopis totius orbis catholici postulasset quid de hac definitione sentirent, pro suprema et infallibili qua pollebat auctoritate, rem solemniter definivit.

832. *Rat. suadetur.* **a)** *Ex parte Christi*, decebat valde Christi matrem esse ab omni peccati labe immunem ut esset digna mater ipsius Sanctitatis; decebat et Salvatorem de peccato triumphare Redemptione præventiva etiam in instanti animationis, et imprimis matris suæ quæ ejus *cooperatrix* futura erat in opere Redemptionis; **b)** ex parte *SS. Trinitatis :* decebat creaturam tam intime cum SS. Trinitate conjunctam nunquam habere quod Trinitati displiceret.

833. Corollaria. **a)** *B. Virgo nullum experta fuit concupiscentiæ motum*, cùm concupiscentia sit sequela originalis peccati : unde fomes peccati fuit *ab initio* in Virgine ligatus, imo et omnino extinctus [3]. **b)** *B. Virgo nullum commisit peccatum actuale* sive mortale sive veniale, ut aperte constat ex *Trident.* [4] *:* " Si quis hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse... aut contra, posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de *B. Virgine tenet Ecclesia*, A. S. "

2° De Sanctitate positiva B. Virginis [5].

834. Ut aliquo modo noscere possimus quanta fuerit Mariæ sanctitas, expendendum est

[1] *D. B.*, 792; cf. 735, 1100. — [2] *D. B.*, 734, 1100.
[3] *Sum. theol.*, 3ª p., q. 27, a. 3. — [4] Sess. VI, c. 23.
[5] *Syn. maj.*, n. 1261-1264.

quanta mensura *primo instanti* gratiam acceperit, et quomodo *decursu vitæ* eamdem auxerit.

A) *In primo instanti suæ conceptionis, B. Virgo majorem accepit gratiam quam singuli homines aut Angeli in sua prima sanctificatione.* Certum. Nam gratia cuique a Deo collata proportionatur dignitati et muneri uniuscujusque; atqui munus Mariæ, quæ jam destinabatur ut esset Mater Dei, superat quamlibet dignitatem.

Insuper *valde probabile* est B. Virginem accepisse ab initio *majorem gratiæ gradum quam acceperunt omnes puræ creaturæ simul sumptæ.* Nam ab initio magis dilecta fuit quam omnes simul creaturæ, quia jam diligebatur ut Mater Dei : atqui gradus gratiæ proportionatur amori quem Deus habet erga aliquam creaturam.

B) *Gratia Mariæ augmentum suscepit in vita, triplici præsertim modo :*

a) Per *actus meritorios*, qui fuerunt *innumeri* ac *ferventissimi;* **b)** per *Incarnationem* Verbi quæ, ut communiter tradunt theologi, contulit Virgini gratiam proportionatam maternitati divinæ; **c)** per *Sacramenta*, Baptismum scilicet et Eucharistiam, quæ Maria recepit cum dispositionibus quam perfectissimis [1].

Ex his merito B. Maria vocatur *gratiæ abyssus*, *mare omnium gratiarum.*

835. *Corollarium : de Assumptione B. Virginis.* **a)** In perfectione *beatitudinis*, B. Maria Angelos et homines superat.

b) *Communis* ac *vera* est sententia B. Virginem, etiam *secundum corpus, in cœlum assumptam fuisse.*

Hæc veritas nec Scriptura, nec antiquorum Patrum explicitis testimoniis probari potest.

Sed *constat :* 1) ex *Ecclesiæ* Latinæ et græcæ *consensu :* in V° sæc., pauca adsunt testimonia; a sæc. VI°, res diserte traditur a Patribus et in liturgiis græcis et latinis; 2) præ-

[1] Præterea, in die Pentecostes, Maria plenitudinem novam donorum Spiritus Sancti accepit.

sertim ex *festo Assumptionis*, jam a sæc. V°, et in utraque Ecclesia receptæ : 3) Hæc veritas ut prope *definibilis* dici potest.

Adsunt *rationes convenientiæ* pro tanto privilegio. Sicut enim Christus triplicem reportaverat victoriam, de peccato per impeccabilitatem, de concupiscentia per absolutam integritatem, de morte per gloriosam resurrectionem et ascensionem, ita pariter decebat B. Virginem, quæ tàm intime Filio suo consociata est, triplicis hujus triumphi participem esse, videlicet victoriam reportare de peccato per immaculatam conceptionem, de concupiscentia per virginalem maternitatem, de morte per acceleratam resurrectionem et in cælum Assumptionem.

3° De perpetua virginitate Mariæ [1].

836. Thesis : *B. Maria semper virgo fuit, ante partum, in partu et post partum* [2]. De fide ex *ordinario* et *universali Ecclesiæ magisterio*, et ex C. *Lateranensi* (a. 649) : "Si quis secundum SS. Patres non confitetur proprie et secundum veritatem Dei Genitricem Sanctam *semperque Virginem* immaculatam Mariam, utpote ipsum Deum Verbum specialiter et veraciter... *absque semine concepisse* ex Spiritu Sancto, et *incorruptibiliter eam genuisse*, indissolubili *permanente et post partum ejusdem virginitate*, condemnatus sit [3]..."

A) *Script.* clare docet Mariam *concepisse* Christum *modo virginali.* Narrat enim *S. Lucas* [4] B. Virginem, Angelo nuntianti eam Filium Altissimi parituram esse, ita respondisse : "Quomodo fiet istud, quoniam *virum non cognosco?*"; angelum vero dixisse : "Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi". — *S. Matthæus* autem refert Angelum dixisse Joseph, qui sponsam prægnantem dimittere volebat : "Noli timere accipere Mariam conjugem

[1] *Syn. maj.*, n. 1266-1271. — [2] *Sum. theol.*, 3, q. 28.
[3] *D. B.*, 256. — [4] *Luc.*, I, 26 sq.

tuam; quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est [1]". Nil *explicite* dicitur de virginitate Mariæ in partu et post partum; sed ex verbis "*virum non cognosco*", Patres merito inferunt ipsi propositum fuisse perpetuam virginitatem servandi.

837. B) *Tradit.* **a**) *Omnes Patres*, etiam antiquissimi, contra *Ebionitas* et *Cerinthianos*, affirmando Christum esse Deum, simul docent Christum *e virgine* natum esse, quasi nempe repugnaret Deum nasci ex non-virgine. Ita *Aristides* asserit Mariam *sine semine* Filium concepisse [2]; *S. Justinus* sæpe repetit Christum *ex virgine* natum esse [3]; *S. Irenæus* non solum idem asserit, sed etiam affirmat hanc veritatem esse unam ex iis quæ in *regula fidei* ab omnibus credenda continetur [4]. *S. Hippolytus* testatur hanc esse traditionem apostolorum [5]. Quare hæc veritas in omnibus *symbolis* affirmatur.

b) Quarto sæc., *S. Hieronymus*, contra Helvidium, probat Mariam *in partu* virginem remansisse. Idem confirmat *S. Augustinus* [6] : "Si enim Christi nativitate corrumperetur ejus (Mariæ) integritas, non jam ille de virgine nasceretur, eumque falso, quod absit, natum de virgine Maria tota confiteretur Ecclesia, quæ imitans ejus matrem quotidie parit membra ejus et virgo est". Quam doctrinam Patres *comparationibus* illustrant : sicut obsignato sepulchro Christus resurrexit, et, januis clausis, ad discipulos ingressus est, ita nascendo, inviolato virginitatis sigillo, foras prosiluit; sicut solis radius crystallum penetrat, sine quavis ejus læsione, ita Jesus ex utero matris illæsa ejus virginitate prodiit.

c) *B. Maria virgo remansit etiam post partum.* **a**) Revera *Patres* oppositam sententiam Apollinaristarum multorum, Helvidii, Joviniani, rejiciunt ut *insaniam* et *blasphemiam*, *sacrilegium*, *impietatem*, *perfidiam*, *hæresim*. Ita, v. g., inter *Latinos*, *S. Ambrosius* [7] : "Fuerunt qui eam (Mariam) negarent virginem perseverasse. Hoc

[1] *Matth.*, I, 18 sq. — Ad hanc probationem enervandam, *Liberales* et *Modernistæ* contendunt, sed gratuito, narrationem priorum Evangelii capitum non esse authenticam. Cf. *Etudes*, 20 mai 1907.
[2] *Apol.*, *P. G.*, XCVI, 1121; Journel, 112.
[3] *Apol.*, I, 22, 32, 33; *Dial. cum Tryph.*, 66, 75, 76, 100.
[4] *Adv. hæres.*, III, 19, 1-3. — [5] *Contra Noet.*, c. 17.
[6] *Enchirid.*, c. 34. — [7] *De instit. virg.*, c. 5-6.

tantum sacrilegium silere jamdudum maluimus"... Patres Græci, ut *Didymus*[1], Mariam vocant ἀειπαρθένον seu *semper virginem*. **b**) Nec hanc doctrinam ut privatam opinionem, sed ut *Ecclesiæ fidem* tradunt; provocant enim ad sensum populi christiani : "Quis aut quo tempore unquam exstitit, qui ausus sit vocare nomen sanctæ Mariæ, et rogatus non statim addiderit : *virginis?*... Sic sanctæ Mariæ nomen virginis datum est nec unquam mutabitur; sancta enim illa incorrupta permansit[2]". Unde multi Protestantes hanc fuisse primævæ Ecclesiæ fidem agnoscere non dubitant.

838. **C**) *Ratio* ostendit maxime *conveniens* esse : **a**) Christum *concipi et nasci ex virgine :* 1) ex *dignitate Patris :* cùm enim prima persona SS. Trinitatis sit pater Christi, non conveniebat hanc dignitatem transferri ad aliquem virum; 2) ex *impeccabilitate* Christi : non decebat enim Christum naturali conceptu obnoxium esse originali peccato; 3) ex *dignitate ipsius Christi :* nam maxime decebat eum, qui a solo Patre generatur, in tempore modo virginali nasci[3].

b) Mariam *perpetuo virginitatem servare*[4] *:* 1) ob *perfectionem Christi*, quem decebat esse *unigenitum matris* sicut est unigenitus *Patris;* 2) ob *dignitatem et sanctitatem matris Dei*, quæ ingratissima videretur, si tanto Filio contenta non esset, et virginitatem miraculose servatam sponte amisisset.

II. *De relationibus B. Mariæ cum creaturis*[5].

Quatuor præsertim sunt ex maternitate divina defluentes : B. Maria est : 1° *mater* christianorum, 2° *cooperatrix* Redemptionis, 3° *regina* creaturarum, 4° *mediatrix* gratiæ.

839. **1° Maria mater spiritualis hominum.** **A**) Hoc probatur : **a**) ex *divina maternitate :* Maria est mater Christi, *capitis* corporis mystici cujus homines sunt membra (n. 813); atqui mater capitis eo ipso est mater membrorum;

[1] *De Trinit.*, III, 4.
[2] S. EPIPHANIUS, *Adv. hæres.*, 78, 6; JOURNEL, 1111.
[3] *Sum. theol.*, 3 p., q. 28, a. 1. — [4] *Ibid.*, 3 p., q. 28, a. 3.
[5] *Syn. maj.*, n. 1272-1280.

b) e titulo *donationis*, cùm Christus in cruce moriens nos in filios ipsi dederit, Joanni (et per extensionem, omnibus christianis) dicens : "Ecce mater tua".

B) *Modus* quo Maria est mater spiritualis. Nos spiritualiter gignit *vere :* quia est justificationis nostræ causa *meritoria* (de congruo) et *exemplaris;* sed *secundarie*, i. e., dependenter a Christo.

840. **2° Maria cooperatrix Christi in Redemptione, seu co-redemptrix.** — Cooperata est hominum saluti *secundario* et *dependenter* a Christo consentiendo et Incarnationi Verbi et morti Christi.

Prob. **A**) *Script.* Angelus annuntiat Mariæ conceptionem Filii Dei, qui *Salvator* mundi erit. Atqui B. V. humillime consentit. Insuper sociatur Christo in opere passionis ideoque Redemptionis : stabat enim juxta crucem, Christo patienti compatiens.

B) *Tradit.* *Patres* Evam, quæ fuit causa mortis, comparant Mariæ quæ est causa salutis nostræ. Ita S. Irenæus[1]. Hanc doctrinam confirmant Pius X, Benedictus XV, qui dicit "Ipsam (Mariam) cum Christo humanum genus redemisse".

841. **3° Maria regina hominum et omnium creaturarum.** Nam est Mater Christi, qui est Rex hominum et creaturarum omnium. Hinc dicitur : "Salve, *Regina*" et vocatur *Regina* in Litaniis Lauretanis. — Exercet præsertim regiam potestatem *benevolentiæ* et *misericordiæ.*

842. **4° Maria universalis mediatrix gratiæ,** secundaria et dependenter a Christo, tamen *universalis*, quatenus nulla gratia sine ejus interventu dispensatur.

[1] *Adver. hæres.*, III, 22, 4; JOURNEL, 224.

Prob. **A**) *Script.* **a**) Maria dedit nobis Christum, fontem omnis gratiæ; ergo *indirecte saltem et in causa* nobis præbet omnes gratias. **b**) Insuper directe et efficaciter, ut coredemptrix, *intercedit* ad obtinendas gratias omnes.

B) *Tradit.* **a**) *Patres* docent nullam gratiam sine ejus interventu concedi. Ita S. Ephræm, S. Bernardus; **b**) SS. Pontifices Leo XIII et Pius X hanc doctrinam explicite declarant; **c**) ita etiam Liturgia argumentum præbet ex concessione festi *B. M. V. omnium gratiarum mediatricis* et ex precibus hujus officii [1].

C) *Rat. theol.* **a**) Deus per Mariam dedit nobis Christum, universale principium gratiæ : ergo etiam singulas gratias per eamdem Mariam semper concedet. **b**) Præterea omnino decebat ut B. Virgo, quæ tam efficaciter ad Christi merita contulerat, ipsi pariter consociata esset in distributione omnium gratiarum.

III. *De devotione erga B. Virginem Mariam* [2].

843. 1° Status quæstionis. **a**) *Errores. Protestantes* acriter impugnant cultum quem Catholici B. Virgini persolvunt, ut *superstitiosum, illusorium*, imo omnino *idololatricum.* **b**) *Doctrina catholica.* Cultus B. Mariæ non est cultus *latriæ*, soli Deo debitus, nec *simplex* cultus *duliæ* sanctis debitus; sed cultus *hyperduliæ* propter singularem ejus excellentiam supernaturalem. — *Devotio* erga B. Mariam complectitur : 1) *venerationem* et *reverentiam*, propter dignitatem divinæ maternitatis ipsi collatam et ejus eximiam sanctitatem; 2) *invocationem* et *fiduciam*, quia est potens simul et misericors mediatrix ad Christum; 3) *amorem*

[1] AD. TANQUEREY, *Les dogmes générateurs de la piété*, p. 118.
[2] *Syn. maj.*, n. 1281-1285.

filialem, quia est Mater nostra spiritualis; qui amor ad illius virtutum *imitationem* nos incitat.

844. 2° Thesis : *Devotio erga B. Mariam Virginem est omnino legitima atque utilis.* De fide ex ordinario universali Ecclesiæ magisterio.

Prob. **A**) *Script.* **a**) *Deus* nos edocet quanta *veneratione* habenda sit Maria, dum ipse, per Angelum Gabrielem, eam sic alloquitur : "Ave, gratia plena [1]"...; pariter, dum per os Elisabeth B. Virgini dicit : "Benedicta tu inter mulieres [2]". **b**) *Christus* nos edocet quantam *fiduciam* in Mariam habere debeamus, dum ipse primum miraculum efficit, rogante B. Virgine [3]. **c**) Tandem Christus, in cruce moriens, nos edocet *quanto amore* B. Virginem diligere debeamus, dum dicit Joanni et omnibus christianis : "Ecce mater tua [4]".

B) *Tradit.* Cultum B. Virginis viguisse a primis temporibus constat ex *imaginibus* in Catacumbis inventis, ex *templis* ædificatis statim ac pax Ecclesiæ reddita fuit, ex *encomiis* SS. Patrum, ex omnibus *Liturgiis.*

C) *Rat. theol.* Est *legitima :* etenim **a**) nedum Deum offendat, ad Deum potius ultimo refertur, auctorem omnium donorum quæ in Maria veneramur; **b**) Deum ipsum imitatur : cùm enim ad nos miserit Verbum suum per Mariam, æquum est et nos Jesum per Mariam adire; **c**) est valde utilis ad gratias efficacius exorandas : sicut in rebus humanis multi favores obtinentur a Rege, interveniente Regina, ita multas gratias a Supremo Rege, intercedente Regina cæli, consequimur.

Corollarium. Devotio erga purissimum Cor Mariæ est legitima, pia et utilis.

SCHOLION DE S. JOSEPH.

845. 1° Ejus *dignitas*, maxima post divinam maternitatem, ex eo oritur quod Sanctæ Familiæ

[1] *Luc.*, I, 28. — [2] *Luc.*, I, 42. — [3] *Joan.*, II, 3-10.
[4] *Joan.*, XIX, 27.

præfuit, sponsus et conjux est Mariæ, et denique Jesu pater nutritius, per affectum et auctoritatem paternam.

2° Ejus *sanctitas*. Ob ejus divinum munus, accepit a Deo, immediate post B. Virginem, plenitudinem gratiæ qua ceteris sanctis præeminet.

3° Tanquam *Ecclesiæ patronus* a Pio IX declaratus fuit, propter ejus dignitatem et sanctitatem.

Art. III. De cultu sanctorum in cælo regnantium [1].

846. 1° Status quæstionis. **a**) Cultus *duliæ* sanctis (et Angelis) in cælo regnantibus debetur [2] — quod rejecerunt olim *Vigilantius* et *Faustus*; recentius *Protestantes* et *Modernistæ*, tanquam superstitiosum et idololatricum.

b) *Doctrina catholica* a *Trident.* [3] proponitur : " Sanctos una cum Christo regnantes, *orationes suas pro hominibus Deo offere ; bonum atque utile* esse suppliciter eos *invocare*, et ob beneficia impetranda *a Deo per Filium ejus Jesum Christum* Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor et Salvator est, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere ". — Cultus sanctis redditus est cultus *duliæ* quo 1) eorum excellentiam et supernaturales dotes agnoscimus et *veneramur*, 2) eorum opem *invocamus*, et 3) exempla *imitari* intendimus.

847. 2° Thesis : *Cultus duliæ, quo Sanctos veneramur, invocamus et imitamur, pius est et utilis.* De fide ex *Trident.* jam citato.

Probatur : 1° *Script.* quæ testatur : **a**) cultum religiosum Angelis redditum fuisse, v. g., ab Abraham [4], a Josue [5] :

[1] *Syn. maj.*, n. 1291-1298. — [2] *Codex*, 1255.
[3] Sess. XXV, *De invocat.*, etc. ; *D. B.*, 984.
[4] *Genes.*, XVIII, 2. — [5] *Jos.*, V, 13.

quod innuit sanctos, utpote Angelorum concives, honore prosequendos esse ; **b**) justos viventes in terra pro vivis intercedere posse, ut fecerunt Job et S. Stephanus [1]. Cur ergo ad preces Sanctorum qui in cælo sunt, confugere non liceat? **c**) Sanctos in cælo pro nobis intercedere, ut dicitur de Jeremia [2].

2° *Tradit.* **a**) Per tria priora sæcula, cultus persolutus fuit *martyribus* [3] quorum martyrium fuerat ab auctoritate ecclesiastica recognitum et *vindicatum* [4]. **b**) A quarto sæc., non solum martyres coluntur, sed etiam Episcopi qui pie in Domino decesserunt, moxque anachoretæ, et alii qui christiana mortificatione aliisque virtutibus corpus suum crucifixerunt eisque preces offeruntur [5].

3° *Rat. theol.* Sancti enim : **a**) ob *gratias* quibus a Deo donati sunt, actus heroicos virtutum quibus in terra eminuerunt, et gloriam cujus participes sunt in cælo, supernaturalem excellentiam præ se ferunt, quæ speciali reverentia agnosci debet ; **b**) propter *caritatem* qua nos prosequuntur et *potestatem* qua gaudent apud Deum, multa beneficia pro nobis obtinere prompti sunt : proinde eorum invocatio pia et utilis est.

Art. IV. De cultu reliquiarum et imaginum.

I. *De cultu reliquiarum.*

848. 1° *Reliquiarum* nomine veniunt non tantum Sanctorum *corpora* et ossa, sed etiam vestes, aliaque hujusmodi quibus usi sunt, et quæ apta sunt ad piam eorum excitandam memoriam. Cultus qui reliquiis redditur, non est cultus *absolutus*, sed tantum *relativus ;* eas enim non propter earum intrinsecam excellentiam veneramur, sed propter excellentiam Sanctorum ad quos olim pertinuerunt.

849. 2° Thesis : *Sanctorum reliquias honorare licet et expedit.* De fide, utpote a *Trident.*

[1] *Job*, XLII, 8; *Act.*, VIII, 60; *Rom.*, XV, 30; *I Thess.*, V, 25; *Jac.*, V, 16. — [2] *II Mach.*, XV, 14. — [3] JOURNEL, 81, 572.
[4] S. OPTATUS, *De schism. Donatist.*, I, 16.
[5] S. EPIPHANIUS, *Adv. hæres.*, 75, 8; JOURNEL, 1109.

definitum [1] : " Sanctorum martyrum et aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quæ viva membra fuerunt Christi et templum Spiritus Sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda et glorificanda, a fidelibus *veneranda* esse; per quæ multa beneficia a Deo hominibus præstantur ".

850. *Prob.* **A**) *Script.*, quæ refert miracula Sanctorum reliquiis patrata : sic Eliæ pallium Jordanis aquas divisit [2]; Elisei cadaver vitam mortuo restituit [3]; umbra Petri infirmitates sanabat [4]; S. Pauli sudaria ægrotos curabant [5]; in Evangelio [6] refertur mulierem Christi vestimenti fimbria sanatam fuisse. Atqui, si Deus, mediantibus Christi et Sanctorum vestimentis ac reliquiis, miracula patravit, nonne eorum reliquias venerari licet?

B) *Praxi Ecclesiæ.* Historice constat, primos Christianos in martyrum reliquiis colligendis sollicitos fuisse, ut eas decenti loco collocarent ac colerent; prope martyrum tumulos sepulturam quæsiisse; altaria super Sanctorum reliquiis erexisse, præsertim vero martyrum, superque martyrum sepulcris, in eorum honorem, sacrificium obtulisse; eorumdem reliquias ut thesaurum inæstimabilem, gemmis pretiosissimis cariorem, habuisse.

C) *Rat. theol.* Corpora enim Sanctorum fuerunt templa Spiritus Sancti et instrumenta heroicarum virtutum, et ex eorum conspectu et honore eis reddito accenditur in nobis studium tantas virtutes imitandi [7].

II. *De cultu imaginum.*

851. Thesis : *Pia est et licita imaginum sanctarum veneratio.* De fide, tum ex C. *Nicæn. II* [8] Iconoclastas damnante, tum ex C. *Trident.* [9] definiente imagines Domini, B. Mariæ et Sanctorum colendas esse, " non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel

[1] Sess. XXV, *D. B.*, 985. — [2] *IV Reg.*, II, 14.
[3] *IV Reg.*, XIII, 21. — [4] *Act.*, V, 15. — [5] *Act.*, XIX, 12.
[6] *Matth.*, IX, 20.
[7] Regulas practicas de reliquiarum cultu exposuimus in *Brev. Syn. morali*, n. 263. — [8] *D. B.*, 302. — [9] Sess. XXV, *D. B.*, 986.

quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a Gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant, sed quoniam *honos qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant* ".

Prob. **A**) *Tradit.* Praxis imagines colendi ita erat in antiquitate communis ut *Julianus Apostata* Christianos accusaret quod cruces adorarent. *S. Gregorius Magnus* Serenum, Massiliensem Episcopum, severe reprehendit quòd prohiberet hunc cultum, simul asserens imagines esse ignorantium librum, ubi discunt quod imitari debeant [1].

B) *Rat. theol.* Etenim : " Si regum laureata et icones missas ad civitates vel regiones obvii adeunt populi cum cereis et incensis, non cera perfusam tabulam, sed imperatorem honorantes; quanto magis oportet in Ecclesiis Christi Domini iconem depingi Salvatoris Dei nostri, et intemeratæ Matris ejus, omniumque SS. et Beatorum Patrum [2]! "

III. *De cultu crucis.*

852. Sub nomine *Crucis* tria complectimur : *veram crucem*, cui Christus affixus est, et quæ sub hoc respectu est reliquiarum præstantissima; crucis *imaginem*, quæ inter sacras imagines præcipuum locum tenet; *signum* crucis manu in fronte, pectore et humeris delineatum.

853. 1° *Cultus veræ crucis pius est et utilis.* De fide ex ordinario et universali Ecclesiæ magisterio.

a) *Ex praxi Ecclesiæ;* nam statim ac vera crux inventa fuit a S. Helena, ut communiter creditur, fideles magna pietate eam coluerunt, et ecclesia a *S. Sepulchro* dicta in ejus honorem in Calvariæ monte exstructa est; quotannis, in die Parasceves, pars crucis in hac ecclesia reposita adoranda populo offerebatur; particulæ veræ crucis in omnibus Ecclesiæ partibus magno cum honore receptæ sunt, teste S. Cyrillo [3]; et Ecclesia in Crucis honorem duplex festum, scilicet S. Crucis Inventionis ac Exaltationis, instituit.

[1] *Epist.*, l. IX, 105.
[2] *Concil. Nicæn.* II, act. 1; cf. *D. B.*, 302-304.
[3] *Catech.*, IV, 10; X, 9.

b) *Rat. theol.* Vera crux colenda est quia fuit instrumentum Redemptionis et remanet christianæ victoriæ signum.

854. 2° *Cultus imaginum crucis pariter legitimus est.* De fide est ex C. *Nicæno II°* [1], definiente figuræ pretiosæ ac vivificæ crucis debitum honorem reddendum esse.

a) *Ex praxi Ecclesiæ;* nam crucis effigiem magno cum honore habitam fuisse, ex multis documentis constat. *Tertullianus* christianos vocat *crucis religiosos.* Revera furentibus persecutionibus, crux sæpe pingebatur sub forma *anchoræ, tridentis*, aut græcæ litteræ T. Sed, post conversionem Constantini, publice expositæ sunt cruces, posteaque imagines Christi crucifixi.

b) *Rat. theol.* Crucis enim imagines sunt Passionis memoriale; mentique nostræ Ipsum Christum pro nobis patientem exhibent; nosque ad ejus patientiam imitandam provocant : crux enim non est solum *ara immolantis*, sed etiam *docentis cathedra*, ubi vividius etiam quam in Evangelio crucis amorem prædicat.

855. 3° *Natura cultus cruci debiti.* **A**) *Certum est* crucis cultum esse *relativum*, non autem *absolutum;* crux enim, sicut quælibet imago, non propter propriam excellentiam, sed propter Christum in cruce affixum honoratur.

B) Disputant autem theologi utrum hic cultus relativus sit cultus *latriæ*, an cultus *inferior* seu *duliæ*. **a**) Juxta *S. Thomam* [2], cultus ille est cultus latriæ, qui ad Christum in cruce pendentem dirigitur; **b**) juxta Bellarminum et alios, est cultus *duliæ*, quia non idem honor imagini ac exemplari debetur.

Magis nobis arridet sententia S. Thomæ, nam non debetur cultus imagini, nisi quatenus personam repræsentat; ideoque cultus cruci et imaginibus Christi exhibitus, ad latriam reducitur.

856. 4° *Usus signi crucis pius est et laudabilis.* Certum. Nam ab initio ab Ecclesia approbatum [3], miraculis confirmatum est, et ob pia

[1] *D. B.*, 302. — [2] *Sum. theol.*, 3 p., q. 25, a. 4.
[3] TERTULLIANUS, *De corona militis*, c. 3.

motiva adhibetur, videlicet ut Christi passionis memoria servetur.

Hæc *Trident.* verba semper præ oculis habeantur : " Honos qui eis (imaginibus) exhibetur, refertur ad prototypa quæ illæ repræsentant, ita ut per imagines quas osculamur, et coram quibus caput aperimus et procumbimus, *Christum* adoremus, et *Sanctos*, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur ".

TRACTATUS XI.

DE GRATIA.

Post tractatum *de Verbo Incarnato*, dicendum est de *Deo sanctificante* seu de mediis quibus Deus, ob merita Christi, nos sanctificat : nempe de *gratia*, quæ est causa *formalis*, et de *sacramentis* quæ sunt causa *instrumentalis* sanctificationis nostræ. — In præsenti Tractatu, agimus de *gratia.* Post varia prolegomena de *gratia in genere,* dicemus : de *gratia habituali;* de *gratia actuali* et de *merito.*

Prolegomena de gratia in genere.

857. 1° **Notio.** — **A**) *Definitio usualis.* Gratia (a vocibus : *gratis, gratum)* apud auctores sacros quatuor præsertim significat : **a**) *benevolentiam*, seu favorem Dei ; **b**) *gratitudinem* pro beneficio accepto ; **c**) *qualitatem* quæ reddit personam amabilem ; **d**) *donum gratuitum* Dei. In hoc ultimo sensu gratia hìc sumitur.

B) *Definitio realis.* — Gratia, in sensu stricto, est *donum supernaturale creaturæ intellectuali a Deo concessum in ordine ad vitam æternam* [1].

Dicitur : 1) *donum supernaturale*, i. e., superans essentiam et exigentias cujuslibet creaturæ, pertinet ad supernaturale absolutum quoad substantiam ; 2) *creaturæ intellectuali* concessum, quippe quod sit communicatio ipsius vitæ divinæ, cujus sola creatura intellectualis est capax ; 3) *a Deo :* Deus enim solus potest esse causa principalis talis communicationis ; 4) in ordine ad *vitam æternam :* omnis enim gratia nobis datur tanquam medium directum vel indirectum ad finem nostrum supernaturalem attingendum.

[1] *Syn. maj.*, t. III, n. 1-22 ; S. Thomas, *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 109-114 ; *C. Gent.*, l. III, c. 148-164.

858. 2° **Divisio.** — Gratia creata dividitur : **a**) Ratione *causæ*, in *gratiam Dei*, quæ conceditur a Deo independenter a meritis Christi, et gratiam *Christi* quæ conceditur intuitu meritorum Christi.

b) Ratione *modi*, in gratiam *externam*, quæ *extrinsece* afficit subjectum, ut Christi exempla, et *internam*, quæ *intrinsece* afficit subjecti animam et facultates.

c) Ratione *finis*, in gratiam *gratis datam*, quæ *per se* et *primario ad aliorum utilitatem et salutem* datur, v. g., donum miraculorum et prophetia, et gratiam *gratum facientem* quæ *per se* et *primario* in propriam subjecti eam recipientis utilitatem et salutem ordinatur.

d) Gratia autem gratum faciens dividitur in gratiam *actualem* et in gratiam *habitualem*.

859. 3° **Errores præcipui** in duo extrema opposita deflectunt, *naturalismum* scilicet et *falsum supernaturalismum :* **a**) *Naturalismus* viribus et libertati humanis nimis tribuit. Talis fuit opinio judaizantium, pelagianorum, semipelagianorum, protestantium liberalium, modernistarum et rationalistarum. **b**) *Pseudo-supernaturalismus* gratiæ influxum nimium extollit. Propugnatus fuit a dualistis, Luthero et Calvino, Baio et Jansenio. Quos errores damnavit Ecclesia, ut infra videbitur.

CAPUT I.

De gratia habituali.

Gratia habitualis *nomina* accepit diversa. Vocatur præsertim gratia *sanctificans* aut *justificans, filiatio adoptiva, inhabitatio Spiritus S.* De qua agemus : 1° in *modo quo acquiritur*, seu in actu *justificationis ;* 2° *in sua intima natura.*

Art. I. De justificatione qua gratia habitualis in animam infunditur.

860. Notio. Justificatio *active* sumpta est *operatio Dei quæ hominem justum declarat et facit;* justificatio *passive* sumpta est receptio gratiæ supernaturalis a subjecto ea carenti. Exponemus : 1° *naturam* justificationis; 2° *dispositiones* ad eam; 3° ejus *proprietates.*

I. *De natura justificationis* [1].

861. 1° Errores. Protestantes docent **a)** in justificatione peccata non vere deleri, sed solummodo *tegi* propter merita Christi nobis imputata; **b)** sanctificationem consistere in sola extrinseca imputatione meritorum Christi.

862. 2° Thesis Iª : *Justificatio consistit in infusione gratiæ sanctificantis intrinsece et permanenter animæ inhærentis, qua peccata vere delentur et anima proxime disponitur ad vitam æternam.* De fide ex *Trident. :* " Si quis dixerit homines justificari vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa *gratia* et caritate, quæ in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur atque *illis inhæreat,* aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei, A. S. ". " Si quis per Jesu Christi gratiam... asserit non tolli totum id quod veram et propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi, aut non imputari, A. S. [2] ".

Declaratur. Concilium duo declarat : **a)** nos justificari proprie per *gratiam inhærentem* animæ, ideoque ex se permanentem : hoc est *elementum positivum;* **b)** per gratiam omnino tolli quidquid habet rationem peccati : quod est *elementum negativum.*

[1] *Syn. maj.*, n. 24-48; *C. Trident.*, sess. VI; *D. B.*, 793-843.
[2] Sess. VI, can. 11; *D. B.*, 821; Sess. V, can. 5, *D. B.*, 792.

863. *Prob. :* **A)** *Script.* [1] **a)** Quoad *gratiam :* 1) jam in *Synopticis* hæc doctrina *implicite* continetur, ubi dicitur Deum esse patrem nostrum et in anima justi habitare : " Regnum Dei intra vos est [2] "; hìc enim agitur de intima et amicali habitatione Dei in anima, vi cujus Deus tanquam patrem se habet erga nos, quæ supponit habitualem relationem supernaturalis ordinis inter Deum et justum. 2) Sed res *magis explicite* declaratur a *S. Paulo* in multis locis, v. g. : " Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis [3] "; " Salvos nos fecit per lavacrum *regenerationis,* et *renovationis* Spiritus Sancti, quem *effudit* in nos [4] "... : quibus verbis nihil expressius dici potest ad significandum justitiam qua justi constituimur esse nobis intrinsecam et realem. Siquidem effusione *aliquid* effunditur, renovatione *novitas* tribuitur, regeneratione nova *vita* communicatur. Hæc autem vita est ordinis divini, cùm vocetur *ipsius Sancti Spiritus effusio,* et ea efficiamur *filii Dei adoptivi et hæredes vitæ æternæ.*

b) Quoad *remissionem peccatorum,* lucide asseritur 1) peccata vere *deleri* per justificationem : " Pænitemini igitur et convertimini ut deleantur peccata vestra [5] "; 2) peccata *remitti* aut *tolli :* " Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua [6] "; " Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi [7] "; 3) peccatores per justificationem *lavari, mundari, dealbari* [8].

[1] Cf. E. Tobac, voce *Grâce,* in *D. A.*, t. II, 324-344.
[2] *Luc.*, XVII, 21. — [3] *Rom.*, V, 5.
[4] *Tit.*, III, 5-7; cf. *Rom.*, V, 19; *Ephes.*, IV, 23.
[5] *Act.*, III, 19; cf. *Ps.* L, 11; *Isai.*, XLIII, 25; XLIV, 22; *Dan.*, IX, 2. — [6] *Matth.*, IX, 2. — [7] *Joan.*, I, 29.
[8] *Isai.*, I, 16-18; *Ps.* L, 9; *Apoc.*, I, 5; *I Joan.*, I, 7. Dicit igitur merito Bellarminus, *De justificatione,* l. I, c. 6, n. 6. " Scriptura siquidem utitur omni genere vocabulorum, quæ excogitari poterant ad veram peccati remissionem significandam, ut si quis de industria

864. **B**) *Tradit.* **a**) *Per tria priora sæcula*, Patres, dum *baptismi effectus* describunt, justificationis naturam haud obscure declarant, asserentes non solum peccata vere remitti [1], sed etiam christianos renovari in novitatem Christi, ita ut sint Christiferi et deiferi, iterum ab integro creari secundum imaginem et similitudinem Dei, filios Dei adoptivos effici, templum Dei, participes Spiritus Sancti [2] : quæ quidem omnia jam substantialiter thesim nostram continent.

b) *A quarto ad undecimum sæc.*, jam magis explicite Patres, præsertim græci, gratiam præbent ut *animæ instaurationem* per divinam similitudinem animæ impressam, qua divinæ efficimur consortes naturæ, ad dignitatem supra naturam evecti per regenerationem in Spiritu, participes Dei per Spiritum, Deo assimilati et deificati [3]; quæ quidem simul sumpta explicari nequeunt nisi admittatur quædam infusio supernaturalis habitus animæ inhærentis.

c) *A sæc. duodecimo ad sextum decimum*, præeunte *S. Thoma*, fit synthesis theologica : docet Angelicus Doctor remissionem peccatorum non fieri sine gratia animæ inhærente, quæ est habituale donum animæ infusum, a virtutibus distinctum, in essentia animæ sicut in subjecto residens. Postea, contra Protestantes, *Bellarminus* explicite disserit de gratia habituali prout ab actuali distincta, et de justificatione interna per infusionem alicujus supernaturalis habitus permanentis. Quam notionem expoliunt sequioris ævi theologi.

865. **C**) *Ratio* ostendit hanc thesim : **a**) deduci *ex efficacia Redemptionis.* Redemptio enim est superabundans. Atqui superabundans non est nisi vere infundatur gratia intrinsece nos justificans ac omnia peccata delens; **b**) ex *intimioribus hominis aspirationibus.* Inest enim homini, ad statum supernaturalem evecto, intimum ac

quærat vocabula quibus perspicue declaret peccatum vere tolli et aboleri, non posset aliquod reperire quod ipsa Scriptura divina non occupaverit ".

[1] Notentur hæc S. JUSTINI verba (*Dial. cum Tryphone*, 141) ubi jam confutatur Protestantium error : " Si peccatorum eum pæniteat, peccatorum a Deo accipit remissionem, sed non, sicut vosmetipsos decipitis et alii quidam in hoc vobis similes qui dicunt, etsi peccatores sint, modo Deum noverint, *non imputare illis Dominum peccatum* ". JOURNEL, 146.

[2] Patrum testimonia, quorum doctrinam contrahimus, invenies ap. JOURNEL, nn. 32, 36, 40, 146, 219, 251, 253, 407, 412, 449, 564.

[3] Cf. JOURNEL, nn. 1011, 1144, 1216, 1228, 1283, 1468, 2106, 2107, 2109, 2115, 2193, 2286.

permanens desiderium Deum attingendi interne per quamdam assimilationem et amicalem cum Eo unionem, et in Eo perpetuo quiescendi. Atqui tale desiderium optime satiatur *infusione divinæ gratiæ*, qua vita deiformi vivimus simili vitæ ipsius Christi, vi cujus Deo ita intime conjungimur, ut ejus amici et filii vere nominemur et simus, et qua tandem apti efficimur ad videndum Deum intuitive.

866. Corollarium. *Remissio peccatorum ita connectitur cum gratiæ infusione ut sine hac fieri nequeat in præsenti ordine.* Id sane deducitur : **a**) e testimoniis *Scripturæ* et *Patrum* docentibus remissionem peccatorum non fieri nisi infusione gratiæ; **b**) ex *Trident.* declarante justificationem impii esse *translationem a statu peccati in statum gratiæ.* **c**) Revera, in præsenti ordine, peccatum mortale essentialiter consistit in privatione gratiæ habitualis, ideoque *contradictorie* opponitur gratiæ cujus est privatio. Atqui privatio nonnisi per formam oppositam tollitur. Hæc incompossibilitas provenit, juxta *Scotistas*, ex favore Dei gratuito; juxta *Thomistas*, ex natura rerum, ita ut etiam per potentiam Dei absolutam auferri non posset.

867. 3° **Thesis IIa** : *Justificatio nos efficit divinæ naturæ consortes, Dei filios adoptivos et hæredes, ejus amicos ac templum Spiritus Sancti.* De fide saltem divina. — Ita indicantur *effectus formales* justificationis.

A) Justificatio nos efficit divinæ consortes naturæ. Id explicite asserit *S. Petrus :* " Maxima et pretiosa nobis promissa donavit, ut *per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ* [1] ". Ita etiam *liturgia :* " Est elevatus in cælum, ut nos divinitatis suæ tribueret esse participes [2] ".

868. B) Justificatio nos filios Dei ejusque heredes efficit. — Adoptio divina justi constat : **a**) ex *Scriptura :* " Accepistis *spiritum adoptionis filiorum;* si autem filii et heredes, *heredes quidem*

[1] *II Petr.*, I, 4. — [2] *Præfat. Ascensionis.*

Dei, coheredes autem Christi "[1]. **b**) *Trident.* asserit nos per justificationem transferri "in statum gratiæ et *adoptionis filiorum Dei*", et effici "*heredes* secundum spem vitæ æternæ"[2]. **c**) *Rat. theol.* confirmatur et explicatur. Adoptio est gratuita assumptio personæ extraneæ in filium, cum jure ad hereditatem. Atqui justificatione homines mirabili regeneratione naturam divinam participant, ac consequenter quasi ipsam ingenitum jus ad Dei hereditatem obtinent. — *Adoptio divina perfectior* est humana adoptione : "Deus hominem, quem adoptat, *idoneum facit* per gratiæ munus ad hereditatem cælestem percipiendam; homo autem non facit idoneum eum quem adoptat; sed potius eum jam idoneum eligit adoptando "[3].

869. C) Justificatio nos reddit Deo gratos ejusque amicos. Amicitia vera tria importat : amorem *benevolentiæ*, et quidem *mutuum*, necnon *communicationem* alicujus boni. Atqui justificatio hæc tria largitur : **a**) justi diligunt Deum, nam gratia justificans nunquam a caritate separatur; **b**) *a Deo redamantur*, cum scriptum sit : "Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum "[4]; **c**) cum hac mutua dilectione adest *communicatio alicujus boni*, participatio scilicet naturæ divinæ omniumque donorum gratiæ quibus similes Deo efficimur. Unde *Trident.* : "Sic ergo justificati, et *amici* Dei ac *domestici* facti, euntes de virtute in virtutem, renovantur "[5].

870. D) Justificatione efficimur templum Spiritus Sancti totiusque Trinitatis. Constat

[1] *Rom.*, VIII, 15, 17. — [2] Sess. VI, cap. 4, 7; *D. B.*, 795, 799.
[3] *Sum. theol.*, 3, q. 23, a. 1. — [4] *Joan.*, XIV, 23.
[5] Sess. VI, cap. 10; *D. B.*, 803.

ex *S. Joanne* : "Si quis diligit me... ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus[1]". Quia vero hæc habitatio est opus *amoris*, speciatim Spiritui Sancto tribuitur, qui per *amorem* procedit.

Sed locus in quo Deus habitat merito *templum* dicitur, et ideo anima justi vocatur templum Dei, *templum SS. Trinitatis, templum Spiritus Sancti* : "Nescitis quia templum Dei estis et Spiritus Dei habitat in vobis?... Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos[2]".

II. *De dispositionibus ad justificationem requisitis.*

Adulti ad justificationem sese præparare debent per actus fidei, timoris, spei, inchoatæ dilectionis et contritionis, ut optime a *Trident.* explicatur. *Protestantes* autem affirmant *fidem* esse *solam* conditionem requisitam ad justificationem; et hanc fidem justificantem esse *fiduciam* qua quis credit peccata esse sibi remissa propter merita Christi.

871. Thesis Ia : *Adulti ad justificationem se præparare debent gratiæ actualis ope, non per solam fidem sed etiam per actus aliarum virtutum.* De fide est *ex Trident.*[3], *solam fidem non sufficere* : "Si quis dixerit sola fide impium justificari, ita ut intelligat nihil aliud requiri quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur, et nulla ex parte necesse esse eum suæ voluntatis motu præparari atque disponi, A. S."

De fide est, ex eodem *Trident.* (cap. VI°), *alias requiri dispositiones.*

Prob. **A**) *Script.* **a**) *Sola fides non sufficit.* Constat ex *S. Jacobo*[4] "Ex *operibus* justificatur homo, et *non ex fide tantum*... fides sine operibus

[1] *Joan.*, XIV, 23. — [2] *I Cor.*, III, 16-17.
[3] Sess. VI, can. 9; *D. B.*, 819; *Syn. maj.*, n. 49-63.
[4] *Jac.*, II, 24-26.

mortua est"; ex *S. Paulo* [1]: "Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, *caritatem autem non habuero*, nihil sum". Et alibi [2]: "In Christo... Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed *fides quæ per caritatem operatur*".

b) Scriptura distincte *alias enumerat dispositiones* ad justificationem necessarias: timorem [3], spem [4], pænitentiam [5], dilectionem [6].

872. B) *Rat.*: **a**) Doctrina circa sufficientiam fidei ad justificationem *ex se* ad inducenda prava consectaria tendit, v.g., pœnitentiam et bona opera negligenda. **b**) Omnino *convenit* alias dispositiones, præter fidem, requiri: Deus enim movet omnia secundum uniuscujusque naturam, et quia homo liber est, Deus eum ad justificationem ita movet ut ipse libere sese præparet ad eam adipiscendam. Atqui talis præparatio includit actus *fidei*, *timoris*, *spei*, alicujus *amoris* et *contritionis;* nam prima conversio hominis ad Deum fit per *fidem;* fides generat *timorem* filialem; fides pariter causat *spem*, qua misericordia Dei innixi remissionem peccatorum exspectamus; ex quo sequitur *peccati detestatio;* tandem fides perfecta non est, nisi caritate informetur: peccator qui sincere ad Deum vult redire eum diligere incipit.

873. Thesis IIª: *Fides ad justificationem requisita non est fiducia, qua quis credit peccata sibi esse condonata, sed supernaturalis assensus omnibus veritatibus a Deo revelatis.* De fide *ex Trident.* [7]: "Si quis dixerit fidem justificantem *nihil aliud esse quam fiduciam* divinæ misericordiæ peccata remittentis propter Christum... A. S."

[1] *I Cor.*, XIII, 1. — [2] *Galat.*, V, 6. — [3] *Eccli.*, I, 28.
[4] *Prov.*, XXVIII, 25. — [5] *Luc.*, XIII, 3; cf. *Act.*, III, 19.
[6] *I Joan.*, III, 14; cf. *Luc.*, VII, 47; *Galat.*, V, 6.
[7] Sess. VI, can. 12; *D. B.*, 822.

Script. **a**) *Christus* de fide ad salutem necessaria ait: "Euntes in mundum universum, *prædicate Evangelium* omni creaturæ; qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit, qui vero non crediderit condemnabitur [1]" Atqui fides illa est qua *creditur Evangelium*, non autem fiducia. Item fides de qua S. Paulus agit (*Hebr.*, XI, 6) consistit in credendo *existentiam Dei ejusque providentiam*, non vero in fiducia [2].

b) Fides protestantica est *impossibilis.* Fide credi non possunt nisi ea quæ a Deo revelantur. Atqui nullibi revelatur peccata *uniuscujuslibet in particulari* esse condonata.

III. *De proprietatibus gratiæ justificantis* [3].

874. Errores. *Lutherani* et *Calvinistæ* contendunt: **a**) hominem justificari fide qua credit se esse justificatum, et exinde hac fide, cujus est conscius, certum esse de sua justificatione; **b**) gratiam justificantem esse in omnibus æqualem nec posse crescere, cum sit nihil aliud nisi justitia Christi nobis imputata. **c**) Addunt *Calvinistæ* fidem et gratiam semel acceptas non posse amitti, quia Deus, juxta ipsos, solos electos regenerat.

Contra quos statuimus *incertitudinem*, *inæqualitatem* et *amissibilitatem* justificationis.

875. 1° **Thesis Iª**: *Nemo potest, sine speciali revelatione, certus esse certitudine fidei se esse justificatum.*

De fide ex *Trident.* [4]: "Quilibet, dum seipsum suamque propriam infirmitatem et indispositionem respicit, de sua gratia formidare et timere potest; cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum".

[1] *Marc.*, XVI, 15. — [2] *Hebr.*, XI, 6; cf. *Rom.*, X, 9-10.
[3] *Syn. maj.*, n. 64-72.
[4] Sess. VI, cap. 9; cf. can. 13, 14, 15; *D. B.*, 802, 823-825.

Prob. : **a**) testimonio *S. Pauli :* " Nihil... mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum; qui autem judicat me, Dominus est ". (*I Cor.*, IV, 4.)

b) Nil enim credi potest cum certitudine fidei nisi sit divinitus revelatum; ergo sine revelatione certo credere non possumus hunc aut illum esse justificatum.

876. Quæstio theologica. Num saltem cognosci possit *certitudine scientiæ* aliquem esse justificatum?

Negative communiter respondent theologi. Nam, ut id *certo sciri* posset, necesse esset id certo cognoscere sive in sua *causa* sive in suis *effectibus*. Atqui id certo sciri nequit in sua *causa dispositiva*, cum non absolute constet hunc aut illum hominem adimplevisse omnes conditiones ad justificationem requisitas; nec in *effectibus*, cum gratiæ effectus non certo percipi valeant a conscientia.

Potest tamen *conjici* cum *morali certitudine*, aliquem esse in gratia : **a**) ex testimonio bene formatæ conscientiæ [1], quando quis nullius mortalis peccati conscius est; **b**) ex amore erga Deum sincero; **c**) contemptu mundi et praxi mortificationis [2]; **d**) solida devotione erga B. Virginem, mediatricem gratiæ.

877. 2° **Thesis IIª** : *Gratia justificationis est inæqualis in diversis justis, et in eodem justo crescere potest.*

De fide ex *Trident.* [3] *:* " Justitiam in nobis recipientes *unusquisque suam secundum mensuram*, quam Spiritus Sanctus partitur singulis prout vult et secundum propriam cujusque dispositionem et cooperationem... Si quis dixerit justitiam acceptam non conservari atque etiam *augeri*... per bona opera, A. S. "

Prob. **1ª pars.** *Script.* Juxta S. Paulum, " unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi [4] ". Et " Deus red-

[1] *Rom.*, VIII, 16. — [2] *Galat.*, V, 24.
[3] Sess. VI, cap. 7, can. 24; *D. B.*, 799, 834.
[4] *Ephes.*, IV, 7.

det unicuique secundum opera ejus [1] ". Sed diversa est mensura Christi et diversæ sunt dispositiones hominum.

878. *Prob.* **2ª pars.** **a**) *Script.* " *Crescite in gratia* et in cognitione Domini nostri [2]. Qui justus est justificetur adhuc, et sanctus *sanctificetur adhuc* [3] ". **b**) Aliunde gratia justificans est vita supernaturalis. Sed vita crescit per exercitium.

879. 3° **Thesis IIIª :** *Gratia justificationis est amissibilis et de facto amittitur per quodlibet peccatum mortale.*

De fide ex *Trident.* [4] *:* " Si quis hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, atque ideo eum qui labitur et peccat, nunquam vere fuisse justificatum, A. S. "

Gratiam *amitti* per peccatum mortale probatur **a**) *Script. :* " Justus non poterit vivere in justitia sua in quacumque die peccaverit [5] ". Unde monet Christus : " Vigilate et orate ut non intretis in tentationem [6] "; et Apostolus : " Qui se existimat stare, videat ne cadat [7] ", et idem affirmat fidem amitti posse. **b**) *Ratio* est : 1) quia gratia nos conjungit cum Deo et per seipsam et per caritatem quæ ab ea resultat; peccatum vero mortale nos a Deo separat : unde gratia et peccatum, utpote opposita, sunt incompossibilia; 2) quia gratia et caritas pendent sane ex actione Dei infundentis, sed simul ex *acceptatione animæ* perseverante : unde, cum anima per peccatum respuat gratiam et amicitiam Dei, eo ipso Deus desinit hanc influere.

[1] *Ephes.*, II, 6. — [2] *Ephes.*, IV, 15. — [3] *Apoc.*, XXII, 11.
[4] *D. B.*, 833. — [5] *Ezech.*, XXXIII, 12, 13.
[6] *Matth.*, XXVI, 41. — [7] *I Cor.*, X, 12.

Art. II. Natura intima gratiæ habitualis.

880. Ex dictis de justificatione, jam inferri potest, cum Patribus et theologis, intima gratiæ natura. Gratia habitualis duplex complectitur elementum : 1° donum Dei seu inhabitationem Spiritus S. vel totius Trinitatis, quod *gratia increata* dicitur; 2° donum alicujus *qualitatis supernaturalis* qua efficimur divinæ consortes naturæ, quod *gratia creata* vocatur. Utrumque consociari debet ut gratiæ integer conceptus habeatur.

I. *De gratia increata seu de inhabitatione SS. Trinitatis in anima justi*[1].

Jam diximus in *Tr. De Deo Trino*, n. 574, totam Trinitatem in anima justi inhabitare sicut in templo, et hanc inhabitationem *specialiter tribui Spiritui Sancto*, quia est opus sanctificationis. Quod quidem hic fusius explicare oportet, declarando *existentiam* hujus habitationis et ejus *modum*.

881. I. Existentia. *Per gratiam habitualem SS. Trinitas in anima justi inhabitat; hæc autem inhabitatio Spiritui Sancto merito appropriatur.* De fide divina.

Prob. **A**) *Script.* **a**) *Christus* declarat : " Si quis diligit me,... ad eum veniemus et *mansionem apud eum faciemus*[2] ". Scilicet justus recipiet in anima Trinitatem modo permanenti.

b) Juxta *S. Paulum, Spiritus Sanctus* nobis datur 1) ut *donum* a caritate ideoque a gratia

[1] *Syn. maj.*, n. 74-82; *Sum. theol.*, I, q. 38, a. 1, 2; q. 43, a. 3.
[2] *Joan.*, XIV, 23.

creata distinctum : " *Caritas* Dei diffusa est in cordibus nostris per *Spiritum S. qui datus est* nobis[1] "; ibi enim distinguitur *caritas* a Spiritu qui eam diffundit, sicut donum a donatore; 2) habitat *in nobis* sicut *in templo*, ideoque nobiscum init societatem permanentem, quatenus nempe *Deo consecramur* tanquam sacrum habitaculum : " Nescitis quia *templum Dei* estis et *Spiritus Dei* habitat in vobis?... An nescitis quoniam membra vestra *templum* sunt *Spiritus Sancti*, qui in vobis est, quem habetis a Deo?[2] "...; 3) dicitur etiam *signaculum* quo signati sumus, et *pignus* gloriæ cælestis quæ nobis promittitur : " Credentes *signati* estis Spiritu promissionis Sancto... Nolite contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo *signati* estis in diem redemptionis... Qui signavit nos et dedit *pignus* Spiritus in cordibus nostris[3] ". Hæc autem inhabitatio est *communis tribus divinis personis*.

882. B) *Patres* hanc intimam unionem inter animam justi et Spiritum Sanctum describunt et variis comparationibus illustrant.

a) Inter *Græcos : S. Cyrillus Alex.* docet Spiritum S. *ipsum intime nobis uniri* : " *Templa enim sumus vere existentis et subsistentis Spiritus;* vocati autem sumus propter ipsum dii, quatenus divinæ et ineffabilis naturæ consortes sumus per conjunctionem ad ipsum[4] ". Quod *comparatione* illustrat *sigilli ceræ impressi* : " Ipse qui Deus est et ex Deo procedit, in cordibus se recipientium, tanquam in cera, sigilli instar, invisibiliter imprimitur, per sui communicationem et similitudinem naturam ad exemplaris pulchritudinem repingens et Dei imaginem homini restituens[5] ". Hanc autem inhabitationem *communem esse tribus personis* ita declarat *S. Chrysostomus* : " Non potest enim, Spiritu præsente, non adesse Christum. Ubi

[1] *Rom.*, V, 6. Cfr. *I Thess.*, IV, 7, 8; *I Cor.*, II, 12.
[2] *I Cor.*, III, 16, 17; VI, 16, 19.
[3] *Ephes.*, I, 18; IV, 30; *II Cor.*, I, 22.
[4] *Dialog.*, VII, *P. G.*, LXXV, 1085.
[5] *Thesaurus*, 34, *P. G.*, LXXV, 609; Journel, 2080.

enim una Trinitatis hypostasis adest, tota adest Trinitas : non potest enim omnino separari, sed accuratissime in se unita est[1]".

b) Inter *Latinos*, *S. Ambrosius*, exponens verba S. Pauli "Caritas Dei diffusa est, etc.", asserit Spiritum Sanctum *nobis dari* primum in baptismo, deinde in confirmatione, ut splendorem atque imaginem ejus et gratiam tenere possimus[2]; *S. Augustinus* non solum ipse docet, sed testatur et Patres magno consensu prædicare *Deum seipsum donum justis dare :* "Si in donis Dei nihil est majus caritate et nullum est majus donum Dei quam Spiritus Sanctus, quid consequentius quam ut ipse sit caritas?[3]... De Spiritu autem Sancto nondum tam copiose ac diligenter disputatum est... nisi quod eum *donum Dei* esse prædicant[4]".

883. II. Modus hujus habitationis. A) Hæc habitatio supponit ut *fundamentum* modum naturalem quo Deus est in omnibus rebus per potentiam, præsentiam et essentiam. Per gratiam vero Deus, scilicet Trinitas, manet in anima justi "sicut cognitum est in cognoscente et amatum in amante", ita ut eum realiter possideamus per unionem non tantum affectivam, sed etiam effectivam veræ amicitiæ; eoque fruamur tanquam amico et hospite.

B) Hæc inhabitatio omnino distinguitur ab unione *hypostatica*, cùm justus suam personalitatem retineat; et ab unione quæ existit *inter corpus et animam*, cùm Spiritus et anima remaneant substantiæ prorsus distinctæ. Attamen ad utramque unionem quadamtenus accedit, ait *Hurter*[5] : "Sicut enim ratione unionis hypostaticæ filius hominis est Filius Dei naturalis et verus Deus : ita ratione hujus unionis filius Adæ redditur (saltem secundum plures) *plene* filius Dei adoptivus

[1] *In ep. ad Rom.*, 13, 8, *P. G.*, LX, 519; JOURNEL, 1186.
[2] *De Spiritu S.*, l. I, c. 5, 6.
[3] *De Trinitate*, l. XV, c. 19, *P. L.*, 1086.
[4] *De fide et Symbolo*, n. 19, *P. L.*, XL, 191.
[5] *Theol. dogmat. Compendium*, th. CCIV, Scholion, n. 200.

atque consors divinæ naturæ; et sicut ratione unionis animæ cum corpore corpus vivit vitam animalem, ita ratione inhabitantis Spiritus Sancti justi vivunt vitam spiritualem".

C) Unio inter justum et Deum ex hac inhabitatione proveniens est : 1) *accidentalis* et non substantialis; 2) *moralis :* fit enim cum caritate; sed simul *realis* et *aliquo sensu physica*, cum producat in anima realitatem physicam, gratiam creatam; 3) *progressiva*, i. e., Spiritus S. magis animæ illabitur quoties justus altiorem gratiæ gradum accipit.

884. D) Spiritus in anima habitans eam sanctificat : **a**) non ut *causa formalis :* nam, juxta *Trident.*, "unica causa formalis (justificationis) est justitia Dei *non qua justus est*, sed qua *nos justos facit*", per gratiam creatam; **b**) sed ut causa *efficiens* sanctitatis, quatenus eam infundit, conservat et auget, et quidem vi ipsius unionis qua animam sibi assimilat. Itaque chronologice *uno eodemque tempore* Spiritus S. et gratia creata animam ingrediuntur; sed *logice*, ut ait *S. Thomas*, per prius recipimus Spiritum quam dona ejus. Dici etiam potest causa *exemplaris*, quatenus divinam similitudinem animæ imprimit, ut infra exponetur.

E) Hæc specialis unio animæ cum Spiritu Sancto est *communis tribus divinis personis*, sed *per appropriationem* tribuitur Spiritui Sancto, quia est opus amoris et sanctitatis : videlicet Deus trinus nobis unitur quatenus est *amor;* ideoque inhabitatio merito *appropriatur* Spiritui qui procedit ut amor, et cui proinde appropriantur omnia opera amoris.

Ita *communiter* contra quosdam theologos[1], qui, distinctione facta inter *inhabitationem*, quam fatentur esse communem tribus personis, et *unionem*, hanc proprie convenire

[1] *In I Sent.*, dist. 14, q. 2, a. 1, quæst. 2, sol. 2.

Spiritui Sancto putant, innixi præsertim Patribus græcis, qui id docere videntur [1]. Ratio præcipua hæc est : in divinis omnia sunt communia, ubi non obviat relationis oppositio; atqui non solum inhabitatio, sed etiam unio Dei cum anima per gratiam, potest tribus divinis personis tribui, quin obviet relationis oppositio : hæc enim unio non est proprietas *personalis* Spiritus S., cum hic non hypostatice, sed solum accidentaliter uniatur animæ, ex jam dictis.

II. *De gratia creata* [2].

885. Spiritus S. infundit justo *dona creata supernaturalia*, quæ constituunt vitam novam *deiformem*, triplici constantem elemento : **a**) *gratia habituali creata*, quæ est habitus *entitativus* ipsam essentiam animæ perficiens; **b**) *virtutibus infusis*, quæ sunt habitus *operativi* seu *facultates supernaturales*, quibus potentiæ naturales ita elevantur ut *actus deiformes* elicere valeant; **c**) *donis Spiritus Sancti*, quæ sunt pariter habitus operativi, quibus disponimur ad *prompte obediendum motionibus Spiritus Sancti. Hæc tria elementa describemus : gratiam habitualem, virtutes et dona Spiritus Sancti.*

1° De gratia habituali.

886. Hæc **definiri** potest : *qualitas supernaturalis, intrinsece et permanenter animæ inhærens, per quam divinæ efficimur consortes naturæ.*

Dicitur : **a**) *Qualitas*, seu præcisius *habitus* et quidem *entitativus*, saltem *probabilius*, animam perficiens immediate in ordine essendi, mediate in ordine operandi : vi enim gratiæ homo potest divine agere.

[1] Attamen haud pauci nostræ favent sententiæ : v. g., *S. Athanasius, Ad Serap.*, ep. I, n. 31; *P. G.*, XXVI, 601; *S. Cyrillus Alex.*, *In Joan.*, X, 23; *P. G.*, LXXIV, 292.
[2] *Syn. maj.*, n. 83-95; Ad. Tanquerey, *Notre participation à la vie divine*, 1931.

b) *Supernaturalis*, seu supra vires et exigentias cujuslibet naturæ creabilis; ac consequenter divinitus *per se infusa*.

c) *Inhærens intrinsece*, non consistens in extrinseca imputatione sanctitatis Christi, nec tantum in adimpletione mandatorum; sed in *supernaturali dono animæ infuso et inhærente*.

d) *Permanenter :* gratia habitualis in anima manet quamdiu per peccatum non expellitur. In *Script.* enim dicitur gratia *semen Dei* quod in nobis *manet* [1], *pignus* hereditatis, *signum* quo signantur credentes [2], *regeneratio* et *renovatio* [3] vi cujus transformamur *in imaginem Dei* [4]; atqui hæc omnia non conveniunt nisi qualitati ex se stabili. — Præterea, juxta *Trident.* [5], gratia etiam parvulis infunditur, consistit in interiori renovatione qua homo vere justus efficitur et quæ animæ inhæret; atqui parvuli sunt incapaces actuum; ergo gratia consistit in qualitate permanente.

887. e) Per quam efficimur "*consortes divinæ naturæ*", testante *S. Petro* [6]. Consortium tale duo simul importat : specialem *unionem* cum Deo trino et, vi ejusdem, *assimilationem* cum eo, quam accurate exponere juvat, cum in ea consistat *essentia gratiæ creatæ*.

Juxta communem sententiam, gratia est participatio naturæ divinæ qua *intellectualis*, in quantum nos aptos efficit ad Deum cognoscendum *eodem modo*, licet *non eodem gradu*, ac Deus seipsum cognoscit, eumque amandum amore proportionato.

Sciendum est enim triplicem esse gradum participationis divinarum perfectionum : per modum : 1) *vestigii*, in rebus materialibus, 2) *imaginis*, in creaturis intellectualibus, 3) *formalis similitudinis*, vi cujus mens creata *supernatu-*

[1] *I Joan.*, III, 9. — [2] *Ephes.*, I, 14. — [3] *Tit.*, III, 5.
[4] *II Cor.*, III, 18. — [5] Sess. VII, can. 7; *D. B.*, 850.
[6] *II Petr.*, I, 4.

raliter participat vitam *divinam*, per quam Deus seipsum et omnia alia videt *directe et immediate*. Jamvero homo per gratiam sanctificantem ita elevatur, ut *remote* saltem fiat *aptus ad videndum Deum immediate seu facie ad faciem*, et ad eum diligendum *amore proportionato*. Ita hæc participatio omnino transcendit naturalem Dei cognitionem quæ est *mediata* et *discursiva*.

Hæc participatio est : **a**) non moralis tantum, sed et *physica*. Spiritus S., juxta *S. Cyrillum Alex.*[1], *divinam nobis similitudinem* imprimit, et "signaculi instar supramundanam pulchritudinem inserit". Revera gratia describitur ut nova *generatio*, nova *nativitas*, *semen Dei* : quæ omnia exprimunt *realem* perfectionem qua *novum esse*, *novam vitam* accipimus, et qua physice efficimur *participes naturæ* et *vitæ divinæ*.

b) *Formalis*, qua homo radicaliter habilis fit ad cognoscendum Deum immediate et intuitive *sicut* Deus seipsum cognoscit, licet non eodem gradu. Hæc participatio differt a participatione *virtuali*, qualis est humana ratio quæ naturaliter cognoscit Deum per *speculum* et *in ænigmate* seu mediate tantum.

c) *Accidentalis tamen :* divina natura communicatur nobis *accidentaliter*, eo sensu quod qualitas in anima nostra imprimitur, qua ejus substantia fit *similis Deo*, *deiformis*, *deifica*. Unde hæc participatio dici debet *analoga :* nam in Deo est *per essentiam*, dum in nobis est *participative* et *accidentaliter*.

2° De virtutibus infusis gratiæ adnexis[2].

888. 1° Notio et species. *Virtus infusa* est virtus a Deo indita qua animæ facultates potentiam accipiunt eliciendi actus supernaturales. — Virtutes infusæ sunt *theologicæ* aut *morales*. *Priores* habent Deum finem supernaturalem ut objectum materiale primarium et unum e divinis attributis tanquam objectum formale seu motivum. Tres sunt, fides, spes et caritas. *Posteriores* versantur circa media ad finem supernaturalem. Quatuor præcipuæ numerantur, quæ *cardinales* dicuntur : prudentia, justitia, temperantia, fortitudo.

[1] *De SS. Trinit. Dial.*, VII, *P. G.*, LXXV, 1088.
[2] *Syn. maj.*, n. 96-114; *Sum. theol.*, 1ª 2æ, q. 49-70.

889. 2° Existentia. Thesis Iª : *Dantur virtutes per se infusæ quibus confertur potentia, non vero facilitas eliciendi actus supernaturales.*

A) *Existunt virtutes per se infusæ. Probat.* ex C. *Viennensi* et *Trident.*[1]; et ratione suadetur : sicut in ordine naturali facultates sunt principium proximum agendi; ita in ordine supernaturali, virtutes infusæ producunt immediate actus supernaturales.

B) *Virtutibus infusis confertur potentia, non vero facilitas eliciendi actus supernaturales* quæ provenit solum ex habitibus acquisitis.

890. Thesis IIª : *Tres dantur virtutes theologicæ per se infusæ, nempe, fides, spes et caritas.*

A) *Dantur virtutes theologicæ*, nempe *fides*, *spes*, *caritas*. De fide ex universali Ecclesiæ magisterio; affirmatur a *Trident.* (sess. VI, cap. 7); confirmatur *ratione :* nam ut homo tendat in finem supernaturalem, requiritur ut *fide* hunc cognoscat finem, ut *spe* finem amet, et cum Deo conjungatur *amore*.

B) *Tres tantum dantur.* Certum. Has enim commemorat *Paulus*[2] : "Nunc autem *manent fides*, *spes*, *caritas*, tria hæc; major autem horum est caritas". Constat ex *Trident.* et ex unanimi theologorum consensu.

891. Thesis IIIª : *Dantur quædam virtutes morales per se infusæ.* Ita communiter. *Innocentius III*[3] supponit in baptismo adultis conferri "fidem, caritatem et *alias* virtutes". C. *Viennense* docet in baptismo infundi gratiam et *virtutes*. Porro tunc vigebat controversia etiam circa virtutes morales.

[1] *D. B.*, 483, 800, 821. — [2] *I Cor.*, XIII, 13. — *D. B.*, 410.
[3] *Syn. maj.*, n. 100.

892. Thesis IVa : *Omnes virtutes per se infusæ in ipso justificationis instanti accipiuntur.*

A) Quoad virtutes *theologicas.* — Juxta omnes, caritas infunditur cum gratia habituali. Quoad fidem et spem controvertitur. S. Thomas declarat omnes virtutes infundi simul cum gratia. Hæc sententia sola videtur esse conformis *Trident.*, ex quo " in *justificatione* cum remissione peccatorum, *hæc omnia simul* accipit homo... *fidem, spem* et *caritatem* "; caritas enim non infunditur nisi in justificatione, ergo etiam fides et spes.

B) Quoad *virtutes morales infusas*, nequeunt esse sine *prudentia* eas dirigente ad finem; atqui prudentia infusa nequit existere *sine caritate.*

893. 3° **Augmentum et amissio virtutum infusarum. A)** *Trident.* affirmat virtutes *augeri* posse simul cum gratia. Et de facto augentur per dignam sacramentorum receptionem et meritum de condigno.

B) a) Virt. *theologicæ amittuntur* per actus directe et graviter ipsi contrarios : fides per apostasiam aut heresim ; spes per desperationem ; caritas per quodcumque mortale peccatum. **b)** Virt. *morales amittuntur* cum gratia habituali per quodcumque peccatum mortale. Ita communiter. Nam cum homo per hoc peccatum a fine supernaturali avertatur, privatur consequenter virtutibus quæ ad finem supernaturalem tendunt.

3° De donis Spiritus Sancti [1].

894. 1° **Natura.** Hæc dona sunt habitus supernaturales quibus animæ facultates disponuntur ad prompte et facile obediendum motionibus Spiritus Sancti.

[1] *Syn. maj.*, n. 115-123 ; — *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 68 ; J. a S. Thoma, *Curs. theol.*, in 1am 2æ, q. 68, disp. 18, a. 3-6 ; Tanquerey, *Précis de théol. ascét.*, n. 1307-1362.

2° **Necessitas** illorum ita declaratur a S. Thoma [1] : In ordine ad *finem ultimum supernaturalem*, ad quem ratio movet, secundum quod est imperfecte informata per virtutes theologicas, non sufficit ipsa motio rationis, nisi desuper adsit *instinctus* et *motio Spiritus Sancti.*

Atqui omne quod movetur, debet esse proportionatum motori, et quanto movens est altior, tanto necesse est ut mobile perfectiore dispositione ei proportionetur. Ergo convenienter infunduntur dona Spiritus Sancti, quibus animæ facultates disponuntur ad prompte obediendum his motionibus.

3° **Existentia** donorum deducitur ex textu *Isaiæ* (XI, 1-3) annuntiantis septem dona Christo conferenda. Sed omnes justi sunt membra corporis Christi. Ergo iidem participant hæc dona. — *Liturgicæ* preces hæc dona petunt : " Da... sacrum septenarium ".

895. 4° **Numerus. a)** Septem sunt dona Spiritus S., quorum quatuor ad intellectum pertinent : intellectus, sapientia, scientia, consilium ; et tria ad voluntatem : pietas, fortitudo et timor Domini.

b) Si autem comparantur dona cum virtutibus, *intellectus* et *scientia* connexionem habent cum *fide*, *timor* cum *spe*, *consilium* cum *prudentia*, *pietas* cum *justitia*, *donum fortitudinis* cum *virtute* fortitudinis.

896. Scholion. De gratiis gratis datis. In ordine ad gratiam habitualem et ejus exercitium per vitam christianam, Deus quibusdam concedit *gratias gratis datas*, ut hi in aliorum salutem cooperentur, exterius docendo et persuadendo. Atqui tria ad hoc requiruntur : *plenitudo cognitionis* divinorum, *potestas miraculis confirmandi* ea quæ docentur, *modus res exponendi* auditoribus conveniens.

A) *Plenitudo cognitionis* divinorum, ad quam pariter tria desiderantur : **a)** *fides*, seu certitudo mentem prædicatoris interius firmans circa fidei principia, et exterius se manifestans ut ipsi auctoritatem conciliet ; **b)** sermo *sapientiæ*, i. e., cognitio conclusionum ex principiis fidei deductarum ; **c)** sermo *scientiæ*, seu rerum humanarum cognitio ad explicandam sacram doctrinam.

B) *Potestas* miraculis confirmandi ea quæ docentur ; ad quod quatuor spectant : **a)** *gratia sanitatum*, i. e., virtus sanandi corpora ; **b)** *operatio virtutum*, i. e., potestas mira patrandi ; **c)** *prophetia*, seu virtus futura contingentia

[1] *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 68, a. 2.

cognoscendi, et manifestandi; **d**) *discretio* spirituum, seu virtus occulta cordium cognoscendi.

C) *Modus res exponendi* auditoribus conveniens, qui duo involvit : **a**) *gratiam linguarum*, seu facultatem variis linguis loquendi, et **b**) *interpretationem* sermonum ad recte explicandum sensum eorum quæ dicuntur [1].

897. Corollarium de vita supernaturali.

a) Ejus *subjectum* est *natura humana in se* considerata et in *suis facultatibus* moralibus. Naturam autem humanam et ejus facultates perficiunt et ad supernaturalem vitam *præparant* virtutes *naturales* et *acquisitæ*.

b) Huic organismo morali naturali inseritur *transcendens elevatio* ejusdem consistens : 1) in *gratia habituali* qua deificatur essentia seu *substantia* hominis; 2) in *virtutibus infusis theologicis* quæ *intellectum et voluntatem immediate* ac supernaturaliter Deo ipsi conjungunt et ad eum ordinant; 3) in *virtutibus infusis moralibus* quibus supernaturaliter inclinamur ad agendum in tota morali vita modo consentaneo tum virtutibus theologicis tum gratiæ habituali; 4) in *donis Spiritus Sancti*, quibus prompti reddimur ad motionem Spiritus Sancti suscipiendam et sequendam. — Ita duplici organismo, *harmonice* composito in perfectam unius ejusdemque viventis unitatem, vivimus vita ipsius Christi.

CAPUT II.

De gratia actuali.

Agemus de ejus *natura et speciebus*, *necessitate*, *dispensatione* et *efficacia*.

ART. I. DE NATURA ET SPECIEBUS GRATIÆ ACTUALIS [2].

I. *De natura gratiæ actualis.*

898. 1° Notio. Gratia actualis stricte sumpta est *auxilium quoddam supernaturale et transiens, quo Deus intellectum illustrat et voluntatem adjuvat ad eliciendos actus supernaturales* : proprie consistit in illuminationibus intellectus et inspirationibus voluntatis.

[1] *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 111, a. 4.
[2] *Syn. maj.*, n. 127-143.

2° **Effectus formales.** **A**) Gratia actualis *intellectum illuminat* ut ea sciamus quæ ad salutem conferunt. *Scriptura* declarat Deum aperire oculos hominum, dare nobis spiritum sapientiæ. C. *Arausicanum II* et *Trident.* loquuntur de illuminationibus Spiritus S.[1]

B) Gratia actualis *voluntatem adjuvat*, mediate quidem illuminando intellectum, sed etiam *immediate, excitando desideria et præbendo potestatem volendi et faciendi quæ ad salutem sunt necessaria.*

C) Utraque gratia actualis tum illuminationis tum inspirationis dat facultatibus, non solum *vires morales* per promissionem bonorum et comminationem malorum, sed etiam *vires physicas*, nam *physica motione* supernaturali impellit ad actus salutares eliciendos.

899. 3° Intima natura gratiæ actualis. Juxta *omnes*, gratiæ actuales sunt actus *vitales* et *indeliberati*. Sed *controvertitur* utrum essentia gratiæ consistat in *illis actibus* an in *motione Dei* ab eis distincta. **a**) *Thomistæ* docent gratiam actualem esse *motionem divinam* transeuntem, qua facultates intrinsece elevantur, moventur et applicantur ad agendum supernaturaliter. **b**) *Molinistæ* putant gratiam actualem excitantem unice consistere in *actibus indeliberatis* bonæ cogitationis et piæ affectionis supernaturalis, qui a Deo et homine simul et æque producuntur.

II. *De variis speciebus gratiæ actualis.*

900. A) *Rat. modi*, gratia est *operans* vel *cooperans* : **a**) *operans* est motus internus intel-

[1] *Joan.*, V, 1, 44; *Philipp.* II, 13; *D. B.* 180, 797.

lectus aut voluntatis, quem Deus operatur *in nobis sine nobis*, i. e., *sine nobis libere consentientibus*, et quo nos ad bonum libere agendum *sollicitat*; quare vocatur etiam *excitans*. De ea Apostolus dicit : " Deus operatur in nobis *velle* [1] ". **b**) *Cooperans* est adjutorium quo Deus agit *in nobis et nobiscum*, i. e., *nobiscum libere consentientibus*; vocatur etiam *adjuvans* : v. g., peccator, jam per gratiam excitantem præventus, actum contritionis elicere incipit sub influxu gratiæ cooperantis.

B) Rat. *prioritatis effectuum*, gratia dicitur *præveniens*, i. e., actum liberum præcedens; vel *subsequens*, quando subsequitur priorem et voluntatem juvat ad libere exsequendum quod vult.

C) Rat. *diversitatis effectuum*, distinguitur : 1) Gratia *excitans*, quæ ad opus salutare sollicitat; et *adjuvans*, quæ ad actum salutarem libere agendum juvat.

2) Gratia *medicinalis*, quæ ad subveniendum infirmitati naturæ vulneratæ et ad actus bonos naturales sed difficiles faciendos conceditur; et gratia *elevans* quæ confert potestatem physicam actus vere supernaturales faciendi. Prior est supernaturalis quoad modum; posterior est supernaturalis in se.

3) Gratia *sufficiens* vel *efficax*. Gratia *sufficiens* dat veram et expeditam facultatem actum salutarem faciendi; est autem *mere sufficiens* quando suo caret effectu præ resistentia voluntatis. Gratia *efficax* ea est cui voluntas libere consentit ac proinde semper suum obtinet effectum. De intrinseco discrimine inter utramque infra dicemus, (n. 934).

[1] *II Cor.*, III. 5.

ART. II. DE GRATIÆ NECESSITATE.

In statu naturæ lapsæ [1], gratia actualis necessaria est non solum ad actus *supernaturales* seu *salutares*, sed etiam ad quosdam *ethice* seu *moraliter* bonos.

§ I. De necessitate gratiæ actualis ad opera supernaturalia.

I. *Quoad opera quæ justificationem præcedunt* [2].

901. Thesis Iª : *Homini lapso physice necessaria est gratia interna ad omnes actus salutares ad justificationem necessarios*, i. e., *fidem*, *spem*, *initium dilectionis* et *pœnitentiam*.

De fide ex *Trid.* [3] : " Si quis dixerit, sine *præveniente* Spiritus S. inspiratione, atque ejus *adjutorio*, hominem credere, sperare, diligere aut pœnitere posse sicut oportet ut ei justificationis gratia conferatur, A. S." Quod jam a Concil. *Arausicano II* (529) [4] et a *Zozymo* Papa definitum fuerat contra *Pelagianos*, quorum errores renovarunt *Sociniani* et *Unitarii*.

Prob. 1° *Script.* **A**) In *V. Test.*, res jam *insinuatur*. Etenim, ex una parte, Deus misericors sæpe *vocat peccatores ad pœnitentiam*; et, ex altera, hi enixe *postulant* ut Deus se ad peccatores convertat eosque vivificet, quasi ipsis impossibile esset, *sine divino* et *gratuito auxilio*, justificationem consequi.

B) In *N. Test.*, necessitas gratiæ lucidius affirmatur, præsertim apud S. Joannem et S. Paulum.

[1] Loquimur enim de homine in deterius commutato propter vulnera ignorantiæ in intellectu, malitiæ in voluntate, concupiscentiæ et infirmitatis in inferiori appetitu (n. 681).
[2] *Syn. maj.*, n. 145-164; *Sum. theol.*, 1ª 2æ, q. 109, a. 6.
[3] Sess. VI, can. 3; *D. B.*, 813. — [4] *D. B.*, 176-180.

a) In evangelio *S. Joannis*, Christus dicit : " Sine me nihil potestis facere [1] " et exemplo palmitum, qui fructus ferre nequeunt nisi uniantur viti, declarat hominem ab influxu Redemptoris totam vim ad opera supernaturalia accipere. **b**) *S. Paulus* hanc necessitatem *ex professo* docet : 1) *negative*, asserendo hominem lapsum *imparem* esse *ad gratiam* et *salutem propriis viribus* assequendam. Homines enim per peccatum sunt " *natura filii iræ* " et " *servi peccati* [2] "; veluti supernaturaliter *mortui* : " Unius delicto multi *mortui* sunt [3] ".

2) *Positive* et *diserte* affirmat omnes actiones nostras *salutares*, quæ ad tres revocantur, *cogitationes*, *volitiones*, et *executionem* earumdem, Deo esse tribuendas, ac proinde *sub influxu gratiæ* elicitas : " Non quod simus sufficientes *cogitare* aliquid a nobis, quasi ex nobis, sufficientia nostra ex Deo est [4] "; " Deus est qui operatur in vobis et *velle* et *perficere* [5] ".

3) Hæc omnia summatim comprehendit in his verbis [6] : " *Gratia* enim estis salvati per *fidem*, et hoc *non ex vobis* (i. e., per naturalia opera) : Dei enim *donum* est, *non ex operibus* ut ne quis glorietur; ipsius enim sumus *factura*, creati in Christo Jesu (qui est causa meritoria et exemplaris nostræ justificationis) in operibus bonis " (i. e., ad bona opera exercenda); jamvero si justificatio est ex *gratia*, *non ex nobis*, *non ex operibus*, est vere Dei donum prorsus gratuitum.

902. 2° *Tradit.* **A**) *Ecclesiæ praxi*, quæ in publicis precibus a Deo enixe postulat conversionem infidelium et peccatorum. Sed sic non oraret Ecclesia, si conversio fieri posset sine gratia.

[1] *Joan.*, XV, 1-5. — [2] *Ephes.*, II, 3; *Rom.*, VI, 17. — [3] *Rom.*, V, 15. [4] *II Cor.*, III, 5. — [5] *Philip.*, II, 13. — [6] *Ephes.*, II, 8-10.

B) *Testimonia Patrum.* Duo stadia in hujus doctrinæ expositione dantur. 1) *Ante* exortam *pelagianam heresim*, Patres docent fidem et conversionem esse donum Dei, opera salutaria gratiæ tribuunt. 2) Quinto sæc., *Pelagiani*, qui primum gratiæ actualis necessitatem negabant, postea gratiam *externam* admiserunt, imo et gratiam *internam illuminationis*, sed tanquam *utilem* tantum. Quos strenue confutavit *S. Augustinus*, diserte Scriptura et Traditione probans gratiam vere internam necessariam esse ad fidem et ad omne opus bonum (supernaturale), et neminem justificari aut salvari posse sine gratia præveniente et cooperante, et quidem omnino gratuita : " Operamur et nos, sed illo operante cooperamur, quia misericordia ejus nos prævenit. Prævenit autem ut sanemur, quia et subsequetur ut etiam sanati vegetemur [1]... Ut autem de cælo vocaretur (Paulus); et tam magna et efficacissima vocatione converteretur, gratia Dei erat sola; quia merita ejus erant magna, sed mala [2] ". — Quam doctrinam confirmavit C. *Carthaginense* (an. 418) a Zozymo approbatum, can. 4 et 5, ubi declaratur gratiam nobis conferri non tantum " ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus ", sed etiam " ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus "; nec tantum ut " facilius possimus per gratiam implere quod facere jubemur, sed etiam ut simpliciter id facere valeamus [3] ".

C) *Scholastici* inter bonum naturale et supernaturale distinguunt et docent hominem indigere absolute gratia ad bonum supernaturale.

3° *Ratione theol.* Omnes actus proportionari debent fini suo. Atqui justificatio est superna-

[1] TIXERONT, *Hist. des Dogmes*, t. I (1915), p. 317.
[2] *De gratia et libero arbitrio*, V, 12, JOURNEL, n. 1936.
[3] *D. B.*, 104-105.

turalis, ergo actus præparatorii ad justificationem debent esse vere supernaturales; porro non possunt esse vere supernaturales quin eliciantur *sub influxu gratiæ* vere et entitative supernaturalis.

903. Thesis IIa : *Gratia actualis supernaturalis physice necessaria est ad ipsum fidei initium, et ad cujuslibet operis salutaris efficax desiderium.*

De fide contra *Semi-Pelagianos*, utpote definitum a C. *Arausicano II* (a. 529), quod fuit approbatum a *Bonifacio II* : " Si quis sicut augmentum ita etiam *initium fidei* ipsumque *credulitatis affectum* non per gratiæ donum, id est, per inspirationem Spiritus Sancti... sed naturaliter nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus adversarius approbatur [1] ". Eosdem *Semi-Pelagianos* S. Augustinus et S. Prosperus impugnarunt.

Prob. **A**) *Script.* **a**) *Christus* dicit : " Nemo potest venire ad me (per fidem), nisi Pater, qui misit me, traxerit eum [2] " per gratiam. **b**) Aliunde Scriptura sæpe et universaliter affirmat nos nihil habere ex quo gloriari possimus : " Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, cur gloriaris, quasi non acceperis? [3] "; atqui, si fidei initium seu voluntas efficax credendi vel desiderium supernaturalis boni esset a nobis, haberemus aliquid unde gloriari possemus.

B) *Rat. theol.* Ad omne opus supernaturale requiritur gratia supernaturalis; sed initium fidei aut operis cujuslibet supernaturalis est aliquid supernaturale. Imo ex nobis sumus in magis remota potentia ad initium quàm ad incrementum cujuscumque actus, sive naturalis, sive supernaturalis.

[1] *D. B.*, 178. — [2] *Joan.*, VI, 44.
[3] *I Cor.*, IV, 7; *Joan.*, XV, 5.

II. *Gratiæ actualis necessitas ad opera quæ justificationem sequuntur* [1].

Quæstio expendetur quoad *actus salutares in genere; perseverantiam diuturnam; finalem;* et *absque veniali peccato.*

1° De necessitate gratiæ quoad actus salutares.

904. Thesis : *Gratia actualis necessaria est justo, etiam habitibus supernaturalibus instructo, ad singulos actus supernaturales.*

Ita *communius* contra paucos theologos, præsertim *Molinam* [2] et *Bellarminum* [3], qui docent justum, *virtutibus supernaturalibus instructum*, non indigere gratia actuali excitante ad faciendos actus salutares faciliores.

A) *Script.* *Christus* enim alloquens discipulos, gratia et virtutibus ornatos, declarat eos *nihil sine gratia facere posse*, eodem fere modo ac palmites fructum ferre nequeunt nisi viti uniantur et ab ea succum vitalem accipiant [4]. Pariter *S. Paulus* asserit nullum, nec proinde justum, idoneum esse ad bonam cogitationem sine gratia habendam, cùm Deus ipse operetur in nobis velle et perficere [5].

B) *Tradit.* Rem *S. Augustinus* illustrat comparatione [6] : " Sicut oculus corporis etiam plenissime sanus, nisi candore lucis adjutus, non potest cernere, sic et homo etiam perfectissime justificatus, nisi æterna luce justitiæ adjuvetur, recte non potest vivere ". Quod sane magis consentaneum est C. *Arausicano II* (can. 9) : " Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum ut operemur operatur [7] ".

[1] *Syn. maj.*, n. 165-176. *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 109, a. 9-10.
[2] *Concord.*, q. 14, a. 13, disp. 8.
[3] *De grat. et lib. arbit.*, lib. 6, cap. 15.
[4] *Joan.*, XV, 1-5. — [5] *II Cor.*, III, 5; *Philip.*, II, 13.
[6] *De nat. et grat.*, c. 26; *P. L.*, XLIV, 261.
[7] *D. B.*, 182.

C) *Rat.*, ex analogia cum ordine naturali : sicut enim, præter essentiam et facultates, requiritur concursus divinus ad omnes actiones naturales, ita, in ordine supernaturali, præter gratiam habitualem et virtutes, requiritur concursus supernaturalis seu gratia actualis : nulla enim res creata transit de potentia in actum nisi virtute motionis divinæ.

2° De necessitate gratiæ quoad perseverantiam diuturnam.

905. Thesis : *Gratia actualis specialis necessaria est justo ut diu perseverare valeat.* De fide e *C. Arausicano II* (can. 10) : " Adjutorium Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum..., ut in *bono possint opere perdurare* [1] "; et præcipue e *Trident. :* " Si quis dixerit justificatum vel sine *speciali auxilio* Dei in accepta justitia perseverare posse vel cum eo non posse, A. S. [2] ". Ex quibus simul collatis constat *auxilium speciale* requiri ad perseverantiam quadamtenus diuturnam.

Hoc autem *speciale auxilium* consistit : 1) vel in *protectione Dei externa*, qua removentur gravissimæ tentationes quibus Deus prævidet nos consensuros esse ; 2) vel in *gratiis internis efficacibus*, quibus difficultates saluti obstantes superamus ; 3) vel juxta plures, *in gratia medicinali* ad graviores tentationes superandas.

Prob. **A**) *Script. :* **a**) etiam justi orare debent ne tentationi succumbant, ideoque gratia indigent ad perseverandum : " Vigilate et orate ut non intretis in tentationem [3] "; **b**) perseverantia in bono tribuitur divinæ gratiæ : " Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam gloriam suam in Christo Jesu, modicum passos *ipse* perficiet, confirmabit, solidabitque [4] "; quod præcipue intelligendum est de perseverantia diuturna et finali.

B) *Tradit. :* **a**) Etiam ante pelagianismum, Patres, v. g., S. Chrysostomus [5], sæpe docent gratiæ necessitatem ad

[1] *D. B.*, 184. — [2] *D. B.*, 832.
[3] *Matth.*, XXVI, 41. — [4] *I Petr.*, V, 10.
[5] *In Genes.*, homil. 25, 7; JOURNEL, 1153.

perseverandum in bono. **b**) Contra Semi-pelagianos, *S. Augustinus* integrum scripsit librum *De dono perseverantiæ*, ubi exponit perseverantiam, præsertim finalem, esse magnum Dei donum. **c**) Declarat enim *S. Cœlestinus Papa :* " Neminem etiam baptismatis gratia renovatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias, et ad vincendas carnis concupiscentias, nisi per *quotidianum adjutorium Dei* perseverantiam bonæ conversationis acceperit [1] ".

C) *Rat.* Nam facultates debilitatæ per originale peccatum non possunt diu gravibus tentationibus resistere et bonum facere, nisi habeant a Deo auxilium speciale.

3° De necessitate gratiæ ad perseverantiam finalem

906. *Perseverantia finalis* duo addit diuturnæ perseverantiæ : **a**) *specialem Dei providentiam* qua mors de facto contingat eo tempore quo homo in statu gratiæ invenitur ; **b**) *specialem protectionem a peccato*, qua præbeantur *gratiæ efficaces* quibus homo de facto perseveret usque ad mortem. Quapropter est " *magnum donum* ", juxta *Trident.*

907. Thesis : *Ad perseverandum usque in finem necessaria est gratia omnino specialis quæ magnum Dei donum vocatur.*

De fide e *Trident.* [2] declarante hoc perseverantiæ donum haberi non posse " nisi ab eo qui potens est eum qui stat statuere ut perseveranter stet, et eum qui cadit restituere "; et, in can. 16, definiente hoc esse *magnum perseverantiæ donum.*

Prob. **A**) *Script. :* S. Paulus scribit : " Qui *cœpit* in vobis opus bonum, *perficiet* usque in diem Christi Jesu [3] ". Ex Scriptura, perseverantia diuturna est speciale Dei donum ; ergo a fortiori perseverantia finalis.

[1] *De gratia Dei indiculus, D. B.*, 132.
[2] Sess. VI, cap. 13, *D. B.*, 826.
[3] *Philip.*, I, 6; cf. *I Petr.*, V, 10.

B) *Tradit.* **a**) *Patrum* doctrinam ita breviter contrahit *S. Augustinus* [1] : " Asserimus ergo *donum Dei* esse perseverantiam qua *usque in finem* perseveratur in Christo ". **b**) Ecclesiæ *preces* sæpe a Deo petunt hominum salutem, i. e., finalem perseverantiam ; v. g., in collectis, in salutatione angelica.

C) *Rat. theol.* : Perseverantia essentialiter sumpta est conjunctio mortis cum statu gratiæ; atqui ea conjunctio est speciale beneficium Dei, sive pro *parvulis* quibus speciali Providentiæ cura contingit et gratiam accipere et mori antequam *malitia mutaverit intellectum* eorum; sive pro *adultis* qui indigent vel speciali Providentia ad moriendum postquam perseveraverunt brevi tempore in justitia accepta, vel, ad diù perseverandum, gratiis efficacibus multis ad quas nullum jus habent, quatenus superant gratias sufficientes stricte necessarias, et quas de condigno mereri non possunt (cf. n. 951).

Animadvertit *Trident.* perseverantiam aliunde haberi non posse nisi a Deo, sed *hoc donum non denegari humiliter petentibus*, ideoque in ejus auxilio spem reponere omnes debere : " Deus enim, nisi ipsi illius gratiæ defuerint, sicut cœpit opus bonum, ita perficiet [2] ".

4° Necessitas gratiæ ad perseverandum sine peccato veniali.

908. Thesis : *Justus etiam perfectus non potest moraliter per totam vitam omnia peccata venialia vitare sine speciali privilegio gratiæ.* De fide contra *Pelagianos*, damnatos in C. *Milevitano II* (416) et *Carthaginensi XVI* (418). *Trident.* definit : " Si quis dixerit hominem

[1] *De dono perseverant.*, c. I, n. 1; JOURNEL. 1992.
[2] Sess. VI, cap. 13; *D. B.*, 806.

semel justificatum... posse in tota vita vitare omnia peccata, etiam venialia, nisi ex speciali Dei privilegio, A. S. [1] ".

Declaratur. Cum gratiis ordinariis, justus potest per breve tempus omnia venialia vitare; *per totam autem vitam*, venialia seorsim et singulatim sumpta, imo omnia peccata plene deliberata, non autem omnia prorsus venialia.

Prob. **A**) *Script.* Dicitur enim : " In multis offendimus omnes [2] " : quod intelligi nequit de peccatis gravibus, cùm certe dentur justi qui mortalia vitent.

B) *Rat. theol.* : " Non potest homo abstinere ab omni peccato veniali propter corruptionem inferioris appetitus sensualitatis, cujus singulos quidem motus ratio reprimere potest, et ex hoc habent rationem peccati et voluntarii, non autem omnes, quia dum uni resistere nititur, fortassis alius insurgit, et etiam quia ratio non semper potest esse pervigil ad hujusmodi motus vitandos [3] ".

§ II. De necessitate gratiæ ad actus bonos ordinis naturalis [4].

909. Quoad *veritates naturales*, jam dictum est (n. 41) genus humanum lapsum non posse *moraliter, sine auxilio gratuito*, cognoscere expedite, certo et absque admixto errore, omnes veritates naturales *collective* sumptas, ad vitam suam recte ordinandam necessarias. Si agitur de cognitione *salutari* harum veritatum, gratia supernaturalis est omnino necessaria (n. 901, 903). Inquirendum igitur superest de necessitate gratiæ in ordine *morali*, quid nempe homo *facere valeat*, *quid facere non possit* sine gratia.

I. *Quid homo lapsus facere valeat sine gratia.*

910. Thesis Ia : *Homini lapso necessaria non est gratia habitualis ad bonum aliquod naturale*

[1] Sess. VI, can. 23, *D. B.*, 833.
[2] *Jacob.*, III, 2; cf. *Eccles.*, VII, 21; *I Joan.*, I, 8.
[3] *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 109, a. 8. — [4] *Syn. maj.*, n. 177-189.

peragendum; ideoque *non omnia opera ante justificationem facta sunt necessario peccata.*

De fide ex *Trident.* [1] : " Si quis dixerit opera omnia quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vere esse peccata... A. S. ".

Contra Protestantes, tum *Lutheranos* tum *Calvinistas*, qui contendunt per originale peccatum naturam ita fuisse vitiatam ut homo non renatus, seu nondum justificatus, nullum opus moraliter bonum perficere valeat.

Prob. **A**) *Script.* Deus *peccatores* hortatur ad aliqua opera facienda : " Fili, peccasti? Non adjicias iterum, sed et de pristinis deprecare, ut et tibi dimittantur [2] "; eorum opera quandoque laudat : v. g., in publicano; et eis præmium promittit atque largitur. Atqui impossibile est Deum homines hortari ad opera mala aut ea remunerare.

911. **B**) *Rat. theol.* : **a**) *Indirecte.* Ex dictis, peccatores debent sese disponere ad justificationem actibus fidei, spei, pænitentiæ, dilectionis. Atqui absurdum esset dicere actus, quibus se disponunt ad statum gratiæ, esse peccata. **b**) *Directe.* Siquidem natura humana per Adami peccatum non fuit penitus corrupta nec ejus liberum arbitrium fuit extinctum, sed tantum viribus attenuatum : unde potest : 1) peragere opera *objective* et materialiter bona, saltem faciliora, ut eleemosynam; 2) insuper *finem* honestum naturalem sibi præstituere, v. g., dum facit eleemosynam, sublevationem pauperis intendere potest; 3) præterea difficilius non est opus honestum facere quoad *circumstantias* quam quoad ipsam substantiam actus. Sed ut actio sit naturaliter bona, sufficit ut sit honesta ex parte *objecti, finis* et *circumstantiarum.*

[1] Sess. VI, can. 7; *D. B.*, 817.
[2] *III Reg.*, VIII, sq.; cf. *Isa.*, I, 16-18.

912. Thesis IIª : *Infidelibus gratia fidei necessaria non est ad aliqua opera moraliter bona facienda, ideoque omnia infidelium opera non sunt necessario peccata.*

Certum contra Protestantes, Baium et Jansenistas, hominem lapsum posse, etiam *sine gratia fidei,* aliquod opus moraliter bonum facere, proindeque *non omnia infidelium opera esse peccata,* ut colligitur ex damnatione hujus *Baii* propositionis (25) [1] : " Omnia opera infidelium sunt peccata, et philosophorum virtutes sunt vitia ".

Prob. **A**) *Script.* Deus enim aliquando *infideles* hortatur ad aliquid agendum, eosque laudat et remunerat pro operibus eorum : v. g., Nabuchodonosorem et Cyrum [2]. Præterea *S. Paulus* Gentiles reprehendit " quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt [3] "; atqui si incapaces fuissent aliquid boni peragere, non potuissent reprehendi quod illud neglexerint; ergo. Textus Script., in quibus declaratur sine fide impossibile esse placere Deo, hominem nihil boni facere, velle aut cogitare posse nisi a Deo, intelligi debent quoad ordinem et finem supernaturalem.

B) *Tradit.* Patres, etsi non explicite distinguant inter opera *naturaliter* et *supernaturaliter* bona, satis clare supponunt peccatores et infideles aliquod bonum facere posse.

C) *Rat. theol.* : Quod de peccatoribus diximus (n. 910) valet etiam de infidelibus.

913. Thesis IIIª : *Homini lapso necessaria non est gratia actualis ad opera quædam moraliter bona peragenda.* Ita *communiter* contra *Augustinenses,* docentes nullum opus bonum *in statu*

[1] *D. B.*, 1025. — [2] *Dan.* IV, 24; *Isa.*, XLIV, 28.
[3] *Rom.*, I, 21.

præsenti perfici posse *absque gratia actuali*, aut saltem *de facto* nunquam perfici.

Prob. **A**) *Auctoritate Ecclesiæ :* ex damnatione quarumdam propositionum *Baii :* " Liberum arbitrium sine gratiæ Dei adjutorio nonnisi ad peccandum valet... Cum Pelagio sentit qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex naturæ solis viribus ortum ducit, agnoscit [1] ".

B) *Rat. theol. :* Si homo lapsus non posset aliquid boni naturalis sine gratiæ auxilio facere, etiam in rebus facilioribus, v. g., in honorando parentes, jam non existeret liberum arbitrium, sed homo ad peccandum determinatus esset. Quod adversatur doctrinæ Trident. [2].

II. *Quid homo lapsus non possit sine gratia actuali* [3].

914. Thesis : *Homo lapsus moraliter non potest, sine auxilio gratiæ, diu servare totam legem naturalem et graves tentationes superare.*

Certum contra : **a**) *Pelagianos* qui docebant hominem in statu præsenti posse propriis viribus totam legem servare ; **b**) hodiernos *Unitarios* et *Rationalistas* qui tenent hominem posse, sine gratia, totam legem naturalem adimplere omnibusque tentationibus, etiam gravibus, resistere, dummodo recte instruatur.

Declaratur : **a**) per moralem impossibilitatem intelligitur summa difficultas quæ de facto nunquam vel fere nunquam superatur, licet absolute superari possit ; **b**) agitur de auxilio *saltem præternaturali* [4], a generali concursu distincto ; **c**) tentationes sunt *graves*, quando vehementer sollicitant et propter ingentem affectus propensionem ad objectum quod proponitur, et propter urgentia motiva ad

[1] *D. B.*, 1027, 1037. — [2] Sess. VI, cap. 1 ; *D. B.*, 793.
[3] *Syn. maj.*, n. 190-198 ; *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 109, a. 4, 8.
[4] Nonnulli theologi requirunt auxilium *quoad substantiam supernaturale*, imò statum gratiæ habitualis, tum propter destinationem hominis ad finem supernaturalem, tum propter illius fragilitatem : cùm enim homo non habet cor suum firmatum in Deo per gratiam habitualem, multæ tentationes graves ei occurrunt, quibus aliquando consentiet. Cfr. *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 109, a. 8.

bonum rationis deserendum et amplectendum malum illi contrarium ; **d**) victoria de tentatione potest esse : 1) vel *salutaris* et meritoria, quando fit ex motivo supernaturali, 2) *peccaminosa*, quando quis tentationi resistit consentiendo in aliam, v. g. si quis avaritiam superat ex vana gloria, 3) *naturaliter bona*, quando quis resistit propter motivum naturaliter honestum : hìc autem agitur de victoria *naturaliter bona*.

915. *Prob.* **A**) *Script. :* **a**) S. Paulus, in *Ep. ad Romanos*, directe ostendit neque Judæos neque Gentiles *sine fide* seu *sine gratia Christi*, *justificationem* consequi posse. Ad hoc probandum, tria asserit : demonstrat *omnes* contra *legem naturalem* sibi notam graviter *peccasse* [1] ; **b**) ostendit *causam* istorum peccatorum esse *concupiscentiam*, cui lex etiam mosaica mederi non potuit ; **c**) in statu præsenti hanc *concupiscentiam propriis viribus vincere nequimus :* " Quod enim operor non intelligo : non enim quod volo bonum, hoc ago ; sed quod odi malum, illud facio [2] ". Postea declarat hanc infirmitatem non posse vinci nisi per gratiam ex meritis Christi [3]. **d**) Quod et asseritur a *S. Jacobo* quoad peccata linguæ [4], a *Sapientia* [5] quoad sapientiam seu virtutem complexive sumptam, et in omnibus Scripturæ locis ubi oratio ut necessaria commendatur ad tentationes superandas : " Vigilate et orate ut non intretis in tentationem [6] ".

B) *Tradit. : Contra Pelagianos, S. Augustinus* in libro *De Spiritu et littera* demonstrat legem mosaicam et naturalem, sine gratia, parum prodesse ad recte vivendum ; et in libris *De natura et gratia* et *De correptione et gratia* probat hominem lapsum non posse propriis viribus omnes tentationes superare. Eadem doctrina statuitur in C. *Carthaginensi* (418), [7], et in Epistola *Cælestini I* ad Episcopos Galliæ [8] : ibi enim declaratur gratiam dari non solum ut peccata commissa remittantur, sed etiam ut nova non

[1] *Rom.*, I, 20-32 ; II, 1-29. — [2] *Rom.*, VII, 15.
[3] *Rom.*, VII, 18-25. — [4] *Jac.*, III, 8. — [5] *Sap.*, VIII, 21.
[6] *Matth.*, XXVI, 41. — [7] *D. B.*, 103, 105. — [8] *D. B.*, 132.

committantur, nec solum ut facilius legem impleamus, sed ut eam simpliciter impleamus, nosque quotidiano egere auxilio ad tentationes superandas.

C) *Rat. theol.* : Ad resistendum tentationibus multis, vehementibus, diuturnis et ad omnia legis præcepta etiam ardua fideliter servanda requiritur *prompta, attenta* et *perseverans* consideratio alicujus boni superioris quæ a bonis sensibilibus et a peccato nos deterreat, qualis est consideratio vitæ æternæ, præmiorum ac pœnarum quæ bonis et malis servantur, pulchritudinis virtutis, fœditatis vitii, etc. Atqui talis applicatio mentis moraliter impossibilis est in statu naturæ lapsæ, quæ quadruplici vulnere *ignorantiæ*, *malitiæ*, *infirmitatis* et *concupiscentiæ* est sauciata. Quod confirmatur *historia* populorum : paganæ gentes excultissimæ vitiis etiam turpissimis addictæ sunt, non exceptis præclaris philosophis.

Corollarium de necessitate gratiæ ad amorem Dei naturalem [1].

916. Amor Dei est : 1) vel *perfectus*, si Deus diligitur super omnia, ita ut voluntas omnia facere parata sit potius quam eum offendere; vel *imperfectus*, si Deus non diligitur super omnia. 2) Rursum amor Dei est *effectivus*, quando cum mandatorum executione conjungitur; *affectivus tantum*, quando in voluntate residet, quin cum mandatorum observatione conjungatur.

A) *Certum est* hominem lapsum sine gratia, moraliter non posse amare Deum amore naturali *effectivo super omnia*, saltem ad longum tempus : hujusmodi enim amor importat observationem diuturnam totius legis naturalis. Sed moraliter potest amare Deum amore naturali *affectivo*

[1] *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 109, a. 3.

imperfecto, seu esse dispositus ad servanda saltem *aliquot* divina præcepta : natura enim humana non fuit totaliter corrupta per peccatum.

B) *Controvertitur* num homo possit moraliter, sine gratia, amare Deum amore *affectivo perfecto*.

a) *Negative* respondent *Thomistæ*, *Bellarminus* et *Suarez*. Etenim homo non potest sincere velle quod assequi non potest; atqui non potest naturaliter adimplere præcepta omnia, nec proinde effective amare Deum super omnia.

b) *Affirmative* respondent *Molinistæ;* nam, etiamsi homo de facto non possit moraliter adimplere omnia præcepta, tamen potest sincere velle ea adimplere; multa enim sincere volumus, quæ, propter infirmitatem, non adimplemus.

Art. III. De dispensatione gratiæ actualis.

Gratia omnibus necessaria *datur omnibus;* sed non æqualiter, cum sit *gratuita*. Agemus : de *gratuitate* gratiæ et de *universali* ejus *distributione*.

§ I. De gratuitate gratiæ [1].

917. Status quæstionis. A) *Errores.* **a**) *Pelagiani* dicunt hominem posse, per opera *mere naturalia*, mereri gratiam *ex justitia* (de condigno); et *Semi-pelagiani* idem docent sed ex *decentia* (de congruo). **b**) *Baiani* et *Jansenistæ* asserunt gratiam in statu naturæ puræ esse homini *debitam*. **c**) *Modernistæ* existimant gratiam nihil aliud esse nisi ultimam evolutionem ipsius naturæ.

B) *Gratia* est *gratuita* eo sensu quod in *natura* aut *naturali operatione* hominis nihil est quod Deum ad gratiam largiendam moveat. — Ea tantum gratia est *necessario plene gratuita* quæ est *prima in sua serie*, nempe : 1) prima gratia homini concessa; 2) secunda aut tertia gratia col-

[1] *Syn. maj.*, n. 199-208.

lata post neglectas priores; 3) prima quæ homini conceditur postquam a statu gratiæ decidit et qua ad sese præparandum ad justificationem sollicitatur.

918. Thesis : *Prima gratia ita gratuita est ut homo nullis operibus naturalibus eam mereri possit, nec ad eam positive se disponere, nec eam orando impetrare valeat.*

Prob. 1ª pars, i. e., hominem nullis operibus naturalibus primam gratiam mereri posse.

De fide contra *Pelagianos* et *Semi-pelagianos* ex *Arausicano II* : " Si quis, ad invocationem humanam, gratiam Dei dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere ut invocetur a nobis, contradicit Isaiæ prophetæ, vel Apostolo... Nullis meritis gratiam prævenientibus debetur merces bonis operibus, si fiant; sed *gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiant* [1] ".

A) *Script.* : Totus est *S. Paulus*, in *Ep. ad Romanos*, in *demonstranda gratiæ gratuitate* : " Quia *ex operibus legis non justificabitur* omnis caro coram illo... *justificati gratis* per gratiam ipsius... arbitramur enim justificari hominem *per fidem sine operibus legis* [2].

B) *Tradit.* : Hanc doctrinam explicite docuit *S. Augustinus* [3] (ab anno 397); et definivit *Trident.* declarans primam gratiam seu vocationem adultis dari " nullis eorum meritis existentibus [4] ".

C) *Rat. theol.* : Nam omne meritum supponit aliquam esse proportionem inter actum et præmium. Atqui inter opera naturalia et gratiam supernaturalem deest omnis proportio, cum supernaturale excedat omnes vires et exigentias naturæ.

[1] *D. B.*, 176, 191. — [2] *Rom.*, III, 20, 24, 28.
[3] *De grat. et libero arbitrio*, V, 12 ; JOURNEL, 1936.
[4] Sess. VI, cap. 5; *D. B.*, 797.

919. *Prob. 2ª et 3ª pars*, i. e., *prima gratia non obtinetur precibus mere humanis, nec positiva dispositione naturali.* Ita communiter et certum.

Hic agitur de *oratione naturali* et de *dispositione* quæ reddat subjectum *positive* idoneum ad gratiam recipiendam.

Prob. **A)** *Script.* : **a)** " Quid oremus, *sicut oportet*, nescimus, sed Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus [1] "; ergo *prima* gratia precibus nostris obtineri nequit; **b)** " Qui cœpit in vobis opus bonum, ipse perficiet [2] "; porro si natura *positive disponeretur* propriis viribus ad primam gratiam, initium boni operis non a Deo esset, sed a nobis.

B) *Tradit.* **a)** Quoad *orationem*, res propriis terminis declarari videtur a C. *Arausicano II* (n. 903). **b)** Quoad *dispositionem positivam*, infertur ex *Arausicano II* : " Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus... nobis misericordiam dicit conferri divinitus, non autem ut credamus, velimus, vel hæc omnia *sicut oportet* agere valeamus..., *ipsius gratiæ donum esse consentit*, resistit Apostolo dicenti : *Quid habes quod non accepisti*, et : *Gratia Dei sum id quod sum* [3] ".

§ II. De universali distributione gratiæ actualis [4].

920. Status quæstionis. Hic agitur de dispensatione gratiæ saltem remote *sufficientis*. Gratia *proxime* est sufficiens quando dat potentiam completam et expeditam opus salutare determinatum *immediate* peragendi; *remote* sufficiens, quando potentiam confert aliquid *prævium*

[1] *Rom.*, VIII, 26. — [2] *Philip.*, I, 6.
[3] *D. B.*, 179. — [4] *Syn. maj.*, n. 209-231.

faciendi, v. g., orationem vel aliam actionem, qua posita, tale opus salutare poterit perfici.

921. 1° Quoad justos :

Thesis : *Justis omnibus dantur gratiæ, saltem remote et relative sufficientes, ad omnia præcepta adimplenda.*

De fide ex *Trident.* [1] contra Lutherum et Calvinum : " Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet et *facere quod possis*, et *petere quod non possis*, et *adjuvat ut possis* ". Et (can. 18) : " Si quis dixerit Dei præcepta, homini etiam justificato et sub gratia constituto, esse ad observandum impossibilia, A. S. ".

Prob. **A**) *Script.* : Ex S. Paulo [2] : " Fidelis... Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere ". Alibi dicitur : " Jugum enim meum suave est et onus meum leve [3] "; " Mandata ejus gravia non sunt [4] ". Atqui homo tentaretur supra vires suas, et Dei mandata essent nimis onerosa si, urgente præcepto, non daretur gratia saltem sufficiens ad illa adimplenda, cum impossibile esset ea adimplere.

B) *Rat. theol.* : Deus omnium hominum salutem sincere non vellet, si justis præsertim non concederet, tempore opportuno, gratiam vere sufficientem.

Extra tentationem et præcepti urgentiam, gratia plus minusve frequenter datur, secundum Dei voluntatem et dispositiones subjecti.

922. 2° Quoad peccatores :

Peccatores sunt : alii *communes*, qui nempe versantur in peccato mortali sed cum aliquo desi-

[1] Sess. VI, cap. 11; *D. B.*, 804, 828. — [2] *I Cor.*, X, 13.
[3] *Matth.*, XI, 30. — [4] *I Joan.*, V, 3.

derio illud abjiciendi; alii *obcæcati* et *indurati* qui nolunt peccatum relinquere.

923. A) Thesis : *Omnibus peccatoribus, etiam obcæcatis et induratis, dantur gratiæ saltem remote sufficientes, ut possint pænitentiam agere.* Certum quoad peccatores *communes*; communiter admissum quoad alios.

Prob. **a**) *Script.* : 1) Deus vocat omnes peccatores ad pænitentiam sine ulla exceptione : " Deus patienter agit... *nolens aliquos perire*, sed *omnes* ad pænitentiam reverti [1] "; *Sapientia* ad conversionem vocat etiam obduratos [2] : " Quia vocavi et renuistis ; extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret... Increpationes meas neglexistis ". Atqui talis invitatio mera irrisio esset si Deus simul non daret gratiam necessariam ad pænitendum.

2) Insuper Christus *expresse* ait : " Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent; non veni vocare justos sed peccatores ad pænitentiam [3] ".

b) *Tradit.* : 1) *Patres* modo generali, cum *S. Chrysostomo* [4] et speciatim *S. Augustino* [5], asserunt neminem dicere debere : *non possum;* nam, si voluerint, poterunt, Deo cum eis cooperante.

2) Constat e C. *Lateran. IV* : " Si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram pænitentiam *potest semper reparari* [6] "; et ex *Trident.* [7] : " Qui, accepta justificationis gratia, per peccatum exciderunt, rursus justificari poterunt ".

[1] *II Petr.*, III, 9. — [2] *Prov.*, I, 20. — [3] *Luc.*, V, 32.
[4] *In Ep. ad Hebr.*, XVI, 14, *P. L.*, LXIII, 127.
[5] *In Joan.*, LIII, 66, *P. L.*, XXXV, 1776.
[6] Cap. *Firmiter*, *D. B.*, 430.
[7] Sess. VI, cap. 14; *D. B.*, 807.

c) *Rat. theol.* Quamdiu peccator vivit tenetur sub gravi salutem sperare; atqui peccator non potest vere salvus fieri, nec salutem sperare, nisi habeat gratiam saltem remote sufficientem ad pænitentiam.

Attamen decet *induratos* peccatores *uberioribus* gratiis privari, tum ex justitia, ut ita puniantur, tum ex misericordia, ne gratia nimis abutantur.

924. B) De modo quo gratia peccatoribus datur.

Peccatoribus confert Deus gratias *tempore opportuno*, ac præsertim : 1) occasione externæ prædicationis [1], 2) vel bonæ actionis [2] aut tribulationis [3], 3) articulo mortis.

925. 3° Quoad infideles adultos [4].

Infideles adulti sunt : vel *positivi*, qui, ad fidem sufficienter propositam interiori gratia invitati, credere noluerunt, aut fidem acceptam propria culpa amiserunt; vel *negativi*, qui de fide nunquam sufficienter audierunt.

926. I. Thesis : *Infidelibus adultis negativis, Deus non denegat gratias saltem remote sufficientes, ut possint ad fidem converti.* Certum contra Jansenianos, rigidosque Lutheranos et Calvinistas, qui contendunt infidelibus nullam gratiam concedi; et insuper contra quosdam theologos asserentes Deum non dare gratiam sufficientem singulis infidelibus negativis.

Prob. **A)** *Script.* : Ex textibus ubi declaratur *omnes indiscriminatim homines* vocari ad gratiam et salutem : " Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi [5] "; — vel in quibus *specialiter infideles* commemorantur [6].

[1] *Act.*, XVI, 14. — [2] *Dan.*, IV, 24. — [3] *Luc.*, XV, 17.
[4] CAPÉRAN, *Le problème du salut des infidèles*. Paris, 1912.
[5] *I Joan.*, II, 2; cf. *Sap.*, XI, 24.
[6] *I Tim.*, II, 4; *Rom.*, X, 12.

B) *Tradit.* : Ex damnatione ab *Alexandro VIII* propositionis sequentis [1] : " Pagani, Judæi, hæretici nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum ", cujus contradictoria est : " Pagani, etc. aliquem influxum (seu gratiam) accipiunt a Christo ".

C) Deus sincere vult salutem omnium hominum, etiam infidelium; atqui sincere velle nequit eorum salutem nisi ipsis conferat gratias saltem remote sufficientes.

927. II. Modus quo gratia confertur. De hac re diversæ sunt opiniones. Juxta *communem ac veram* sententiam, Deus adultis media præbet necessaria, ut possint " *divinæ lucis et gratiæ operante virtute*, æternam consequi vitam ".

Axioma theologicum : " *Facienti quod in se est Deus non denegat gratiam* " hic applicatur; diverso modo explicatur.

a) Juxta *Perrone* aliosque, 1) facienti quod in se est per *vires naturæ* Deus, non quidem ex justitia, neque ex positiva dispositione, sed *ex gratuito beneplacito*, gratias actuales concedit quibus fides obtineri possit. 2) Facienti quod in se est sub *influxu gratiæ actualis*, Deus certo uberiores *gratias actuales* concedet, quæ *de congruo* merentur; 3) facienti quod in se est cum his gratiis et *ultimam dispositionem* ad justificationem requisitam ponenti, Deus dat *gratiam justificantem* seu habitualem.

b) Juxta *Thomistas*, 1) facienti quod in se est *cum auxilio gratiæ supernaturalis* Deus novas gratias actuales concedit; 2) facienti quod in se est *cum his gratiis* actualibus Deus non denegat gratiam *habitualem*.

Quæ sententia conformior videtur *Traditioni* sive antiquæ, sive recenti, et melius salvat gratuitatem gratiæ.

928. 4° Quoad parvulos sine Baptismo decedentes. Quæstio est de pueris qui ante usum rationis *baptizari non possunt*, præsertim quoad eos qui in *sinu materno* moriuntur.

[1] *D. B.*, 1162.

A) *Deus paravit parvulis, etiam iis qui in sinu materno moriuntur antequam baptizari possint, media ex se sufficientia ad salutem.* Ita communiter.

Christus enim mortuus est etiam pro parvulis; sed frustra pro eis mortuus esset, nisi eis paravisset media salutis.

B) Difficile explicatur *quomodo* hæc media præbeantur. a) Certum est Deum *remote* saltem omnium illorum parvulorum saluti providisse dum instituit remedium ad originale peccatum delendum. Hoc enim sacramentum *de se* institutum est omnibus, et si de facto quibusdam non applicetur, hoc provenit ex causis naturalibus, quarum Deus, utpote provisor universalis, vim et effectum per miraculum impedire non tenetur. b) Pauci, cum *Cajetano*, addiderunt infantes salvari posse, sine Baptismo, parentum fide et precibus; sed hæc opinio tuta non est, et jussu *Pii V* expuncta fuit ex operibus Cajetani Romæ editis.

ART. IV. DE EFFICACIA GRATIÆ ACTUALIS, SEU DE GRATIA EFFICACI ET SUFFICIENTE [1].

929. Status quæstionis. Omnis gratia dici potest *efficax*, quatenus aliquem effectum salutarem semper in nobis operatur. Sed ratione *effectus*, gratia *efficax* distinguitur a gratia mere *sufficiente*: prior ita connectitur cum effectu salutari ut *eum certo et infallibiliter obtentura sit*; posterior *completam* et *expeditam dat potentiam agendi salutariter.*

De his concordant omnes theologi; sed de *natura discriminis* inter gratiam sufficientem et efficacem et *de modo* conciliandi libertatem cum efficacia gratiæ, varia sunt systemata.

Ut certa ab incertis secernamus, primum *Protestantium* et *Jansenistarum errores* de gratia efficaci et sufficiente *confutabimus*; postea præcipua *theologorum systemata exponemus.*

[1] *Syn. maj.*, n. 232-242.

I. *Protestantium et Jansenistarum errores confutantur.*

930. Errores. a) *Protestantes* multi, præsertim vero *Lutherani* et *Calvinistæ*, contendunt voluntatem hominis *libertate carere in ordine ad salutem*, utpote totaliter corruptam per peccatum originale. Exinde negant ullam esse gratiam *vere* et *mere* sufficientem. Insuper contendunt voluntatem, sub influxu gratiæ efficacis, non esse liberam, sed *gratiam efficacem esse vere necessitantem.*

b) *Jansenistæ* idem substantialiter docuerunt, dicentes hominem prædominante seu victrici delectatione, quæ est modo cælestis seu gratia, modo terrena seu concupiscentia, necessario moveri, et exinde gratiam sufficientem esse *insufficientem*, immo et *nocivam*, cùm sit occasio peccandi.

931. Thesis I^a^: *Datur in præsenti statu gratia vere, relative et mere sufficiens, quæ tamen vere est beneficium.* De fide contra Protestantes et Jansenistas e *Trident.*: "Si quis dixerit Dei præcepta homini etiam justificato et sub gratia constituto esse ad observandum impossibilia, A. S." Quem canonem ita declarat idem Concilium: "Nam Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet et facere quod possis et petere quod non possis, et adjuvat ut possis [1]". Ergo Deus dat gratiam vere et relative sufficientem. Insuper damnata est ut *hæretica* sequens Jansenii propositio: "Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus et conantibus, secundum præsentes quas habent vires, sunt impossibilia: deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant". Ergo justis datur gratia vere sufficiens. Item damnata est ut *hæretica* hæc propositio: "Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur [2]". Ergo absolute dantur gratiæ quæ redduntur inutiles culpa hominum, i. e., sunt de se vere sed *mere* sufficientes.

[1] Sess. VI, cap. 11 et can. 18, *D. B.*, 804, 828.
[2] *D. B.*, 1092, 1093.

Prob. **A**) *Script.* : **a**) Hanc veritatem illustrat *Isaias*[1] comparatione vineæ, quæ, etsi a Deo plantata et sollicite exculta, loco uvarum, labruscas produxit. Hic agitur de gratia mere et simul vere, relative et abundanter sufficienti, quæ est *beneficium* ex parte Dei. **b**) Nec minus cogentia sunt ipsa Christi verba : " Jerusalem, Jerusalem... quoties *volui* congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et *noluisti*[2] ".

B) Merito itaque ab *Alexandro VIII* damnata est hæc propositio jansenistica : " Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis quam perniciosa est, sic, ut proinde merito possimus petere : A gratia sufficienti libera nos, Domine[3] ".

932. Thesis IIª : *Datur gratia vere efficax quæ tamen non est necessitans.*

De fide contra *Protestantes* et *Jansenistas*, e *Trident.*[4] : " Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum, et excitatum, nihil *cooperari* assentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat ac præparet, *neque posse dissentire*, si velit, sed, veluti inanime quoddam, nihil omnino agere, mereque passive se habere; A. S. "

Prob. : **A**) *Script.* Juxta *S. Paulum*, Dei sumus *liberi cooperatores*; nam de *seipso* dicit[5] : " Gratia Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me *vacua non fuit* (en gratia efficax), sed abundantius illis omnibus laboravi, *non ego* autem, sed *gratia Dei mecum* ". De aliis autem scribit : " Unusquisque... propriam mercedem accipiet secundum suum laborem : Dei enim sumus *adjutores* "[6]. Hic

[1] *Isa.*, V, 1-7. Cfr. *Proverb.*, I, 24-25. — [2] *Matth.*, XXIII, 37.
[3] *D. B.*, 1296.
[4] Sess. VI, can. 4, *D. B.*, 814; cfr. *D. B.*, 797, 798.
[5] *I Cor.*, XV, 10. — [6] *I Cor.*, III, 8.

certo agitur : 1) de *gratia efficaci*, quæ *vacua non fuit*, 2) de gratia, cui *libere* consenserant Paulus et alii activi cooperatores Dei.

B) *Tradit.* **a**) Fatetur Calvinus Patres ipsi contrarios esse. **b**) Revera *S. Augustinus*, multoties affirmat libertatem manere sub influxu gratiæ : " Ipsum velle credere Deus operatur in homine... consentire autem vocationi Dei vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis est[1] ". Præterea integrum scripsit tractatum *De gratia et libero-arbitrio*, in quo demonstrat hominem liberum manere sub gratia, et posse vitare peccatum, si vult, ideoque vere mereri vitam æternam

C) *Rat. theol.* **a**) *Sapientiæ divinæ* est ut entia gubernet et moveat secundum uniuscujusque naturam; naturæ autem hominis est libere agere; ergo per gratiam ita homo a Deo movetur ut libere agat[2]. **b**) *Gratia* naturam, nedum destruat, e contra perficit, nobisque conceditur ut supernaturale præmium mereri valeamus; atqui si gratia libertatem tolleret, naturalem hominis facultatem perimeret merendique potestatem auferret.

933. Corollarium ex utraque thesi fluens. *Homo potest et debet gratiæ cooperari.* De fide est ex *Trident.*[3] : " Si quis dixerit sola fide impium justificari... et nulla ex parte necesse esse eum *suæ voluntatis motu* præparari atque disponi, A. S. "

Revera ex *Scriptura* aperte colligitur hominem cum Deo cooperari ad omnes actus salutares; nam Deus ad se nos inclinat et convertit, in nobis cor novum creat. Cum S. Augustino dicamus : " Qui fecit te sine te, non te justificat sine te. Ergo fecit nescientem, justificat volentem[4] ".

[1] *De spiritu et littera*, 60. — Si alibi inveniuntur dubiæ expressiones, ex clarioribus elucidari debent. Cf. TIXERONT, *Hist. des dogmes*, II, 491-496.
[2] *Sum. theol.*, 1ª p., q. 19, a. 8.
[3] Sess. VI, can. 9; *D. B.*, 819.
[4] *Serm. 15 de Verb. Apost.*, c. 11, n. 13. *P. L.*, XXXVIII, 923.

II. *Theologorum systemata de gratia sufficiente et efficaci*[1].

934. Quæstio est *undenam* oriatur gratiæ efficacia, utrum *ab intrinseco* seu ab ipsa gratia, an *ab extrinseco* seu a consensu voluntatis; et consequenter quomodo *libertas* nostra conciliari possit cum *gratiæ efficacitate* a Deo infallibiliter prævisa.

Multa hac de re prodierunt systemata, quorum præcipua sunt *Molinismus*, cui affinis est *Congruismus*, et *Thomismus* cui affinis est *Augustinianismus*; quibus addi potest systema veluti mixtum, nempe *Sorbonico-Alphonsianum*.

Discrimen inter utrumque præcipuum systema ex eo oritur quod *Molinistæ* ante omnia humanam libertatem atque activitatem servare volunt, dum *Thomistæ* supremum Dei dominium præcipue tueri intendunt.

1° Molinismus et Congruismus.

935. A) *Molinismus exponitur* : Gratia sufficiens non differt *intrinsece* a gratia efficaci, sed solum *extrinsece* : eadem enim gratia potest esse mere sufficiens, si voluntas humana ei resistit; erit autem efficax, si voluntas eidem consentiat. Attamen, quando Deus dat Petro gratiam Y quam prævidet fore efficacem, hæc est certe *majus beneficium* quam gratia Z quam prævidet mere sufficientem fore[2].

B) *Congruismus exponitur.* Gratia sufficiens non differt intrinsece a gratia efficaci, sed tantum

[1] *Syn. maj.*, n. 243-252.
[2] Doctrinam de gratia efficaci communiter propugnatam a Societate Jesu sic contrahit Tepe, n. 188 : "Gratia efficax est : a) natura sua repudiabilis; b) efficax efficacia virtutis ex se ipsa; c) efficax efficacia connexionis secundario ex consensu; d) efficax efficacia infallibilitatis ex scientia media; e) non semper entitative melior quam sufficiens; f) semper tamen moraliter melior quam sufficiens".

ratione *modi* quo nos afficit : gratia *efficax*, quæ vocatur etiam *congrua*, ea est quæ ita accommodatur hominis ingenio et circumstantiis ut eidem voluntas certo et tamen libere consentiat; dum gratia mere sufficiens ea est quæ non tam perfecte accommodatur hominis ingenio et circumstantiis, ita ut voluntas libere ei resistat. Ita *Suarez, Bellarminus, Vasquez* multique alii theologi. Hodie tamen pauci hoc systema docent.

936. C) *Argumenta* pro utroque systemate :

a) In *Script.* : 1) Christus increpat Judæos, eo quod non egerint pænitentiam sub influxu gratiæ quæ convertisset Tyrios[1]; 2) S. Paulus hortatur Corinthios ne *in vacuum gratiam recipiant*[2] : quod supponit eamdem gratiam posse esse vacuam seu mere sufficientem vel efficacem. **b)** *Trident.* declarat voluntatem nostram posse dissentire, si velit, etiam sub influxu gratiæ efficacis[3]. **c)** *Rat. theol.* Siquidem systema molinisticum : 1) salvat humanam *libertatem* quam non impedit prævisio divina consensus, impediret vero motio divina ad consensum; 2) salvat *efficacitatem* gratiæ, quia gratia a Deo misericorditer data præcise quia prævidetur hominem tali auxilio consensurum esse, est sufficienter *de se* et *in actu primo* efficax.

2° Thomismus et Augustinianismus.

937. A) *Thomismus exponitur.* **a)** Gratia sufficiens *intrinsece* differt a gratia efficaci : prior dat solum *potentiam* proximam agendi; posterior *movet* et *applicat* potentiam ad actum; seu brevius : prior dat *posse*, posterior dat *agere*. **b)** Unde, ut *de facto* bonum agamus, præter gratiam sufficientem, requiritur gratia efficax, quæ *omnibus* offertur, et *iis datur* qui non interponunt impedimentum. **c)** Gratia efficax vocatur etiam *præmotio physica*, quia : 1) ordine logico actionem nostram prævenit, 2) et ea nos Deus movet non moraliter tantum suasione, sed physice reali

[1] *Matth.*, XI, 21. — [2] *II Cor.*, VI, 1. — [3] Sess. VI, can. 4, *D. B.*, 814.

actione. **d**) Præmotio physica *non destruit libertatem* : nam Deus nos movet ut *causa prima*, sed voluntas nostra sese movet ut causa *secunda*, etsi *dependenter a Deo;* porro hæc voluntas est libera. Attamen effectus a Deo intentus *infallibiliter* seu certo, etsi *non necessario*, a gratia efficaci producitur. Ita *Dominicani*, *Salmanticenses*, non pauci *Scotistæ*.

B) *Augustinianorum systema.* Admittunt gratiam *ab intrinseco* efficacem, rejiciunt tamen præmotionem physicam et, ejus loco, admittunt præmotionem *moralem*, quæ in quadam cælesti delectatione consistit, per quam Deus nos ad bonum allicit. Gratia est *sufficiens*, quando nobis conceditur gradus delectationis cælestis, quo concupiscentiam vincere possimus; est *efficax*, quando delectatio cælestis tanta est, ut *certo* et infallibiliter, *non tamen necessario*, concupiscentia vincatur.

938. **C**) *Argumenta* pro utroque systemate :

a) Juxta *Scripturam :* 1) homo nihil habet ex quo gloriari possit : "Quid autem habes quod non accepisti?[1]" atqui si gratiæ efficacitas ex consensu oriretur, homo aliquid haberet ex quo gloriari posset. 2) "Deus operatur in nobis *velle* et perficere[2]". **b**) Juxta *S. Augustinum*[3], "certum est nos velle cum volumus, sed ille (Deus) facit ut velimus bonum... ille facit ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati". **c**) Præterea, actio sequitur esse; sed est de essentia cujuslibet *entis* creati ut procedat et quidem immediate et ex integro a divina causalitate; ergo est de essentia omnis *actionis* creatæ, sive naturalis sive supernaturalis, sive necessariæ sive liberæ, quod procedat a Deo immediate et ex integro. Quomodo autem actio nostra possit simul ex nobis libere procedere et ex *motione*, seu rectiùs, præmotione divina, hoc fugit intellectus nostri imbecillitatem; sed difficultas explicandi *naturam* alicujus rei non est ratio rejiciendi hujus rei *existentiam* aliunde probatam.

[1] *I Cor.*, IV, 7. — [2] *Philip.*, II, 13.
[3] *De grat. et lib. arb.*, XVI, 32.

3° SYSTEMA SORBONICO-ALPHONSIANUM.

939. Hoc systema, a quibusdam *Sorbonicis doctoribus*[1] inchoatum et expolitum a *S. Alphonso*[2], duplicem gratiam agnoscit, unam ad opera *difficiliora*, alteram ad *faciliora*. **a**) Ad opera *difficiliora*, requiritur gratia *ab intrinseco* et *absolute* efficax, ea nempe quæ *ex se* infallibiliter voluntatem in bonum trahat. Ejus autem efficacia non ex ejus entitate physica oritur, sed ex ejus perfecta adaptatione et *congruitate interna*. **b**) Ad opera *faciliora*, præsertim orationem, non requiritur nisi gratia *communis* seu *sufficiens*, quæ, etsi *in se* et *ab intrinseco* efficax, non est talis *absolute* et *quoad omnes*, sed ita voluntatem sollicitat ut hæc aliquando ei consentiat et aliquando resistat.

940. *Conclusio.* In praxi, non licet sententiam Molinistarum condemnare ut pelagianam, nec Thomistarum opinionem ut jansenianam, ex auctoritate Pauli V finem imponentis Congregationibus *de Auxiliis.* Igitur, in re tam difficili, quisque libere sententiam amplectatur quam dogmati catholico magis consentaneam putat, quin tamen oppositam theologica censura inurat.

CAPUT III.

De Merito.

Dicendum superest de *merito*, quod est veluti *fructus*, a gratia habituali et actuali productus : de ejus *natura* et *conditionibus*, *existentia* et *objecto*.

[1] Ita, v. g., *Isambertus*, *Is. Habert*, *Tournely*.
[2] *Contra hæreticos*, disp. IV, *De modo quo gratia operatur;* HERMANN, *De gratia*, p. 331-501.

Art. I. De natura et conditionibus meriti [1].

941. I. Notio et species. **A**) Meritum *in abstracto* est *jus* ad aliquod præmium, oriens ex opere bono libere facto in obsequium alterius. In *concreto* est ipsum *opus meritorium* ex quo oritur jus ad mercedem.

Opus meritorium *supernaturale*, in *concreto* spectatum, est *opus bonum et supernaturale propter Deum factum, ex quo, posita divina ordinatione, oritur jus ad supernaturalem retributionem.*

B) *Distinguitur :* **a**) meritum *de condigno* quod eam æqualitatem habet cum præmio ut hoc debeatur *ex justitia :* sive ex rigore justitiæ, quale est meritum Christi; sive non ex rigore justitiæ, quale est meritum justi; **b**) meritum de *congruo*, cui debetur præmium non ex justitia, quia deficit æqualitas inter opus et præmium; sed ex *quadam decentia*, attenta Dei liberalitate.

942. II. Conditiones. Ad merendum *de condigno* requiruntur :

A) *Ex parte operantis :* **a**) *status viæ.* 1) Dicit enim Christus : " Venit nox quando nemo potest operari [2] "; quod ita explicat *S. Hieronymus* [3] : " Viventes possunt bona opera perpetrare, mortui vero nihil valent ad id adjicere quod semel secum tulere de via ". 2) Omnino convenit ut tempus probationis finem accipiat in puncto mortis : quamdiu enim anima est conjuncta corpori corruptibili, ex una parte non est capax visionis beatificæ [4], et ex altera est in statu aptissimo ad

[1] *Syn. maj.* n. 254-267; — *Sum theol.*, 1a 2æ, q. 114.
[2] *Joan.*, IX, 4; cf. *Eccles.*, IX, 10; XI, 3; *Luc.*, XVI, 22; *II Cor.*, V, 10. — [3] *In Eccles.*, IX, 4.
[4] Excepto tamen miraculo (Cf. *Sum. theol.*, 2a 2æ, q. 175, a. 3.)

merendum, quia integrum esse et operari habet, et in miseriis hujus vitæ opportunitatem decertandi et merendi invenit.

b) *Status gratiæ sanctificantis :* 1) dicit enim Christus : " Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis [1] "; 2) *Trident.* declarat hominem *justificatum* bonis operibus vere mereri [2] : 3) repugnat sane aliquem mereri de condigno apud Deum, quando aliunde est inimicus Dei et dignus pœna æterna; ceterum, absque gratia habituali non esset proportio inter opus et præmium supernaturale.

943. **B**) *Ex parte operis :* **a**) *libertas* tum *a coactione* tum *a necessitate.* De fide. Hæc enim propositio Jansenianorum damnata est ut *hæretica :* " Ad merendum vel demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione [3] "; repugnat enim aliquem remunerari aut puniri pro actibus quorum non est dominus. Non requiritur tamen libertas ab obligatione legis; immo, præceptum, ceteris paribus, auget meritum, operi addendo meritum obedientiæ.

b) *Bonitas moralis* seu honestas ex parte objecti, finis et circumstantiarum : nam opus malum, nedum possit remunerari, est evidenter pœna dignum; opus autem indifferens, si aliquod sit in individuo, ex se nihil meretur aut demeretur.

c) *Supernaturalitas :* 1) ratione *principii*, eo sensu quod fieri debeat *sub influxu gratiæ habitualis*, ut proportionem habeat ad finem supernaturalem juxta omnes; et etiam *gratiæ actualis*,

[1] *Joan.*, XV, 4; cf. *I Cor.*, XIII, 3.
[2] Sess. VI, can. 32, *D. B.*, 842; cf. *D. B.*, 1002, 1012, 1015.
[3] *D. B.*, 1094.

juxta probabiliorem sententiam, quia gratia sanctificans et virtutes infusæ nos *directe non movent ad actum*, ideoque gratia actuali indigemus ut ad actum supernaturalem moveamur.

2) Ratione *finis*, eo sensu quod opus referatur ad Deum, et quidem sub influxu, saltem *virtuali*, caritatis, ut probabilius docent *Thomistæ* : etenim, ut actus alicujus virtutis sit vitæ æternæ meritorius, debet a gratia habituali procedere et a caritate quæ sola refert operationem nostram ad Deum finem ultimum supernaturalem. Relatio autem virtualis sufficit, quia est vera relatio, et sub ejus influxu bene agimus in statu gratiæ et caritatis : tunc enim agimus voluntate et quidem gratia et caritate informata : melius est, juxta omnes, *sæpe* actiones nostras ex motivo caritatis Deo actualiter offerre.

944. C) *Ex parte Dei.* Theologi *communiter* ac *certo* docent *requiri positivam Dei ordinationem seu promissionem.* — *S. Jacobus* ait [1] : " Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ quam *repromisit* Deus diligentibus se ". *Trident.* declarat [2] : " Proponenda est vita æterna (bene operantibus)... tanquam *merces* ex ipsius *Dei promissione* bonis ipsorum operibus et meritis *fideliter reddenda* ". Aliunde opus hominis, etiam bonum et supernaturale, non potest, seclusa Dei ordinatione, homini jus conferre ad bonum divinum neque in Deo obligationem ad illud concedendum : Deus non est proprie debitor hominis, sed, posita divina ordinatione, *sibi ipsi* debet hanc ordinationem implere. Et hoc convenit quia dignus est operarius mercede sua, et decet ut virtus felicitatem consequatur.

[1] *Jac.*, I, 12. — [2] Sess. VI, cap. 16, *D. B.*, 809.

945. Corollarium. Quædam *circumstantiæ meritum augent* : 1° ex parte *operis* : **a)** major *excellentia* actus, quæ desumitur tum ex *objecto* : v. g., actus caritatis objective melior est actu humilitatis ; tum ex *quantitate* operis, v. g., in casu eleemosynæ ; tum ex ejus *difficultate* : sic magis meritorium est gravi quam levi tentationi resistere ; **b)** *longa duratio*, nam, ceteris paribus, magis meretur quis precando per horam quam per quadrantem.

2° Præcipue ex parte *operantis* : **a)** perfectior *habitualis* dispositio, nempe : 1) *major gradus gratiæ* sanctificantis, saltem probabilius ; 2) *major conjunctio cum Christo* : " Qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum [1] " ; **b)** perfectior *actualis* dispositio, nempe : 1) *intensitas* seu fervor ; 2) *finis* operantis nobilior.

946. Conditiones ad meritum de congruo. Eædem requiruntur, si excipias statum gratiæ habitualis et ordinationem divinam : hæc tamen ordinatio requiritur pro merito de *congruo infallibili.*

ART. II. DE EXISTENTIA MERITI [2].

947. Thesis : *Justi bona opera, debitis vestita conditionibus, vere merentur augmentum gratiæ et vitam æternam.* De fide ex *Trident.* [3] contra Protestantes : " Si quis dixerit hominis justificati bona opera ita esse *dona Dei*, ut non sint etiam *bona ipsius justificati merita*, aut ipsum justificatum bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam et J. Christi meritum, cujus vivum membrum est, fiunt, non *vere mereri* augmentum gratiæ, vitam æternam, et ipsius vitæ æternæ, si tamen in gratia Dei decesserit, consecutionem, atque etiam gloriæ augmentum, A. S. "

Prob. **a)** *S. Paulus*, loquens de mercede sibi aliisque sanctis reservata in cælis, dicit : " Bonum certamen certavi,... in reliquo reposita est mihi *corona justitiæ* quam reddet mihi Dominus in illa

[1] *Joan.*, XV, 15.
[2] *Syn. maj.*, n. 268-273. *Sum. theol.*, 1ª 2æ, q. 114, a. 3-10.
[3] Sess. VI, can. 32 ; *D. B.*, 842.

die *justus judex* [1] ". Corona autem *justitiæ justo judicio* concessa supponit in coronato jus ac verum meritum. Idem significant Scripturæ verba passim adhibita, nempe *merces, remuneratio, retributio* [2].

b) *Rat.* In ordine naturali aliquod præmium homini debetur pro bonis operibus. Atqui ordo supernaturalis, nedum ordinem naturalem destruat, eum potius perficit. Ergo in hoc ordine omnino decet opera nostra supernaturale meritum obtinere.

ART. III. DE OBJECTO MERITI [3].

I. Objectum meriti de condigno.

948. Justus non potest mereri de condigno *pro aliis;* cum ex se meritum sit quid omnino *personale.* Nunc declaremus quid *pro nobis* mereri de condigno *valeamus, vel non possimus.*

I. *Quid de condigno pro nobis mereri valeamus?*

949. 1° Quoad gratiam habitualem. De fide est justum mereri posse *augmentum gratiæ habitualis,* e *Trident.* [4] : " Si quis (enim) dixerit ipsum justificatum... non *vere* mereri augmentum gratiæ,... A. S. " Illud enim cadit sub merito de condigno, ad quod ordinatio et motio gratiæ se extendit; motio autem alicujus moventis non solùm se extendit ad ultimum terminum motus, sed etiam ad totum progressum in motu; sed progressus in motu ad vitam æternam est secundum augmentum caritatis gratiæ in vita præsenti [5].

[1] *II Tim.*, IV, 7; cf. *I Cor.*, IX, 24 sq.
[2] *Matth.*, V, 12; *Hebr.*, X, 35; *Coloss.*, III, 24.
[3] *Syn. maj.*, n. 274-284. — [4] Sess. VI, can. 32; *D. B.*, 842.
[5] *Sum. theol.*, 1ª 2æ, q. 114, a. 8.

2° Quoad gratias actuales, *communiter asseritur hominem justum posse mereri de condigno gratias actuales sufficientes;* etenim justus de condigno potest mereri vitam æternam (n. 947); ergo eodem modo mereri potest media necessaria ad illam, ac proinde gratias actuales sufficientes, quæ sunt *medium absolute necessarium* ad salutem.

950. 3° Quoad gloriam. *De fide est hominem justum vere mereri posse gloriam,* et *augmentum* gloriæ. Id enim aperte declaratur a *Trident.* [1] : " Si quis dixerit ipsum justificatum non vere mereri... vitam æternam, et *ipsius vitæ æternæ,* si tamen in gratia decesserit, *consecutionem* atque etiam *gloriæ augmentum,* A. S. " — Communiter affirmatur *primum gloriæ gradum* de condigno mereri actu quo primam gratiam habitualem accipimus : " talis (enim) operatio est quidem meritoria, sed non gratiæ quæ jam habetur, sed gloriæ quæ nondum habetur [2] ".

II. *Quid de condigno mereri non possimus.*

951. 1° Quoad gratiam habitualem. A) *Peccator non potest, etiam sub influxu gratiæ actualis, mereri primam gratiam habitualem seu justificationem.* Nam dicit Apostolus de justificatione : " Justificati *gratis* per *gratiam* ipsius [3] ". Quæ verba explicans *Tridentinum* [4] ait : " Gratis justificari dicimur, quia nihil eorum quæ *justificationem præcedunt,* sive fides, sive opera, ipsam *justificationis gratiam promeretur* ".

Insuper ad meritum de condigno requiritur gratia habitualis; atqui talis gratia non existit in peccatore. Ergo.

[1] *D. B.*, 842. — [2] *Sum. theol.*, 1ª 2æ, q. 112, a. 2, ad 1.
[3] *Rom.*, III, 24. — [4] Sess. VI, cap. 8, *D. B.*, 801.

B) *Justus non potest de condigno sibi mereri reparationem post lapsum.* Certum. Dicitur enim: "Si autem averterit se justus a justitia sua et fecerit iniquitatem... omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur[1]"; immo, juxta *Thomistas*, hoc mereri nequit de congruo, licet alii non pauci contradicant, inter quos *Suarez*. Quidquid est, justus orare potest, ut, si cadat, resurgat, et sic per modum impetrationis suam reparationem consequi[2].

C) *Justus non potest sibi mereri de condigno perseverantiam finalem.* Etenim nulla promissio hac de re invenitur in Scriptura aut Traditione; sed e contra dicitur: "Qui se existimat stare, videat ne cadat". Aliunde si homo posset sibi mereri hanc perseverantiam, jam non esset proprie in statu probationis.

2° **Quoad grat. actuales.** **a**) Homo non potest mereri *primam gratiam actualem*, quæ est omnino gratuita. **b**) Certum est etiam *justum non posse mereri pro se de condigno gratiam efficacem præcise qua talem.* Hæc enim nullibi promittitur in Scriptura tanquam infallibiliter danda. **c**) Certum est pariter justum non posse sibi de condigno mereri *gratias gratis datas*.

II. Objectum meriti de congruo.

Dicemus: de merito *peccatoris* et de merito *justi*.

I. *Quid sibi mereri possit peccator.*

952. **A**) *Peccator, sub influxu gratiæ actualis agens, potest de congruo sibi mereri gratias actuales ad justificationem proxime disponentes.* Certum est e *consensu omnium theologorum*. Omnes enim conditiones ad meritum de congruo recensitæ,

[1] *Ezech.*, XVIII, 24. — [2] *Sum. theol.*, 1ª 2æ, q. 114, a. 7.

tunc inveniri possunt. Decet enim ut qui bene utitur gratia sibi data uberiores gratias a Deo accipiat.

B) *Peccator contritus de congruo meretur justificationem.* Omnino *congruum* est ut Deus, infinite misericors, suam restituat amicitiam ei qui jam toto corde diligit Deum.

II. *Quid justus mereri possit de congruo.*

953. Justus potest aliquid mereri de congruo *pro se* et pro *aliis*. **A**) *Pro se* potest: **a**) probabiliter sibi mereri *reparationem post lapsum*, quando merita præcedentia fuerunt *insignia*; **b**) potest de congruo fallibili sibi mereri *perseverantiam finalem*, juxta illud S. Augustini[1]: "Supplicibus precibus emereri potest"; **c**) potest mereri de congruo *bona temporalia*: nam Christus ait[2]: "Quærite primum regnum Dei... et hæc omnia adjicientur vobis".

954. **B**) *Pro aliis. Justus potest mereri de congruo pro aliis omnes gratias, etiam primam gratiam actualem.* Dicit enim *S. Jacobus*[3]: "Orate pro invicem ut salvemini". Quæ verba communiter intelliguntur de orationis vi etiam meritoria. Revera pie creditur S. Stephanum Pauli conversionem, S. Monicam Augustini conversionem de congruo meruisse. Et merito; nam, ut ait *S. Thomas*[4], "quia homo in gratia constitutus implet Dei voluntatem, *congruum est* secundum amicitiæ proportionem ut Deus impleat hominis voluntatem in salvatione alterius."

[1] *De dono persever.*, cap. 5, n. 10. — [2] *Matth.*, VI, 33. — [3] *Jac.*, V, 17. — [4] *Sum. theol.*, 1ª 2æ, q. 114, a. 6.

TRACTATUS XII.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

Credo in Spiritum Sanctum,
Dominum et vivificantem.

Gratia per *signa sensibilia* quæ *sacramenta* dicuntur, in animas nostras *præcipue* infunditur. Agemus primum *de sacramentis in genere :* scilicet de eorum *natura*, *existentia*, *institutore*, *elementis constitutivis*, *efficacia*, *ministro* et *subjecto*.

CAPUT I.

De natura sacramentorum [1].

955. I. Notio. A) Quoad *nomen*. — Venit a μυστήριον græca voce quæ aliquid *sacri* designat. In *Script.* tria præsertim significat : 1) *secretum* [2], 2) *mysterium* fidei nostræ [3], v. g. Incarnationis mysterium; 3) *signum* sensibile *alicujus rei sacræ et arcanæ;* ita matrimonium christianum a *S. Paulo* dicitur "*sacramentum magnum in Christo et Ecclesia*".

B) *Quoad rem.* **a)** Sacramentum *generice* sumptum definitur : *Signum sensibile a Deo stabiliter institutum ad significandam gratiam et aliquam sanctitatem conferendam.* **b)** Sacramentum

[1] *Syn. maj.*, n. 289-297; *Sum. theol.*, 3 p., q. 60, a. 1, 2.
[2] *Tob.*, XII, 7.
[3] *I Tim.*, III, 16.

N. Legis est *signum sensibile* [1], *a Christo permanenter institutum, ad gratiam sanctificantem significandam et conferendam.* Tria igitur ad sacr. N. Legis requiruntur : *signum sensibile; gratiæ productivum ; a Christo permanenter institutum.*

956. C) *Discrimen inter sacramenta Antiquæ et Novæ Legis.* Ratione : **a)** *institutionis*, sacramenta vetera a Deo, sacramenta nova a *Christo, Deo-homine*, instituta sunt. **b)** Priora erant *demonstrativa* sanctitatis legalis et *prænuntiativa* gratiæ per Christum conferendæ; dum posteriora sunt *rememorativa* passionis Christi, *demonstrativa* gratiæ collatæ, *prognostica* gloriæ. **c)** Priora causabant tantum sanctitatem legalem; dum posteriora gratiam internam dignis conferunt : et hoc est præcipuum discrimen.

957. II. Sacramentorum convenientia. *Sacramentorum institutio omnino convenit* ex parte *Dei et Christi*, ex parte *Ecclesiæ et hominis.* Contra Protestantes liberales et Rationalistas.

1° *Ex parte Dei* cujus *attributa* manifestantur : 1) *sapientia*, quæ hominibus ad *sensibilia* pronis *sensibilia* remedia præbet; 2) *bonitas* quæ vitam divinam largitur per media tam *simplicia* et *efficacia;* 3) *omnipotentia*, quæ gratiam alligare potuit egenis et infirmis elementis. 2° Ex parte *Christi :* sicut Verbum in infirmitate carnis visum est ut nos divinitatis suæ faceret participes, ita nos deificat per media visibilia et infirma. 3° Nam homo, spiritu et corpore constans, ad spiritualia per sensibilia convenienter perducitur; usu sacramentorum apte exercetur et proficit in vita deiformi.

[1] Triplicis generis signa distinguuntur : *naturalia*, quæ *ex se* aliquid aliud significant, sicut fumus ex se ignem indicat; *arbitraria*, quæ nonnisi *ex conventione* aliquid determinatum significant, sicut olivæ ramus est pacis symbolum; *mixta*, quæ partim ex se, partim ex positiva institutione aliquid designant. Jamvero sacramenta sunt signa *mixta;* v. g., ablutio in baptismo *ex se* internæ ablutionis similitudinem gerit, sed nonnisi ex *divina institutione* signum est efficax internæ mundationis.

CAPUT II.

De Existentia Sacramentorum[1].

I. *De sacramentis ante Christum* [2].

958. Triplex fuit status hominis ante Christum : Status *innocentiæ, legis naturæ, legis scriptæ.* In *primo*, nullum fuit sacramentum : ita communiter.

In *secundo*, certum est fuisse aliquod *remedium* pro parvulis contra peccatum originale : constat ex auctoritate Patrum et theologorum ; secus enim Deus non vellet sincere hominis salutem. De *natura* hujus remedii tacet revelatio. Num fuerint alia sacramenta incertum est.

Sub lege mosaica : **A**) Certum est fuisse *quædam sacramenta :* C. *Florent.* et *Trident.* explicite de his loquuntur. Præcipua sunt : circumcisio, esus agni pascalis, expiationes, pontificis consecratio.

959. B) *De modo quo suum effectum producebant :* 1° *quoad adultos :* **a**) *Non producebant gratiam ex opere operato :* vocantur "infirma et egena elementa [3]"; et *Decret. ad Armenos dicit :* "Antiquæ legis sacramenta *gratiam non causabant*, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant".

b) *Producebant gratiam ex opere operantis, scilicet directe fidem, contritionem, caritatem, etc., excitando, et mediantibus illis dispositionibus, gratiam operando.*

2° *Quoad parvulos. Circumcisio*, vel remedium *naturæ* gratiam parvulis vere conferebat *ex fide Ecclesiæ in Mediatorem.*

Juxta S. Thomam, hoc sacramentum erat signum *protestativum fidei* in Christum venturum ex parte *Ecclesiæ*, et, mediante hac protestatione, gratiam conferebat intuitu meritorum Christi.

[1] *Syn. maj.*, n. 298-325.
[2] *Sum. theol.*, 3 p., q. 61, a. 2-3. — [3] *Galat.*, IV, 9.

II. *De existentia septem sacramentorum in Nova Lege.*

Duo sunt declaranda : *septenarius* sacramentorum *numerus* et *ordo* inter sacramenta.

I. De septenario sacramentorum numero.

Contra *Protestantes*, quorum plerique duo tantum sacramenta, Baptismum et Cœnam, admittunt, statuitur :

960. Thesis : *Septem sunt Sacramenta N. Legis, nec plura, nec pauciora.* De fide ex *Trident. :* "Si quis dixerit sacramenta N. legis non fuisse omnia a Jesu Christo D. N. instituta; aut *esse plura vel pauciora quam septem*, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Ex. Unctionem, Ordinem et Matrimonium; aut etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie sacramentum, A. S.[1]".

Prob. **A**) *Script.* Septem commemorat ritus sacros gratiæ productivos, quos merito Traditio catholica sacramenta appellavit : Christus enim septem ritus sacramentales instituit explicite aut implicite, ut videbitur pro singulis sacramentis.

B) *Tradit. :* 1) *Præscriptionis argumento.* Ex documentis inconcussis et *adversariorum* confessione constat, tempore quo Novatores prodierunt, sæc. XVI, dogma de septem sacramentorum existentia per plura sæcula jàm creditum fuisse, non solùm in Ecclesia Romana, sed etiam tùm apud Græcos schismaticos, tùm apud Nestorianos et Monophysitas. Atqui, attenta hostilitate schismaticorum orientalium adversùs Ecclesiam Romanam, satis evincitur hanc communem conspi-

[1] Sess. VII, can. 1; *D. B.*, 844.

rationem non fuisse ortam post sæc. IX, quo Græci ab Ecclesia Romana secesserunt, nec post sæc. V, quo Nestoriani ac Monophysitæ a vera fide defecerunt; aliunde talis consensus omnium Ecclesiarum in re dogmatica, ad praxim quotidianam pertinente, quinto sæculo ubique vigens, non potuit per innovationem induci, sed ab Apostolis ipsis originem ducit; nam, per quatuor priora sæcula notum est et Episcopos et fideles fuisse apostolicarum traditionum tenacissimos. 2) *Arg. theologico.* Unanimis consensus omnium theologorum, pastorum et fidelium, immo totius Ecclesiæ in synodis coadunatæ, per plura sæcula, de re simul dogmatica et morali, ad praxim quotidianam pertinente, est infallibile criterium veritatis propter infallibilitatem Ecclesiæ. Atqui a sæc. XII exeunte, omnes theologi omnium scholarum docuerunt *septem et septem tantum esse sacramenta gratiæ productiva*, tanquam *veritatem certam*, immo ut *dogma fidei christianæ.* Ergo septenarius sacramentorum numerus est vere dogma catholicum.

C) *Arg. convenientiæ.* S. Thomas[1] convenientiam exponit e conformitate vitæ spiritualis cum naturali. Etenim in vita spirituali, sicut in vita corporali, septem sunt præsertim necessaria, quinque ad perfectionem individui, duo ad societatis perfectionem. Ad perfectionem *individui* requiritur : **a**) ut nascatur, quod spiritualiter fit per Baptismum; **b**) ut crescat et roboretur, quod fit spiritualiter per Confirmationem; **c**) ut nutriatur, quod in vita spirituali per Eucharistiam obtinetur; **d**) ut sanetur ab infirmitatibus, quod spiritualiter fit per Pœnitentiam; **e**) ut, post morbum, recuperet pristinam valetudinem, quod in vita spirituali producitur per Extr. Unctionem, quæ peccati reliquias abstergit. Ad perfectionem *societatis* requiritur : **a**) potestas regendi multitudinem, cui respondet Ordo; **b**) propagatio generis humani, quæ in ordine spirituali per Matrimonium sanctificatur.

[1] *Sum. theol.*, 3, q. 65, a. 3.

II. De ordine inter septem sacramenta.

961. **A**) Ratione *dignitatis*, definivit *Trident.*[1] sacramenta non esse inter se paria, sed aliud esse alio dignius. **a**) Juxta *S. Thomam*, *Eucharistia* aliis sacramentis præcellit : Christum enim vere continet, ad ipsam alia sacramenta ordinantur, et in ipsa consummantur. **b**) Quoad *cetera sacramenta* hic ordo admittitur : Ordo, Confirmatio, Baptismus; Extrema Unctio, Pœnitentia, Matrimonium.

B) Ratione *necessitatis*, declarat *Trident.*[2] sacramenta esse ad salutem necessaria aut valde utilia : " Si quis dixerit sacramenta N. Legis non esse ad salutem necessaria sed superflua, et sine eis aut eorum voto, per solam fidem homines a Deo gratiam justificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, A. S. "

Ita *Ordo* et *Matrimonium* non pro singulis, sed pro societate spirituali et temporali necessaria sunt. — Inter alia sacramenta, 1) duo sunt *simpliciter* necessaria, saltem in voto ; *Baptismus*, omnibus absolute; *Pœnitentia* autem iis qui, post Baptismum, mortaliter peccaverunt; 2) alia vero sunt necessaria *secundum quid*, nempe Confirmatio, Eucharistia, Extrema Unctio, cum salus sine his, licet difficilius, obtineri valeat.

CAPUT III.

De auctore seu institutore sacramentorum[3].

962. Prænotiones. Causa efficiens ea est quæ *per suam actionem* aliquid vere operatur ad effectum. **a**) Hæc est *principalis* vel *instrumentalis :* prior *virtute sibi propria* et *effectui proportionata* effectum producit; posterior ad effectum concurrit non virtute propria, sed *virtute a causa principali accepta*, sicut calamus est causa instrumentalis scripturæ et scriptor causa principalis.

[1] Sess. VII, can. 3; *D. B.*, 846. — [2] Sess. VII, can. 4; *D. B.*, 847.
[3] *Syn. maj.*, n. 326-342.

Causa *instrumentalis*, quando est creatura rationalis, dicitur *ministerialis*.

b) Utraque causa est *physica* vel *moralis* : 1) prior effectum producit *actione reali* et *physica*, 2) altera seu *moralis* ad effectum concurrit motione *morali*, v. g., suasione vel imperio aut aliquo contractu.

Doctrina certa. **a**) Deus solus, i. e., tota Trinitas est *causa efficiens principalis* sacramentorum. **b**) Christus autem est causa *efficiens ministerialis primaria*, quatenus relate ad sacramenta potestatem habet *excellentiæ*. **c**) Sub Christo Ecclesia est sacramentorum causa *efficiens ministerialis secundaria*, et cum ea ministri ab ea deputati.

Dicendum igitur : de *Deo* sacramentorum *principali* auctore et de *Christo homine* quatenus est causa *ministerialis primaria*.

I. *De Deo principali sacramentorum auctore.*

963. Thesis : *Solus Deus est auctor principalis sacramentorum N. Legis.* Certum. Nam solus Deus producere potest essentiales sacramentorum effectus : *gratiam*, quæ est participatio vitæ divinæ, et *characterem*, qui est participatio sacerdotii Christi.

II. *De Christo sacramentorum auctore*[1].

Christus ut homo ea instituit *potestate ministeriali primaria* seu *excellentiæ*, quæ in quatuor consistit : sacramenta *vim suam habent a passione Christi; ministrantur ejus nomine*, seu virtute; Christus ipse ea instituit et potest, absque ritu sacramentali, gratiam producere.

964. 1° **Thesis :** *Christus vere instituit omnia et singula N. Legis sacramenta.* Contra Protestantes et Modernistas.

[1] *Sum. theol.*, 3, q. 64, a. 1-4.

De fide ex *Trident.*[1] : " Si quis dixerit sacramenta N. Legis non fuisse *omnia a Jesu Christo Domino nostro instituta*, A. S. " Ergo de fide est omnia sacramenta vere fuisse a Christo instituta, *saltem mediate.* — Et hoc constat : **a**) *Script.*, ubi de singulis sacramentis; **b**) *Tradit.* : Patres omnia sacramenta recensent ut a Christo instituta; **c**) Revera neque Apostoli, neque Ecclesia, sed Christus solus potuit alicui signo sensibili gratiam adnectere.

965. 2° **Modus institutionis.** — **a**) Christus potuit sacramenta instituere : *mediate* dando Apostolis aut Ecclesiæ potestatem instituendi signa sensibilia quibus Deus gratiam adnecteret; *immediate* seu per se ipsum determinando pro unoquoque sacramento gratiam propriam et signum sensibile.

b) Hanc determinationem signi sacramentalis Christus facere potuit dupliciter : *in genere*, præcipiendo adhibendum esse aliquod signum ad gratiam significandam et producendam *aptum*, sed Ecclesiæ relinquendo potestatem hoc eligendi signum; *in specie etiam infima*, determinando *ipsum signum* adhibendum, imposita lege eo semper utendi.

966. A) Thesis : *Christus immediate instituit septem sacramenta N. Legis.* Certum.

a) Infertur e *Trident.* jam citato : nam quæ immediate instituuntur ab Ecclesia et *mediate* tantum a Christo, non dicuntur a Christo institui, v. g., jejunium. **b**) Præterea *Trident.* satis manifeste docet quod Christus immediate et per se instituerit sacramentum Extremæ Unctionis, cùm hujus sacramenti institutionem soli Christo adscribat, ejus autem promulgationem seu commendationem tantùm S. Jacobo. Sed de solius Extremæ Unctionis institutione ambigebant scholastici. **c**) *Rat. convenientiæ*[2] confirmatur : siquidem *decebat* ut Christus ipse sacramenta immediate institueret : 1) ut melius appareret solum Christum

[1] Sess. VII, can. 1; *D. B.*, 844.
[2] Quæ *peremptoria* non est : non enim repugnat meram creaturam instituere sacramenta, cùm possit ex commissione Dei gratiam instrumentaliter conferre et exinde designare signa practica hujus gratiæ.

nostrum esse Redemptorem, et sacramenta totam virtutem suam ex ejus meritis desumere; 2) ne homines spem ponerent in homine qui sacramenta instituisset, et ne schismata orirentur, sicut olim exorta sunt inter Corinthios.

Conclusio. Christus ut *Deus*, vi et auctoritate propria, est *causa principalis* omnium sacramentorum, cum Patre et Spiritu Sancto.

Ut *homo*, Christus ea instituit 1) ut causa *meritoria*, quatenus suis actibus gratiam meruit quæ per sacramenta distribuitur; 2) ut causa *instrumentalis*, quatenus ejus humanitas *instrumentum* fuit quo Deus usus est ad sacramenta instituenda.

B) Determinatio materiæ et formæ in genere an in specie?

967. Quæstio est utrum Christus immediate instituit sacramenta *in genere* an *in specie?* — **a**) *Certum est* Christum determinavisse in specie materiam et formam Baptismi et Eucharistiæ; hoc sufficienter constat ex Scriptura et Traditione omnium Ecclesiarum. — **b**) Sed *controvertitur* num idem dicendum sit de ceteris sacramentis, et præsertim de Confirmatione, Extr. Unctione et Ordine.

968. 1) *Prior sententia.* Juxta *Suarezium*, *S. Ligorium*, *C. Lépicier*, omnium sacramentorum materia et forma in *specie aut in individuo* determinatæ sunt a Christo, quia Ecclesia nil potest circa sacramentorum substantiam.

969. 2) *Posterior sententia.* Juxta *Salmanticenses*, *Billot*, aliosque, Christus nonnisi *in genere* determinavit materiam et formam quorumdam sacramentorum. Nam si materiæ et formæ a Christo in specie fuissent determinatæ, *semper* et *ubique eædem* mansissent. Atqui mutationes essentiales factæ fuerunt, ut historia constat.

CAPUT IV.

De elementis constitutivis seu materia et forma Sacramentorum [1].

970. 1° **Notio.** **A**) Signum sacramentale constat *rebus* et *verbis*. *Res* designat sive *substantiam materialem*, ut aquam, sive *actionem sensibilem*, ut ablutionem, unctionem. Nomine *verbi* intelligitur ordinarie verbum *ore* prolatum, sed etiam *gestus* verbo æquivalens. Quod duplex elementum a Scholasticis vocatum est *materia et forma*, ex quadam analogia cum corporibus physicis.

B) *Materia* est elementum signi sacramentalis cujus significatio aliqua determinatione indiget quæ per formam inducitur. Materia potest esse: **a**) *remota* vel *proxima*, prior est res ipsa sensibilis in se considerata, ut aqua in Baptismo; posterior est rei usus seu applicatio, v. g., ablutio in Baptismo. **b**) *Essentialis* vel *integrans*; prior ad sacramenti essentiam pertinet, ut contritio; posterior ad sacramenti integritatem pertinet, ut satisfactio in re.

C) *Forma* est elementum signi sacramentalis cujus significatio materiam ad rationem sacramenti *determinat* eique vim sanctificandi confert; v. g., in Baptismo verba : " Ego te baptizo ".

971. 2° **Existentia. Thesis :** *Omnia N. Legis Sacramenta, in suo sensibili elemento spectata, essentialiter constant rebus et verbis quæ convenienter dicuntur materia et forma sacramentorum.* Certum.

---

[1] *Syn. maj.*, n. 343-347; *Sum. theol.*, 3 p., q. 60, a. 5-8.

Prob. 1ª pars : sacramenta constant rebus et verbis. **a**) *Script.* constat sacramentalia signa illo duplici elemento constitui : v. g., in Baptismo, Eucharistia, Extrema Unctione : **b**) S. Augustinus dicit de Baptismo [1] : " Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum ". **c**) Confirmatur *rat. convenientiæ* : convenit sacramenta rebus et verbis constare : 1) ex parte *Christi*, qui est Verbum sensibili carni unitum et exinde apte repræsentatur per res sensibiles verbis conjunctas; 2) ex parte *hominis*, qui, cùm *anima* et *corpore* constituatur, convenienter sanctificatur per medium constans verbo quod ab anima creditur et re sensibili corpus attingente.

Prob. 2ª pars : res et verba convenienter materia et forma sacramentorum dicuntur. **a**) Hoc aperte declarat *Decret. ad Armenos* [2] : " Hæc omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet *rebus tanquam materia*, et *verbis tanquam forma*, et persona ministri sacramentum conferentis cum intentione faciendi quod Ecclesia facit; quorum si aliquod desit, sacramentum non perficitur ". *Trident.* [3] statuit etiam sacramentum Pænitentiæ a Baptismo differre, inter alia " *materia et forma quibus sacramenti* essentia perficitur ". **b**) Convenienter *res* assimilantur *materiæ* et *verba formæ;* nam, sicut in corporibus, materia est elementum *determinabile* et forma elementum *determinans*, et ex utroque exsurgit aliquid *unum;* ita in sacramentis, *res* determinatione indigent, ideoque merito *materia* dicuntur; *verba* autem hanc determinationem præbent, ideoque *forma* vocantur; et ex unione rerum et verborum fit *unum* sacramentale signum.

[1] *In Joan.*, tract. 80, n. 3; *P. L.*, XXXV, 1840.
[2] *D. B.*, 695.
[3] Sess. XIV, cap. 2, *D. B.*, 895.

CAPUT V.

De Sacramentorum efficacia.

Omnia producunt *gratiam*, *tria tantum characterem* imprimunt.

ART. I. DE GRATIA PER SACRAMENTA COLLATA [1].

De hac gratia quatuor inquiruntur : utrum et *quomodo* producatur; ejus *qualitas*, *quantitas* et *reviviscentia*.

I. *Utrum et quomodo sacramenta suum producunt effectum* [2].

972. 1° Status quæstionis. A) *Errores.* Protestantes hanc efficaciam plus minusve rejiciunt.

a) Juxta *Lutherum*, verba in sacramentis adhibita sunt simul *concionatoria*, quia fidem in cordibus excitant, et *promissoria* quatenus divinas promissiones continent. **b**) Juxta *Calvinum*, sacramenta sunt *sigilla promissionum Dei*, quibus fiducia nostra excitatur efficacius quam solis verbis. **c**) *Zwingliani*, *Sociniani*, et *Unitarii* contendunt sacramenta esse tantum signa seu ceremonias quibus fideles se Christo obligant ejusque militiæ nomen dant. **d**) *Modernistæ* tandem contendunt sacramenta nihil aliud præstare nisi in mentem renovare præsentiam Creatoris semper beneficam [3].

973. B) *Doctrina catholica. Trident.* definivit sacramenta N. L. 1) *continere* gratiam quam significant; 2) gratiam ipsam *conferre non ponentibus obicem;* 3) eam producere ex *opere operato.* 1) Gratiam *continent*, et ita non sunt tantum signa *externæ professionis christianæ* vel *justitiæ jam acquisitæ;* 2) gratiam *conferunt non ponentibus obicem.* 3) Gratiam producunt *ex opere operato. Opus operantis* est opus prout bonum et meritorium est ex parte

[1] *Syn. maj.*, n. 363-391. — [2] *Sum. theol.*, 3 p., q. 62.
[3] Decret. *Lamentabili*, prop. 41, *D. B.*, 2041.

subjecti recipientis vel *ministri;* dum *opus operatum* est ipsum *sacramentale signum.* Proinde, juxta *Trident.*, gratia causatur per *ipsum signum sacramentale valide ministratum secundum institutionem Christi*, seu ex virtute quæ *signo sacramentali inest ex divina institutione.*

974. *Doctrina catholica.* 2° **Thesis :** *Sacramenta Novæ Legis gratiam sanctificantem conferunt ex opere operato omnibus obicem non ponentibus*, seu aliis verbis sunt *causæ instrumentales gratiæ.*

De fide *ex Trident.*[1] : " Si quis dixerit sacramenta N. Legis non continere gratiam quam significant, aut *gratiam* ipsam *non ponentibus obicem non conferre*, quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ vel justitiæ, et notæ quædam christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, A. S." " Si quis dixerit per ipsa N. Legis sacramenta *ex opere operato non conferri gratiam*, sed solam fidem divinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, A. S."

Prob. **A)** *Script.* : " Nisi quis renatus fuerit *ex* aqua et Spiritu Sancto non potest introire in regnum Dei[2] "; " Admoneo te ut resuscites gratiam, quæ est in te *per* impositionem manuum mearum[3] ".

Ibi declaratur gratiam conferri *per* sacramenta et *ex* sacramentis; atqui particulæ "*per* et *ex*", significant gratiam a *sacramentis ipsis* produci seu *ex opere operato;* ipsa sacramenta esse gratiæ causam non principalem, nec dispositivam ex parte subjecti, sed instrumentalem.

B) *Tradit.* **a)** *Patrum testimoniis :* 1) Patres secundi et tertii sæculi docent baptismo vere peccata remitti et baptizatum sanctificari. 2) Contra S. Cyprianum et rebaptizantes, qui volebant baptizatos in hæresi rebaptizari, *S. Stephanus* decrevit nihil esse innovandum, sed baptismum ab hæreticis rite collatum validum esse, ita supponens efficaciam sacramenti non pendere a fide aut sanctitate ministri. 3) Contra Donatistas, qui contendebant ministrum hæreticum vel indignum non posse valide baptismum vel ordines conferre, *S. Augustinus* demonstravit *baptismum et ordines valide conferri independenter a ministri dispositionibus*, et rem ita concludit : " Non eorum meritis a quibus ministratur, nec eorum quibus ministratur, sed propria sanctitate atque veritate propter eum a quo institutus est, male utentibus ad perniciem, bene utentibus ad salutem proficit ". 4) Ad rem explicitius declarandam, jam a sæc. XII° adhibitum est vocabulum *ex opere operato*, non ad excludendas interiores subjecti dispositiones, sed ad significandum gratiam conferri *vi ipsius sacramenti* iis qui recte sunt dispositi.

[1] Sess. VII, can. 6, 8; *D. B.*, 849, 851.
[2] *Joan.*, III, 5. — [3] *II Tim.*, I, 6.

b) *Ecclesiæ praxi.* Semper, in Ecclesia, baptizati sunt *infantes et amentes;* atqui si sacramenta gratiam ex opere operato non conferunt, sed solum fidem excitant, talis baptismus omnino invalidus est ac inutilis, cùm neque infantes, neque amentes fidei actus sint capaces.

975. 3° Controversia de sacramentorum causalitate.

Juxta *omnes*, sacramenta vere conferunt gratiam instrumentaliter; sed *controvertitur de modo quo virtus hujus causæ instrumentalis* (i. e. sacramenti) gratiam producat. Tres sunt præcipuæ theoriæ.

A) *De causalitate morali.* Multi, duce *de Lugo*, docent sacramenta vere cooperari ad gratiæ productionem, per modum *causæ instrumentalis moralis tantum*, quatenus directe agunt *in Deum*, quem suo *intrinseco valore* efficaciter, licet moraliter, movent ut gratiam conferat. Sacramenta enim moraliter sunt *actiones Christi*, ideoque inæstimabilis pretii, ita ut *non* sint *mere conditio sine qua non*, sed vera causa moralis, et comparari *nummo aureo* qui, suo intrinseco valore, vendentem movet ad mercem tradendam. Et sic probatur : 1) nihil amplius deduci potest ex textibus Scripturæ et Traditionis quam moralis causalitas; 2) aliunde difficile concipitur quomodo signum mere sensibile possit physice continere et transmittere spiritualem gratiam; 3) insuper modus operandi sequitur esse; jamvero sacramenta sunt morale compositum; ergo moraliter operantur. — Quæ sententia vere probabilis est, sed non videtur veram causalitatem sacramentorum salvare.

B) *De causalitate physica.* Juxta *Thomistas*, *Suarez*, aliosque, sacramenta sunt causa *physica* gratiæ, in quantum ex influxu Dei gratiam ipsam conferunt, ac proinde sunt veluti canales per quos physice et realiter gratia in animam nostram transit. Verba enim *Scripturæ*, nempe particulæ *ex* et *per*, et *Patrum* comparationes, de causalitate physica melius intelliguntur; insuper juxta *Tridentinum*, sacramenta sunt causa gratiæ *instrumentalis*, et *continent* gratiam.

C) *De causalitate dispositiva intentionali.* Juxta *L. Billot*, causalitas sacramentorum est quidem vera et *instrumentalis*, sed *dispositiva* et *intentionalis*. Videlicet sacramenta ut *vera instrumenta* aliquid producunt in anima suscipientis, quod est *dispositio* seu *titulus appellans gratiam*, non quidem per modum meriti, sed titulus *ex opere operato* impressus et exigens, quantum in se est, gratiæ infusionem. Hic autem titulus, secundum se et in quantum a ritu externo efficienter causatur, *non* est qualitas *physica*, sed aliquid *intentionale*, quo *intellectus ordinatio* theoretice manifestatur et practice imponitur. Unde sacramentum est causa sicuti sunt causa jurisdictionis episcopalis verba a Summo Pontifice in Consistorio prolata. Quæ verba sunt *causa ipsius rei* significatæ, cum inserviant ad imponendam *ordinationem* intellectus Pontificis. — Hæc theoria probabilitate non caret; nam conformis est naturæ signi sacramentalis, veram ejus causalitatem instrumentalem servat, et reviviscentiam sacramentorum sat feliciter explicat.

Tres igitur opiniones expositæ, salvo dogmate catholico, admitti possunt; *thomistica* tamen, etsi difficilis intellectu, conformior nobis videtur verbis Patrum et Conciliorum.

II. *De qualitate gratiæ per sacramenta collatæ.*

Gratia a sacramentis producta est : gratia *sanctificans* seu *communis* quæ etiam extra sacramenta datur, et gratia *sacramentalis*, quæ tantum per sacramenta confertur.

976. 1° De Gratia sanctificante. Gratia sanctificans a sacramentis collata *prima* dicitur quando non habenti datur; *secunda* quando jam *habenti primam* confertur, ideoque est primæ gratiæ augmentum.

A) *Per se*, id est, ex *primaria* et *directa* institutione Christi : **a)** Duo sacramenta, *Baptismus* et *Pænitentia*, *primam gratiam per se conferunt*, ideoque vocantur sacramenta *mortuorum* quia spiritualiter mortuos vivificant. Hæc enim directe ad remittendum originale vel actuale peccatum mortale instituta sunt; atqui illa peccata non remittuntur nisi per gratiam primam.

b) *Quinque alia sacramenta* per se *secundam gratiam conferunt*, et vocantur sacramenta *vivorum;* ii enim soli qui spirituali vita jam fruuntur ad ea accedere possunt, quia vitam supernaturalem supponunt et adaugent.

B) *Per accidens*, id est, ex secundaria et indirecta institutione Christi. **a)** *Sacramenta mortuorum* gratiam secundam *per accidens producunt*, quando suscipiens primam gratiam jam possidet.

Certum; nam sacramenta omnibus non ponentibus obicem gratiam conferunt; sed, in casu, subjectum accipit gratiam, non primam, quam jam habet, sed secundam.

b) *Sacramenta vivorum possunt etiam* per accidens *gratiam primam producere*, quando peccator *bona fide* se esse justificatum credit, et *attritus* recipit unum ex vivorum sacramentis. — Quæ sententia non est quidem certa, sed *probabilior* et *communior* inter Theologos. Immo *Extrema Unctio* non solum *per accidens*, sed etiam ex *secundario fine* institutionis, mortalia remittit, quando impossibile est Pænitentiam accipere.

977. 2° De Gratia sacramentali. **A)** *Existentia. Singula N. Legis sacramenta producunt gratiam propriam, quæ sacramentalis vocatur.* Certum. **a)** Etenim sacramenta producunt id quod significant; atqui unumquodque significat specialem effectum spiritualem; utpote pro speciali fine obtinendo institutum. Nam, ex *Decreto ad Armenos*, singula sacramenta *speciales* omnino *fines*

habent : "Horum quinque prima ad spiritualem uniuscujusque hominis in seipso perfectionem, duo ultima ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationemque ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur; per Confirmationem augemur in gratia et roboramur in fide; renati autem et roborati, nutrimur divinæ Eucharistiæ alimonia, etc."; ergo sacramenta diversos gratiæ effectus producunt, seu gratiam sacramentalem.

B) *Natura.* Gratia hæc **a**) juxta communem ac veram sententiam, est *ipsamet gratia habitualis*, cum *jure ad speciales gratias actuales* fini proprio singulorum sacramentorum respondentes. Et probabilius gratiæ communi addit *principium* aliquod *intrinsecum* et *permanens* quod est fundamentum juris ad gratias actuales et consistit in *speciali vigore* ad proprium finem sacramenti obtinendum.

III. *De quantitate gratiæ a sacramentis collatæ.*

978. Thesis I^a^ : *Sacramenta specie diversa ex se inæqualem gratiam conferunt.* Probabilius. De fide est ex *Trident.* [1], sacramenta non esse paria, sed alia aliis digniora : "Si quis dixerit hæc septem sacramenta ita esse inter se paria ut nulla ratione aliud alio sit dignius, A. S." Atqui causa nobilior ex se nobiliorem effectum producit. — Sed quonam gradu differant quoad gratiam, incertum est.

979. Thesis II^a^ : *Sacramenta ejusdem speciei per se conferunt æqualem gratiam æqualiter dispositis; inæqualem vero inæqualiter dispositis.* Ita communiter.

a) Ex *Trident.* [2], Deus gratiam confert secundum propriam uniuscujusque dispositionem et cooperationem : "justitiam in nobis recipientes unusquisque suam secundum mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis prout vult, et secundum propriam cujusque dispositionem et cooperationem". **b**) Sacramenta agunt *veluti causæ naturales*, quæ in eisdem circumstantiis eosdem producunt effectus, dum e contra inæquales effectus producunt in

[1] Sess. VII, can. 3; *D. B.*, 846. — [2] Sess. VI, cap. 7; *D. B.*, 799.

subjectis inæqualiter dispositis. **c**) Ad suavem Dei providentiam pertinet ut homines excitentur ad recipienda sacramenta cum maxima devotione et reverentia; atqui ita erit si majorem gratiam in iis qui melius sunt dispositi sacramenta producant. **d**) *Dispositio* quæ gratiam augere potest est imprimis *fervor* habitualis et præsertim actualis; immo, juxta plures, *quantitas gratiæ* sanctificantis.

IV. *De reviviscentia gratiæ per obicem impeditæ.*

980. Aliquando sacramentum est *validum* simul et *informe*, i. e., non producit gratiam propter obicem negativum vel positivum. *Quæritur* num hoc sacramentum possit, remoto obice, gratiam conferre et aliquo modo *reviviscere.* Ad hanc reviviscentiam tria *ex parte sacramenti* requiruntur : 1) ut *valide* ministratum ac receptum fuerit; 2) ut signum sacramentale non amplius existat; 3) ut aliquid. sacramenti in subjecto maneat.

981. 1° Existentia hujus reviviscentiæ.

A) *Baptismus quoad gratiam reviviscit.* Certum. Revera nullum mortale peccatum remittitur nisi per Baptismum vel Pœnitentiam. Unde sic : juxta omnes, existere debet etiam pro eo qui Baptismum ficte recepit, medium obtinendi remissionem originalis peccati; atqui, nisi Baptismus reviviscat quoad gratiam, nullum erit medium; scilicet non novum Baptisma, aut votum illud suscipiendi, cum hoc valide susceptum renovari nequeat; nec Pœnitentiæ sacramentum, quod tollit tantum peccata post baptismum commissa; ergo unicum remanet medium, scilicet reviviscentia gratiæ per obicem impeditæ.

B) *Ordo et Confirmatio reviviscere possunt.* Ita communiter.

Hæc enim sacramenta *characterem* imprimunt, hominemque constituunt in statu a quo recedere nequit, et in quo *speciali indiget gratia*, a qua semper privaretur, si non reviviscerent.

C) *Probabilius* idem dicitur de *Matrimonio* et *Extrema Unctione.*

D) Quoad *Pœnitentiam, controvertitur.* **a**) Multi negant, cum enim tres actus pœnitentis sint materia proxima

sacramenti, vix concipi potest quomodo hoc sacramentum *validum* esse possit et simul *infructuosum*. **b**) Alii affirmant. Juxta ipsos, dantur peccatores qui ita sunt attriti ut doleant de omnibus præteritis, sed non gradu *appretiative* summo, quin tamen sint conscii talis defectus; jamvero ille actus attritionis, utpote sincerus ac bona fide elicitus, sufficit quidem ut *pars integralis* sacramenti, quamvis non sufficiat ut *dispositio* ad consequendam absolutionem a peccato : ergo sacramentum est *validum* quidem, cum in eo omnia essentialia inveniantur, sed *informe*, quia, propter defectum plenæ dispositionis, non producitur gratia; remoto autem obice per attritionem appretiative summam, jam gratia per reviviscentiam sacramenti producetur.

E) *Eucharistia*, juxta communem sententiam, non reviviscit; nam : vel removetur obex antequam species corrumpantur, et tunc sacramentum ipsum suum producit effectum, sed non reviviscit; vel removetur obex jam corruptis speciebus : tunc nil in subjecto manet quod gratiam appellare aut producere valeat.

982. 2° Conditiones illius reviviscentiæ ex parte subjecti.

A) *Pro obice negativo*. Quando obex fuit *negativus* seu *involuntarius*, et nullum aliud mortale peccatum postea fuit commissum, requiritur et sufficit *attritio supernaturalis*. Hoc communiter asseritur pro sacramentis mortuorum, et probabiliter etiam pro vivorum sacramentis; cum enim *obex negativus* nihil aliud sit nisi absentia dispositionis requisitæ removebitur statim ac illa dispositio aderit; atqui attritio supernaturalis est dispositio sufficiens ad sacramenta mortuorum; immo probabilius ad sacramenta vivorum, *per accidens*.

B) *Pro obice positivo*. Quando obex fuit *positivus* seu *voluntarius*, aut aliquod mortale peccatum fuit postea commissum, requiritur absolutio cum attritione, vel contritio perfecta cum voto sacramenti : nam peccatum mortale nonnisi per sacramentum Pænitentiæ aut perfectam contritionem tolli potest.

ART. II. DE CHARACTERE SACRAMENTI [1].

983. 1° Notio. Character (a græca voce χαρακτήρ, quæ idem significat ac figura, signaculum, nota) definitur : *Signum seu signaculum spirituale et indelebile, animæ impressum, quo homines ad divina deputantur et ab aliis distinguuntur.*

984. 2° Existentia.

Thesis : *Tria sacramenta et tria tantum characterem spiritualem imprimunt in anima, scilicet Baptismus, Confirmatio et Ordo.*

De fide ex *Trident.* [2] : " Si quis dixerit *in tribus sacramentis*, Baptismo scilicet, Confirmatione et Ordine, *non imprimi characterem* in anima, hoc est signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt, A. S. " Huic definitioni jam præiverat *Florent.* [3] ubi hæc insuper leguntur : " Reliqua vero quatuor characterem non imprimunt et reiterationem admittunt ".

A) Quod : **a**) insinuatur tantum in quibusdam locis *Script.* : " Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos Deus, qui et *signavit* nos, et dedit *pignus* Spiritus in cordibus nostris [4] "; " In quo et credentes *signati* estis [5] "; **b**) *constat* ex *praxi Ecclesiæ*; nam a temporibus apostolicis semper et ubique creditum est *tria* præfata *sacramenta iterari non posse*, ut constat ex *Concil.* definitionibus [6], ex *Patrum* testimoniis, et ex *historia* ecclesiastica; neque ipsi Rebaptizantes aut Donatistæ id negabant, sed solum putabant ea ab hæreticis valide conferri non posse. Atqui ratio cur iterari nequeant, juxta

[1] *Syn. maj.*, n. 392-404; — *Sum. theol.*, 3 p., q. 63.
[2] Sess. VII, can. 9; *D. B.*, 852. — [3] *D. B.*, 695.
[4] *II Cor.*, I, 11 sq. — [5] *Ephes.*, I, 13; IV, 30.
[6] *C. Constantinop.* I, can. 7. *Sardic.*, can. 48.

Patres, præsertim *S. Augustinum*[1], est quia, præter gratiam, characterem indelebilem conferunt. **c**) Hoc explicite docetur in *Codice*, c. 732.

B) Hujus facti *ratio* est *positiva voluntas* Christi, quæ *in ratione convenientiæ* innititur. Illa enim sacramenta characterem imprimunt quibus deputamur ad statum stabilem in ordine ad cultum divinum. Atqui tribus sacramentis ad talem statum deputamur : nempe *baptismo* ad statum *civis* christiani, *confirmatione* ad statum *militis* Christi, *ordine* ad statum *ministri* Christi, et quidem ad aliquid accipiendum vel faciendum quoad cultum divinum. Per alia autem quatuor talem deputationem non accipimus.

985. 3° Natura.

A) *Non est :* **a**) *mera relatio rationis :* nam talis relatio non potest dici animæ impressa; **b**) nec *relatio realis :* hæc enim supponit reale fundamentum; sed nullum fundamentum ejus assignari potest. **B**) *Est* accidens de genere *qualitatis;* et, *probabilius*, *potentia* supernaturalis et ministerialis aliquid sacrum accipiendi vel agendi, et consequenter quædam participatio sacerdotii Christi, nos configurans Christo Sacerdoti. **C**) Habet specialem connexionem cum gratia quam ex se exigit; et simul ab ea distinguitur ratione dispositionis, dignitatis et temporis.

986. 4° Dotes.

A) *Character sacramentalis est indivisibilis, seu nec augeri, nec minui potest,* nec propter inæqualem subjecti dispositionem, nec propter sacramenti iterationem, nec propter ejusdem variabilem efficacitatem.

B) *De fide est characterem esse perpetuum in hac vita :* nam ex *Trident.*, l. cit., est signum *indelebile.*

Insuper *communiter admittitur characterem esse perpetuum etiam in altera vita;* nam verba *Trident.*

[1] *Epist.* 173, n. 3; 185, n. 23. Cf. POURRAT, op. cit., 205-212.

sunt absoluta, nec ullam indicant restrictionem. Aliunde valde convenit characterem in Beatis remanere ad eorum gloriam, et in damnatis ad illorum ignominiam.

C) *Indelebilitas* ejus in eo consistit ut character *destrui nequeat :* 1) non ex parte *subjecti;* nam anima cui inhæret est immortalis; 2) non ex parte *Dei* qui, de potentia *ordinata*, non potest destruere id quod tamquam signum perpetuum ipse instituit.

CAPUT VI.

De ministro sacramentorum[1].

987. Prænotiones. **a**) *Minister* sacramenti ille est qui conficit aut conficere potest sacramentum. **b**) *Principalis* minister est *Christus-homo*, qui sacramenta instituit, et cujus nomine et auctoritate a ministris secundariis conferuntur. **c**) Minister *secundarius* vel *immediatus* is est qui materiam et formam seu sacramentalem ritum perficit, v. g., qui baptizat vel consecrat. Duplex est : *ordinarius*, qui ad sacramenta ministranda *ex officio* specialiter consecratus vel deputatus est; *extraordinarius* qui ob necessitatem vel peculiare privilegium eadem ministrat.

Hic dicimus tantum de ministri *qualitatibus* generalibus, quæ sunt *fides* et *sanctitas*, necnon *intentio*.

I. *De fide et statu gratiæ in ministro requisitis*[2].

988. 1° Quoad validitatem. *Nec fides, nec sanctitas (seu status gratiæ) requiruntur ad validam sacramentorum administrationem.*

a) *De fide est*, contra *Waldenses, Albigenses, Wicleffum* et quosdam *Protestantes, sanctitatem non requiri* ad validitatem sacramentorum; ait enim

[1] *Syn. maj.*, n. 405-424. — [2] *Sum. theol.*, 3 p., q. 64, a. 5-6.

Trident. : "Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quæ ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere aut conferre sacramenta, A. S.[1]" **b**) *De fide est* pariter *fidem non requiri* ad *validam Baptismi administrationem*, ut constat tum ex praxi et consuetudine Ecclesiæ quam *S. Stephanus Papa* opposuit ipsi S. Cypriano, dicens : "Nihil innovetur nisi quod traditum est[2]"; tum ex *Trident.*[3] : "Si quis dixerit Baptismum qui etiam datur ab hæreticis, in nomine Patris, et Filii et Spiritus S. cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum, A. S." **c**) *Certum est* et *fidei proximum fidem* non esse necessariam ad validam *aliorum* sacramentorum administrationem, excepta tamen Pænitentia, quæ, extra necessitatis extremæ casum, valide non ministratur ab hæretico vitando, *propter jurisdicionis defectum.*

Probatur : **a**) Ex *Patribus* : 1) in primo stadio, ante Agrippinum, vigebat in Ecclesia praxis non rebaptizandi eos qui ab hæreticis debito modo baptizati fuerant. Constat : ex *testimonio S. Stephani*, qui suam decisionem universali firmat consuetudine; ex ipsa *S. Cypriani* confessione, ex tractatu *De Rebaptismate;* 2) in secundo, veritas *obscurari cœpit* tum propter auctoritatem *Tertulliani*, tum propter rationes verisimiles quas proponebat *S. Cyprianus;* in tertio, doctrina catholica *explicite* traditur a Patribus, præsertim a *S. Augustino*, qui hanc doctrinam asserunt et variis comparationibus illustrant; sicut, inquiunt, *semen* sordidis manibus satum, nihilominus fructificat, et *aqua* per canales lapideos, ferreos, aliosve æqualiter irrigat, *sigillumque* regium, sive sit ferreum, sive aureum, regis imaginem imprimit; ita pariter sacramenta valide gratiam causare possunt, etiam si a malo ministro ministrantur.

[1] Sess. VII, c. 12, *D. B.*, 855. — [2] *D. B.*, 46.
[3] Sess. VII, c. 4, *D. B.*, 860.

b) *Ex Ecclesiæ praxi* moraliter unanimi non rebaptizandi eos qui ab hæreticis baptizati erant; atqui praxis moraliter unanimis est in *re fidei* inconcussum veritatis argumentum.

c) Res pendet a voluntate Christi; sed omnino convenit : nam 1) si fides vera, et præsertim status gratiæ requirerentur ad validam sacramentorum administrationem, perpetua dubia et anxietates essent circa validitatem sacramentorum; 2) non repugnat malum ministrum gratiam conferre, cùm sit tantum causa instrumentalis gratiæ, non agens propria virtute, sed virtute causæ principalis.

989. 2° **Quoad liceitatem.** *Ad licitam sacramentorum administrationem ex officio requiritur sub gravi status gratiæ.* Certum. Dico *ex officio;* quod duo importat : ministrum *ad conficienda sacramenta ordinatum, sollemniter ea conficientem.*

a) Etenim *Rituale Rom.* (tit. I, 4) hæc habet : "Etsi sacramenta ab impuris coinquinari non possint... impure tamen et indigne ea ministrantes in æternæ mortis reatum incurrunt". **b**) Minister in statu peccati mortalis gravem injuriam committit erga *Deum*, erga *Christum*, nam Christi personam pariter indigne gerit; erga *sacramenta*, quæ contaminat, quantum in se est.

II. *De intentione in ministro requisita*[1].

990. Prænotiones. A) Notio. Intentio est actus *voluntatis* tendentis in aliquem finem; et sic differt ab *attentione* quæ est actus *intellectus*.

[1] *Sum. theol.*, 3 p., q. 64, a. 8-10.

B) *Species.* **a**) *Rat. finis*, intentio est : 1) vel *jocosa*, qua minister tum externe tum interne simulat sacramenti administrationem ; 2) vel *externa*, qua minister ritum sacramentalem serio perficit, sed non vult ritum *ut sacrum* peragere ; 3) vel *interna*, qua minister vult facere quod facit Ecclesia : ad quod sufficit ut velit ritum sacrum seu religiosum facere ; nec requiritur ut velit facere quod facit Ecclesia Romana, sed quod facit Ecclesia vera, quæcumque sit.

b) *Rat. modi*, intentio est : 1) *actualis*, quando quis, conficiendo sacramentum, *actu* vult illud ministrare ; 2) *virtualis*, quando intentio ante habita, quamvis de ea actu non cogitetur, in aliqua actione vi illius incœpta et continuata perseverat ; 3) *habitualis* ea est quæ licet prius habita, et non retractata, tamen neque actu, neque virtute perseverat, quia minister v. g. ebrius est vel hypnotizatus ; 4) *interpretativa*, ea est quam quis de facto nunquam habuit, sed habiturus esset, si de actione peragenda cogitasset.

c) *Rat. effectus voliti*, intentio est : 1) *absoluta*, quando sacramenti effectus a nulla conditione pendet ; 2) *conditionata*, quando a conditione adimpleta vel adimplenda pendet.

d) *Rat. subjecti*, intentio est : 1) *determinata*, quando voluntas fertur circa certam et definitam personam aut materiam ; 2) *indeterminata*, quando fertur circa materiam aut personas insufficienter determinatas, v. g., absolvo quatuor ex personis præsentibus.

His positis, inquirimus qualis intentio ad sacramentorum *validitatem* requiratur.

991. Thesis Iª : *Ad validitatem sacramentorum requiritur intentio vere interna faciendi quod facit Ecclesia.* De fide ex *Trident.* contra Protestantes [1] : " Si quis dixerit in ministris, dum sacramenta conficiunt et conferunt, *non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia*, A. S." — *Communiter* admittitur contra *Catharinum*, aliosque, *externam intentionem non sufficere.*

Prob. 1ª pars. **a**) Ex *Script.*, sacramentorum administratores sunt ministri Christi et dispensatores mysteriorum Dei [2] ; nec sunt mera instrumenta passiva, sed libero arbitrio prædita ; unde *ad libitum* possunt agere independenter a Christo

[1] Sess. VII, can. 11 ; *D. B.*, 854. — [2] *I Cor.*, XIV, 1.

et nomine proprio, *aut* ut Christi legati et ministri. Jamvero, si habent intentionem *jocandi* aut *ritum mere materialem* agendi, non agunt nomine Christi, sed nihil faciunt nisi actionem ludicram aut profanam.

b) Ex *Traditione.* 1) Ex *Trident.*, ad sacramenti valorem requiritur intentio faciendi quod facit Ecclesia ; atqui Ecclesia certe non intendit jocari ; ergo. 2) Insuper ex *Trident.* de sacr. pænitentiæ, invalida est absolutio data a sacerdote qui animum non habet serio agendi et vere absolvendi [1] : frustra et otiose C. *Florent.* [2] requireret, præter materiam et formam, *intentionem* in ministro, si intentio externa sufficeret.

992. *Prob. 2ª pars :* **a**) Ex damnatione propositionis ab *Alexandro VIII* [3] : " Valet baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo resolvit : non intendo quod facit Ecclesia" ; **b**) Ex *Tridentino* jam citato, definiente requiri intentionem saltem faciendi *quod facit Ecclesia.*

Thesis IIª : *Ad validitatem sacramenti requiritur in ministro intentio saltem virtualis : unde non sufficit interpretativa vel habitualis.*

a) Non requiritur intentio *actualis*, quæ aliquando est moraliter impossibilis sed sufficit *virtualis*, quia hæc vere influit in actum ministrandi sacramenta eumque humanum facit. **b**) Non sufficit *habitualis* vel *interpretativa*, quia neutra in actum influit.

993. Thesis IIIª : *Requiritur ut intentio, si sit conditionata, absolutæ æquivaleat.* Certum.

Intentio conditionata absolutæ æquivalet quando non suspendit effectum sacramenti. — Requiri-

[1] Sess. XIV, cap. 6 ; *D. B.*, 902. — [2] *D. B.*, 695. — [3] *D. B.*, 1318.

tur enim ut effectus *ex opere operato* producatur eo instanti quo forma materiæ applicatur. Itaque intentio debet esse saltem *absolutæ æquivalens;* alioquin significatio formæ non verificaretur.

Jamvero intentio conditionata æquivalet absolutæ, generatim saltem, quando est de *præterito* vel *præsenti*, v. g., si tu non es baptizatus, ego te baptizo: non enim incertum relinquit effectum sacramenti. Si conditio est de *futuro* (v. g., si restitueris intra mensem, ego te absolvo), non æquivalet absolutæ, quia impedit ne forma sacramentalis effectum producat *in præsenti;* conditione autem postea verificata, jam forma præterita nihil valet.

Excipitur *matrimonium* quod sequitur leges contractus, et valet statim ac conditio suspensiva adimpletur. Ex Cod., c. 1092.

"Si vero prudens dubium exsistat num revera vel num valide collata fuerint (sacramenta), sub conditione iterum conferantur [1]".

994. Thesis IVª : *Intentio debet esse determinata ad certam personam, vel ad certam materiam.* Certum.

Etenim volitiones et actiones non feruntur in res abstractas, sed in concretas et singulares : sane impossibile est baptizare personam in genere, consecrare hostiam in genere. Sufficit autem ut intentio dirigatur ad personam præsentem, quæcumque sit.

CAPUT VII.

De subjecto sacramentorum [2].

Conditiones in ipso requisitæ ad sacramenta suscipienda :

995. A) Ad validitatem requiruntur : **a)** *subjectum capax* ea recipiendi; scilicet solus homo

[1] *Codex*, c. 732, § 2. — [2] *Syn. maj.*, n. 439-442.

viator, pro omnibus sacramentis; præterea conditiones speciales necessariæ sunt pro singulis sacramentis. **b)** *Intentio.* 1) *Requiritur in adultis intentio vera recipiendi sacramentum ut rem sacram;* adest *exceptio pro Eucharistia.* Constat ex declaratione *Innocentii III* [1] : "Qui nunquam consentit sed penitus contradicit, nec rem (i. e. gratiam) nec characterem sacramenti suscipit". 2) Ceterum omnino *decet* ut adultus obligationes aut gratiam non suscipiat nisi proprio consensu.

3) *Intentio requisita est diversa pro diversis sacramentis.* 1) Ad *Baptismum* requiritur intentio *saltem habitualis;* quæ *certo* sufficit si *explicita* est, *probabiliter* autem si *implicita.* 2) Ad *Confirmationem*, *Viaticum*, et *Extremam Unctionem* sufficit intentio *habitualis implicita.* 3) Ad *Pœnitentiam* et *Matrimonium* requiritur *virtualis* saltem intentio nec sufficit habitualis. 4) Ad *Ordinem* requiritur saltem intentio *habitualis expressa.*

c) Nullo modo requiritur *attentio* ad validam susceptionem sacramenti, quia ad actum vere humanum sufficit intentio nec requiritur attentio.

996. B) Ad liceitatem. a) Ad licitam et fructuosam receptionem sacramenti *mortuorum* requiritur in adultis saltem *attritio supernaturalis*, quæ ipsa præsupponit actus *fidei*, *spei* et *pœnitentiæ.* Hæc enim sacramenta ad justificationem producendam ordinantur, quæ supponit actus fidei, spei et pænitentiæ. **b)** Ad licitam et fructuosam receptionem sacramentorum *vivorum*, requiritur ex se *status gratiæ :* hæc enim ordinantur ad augendam gratiam, ideoque eam prius exigunt.

[1] *D. B.*, 411.

TRACTATUS XIII.

DE BAPTISMO.

997. Baptismus est omnium sacramentorum *primus* natura, receptionis ordine et necessitate.

A) Notio. Baptismus, (a græca voce Βαπτίζω, immergo, abluo, tingo) idem significat ac immersio vel ablutio. Est " sacramentorum janua ac fundamentum [1] ". Definitur : " *Sacramentum N. Legis a Christo institutum, in quo, per externam aquæ ablutionem, cum invocatione SS. Trinitatis, homo ut discipulus Christi signatur et spiritualiter regeneratur.* Quibus verbis indicantur Baptismi *auctor*, i. e., Christus; *elementa*, i. e., aquæ ablutio et Trinitatis invocatio; duplex *effectus* : character et gratia.

B) Præter Baptismum *aquæ* seu *fluminis* supra definitum; dantur : **a)** Baptismus *desiderii* seu *flaminis*, consistens in actu contritionis perfectæ vel caritatis cum voto sacramenti Baptismi; **b)** Baptismus *sanguinis* consistens in martyrio pro Christo perpesso. Hic agitur de *sacramento Baptismi*, nempe de ejus *institutione*, *effectibus*, *ministro* et *subjecto*.

ART. I. DE INSTITUTIONE BAPTISMI A CHRISTO TANQUAM SACRAMENTI [2].

998. 1° **Thesis I[a] :** *Baptismus aquæ vere institutus fuit a Christo.* De fide ex *Trident.* definiente septem esse sacramenta a Christo instituta, inter quæ Baptismum recenset [1].

[1] *Codex*, c. 737, § 1; cf. c. 737-779; — *Sum. theol.*, 3 p., q. 66-71; — CORBLET, *Hist. dogmat., liturg. et archéol. du sac. de Baptême;* — MGR DUCHESNE, *Origines du culte chrétien.*
[2] *Syn. maj.*, n. 456-460; *Sum. theol.*, 3 p., q. 66, a. 1-2.

Contra : **a)** *Liberales*, juxta quos Christus instituit religionem absque ullo ritu externo; **b)** *Modernistas* docentes Baptismum a communitate christiana adoptatum esse tanquam ritum necessarium, cui professionis christianæ obligationes adnectebantur [2].

Prob. Script. **a)** Ex *Synopticis* Christus ipse Baptismum instituit tanquam ad salutem necessarium : " Euntes ergo docete omnes gentes, *baptizantes* eos in nomine Patris et Filii et Spiritus S... ecce ego vobiscum sum... usque ad consummationem sæculi [3] "; " Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit [4] ". **b)** *Apostoli*, jam a die Pentecostes, Baptismum conferunt tanquam ritum christianæ initiationis ad remissionem peccatorum, et quidem ita essentialem ut ei non suppleat etiam effusio Spiritus Sancti [5]. Atqui hæc intima persuasio non oritur e ritibus judaicis ablutionum, quibus tantum legalis impuritas tollebatur, neque e baptismo S. Joannis a quo explicite distinguitur [6], neque e ritibus paganis a quibus primi christiani abhorrebant; sed ex eo quod Christus ipse, teste S. Joanne [7], necessitatem Baptismi prædicaverat et ritum ipsum instituerat, ut constat ex *Synopticis* supra citatis.

999. 2° **De tempore institutionis,** valde probabiliter dicitur Baptismum saltem inchoate institutum fuisse quando Christus baptizatus est, ejus *efficaciam* a Passione derivare, ejus *necessita-*

[1] Sess. VII, can. 1. *De Sacrament. in genere, D. B.*, n. 844.
[2] Decret. *Lamentabili*, 42, *D. B.*, 2042.
[3] *Matth.*, XXVIII, 19-20. — [4] *Marc.*, XVI, 16.
[5] *Act.*, II, 37-41; IX, 3-18; X, 44, 47.
[6] *Matth.*, III, 11.
[7] *Joan.*, III, 5 : " Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu S., non potest introire in regnum Dei ".

tem universalem privatim Nicodemo declaratam esse, et publice promulgatam post resurrectionem.

1000. 3° **Thesis IIa** : *Baptismus aquæ, a Christo institutus, est proprie dictum sacramentum.* De fide ex *Trident.* supra allegato (n. 960).

Prob. **A**) *Script.* Baptismus omnes habet essentiales conditiones ad sacramentum : 1) *signum sensibile*, in ablutione aquæ et SS. Trinitatis invocatione consistens ; 2) *gratiæ productivum*, cùm ejus receptione regeneremur, salvemur et regnum Dei ingrediamur ; 3) *permanenter institutum* : « Ecce ego vobiscum sum (docentibus et baptizantibus) usque ad consummationem sæculi [1] ".

B) Ex unanimi consensu Patrum et theologorum.

C) *Rat. theol.* Decebat : **a**) ut peccatum originale per ritum sensibilem gratiæ productivum tolleretur, quo homines certiores redderentur de collata sibi gratia ; **b**) ut homines Ecclesiæ visibilis membra fierent per externam initiationem, internæ ipsorum cum Ecclesia unionis figurativam.

Corollarium. *Baptismus Christi a baptismo Joannis differt.* De fide ex *Trident.* [2]. — Differt ratione efficaciæ, durationis, necessitatis et auctoris.

Art. II. De natura Baptismi seu de ejus materia et forma [3].

1001. I. De materia. — Duplex est, remota et proxima.

Thesis Ia : *Omnis et sola aqua vera et naturalis est valida Baptismi materia remota* [4].

[1] *Matth.*, XXVIII, 20. — [2] *D. B.*, 857.
[3] *Syn. maj.*, n. 461-476. — [4] *Sum. theol.*, 3 p., q. 66, a. 3-4.

De fide ex *Trident.* : [1] " Si quis dixerit *aquam veram et naturalem non esse de necessitate Baptismi*, atque ideo verba illa D. N. J. Christi : Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu S., ad metaphoram aliquam detorserit, A. S. " — *Contra* Manichæos et Lutherum.

Prob. **a**) *Script.* : " Nisi quis renatus fuerit *ex aqua...*" ; vocabulum enim " *aqua* " sensu proprio sumi debet, ut apparet ex Baptismo ipsius Christi qui voluit suo contactu sanctificare aquas, eunuchi Candacis reginæ [2], et centurionis Cornelii [3].

b) *Rat. theol.* Aqua est materia conveniens Baptismi : 1) quia est communis ubique terrarum, 2) quia optime significat effectus sacramenti : sua enim *humiditate* lavat et ita figurat ablutionem peccati ; *frigiditate* calorem temperat et ita designat concupiscentiæ mitigationem ; *diaphaneitate* lumen suscipit, et ita figurat luminis fidei susceptionem.

1002. 2° **Thesis IIa** : *Materia proxima Baptismi est ablutio aquæ, quæ valide fieri potest sive per immersionem, sive per infusionem, sive per aspersionem.* Certum.

Prob. **A**) *Est ablutio aquæ.* — **a**) Ex *Script.* et *Tradit.* Baptismus vocatur *lavacrum* regenerationis ; atqui lavacrum est usus aquæ seu ablutio. **b**) *Historice* constat Baptismum semper aliqua ablutione fuisse ministratum. Quod ex Patribus et libris liturgicis patet.

Et in *Codice*, c. 737, § 1, declaratur Baptismum valide non conferri " nisi per *ablutionem* aquæ veræ et naturalis cum præscripta verborum forma ".

1003. B) *Baptismus valide fieri potest per infusionem, immersionem aut aspersionem.* Constat :

[1] Sess. VII, can. 2 ; *D. B.*, 858.
[2] *Act.*, VIII, 27-39.
[3] *Act.*, X, 44-48.

a) *Script. Ex significatione verborum.* Nam vox Βαπτίζω, licet sæpe immersionem designet, quandoque tamen simplicem affusionem vel aspersionem significat. — Vocabulum "λούω", idem significat ac *lavo, abluo,* ideoque non necessario immersionem supponit.

b) *Tradit.:* 1) Ex Patrum scriptis et conciliorum decretis colligitur Baptismum quandoque per *infusionem* licite fuisse ministratum : v. g. ægrotantibus *(clinicis)* in lecto decumbentibus. Id constat præsertim ex Διδαχη (circa finem primi sæc.) : "Si non habeas aquam fluentem, in alia aqua baptiza; si non potes in frigida, in calida baptiza. Si neutram habeas (ad immergendum), effunde in caput ter aquam in nomine Patris et Filii et Spiritus S.[1]". Etsi igitur ritus immersionis prioribus sæculis quoad adultos prævaluit, ritus infusionis ut validus existimabatur. Ratio autem propter quam postea frequentior hic evasit, est quia facilius et securius adhibetur præsertim in frigidis regionibus, et decentiæ magis consulit. 2) Ex *Codice,* c. 758.

In praxi attendantur hæc *Codicis* verba[2] : "Licet Baptisma conferri valide *possit* aut per *infusionem* aquæ, aut per *immersionem,* aut per *aspersionem,* primus tamen vel secundus modus, aut mixtus ex utroque, qui magis sit in usu, retineatur, secundum probatos diversorum Ecclesiarum rituales libros."

1004. II. De Forma. 1° Juxta *Rituale R.* et *Decret. ad Armenos* hæc est forma adhibenda : "Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii et Spiritus S." sine *Amen* in fine. — *Græci* autem dicunt : "*Baptizatur* (non autem, ut quidam putarunt, baptizetur) N. servus Christi in nomine Patris, etc... Amen". — Utraque forma est legitima e *Florentino.*

[1] VII, JOURNEL, 4 et n. 462 et 463 *Indic. theol.*
[2] *Codex,* 758.

1005. 2° Thesis. *Forma Baptismi essentialis tria exprimere debet :* 1) *distinctam invocationem trium personarum,* 2) *actum abluentis,* 3) *subjectum et ministrum.* Certum.

a) *Prob. Tradit.* 1) quoad *distinctam invocationem Trinitatis.* In *Didaché* legitur : "Baptizate in nomine Patris, et Filii et Spiritus S." Ita Patres. — 2) Quoad tria in thesi notata : Hæc constant ex canonibus Hippolyti, qui dant formam Baptismi hodiernam; ex decretis Alexandri III[1] († 1181) et Alexandri VIII († 1691)[2].

b) In libro *Actuum,*[3] legitur quosdam *in nomine J. Christi* baptizatos fuisse : exinde nonnulli, inter quos S. Beda, P. Lombardus, Cajetanus, putarunt validum esse Baptismum in nomine Jesu collatum. *Communis* tamen sententia contrarium tenet, et præfata Actuum verba duplici modo explicantur : 1) alii, cum *S. Thoma*[4], censent Apostolos per *specialem dispensationem* valide baptizasse in nomine Christi, ut ejus nomen sic honorabile redderetur. 2) Alii vero *communius* putant baptizare *in nomine Jesu* nihil aliud significare nisi baptizare *auctoritate Christi,* vel *Christi Baptismum* conferre, per oppositionem ad Joannis baptismum.

ART. III. DE EJUS EFFECTIBUS[5].

Duplex est Baptismus effectus : *character* et *gratia.*

1006. I. De Charactere. Jam probavimus *existentiam* characteris baptismalis (n. 984); quinam vero sint ejus *effectus formales* declaremus oportet.

a) Per hunc characterem *homo unitur Christo, sicut membrum capiti,* id est, *configuratur* Christo sacerdoti, *spiritualiter signatur* ut ejus *subditus,* et Christo *incorporatur* sicut membrum capiti; **b**) *fit*

[1] *D. B.,* 398. — [2] *D. B.,* 1317. — [3] *Act.,* II, 38; X, 48.
[4] *Sum. theol.,* 3, q. 66, a. 6, ad 1. — [5] *Syn. maj.,* n. 477-488.

civis Ecclesiæ (*Codex*, c. 87), cujus auctoritate securius gubernatur et ad beatitudinem æternam dirigitur; **c**) *fit idoneus ad cetera sacramenta suscipienda et alia Ecclesiæ bona.* Ideo Baptismus vocatur " janua vitæ spiritualis ". — *Codex*, c. 737, § 1.

1007. II. De gratia Baptismi [1]. Thesis. *Gratia sacramentalis Baptismi est gratia regenerativa, qua plene remittuntur omnia peccata pœnæque peccatis debitæ.* De fide ex *Trident.* [2] : " Si quis per Jesu Christi Domini nostri gratiam quæ in Baptismate confertur, *reatum originalis peccati remitti negat;* aut etiam asserit non tolli totum id quod *veram et propriam peccati rationem* habet; sed illud dicit tantum *radi*, aut *non imputari*, A. S."

Declaratur. a) Gratia Baptismi vocatur *regenerativa*, i. e., *veluti nova nativitas spiritualis :* per *lavacrum regenerationis* accipimus *primum esse et vivere supernaturale :* et hæc est vere propria Baptismo. **b**) Hæc regeneratio fit per *infusionem gratiæ habitualis*, *virtutum* et *donorum*. Vitam igitur novam accipimus, deiformem ac similem vitæ ipsius Christi. **c**) Eodem instanti delentur *omnia peccata*, sive *originale*, sive *actualia antea* commissa, immo et *pœna temporalis* istis peccatis debita : hæc plena remissio peccatorum et pœnarum est pariter vere *propria* huic sacramento.

1008. *Prob.* **A**) *Script.* *S. Petrus* expresse neo-conversis declarat : " Pænitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum in *remissionem peccatorum* [3] "; item Ananias S. Paulo dicit : " Exsurge et baptizare, et *ablue peccata tua* [4] ". Quæ verba sunt omnino generalia et applicantur omni peccato sive originali sive actuali. *S. Paulus* asserit per Baptismum : 1) nos *sepeliri in mortem*, ut quomodo Christus surrexit a mortuis, ita et nos *in novitate vitæ* ambulemus [5]. Quæ

[1] *Sum. theol.*, 3, q. 69. — [2] Sess. V, can. 5; *D. B.*, 792.
[3] *Act.*, II, 38. — [4] *Act.*, XXII, 16. — [5] *Rom.*, VI, 4.

vivide duo exprimunt, nempe *remissionem peccati et novæ vitæ infusionem;* 2) *exspoliare veterem hominem* cum actibus suis, et *induere novum*, qui secundum Deum creatus est in *justitia et sanctitate veritatis* [1]; 3) salvos fieri per *lavacrum regenerationis* et *renovationis* Spiritus S. [2].

B) *Tradit.* **a**) ex symbolo *Nicæno :* " Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum "; **b**) ex *Decreto ad Armenos :* (Baptismi) " effectus est remissio omnis culpæ originalis et actualis, omnis quoque pœnæ "; **c**) ex *Trident. :* " In renatis nihil odit Deus..., ita ut nihil prorsus eos ab ingressu cæli remoretur "; **d**) ex *praxi Ecclesiæ*, quæ nunquam pænitentiam imponit neo-baptizatis.

C) *Rat. convenientiæ.* Conveniens erat homini, cùm Christo incorporatur per Baptismum, applicari totam virtutem satisfactionum Christi; atqui tales satisfactiones vim habent tollendi non solum omnem culpam, sed etiam omnem pœnam.

1009. Corollaria. A) Baptismus non aufert vitæ præsentis pœnalitates, ut dolores, mortem, ignorantiam, concupiscentiam : quod quotidiana experientia constat.

Et quidem *convenienter.* Decet enim christianos Christo Capiti suo patienti compati conformes fieri per has pœnalitates et per multa certamina coronam gloriæ mereri; nec suscipere Baptismum et Ecclesiam ingredi ad pœnalitates vitandas, sed ad gratiam et gloriam obtinendam.

B) In Baptismo suscipitur obligatio novam vitam ducendi in Christo, et datur jus ad gratias actuales ad hanc obligationem implendam.

C) In Baptismo fit veluti *contractus inter Deum et homines.* **a**) Ex una parte Deus infundit vitam spiritualem, promittendo omnia media necessaria ad eam servandam et augendam. **b**) Ex altera parte, baptizatus 1) abnegat Satanam, ejusque pompas et opera, i. e., peccata et peccati occasiones; 2) suscipit obligationem christiane vivendi, Christi vestigia sequendo; 3) et profitetur obedientiam

[1] *Galat.*, III, 27-29; *Coloss.*, III, 9-10; *Ephes.*, IV, 24.
[2] *Tit.*, III, 5.

Ecclesiæ, ejusque pastoribus, præsertim vero R. Pontifici, qui est Christi vicarius.

D) Et ideo Baptismus regni cælestis januam aperit.

Art. IV. De ejus Ministro [1].

1010. *Valide* Baptismus "potest a quovis ministrari, servata debita materia, forma et intentione" (*Codex*, c. 742, § 1) — Quoad *liceitatem* distinguendum est inter Baptismum *sollemnem* et *privatum :* Cum ministratur, servatis omnibus ritibus liturgicis appellatur *sollemnis;* secus, *privatus* dicitur.

1011. **I. De ministro Baptismi sollemnis.** Duplex est : *ordinarius* et *extraordinarius.*

1° Minister *ordinarius* **a**) ratione *ordinis* est omnis et solus sacerdos. Constat ex *Florentino* et *Codice*, c. 738 : "Minister ordinarius Baptismi sollemnis est sacerdos"; **b**) ratione *jurisdictionis :* Baptismi collatio "reservatur parocho, vel alii sacerdoti de ejusdem parochi vel Ordinarii licentia" (*Codex*, 738, § 1; 739-740).

2° Minister *extraordinarius* est diaconus. Ita *Codex* [2] : "*Extraordinarius* Baptismi sollemnis *minister* est *diaconus;* qui tamen sua potestate ne utatur sine loci Ordinarii vel parochi licentia justa de causa concedenda, quæ, ubi necessitas urgeat, legitime præsumitur".

1012. **II. De ministro Baptismi privati.** *In casu necessitatis, quilibet homo, ratione utens, etiam licite baptizare potest.* Certum est : **a**) declaratione *Lateran. IV*, cap. Firmiter [3], *Florent.* [4] et ex *Codice*, c. 742, § 1; **b**) *praxi Ecclesiæ :* sæpe sæpius Baptismus a laicis in casu necessitatis collatus

[1] *Syn. maj.*, n. 489-494; *Sum. theol.*, 3 p., q. 67; *Codex*, 738-744.
[2] *Codex*, 741. — [3] *D. B.*, 430.
[4] *D. B.*, 696; cf. *Codex*, 742.

fuit, Patribus [1] approbantibus; **c**) aliunde convenit Baptismum, utpote necessarium ad salutem, facile ministrari posse, et proinde ab omnibus.

Art. V. De ejus Subjecto [2].

"*Subjectum capax* Baptismi est omnis et solus homo viator, nondum baptizatus" (*Codex*, c. 745 § 1).

Dicemus : de *necessitate* Baptismi aquæ et de *mediis* quibus suppletur.

I. *De necessitate Baptismi aquæ* [3].

1013. 1° **Errores.** **a**) *Pelagiani*, qui peccatum originale negabant, eo ipso asserebant Baptismum ad ejus deletionem non esse necessarium. **b**) *Albigenses* docebant esse necessarium tantum baptismum spiritualem. **c**) *Calvinistæ* et *Wiclefistæ* contendebant Baptismum necessarium esse necessitate *præcepti*, non autem *medii*. **d**) Protestantes *liberales* docent fidem sufficere sine susceptione Baptismi. **e**) *Modernistæ* Baptismi necessitatem ex sola lege ecclesiastica ortam esse asserunt.

1014. 2° **Thesis Iª** : *Baptismus aquæ, post promulgatum Evangelium, necessarius est necessitate medii in re vel in voto.*

De fide est quoad *adultos* [4], ex *Trident.* [5] : "Si quis dixerit Baptismum liberum esse, hoc est non necessarium ad salutem, A. S." : quæ verba explicat *Trident.* ipsum declarans [6] justificationem "post Evangelium promulgatum, sine lavacro regenerationis, aut ejus voto, fieri non (posse)..." Certum est quoad *infantes*, ubicumque saltem lex evangelica fuit sufficienter promulgata.

[1] Journel, n. 468, 469 *Indic. theol.*
[2] *Syn. maj.*, n. 495-518; *Codex*, 745-754.
[3] *Sum. theol.*, 3, q. 68, a. 1 sq.
[4] "*Adulti* autem censentur, qui *rationis usu fruuntur*, idque satis est ut suo quisque animi motu Baptismum petat et ad illum admittatur". *Codex*, 745, § 2, 2.
[5] Sess. VII, can. 5 de Bapt., *D. B.*, 861.
[6] Sess. VI, cap. 4, *D. B.*, 796.

Prob. **A)** *Script.* *Christus* dicit [1] : " Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu S., non potest introire in regnum Dei ". Hæc verba, sensu *traditionali* intellecta, non merum præceptum enuntiant, sed declarant Baptismum necessarium esse ut *medium ad finem* : sicut enim nativitas est medium ut quis vita naturali vivere incipiat, ita spiritualis regeneratio per baptismum satis aperte exhibetur ut medium necessarium ad vitam supernaturalem.

B) *Tradit.* **a)** Ex disceptatione contra *Pelagianos* qui ideo damnati sunt quia parvulos sine Baptismo salutem consequi docebant; **b)** ex *praxi* tum adultos tum parvulos baptizandi, statim ac periculum mortis instabat, ne forte, ait *S. Siricius* [2], " si negato desiderantibus fonte salutari, exiens unusquisque de sæculo et regnum perdat et vitam "; **c)** ex *Codice*, c. 737 : " Baptismus, sacramentorum janua ac fundamentum, omnibus in re vel in voto necessarius ad salutem ".

C) *Rat. theol.* Nemo salvari potest, ob peccatum originale, nisi Christo incorporetur qui nos a peccato liberavit; atqui, sub N. Lege, nullus Christo incorporatur nisi per Baptismum, juxta illud S. Pauli : " Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis [3] ".

1015. 3° Thesis IIa : *Baptismus aquæ omnibus necessarius est necessitate præcepti divini.* De fide ex *Trident.* jam citato, et e *magisterio ordinario*. *Constat* : ex præcepto Christi omnes gentes baptizandi; e *Codice*, c. 737; e *Rituali;* ex obligatione Ecclesiam ingrediendi et salutem consequendi.

[1] *Joan.*, III, 5.
[2] *Epist. ad Himer.*, c. 2.
[3] *Galat.*, III, 27.

1016. Corollarium. *Baptismus etiam infantibus necessarius est.* Proinde *infantes valide ac licite baptizari possunt et debent.*

De fide est contra *Waldenses* et *Anabaptistas*, quibus adhærent hodierni *Baptistæ*, ut constat ex *Trident.* [1] : " Si quis dixerit parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo, inter fideles computandos non esse,... A. S. "

Prob. : **a)** *Verbis Christi* : " Nisi quis renatus fuerit... ", quæ omnes, ideoque ipsos infantes, complectuntur. Unde Apostoli aliquando baptizabant *totam domum* [2], id est, familiam, proindeque etiam infantes. **b)** *Ecclesiæ praxi* quam testatur *S. Augustinus* : " Hoc Ecclesia semper habuit, semper tenuit, hoc a majorum fide percepit, hoc usque in finem perseveranter custodit [3] ". **c)** *Rat. theol.* : 1) parvuli in Adamo peccarunt et indigent per Baptismum in Christo regenerari; 2) *convenit* parvulos baptizari, ut a pueritia, gratia et virtutibus infusis imbuti, connaturalius vitæ christianæ documenta, simul ac adolescunt, percipiant et servent.

1017. Nec dicatur cum *Erasmo ita libertatem parvulorum violari;* nam in Baptismo : **a)** non imponuntur nisi obligationes quas infans ipse tenetur accipere statim ac rationis usum attingit; **b)** conferuntur jura ac commoda summi momenti et pretii. Ita qui nascitur in aliqua regione ex parentibus jura civium possidentibus, eo ipso acquirit jura et obligationes civium quin violetur ejus libertas.

II. *De mediis quibus suppletur Baptismus aquæ.*

1° De baptismo sanguinis seu martyrio.

1018. A) Notio : a) Martyrium proprie dictum est *perpessio mortis vel cruciatus ex se mortiferi*,

[1] Sess. VII, can. 13, *D. B.*, 869. — [2] *Act.*, XVI, 33; *I Cor.*, I, 16.
[3] *Serm.* 176, n. 2. — Origenes jam asserebat praxim infantes baptizandi esse apostolicam (*In Rom.*, V, 9, homil. 6a, *P. G.*, XIV, 1047).

ob catholicam fidem vel aliam virtutem christianam, et quidem patienter tolerata, si agitur *de adultis*. **b**) Ut martyrium adultos justificare possit, quædam dispositiones *internæ* requiruntur : *supernaturalis attritio* et *votum* saltem implicitum Baptismi. **c**) Martyrium remittit *culpam* et *pœnam*, non autem imprimit characterem; unde si martyr lethaliter vulneratus superviveret, baptizari deberet.

1019. B) Thesis : *Martyrium supplet Baptismi vices quoad remissionem culpæ et pœnæ, tum in adultis tum in parvulis.*

Prob. **a**) *Script.* : *Christus* enim absolute promisit *salutem* iis omnibus qui nomen ejus confiterentur coram hominibus, aut qui animam suam propter Evangelium perderent : " Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam [1] ".

b) *Tradit.* Ex *praxi Ecclesiæ*, quæ tanquam Sanctos honorat *ratione ipsius martyrii*, Innocentes pro Christo interfectos, aliosque infantes pro fide occisos; necnon adultos etiam qui, nondum baptizati, martyrium susceperunt (v. g., S. Emerentianam) : quod explicari nequit nisi martyrium de se et excellenter etiam parvulos sanctificet.

c) *Ratione conv.* Baptismus aquæ ideo virtutem habet peccata delendi, quia nos in similitudinem mortis Christi configurat; atqui per martyrium, tum adulti, tum parvuli perfectius Christi morti configurantur.

1020. Modus quo operatur. Martyrium suos producit effectus, scilicet remissionem culpæ et pœnæ etiam temporalis, quasi ex *opere operato*. *Certum* est pro *infantibus*, quia incapaces sunt cujuscumque dispositionis, nec possunt justificari ex opere operantis. *Communiter* admittitur pro *adultis*; nam Ecclesia non orat pro martyribus; atqui, si martyrium operaretur solum ex opere operantis, orandum esset pro eis.

[1] *Matth.*, X, 39.

2° DE BAPTISMO FLAMINIS SEU PERFECTÆ CARITATIS.

1021. Thesis : *Contritio aut caritas perfecta, cum voto saltem implicito Baptismi, supplet vices Baptismi aquæ quoad remissionem peccatorum.* Certum.

Explicatur : **a**) Votum Baptismi implicitum includitur, v. g., in generali proposito omnia Dei præcepta adimplendi. *Certo* sufficit in eo qui Baptismi legem invincibiliter ignorat; item, *valde probabiliter* in eo qui Baptismi necessitatem novit.

b) Caritas perfecta, cum Baptismi voto, *remittit* quidem *peccatum originale et peccata actualia*, ac proinde gratiam sanctificantem infundit; sed baptismalem characterem non imprimit, nec ex se remittit totam pœnam temporalem peccato debitam; unde remanet obligatio Baptismum aquæ, data opportunitate, recipiendi.

Prob. : **A**) *Script.* *Christus*, etiam post sancitam necessitatem Baptismi aquæ, absolute promisit gratiam sanctificantem ideoque remissionem peccatorum concedere iis omnibus qui caritatem perfectam haberent : " Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum... Si quis diligit me... ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus [1] " : hujusmodi enim Dei dilectio, habitatio, mansio supponit gratiam sanctificantem.

B) *Tradit.*, quam sic authentice contrahit *Trident.* [2] : " Post Evangelium promulgatum sine lavacro regenerationis aut ejus voto fieri non potest (translatio in statum gratiæ) ".

[1] *Joan.*, XIV, 21-23.
[2] Sess. VI, c. 4, *D. B.*, 796.

C) *Rat. theol.* Ex dictis, Baptismus aquæ est quidem necessarius necessitate medii, sed solum extrinsece, ex positiva Dei voluntate; atqui quod est necessarium solum extrinsece potest per aliud suppleri, et conveniens omnino erat ut suppleretur per caritatem aut perfectam contritionem, quæ sunt optimæ dispositiones.

TRACTATUS XIV.

DE CONFIRMATIONE [1].

1022. Confirmatio est *sacramentum N. L., quo per chrismationem et manus impositionem* (materia), *baptizatus* (subjectum) *in gratia roboratur et ut miles Christi signatur* (duplex effectus). — Breviter dicemus de hujus sacramenti *existentia, essentia, effectibus, ministro et subjecto.*

ART. I. EXISTENTIA CONFIRMATIONIS.

1023. I. *Errores. Novatiani* et *Albigenses* Confirmationem rejiciunt ut ritum inutilem; *Lutherus* ut ritum mere ecclesiasticum; *Calvinus*, ut ceremoniam sacrilegam superbia episcoporum inventam. — *Liberales* et *Modernistæ* dicunt Confirmationem non spectare ad historiam christianismi primitivi.

1024. II. **Thesis** : *Confirmatio est verum et proprie dictum N. Legis sacramentum.* De fide est ex *Trident.* [2] : " Si quis dixerit *Confirmationem* baptizatorum otiosam cæremoniam esse, et non potius *verum et proprium sacramentum;* aut olim nihil aliud fuisse, quam catechesim quamdam, qua adolescentiæ proximi fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant, A. S. "

A) *Script.* : 1° *Facta exponuntur. Christus* pluries, speciatim in ultima cœna, Apostolis et omnibus in eum credituris promiserat Spiritum S. [3]. Hanc promissionem adimplevit quoad

[1] *Syn. maj.*, n. 552-585; — *Codex*, c. 780-800; — *Sum. theol.*, 3, q. 72. — [2] Sess. VII, can. 1, *De Confir.*, *D. B.*, 871.
[3] *Joan.*, XIV, 16; VII, 38-39.

B. Virginem, Apostolos, paucosque alios discipulos, die Pentecostes. Sed decebat eumdem Spiritum omnibus fidelibus communicari ritu visibili ac perpetuo. Hunc ritum fuisse revera ab Apostolis adhibitum ex *Act.* colligitur [1]. Narratur enim multos Samaritanos, jam a diacono Philippo baptizatos, per impositionem manuum et orationem ab Apostolis Petro et Joanne Spiritum S. accepisse : " Oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum S. : tunc imponebant manus super illos et accipiebant Spiritum S. [2] ". Pariter quidam discipuli Joannis Baptistæ, post Baptismum, acceperunt Spiritum S. [3].

1025. 2° *Argumentum.* Ex factis et testimoniis allatis tria ad sacramentum requisita inveniuntur in Confirmationis ritu; est : **a**) *signum sensibile*, oratio scilicet et impositio manuum, distinctum a Baptismo et Ordine; **b**) *gratiæ productivum*, nam dat Spiritum S; sed Spiritus non potest conferri sine gratia : hic enim non agitur de donis gratis datis; — **c**) *a Christo institutum permanenter*, solus enim Deus potest gratiam alligare signo sensibili; confert gratiam et gratiæ media per Christum, solum mediatorem; aliunde hæc collatio gratiæ nihil aliud est nisi adimpletio promissionis Christi. *Permanentia* vero hujus ritus constat ex modo agendi Apostolorum illum conferentium, ex ejus fine, ex usu et declarationibus Ecclesiæ [4].

B) *Tradit.* **a**) E *Patribus*, præsertim Tertulliano, S. Cypriano et S. Hieronymo apud Latinos; S. Cyrillo Hierosol., apud Græcos; et postea ex

[1] *Act.*, II, 3-4.
[2] *Act.*, VIII, 12-28. — [3] *Act.*, XIX, 1-6.
[4] *Act.*, VIII, 12-18. Cf. *Act.*, XIX, 1-6. — Varios textus de Confirmatione erudite exponit C. RUCH. in *D. T. C.*, art. *Confirmation*, III, 975-1026.

testimonio S. Innocentii I. **b**) E *libris liturgicis*, v. g., sacramentario Serapionis [1]. **c**) E *conciliis* tum particularibus : Eliberitano (300), Arelatensi (314), Laodicœno (c. 370), Toletano IV (633); tum generalibus : conc. Florentino et Trident. jam citato. **d**) Addi potest etiam auctoritas *Codicis* : c. 732, 780, sq.

C) *Rat. convenientiæ.* Ubi occurrit specialis gratiæ necessitas, ibi speciale sacramentum esse convenit; atqui quando adultam ætatem attingimus, speciali gratia roboris indigemus, sicut in vita naturali non sufficit ut homo nascatur, sed requiritur ut crescat et roboretur [2].

ART. II. DE EJUS ESSENTIA SEU MATERIA ET FORMA [3].

De hac re specialis adest difficultas ob Scripturæ silentium et variationes historicas; unde diversa prodiere systemata.

1026. 1° **Thesis :** *Materia* **remota** *Confirmationis est chrisma ab Episcopo benedictum.* Certum ex *Florentino* [4] et *Trident.* [5]; ex praxi universali Ecclesiæ a Patribus affirmata; ex R. Pontificibus : ita Innocentio I, Benedicto XIV; ex *Codice*, 780, 781.

Chrisma continere debet (ad validitatem, saltem probabiliter) : **a**) *oleum olivarum* quo significatur robur mentis et nitor bonæ conscientiæ; **b**) *balsamum* quod debet oleo misceri, ut sic exprimatur bonus odor virtutum.

[1] Testimonia invenies apud JOURNEL, nn. 174, 304, 333, 362, 390, 499, 547, 592, 725 etc,, et *D. T. C.*, III, 1027 sq. — Notentur præsertim hæc TERTULLIANI verba, in quibus ritus Confirmationis describitur : " Caro *ungitur* ut anima consecretur; caro *signatur* ut anima muniatur; caro *manus impositione adumbratur* ut et anima Spiritu illuminetur " (*De resur. carnis*, VIII, *P. L.*, II, 806).
[2] *Sum. theol.*, 3, q. 72, a. 1. — [3] *Sum. theol.*, 3, q. 72, a. 2, 3, 4, 9.
[4] *D. B.*, 697. — [5] *D. B.*, 872.

c) *Chrisma*, seu commixtio olei et balsami, debet *benedici ab Episcopo* [1], "etiamsi sacramentum a presbytero, ex jure vel ex apostolico indulto, ministretur".

1027. 2° **Thesis** : *Materia* **proxima** *est unctio chrismatis in fronte cum impositione manus quæ eam comitatur.* Constat ex Florentino, Trident. [2] et professione fidei Waldensibus imposita. Juxta *Codicem*, Confirmatio conferri debet *per manus impositionem cum unctione chrismatis in fronte.* — Aliunde materia proxima nihil aliud est nisi applicatio materiæ primæ, quæ est chrisma. Hinc prima impositio manus non est ad validitatem necessaria. (*S. C. Propag. Fidei*, 6 aug. 1840).

1028. 3° **Forma.** **A**) Forma *Latina* **a**) hæc est : " Signo te signo crucis et confirmo te chrismate salutis in nomine Patris et Filii et Spiritus S. " — **b**) Quæ *omnino convenit* quia indicat simul sacramenti *effectus :* characterem *(signo te)*, gratiam roboris *(confirmo te)*; et *causam* principalem quæ est SS. Trinitas [3].

Ejus *verba essentialia* sunt, juxta multos : *signo, confirmo, te, in nomine Patris et Filii et Spiritus S., signo crucis, chrismate salutis.*

B) Forma *Græca* sic se habet : " Signaculum doni Spiritus S. "; est *valida :* ex declaratione Urbani VIII et ex praxi Ecclesiæ græcæ a S. Sede approbata; cum forma latina partim convenit et partim ab ea differt.

ART. III. DE EJUS EFFECTIBUS.

Duplex est Confirmationis effectus : *character* et *gratia.*

[1] *Codex*, 781. — [2] *D. B.*, n. 692, 872, 484.
[3] *Sum. theol.*, 3, q. 72, a. 4.

1029. 1° **De charactere.** **a**) Ejus *existentia* (n. 984) est de fide ex *Trident.* et *Florentino* [1]. **b**) *Effectus formales.* Vi characteris : confirmatus promovetur in spiritualem ætatem perfectam, fit miles Christi, accipit potestatem strenue propugnandi contra externos fidei hostes [2]; præcipitur ad sacros ordines suscipiendos, et, minus stricte tamen ad matrimonium contrahendum [3]. Proinde omnino differt a charactere tum Baptismi, tum Ordinis.

1030. 2° **De gratia.** Confirmatio confert gratiam sanctificantem sive communem, sive sacramentalem (ex Catech. romano). **a**) Producit gratiam *sanctificantem* secundam per se, et primam per accidens; nam est sacramentum vivorum. **b**) Producit gratiam *sacramentalem*, quæ est gratia roborans, cum abundantiore donorum Spiritus S. effusione, et jure ad auxilia specialia ad fidem audacter confitendam. 1) Est gratia *roborans :* Etenim : ex *Decreto ad Armenos* [4], " effectus hujus sacramenti est quia in eo datur Spiritus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, ut videlicet christianus audacter Christi confiteatur nomen "; aliunde gratia propria Confirmationis eadem est quoad substantiam ac ea quæ collata fuit Apostolis die Pentecostes; hæc autem fuit roborans, juxta promissum Christi : " Accipietis *virtutem* supervenientis Spiritus Sancti in vos, et eritis mihi testes... [5] " 2) Hanc gratiam roborantem comitatur *abundantior infusio donorum Spiritus S. :* hoc constat ex Patribus, et precibus Ecclesiæ Spiritum septiformem invocantis in confirmando. 3) Tempore opportuno, dantur *gratiæ actuales* ad fidem audacter profitendam.

[1] *D. B.*, 852, 695. — [2] *Sum. theol.*, 3 p., q. 72, a. 5.
[3] *Codex*, c. 974; c. 1021, § 2. — [4] *D. B.*, 697.
[5] *Act.*, I, 8; cf. *Sum. theol.*, l. c., a. 7.

ART. IV. DE EJUS MINISTRO [1].

1031. Duplex est minister Confirmationis : *ordinarius*, qui, *vi ordinationis suæ*, *completam* habet potestatem valide ministrandi Confirmationem; *extraordinarius*, qui *speciali delegatione* indiget ut valide confirmet, quia vi ordinationis, *inchoatam* solum potestatem habet confirmandi.

1032. 1° *Minister Confirmationis ordinarius est solus Episcopus.* De fide ex *Trident.* [2] : " Si quis dixerit S. Confirmationis *ordinarium* ministrum non esse *solum Episcopum*, sed quemvis simplicem sacerdotem, A. S. " Aliunde : **a**) hoc constat ex *Act.*, ubi asseritur Petrum et Joannem esse directos, qui jam baptizatis traderent Spiritum S. " **b**) Ex *praxi* constanti et doctrina Ecclesiæ latinæ ; **c**) ex *Codice*, 782 § 1.

Et hoc *convenit :* Ad superiorem enim artificem pertinet ultima operis consummatio, et ad superiorem ducem cives militiæ ascribere; atqui confirmatio est ultima baptismi consummatio, et simul spirituali militiæ ascriptio; ergo superiori duci seu episcopo reservatur.

1033. 2° *Minister Confirmationis extraordinarius potest esse simplex sacerdos, specialiter delegatus a Sede Apostolica.* Certum. **a**) Ex praxi Eccl. *Romanæ.* Multi R. Pontifices talem potestatem concesserunt presbyteris; ita sæc. VI°, *S. Gregorius M.*, posteaque *Nicolaus I, Joannes XXII, Urbanus V, Eugenius IV*, etc. — Ex *Codice*, 782, minister *extraordinarius* est presbyter, cui vel jure communi vel peculiari Sedis Apostolicæ indulto ea facultas concessa sit. Hac facultate ipso jure gaudent Cardinales, Abbas vel Prælatus nullius, Vicarius et Præfectus Apostolicus, qui tamen ea uti valide nequeunt nisi intra fines sui territorii et durante munere tantum.

b) Ex praxi Eccl. *Græcæ;* nam longe ante schisma Photianum, Græci sacerdotes baptizatos confirmabant, et sacramentum ita collatum tanquam validum habebatur etiam a S. Sede. Atqui praxis Ecclesiæ tam universalis est veritatis argumentum cum Ecclesia in determinatione jurium suorum errare nequeat.

c) Ex *Florentino* expresse dicente [1] : " Legitur tamen aliquando per Apostolicæ Sedis delegationem, ex rationabili et urgente admodum causa, simplicem sacerdotem Chrismate per Episcopum confecto hoc administrasse Confirmationis sacramentum ".

[1] *Codex*, 782-785; *Sum. theol.*, 3 p., q. 72, a. 11. — [2] *D. B.*, 873.

ART. V. DE EJUS SUBJECTO [2].

1034. 1° Confirmationis **subjectum** est omnis et solus baptizatus, nondum confirmatus; et, si adultus sit, habens intentionem saltem habitualem hoc sacramentum recipiendi.

2° Præterea in adultis plures *conditiones ad liceitatem* requiruntur : **a**) ex parte *animæ :* status gratiæ, scientia competens, intentio recta, fides, attritio, pietas, etc.; **b**) ex parte corporis : 1) quoad ætatem : in Ecclesia Latina : regulariter circa septimum annum; in Ecclesia Græca, statim post baptismum; 2) quoad *habitum :* vestis nitida et modesta; 3) laudabile est confirmandum esse *jejunum.* 4) Assistat ritui Confirmationis ab initio usque ad finem. (*Codex*, c. 786, 788, 789).

3° *Necessitas.* Confirmatio non est necessaria necessitate medii ad salutem; sed est necessaria necessitate præcepti saltem *per accidens;* et, oblata occasione, nemini licet hoc sacramentum negligere. (*Codex*, c. 787).

[1] *D. B.*, 697. — [2] *Codex*, 786-789; *Sum. theol.*, 3, q. 72, a. 8, 6.

TRACTATUS XV.

DE SS. EUCHARISTIA [1].

1035. Eucharistia est *excellentissima* (n. 961): nam est simul *mysterium* quod credere debemus, *sacrificium* quo religionis officia Deo persolvimus, *sacramentum* quo sanctificamur. " In sanctissima Eucharistia sub speciebus panis et vini ipsemet Christus Dominus *continetur*, *offertur*, *sumitur* " (*Codex*, c. 801). Triplex igitur erit caput : de *præsentia reali*, de *sacrificio missæ* et de *sacra communione*.

Prævia thesis apologetica de institutione Eucharistiæ ab ipso Christo [2].

1036. Thesis : *Christus vere celebravit ritum religiosum et permanentem in ultima cœna, jussitque eum renovandum esse : qui ritus vocatus est Eucharistia.*

Contra Liberales et Modernistas, docentes quod Christus, in ultima cœna, noluit instituere ritum sacrum sacrificii et communionis permanenter renovandum.

Prob. ex libris N. T. ut historicis.

A) *Facta exponuntur :* **a**) Ex *testimonio S. Pauli* [3] (an. 57) celebrabatur Eucharistia, non ut ritus

[1] S. THOM., *Sum. theol.*, 3 p., q. 73 sq.; *C. Gentes*, l. IV, c. 61 sq.; *Opusc. de venerab. sacramento altaris*; — *Codex*, 801-869; — M. DE LA TAILLE, S. J., *Mysterium fidei de augustissimo Corporis et Sanguinis Christi sacrificio atque sacramento*, Parisiis, 1921.

[2] C. RUCH, in *D. T. C.*, V, 989-1121; J. LEBRETON, in *D. A.*, I, 1548-1585.

[3] " Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem... et dixit : Accipite et manducate : hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur : hoc facite in meam commemorationem " (*I Cor.*, XI, 23-24).

humanus et novus, sed ut *ritus sacer* ab ipso Christo institutus, in memoriam suae mortis, ideoque *permanens* (" hoc facite in meam commemorationem "), *nec* omnino *novus*, cùm jam abusus in eum irrepserint.

b) In tribus *Synopticis* [1] refertur institutio Eucharistiæ ab ipso Christo peracta, et quidem tanquam ritus religiosus maximi momenti, cùm Dominus discipulis corpus et sanguinem suum tradat tanquam spiritualem cibum et potum; insuper, apud *S. Lucam*, permanentia hujus ritus his verbis annuntiatur : " Hoc facite in meam commemorationem ".

B) *Explicatio factorum.* Catholica explicatio, quæ universalis fuit usque ad sæc. XIX^um^, *probatur :* Etenim Paulus erat fidelis expositor doctrinæ receptæ a Christo vel ab Apostolis. Aliunde *Synoptici*, qui fide digni sunt idem factum eucharisticum eodem modo substantialiter narrant. Præterea impossibile est ut, temporis spatio tam exiguo, (viginti quinque annis circiter), facta fuerit in communitate christiana quæ novitatibus abhorrebat, *evolutio* ad quam adversarii appellant, nempe mutatio vulgaris cœnæ in ritum sacrum et sacramentalem.

Hinc explicationes quas rationalistæ proponunt, Harnack, Jülicher, Hoffmann, W. Heitmüller, criticæ historicæ non sunt consentaneæ, nec inter se concordes.

[1] *Matth.*, XXVI, 26-29; *Marc.*, XIV, 22-25; *Luc.*, XXII, 15-20. — Versus 19^b^-20 deficiunt quidem in *codice Bezæ*, sed inveniuntur in optimis græcis codicibus et pro genuinis habentur a protestantibus *Tischendorf* et *Nestle*. — Cfr. C. RUCH, l. c., 1062.

CAPUT I.

De mysterio præsentiæ realis [1].

Duo sunt statuenda : *veritas* præsentiæ realis Christi in Eucharistia et *modus* hujus præsentiæ.

ART. I. DE VERITATE PRÆSENTIÆ REALIS CHRISTI IN EUCHARISTIA.

1037. 1° Errores. A) *Berengarius*, sæc. XI, transsubstantiationem certo negavit, et juxta plures, etiam præsentiam realem. Eucharistiam autem non esse verum corpus Christi contenderunt *Petrobrussiani* [2] (sæc. XII), *Albigenses* (sæc. XIII), et, juxta nonnullos, *Wicleffus* [3], Protestantium præcursor.

B) *Novatores* plerique realem præsentiam pariter rejiciunt. a) *Lutherus* non impugnavit hoc dogma, quia nimis evidenter in Scriptura declaratur. Hodie plerique lutherani, in Germania præsertim, in dubium revocant præsentiam realem. b) *Sacramentarii* docuerunt Eucharistiam nihil aliud esse nisi signum vel figuram Christi : *signum*, id est, symbolum *mere arbitrarium*, juxta *Zwinglium; figuram*, id est, symbolum *fundatum in aliqua similitudine* inter panem et corpus Christi, juxta *Œcolampadium*. c) *Calvinus*, mediam viam inter Lutheranos et Sacramentarios tenens, docuit corpus et sanguinem Christi *virtualiter* esse in Eucharistia, sicut sol præsens est terræ per virtutem seu per calorem. d) Plerique *Anglicani* præsentiam realem rejiciunt, paucis exceptis, præsertim *Ritualistis*. e) Protestantes *Liberales* et *Modernistæ* docent Eucharistiam esse vacuum signum passionis Christi et fraternæ caritatis, non a Christo, sed a prima christianorum generatione institutum. f) *Pragmatistæ*, ut *E. Le Roy*, docent præsentiam Christi in Eucharistia esse realem eo tantum sensu quod debemus nos habere relate ad hostiam consecratam sicut ad ipsum Christum visibilem factum.

[1] *Syn. maj.*, n. 603-651.
[2] *D. B.*, 367.
[3] *D. B.*, 583.

2° Doctrina catholica. Protestantium errores *Trident.* sic condemnavit [1] : " Si quis negaverit in SS. Eucharistiæ sacramento contineri *vere, realiter* et *substantialiter* corpus et sanguinem, una cum anima et divinitate D. N. Jesu Christi, ac proinde totum Christum; sed dixerit tantummodo esse in eo, ut in *signo* vel *figura*, aut *virtute*, A. S. ".

1038. 3° Thesis : *Christus est vere, realiter et substantialiter præsens in Eucharistia.* De fide ex *Trident.* jam citato.

I. *Prob. Scriptura.*

Ex verbis *promissionis, institutionis*, et *ex testimonio S. Pauli* circa usum Eucharistiæ.

1° Ex verbis promissionis. A) *Prænotanda.* In capite VI° *Joannis* [2] tres partes distingui possunt : in 1ª (1-25) describuntur duo miracula Christi quinque panes multiplicantis, et super aquas deambulantis; 2ª sermonem Domini refert [3] (26-59); 3ª vero declarat *effectus* a sermone productos, nempe quorumdam discipulorum incredulitatem et confessionem Petri (60-71). — *Sermo ipse* igitur ita dividi potest. Præter *exordium* (26-34), duæ sunt partes distinctæ : in *priori* (35-47) asserit se esse panem vitæ, eo sensu quod omnes qui salvi fieri volunt, in ipsum credere debeant; in *posteriori* autem (48-59) declarat

[1] Sess. XIII, can. 1; *D. B.*, 883.
[2] Cfr. LEPIN, *La valeur historique du quatrième évangile*, I, p. 6-70.
[3] Protestantes *liberales*, quibus assentit *A. Loisy*, fatentur quidem doctrinam eucharisticam quam Ecclesia profitetur contineri in hoc capite, sed *historicitatem negant* sermonis relati ab auctore quarti Evangelii. *Immerito* tamen, ut erudite probat M. LEPIN, *La valeur historique du quatrième évangile*, 1910; nam : a) sermo intime connectitur cum factis quæ eum præcedunt et sequuntur, quæque historica sunt, cùm et a *Synopticis* referantur; b) verba quibus Eucharistia promittitur omnino consonant cum verbis institutionis apud Synopticos. Itaque historicitas hujus sermonis rejici nequit quin simul rejiciantur facta et dicta Christi a Synopticis narrata.

iterum se esse panem vitæ, quatenus scilicet promittit se nobis daturum *carnem suam* ad manducandum, et *sanguinem suum* ad bibendum.

Licet omnes partes hujus sermonis ad Eucharistiam referantur, expressius hæc verba 2æ partis : " 52 Panis, quem ego dabo, *caro mea est* pro mundi vita. 53 Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes : Quomodo potest hic nobis *carnem suam* dare ad manducandum? 54 Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico vobis : nisi *manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem*, non habebitis vitam in vobis. 55 Qui *manducat meam carnem* et *bibit meum sanguinem*, habet vitam æternam; et ego resuscitabo eum in novissimo die. 56 *Caro enim mea, vere est cibus*, et *sanguis meus vere est potus* : 57 qui *manducat meam carnem* et *bibit meum sanguinem*, in me manet et ego in illo. 58 Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem : et qui manducat me, et ipse vivet propter me. 59 Hic est panis qui de cælo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum ".

B) *Argumentum.* Verba promissionis *litteraliter intellecta* certo promittunt præsentiam realem. Atqui hæc verba *sensu litterali* sunt intelligenda. Hoc patet : **a**) ex ipso *textu* cujus sensus obvius est sensus litteralis ; **b**) ex *connexione* inter priorem et posteriorem partem sermonis : sicut Christus realiter ad nos venit per Incarnationem (v. 38 sq.), ita realiter ad nos propius accedit per Eucharistiam (v. 50 sq.); **c**) ex *impossibilitate* admittendi sensum metaphoricum in casu præsenti : " manducare carnem ", metaphorice, apud Orientales, significat " aliquem calumniari "; **d**) e modo intelligendi auditorum qui sensu litterali verba audierunt ; et e ratione agendi Christi, qui talem sensum non corrigit sed potius approbat.

1039. 2° Ex verbis institutionis.

A) *Prænotanda.* Quod Christus promiserat, id fideliter præstitit. Pridie enim quam pateretur, post celebrationem cœnæ paschalis, " accepit

Jesus panem, et benedixit ac fregit, deditque discipulis et ait : Accipite et comedite : *Hoc est corpus meum* quod pro vobis datur ", juxta *S. Lucam* ; " quod pro vobis tradetur ", juxta *S. Paulum.* " Et accipiens calicem gratias egit, et dedit eis dicens : Bibite ex hoc omnes. *Hic est enim sanguis meus* [1]..."

B) *Argumentum.* Evidens est illa verba *sensu litterali* intellecta realem præsentiam invicte demonstrare. Atqui litteraliter debent intelligi. Et hoc probatur *directe* : ex *contextu* et *adjunctis.*

a) Si *textus* ipse inspicitur, verba litteraliter et sensu proprio sumpta tam clara sunt ut nulla clariora ad dogma catholicum exponendum inveniri possint; e contra sensus metaphoricus est obscurus et ænigmaticus, faventibus adversariis. Jamvero quando sensus litteralis perspicuus est, metaphoricus autem obscurus et contortus, prior certe præferri debet.

Frustra autem congeruntur textus, in quibus vocabulum " est " idem significat ac " repræsentat, seu est figura "; inspectis enim omnibus locis ad quæ provocant Protestantes, colligitur verbum *est* non metaphorice intelligi nisi quando res, de qua agitur, sive ex *natura sua*, sive ex *usu loquendi* aut *prævia monitione*, est *signum*, *figura* aut *symbolum* alterius rei : atqui in casu nostro panis neque ex *natura sua*, neque ex *modo loquendi* in Scripturis usitato, aut *prævia monitione* Christi, dici potest signum corporis Christi.

b) Si attenditur ad *adjuncta* personarum et circumstantiarum : 1) *Apostoli*, quibus Christus loquebatur, erant homines simplices, proni ad interpretandum litteraliter etiam locutiones metaphoricas [2]; insuper, miraculorum testes, et Christi omnipotentiæ conscii, parati erant affirmationibus

[1] Quatuor sunt narrationes institutionis Eucharistiæ : *Matth.*, XXVI, 26-28; *Marc.*, XIV, 22-24; *Luc.*, XXII, 19-30; *I Cor.*, XI, 23-25.
[2] *Matth.*, XVI, 11.

Magistri, etiam captu difficilibus, simplicem fidem adhibere [1]; hanc fidei simplicitatem Dominus ipse exigebat, nihil magis reprobando quam incredulitatem eorum; tandem, per sermonem in capite sexto Joannis relatum, dispositi fuerant ad admittendam realem manducationem corporis et sanguinis Domini. Atqui, in talibus adjunctis, repugnat Jesum verbis metaphoricis captu difficilibus usum fuisse, quin ea explicaret.

2) Si *circumstantiæ* perpenduntur, Christus, Eucharistiam instituendo, *novum testamentum* seu *fœdus* condebat : " HIC EST SANGUIS MEUS Novi Testamenti " : sui *amoris memoriale* perpetuum relinquebat, simul *legem* imponens hunc ritum iterandi : " HOC FACITE IN MEAM COMMEMORATIONEM "; et quidem in *ultimo sermone* ante mortem habito. Atqui hæc omnia sensum metaphoricum intellectu difficilem excludunt; nam *testamentum* seu fœdus clarum esse debet; si Eucharistia est solum figura corporis Christi, non potest dici *singulare amoris pignus; lex* debet verbis perspicuis exprimi, præsertim cùm legislator *ultima vice* suos subditos alloquitur. Præterea post resurrectionem ea verba non emollivit, ita ut, si sensus metaphoricus verus sit, per innumera sæcula multi ex ejus discipulis idololatriæ addicti fuerint, adorando ut verum corpus Domini quod nihil aliud erat nisi panis frustulum. Repugnat ergo ex omni parte sensus metaphoricus.

1040. 3° Ex verbis S. Pauli circa usum Eucharistiæ. Post relatam Eucharistiæ institutionem, hæc subjicit Apostolus de indigna communione : " Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne,

[1] *Matth.*, XIX, 26.

reus erit *corporis et sanguinis* Domini... non dijudicans corpus Domini [1] ". Atqui si Christus est tantum metaphorice præsens in Eucharistia, indigne communicans offendit quidem ejus personam, non vero corpus et sanguinem. *Confirmatur* iis quæ paulo ante Apostolus dixerat [2] : " Calix benedictionis... nonne *communicatio sanguinis* Christi est? et panis, quem frangimus, nonne *participatio corporis* Domini est? " Non possumus enim *corpori* et *sanguini* Christi in Eucharistia communicare nisi sint ibi realiter.

II. *Prob. Traditione.*

1041. 1° Patrum testimoniis. Satis erit testimonia referre quinque priorum sæculorum cum, a tempore S. Augustini, dogma realis præsentiæ ab omnibus admittatur.

Prænotatur Patres de hac veritate loqui sæpe per transennam et breviter, semper vero tanquam de re certa, nota et ab omnibus credenda.

A) *Circa finem primi sæculi, Didache* loquitur de consecratione et de distributione spiritualis cibi et potus solis baptizatis facienda.

B) *Sæc. II°*, hanc præsentiam realem tanquam omnibus notam supponunt : **a**) *S. Ignatius* reprobans Docetas, qui " ab Eucharistia et oratione abstinent eo quod non confitentur eucharistiam carnem esse Salvatoris [3] "; **b**) *S. Justinus* describens celebrationem Eucharistiæ quam declarat esse non communem panem, sed incarnati Verbi carnem et sanguinem [4]; **c**) *S. Irenæus* affirmans panem eucharisticum esse " corpus Domini et calicem esse sanguinem ejus [5] ", eoque dogmate utens ad probandum, contra Gnosticos, materiam non esse malam, Verbum realiter esse incarnatum, et præsertim futuram esse corporum resurrectionem.

C) *Sæc. III° :* Patres alexandrini, nempe *Clemens, Origenes, Dionysius*, vocant Eucharistiam " carnem et san-

[1] *I Cor.*, XI, 27-29. — [2] *Ibid.*, X, 16.
[3] *Smyrn.*, VII, 1, *P. G.*, V, 713; JOURNEL, 64.
[4] *Apol.* I, 66, *P. G.*, VI, 428, JOURNEL, 128.
[5] *Adv. hæres.*, l. IV, c. 18, n. 4-5, *P. G.*, VII, 1027; JOURNEL, 234.

guinem, corpus Jesu Christi". Patres *Latini* diserte asserunt præsentiam realem. Ita Tertullianus scribit : "Caro corpore et sanguine Christi vescitur ut et anima de Deo saginetur". Et *S. Cyprianus* declarat sæpe martyres muniri "protectione sanguinis et corporis Christi [1]".

D) *Sæc. IV°*, testimonia explicitiora habentur. Inter *Græcos, S. Cyrillus Hierosol.* declarat panem et vinum, consecratione peracta, fieri corpus et sanguinem Christi, ita ut christiani corpus et sanguinem Christi sumentes, vere efficiantur ipsi concorporei et consanguinei. De mente *S. Chrysostomi* circa realitatem Christi in Eucharistia dubitari nequit. Inter *Latinos, S. Hilarius*, et *S. Ambrosius* doctrinam de præsentia reali neophytis exponunt.

E) *Sæc. V°*, in *Oriente*, *Macarius Magnes* asserit : "Secundum veritatem corpus et sanguis Christi" sunt in Eucharistia. In *Ecclesia latina*, *S. Augustinus* explicite pluries affirmat realem præsentiam : "Panis ille quem videtis in altari..., corpus est Christi. Calix ille... sanguis est Christi". Alibi declarat nos in hostia manducare carnem Christi veram.

1042. *Solvuntur difficultates ex Patribus.* Liberales et Modernistæ asserunt inter Patres quosdam *realistas* esse, alios *symbolistas*, alios vero *dynamistas*. — Ad obscura Patrum testimonia recte interpretanda, notetur : 1) modum eorum loquendi non esse scientificum ; 2) cum *realis præsentia a nemine impugnaretur*, eos non tam accurate verba sua de Eucharistia elegisse ; 3) a sæc. III, viguisse *legem arcani* vi cujus non initiatis Eucharistiæ doctrina nonnisi obscure exponebatur ; 4) quosdam Patres, etsi realem præsentiam admitterent, asseruisse Eucharistiam esse *signum, symbolum, typum* Christi vel gratiæ : quod verum est, sed minime excludit realem præsentiam, quam e contra supponit.

Hæc principia applicanda sunt pluribus dictis *Tertulliani, Clementis Alex., S. Cyrilli Hierosol., S. Augustini.*

[1] *Epist.*, LVII, 2.

Patres igitur *realem* et non symbolicam Christi præsentiam in Eucharistia voce unanimi docuerunt ; si quandoque verbis utuntur dubiis, hæc, inspecto contextu, non excludunt, sed potius supponunt corpus Domini vere et realiter esse præsens sub visibilibus symbolis quæ ejus præsentiam denotant.

1043. 2° **Ex praxi Ecclesiæ.** A) Ex *picturis* : Sæc. II°, in catacumba S. Callisti, Eucharistiæ consecratio et communio repræsentantur : panis cum pisce in altari, canistrum continens panes et poculum vini rubentis [1].

B) Ex *inscriptionibus* : In Abercii epitaphio (sæc. II) in quo ἰχθύς "quem prehendit virgo illibata" edendus proponitur [2] ; in martyrio S. Tharsicii, qui, teste S. Damaso [3],

"Ipse animam potius voluit dimittere cæsus
Prodere quam canibus rabidis *cælestia membra*".

C) Ex *liturgiis*, sive orientalibus sive occidentalibus, quæ omnes, etiam antiquissimæ, realem Christi præsentiam explicite asserunt aut manifeste supponunt. Ita, v. g., in *Constitutionibus apostolicis*, Deus rogatur "ut exhibeat panem hunc corpus Christi et calicem hunc sanguinem Christi", posteaque episcopus, dum tradit hostiam, ait : Corpus Christi ; pariter in *Sacramentario Serapionis* († 358) fit oratio ut panis fiat corpus Verbi posteaque additur panem factum corpus Christi esse pharmacum immortalitatis [4]. Et ita de ceteris. Jamvero in his libris invenitur authentica expressio fidei universalis Ecclesiæ : lex enim orandi est lex credendi.

D) His argumentis addi potest argumentum *præscriptionis* et confirmatio ex multis miraculis eucharisticis antiquis et recentioribus.

[1] Bour, in *D. T. C.*, V, 1187-1193.
[2] *Epitaph. Abercii*, ap. Kirch, 133.
[3] Kirch, *Enchiridion font. histor.*, n. 523.
[4] Bareille, in *D. T. C.*, V, 1140-1142.

III. *Realis præsentia argumentis convenientiæ suadetur.*

1044. **A)** *Ex parte Dei :* **a)** ejus *potentia* clarificatur portentis transsubstantiationis, multiplicis præsentiæ eucharisticæ, permanentiæ accidentium sine subjecto, quibus Deus mirabiliter apparet universæ creaturæ auctor et dominus; **b)** *sapientia* illucescit in tam apta ordinatione mediorum ad gloriam Dei et salutem animarum promovendas : innumeris in altaribus, ab ortu solis usque ad occasum, divina Majestas adæquate adoratur; vita supernaturalis fidelium Agni inviolati manducatione nutritur et augescit : " O res mirabilis! manducat Dominum pauper, servus et humilis "; **c)** *bonitas* manifestatur dispensatione sacramenti quo veluti profuse divinæ largitiones in nobis affluunt.

1045. **B)** *Ex parte hominis :* **a)** *Vitam christianam* nutrit; **b)** *Foventur virtutes* tum *theologicæ : fides* multipliciter exercetur quotidiana mysterii frequentia in quo tam multa, immo omnia dogmata involvuntur; *spes* erigitur per stupendam facilitatem ad " thronum gratiæ " accedendi " ut misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno [1] "; *caritas* fovetur *erga Deum* usu sacramenti quo Christus suos " in finem diligit [2] "; erga *proximum* etiam : " Quoniam unus panis, *unum corpus* multi sumus, omnes qui de uno pane participamus [3] ", — tum *morales :* v. g., *religio* excitatur per præsentiam Dei mirabilem, per sacrificium infiniti valoris; *humilitas et patientia* inculcantur exemplo Christi in Eucharistia; uno verbo *sanctitas*, undequaque perficitur, gratia et exemplo omnium virtutum.

C) *Ex parte Ecclesiæ.* In Eucharistia, Christus Ecclesiæ, cujus est caput et sponsus, mirabiliter et permanenter unitur.

ART. II. DE MODO PRÆSENTIÆ REALIS SEU DE TRANSSUBSTANTIATIONE.

Dicemus : 1° de *notione* et *existentia* transsubstantiationis; 2° de *manentibus speciebus;*

[1] *Hebr.*, IV, 16. — [2] *Joan.*, XIII, 1.
[3] *I Cor.*, X, 17.

3° de *statu Christi* sub speciebus; 4° de *cultu* ipsi debito.

I. *De notione et existentia transsubstantiationis* [1].

1046. **I. Notio.** Juxta *Trident.* [2], transsubstantiatio est " mirabilis et singularis conversio totius substantiæ panis in corpus Christi, et totius vini substantiæ in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini ".

Dicitur : **a)** *conversio :* ad quam tria requiruntur : terminus *a quo* positivus, res quæ in aliam transit; terminus *ad quem* positivus, res in quam prior transit; *nexus* verus et positivus inter desitionem unius et præsentiam alterius.

b) *Totius substantiæ... Tota et sola substantia* panis et vini convertitur, et exinde : 1) non est mutatio *accidentalis*, sed *substantialis;* 2) neque mutatio substantialis *partialis*, ut evenit, v. g., in generatione aut corruptione corporis viventis, in qua forma tantùm substantialis mutatur, remanente materia prima; sed *totalis*, i. e., secundum materiam et formam.

c) *Manentibus dumtaxat speciebus.* Remanent sola panis et vini *accidentia* seu *species*, ita ut sensibus nihil immutetur in pane et vino.

1047. **II. Existentia.** **I. Errores.** **a)** Lutherus docuit Christum præsentem esse in Eucharistia per *consubstantiationem*, i. e., simul *cum* vel *in* aut *sub* pane et vino, ita ut, juxta ipsum, sensus verborum consecrationis sit : Hìc (adverbialiter) est corpus meum.

b) *Osiander* admisit *impanationem*, seu unionem hypostaticam Christi cum pane et vino.

c) *Hodie* præcipui Lutherani inter panem et corpus Christi agnoscunt unionem quam vocant *sacramentalem*, vi cujus simul cum pane et vino accipimus verum corpus et verum sanguinem Christi, haudquaquam mutatis pane et vino.

[1] *Syn. maj.*, n. 653-670; *Sum. theol.*, 3 p., q. 75; *C. Gent.*, l. IV, passim.
[2] Sess. XIII, can. 2; *D. B.*, 884; cf. 877.

1048. II. Thesis : *Christus fit præsens in Eucharistia per transsubstantiationem, i. e., per conversionem totius substantiæ panis et vini in corpus et sanguinem ipsius, manentibus dumtaxat speciebus.* De fide ex *Trident.* [1] : " Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiæ sacramento remanere substantiam panis et vini, una cum corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi; negaveritque *mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiæ panis in corpus, et totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini*, quam quidem conversionem Catholica Ecclesia aptissime *transsubstantiationem* appellat, A. S."

1° *Script.* : **a)** *Directe* : Christus enim dixit : " *Hoc est corpus meum* " : hæc autem verba significant *identitatem substantialem* inter subjectum *hoc* et prædicatum *corpus.* Atqui hæc identitas affirmari nequit manente panis substantia. Ergo non manet substantia panis, sed, vi verborum Christi quæ id efficiunt quod significant, substantia panis desiit esse et locum cessit substantiæ corporis Christi. Aliunde manebant tamen species panis, quæ, ex contextu, sensus discipulorum afficiebant; ergo facta est conversio panis in corpus Christi, manentibus panis speciebus, seu vera transsubstantiatio.

b) *Indirecte.* Verba consecrationis excludunt hæreticorum systemata : 1) *consubstantiationem* : Christus enim non dixit : *hic* (adverbialiter) vel *in hoc* est corpus meum; sed : *hoc*, quod teneo in manibus meis, est corpus meum; quæ ultima enuntiatio, sensu obvio intellecta, esset falsa si panis substantia remaneret; 2) *impanationem*, nam important realem identitatem inter subjectum

[1] Sess. XIII, can. 2, *D. B.*, 884. — Cfr. HUGON, *La doctrine catholique de la transsubstantiation*, in *Revue thomiste*, XXII, 257.

propositionis " *hoc* " et attributum " *corpus* " : quæ identitas non verificaretur in hypothesi impanationis seu unionis hypostaticæ inter panem et corpus Christi.

1049. 2° *Tradit.* : **A)** Ex *Patribus* : **a)** Tribus prioribus sæc., hoc dogma verbis æquivalentibus docetur. Ita *S. Justinus* [1] asserit, per orationem verba Christi continentem, panem et vinum *eucharistizari*, id est, fieri carnem et sanguinem Christi; pariter *S. Irenæus* asserit verbo Dei calicem et panem fieri eucharistiam sanguinis et corporis Christi [2].

b) *A quarto ad octavum sæc.* expressius affirmatur variisque comparationibus illustratur *conversio panis in corpus et vini in sanguinem Christi.* Juxta *S. Cyrillum Hierosol.*, sicut Dominus in nuptiis Canæ aquam in vinum transmutavit, ita in Eucharistia vinum in sanguinem transmutat [3]; teste *S. J. Chrysostomo* [4], verbis consecrationis ita *transformantur* panis et vinum ut efficiantur corpus et sanguis Christi. Nec aliter *S. Ambrosius* [5] qui docet verbis consecrationis naturam panis mutari in id quod non erat, nempe in corpus Christi.

c) *A sæc. nono ad duodecimum*, occasione controversiarum de Eucharistia, *ex professo* exponitur transsubstantiatio. In opere *De corpore et sanguine Domini* [6] (an. 844), *Paschasius Radbertus*, monachus Corbeiensis, diserte testatur substantiam panis in Christi carnem efficaciter interius commutari, verbis consecrationis sanguinem effici quod antea vinum et aqua fuerat. — Sæc. XI°, *Berengarius Turonensis*, qui transsubstantiationem negaverat, hanc fidei professionem subscribere coactus est, quæ est ipsa

[1] *Apol.* 1ª, c. 65-66, *P. G.*, VI, 427; JOURNEL, 128.
[2] *Adv. hæres.*, l. V, c. 2, n. 3, *P. G.*, VII, 1124; JOURNEL, 249.
[3] *Cateches.*, XXII, 2, *P. G.*, XXXIII, 1097; JOURNEL, 844.
[4] *Homil.* 1ª de prodit. Judæ, n. 6, *P. G.*, XLIX, 93; JOURNEL, 1157.
[5] *De mysteriis*, IX, 52, *P. L.*, XVI, 406. — [6] VIII, 2.

doctrina a P. Radberto jam exposita : " Corde credo et ore confiteor panem et vinum quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis et verba nostri Redemptoris substantialiter converti in veram et propriam ac vivificatricem carnem et sanguinem Jesu Christi [1] ".

Verbum ipsum *transsubstantiatio* primùm apparet in operibus *Stephani de Baugé* Augustodunensis († 1140), et authentice a *C. Lateranensi IV* (1215) recognoscitur [2].

B) E *liturgiis* antiquis quæ invocant Deum ut *convertat, transferat, transmutet* panem et vinum in corpus et sanguinem Christi.

C) *Rat.* suadetur. Nam transsubstantiatio est solus modus ad præsentiam realem Christi in Eucharistia explicandam : nihil enim explicant impanatio, consubstantiatio, creatio, aut mutatio de loco in locum [3].

1050. III. Theologica systemata de transsubstantiatione.

Theologi quærunt : **A)** *Quomodo desinat substantia panis et vini?* **a)** *Scotistæ* respondent : per annihilationem : nihil enim remanet substantiæ panis et vini. **b)** Negant *Thomistæ* et plerique, quia licet substantia panis desinat esse, non abit in nihil, sed convertitur in aliquid nobilius, i. e., corpus Christi.

1051. B) *Quænam sit natura actionis, qua Christus fit præsens in Eucharistia.*

a) *Scotistæ* putant illam actionem esse *tantum adductivam*, "non quia corpus Christi per hanc adductionem deserat suum locum in cælo, vel quia per motum localem huc de cælo adducatur; sed solum quia per eam fit, ut corpus Christi, quod antea erat in cælo, jam etiam sit sub speciebus panis [4] ".

Hujusmodi explicatio rejicienda videtur, quia conversioni *substantiali* adscribit terminum *accidentalem*, scilicet meram præsentiam Christi sub speciebus.

b) Qua ratione moti, *Suarez, Lessius* et *Thomistæ* non pauci, tenent illam actionem esse *reproductivam*, quatenus

[1] *D. B.*, 355.
[2] J. DE GHELLINCK, in *D. T. C.*, V, 1287-1302; *D. B.*, 430.
[3] *Sum. theol.*, q. 75, a. 4; *Catec. C. Trident.* p. 2, c. 4, n. 37, 39.
[4] BELLARMINUS, l. III, c. 13.

Christus per consecrationem acquirit novum essendi modum, ac proinde reproducitur.

Attamen hæc explicatio transsubstantiationem quasi scindit in duas actiones, *desitionem* scilicet panis et corporis Christi *reproductionem*, quin appareat nexus intrinsecus inter utramque. Eodem vitio laborat Scotistarum systema.

c) Unde melius *L. Billot* [1], qui pro sua sententia veteres scholasticos allegat, præsertim *S. Thomam* ac *S. Bonaventuram*, docet transsubstantiationem non esse unius substantiæ destructionem et alterius subrogationem per adductionis vel productionis viam, sed esse simplicem actionem (quæ *conversiva* dici potest), qua nempe Deus immediate quidquid entitatis est in substantia panis mutat in id quod est entitatis in substantia corporis Christi, ita tamen ut corpus Christi nullomodo mutetur, sed tota mutatio fiat in pane, cujus substantia transit dum remanent dimensiones. Juxta hanc expositionem, Christus in consecratione nil patitur, nil recipit, sed fit præsens ubi antea non erat, non quidem localiter, sed sacramentaliter, ex hoc solo quod, vi conversionis, jam continetur realiter sub dimensionibus panis, sub quibus substantia panis antea continebatur.

Hæc opinio conformior videtur definitioni Tridentinæ, catechismo Tridentino, doctrinæ S. Thomæ, et melius explicat cur Christus præsens sit in hostia sine sui mutatione et localisatione.

II. *De speciebus manentibus* [2].

De quibus duo inquiruntur : num *objectivam* habeant *realitatem* et num *sine subjecto maneant*.

1° DE OBJECTIVA REALITATE SPECIERUM.

1052. 1° **Errores :** Cartesiani et Dynamistæ docent accidentia, post consecrationem, esse meras impressiones sensoriales immediate in nobis a Deo productas.

[1] *De Sacram.* 4, I, p. 336.
[2] *Syn. maj.*, n. 671-683; *Sum. theol.*, 3 p., q. 77, a. 1-7; JANSEN, in *D. T. C.*, art. *Eucharistie, accidents*, 1378, 1379; 1395-1399.

1053. 2° **Thesis :** *Species eucharisticæ, peracta consecratione, objectivam realitatem servant.* Certum.

Prob. : **A)** *Script.* Verba : "*Hoc est corpus meum*" significant aliquid sensibile idem permanere toto tempore quo proferuntur. Sed si accidentia panis et vini non realiter maneant, nihil sensibile habetur.

B) *Tradit. :* Nam **a)** *Patres*, ad confutandos Monophysitas, aliquando probant realitatem humanæ naturæ Christi ex realitate specierum panis et vini quæ, peracta consecratione, manent visibiles et tangibiles quales erant prius; **b)** *Theologi*, a sæc. IX° ad XVII^um, *unanimiter* docuerunt objectivam permanentiam accidentium panis et vini, non ut meram opinionem, sed ut rem certam in doctrina fidei : secus enim, inquiunt, Eucharistia non esset sacramentum, quia deficeret signum sensibile.

C) *Ecclesiæ auctoritas* hanc doctrinam firmat. C. *Lateran. IV*, *Florentin.* et *Trident.* loquuntur de *speciebus* panis et vini, sub quibus continentur corpus et sanguis Christi. C. *Constantiense* (1415) has Wicleffi propositiones damnavit [1] : "Substantia panis materialis et similiter substantia vini materialis remanent in sacramento altaris. Accidentia panis non manent sine subjecto in eodem sacramento". Ex quo sequitur non manere substantiam, sed *manere accidentia* panis et vini; hoc autem nomine tunc significabatur objectiva quædam realitas. — Hæc doctrina diserte exponitur in *Catech. C. Trident.* [2]

D) *Rat. theol. :* **a)** *Ex natura sacramenti*, quod est signum sensibile. Si vero negatur realitas objectiva specierum, nihil remanet sensibile in Eucharistia. **b)** *E testimonio sensuum*, qui percipiunt accidentia realia panis et vini post consecrationem.

[1] *D. B.*, 581, 582. — [2] *De Euchar.*, n. 44.

2° De modo existendi specierum.

1054. 1° **Errores :** Juxta *Impanatores*, accidentia manent in substantia panis et vini; juxta *Abelardum*, in aere. Recentes *atomistæ*, vel atomistæ-dynamistæ, asserunt divinam virtutem efficere ut in loco ubi erat panis, resistentia seu vis resistendi habeatur eodem modo et ordine quo a panis atomis exercebatur.

Leray [1] putat accidentia panis et vini sustentari ab ipso Christi corpore. Sed falso, nam substantia corporis humani et speciatim corporis gloriosi in Christo non potest accidentibus panis vestiri.

1055. 2° **Communis et vera doctrina.** Juxta *Thomistas* et plerosque theologos omnium scholarum, species eucharisticæ sunt *ipsa accidentia panis et vini*, quæ sine subjecto seu substantia subsistunt. Distinguunt enim scholastici in pane et vino, sicut in qualibet corporea substantia, substantiam, cui competit esse *in se*, et accidentia, quæ substantiam afficiunt et in ea sustentantur. Jamvero inter accidentia, alia sunt *absoluta*, quantitas scilicet et qualitates (sapor, odor, color, etc.) quæ substantiam entitate determinata perficiunt, alia *modalia* quæ absoluta gradu et mensura modificant, ut magnitudo quantitatis,

[1] Nostris diebus *dynamismum* alio modo propugnavit LERAY, *La constitution de l'univers et le dogme de l'Eucharistie*, 1900, asserens accidentia panis et vini sustentari ab ipso corpore Christi "en ce sens que certains des éléments de ce corps, carbone, hydrogène, oxygène, azote, supportent réellement et en toute rigueur les accidents particuliers des éléments du pain qu'ils remplacent". (*Annales de philosophie chrét.*, nov. 1901, p. 175). Quod systema confutavit LEHU in *Revue thomiste*, mars, mai, juillet 1901. Quoad cetera systemata, cf. JANSEN, l. c., 1444-1450.

intensitas qualitatis. Porro hæc omnia accidentia, absoluta et modalia, in substantia naturaliter sustentantur mediante quantitate quæ est eorum immediatum subjectum. Unde sufficit quod Deus per miraculum quantitatem ipse causaliter sustentet, ut omnia accidentia permaneant sine substantia.

Hæc sententia nobis videtur esse retinenda, utpote magis consentanea *verbis consecrationis*, auctoritati Patrum et Ecclesiæ. — Fusius explicatur in sequentibus :

a) *Accidentia non inhærent proprio subjecto.* De fide ex thesi de transsubstantiatione. Tota enim substantia panis et vini, quæ est proprium eorum subjectum, non remanet, sed convertitur in corpus et sanguinem Christi.

b) *Accidentia nulli subjecto inhærent.* Hoc constat ex damnatione errorum Wicleffi (n. 1053); et ex *Catech. Trident.* dicente : " Accidentia... nulli substantiæ inhærent...; panis et vini species in hoc sacramento sine aliqua re subjecta (constant)... : hæc perpetua fuit catholicæ ecclesiæ doctrina [1] ".

c) *Accidentia, divina virtute, in seipsis sustentantur mediante quantitate.*

d) *Accidentia possunt ea omnia agere et pati quæ ageret vel pateretur substantia panis et vini*, ut experientia constat.

e) Et sic, *ex speciebus eucharisticis corruptis aliquid generatur.*

III. *De statu Christi sub speciebus latentis.*

Duo exponemus : *doctrinam catholicam, philosophicam* ejus *expositionem.*

---

[1] P. II, c. 4, n. 25, 44.

I. Doctrina catholica de Christi præsentia sub speciebus [1].

1° De permanentia Christi in Eucharistia.

1056. A) Errores. *Lutherani* docent : alii, cum Bucero, Christum esse præsentem, solum " in usu ", i. e., quando recipitur; alii, cum Chemnitio, volunt ipsum adesse " *in tota actione cœnæ* ", sc. a consecratione usque ad communionem tantum.

1057. B) Thesis : *Christus permanenter existit in Eucharistia, independenter ab usu, quamdiu panis et vini species remanent incorruptæ.* De fide ex *Trident.* [2] : " Si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili Eucharistiæ sacramento non esse corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, sed tantum in usu, dum sumitur, non autem ante vel post, et in hostiis seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur vel supersunt, non remanere verum corpus Domini, A. S. "

Prob. **a**) *Script.* ex verbis institutionis, quæ fuerunt vera statim ac prolata, et prolata sunt *antequam* Apostoli sacram communionem susciperent.

b) *Tradit.* : 1) ex praxi communionis domesticæ [3]; 2) ex praxi asservandi Eucharistiam in vase argenteo vel aureo sub forma columbæ aut turris [4]; 3) ex praxi deferendi Eucharistiam ad absentes et ægrotos [5]; 4) ex antiquissima disciplina celebrandi *missam præsanctificatorum.*

---

[1] *Syn. maj.*, n. 684-693; *Sum. theol.*, 3 p., q. 76.
[2] Sess. XIII, can. 3; *D. B.*, 885.
[3] Cfr. Tertullianus, *De Orat.*, n. 19; S. Cyprianus, *De lapsis*, n. 26; S. Ambrosius, *Lib. I de Excessu fratris sui Satyri*, n. 43.
[4] *Constit. apost.*, l. 8, c. 13.
[5] Cfr. S. Justinus, *Apol.*, I, 67; S. Dionysius Alex., *Ep. ad Calosyrium.*

c) *Rat. conven.* : Eucharistia fuit instituta per modum cibi; sed cibus est permanens ex natura sua.

2° DE INTEGRITATE PRÆSENTIÆ CHRISTI SUB SPECIEBUS.

1058. Doctrina catholica sic in *Trident.*[1] exponitur : "Semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem *verum Domini* nostri *corpus verumque ejus sanguinem sub panis et vini specie* una cum ipsius *anima et divinitate existere* : sed corpus quidem sub specie panis, et sanguinem sub vini specie ex vi verborum : ipsum autem corpus sub specie vini, et sanguinem sub specie panis, animamque sub utraque vi naturalis illius connexionis et concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui jam ex mortuis resurrexit, non amplius moriturus, inter se copulantur : divinitatem porro propter admirabilem illam ejus cum corpore et anima hypostaticam unionem. Quapropter verissimum est *tantumdem* sub *alterutra specie* atque sub *utraque contineri : totus* enim et *integer* Christus, sub *panis specie*, et sub *quavis* ipsius speciei *parte; totus* item sub *vini specie*, et sub *ejus partibus* existit".

A) *Factum hujus integræ præsentiæ.*

1059. a) *Christus est totus sub qualibet specie.* De fide.

Constat : 1) *Script.* : "Hoc est corpus meum". Hæc verba nunc designant corpus Christi vivum, i. e. cum sanguine, anima et divinitate, scilicet totum Christum; 2) *Ecclesiæ praxi* quæ totum Christum sub una specie adorat; 3) *rat. theol.* Corpus Christi in Eucharistia continetur; ibi est præsens totaliter, i. e., cum omnibus quæ ipsi sunt actualiter unita.

1060. b) *Christus est præsens sub singulis partibus cujusque speciei, separatione facta.* De fide.

1) *Script.* In ultima cœna Apostoli ex *eodem calice* biberunt juxta illud : "Et accepto calice, gratias agens dedit eis, et biberunt ex illo

[1] Sess. XIII, cap. 3; *D. B.*, 876.

omnes[1]"; atqui certum est singulos Apostolos totum Christum accepisse, cum non possit ejus corpus in frusta dividi; ergo erat totus sub qualibet parte speciei, vini.

2) *Tradit.* *Liturgia* declarat : "Tantum esse sub fragmento quantum toto tegitur".

3) *Rat. theol.* Vi *transsubstantiationis*, *tota substantia* panis et vini convertitur in *substantiam* corporis et sanguinis Christi; ergo substantia corporis Christi est sub speciebus panis eo modo quo substantia panis erat sub his speciebus; sed substantia panis et vini est tota in qualibet parte, cum quælibet pars, post separationem, sit vere panis et vinum; ergo idem dicendum de substantia corporis Christi.

1061. c) *Christus est præsens sub singulis partibus cujusque hostiæ, etiam ante separationem.* Certum : 1) *Trident.* absolute et sine restrictione, declarat *totum et integrum Christum sub panis specie et sub quavis ipsius speciei parte existere;* 2) substantia corporis et sanguinis Christi est sub speciebus eo modo quo erat substantia panis et vini cujus locum tenet; sed, substantia panis est tota sub qualibet parte, etiam ante divisionem, cùm substantia de se non habeat extensionem neque partes.

B) *Modus hujus integræ præsentiæ.*

1062. a) *Vi verborum* seu *vi sacramenti* ponitur quod verbis formæ expresse significatur, i. e., solum corpus sub specie panis et solus sanguis sub specie vini.

b) *vi concomitantiæ* ponitur quod realem et necessariam connexionem habet cum eo quod vi verborum ponitur. Ita sub specie panis sunt,

[1] *Marc.*, XIV, 23.

una cum corpore, sanguis, anima et persona Verbi; et *vi circuminsessionis*, una cum Verbo, in Eucharistia, sunt Pater et Spiritus Sanctus.

II. Philosophica declaratio status Christi sub speciebus[1].

1063. 1° *Expositio doctrinæ scholasticæ*, juxta quam accidentia realiter differunt a substantia, et actualis extensio ad corporis essentiam non pertinet :

A) Doctrina *Suarezii.* Suarez declarat substantiam corpoream habere per seipsam partes integrales in actu; distinguit quantitatem *internam* quæ consistit in divisibilitate et distributione partium, et quantitatem *externam*, quæ constat in distributione partium in loco. Corpus Christi in Eucharistia est præsens cum quantitate sua interna, non vero externa.

B) Doctrina *S. Thomæ*[2]. 1) *Corpus Christi est præsens in Eucharistia per modum substantiæ :* Et hoc defluit ex transsubstantiationis conceptu. 2) *Corpus Christi* est in loco Eucharistiæ, sed *non est ibi localiter*, quia non comparatur ad hunc locum per suas dimensiones proprias; non est ibi *definitive :* nam quod est definitive in loco non potest esse in alio; sed corpus Christi præsens in una hostia potest esse simul in hostiis permultis. 3) *Corpus Christi est præsens in Eucharistia sacramentaliter*, i. e., modo hujus sacramenti proprio, cujus non datur aliud exemplum in creatione.

Corollaria. Unde 1) unio inter species et corpus Christi non est inhæsiva, nec proprie physica, sed sacramentalis; 2) anima Christi exercere potest omnes suos actus immanentes; 3) corpus Christi non potest agere aut pati actione corporea; non movetur per se, sed tantum per accidens ratione specierum motarum.

[1] *Syn. maj.*, n. 694-711.
[2] *Sum. theol.*, 3 p., q. 76; — UN PROF. DE G. SÉM., *Le Corps de Jésus-Christ présent dans l'Eucharistie*, Avignon, 1926.

1064. 2° *Solvuntur præcipuæ difficultates.* **A**) *Ex multipræsentia :* Non repugnat *corpus Christi esse simul in cælo et super omnia altaria in quibus panis et vinum consecrantur.* Etenim repugnat idem corpus esse simul in pluribus locis præsentia locali : quia a seipso localiter distaret et a seipso divideretur; sed contradictio evanescit, quando corpus est *localiter* in uno tantum loco, et alibi per *modum substantiæ :* tunc enim a seipso non distat, nec dividitur. Jamvero corpus Christi est *localiter* quidem in cælo, non est autem in eucharistia localiter, sed per modum substantiæ.

B) *Ex accidentibus* nulla repugnantia adest : **a**) Etenim circa accidentia : 1) sensus non decipiuntur quia revera manent post consecrationem extensio, figura, color, sapor, odor, etc. panis et vini; 2) intellectus non decipitur, quia, a Deo per fidem monitus, credit subesse non substantiam panis et vini, sed corpus et sanguinem Christi.

b) Quod autem per sacramenti manducationem homo *nutriatur*, hoc non indicat permanere post consecrationem substantiam panis. Etenim "miraculose accidentibus confertur quod subsistant, quod est proprium substantiæ, et per consequens quod omnia possint facere et pati quæ substantia posset facere et pati, si substantia adesset[1]".

c) Nec repugnat accidentia remanere sine subjecto. Nam Deus certe potest facere per se quidquid facit per causas secundas; sed, ante consecrationem, Deus sustinebat accidentia, mediante substantia panis et vini; ergo, post consecrationem, potest per se eadem sustentare.

[1] S. THOMAS, *Cont. Gent.*, l. IV, c. 66.

IV. *De cultu Christo in Eucharistia debito*[1].

1065. 1° **Errores.** a) *Calvinistæ* realem præsentiam Christi rejicientes, eo ipso cultum eucharistiæ tribuendum esse negant. b) Multi etiam *Lutherani*, licet realem præsentiam admittant, adorandam esse eucharistiam denegant, ut quid contrarium institutioni Christi.

1066. 2° **Thesis** : *Christus in Eucharistia cultu latriæ est adorandus.*

Dicitur " *Christus in Eucharistia* ", quia adoratio nostra terminatur ad ipsum Dominum ; species non magis adorantur *in se* quam vestimenta, quibus Jesus induebatur.

De fide ex *Trident.*[2] : " Si quis dixerit, *in sancto Eucharistiæ sacramento Christum* unigenitum Dei Filium *non esse cultu latriæ, etiam externo, adorandum*, atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus, secundum laudabilem et universalem Ecclesiæ sanctæ ritum et consuetudinem, solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, et ejus adoratores esse idololatras : A. S. "

Etenim Christus, cùm sit Deus et homo, est adorandus etiam cultu externo ubicumque invenitur.

1067. Unde pia et utilis est : a) praxis ab Ecclesia instituta, *exponendi SS. Sacramentum;* b) ac frequenter illud *visitandi*, in quo habemus Deum nostrum, amicum fidelissimum et maxime devotum, exemplar perfectum omnium virtutum. c) Optimo consilio instituta fuit *Commemoratio solemnis SS. Corporis D. N. J. C.* ad fidem fidelium magis ac magis excitandam ; et approbatur *devotio erga Cor eucharisticum.*

[1] *Syn. maj.*, n. 712-714.
[2] Sess. XIII, can. 6, *D. B.*, 888; *Codex*, c. 1255.

CAPUT II.

De sacrificio missæ.

Christus, in Eucharistia, seipsum offert ut *victimam* ad Deum adorandum, et seipsum præbet ut *cibum* ad fideles nutriendos. Quapropter Eucharistia est simul *sacrificium* et *sacramentum*. — Nunc agendum est de *missæ sacrificio*; de ejus *notione* et *existentia*, *essentia* et *effectibus*.

ART. I. NOTIO ET EXISTENTIA SACRIFICII EUCHARISTICI[1].

I. *Notio sacrificii Eucharistici.*

1068. **I. Natura sacrificii in genere.** 1° *Species*. a) Rat. *offerentis*, sacrificium verum est *privatum* vel *publicum:* prius a persona *privata* offertur nomine proprio; posterius a *legitimo ministro* nomine totius societatis. b) Rat. *finis*, sacrificium est : 1) *latreuticum* quod primario et per se est actus adorationis seu agnifitio infinitæ Dei excellentiæ; 2) *eucharisticum*, in quantum gratias Deo agimus pro beneficiis ab eo acceptis; 3) *impetratorium*, in quantum ab eo petimus nova quibus indigemus beneficia; 4) *propitiatorium*, quatenus, culpas nostras expiantes, veniæ petitionem imploramus. c) Rat. *immolationis*, est : 1) *cruentum*, quando res oblata *physice* mactatur; 2) *incruentum*, cum res immutatur absque physica immolatione.

1069. 2° *Notio sacrificii publici et socialis.* *Communior sententia* tenet ad sacrificium proprie dictum, ex *jure positivo divino*, non solum oblationem requiri, tanquam actum essentialem, sed etiam *quamdam immolationem* victimæ sive physicam sive æquivalentem[2]. Jus naturale ostendit *convenientiam* hujus immolationis sive ad agnoscendum Deum esse supremum Dominum, dominum vitæ ac mortis, sive ad expiandum peccatum, quod morte legitime punitur; sed ejus *necessitatem* non demonstrat. Sed, ex *institutione divina*, victimæ immolatio requiritur

[1] *Syn. maj.*, n. 716-733; *Codex*, 802-844.
[2] CIMETIER, *Oblation et immolation*, in *R. P. A.*, juin 1927.

tanquam *conditio sine qua non* sacrificii. Quod sane apparet ex *sacrificio Christi*, quod est exemplar omnium sacrificiorum.

3° *Definitio sacrificii proprie dicti juxta communiorem sententiam.* Sacrificium, ex institutione divina, est : *oblatio rei sensibilis, cum aliqua ejus immolatione, a legitimo ministro soli Deo facta, ad significandos interiores religionis sensus, quibus agnoscitur supremum Dei dominium.*

1070. II. Notio sacrificii missæ. a) *Quoad nomen.* Apud *Græcos*, vocatur μυσταγωγία, id est peractio mysterii, ἱερουργία seu actio sacra, λειτουργία seu ritus. Apud *Latinos*, vocatur *sacrificium, oblatio, agenda* seu actio per excellentiam; sed præsertim *missa*; hoc nomen derivatur a latina voce *mitto*, quia, post sermonem, ante offertorium, catechumeni dimittebantur.

b) *Quoad rem*, definitur, ad mentem *Trident.* : *sacrificium N. Legis, in quo Christus offertur et incruente immolatur, sub speciebus panis et vini, per hominem ministrum, pro Ecclesia, ad agnoscendum Dei dominium supremum, nobisque applicandum satisfactiones et merita suæ passionis.*

Ideo sacrificium missæ et partim *convenit* cum Eucharistiæ sacramento, et ab eo *differt* ratione essentiæ, finis et subjecti.

II. *De existentia sacrificii missæ* [1].

1071. 1° Errores. *Lutherus* doctrinam de sacrificio Missæ ut impiam et sacrificio crucis injuriosam rejecit. *Calvinistæ*, qui præsentiam realem negant, eo ipso rejiciunt sacrificium Missæ, immo doctrinam catholicam exhibent ut multis abusibus ansam præbentem. *Anglicani*, Ritualistis exceptis, declarant " missarum sacrificia blasphema figmenta esse et perniciosas imposturas " (art. XXXI).

[1] *Sum. theol.*, 2ª 2æ, q. 83, a. 1.

1072. 2° Thesis : Missa est verum et proprie dictum sacrificium N. Legis. De fide contra Novatores ex *Trident.* [1] : " Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo *verum et proprium sacrificium*, aut quod offerri non sit aliud quam nobis Christum ad manducandum dari : A. S. "

Prob. Script. : **A**) Ex vaticinio *Malachiæ* [2], in quo, post veterum sacrificiorum abrogationem, novum et perfectius annuntiatur sacrificium : " Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum : et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda ".

a) Hìc prænuntiatur sacrificium *proprie dictum*, nam vox hebraica *minchah*, quæ latinæ voci *oblatio* respondet, hìc significat non simplicem oblationem, sed verum sacrificium, cùm eadem vox, versu 10, ad designanda vera Judæorum sacrificia usurpetur; insuper voces *muqtar*, *mug-gash*, quæ stant pro *sacrificatur* et *offertur*, de sacrificiis proprie dictis intelliguntur. **b**) Præterea hoc sacrificium 1) erit *novum*, cùm sit judaicis sacrificiis subrogandum; 2) *universale*, " ab ortu solis usque ad occasum "; 3) *incruentum*, cùm vox *minchah* designet sacrificium constans farina et polenta aut libis; 4) *mundum* seu Deo gratum. Qui characteres, dùm simul neque sacrificio Aaronitico, neque sacrificio crucis, neque sacrificio bonorum operum conveniunt, apprime e contra competunt celebrationi Missæ, quæ est quid : 1) *novum*, quatenus veteribus sacrificiis successit, 2) *universale*, utpote celebratum ubique terrarum, 3) *incruentum*, optimeque vocabulo *minchah* res-

[1] Sess. XXII, can. 1; *D. B.*, 948. — [2] *Malach.*, I, 10-11.

pondens, 4) *mundum*, cùm hæc sit oblatio munda, quæ nulla offerentium iniquitate possit inquinari. — C. *Trident.* docet hoc vaticinio annuntiari missæ sacrificium [1].

B) *Ex verbis institutionis.* In ultima Cœna, Christus Eucharistiam instituendo verum sacrificium obtulit. Atqui voluit illud renovari ab Apostolis eorumque successoribus; quod quidem fit in missa. Ergo in missa verum offertur sacrificium.

Prob. major. Christus enim non simpliciter dixit : " Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus ", sed addidit de corpore " quod pro vobis datur " τὸ ὑπερ ὑμῶν διδόμενον, " quod pro vobis traditur ", et de sanguine " qui pro vobis effunditur " ἐκχυνόμενον. Atqui hæc verba ex se significant corpus et sanguinem Christi oblata fuisse in verum sacrificium : *corpus tradere, sanguinem effundere in remissionem peccatorum* sacrificium indicant ex usu biblico, in V. T.; et, in Novo, iisdem verbis sacrificium crucis exprimitur [2].

Eadem verba significant *oblationem actualem in ipsa Cœna.* In græco, tempus præsens habetur : *datur, traditur, effunditur;* sanguis Christi fundi dicitur *in calice*, i. e., ut est in calice, non ut erit in cruce.

Confirmatur *ex circumstantiis :* Christus enim instituit Eucharistiam ut memoriale sui sacrificii in cruce; ut novum Pascha N. Legis substitueret antiquo Paschati V. Legis, quod erat verum sacrificium.

1073. C) *Ex doctrina S. Pauli*, in textibus quibus Christus exhibetur ut " *sacerdos secundum ordinem Melchisedech* [3] " et quidem " *in æternum* [1] ". a) Distinctio sacerdotii desumitur ex modo sacrificandi. Atqui sacrificium proprium Melchisedech, typi Christi, fuit in pane et vino. Ergo Christus sacerdos obtulit sacrificium in pane et vino, quod fit in missa. — b) Si Christus habet sacerdotium perpetuum, utique etiam in terra, ut satis indicat textus Apostoli, usque in sæculi finem apud nos necesse est ut offerat per ministros. Atqui nullum aliud sacrificium offert in terra nisi seipsum in Eucharistia.

Missam esse verum sacrificium " non obscure innuit *S. Paulus*, Corinthiis scribens, cum dicit non posse eos, qui participatione mensæ dæmoniorum polluti sunt, mensæ Domini participes fieri; per " *mensam* " *altare* utrobique intelligens [2] ".

1074. *Trad. prob.:* A) *Ex Patribus.* a) *Per tria priora sæc.*, Patres clare asserunt Missam esse sacrificium verum a Prophetis annuntiatum, idemque describunt. Ita *auctor Didache* et *S. Justinus* animadvertunt in celebratione Eucharistiæ impleri vaticinium Malachiæ [3]; *S. Irenæus* declarat ab Ecclesia Deo offerri sacrificium panis et vini, a Malachia prænuntiatum, sacrificium corporis et sanguinis Christi [4]; *S. Cyprianus* in tota epistola ad Cæcilium disserit de sacrificio eucharistico quod offerri debet sicut " Dominus et Deus noster sacrificii auctor et doctor, fecit et docuit [5] ", et accurate describit hujus sacrificii materiam.

b) *A sæc. IVº ad VIum*, *Patres* ostendunt intimam esse connexionem inter sacrificium eucharisticum et sacrificium crucis, cujus est continuatio, et in utroque eamdem esse victimam.

Ita, inter *Græcos*, *S. Cyrillus Hierosol.* totum ritum sacrificii Missæ describit, ubi offertur eadem propitiationis victima ac in cruce [6]; *S. J. Chrysost.* docet Christum, sacerdotem et hostiam in cruce, quotidie a sacerdotibus

[1] Sess. XXII, cap. 1; *D. B.*, 939.
[2] *Rom.*, III, 25; V, 9; *Ephes.*, I, 7; II, 13; *Colos.*, I, 14, 20, etc.
[3] *Ps.* CIX, 4.

[1] " Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere; hic autem, eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium ". *Heb.*, VII, 23-24.
[2] *Trident.*, sess. XXII, cap. 1; *D. B.*, 938.
[3] *Didache*, c. 14; *Dial. cum Tryph.*, n. 116, *P. G.*, VI, 746 sq.
[4] *Adv. hæres.*, l. IV, c. 17, *P. L.*, VII, 1019 sq.
[5] *P. L.*, IV, 373.
[6] *Cateches.*, XXIII, *P. G.*, XXXIII, 1110 sq.

offerri in memoriam ejus mortis : " Offerimus quidem, sed ejus mortem revocamus in memoriam [1] ". Quod lucidius etiam exponit, inter *Latinos*, *S. Augustinus* : " Hujus sacrificii caro et sanguis ante adventum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur, post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur [2] ".

c) *A sæc. VI° ad XIII^{um}*, duo præsertim inculcantur : *natura* hujus sacrificii quod quamdam immolationem involvit; ejusque *effectus*, qui iidem esse dicuntur ac sacrificii crucis. Ita *S. Gregorius M.* narrat quomodo Justus monachus a purgatorio liberatus fuerit post triginta Missas pro eo celebratas [3]. *Paschasius Radbertus* testatur Redemptorem quotidie in altari peragere quod tempore passionis gesserat, ideoque fideles a peccatis quotidianis vi eucharistiæ liberari [4]. Merito itaque concludit *S. Thomas* celebrationem Eucharistiæ dici Christi immolationem, qua participes efficimur fructus dominicæ passionis [5].

B) *Ex liturgiis.* Omnes, licet in multis discrepantes, Missam vocant *plenum et verum sacrificium*, *oblationem et immolationem*, præcipue vero in *anamnesi*.

C) *Ex conciliis :* Ephesino, Lateran. IV, Constantiensi et Trident.

D) *Rat. theol.* Tanta est connexio inter religionem et sacrificium proprie dictum, ut, si posterius desit, prior sit incompleta et veluti manca; quod probant *divinæ litteræ*, *Gentilium historia*, cùm, ubicumque religio vigeat, sacrificia quoque sint in usu; et *ratio ipsa*, quæ dictat supremum Dei dominium agnoscendum esse aliquo actu exteriori soli Deo exhibendo. Atqui, sublato sacrificio Missæ, nullum esset sacrificium in N. Lege, cùm sacrificium crucis, utpote in actu transitorio consistens, amplius non existat.

ART. II. DE ESSENTIA SACRIFICII MISSÆ.

1075. Status quæstionis. *Omnes* admittunt : Missam esse verum ac proprie dictum sacrificium; secundum ordinem Melchisedech, sacrificium memoriale et imaginem sacrificii crucis; Christum esse sacerdotem principalem simul et victimam, offerri et immolari sub speciebus panis et vini, et quidem modo incruento [1].

Quæstio est : 1° in quanam Missæ actione consistat *essentia sacrificii?* 2° sub quo *formali respectu consecratio* dici possit constituere essentiam sacrificii Missæ?

1076. 1° In quanam actione missæ essentia sacrificii consistat? Juxta omnes, non consistit in oblatione panis et vini in offertorio; nec in fractione panis. — Tres sunt præcipuæ sententiæ :

a) Juxta *Bellarminum* [2], nostri sacrificii essentia reponenda est tum in consecratione qua offertur victima, tum in communione celebrantis, qua victima destruitur.

b) Juxta *de Lugo* [3], victima jàm destruitur per consecrationem quæ illam reponit in *statu decliviori*, attamen ipsa sumptio pertinet " ad substantiam et integritatem hujus sacrificii : nam per ipsam adhuc magis consumitur et destruitur victima ".

c) Sententia *longe communior* docet essentiam sacrificii eucharistici in *consecratione sola utriusque speciei* consistere, ita ut communio ipsius sacerdotis ad ipsam oblationem sacrificam non pertineat, sed ei superaddatur tantum ex natura rei : victima enim, quatenus est sub speciebus panis et vini, ordinem dicit ad sumptionem.

Etenim hæc consecratio fit in persona Christi; per separationem specierum vivide commemorat et repræsentat sacrificium crucis; est secundum ritum Melchisedech : nam cum pane et vino fit.

Consecratio *utriusque speciei* ad essentiam sacrificii *jure divino* pertinet : ex ipsa Christi institu-

---

[1] *Homil. in ep. ad Hebr.* XVII, 3, *P. G.*, LXIII, 131; JOURNEL, 1222.
[2] *Contra Faustum*, XX, 21, *P. L.*, XLII, 385; JOURNEL, 1604.
[3] *Dialog.*, l. IV, 55.
[4] *De corpore et sanguine Christi*, *P. L.*, CXX, 1294, 1328.
[5] *Sum. theol.*, 3 p., q. 83, a. 1.

[1] *Syn. maj.*, n. 734-754. — [2] *De Missa*, l. I, c. 27.
[3] *De Euch.*, disp. XIX, sect. 5.

tione, ex præcepto et praxi Ecclesiæ, ex eo quod sit necessaria ut habeatur vera repræsentatio sacrificii crucis.

1077. 2° **Sub quo formali respectu in consecratione adsit ratio sacrificii?**

Tria systematum genera proponuntur. **A**) Alia *physicam et actualem destructionem* requirunt. **a**) Juxta *Suarez* [1], ratio sacrificii consistit in eo quod destruitur panis in melius ut producatur Christus. — Sed hoc admitti nequit quia transsubstantiatio non est destructio; aliunde sequeretur panem et vinum sacrificari sed non Christum ipsum.

b) Ratio sacrificii non consistit in eo quod corpus et sanguis Christi sub speciebus panis et vini ponuntur *in statu decliviori*, quatenus reducuntur ad statum cibi et potus, ut volunt *Lugo* [2] et *Franzelin* [3]: etenim : 1) Christus in sacramento haud mutatur (n. 1051); 2) constitutione sua in statu cibi res non offertur Deo in sacrificium, sed in hominis usum accommodatur; 3) sacrificium eucharisticum non potest esse sine analogia ulla cum modis offerendi inter homines ab initio usitatis; sed nunquam sacrificium exstitit per reductionem ad statum cibi; 4) in hac explicatione nulla apparet similitudo cum sacrificio crucis.

1078. B) Alia *mysticam immolationem tantum supponunt.* **a**) Ratio sacrificii non consistit in eo quod, ut asserit *Vasquez*, Missa, quæ est sacrificium relativum et non absolutum, *repræsentat* sacrificium crucis. Nam Missa est verum sacrificium absolutum, et repræsentatio alterius sacrificii, *quatenus præcise est repræsentatio*, non sufficit ad actuale sacrificium peragendum.

[1] *De Euch.*, disp. 75, sect. 5.
[2] *De Euch.*, disp. 19, sect. 5, n. 65-67. — [3] *De Euch.*, Thes. 16.

b) Ratio sacrificii non constat probabilius ex eo quod consecratio est actio de se tendens ad veram et realem occisionem a qua solum per accidens impeditur, ut docent *Lessius*, *Gonet*, *Billuart*, *Hugon* : etenim, ut jam dictum est (n. 1050), actio consecrativa nullo modo nata est mutare Christum, sed solam materiam quæ consecratur.

c) *Billot*, cum aliis theologis non paucis, affirmat in consecratione, Christum mystice immolari per sacramentalem separationem corporis et sanguinis sub distinctis speciebus panis et vini. Sic habetur in ritu externo destructio sacrificalis Christi. Hanc explicationem ut probabiliorem amplectimur : 1) quia magis consentanea videtur verbis utriusque formæ in textu originali, et notioni transsubstantiationis antea traditæ; 2) quia reponit sacrificalem mactationem in *re sensibili* simul et *symbolica*, sicut convenit sacrificio externo quale est sacrificium missæ quod repræsentat et renovat sacrificium crucis; nam, ut recte ait *Billot*, "si contingeret rem offerri, non in propria, sed in aliena specie, tunc ad rationem sacrificii in quantum hujusmodi nihil aliud posset requiri, nisi ut res illa sub sacramentalibus symbolis in quodam externo habitu mortis præsens sisteretur".

1079. C) *Alia solam oblationem requirunt sine actuali immolatione.* **a**) *M. de la Taille* [1] affirmat : Sacrificium est formaliter oblatio vera hostiæ vere immolatæ; unica fuit Christi immolatio in cruce; sed plures factæ sunt aut fiunt oblationes ejusdem victimæ : in cœna ut hostia mox immolanda; in altari, ut hostia jam immolata. In Missa, Christus non denuo physice immolatur, nec per seipsum offertur; sed Ecclesia, sacerdotum ministerio, per ipsam oblationem

[1] M. de la Taille, *Mysterium fidei*, *Esquisse du mystère de la foi*.

Eucharistiæ Deo offert Christum-Hostiam, proprietate victimali in æternum indutum.

Sed admitti nequit cœnam et immolationem crucis unum constituere sacrificium : nam *Trident.* duas oblationes agnoscit : unam in cœna, alteram in cruce; nec docet sacrificium crucis, ex se, absque cœnæ oblatione, esse insufficiens : id enim adversatur *Trident.*, communi Patrum et theologorum doctrinæ. — Præterea non apparet cur distinguatur sacrificium duplex : unum a Christo, alterum ab Ecclesia oblatum; cum Christus sit ipse principalis offerens sacrificii Missæ et crucis.

b) Schola *oratoriana* docet sacrificium *essentialiter* consistere *in oblatione.* Christus sacerdos seipsum Deo offert ut victimam sæpius, præsertim in passione. Hæc oblatio perficitur in ara crucis, consummatur in ascensione, continuatur in cælo. In Missa seipsum offert ut victimam jam immolatam cum interioribus religionis actibus in cruce aut in cælo elicitis.

Sed non constat solam oblationem ad verum sacrificium sufficere; nec oblationem Christi in cælo esse sacrificium proprie dictum. Retineri tamen debet præcipuum sacrificii valorem ex interioribus religionis sensibus Christi oriri.

1080. Corollarium. Comparatio sacrificii Missæ 1° cum *sacrificio crucis :* **A**) Missa est idem *substantialiter* ac sacrificium crucis; in utroque enim *eadem* est *hostia*, *idem principaliter offerens*, juxta *Trident.*

B) Differt tamen *accidentaliter* Missa a sacrificio crucis : **a**) *modo offerendi :* in cruce Christus oblatus est cruente, in altari incruente offertur; **b**) ratione *offerentis :* in cruce Christus *solus* et *directe* seipsum obtulit, in Missa se offert sacerdotum ministerio; **c**) ratione *victimæ*, quæ in cruce erat passibilis et mortalis, dum in Missa est impassibilis et immortalis; **d**) ratione *effectuum :* in cruce solutum est pretium Redemptionis, in altari nihil novi meretur, sed solum merita crucis nobis *applicantur.* Missa itaque essentialiter pendet a sacrificio crucis.

2° Cum *sacrificio cœnæ.* **A**) *Sacrificium Missæ idem est substantialiter* ac sacrificium in ultima cœna peractum : eadem est hostia, idem principalis offerens. **B**) Ab eo tamen differt *accidentaliter :* **a**) ratione *hostiæ :* in cœna oblatus est Christus mortalis, in Missa offertur immortalis; **b**) ratione *offerentis :* in cœna Christus per se ipsum obtulit sacrificium, in Missa per manus sacerdotis illud offert; **c**) ratione *relationis ad mortem Christi :* cœna significabat mortem Domini in cruce futuram, dum Missa significat hanc mortem jam præteritam.

ART. III. DE EFFECTIBUS SACRIFICII MISSÆ [1].

Dicemus : *Quinam* sint, *quomodo* producantur et quisnam sit *valor* sacrificii Missæ.

I. *Quinam sint effectus sacrificii Missæ?*

1081. Thesis : *Sacrificium Missæ non solum latreuticum est et eucharisticum, sed etiam impetratorium, et propitiatorium pro vivis ac defunctis.* De fide ex *Trident.* [2] : " Si quis dixerit, Missæ sacrificium tantum esse *laudis* et *gratiarum actionis*, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem *propitiatorium;* vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, et aliis necessitatibus offerri debere : A. S."

Prob. : **A**) *Argum. generali* : **a**) sacrificium Missæ idem est substantialiter ac sacrificium crucis; atqui sacrificium crucis quadruplicem effectum supra recensitum habuit; **b**) sacrificium Missæ sacrificiis antiquæ legis successit, immo eis valde præstat; atqui præfata sacrificia hunc quadruplicem effectum obtinuerunt.

1082. B) *Argum. speciali :* **a**) Quoad effectum *propitiatorium.* Christus, sacrificium cœnæ offerendo, expresse dixit : " Hic est sanguis meus... qui pro multis effundetur (in textu græco

[1] *Syn. maj.*, n. 765-771. — [2] Sess. XXII, can. 3; *D. B.*, 950.

ἐκχυνόμενον) in *remissionem peccatorum*"; atqui sacrificium Missæ idem est ac sacrificium cœnæ, juxta illud : " Hoc facite in meam commemorationem ".

b) Quoad effectum *impetratorium*, res constat ex liturgiis in quibus apparet Missam offerri pro omnibus beneficiis spiritualibus et temporalibus.[1]

c) Quoad *utrumque* : Christus nequit in Eucharistia offerri quin, tanta oblatione placatus, Deus moveatur ad pænitentiæ donum aliaque beneficia concedenda.

II. *Quomodo producuntur effectus.*

1083. 1° Prænotanda. A) *Varii offerentes.* In Missa tres sunt : **a**) *Christus*, principalis offerens, cujus oblatio est infiniti valoris; **b**) *sacerdos*, secundarius offerens, qui nomine Christi celebrans, opus aliquod ponit quod est latreuticum, satisfactorium et meritorium; **c**) *Ecclesia*, per sacerdotem sacrificans, cujus preces efficaciam habent specialem, quia est sponsa Christi.

B) *Varii modi* quibus Missæ effectus obtinentur : **a**) *ex opere operato* vel ex *opere operantis* : 1) priori modo, si ex *dignitate victimæ oblatæ* et *principalis offerentis*, independenter a merito aliorum offerentium; 2) *ex opere operantis*, si obtinentur ex merito Ecclesiæ, sacerdotis aut fidelium. **b**) Vel *infallibiliter* aut *fallibiliter* : 1) priori modo, quando producuntur semper, independenter ab omni conditione; 2) *fallibiliter*, quando effectus pendent a conditione quæ deesse potest. **c**) *Immediate* vel *mediate*, prout effectus sine aliquo medio obtinentur, vel mediante alio effectu.

1084. 2° Doctrina theologica : A) Effectus *latreuticus* et *eucharisticus*, **a**) ex *parte*

[1] Cf. CYRIL. HIEROS., *Catech. myst.* 5, n. 8; JOURNEL, 851.

Christi producitur ex opere operato infallibiliter et immediate : siquidem non potest Deus, per solam immolationem Christi in altari, non statim obtinere perfectissimam adorationem et eximias gratiarum actiones; **b**) ex *parte Ecclesiæ, et boni sacerdotis*, infallibiliter et ex opere operantis.

B) Effectus *propitiatorius* considerari potest ex parte vel *offerentium* : sub hoc respectu, idem dicendum est ac prius; vel eorum *pro quibus* Missa offertur, scilicet vivorum vel defunctorum. **a**) Quoad *vivos* : 1) Si sint *peccatores, peccata sive mortalia, sive venialia, remittuntur quidem ex opere operato, sed mediate tantum et non infallibiliter*, quatenùs sacrificium Missæ ex se " gratiam contritionis impetrat [1] " qua mediante reatus culpæ deletur. " Hujus (enim) oblatione placatus, Dominus gratiam et donum pænitentiæ concedens, peccata etiam ingentia dimittit ", ait *Trident.*[2] Illam tamen gratiam virtute sacrificii obtinet Eucharistia peccatoribus, " si eos dispositos inveniat [3] " et proinde non infallibiliter; 2) Si sint *justi*, peccata venialia remittuntur, sed mediate tantum.

b) Quoad *defunctos*, *pœna temporalis*, peccatis debita, *per sacrificium Missæ ex opere operato, immediate et infallibiliter remittitur* saltem partialiter. Etenim : 1) ex *Trident.* Missa offertur "pro vivis atque defunctis, pro pœnis et satisfactionibus ". Sed pœnæ nequeunt remitti nisi *ex opere operato* defunctis qui jam sunt incapaces merendi; 2) vivis ac defunctis pœna temporalis remittitur *immediate*, cùm per meram condonationem extrinsecam remittatur; 3) remittitur

[1] S. THOMAS, *In IV Sent.*, dist. 12, q. 2, a. 2.
[2] Sess. XXII, cap. 2, *D. B.*, 940.
[3] S. THOMAS, *ibid.*

infallibiliter, cùm nulla alia conditio prærequiratur præter remissionem culpæ; **d**) attamen remittitur *non semper ex integro*, sed juxta divinæ Providentiæ beneplacitum.

C) Effectus *impetratorius* obtinetur *quidem ex opere operato, sed per modum impetrationis, non autem infallibiliter*. **a**) Obtinetur *ex opere operato* : nam *Trident.* declarat Missam offerri non solum pro peccatis, pœnis et satisfactionibus, sed etiam pro "aliis necessitatibus". Revera Christus, seipsum offerendo, rogat Patrem ut, propter merita sua, gratiæ nobis tribuantur; porro ejus preces non possunt non exaudiri; **b**) *non autem infallibiliter*, nam quamvis Missa ex se sit efficax ad gratias obtinendas, hæ tamen sequuntur legem impetrationis, quæ plures conditiones requirit ex parte postulantis, rei postulatæ et eorum pro quibus postulatur.

D) *Tandem omnes effectus supra descripti producuntur etiam ex opere operantis*. Ex precibus enim sacerdotis celebrantis astantiumque et imprimis totius Ecclesiæ superadditur efficacitas, et quidem eo major quo preces sunt ferventiores et orantes sanctiores.

III. *De fructibus et valore Missæ.*

1085. 1º De fructibus : Hi sunt *bona quæ hominibus conferuntur intuitu hujus sacrificii*.

Rat. *personarum* distinguitur fructus : **a**) *Generalis*, cujus participes sunt omnes fideles et *indirecte* infideles, ut fiant Ecclesiæ membra. **b**) *Specialis*, seu, *medius*, *intentionalis*, quem sacerdos celebrans *determinatis personis* et pro *determinato fine* applicat. **c**) *Specialissimus*, qui celebranti sacerdoti ita *proprius* est ut aliis cedi nequeat, saltem totaliter.

1086. 2º De valore. A) *Notio*. Valor Missæ est *virtus intrinseca* quam Missa ex *dignitate sua* habet certos effectus producendi. Quare valor est veluti *causa* fructuum. — Consideratur sive *in se*, seu, ut aiunt, in *actu primo*, quoad *sufficientiam* ; sive quoad suam *realem efficaciam* et applicationem, seu in *actu secundo*.

B) *Doctrina theologica*. **a**) *Valor Missæ, in actu primo, est infinitus intensive et extensive* : 1) *intensive* : quia sacerdos et victima est ipse Christus, persona divina infinitæ dignitatis; 2) *extensive* : quia effectus semper plures in subjectis semper pluribus producere potest : nam Missa, sicut sacrificium crucis, est infiniti pretii.

b) *Valor Missæ, in actu secundo, est infinitus quoad effectum latreuticum : nam a Christo Deo offertur, finitus autem quoad effectum propitiatorium et impetratorium :* in sua applicatione hominibus producit finitos fructus. Nam pœna peccatis debita non remittitur nisi secundum dispositiones subjecti; et bona pariter secundum cujusque dispositiones largiuntur. Atqui hujusmodi dispositiones, quantumvis perfectæ supponantur, sunt semper finitæ seu limitatæ.

1087. *Controvertitur* num sacrificium Missæ, pluribus a sacerdote applicatum, æqualiter singulis prosit ac si pro uno oblatum fuisset.

Hìc agitur tantum de fructu *speciali* quem sacerdos determinatis personis applicat.

Quibus prænotatis, alii *negant*, quia sacrificium, cùm sit finitum in sua applicatione, inter plures divisum, minùs ipsis prodesse debet quàm si uni applicaretur; applicatio enim pendet ab intentione sacerdotis; hæc autem, quando plura objecta simul comprehendit, minus determinate ideoque minus efficaciter in singula fertur. Alii *affirmant*, quia sacrificium Missæ, utpote idem substantialiter ac sacrificium crucis, debet, sicut sacrificium crucis, tam prodesse unicuique ac si fuisset pro eo solo oblatum.

CAPUT III.

De sacramento Eucharistiæ.

Eucharistia est etiam *sacramentum* quo fideles sanctificantur. Dicemus : de ejus *existentia et natura, materia et forma* et *effectibus.*

ART. I. DE EJUS EXISTENTIA ET NATURA [1].

1088. 1° De existentia. Thesis : *Eucharistia est verum et proprie dictum N. Legis sacramentum a Christo institutum.*

Contra Protestantes, qui asserunt Eucharistiam esse meram commemorationem Cœnæ, et nullam producere gratiam; præsertim *Liberales* et *Modernistas* qui contendunt Eucharistiam esse *signum vacuum.*

De fide ex *Trident.* [2] definiente septem esse sacramenta, inter quæ recenset Eucharistiam, et in tota sessione XIII disserente de sacramento Eucharistiæ.

Constat ex testimoniis *Script.* et *Patrum* tria elementa ad sacramentum necessaria inveniri in Eucharistia : **a)** *signum sensibile*, scilicet species panis et vini : " accepit Jesus *panem*... et accipiens *calicem* [3] "; **b)** *gratiæ productivum* : nam, teste Christo [4], Eucharistia vitam æternam præbet, ac proinde gratiam, medium necessarium ad illam; insuper, ex dictis, Eucharistia continet totum Christum, gratiæ fontem, ac proinde gratiam producere debet; **c)** *a Christo permanenter institutum* : institutio enim propriis terminis describitur ab evangelistis, et quidem ut permanens exhibetur, cùm Dominus Apostolis dixerit : " Hoc facite in meam commemorationem ".

[1] *Syn. maj.*, n. 850-855; — *Codex*, 845-869; *Sum. theol.*, 3 p., q. 73, a. 1.
[2] Sess. VII, can. 1; sess. XIII, cap. 2, 3; *D. B.*, 844, 875, 876.
[3] *Matth.*, XXVI, 26-27.
[4] " Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, et ego resuscitabo eum " (*Joan.*, VI, 55).

Eucharistia *convenienter* in ultima Cœna institutum fuit : **a)** ratione *contenti* : congruum erat Christum seipsum Apostolis reliquisse sub sacramentali specie eo præcise instanti quo discessurus erat; **b)** ratione *significationis* : Eucharistia est signum rememorativum passionis Domini, sine qua non potest esse salus; ergo conveniebat hujusmodi signum nonnisi imminente passione institui; **c)** ratione *finis* : Eucharistia est pignus amoris et ad inflammandam caritatem ordinatur; atqui ea quæ ultimo dicuntur et aguntur ab amicis magis memoriæ commendantur et inflammant affectum.

1089. 2° Natura. A) *Definitio.* Eucharistia, prout sacramentum, definitur : *Sacramentum N. L., in quo, sub speciebus consecratis panis et vini, corpus et sanguis Christi vere, realiter et substantialiter continentur, ad producendam gratiam per modum spiritualis alimoniæ.*

1090. B) *Quæritur in quo consistat ejus essentia.* — Alii, ut *Sylvius* dixerunt consistere in ipso corpore Christi; sed immerito, cùm corpus Christi in Eucharistia non sit sensibile. Alii, post *Suarez*, tenent sacramentum æque constare speciebus et corpore Domini.

Probabilior doctrina est essentiam reponendam esse in *speciebus consecratis, quatenus continent corpus et sanguinem Christi* : *directe* quidem in *speciebus*, cum in genere signi *sensibilis* principalius constituatur per *species; indirecte* autem in *corpore et sanguine Christi*, quæ ei conferunt virtutem sanctificandi, et ita sacramentum, in genere signi *efficacis* principalius per corpus Christi. — Ita *Cat. Conc. Trid.* [1] : " Ipsæ autem panis et vini species veram et absolutam sacramenti rationem habent ". Aliunde species con-

[1] Part. 2, n. 8.

secratæ sunt signum sensibile et ex se permanens; gratiam significant quæ datur per modum alimenti, et tandem gratiam causant, quia continent corpus Christi.

Unde, in hoc sacramento, species sunt *sacramentum tantum*, corpus Christi est *res* sacramenti et *sacramentum*, gratia autem *res* tantum.

1091. C) *Quæritur utrum Eucharistia sit sacramentum unum an multiplex?* Eucharistia est *unicum* sacramentum, non materialiter, sed *formaliter* : nam duæ species unicam rem significant et producunt, nempe gratiam per modum refectionis : ad perfectam enim refectionem requiruntur cibus et potus. Aliunde *Trident.* definivit septem esse sacramenta, non plura.

ART. II. DE EJUS MATERIA ET FORMA.

I. *De materia.*

Materia *remota* Eucharistiæ est panis et vinum; materia autem *proxima* sunt species panis et vini consecratæ.

1092. 1° De pane : A) *Solus panis triticeus est materia valida Eucharistiæ.* Contra *Calvinistas* qui tenent, pane et vino deficiente, adhiberi posse quidquid cibi et potus rationem habet. *De fide* est, ex *Trident.*[1], panem esse materiam; *certum* est panem illum *triticeum* esse debere[2].

Siquidem illud est materia necessaria Eucharistiæ, quod Christus ipse adhibuit et adhiberi præcepit. Atqui Christus, instituendo Eucharistiam, **a)** *panem triticeum* adhibuit : " Jesus, accepto pane, gratias egit, etc. dicens : Hoc est corpus meum[3] "; jamvero panis simpliciter, sine

[1] Sess. XIII, cap. 3, *D. B.*, 876.
[2] *Codex*, 815. — [3] *Luc.*, XXII, 19.

addito, est panis triticeus : quod confirmatur traditione et praxi omnium Ecclesiarum; **b)** eumdem *præscripsit* adhiberi, cùm dixit : " Hoc facite in meam commemorationem ".

1093. B) *Valide conficitur* eucharistia *tum in azymo pane tum in fermentato.* De fide *ex Florentino*[1] : " *Definimus* in azymo sive in fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici ". Contra *græcos schismaticos* qui volunt solum panem fermentatum adhiberi. — Constat : *ex praxi Ecclesiæ* : a primis enim sæculis, Ecclesia latina nonnunquam saltem pane azymo, Ecclesia græca pane fermentato generatim usa est. Et merito : nam uterque panis, sive fermentatus sive azymus, est verus panis.

1094. 2° De vino. — a) *Vinum de vite* est materia *valida secundæ consecrationis.* De fide est contra Aquarios. Constat ex *Florent.*[2], *Trident.*[3] et praxi Christi. — **b)** *Vino consecrando aqua admisceri debet, non quidem de necessitate sacramenti, sed vi præcepti graviter obligantis.* Nam " monet S. Synodus (Trident.)[4] *præceptum esse* ab Ecclesia sacerdotibus ut aquam vino in calice offerendo miscerent ".

Certum autem videtur aquam hujusmodi simul cum vino converti in sanguinem Christi : 1) supponit enim *Trident.* nil amplius remanere, post consecrationem, nisi species panis et vini; 2) supponunt et verba consecrationis totum, quod erat in calice, converti in sanguinem Christi.

1095. 3° De conditionibus in utraque materia requisitis. Utraque materia debet esse:

A) *Præsens moraliter* : ex verbis formæ : " *hoc est..., hic est...* " quæ exigunt materiam præsen-

[1] *Decretum pro Græcis, D. B.*, 692. — [2] *D. B.*, 698.
[3] *D. B.*, 874. — [4] Sess. XXII, cap. 7; *D. B.*, 945.

tem. **B)** *Determinata sufficienter* in individuo per consecrantis intentionem. **C)** *Consecrata simul :* **a)** Hoc requiritur ex præcepto divino. Constat ex *verbis Christi* prout usu constanti intellecta fuerunt : " Hoc facite in meam commemorationem "; quibus præcepit Apostolis ut consecrarent sicut ipse fecerat. — Ita *Codex*, 817.

b) *Controvertitur* num una species valide consecrari possit sine altera. *Certum est* quidem consecrationem esse validam, quando sacerdos alteram consecrare intendit, quamvis de facto, propter aliquem defectum, eam non consecraverit; sed quando sacerdos alteram consecrare non intendit, res dubia est; *communior* sententia affirmat, quia super speciem quam consecrare intendit, sacerdos pronuntiat verba sacramentalia quæ debent efficere quod significant.

II. *De forma.*

1096. A) *Certum est* ad validam consecrationem panis requiri Christi verba : " Hoc est corpus meum "; item ad consecrationem vini, verba : " Hic est calix sanguinis mei "; vel " Hic est sanguis meus ".

Siquidem Dominus adhibuit præfata verba; sed, ut ait *Florent. :* " Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc confecit sacramentum ". (*D. B.*, 698).

B) *Certum est* ad validam consecrationem non requiri *epiclesim* seu preces quibus postulatur ut panis convertatur in corpus, vinum in sanguinem Christi. Etenim : **a)** rubrica non præcepit hæc verba esse resumenda quando consecratio quæ fuit irrita, suppleri debet; **b)** ex auctoritate *Florent.* et Græcorum ibi præsentium ; **c)** ex reprobatione SS. Pontificum : Benedicti XIII, Pii VII et Pii X.

C) *Valde probabiliter* tenetur, contra *Scotum*, verba : " Qui pridie quàm pateretur... " non esse ad validitatem necessaria, quia etiam, sine his, sacerdos in persona Christi loquitur; et aliunde hæc verba non significant conversionem panis et vini.

D) *Controvertitur* num ad consecrationem validam vini requirantur verba : " novi et æterni testamenti, etc. "

a) *Affirmant* multi *Thomistæ* quia : 1) pleraque in Evangelio continentur, cetera autem nobis per *Traditionem* transmissa sunt; 2) sensus propositionis non est completus nisi postquam pronuntiata fuerunt.

b) *Negant* alii theologi, quia : 1) nullus evangelista ea integra refert, imo quædam ex eis a nullo evangelista dantur; insuper quædam ex eis non inveniuntur in Liturgiis Græcis; 2) sine ipsis, sensus propositionis sat completus est et significat adæquate transsubstantiationem.

ART. III. DE EJUS EFFECTIBUS [1].

1097. Thesis Iª : *Effectus generalis sacramenti Eucharistiæ est augmentum gratiæ habitualis.* De fide ex *Trident.*, contra Lutheranos : " Si quis dixerit vel præcipuum fructum SS. Eucharistiæ esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus provenire : A. S. [2] "

a) Etenim Eucharistia fuit instituta per modum cibi et potus, quæ homini jam vivo destinantur. **b)** S. Paulus præcipit ut ante Eucharistiæ susceptionem " probet seipsum homo [3] " : quod **c)** tota Traditio intelligit de perfecta pænitentia; ita *S. Cyprianus* graviter reprehendit illos qui sacram communionem recipiunt " nondum pænitentia acta, nondum exomologesi (confessione) facta, nondum manu eis ab episcopo et clero imposita [4] ". **d)** In primitiva Ecclesia, gravium criminum reis denegabatur Eucharistia.

1098. Thesis IIª : *Gratia sacramentalis Eucharistiæ est gratia unitiva cum Christo, — et quidem cibans, — necnon fraternæ unionis, — jus tribuens ad vitam æternam.*

1° *Hæc gratia animam Christo specialiter conjungit :* **A)** *per caritatem habitualem.* Constat :

[1] *Syn. maj.*, n. 883-896; *Sum. theol.*, 3 p., q. 79.
[2] Sess. XIII, can. 5; *D. B.*, 887.
[3] *I Cor.*, XI, 29.
[4] Ep. 16, n. 2; JOURNEL, 569.

a) ex verbis *Christi* : " Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in eo[1] ". b) Eucharistia est *alimentum*. Atqui proprium est alimenti ut unum fiat cum comedente. Attamen notetur per communionem nos potius transformari in Christum quam Christum in nos.

Hæc unio non est physica, substantialis, vel corporalis; est vero *realis*, *intima*, *transformativa*, *moralis* et *affectiva*.

B) *Eucharistia confert etiam gratiam actualem caritatis seu fervoris.* Eucharistia enim instituta fuit per modum cibi; atqui cibus actualem vigorem confert. Præterea plena unio animæ cum Christo requirit actus quibus Ei adhæremus. " Per hoc sacramentum habitus gratiæ et virtutis excitatur in actum[2] ".

1099. 2° *Hæc gratia est cibans.* Ex *Florent.* : " Omnem effectum, quem materialis cibus et potus quoad vitam agunt temporalem *sustentando*, *augendo*, *reparando* et *delectando*, sacramentum hoc quoad vitam operatur spiritualem[3] ".

A) Vitam spiritualem *sustentat* : per collationem caritatis habitualis et actualis. Sic præservamur a peccatis futuris : certum est : a) ex verbis Christi : " Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum[4] "; b) ex *Trident.*[5] declarante Eucharistiam " esse antidotum quo a peccatis mortalibus præservemur " : c) quod fit, 1) concupiscentiam omnimodam seu inclinationem ad peccandum minuendo vel refrænando, saltem indirecte per fervorem caritatis; 2) dæmonum impugnationem repellendo; 3) mentem

[1] *Joan.*, VI, 57.
[2] *Sum. theol.*, 3 p., q. 79, a. 1, ad 2.
[3] *D. B.*, 698. — [4] *Joan.*, VI, 52.
[5] Sess. XIII, cap. 2; *D. B.*, 875.

nostram illuminando et voluntatem roborando contra mundi blandimenta et terrores.

B) Vitam spiritualem *auget*, perficiendo unionem cum Deo intimam.

C) Eam *reparat*, nos liberando indirecte : 1) a *peccatis venialibus* : teste *Trident.*, Eucharistia est " antidotum quo liberemur a culpis quotidianis[1] " 2) et etiam a *pœna peccato debita* : nam excitat caritatis actus, qui ex se satisfactorii sunt.

D) Animam *delectat*. Nam canit Ecclesia : " Panem de cælo præstitisti eis, *omne delectamentum* in se habentem ". Aliunde cibus hominem sanum delectat : ita spiritualis cibus eucharisticus. Hæc suavitas in voluntate existit, et proinde non est semper sensibilis.

3° *Gratia Eucharistiæ fideles inter se conjungit fraterna caritate.* Constat auctoritate Patrum et theologorum. Proprium est enim convivii ut convivantes ad mutuum amorem incitentur.

1100. 4° *Gratia eucharistica jus speciale confert ad vitam æternam et gloriosam resurrectionem.* Certum est : a) ex verbis *Christi*[2] : " Qui manducat meam carnem..., habet vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die "; b) ex *Trident.*[3] asserente hoc sacramentum esse " pignus futuræ gloriæ et perpetuæ felicitatis ". c) Aliunde decebat Christum talem effectum promittere et procurare : 1) ad augendam nostram spem et nostram devotionem erga Eucharistiam; 2) ad ostendendam efficaciam viventis et vivificæ carnis Christi.

[1] *D. B.*, 875.
[2] *Joan.*, VI, 55.
[3] Sess. XIII, cap. 2, *D. B.*, 875.

1101. *Corollarium.* Sacramentum Eucharistiæ suum effectum producit *eo instanti quo sacræ species manducantur*, seu ex ore in stomachum transeunt. Sed insuper quærunt theologi num hoc sacramentum gratiam causet ex opere operato toto tempore quo species incorruptæ manent in stomacho. **a**) Alii *negant*, quia ex verbis Christi sacramentum Eucharistiæ videtur recipi et applicari per manducationem : " Qui manducat meam carnem... " **b**) Alii cum *Cajetano*, *Suarez* et *Lugo affirmant*, quia Eucharistia est cibus spiritualis; atqui cibus non solum operatur tempore quo sumitur, sed quamdiu in stomacho manet. Quidquid est, maximi interest intra tempus gratiarum actionis fervidis orationibus attrahere Spiritum Christi.

TRACTATUS XVI.

DE PÆNITENTIA [1].

1102. Post dicta de tribus sacramentis quæ *ritum christianæ initiationis* constituebant, agendum est de *Pænitentia et Extrema Unctione*, quæ *medicinalia* dicuntur, quia peccatoribus salutare præbent remedium.

Pænitentia potest considerari : ut *actus* necessarius ad justificationem post peccatum; ut *virtus* ad peccati detestationem inclinans; ut *sacramentum* a Christo institutum. — Post notiones prævias de pænitentiæ *virtute*, agemus de ipso Pænitentiæ *sacramento*.

Prænotanda de virtute pænitentiæ [2].

1103. 1° **Theologica notio.** Pænitentia est *virtus supernaturalis et moralis* (natura) *inclinans peccatorem* (subjectum) *ad detestationem proprii peccati* (object. materiale), *quatenus est offensa Dei* (object. formale), *et ad firmum emendationis satisfactionisque propositum* (actus præcipui).

Communiter, cum *S. Thoma* [3], tenetur pænitentiam esse *virtutem specialem*, eo quod inclinat ad actum speciali honestate præditum, " scilicet operari ad destructionem peccati præteriti, in quantum est Dei offensa : quod non pertinet ad rationem alterius virtutis ".

Hæc virtus ad *justitiam commutativam* refertur, non autem tanquam pars subjectiva, sed ut *pars potentialis;* per eam siquidem peccator reparat injustitiam erga Deum commissam, meliori quo fieri potest modo.

1104. 2° **De pænitentiæ necessitate.** *Supposito peccato mortali, certum est actum pænitentiæ*

[1] *Sum. theol.*, 3 p., q. 84-90; *Supplem.*, q. 1-20; *Codex*, 870-936.
[2] *Syn. maj. theol. moralis*, n. 4-15. — [3] *Sum. theol.*, 3, q. 85, a. 1-6.

necessarium esse necessitate medii in præsenti ordine; communiter tenetur eumdem necessarium esse necessitate præcepti.

Prob. **a**) *Quoad necessitatem medii.* 1) *Script.* docet pænitentiam esse medium necessarium ad salutem : " Si autem impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis suis..., vita vivet et non morietur [1] "; " Si pænitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis [2] ".

2) Idem expresse declarat *Trident.* : " Fuit quidem pænitentia universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quovis tempore ad gratiam et justitiam assequendam necessaria... [3] ".

3) *Rat. theol.* Sine pænitentia Deus peccata remittere nequit; ejus enim *sapientia* vetat ne peccatum foveatur in suam amicitiam recipiendo quem a se voluntarie et obstinate aversum cognoscit; *justitia* prohibet ne offensa remittatur sine aliqua reparatione; *sanctitas* ne sibi uniat aliquid peccato pertinaciter sordescens.

b) *Quoad necessitatem præcepti* : 1) teste S. Matthæo [4], " cœpit Jesus prædicare et dicere : *pænitentiam agite* "; 2) revera pænitentia est specialis virtus; ergo sub præcepto cadit; quisque tenetur, vi *justitiæ*, reparare injuriam alteri illatam; cuique præcipitur, vi *caritatis* erga seipsum, suam salutem per pænitentiam curare.

DE SACRAMENTO PÆNITENTIÆ.

Duplex erit caput : *De potestatis clavium existentia* et *de exercitio hujus potestatis per sacramentum.*

[1] *Ezech.*, XVIII, 21-25.
[2] *Luc.*, XIII, 5; cf. *Act.*, III, 19.
[3] Sess. XIV, c. 1, *D. B.*, 894. — [4] *Matth.*, IV, 17.

CAPUT I.

De existentia potestatis clavium [1].

1105. 1° **Status quæst.** : **A**) *Natura hujus potestatis. Potestas clavium* est proprie potestas *remittendi* ac *retinendi peccata* in foro externo et interno. — *Duplex* est : **a**) potestas debita spiritualia solvendi coram Deo, seu peccata remittendi; **b**) potestas novas statuendi obligationes quas implere debeat pænitens ut a suis peccatis liberetur, seu potestas pœnas imponendi. — Hæc potestas est supernaturalis, ministerialis sub Christo, et vere efficax. Attamen non est absoluta, nec infallibilis.

B) *Errores.* **a**) Hæc potestas rejicitur a *Montanistis* et *Novatianis.* **b**) Juxta *Lutherum*, Ecclesiæ inest potestas *declarandi tantum* peccatorum remissionem quæ sola fide *efficitur.* Juxta *Calvinum*, Pænitentia non vere a Baptismo vel *Baptismi memoria* distinguitur, qua renovatur peccati displicentia novæque vitæ propositum. *Anglicani* potestatis clavium admittunt *utilitatem*, non vero necessitatem. *Ritualistæ* agnoscunt Pænitentiam esse unum e minoribus sacramentis. **c**) Nostris diebus, americanus protestans *Lea* [2], cum *Liberalibus*, contendit potestatem remittendi peccata coram Deo minime fuisse agnitam primis Ecclesiæ sæculis. **d**) Juxta *Modernistas*, " non adfuit, in primitiva Ecclesia, conceptus de peccatore auctoritate Ecclesiæ reconciliato, sed Ecclesia nonnisi admodum lente hujusmodi conceptui assuevit [3] ".

1106. 2° **Thesis** : *Christus Ecclesiæ contulit potestatem remittendi et retinendi omnia peccata post Baptismum commissa, et quidem actu vere judiciali, et ritu a baptismo distincto.*

De fide ex *Trident.* [4] : 1. " Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia Pænitentiam non esse vere et proprie sacramen-

[1] *Syn. maj.*, n. 17-67; *Supplem.*, q. 17-21.
[2] *A history of auricular confession.*
[3] Decret. *Lament.* prop. 46, *D. B.*, 2046, cf. 2047.
[4] Sess. XIV, can. 1, 3, 9; *D. B.*, 911, 913, 919.

tum, pro fidelibus, *quoties* post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis a Christo Domino nostro institutum; A. S."

3. "Si quis dixerit, verba illa Domini Salvatoris: "Accipite Spiritum S.: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt", non esse intelligenda *de potestate remittendi et retinendi peccata* in sacramento Pænitentiæ, sicut Ecclesia Catholica ab initio semper intellexit; detorserit autem, contra institutionem hujus sacramenti, ad auctoritatem prædicandi Evangelium; A. S."

9. "Si quis dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse *actum judicialem*, sed nudum ministerium pronuntiandi et declarandi remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat se esse absolutum, aut sacerdos non serio, sed joco absolvat; aut dixerit, non requiri confessionem pænitentis, ut sacerdos eum absolvere possit; A. S."

Concilium igitur docet potestatem remittendi et retinendi peccata fuisse Apostolis eorumque successoribus collatam; eamque exerceri posse in catholica Ecclesia *quoties* fideles post Baptismum *in peccata labuntur*, ideoque nullum peccatum irremissibile esse; hanc autem potestatem non esse nudum ministerium declarandi remissa esse peccata, sed *actum vere judicialem* quo sacerdotes ipsi Deo reconciliant peccatores.

I. *Scriptura probatur.*

1107. *Præmittimus* : **a**) Christum in terra *exercuisse* potestatem remittendi peccata, v. g., in casu paralytici; **b**) eumdem *Apostolis contulisse* omnem potestatem sibi a Patre commissam ad salutem animarum promovendam. Jamvero omnino improbabile est ab hac generali missione seu delegatione exceptam fuisse potestatem clavium.

1108. **A**) Quam potestatem Apostolis eorumque successoribus fuisse *promissam*, constat ex verbis *Christi* ad Petrum : "Et ego dico tibi quia tu es Petrus et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam; et tibi dabo *claves regni cælorum*, et *quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis*, et *quodcumque solveris super terram erit solutum et in cælis* [1]". Item ex Christi verbis ad omnes Apostolos postea directis [2] : "Amen dico vobis, *quæcumque alligaveritis super terram erunt ligata et in cælo, et quæcumque solveritis super terram erunt soluta et in cælo*". His verbis : 1) Christus promittit soli Petro *claves regni cælorum*, seu supremam auctoritatem [3] in Ecclesia, ita ut omnia valeat peragere quæ requiruntur ad promovendam in finem suum Ecclesiam sive universe, sive in singulis fidelibus spectatam; 2) deinde, alia metaphora, Christus promittit Petro primùm ac deinde omnibus simul Apostolis quòd *quæcumque* alligaverint super terram erunt ligata et in cælo, et *quæcumque* solverint super terram erunt soluta et in cælo : quæ verba, utpote universalia, intelligi debent de auctoritate omnia peragendi necessaria ad salutem animarum procurandam.

Porro ad finem Ecclesiæ, i. e., ad salutem animarum, requiritur auctoritas peccata remittendi, quæ sunt præcipuum, immò unicum gloriæ cælestis adeptioni obstaculum. Ergo Petrus, et sub Petro, ceteri Apostoli, inter alia munia, accipere debebant, vi promissionum Christi, potestatem vincula solvendi quæ fideles ab ingressu cæli prohibent, præsertim vero peccata.

Agitur in utroque textu de *potestate in ipsam Ecclesiam* exercenda, non autem in eos qui foris sunt : "Ædificabo Ecclesiam et tibi dabo claves..." Pariter, quando agitur de potestate Apostolis collata, prius commemoratur Ecclesia : "Dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audierit..." Unde potestas hujusmodi haud improbabiliter distinguitur a potestate baptizandi, quæ exercetur in eos qui foris sunt, ut in Ecclesiam introducantur.

[1] *Matth.*, XVI, 18-19. — [2] *Matth.*, XVIII, 18.
[3] Cf. *Isai.*, XXII, 22; *Apoc.*, I, 18; III, 7.

1109. **B**) Quam promiserat potestatem Christus *contulit;* siquidem redivivus, stetit in medio discipulorum et dixit eis [1] : " Pax vobis... sicut *misit* me Pater, et ego *mitto* vos. Hæc cum dixisset, *insufflavit* et dixit eis : *Accipite Spiritum Sanctum : quorum remiseritis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt* ".

a) Potestas hìc concessa est potestas non tantùm declarandi peccata esse remissa, ut volunt *Protestantes*, sed *vere remittendi peccata*, ut e præcipuis verbis colligitur : 1) Christus declarat missionem Apostolis dandam similem esse missioni quam Ipse a Patre accepit; jamvero Christus non solum prædicaverat remissionem peccatorum, sed ea Ipse dimiserat, imo ad hoc venerat in mundum ut ea destrueret [2]. 2) Verbum *remiseritis* (gr. ἀφῆτε) est activum, et talem remissionem significat, quæ fiat per actionem positivam et efficacem, non per meram declarationem remissionis jam factæ; *confirmatur* ex alia voce *retinueritis* (κρατῆτε), quæ pariter actionem positivam denotat. 3) Aliunde in secundo inciso additur : " *Remittuntur eis, retenta sunt* "*;* quod quidem, juxta ipsos Protestantes, idem sonat ac *vere remittuntur* vel *vere retenta sunt;* ergo, vi parallelismi, priora verba, *remiseritis, retinueritis*, eodem sensu intelligi debent.

b) Hanc potestatem attingere *non tantum reatum pœnæ, sed etiam reatum culpæ*, constat ex eo quod Christus utitur verbis ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, quibus antea usus fuerat ad significandam peccatorum remissionem quoad culpam [3].

c) Hæc potestas *ad omnia peccata se extendit :* 1) nam nulla limitatio apponitur : " Quorum

[1] *Joan.*, XX, 21-23.
[2] *Matth.*, IX, 2-8; *Luc.*, V, 20; VII, 47; *Apoc.*, I, 5.
[3] *Marc.*, II, 17; *Matth.*, XVIII, 11; *Luc.*, XIX, 10; cf. *Rom.* V, 10, 18, 19.

remiseritis peccata, remittuntur eis ", et græcus textus ἄν τινων ἀφῆτε clare designat *omnes* peccatores posse veniam consequi; 2) confirmatur ex loco parallelo : " *Quæcumque* solveritis super terram, erunt soluta et in cælis ".

d) Eadem potestas *exerceri debet actu judiciali*, id est : 1) *Causam instruendo :* duplex enim confertur potestas, peccata tam remittendi quam *retinendi;* jamvero hujusmodi potestas debet exerceri *prudenter*, videlicet præmittendo juridicam materiæ investigationem. 2) *Sententiam ferendo :* causa enim instructa, sententia pronuntianda est qua peccata auctoritative remittantur vel retineantur, secundùm dispositiones pænitentis, conditiones præscribendæ sunt ad remissionem peccatorum adimplendæ, onera et satisfactiones imponenda pro peccatis commissis; ut ita exerceatur potestas ligandi æque ac solvendi.

e) Hæc potestas non coarctatur ad *potestatem remittendi peccata per Baptismum*, sed fertur *circa peccata post Baptismum commissa :* patet enim ex *contextu* cujus verba sunt *universalia* et supponunt hanc potestatem *indefinite* et *modo judiciali* exerceri.

Ex his S. Joannis verbis, et ex modo quo communiter intellecta fuerunt jam a sæc. III [1], merito infertur Apostolis eorumque successoribus *vere fuisse concessam potestatem remittendi, ritu judiciali, omnia peccata post Baptismum commissa* [2].

Notandum est : **a**) Apostolis evidenter persuasum fuisse omnia peccata, etiam gravissima, ante judicium condigna

[1] Cf. JOURNEL, n. 521 *Indicis theolog.*
[2] Merito itaque a *S. Officio* (dec. *Lamentabili*) reprobata est sequens Modernistarum prop. 47 : " Verba Domini *Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata*, etc. minime referuntur ad sacramentum Pænitentiæ, quidquid Patribus Tridentinis asserere placuit ". *D. B.*, 2047.

pænitentia remissibilia esse [1]; b) potestatem clavium apostolicis temporibus fuisse exercitam non tamen eodem modo ac nunc exercetur : 1) videlicet *non frequenter*, quia *minora* seu venialia peccata tunc potestati clavium subjici non solebant, et aliunde *majora* rarius committebantur ; 2) cum *quadam severitate*, quatenus ardua pænitentia peccatoribus imponebatur antequam absolutio concederetur. Cùm enim Christus non determinasset modum quo potestas clavium exerceretur, ad Ecclesiam spectabat, pro diversitate temporum, hunc definire ad majorem fidelium utilitatem.

II. *Traditione probatur* [2].

1110. Prænotanda. A) *Contra Protestantes liberales* statuitur Ecclesiam reconciliasse peccatores etiam *in foro interno* et *coram Deo.*

B) *Reconciliatio cum Ecclesia involvit etiam reconciliationem cum Deo.* Constat : **a**) ex eo quod uniri Ecclesiæ idem est ac ipsi Deo uniri : nam extra Ecclesiam nulla salus; aliunde Ecclesia est corpus Christi, ita ut esse membrum Ecclesiæ idem sit ac esse membrum Christi. **b**) Ex comparatione Patrum inter Baptismum et Pænitentiam quoad effectus ablutionis peccatorum coram Deo.

Thesis **probatur** : 1) testimoniis *implicitis* II[i] sæc.; 2) testimoniis *explicitis* in controversia cum *Montanistis* et *Novatianis.*

1111. 1° Contra quosdam rigoristas, **Patres secundi sæculi** docuerunt peccata, post Baptismum commissa, per Pænitentiam deleri posse : non diserte tamen, sed obiter et obscure, si res judicatur tantum ex documentis quæ supersunt. Ita *S. Ignatius martyr* docet quotquot *pænitentia*

[1] *II Cor.*, XII, 20-21 ; *Apoc.*, II, 19-23. Exegesim textuum Scripturæ qui quamdam difficultatem facessunt invenies in *Syn. maj.*
[2] PETAVIUS, *De Pænitentiæ vetere in Ecclesia ratione;* VACANDARD, in *D. T. C.*, I, p. 145-168 ; A. D'ALÈS et GALTIER, in *D. A.*, art. *Pénitence.*

ducti redierint ad unitatem Ecclesiæ, *Dei esse* et *secundum Jesum Christum vivere* [1]; in *Doctrina duodecim Apostolorum* (Didache) confessio peccatorum seu *exomologesis* exhibetur ut medium quo peccata tolluntur [2]; *Hermas* in suo libro *Pastoris*, agnoscit post Baptismum *Pænitentiam* esse qua omnia peccata, etiam apostasia et adulterium, remittuntur, hanc autem pænitentiam fieri *duce et auspice Ecclesia*, ac per eam vitam haberi. Supponit igitur *Ecclesiæ inesse potestatem* Pænitentiam imponendi et omnes peccatores coram Deo reconciliandi. Quod si aditum occluserit renovationi hujus Pænitentiæ post nova peccata, in hoc a praxi Romanæ Ecclesiæ deviavit [3].

1112. 2° Testimonia explicita **Patrum III[i] s.** A) Contra **Montanistas,** qui *rigorismum* prædicabant et præsertim contendebant *apostasiam, homicidium* et *adulterium* ab Ecclesia nunquam esse remittenda. Adversus hanc hæresim *clarius* prædicatur doctrina de Pænitentia et diserte affirmatur Ecclesiæ potestas peccata remittendi. — **a**) *Tertullianus*, in libro *de Pænitentia* quem adhuc catholicus exaravit (202-206), diserte commendat *secundam pænitentiam*, et eam expresse dicit constare tùm *confessione* qua determinatur satisfactio, tùm *exomologesi* seu satisfactione quæ tunc valde rigorosa erat, ut ex ejus descriptione patet. Insuper satis subaudit *sententiam absolutionis* quam sponte sua exposcit judicium ibi fuse descriptum [4]. Præterea, nullibi in hoc tractatu dicit quibuscumque peccatis fuisse absolute denegatam reconciliationem, sed

[1] *Ad Philadelph.*, n. 3, JOURNEL, 56.
[2] N. 14, JOURNEL, 8. Cfr. S. IRENÆUS, *Contra hæres.*, lib. I, cap. 13, n. 5-7; JOURNEL, 193.
[3] Ita VACANDARD, *Revue du clergé français*, 1 oct. 1900, p. 257.
[4] ADHÉMAR D'ALÈS, *La théologie de Tertullien*, p. 345, not. 3.

potius longanimem indulgentiam erga quoslibet pænitentes ostendit [1]. **b**) In tractatu *de Pudicitia* quem jam *montanista* scripsit (217-222), quædam peccata exhibet ut *irremissibilia;* sed simul agnoscit, cum Montanistis, potestatem remittendi omnia peccata penes Ecclesiam esse, ejus vero potestatis exercitium non expedire contendit. Ergo hæc potestas absolvendi ab omnibus peccatis, post Baptismum commissis, tam inconcussa existimabatur ut ab ipsis Montanistis agnosceretur.

Aliunde ex *factis multis* constat [2] nunquam in Ecclesia universali invaluisse usum absolutionem denegandi peccatis capitalibus : unde Tertullianus traditionem ecclesiasticam pervertebat. Præterea, nec Tertullianus, nec S. Hippolytus possunt haberi ut testes sufficientes ad statuendum, ante S. Callistum, Ecclesiam Romanam habuisse ut omnino irremissibilia, tria peccata impudicitiæ, homicidii et idololatriæ.

Confirmatur aliis testimoniis :

a) *Origenes* distincte agnoscit episcopis et sacerdotibus inesse *potestatem dimittendi peccata*, et quidem *coram Deo :* " Sed is in quem Jesus insufflavit, quemadmodum in Apostolos... is dimittit quæ dimitteret Deus, et insanabilia peccata retinet " [3]. Etiam *graviora* peccata *semel* remitti possunt, *leviora* autem *semper :* " In gravioribus criminibus semel tantum pænitentiæ conceditur locus; ista vero communia quæ frequenter incurrimus, semper pænitentiam accipiunt et sine intermissione redimuntur [4] ". Si igitur alibi dicere videtur tria esse peccata irremissibilia, id verisimiliter intelligitur eo sensu quod *sine debita pænitentia* condonari nequeunt [5].

b) Aliunde ex *libris liturgicis* et *canonicis* hujus temporis patet potestatem dimittendi peccata episcopis in ipsa ordinatione fuisse concessam [6].

---

[1] A. D'ALÈS, *L'Edit. de Calliste*, 1914, p. 137-171.
[2] ID., *ibid.*, p. 228-243. — [3] *De Oratione*, 28, *P. G.*, XI, 527.
[4] *In Levitic.*, XV, 2, *P. G.*, XII, 561.
[5] A. D'ALÈS, *op. cit.*, p. 283-295.
[6] Cf. F. CABROL et H. LECLERCQ, *Monumenta Ecclesiæ liturgica*, I, p. XXXI.

1113. B) Contra **Novatianos.**

Quæstio orta est de absolutione *lapsorum*, qui in *apostasiam lapsi* erant tempore Decianæ persecutionis (250).

Novatianismus docuit, cum Novatiano, Ecclesiam peccatum *apostasiæ* remittere non posse; et cum ejus discipulis, *omnia peccata ad mortem* non posse ab Ecclesia dimitti.

Contra Novatianos scripsit *S. Cyprianus* in *epistolis* et in *libro de Lapsis.* Ecclesia Romana hanc doctrinam approbat; ita etiam C. *Carthaginense* (251) decrevit etiam peccatum apostasiæ posse remitti; *S. Ambrosius* in lib. *de Pænitentia* probat Christum Ecclesiæ contulisse potestatem omnia peccata dimittendi et quidem coram Deo, nulla autem peccata esse irremissibilia; *S. Pacianus* [1] probat peccata remitti ab Apostolis et eorum successoribus : " Solus hoc, inquies, Deus poterit. Verum est : sed et quod per sacerdotes suos facit, ipsius potestas est "; deinde ostendit *omnia* peccata posse remitti : " *Quæcumque solveritis*, inquit; omnino nihil excipit. *Quæcumque,...* vel magna, vel modica ".

Multi alii Patres quarti sæculi hanc absolvendi potestatem tanquam *veritatem inconcussam* tradunt [2]. Nec ulterius progredi necesse est, cùm, fatentibus adversariis, potestas clavium jam a sæculo quinto ab Ecclesia exercita fuerit.

1114. *Conclusio.* Ex testimoniis allatis historice constat Protestantes errare dum affirmant Ecclesiam per priora sæcula peccatores non reconciliasse nisi *in foro ecclesiastico.*

a) *Explicite* enim Patres quarti, imo et tertii sæculi, affirmant Ecclesiæ potestatem inesse dimittendi peccata, etiam gravia, coram Deo seu cum infusione gratiæ.

---

[1] *Epist. I et III ad Sempron.*, JOURNEL, 1244.
[2] Ita, inter alios, S. JOANNES CHRYSOST,, *De Sacerdotio*, l. III c. 5, *P. G.*, t. CXVII, 643; S. GREGOR. NAZ., *Orat. 39 in SS. Lumina*, n. 18-19, *P. G.*, t. XXXVI, 356-357; S. APHRAATES, Patrol. syriaca, ed. *Graffin*, 1894, t. I, pp. 313-360; S. EPHREM, *Opera*, Romæ, 1740, t. II, p. 440; S. HILARIUS, *Comment. in Matth.*, *P. L*,, t. IX, 1921, etc.

b) *Implicite* idem constat e modo quo *progressive nata est hæresis contraria :* primum *Tertullianus*, cum *Montanistis*, non negat potestatem, sed solum opportunitatem eam exercendi; postea *Novatiani* hanc potestatem coarctant ad peccata quæ non sunt ad mortem; *Protestantes* sæc. XVI primi sunt qui clavium potestatem penitus rejecerint.

Nova igitur non est doctrina catholica, sed Protestantium affirmatio, antiquis Patribus penitus ignota.

CAPUT II.

De Sacramento ipso.

1115. Potestas clavium in Ecclesia exercetur per administrationem *sacramenti Pænitentiæ*, quod sic *definitur : Sacramentum N. Legis a Christo institutum, quo, per juridicam sacerdotis absolutionem, homini contrito, confesso et satisfactionem promittenti, remittuntur peccata post Baptismum commissa.* His verbis indicantur successive : ejus *forma*, *subjectum* cum ejus *dispositionibus* necessariis, *effectus* præcipuus et *materia* remota.

Hujus sacramenti declaramus : *existentiam*, *elementa constitutiva*, *ministrum* et *effectus*.

ART. I. DE EJUS EXISTENTIA [1].

1116. Thesis : *Ritus quo potestas peccata dimittendi exercetur, est verum N. Legis sacramentum, a Baptismo distinctum.* De fide ex *Trident.* [2] : " Si quis dixerit in Catholica Ecclesia Pænitentiam non esse *vere et proprie sacramentum* pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, a Christo Domino nostro institutum; A. S. " — " Si quis sacramenta confundens, ipsum Baptismum Pænitentiæ sacramentum esse dixerit, quasi *hæc duo sacramenta distincta non sint...* A. S. " — Thesis breviter probatur, quia, per modum corollarii, infertur ex dictis circa potestatem clavium.

1° *Script. :* Ritus enim quo peccata remittuntur habet tria ad sacramentum N. L. requisita : Est : **a**) *signum sensibile*, a Baptismo distinctum; nam, 1) ex textu S. Joannis, peccata remittuntur actu judiciali importante peccatorum manifestationem et judicis sententiam, quibus significatur congruenter liberatio a peccato; 2) Pænitentia sub *forma judicii* confertur dum Baptismus *ablutione* conficitur;

b) *Gratiæ productivum :* 1) peccata enim gravia per hunc ritum vere remittuntur (n. 1138) : quod fieri nequit sine infusione gratiæ sanctificantis; 2) hæc autem differt a gratia Baptismatis, cùm sit proprie *remissiva* peccati ac possit *pluries* concedi, dum gratia in Baptismo collata est *regenerativa* ac *semel* tantum confertur;

c) *A Christo permanenter institutum*, quod constat : 1) ex generali principio, a Protestantibus concesso, omnes nempe prærogativas Ecclesiæ quibusvis temporibus æqualiter convenientes et necessarias, Apostolis fuisse concessas non pro ipsis tantum, sed etiam pro successoribus; 2) *historia*, quæ ostendit hanc facultatem ab Ecclesia fuisse perpetuo vindicatam et exercitam.

2° *Tradit. :* Patres enim, ut *S. Ambrosius* [1], *S. Hieronymus* [2], *S. Augustinus* [3], sæpe Baptismo

---

[1] *Syn. maj.*, n. 68-73; *Sum. theol.*, 3 p., q. 84, a. 1.
[2] Sess. XIV, can. 1-2, *D. B.*, 911, 912.

[1] *De Pænit.*, *P. L.*, XVI, p. 465-524, JOURNEL, 1295.
[2] *Dialog. 2 adv. Pelag.*, n. 33, *P. L.*, XXIII, 427.
[3] *De conjug. adult.*, lib. II, c. 16, *P. L.*, XL, 482, JOURNEL, 1864.

Pænitentiam æquiparant quoad peccatorum remissionem et infusionem gratiæ.

3° *Rat. convenientiæ :* Decebat enim divinam misericordiam sacramentum instituere in remedium non tantum peccati originalis, sed etiam actualis post Baptismum commissi : homo enim, etiam regeneratus, multis tentationibus obnoxius remanet et facile labitur.

ART. II. DE EJUS ELEMENTIS CONSTITUTIVIS [1].

C. *Florent.* et *Trident.* declarant tres actus pœnitentis esse *quasi materiam* sacramenti Pœnitentiæ, *formam* vero esse verba absolutionis.

I. *De materia.*

1117. 1° Materia Pænitentiæ *remota*, seu *circa quam* versatur sacramentum, sunt *omnia peccata post Baptismum commissa* [2]. Mortalia nondum accusata et absoluta sunt materia *necessaria*, seu necessario subjicienda clavibus Ecclesiæ. Venialia vero et mortalia jam remissa, sunt materia *sufficiens et libera*, id est quæ potest, sed non necessario debet clavium potestati subjici.

1118. 2° De *materia proxima* disputatur.

A) Nonnulli antiquiores, ut *Gulielmus Antissiodor.* et *Alexander Alens.* putarunt materiam proximam sitam esse in *impositione manus* a sacerdote facta, dum pænitentem absolvit. Sed hæc opinio communiter a theologis rejicitur.

B) *Scotistæ*, *Ballerini*, *Berardi*, etc., dicunt *totam essentiam* sacramenti consistere in *absolutione* quæ, quatenus est cæremonia externa, est *materia*, quoad autem significationem, est *forma*. **a**) Juxta *Scotum*, tres actus pænitentis sunt non solùm *dispositiones* ad validam et fructuosam sacramenti receptionem, sed etiam *conditiones* sine quibus præcedentibus non potest minister sufficienter cognoscere causam et sententiam ferre; quapropter concludunt exteriorem harum dispositionum manifestationem esse de necessitate sacramenti. **b**) Juxta *recentiores* Scotistas, hujusmodi actus sunt tantum *dispositiones* quas necesse non est ad validitatem manifestare.

[1] *Syn. maj.*, n, 74-84. — [2] *Sum. theol.*, 3 p., q. 84, a. 2.

Suam autem theoriam inferunt Scotistæ : 1) ex textu in quo *Trident.* actus pænitentis vocat *quasi* materiam et dicit eos requiri non ad *essentiam*, sed ad *integritatem* sacramenti ; 2) ex eo quod, juxta eos, sola absolutio sacerdotis significat et ideo producit gratiam ; 3) ex praxi Ecclesiæ absolutionem dandi iis etiam qui nullum *exterius* edunt signum contritionis.

1119. Thesis : *Tres pænitentis actus, contritio, confessio et satisfactio, sunt materia proxima sacramenti Pænitentiæ.* Ita communius, cum S. Thoma.

Prob. **A**) Ex *Concil. :* **a**) *Florent.* in *Decreto ad Armenos*, post declaratam necessitatem materiæ et formæ in quolibet sacramento, hæc addit : " Quartum sacramentum est Pænitentiæ, cujus *quasi materia* sunt *actus pænitentis* " ; **b**) *Trident.* [1] : " Sunt autem *quasi materia* hujus sacramenti ipsius *pænitentis actus*, nempe contritio, confessio et satisfactio. Qui quatenus in pænitente ad integritatem sacramenti, ad plenamque et perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione Pænitentiæ partes dicuntur ". Unde sic : duo præfata Concilia quæ materiam et formam ceterorum sacramentorum distincte commemoraverunt, nullam aliam materiam Pænitentiæ designarunt nisi tres actus pænitentis ; ergo illi actus sunt materia proxima hujus sacramenti. " Neque vero hi actus *quasi materia* a S. Synodo appellantur, quia veræ materiæ rationem non habeant, sed quia ejus generis materiæ non sint, quæ extrinsecus adhibeatur, ut aqua in Baptismo, et chrisma in Confirmatione [2] ".

[1] *Trident.*, sess. XIV, cap. 3 ; cf. can. 4, *D. B.*, 896, 914.
[2] *Catech. C. Trident.*, de Pænit., n. 12 ; *Sum. theol.*, 3 p., q. 90.

B) *Ex natura Pænitentiæ*, quæ confertur per modum *judicii*, in quo duo elementa constitutiva inveniuntur : *materiam* ipsius judicii a pænitente propositam et *sententiam* a judice prolatam. Atqui materia judicii tribus pænitentis actibus præbetur. Ergo.

Contra Scotistas, advertatur, in hoc sacramento sicut in ceteris, formam esse principalem causam gratiæ, sed non unicam : materia enim vi formæ ipsa est efficax.

Fatemur tamen Scotistarum opinionem probabilitate non omninò carere, et proinde in casu *extremæ necessitatis*, etiamsi externa contritionis signa desint, pænitentem sub conditione esse absolvendum.

II. *De forma.*

1120. *Trident.* [1] docet "sacramenti Pænitentiæ formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse : *ego te absolvo*, etc.; quibus quidem de Ecclesiæ S. more preces quædam laudabiliter adjunguntur..."

Hæc est quidem *forma* hodie in Ecclesia Latina adhibita; cum vero antiquitus aliæ formæ usurpatæ fuerint, abs re non erit has breviter describere.

1121. 1° **Facta exponuntur.** **A**) In utraque Ecclesia, per decem priora sæcula, formæ absolutionis adhibitæ fuerunt *deprecativæ*, nempe : "Deus, ei condona, eum absolve, etc."; non autem indicativæ : "Ego te absolvo, tibi condono, etc."

Quod constat : **a**) ex testimonio Patrum, qui, cum S. Leone, dicunt in sacramento Pænitentiæ indulgentiam Dei *supplicationibus sacerdotum* obtineri [2]; **b**) sed præsertim ex *Sacramentariis* et *Pænitentialibus*, v. g., e Sacramentario *Gelasiano* [3] et Pænitentiali *Halitgari* [4], ubi nonnisi deprecativæ formulæ inveniuntur. Attamen, sæculis octavo et nono, inveniuntur etiam formulæ *imperativæ* deprecativis conjunctæ, v. g. : "Sis namque absolutus a Deo Patre et Filio et Sancto Spiritu, ab omnibus tuis peccatis [5]".

[1] *Trident.*, sess. XIV, cap. 3, *D. B.*, 896; — *Sum. theol.*, 3 p., q. 84, a. 3, 4.
[2] Ep. 108 ad Theodor., *P. L.*, LIV, 1011, *D. B.*, 146.
[3] Ap. *Migne*, *P. L.*, LXXIV, 1097.
[4] *P. L.*, CV, pp. 697, 704.
[5] Ita in Pænitentiali *Egberti*, archiep. Eboracensis (an. circiter 732), ap. MORINUM, *De pænitent.*, Appendix, p. 19.

B) A sæc. *undecimo*, in Ecclesia *latina* incipit *transitus* a formulis deprecativis ad indicativas, ambæque simul in iisdem documentis inveniuntur. Ita, in Ordine Ecclesiæ Remensis, sæc. XII, absolutionis forma legitur simul deprecativa et indicativa [1]. Paulo post autem forma *indicativa* communiter in Ecclesia Latina recepta fuit; attamen, antequam pronuntietur, recitantur preces "*Misereatur, Indulgentiam, Dominus noster Jesus Christus te absolvat*", quæ sunt veluti vestigium antiquæ disciplinæ.

C) In Ecclesia *orientali*, post sæc. XIII, forma mansit deprecativa, immo et hodie apud quosdam manet.

1122. 2° **Conclusiones ex factis deducendæ.** **a**) Cum Pesch (n. 293), Billot (p. 39), tenemus formam deprecativam validam fuisse, ubicumque modo generali prævaluit; non enim censemus absolutiones datas per multa sæcula, invalidas fuisse. Aliunde forma deprecativa, cum intentione absolvendi, et attentis circumstantiis, ostendit sacerdotem esse Dei ministrum et nonnisi auctoritate ejus absolvere, non autem impedit quin sacerdos sit judex vereque ministerialiter absolvat.

b) Quidquid sit, cùm jam a pluribus sæculis Ecclesia *occidentalis* indicativæ formæ usum præscripserit, merito de valore formæ deprecativæ in Ecclesia *latina* dubitaretur.

ART. III. DE EJUS MINISTRO [2].

Ad clavium potestatem exercendam, seu ad sacramentum Pænitentiæ ministrandum requiritur, ex *Trident.*, potestas *ordinis sacerdotalis* et *jurisdictionis*.

I. *De potestate ordinis ad remittenda peccata.*

1123. 1° **Errores.** **a**) *Montanistæ* potestatem clavium tribuebant solis pneumaticis seu spiritualibus, id est iis qui

[1] Ap. MORINUM, *op. cit.*, p. 48; cf. p. 71.
[2] *Syn. maj.*, n. 100-124; *Supplem.*, q. 8, 20.

Spiritu S. inspirabantur; **b**) *Waldenses* et *Wicleffitæ* bonis sive laicis sive sacerdotibus eamdem concedebant. **c**) *Protest. liberales* tenent, primis Ecclesiæ sæculis, potestatem clavium fuisse exercitam a *charismaticis*. **d**) Quidam auctores, Medio Ævo, dicunt diaconos, et aliquando laicos fuisse extraordinarios Pænitentiæ ministros [1].

1124. 2° **Thesis** : *Soli sacerdotes, id est Episcopi et presbyteri, sunt ministri potestatis clavium, seu valide possunt a peccatis absolvere.*

De fide ex *Trident.* [2] : " Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi et solvendi non habere; aut non *solos sacerdotes esse ministros absolutionis*, sed omnibus et singulis Christi fidelibus esse dictum : " Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo; et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo "; et : " Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt " : quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata, publica quidem per correptionem duntaxat, si correptus acquieverit; secreta vero per spontaneam confessionem; A. S. "

a) *Script.* probatur, nempe ex duobus textibus a *Trident.* allegatis, (n. 1109).

Ex his enim constat potestatem, Apostolis eorumque successoribus collatam, modo *judiciali* exercendam esse. Jamvero auctoritate *judiciali* non gaudent omnes fideles, sed solum ii qui Ecclesiæ præsunt. Et sane *Apostolis*, non vero indiscriminatim omnibus discipulis, Christus promisit et contulit clavium potestatem.

b) *Tradit.* *S. Ignatius* non promittit peccatoribus remissionem peccatorum nisi *redeant ad episcopum* [3]; *Tertullianus*, adhuc catholicus, exomologesim describens, dicit peccatores "*presbyteris advolvi* [4] "; *S. Cyprianus*, Tertulliani discipulus, peccatores ad pænitentiam hortatur, " dum satisfactio et remissio facta per *sacerdotes* apud Dominum grata est [1] ". Alii cum *S. Ambrosio explicite* dicunt *Apostolis* et *sacerdotibus* inesse potestatem remittendi peccata [2]. Idem asserunt Patres *græci* : Origenes, S. Athanasius. — Ita *Codex*, c. 871.

[1] Cf. *D. T. C.*, t. I, p. 183-189.
[2] Sess. XIV, can. 10; *D. B.*, 920.
[3] *Ad Philadelph.*, 3, 2, JOURNEL, 56.
[4] *De Pænit.*, n. 9, JOURNEL, 315.

Per quatuor priora sæc., potestas clavium fere exclusive ab *Episcopis* exercebatur; quarto autem sæc., *presbyteris* quibusdam, nempe *pænitentiariis*, concessa est auctoritas confessiones audiendi et peccatores absolvendi; a quinto ad octavum sæc. hæc potestas ad plures alios presbyteros extensa est; et jam, a sæc. VIII, ad omnes sacerdotes [3].

II. *De potestate jurisdictionis.*

1125. 1° **Status quæstionis.** **A**) *Notiones.* **a**) Jurisdictio ecclesiastica *in genere* definitur *potestas regendi subditos ad finem supernaturalem.* Triplex est : *legislativa*, ad leges ferendas, *judiciaria*, ad sententias auctoritative ferendas, et *coactiva*, ad pœnas infligendas.

b) Jurisdictio, ad *sacramentum Pænitentiæ* requisita, est *judiciaria*, cùm hoc sacramentum sub forma judiciali ministretur, et quidem *fori interni*, cùm directe et primario privatam cujuslibet fidelis utilitatem respiciat, imo et fori *pænitentialis*, ut sic distinguatur a jurisdictione fori interni *extra-pænitentialis*, quæ extra confessionem sacramentalem exerceri potest, v. g., dispensando in voto.

c) Unde jurisdictio confessarii definiri potest *potestas supernaturalis, jure vel externo superioris actu collata, qua sacerdos judicium exercere potest erga subditos in foro interno ac pænitentiali.* Confertur autem designando *subditos* in quos exerceri valeat potestas absolvendi, vel *locum* ubi legitime exerceatur.

[1] *De lapsis*, c. 28, JOURNEL, 553.
[2] *De Pænit.*, lib. I, c. 2, JOURNEL, 1297.
[3] TIXERONT, *Hist. des dogmes*, III, 253.

B) *Erravit Synodus Pistoriensis* asserens non esse necessarium, sed tantùm conveniens, ad validitatem absolutionis, ut confessarius jurisdictione polleat [1].

1126. 2° **Thesis :** *Præter potestatem ordinis requiritur, ad validam absolutionem, potestas jurisdictionis, quæ non accipitur vi solius ordinationis, sed superiorum ecclesiasticorum concessione.* Certum.

A) *Jurisdictionem ad validam absolutionem requiri,* **a)** docet *Trident.* [2], præludente *Decreto ad Armenos* [3] : " Minister hujus sacramenti est sacerdos habens auctoritatem absolvendi, vel ordinariam, vel ex commissione superioris ", id est jurisdictionem ordinariam aut delegatam; ita *Codex*, c. 872. **b)** Confirmat *rat. theol. :* siquidem potestas remittendi vel retinendi peccata per modum *judicii* exercetur; atqui potestas judicialis valide exerceri nequit nisi in *subditum*, id est in eum qui judicis auctoritati seu jurisdictioni subjectus fuit a legitimo superiore.

B) *Hanc jurisdictionem non conferri vi solius ordinationis, sed superiorum concessione,* ex jam probatis sequitur. Nam *Trident.* (l. c.), declarando absolutionem sacerdotis jurisdictione carentis esse nullius valoris, supponit aliquem sacerdotem posse jurisdictione carere; atqui si jurisdictio vi solius ordinationis haberetur, amitti non posset.

1127. 3° **Corollaria.** **a)** *Jurisdictio variis modis limitari potest a superioribus, præsertim a R. Pontifice.* Qui enim jurisdictionem concedere possunt vel non, a fortiori possunt eam conferre modo plus minusve limitato, *quoad homines, quoad locum, quoad tempus, quoad peccata.* Ait enim *Trident.* [4] : " Magnopere ad christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis Patribus nostris visum est, ut atrociora quædam et graviora crimina non a quibusvis, sed a summis duntaxat sacerdotibus absolverentur ".

[1] *D. B.*, n. 1537.
[2] Sess. XIV, cap. 7; *D. B.*, 903.
[3] *D. B.*, 699. — [4] *D. B.*, 903; cf. *Codex*, c. 878, 893.

b) *Communiter* [1] *tenetur jurisdictionem requiri etiam ad absolutionem peccatorum venialium.* Hoc quidem negarunt multi veteres theologi, ut *S. Thomas* et *Scotus* [2], quia venialia etiam aliis sacramentis, in quibus non requiritur jurisdictio, remitti valent. Sed *Innocentius XI* [3] injunxit Episcopis non permittere " ut venialium confessio fiat simplici sacerdoti non approbato ab Episcopo aut Ordinario ". Et merito, cùm etiam venialia in sacramento Pænitentiæ remittantur per modum judicii.

ART. IV. DE EJUS NECESSITATE.

Quæritur utrum necessarium sit Pænitentiæ sacramentum, seu, utrum necne sacramentalis confessio sit obligatoria. Agemus : de *necessitate* et de *modo* confessionis.

I. *Necessitas confessionis* [4].

1128. 1° **Status quæstionis.** **A)** *Notio.* Confessio sacramentalis est *accusatio propriorum peccatorum, post Baptisma commissorum, legitimo sacerdoti facta, ad veniam per potestatem clavium consequendam.*

1129. **B)** *Errores.* Hanc negarunt *Protestantes* eorumque præcursores : *Wicleffus* [5], *Lutherus*, qui tamen sibi consistens non fuit, asserens modo confessionem esse " cruentissimam carnificinam ", modo " afflictis conscientiis optimum remedium "; *Calvinus*, qui contendit auricularem confessionem ab *Innocentio III* in C. *Lateranensi* fuisse institutam; *moderni Protestantes*, etiam *Ritualistæ*, qui, licet ejus utilitatem agnoscant, tamen ejus necessitatem rejiciunt.

C) *Doctrina Catholica.* *Trident.* [6] **a)** docet confessionis institutionem divinam, necessitatem,

[1] Dico *communiter*, quia pauci cum BALLERINI, *Opus Morale*, De Pænit., n. 555, contrarium tenent et decretum *Innocentii* intelligunt de liceitate, non autem de validitate absolutionis.
[2] S. THOMAS, in 4, dist. 18, q. 2, a. 3, sol. 1, ad 3; SCOTUS, in 4, dist. 18, q. 4, a. 2, sol. 3.
[3] Decreto *Cum ad aures*, *D. B.*, 1150.
[4] *Syn. maj.*, n. 126-154; *Sum. theol.*, 3 p., q. 84, a. 5, 6; cf. q. 86.
[5] *D. B.*, 587. — [6] Sess. XIV, cap. 5, *D. B.*, 899, 901.

objectum quod complectitur omnia mortalia in baptizato; **b**) declarat confessionem sive *secretam* sive *publicam* esse vere sacramentalem; *secretam* ab initio in usu fuisse, *publicam* jam non expedire.

1130. 2° **Thesis :** *Confessio sacramentalis est jure divino necessaria iis omnibus qui gravia peccata post baptismum commiserunt, eisque obligatio incumbit omnia et singula peccata mortalia confitendi.*

De fide ex *Trident.*[1] : " Si quis negaverit confessionem sacramentalem vel *institutam* vel ad salutem *necessariam esse jure divino*, aut dixerit, modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia Catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum; A. S. Si quis dixerit in sacramento Pænitentiæ ad remissionem peccatorum *necessarium non esse jure divino confiteri omnia* et singula *peccata mortalia*, quorum memoria cum debita et diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta... A. S. ".

1131. *Explicatur.* Diximus : **a**) *confessio sacramentalis*, abstrahendo a quæstione utrum *publica* sit an *privata* seu *auricularis :* utraque enim est sacramentalis ; **b**) *jure divino necessaria*, et quidem *stricte*, sub pœna damnationis ; hæc autem necessitas oritur ex præcepto *positivo*, ideoque quasdam patitur exceptiones; **c**) *peccata mortalia*, cùm venialia possint absque confessione remitti ; **d**) *omnia* autem mortalia et *singula distincte* accusari debent.

Prob. **A**) *Script.* **a**) *Institutio divina* confessionis legitime infertur ex textibus, qui promittunt vel conferunt clavium potestatem exercendam per modum judicii (n. 1109). Tale enim judicium proferri nequit sine prævia confessione omnium mortalium; nam : 1) judicium æquum et sapiens ferri non potest nisi causa cognita, et causa regulariter cognosci nequit absque pænitentis confessione, qui *solus* peccata sua *secreta* revelare potest, aut externorum peccatorum veram *malitiam*, quæ ex interno actu voluntatis pendet. 2) Aliunde Christus contulit Apostolis et eorum

[1] Sess. XIV, can. 6, 7; *D. B.*, 916, 917.

successoribus potestatem *remittendi* vel *retinendi peccata* absolute et sine restrictione, quasi diceret : omnia et singula; sed ut prudenter remittantur vel retineantur peccata sigillatim sumpta, debent cognosci sigillatim et distincte, et quidem per confessionem.

b) Ex iisdem textibus deducitur confessionis *necessitas.* Ex verbis : " *Quorum remiseritis...* " nullum est aliud medium obtinendi remissionem peccatorum præter confessionem qua peccata jurisdictioni pænitentiali subjiciuntur : etenim si Christus, sacrum tribunal instituendo, non præcepisset peccatoribus ad hoc recurrere, sacerdotum potestas illusoria esset; quis enim humili confessioni se submitteret, si aliud esset medium minus laboriosum?

1132. B) *Tradit.* Praxis et obligatio confitendi peccata mortalia omni tempore in Ecclesia viguit : **a**) quatuor prioribus sæc. *prævalet pœnitentia publica*, cujus pars erat confessio peccatorum sive publica sive occulta; **b**) a quinto ad duodecimum, pænitentia minus rigorosa evadit, et confessio *privata fit frequentior;* **c**) a sæc. duodecimo *sola* remanet *privata* confessio et satisfactio. *Duo priora* stadia delineare sufficit.

a) *Per quatuor priora sæc.*, existentia confessionis sacramentalis constat : 1) ex ipsa *pænitentiali disciplina*, *cujus* opera necessario *supponunt aliquam peccatoris confessionem factam episcopo*, ut hic possit satisfactionis quantitatem et qualitatem determinare, et deinde prudenter absolutionem conferre.

2) *Testimoniis Patrum :* II° sæc., *S. Irenæus*[1] de confessione loquitur tanquam *necessaria* ad gratiam recuperandam; III° sæc., *S. Cyprianus*[2] agit de confessione sacramentali facta sacerdotibus, et in qua manifestantur

[1] *Adv. hæres.*, I, 13, JOURNEL, 193.
[2] *De lapsis*, c. 28, 29, JOURNEL, 553.

etiam interna peccata; item *Origenes*[1] et *S. Petrus Alexandrinus*[2]; IV° sæc., *S. Ambrosius*[3] hortatur ad confessionem et repræsentat sacerdotes ut *judices*; *S. Pacianus*[4] confessionis, etiam occultorum peccatorum, necessitatem urget; item *Aphraates*, sapiens Persa dictus[5].

b) *Jam a sæc. V° usque ad XII*, mitigatur disciplina pænitentialis et frequentior fit confessio. *S. Innocentius I papa*[6] jubet dari "cum pænitentia extremam communionem" etiam iis qui postquam per totam vitam voluptatibus indulserunt, in extremo fine vitæ suæ reconciliationem exposcunt, ut "a perpetuo exitio vindicentur". *S. Augustinus*[7] prædicat duplicem pænitentiam, unam strictiorem, alteram *mitiorem* pro peccatis occultis. Pariter *S. Leo*[8] peccatores hortatur, qui inter publicos pænitentes non recensentur, ut quotannis, præsertim ante Pascha, mitiorem pænitentiam peragant, in qua supplicationibus sacerdotum juvabuntur. Quod et lucidius exponit *S. Cæsarius Arelatensis*[9]. In Ecclesia græca similis mitigatio invenitur. Ita *S. Chrysostomus*[10] peccatores benigne excipiebat, ita ut in synodo *ad Quercum*, ab episcopo Isaacio insimulatus fuerit "quod licentiam peccantibus præbeat, sic docens : si iterum peccasti, pæniteat iterum; et quoties peccaveris, veni ad me, ego te sanabo".

Ex hac immutatione disciplinæ pænitentialis, inter IX^um et XII^um sæc., orta sunt quædam dubia in mente fidelium, saltem in quibusdam regionibus, circa necessitatem confessionis sacerdotibus factam : cùm enim hæc esset veluti præparatio ad opera satisfactoria, quibusdam videbatur ejus obligationem cessare jam abolita publica pænitentia. Et ita explicatur textus quidam Gratiani frequenter allatus[11]. His paucorum dubiis non obstantibus, necessitatem confessionis sacerdotibus factæ Ecclesia prædicare non desiit : 1) statuendo, jàm a V° sæc., sacram communionem certis temporibus recipiendam esse, et aliunde peccatoribus obligationem incumbere *peccata confitendi ante communionem*; 2) *libros pænitentiales* edendo, in quibus exponebatur quænam pœnæ diversis peccatis responderent, et tradebantur formulæ ad interrogandos pænitentes; 3) *pœnas canonicas* ferendo contra eos qui in articulo mortis peccata confiteri renuebant; 4) *tempora definiendo* pro confessione facienda[1].

[1] *Homil. in Levitic.*, II, 4, JOURNEL, 493; *in Ps. XXXVII*, n. 6, KIRCH, 216. — [2] Apud MAI, *Spicileg. roman.*, t. VII, p. 465.
[3] *De pænit.*, I, 3, JOURNEL, 1294. — [4] JOURNEL, 1244.
[5] *Demonstratio VII*, n. 3-4, JOURNEL, 685. — [6] *D. B.*, n. 95.
[7] *Sermo* LXXXII, 11, *P. L.*, XXXVIII, 511; cf. *De fide et operibus*, 48; *Enchiridion*, 80. Cf. JOURNEL, 1434, 1435.
[8] *Epist.* CLXVII, inquisit. 19, *P. L.*, LIV, 1209; *Epist.* CVIII, 2, *P. L.*, LIV, 1011; *Sermo* XLIII, 2, 3; XLIV, 1; XLIX, 1, 2; L, 1, 2; *P. L.*, LIV, 282, 285, 301, 305 sq. Cf. *D. B.*, 145.
[9] *Sermo* CCLXI, *P. L.*, XXXIX, 2227.
[10] LABBÆUS, *Concilia*, t. II, p. 1328. — [11] Vide *Syn. maj.*, n. 149.

1133. *Conclusio.* Ecclesia igitur *tota sua agendi ratione* profitetur, a primis sæculis, confessionem sacramentalem esse medium *divinitus institutum*, et quidem *necessarium*. Id apparet : **a**) primum *indirecte* ex eo quod confessio habetur ut conditio prævia ad publicam satisfactionem et absolutionem peccatorum necessaria; **b**) postea magis *directe* quando, mitigata pænitentiali disciplina, Ecclesia confessionem habet tanquam conditionem necessariam ad privatam pænitentiam et absolutionem.

1134. C) *Confessionis utilitas ratione ostenditur.*

a) *Ex parte Dei*, cui congrua satisfactio sic exhibetur : omni enim peccato inest *inobedientia* et *aliqualis superbia* quæ apte compensantur per humilem confessionem et obedientiam erga confessarium.

b) *Ex parte hominis* : 1) ex confessione haurit *securitatem* et pacem, (et quidem eo majorem quo accuratius confessionem peregit et contritionem concepit) : nam absolutio sacramentalis est condonationis divinæ pignus authenticum; 2) confessione *a peccatis deterretur* et abducitur : siquidem conscientiam scrutando, occasiones peccandi videt et fugit... præterea obligatio omnia, etiam secretissima, aperiendi eum vigilantiorem efficit; 3) *ad virtutum praxim* maxime incitatur et roboratur : siquidem in confessione invenimus *amicum* fidelissimum, cui delicta et infirmitates cordis aperire possumus; *ducem* spiritualem qui vias Domini nos edocet modo speciali, nostris infirmitatibus accommodato; *adjutorem*, qui nos impellit ad vitia expellenda virtutesque colendas.

c) *Ex parte societatis* : prudens enim confessarius legum humanarum simul ac divinarum observantiam urget, socie-

[1] Ita egerunt C. *Strigonense* (Gran), 1114, *Parisiense VI*, quæ viam paraverunt *C. Lateranensi* IV (1215).

tatem domesticam, recte ordinat, lites et dissidia componit, inimicos reconciliat, scandala prævenit vel reparat, etc.

II. *Modus confessionis* [1].

1135. Thesis : *Confessio secreta seu auricularis, quæ hodie sola prævalet, etiam ab initio in usu fuit.* Certum ex *Trident.* [2]

Statuemus thesim jam a sæc. quinto esse omnino certam, et ab hoc sæculo ad tempora apostolica regrediemur, *methodo ascendente.*

a) *Sæc. quinto* privatam confessionem in usu fuisse certissime constat e testimonio *S. Leonis Magni.* Audiens siquidem Pontifex nonnullos sacerdotes publice legisse peccata pænitentium libellis scripta, hanc praxim condemnat tanquam *apostolicæ regulæ* contrariam; "cùm reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicare *confessione secreta*" [3].

b) *Quarto sæc.* viguisse *secretam* confessionem testantur inter alios *S. Aphraates* qui, sacerdotes alloquens, eis præcipit ne aliis manifestent peccata in confessione revelata [4]; *S. Ambrosius*, de quo scribit Paulinus diaconus [5] : "Causas autem criminum quas illi confitebantur, *nulli* nisi Domino soli, apud quem intercedebat, *loquebatur*". — Idem confirmatur institutione *pænitentiariorum*, quorum munus erat *privatas* confessiones audire.

c) *Sæc. tertio*, idem constat ex variis testimoniis. Ita *Origenes* testatur suo tempore *publicam* et *privatam* confessionem fuisse in usu [6].

Pariter *S. Cyprianus* supponit secretam esse confessionem, dum loquitur de iis qui "quamvis nullo sacrificii aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel *cogitaverunt*, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter et simpliciter confitentes exomologesim conscientiæ faciunt [7]".

[1] *Syn. maj.*, n. 155-161; *Supplem.*, q. 6. — [2] *D. B.*, 901.
[3] *Epist.* 168; *P. L.*, LIV, 1211; *D. B.*, 145.
[4] *Demonst. VII*, n. 3-4, *Patrol. Syr.*, I, 318-319; JOURNEL, 685.
[5] In hujus Sancti *Vita*, *P. L.*, XIV, 40.
[6] *Homil. II* in Ps. 37, n. 6, *P. G.*, XII, 1386; KIRCH, 216.
[7] *De lapsis*, 28, *P. L.*, IV, 488; JOURNEL, 553.

d) *Sæc. secundo*, non invenimus quidem explicitum testimonium; sed cùm jam tertio sæc. privata confessio in usu esset apud Græcos et Latinos, nec ullum hac de re inveniatur alicujus mutationis vestigium, merito infertur eam usque ad apostolica tempora ascendere, prout reapse docet *S. Leo*, textu supra citato.

1136. *Conclusio.* **a**) Privata igitur confessio ab initio in usu fuit, etsi non semper omninò secreta, cùm peccata aliquando indirecte manifestarentur publicæ pænitentiæ impositione. Qua manifestatione apud aliquos fovebatur quidem christiana humilitas et solidaritas, sed etiam in aliis excitabatur verecundia qua a frequentatione sacramenti deterrebantur.

b) Unde Ecclesia paulatim publicam confessionem posteaque publicam pænitentiam abolevit.

ART. V. DE EJUS EFFECTIBUS [1].

1137. Prænotanda. — Pænitentia producit gratiam *ex opere operato*, sicut alia sacramenta (n. 974).

A) Quando pænitens in *peccato mortali* versatur : **a**) gratia huic sacramento *propria* est gratia *sanctificans prima* seu *peccati remissiva*, quæ appellatur gratia *resurrectionis* qua spiritualiter mortui vitam gratiæ recuperant; *sanationis*, qua eorum vulnera curantur; *reconciliationis*, qua in divinam amicitiam recipiuntur. **b**) Huic annectitur jus ad *gratias actuales* quibus pro præteritis peccatis pænitens satisfacere valeat, futuraque in posterum vitare. **c**) Remittitur *pœna* æterna et minuitur pœna temporalis peccato debita. **d**) *Merita* per peccatum mortificata *reviviscunt.*

B) Quando pænitens jam in *statu gratiæ* est, accipit : **a**) *augmentum* gratiæ habitualis cum

[1] *Syn. maj.*, n. 168-181; *Sum. theol.*, 3 p., q. 86, 87, 89.

jure ad gratias actuales contra peccatum; **b**) *venialium* quæ cum contritione confessus est *remissionem;* **c**) partialem saltem *pœnæ temporalis condonationem.*

Cùm plura ex his jam declarata fuerint, satis erit breviter exponere : 1° *remissionem omnium mortalium;* 2° *remissionem pœnæ* peccato debitæ; 3° *reviviscentiam meritorum.*

I. *De remissione peccatorum mortalium.*

1138. Jam supra probavimus (n. 1106) per sacramentum Pænitentiæ condonari *omnia peccata* post Baptismum commissa, nec ullum peccatum esse irremissibile. Tria nunc adduntur :

1° *Non potest unum mortale remitti sine alio.* Etenim : **a**) peccatum non tollitur nisi per infusionem gratiæ habitualis; atqui quodlibet peccatum mortale directe gratiæ habituali contrariatur eamque excludit; ergo unum lethale peccatum non potest sine alio remitti; **b**) peccatum non potest remitti sine vera pænitentia, ad quam pertinet peccatum detestari quatenus est offensa Dei; atqui omnia peccata vere Deum offendunt; ergo non potest quis vere de uno peccato pænitens esse quin de omnibus aliis doleat, saltem *virtualiter*, imo *formaliter*, si de eis actu cogitat [1].

2° *Sacramentum Pænitentiæ*, sicut cetera sacramenta, *suos effectus producit ex opere operato*, proindeque remissionem peccatorum *vere causat*, ut definivit *Trident.* contra Protestantes : " Si quis dixerit absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum judicialem sed *nudum ministerium pronuntiandi et declarandi remissa esse peccata confitenti*, modo tamen credat se esse absolutum... A. S. [2] "

[1] *Sum. theol.*, 3, q. 86, a. 3.
[2] *Trident.*, sess. XIV, can. 9, *D. B.*, 919.

3° *Peccatum remittitur definitive*, ita ut nunquam redeat per subsequens peccatum, nec quoad culpam, nec quoad pœnam.

II. *De remissione pœnæ peccato debitæ.*

1139. 1° *Sacramentum Pænitentiæ semper remittit pœnam æternam cum culpa.* **a**) Docet enim *Trident.* [1] pænitentem post absolutionem teneri satisfacere, " *non quidem pro pœna æterna*, quæ vel sacramento vel sacramenti voto una cum culpa remittitur; sed pro pœna temporali ". **b**) Remissio enim peccati mortalis fit per infusionem gratiæ habitualis; atqui gratia habitualis nos facit Dei filios adoptivos cum jure ad æternam beatitudinem; ergo pœnam æternam excludit.

2° *Sacramentum Pænitentiæ minuit etiam pœnam temporalem peccato debitam;* nam, juxta *Trident.* [2], satisfactio una est ex tribus partibus quæ ad plenam remissionem peccatorum concurrunt; atqui satisfactio non concurrit directe ad remissionem culpæ, cùm hæc remittatur ante satisfactionem peractam; ergo concurrit ad *remissionem pœnæ;* quod præstat *ex opere operato.*

3° *Sacramentum Pænitentiæ non semper tollit totam pœnam temporalem*, sed *quandoque id præstat*, si videlicet contritio sit *intensissima.*

III. *De meritorum reviviscentia.*

1140. 1° **Status quæstionis.** Quæritur utrum merita per peccatum mortificata *reviviscant.* Varia distinguuntur opera in ordine ad meritum : **a**) *Viva* dicuntur opera quæ in statu gratiæ fiunt, excitante et adjuvante gratia actuali, tum quia sunt a principio spirituali vivente, tum quia vitam æternam merentur. **b**) *Mortua* ea sunt quæ, licet bona et supernaturalia, fiunt in statu peccati, nec proinde meritoria

[1] *Trident.*, sess. VI, cap. 14, *D. B.*, 807.
[2] Sess. XIV, cap. 3; *D. B.*, 896.

sunt vitæ æternæ. **c**) *Mortifera* vocantur quæ hominem vita gratiæ privant, ut peccata mortalia. **d**) *Mortificata* autem dicuntur ea opera quæ, in statu gratiæ facta, per subsequens mortale peccatum impediuntur a suo effectu, quatenus hominem ad vitam æternam ducere non amplius valent. Jamvero *quæstio* est num hæc merita reviviscant.

1141. 2° **Thesis** : *Remisso per Pœnitentiam peccato, opera prius in caritate facta, et per subsequens peccatum mortificata reviviscunt.* Ita communiter [1].

A) *Patres* ad hanc doctrinam duos *Script.* textus citant : **a**) " Non enim injustus est Deus ut *obliviscatur operis vestri et dilectionis*, quam ostendistis [2] "; atqui, ut arguunt Patres et Theologi, post *S. Epiphanium* [3], hic agitur de operibus in gratia factis et mortificatis; nam Apostolus Hebræos alloquitur, quorum nonnulli in peccatum lapsi fuerant; ergo Deus non obliviscitur bonorum operum eorum qui pœnitentiam agunt, sed ea remunerat. **b**) "Tanta passi estis sine causa, si tamen sine causa [4] "; quæ verba sic commentatur *S. Hieronymus* : " Quicumque ob Christi fidem laboravit et postea lapsus fuerit in peccatum, sicut priora sine causa passus fuisse dicitur dum peccat, sic rursum non perdit ea, si ad pristinam fidem revertatur [5] ".

B) *Trident.* declarat bona opera justi " vere mereri augmentum gratiæ et vitæ æternæ consecutionem, *si tamen in gratia decesserit* [6] "; porro ibi exigitur solum ut *in gratia decedat*; ergo si quis mortaliter peccaverit et postea ipsum pœniteat, ejus merita reviviscunt.

C) *Rat.* suadetur. **a**) Opera in caritate facta *de se* in acceptatione divina manent, et ideo dumtaxat mortificari dicuntur quatenus mortaliter peccans indignus est vita æterna; atqui tale impedimentum per pœnitentiam tollitur [7]. **b**) Si

[1] *Sum. theol.*, 3 p., q. 89, a. 1-6. — [2] *Hebr.*, VI, 10.
[3] *Hæres.*, 59, n. 2; *P. G.*, XLI, 1019. — [4] *Galat.*, III, 4.
[5] *Comment. ad Gal.*, l. I, c. 3; *P. L.*, t. XXVI, p. 350.
[6] *Trident.*, sess. VI, can. 32, *D. B.*, 842.
[7] *Sum. theol.*, 3, q. 89, a. 5.

merita prius comparata non restituerentur, Deus peccatum remissum pœna æterna puniret, privando aliquem justum gradu gloriæ iis meritis respondente.

1142. 3° De **modo** autem et **gradu** quo merita reviviscunt disputatur inter theologos, et nil certi definiri potest.

Suarez [1] autem, cum multis modernis, tenet omnia merita antea comparata statim peccatori pœnitenti restitui sive quoad jus ad gloriam, sive quoad gratiam. Nam hujusmodi merita, ex dictis, semper in acceptatione Dei manent, et a suo effectu nonnisi per peccatum mortale impediuntur; ergo, remisso peccato, merita præterita statim omnem suum consequuntur effectum. Hanc opinionem ut benignitati divinæ magis consentaneam libenter amplectimur.

CAPUT III.

De Pœnitentis actibus.

Sacramentum Pœnitentiæ exercetur *modo judiciali*; ideo supponit quosdam actus pœnitentis : *confessionem*, *contritionem* et *satisfactionem*.

I. De confessione.

1143. Jam, in cap. præcedenti, locuti sumus de *necessitate* et *modo* confessionis; in *Breviore Synopsi morali* autem, exponuntur ejus *dotes* et præsertim *integritas*, cujus indicantur : 1) *necessitas*, 2) *ambitus* quoad speciem, numerum et circumstantias peccatorum; denique postea enumerantur *causæ* ab integritate materiali excusantes et *media* ad integritatem procurandam [2].

[1] *Opusc. de meritis mortificatis*, disp. II.
[2] *Syn. maj.*, n. 188-285; *Supplem.*, q. 6-11.

II. De contritione [1].

Duo explicantur : *natura* et *species* contritionis, ejus *necessitas* et *efficacia* ad remittenda peccata.

I. *Natura et species contritionis.*

1144. 1° Natura. Contritio, cujus natura jam innuitur suis nominibus *(contritio, cordis compunctio, cordis scissio)* a *Trident.* definitur [2] : *Animi dolor ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero.*

Dicitur : **a)** *animi dolor :* cùm enim peccatum sit summum malum morale, peccator sincere ad Deum revertens, de delictis a se commissis non potest non tristari ; **b)** *detestatio*, id est odium peccati, procedens ex cognitione ejus malitiæ malorumque effectuum, conjunctum cum retractatione pravæ voluntatis, ita ut peccator sincere dicat : Si res non esset peracta, non facerem ; vellem non peccasse ; **c)** *cum proposito non peccandi de cetero :* nemo enim vere peccata commissa detestatur quin eo ipso velit hæc peccata in futurum vitare.

1145. 2° Species. Duplex est : **a)** *perfecta* quæ ex *motivo caritatis* seu amoris benevolentiæ vel amicitiæ erga Deum perficitur et ad justificationem sufficit ; **b)** *imperfecta* quæ fit ex motivo supernaturali a caritate diverso : v. g., ex *turpitudine* peccati, pœnarum *metu*, et non sufficit ad justificationem sine sacramento. Vocatur etiam *attritio.* — Metus pœnarum supernaturalium procedere potest ex *timore Dei :* sive *filiali* seu casto, sive *servili.* Timor *servilis, subdividitur :* alius est *simpliciter servilis* vi cujus homo vitat opus malum et simul affectum ad peccatum ; alius *serviliter servilis*, in quo retinetur ad malum affectus. Hic ultimus est certo malus, dum alii

[1] *Syn. maj.*, n. 286-315 ; *Supplem.*, q. 1-5.
[2] Sess. XIV, cap. 4, *D. B.*, 897.

sunt boni. Eodem modo judicetur attritio ex variis timoribus prædictis concepta.

II. *Necessitas et efficacia contritionis.*

1° Necessitas.

1146. Thesis : *Vera contritio, qualis superius definita fuit, abstrahendo ab ejus specie, necessaria est ad peccatorum veniam consequendam, sive intra, sive extra sacramentum.* Certum.

Prob. **A)** *Script.* Constat ex textibus de Pænitentiæ necessitate (n. 1104). Pænitentia, quæ ibi *requiritur*, est conversio ad Deum, aversio a via iniquitatis, immutatio cordis et vitæ, cor contritum et humiliatum. Quæ quidem omnia important animi dolorem ac detestationem de peccato cum proposito emendationis.

Etiam post instituta sacramenta, contritio manet necessaria ; nam quando Judæi aut Gentiles ad christianam fidem convertuntur, *prima dispositio* ab eis *requisita* post fidem, est pænitentia seu contritio : " Pænitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum... Pænitemini igitur, et *convertimini*, ut deleantur peccata vestra... [1] ".

B) *Tradit.* Tota *pænitentialis disciplina* instituta fuerat ut, peccatorum laboriosa eorum expiatione, necnon Ecclesiæ precibus, in pænitentibus animi dolor ac detestatio peccati vivide excitarentur.

Patres docent contritionem esse *peccati retractationem* et ad salutem *necessariam.* Ita *S. Cyprianus* veniam pænitentibus promittit, " acta pænitentia et professa frequenter suorum detestatione factorum, si lacrymis, si gemitibus, si fletibus dolentis ac *vere pænitentis animi signa prodiderint* [2] ".

[1] *Act.*, II, 38 ; III, 19 ; cf. VIII, 22 ; XI, 18.
[2] *Ep. XXXI*, *P. L.*, IV, 315. Cfr. S. Ambrosius, *De Pænitent.* l. II, c. 10, *P. L.*, XVI, 519 ; S. Chrysostomus, *De Compunctione.*

2° Efficacia contritionis.

1147. Historicus conspectus. Jam a sæc. V°, quæritur quænam sint partes *contritionis* et *absolutionis* in remissione peccatorum.

S. Augustinus [1] asserit contritionis simul et absolutionis efficaciam, sed utriusque partes parum explicat. Hanc autem explicationem *Scholastici* paulatim tradunt.

a) *Hugo a S. Victore* [2] dixit, et quidem recte, contritione non remitti peccata nisi votum accedat absolutionem suscipiendi; adjecit verò absolutione concedi pœnæ æternæ remissionem : in quo supponit minus recte peccatum posse remitti quin remittatur pœna æterna.

b) *Petrus Lombardus* [3] docuit quidem contritione perfecta remitti tum peccatum, tum peccati pœnam, sed perperam adjecit absolutione *authentice ostendi* peccata dimissa esse, ita quasi præludens errori Protestantium.

c) *S. Thomas* distinctius exponit *discrimen* inter contritionem caritate perfectam et attritionem, atque hanc sufficere ad remissionem peccatorum asserit, accedente tamen sacerdotis absolutione [4]. Addit tamen (quod hodie rejicitur) attritionem non sufficere *ex se*, sed ratione *bonæ fidei*. Ceteroquin docet absolutione augeri gratiam, si hæc jam habetur.

d) *Scotus* feliciùs adhuc docuit *attritionem*, quæ ex metu inferni concipitur, *sufficere* ad remissionem peccati, accedente absolutione, dummodo pænitens actu peccato non adhæreat [5].

3° Efficacia contritionis perfectæ.

1148. Thesis : *Contritio perfecta peccata gravia remittit, absque sacramenti Pænitentiæ reali susceptione, non tamen sine ejus voto.* Certum.

A) Declarat enim *Trident.* [6] : " Docet præterea, etsi contritionem hanc aliquando caritate *perfectam* esse contingat, *hominemque Deo reconciliare;*... ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni, *sine sacramenti voto* quod in illa includitur, non esse ascribendam ".

[1] *Sermo* 67, *P. L.*, XXXVIII, 434.
[2] *De Sacramentis*, l. II, p. XIV, c. 8, *P. L.*, CLXXVI, 564-570.
[3] *Lib. IV Sent.*, dist. XVIII, *P. L.*, CXCII, 885-889.
[4] *In IV Sent.*, dist. 22, q. 2, a. 1; cf. *Supplem.*, q. 5; q. 18, a. 1.
[5] *In IV Sent.*, dist. 14, q. 4, n. 7.
[6] Sess. XIV, cap. 4; *D.-B.*, 898.

B) *Script.* **a**) In *V. Test.* legimus : " Ego (scilicet Deus) diligentes me diligo [1] "; id est, diligit Deus diligentes se, et consequenter perfecte contritos, qui, ex dictis, Deum diligunt amore caritatis; quos autem diligit Deus, gratia sanctificante ornat et a peccatis liberat. Et sane, sub V. Lege adulti delictorum remissionem obtinere poterant sine sacramento Pænitentiæ. Atqui si id obtinere poterant, certe per actum nobilissimum, qualis est pænitentia caritate perfecta.

b) Nec res aliter se habet in *N. Lege*, post institutum Pænitentiæ sacramentum; Christus enim, sine ulla restrictione, discipulis dixit : " Si quis diligit me, sermonem meum servabit : et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus [2] "; ex quo clare colligitur eum qui diligit Christum seu est perfecte contritus, statim frui divina inhabitatione, quæ sine gratia habituali non habetur.

C) *Rat. convenientiæ :* contritio enim dispositio est perfectissima quæ a peccatoribus haberi possit, et cum amorem Dei importet, ad divinam amicitiam optime eos disponit.

1149. *Explicatur.* Diximus *non sine sacramenti voto* quia, cùm confessio sit in N. Lege necessaria, peccator non potest vere esse contritus, quin velit sincere delicta sua clavium potestati tempore opportuno subjicere. *Sufficit* tamen votum *implicitum*, quale invenitur in voluntate omnia adimplendi quæ ad salutem necessaria sunt.

Absolutio autem sacerdotis, *nedum sit inutilis*, **a**) producit gratiam ex opere operato qua justitia peccatoris

[1] *Prov.*, VIII, 17.
[2] *Joan.*, XIV, 23; cf. *Joan.*, XIV, 21; *I Joan.*, IV, 16; *Luc.*, VII, 47.

jàm justificati augetur, b) securitatis et pacis dat incrementum, c) pœnam temporalem peccato remisso debitam magis ac magis minuit, d) contra relapsum in peccata voluntatem roborat.

4° EFFICACIA ATTRITIONIS.

1150. 1° **Thesis Ia :** *Attritio concepta ex fœditate peccati, amissione æternæ beatitudinis et æternæ damnationis incursu, est verus et utilis dolor ad gratiam præparans.*

De fide ex *Trident.* contra Lutheranos : " Si quis dixerit eam contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, *amissionem æternæ beatitudinis*, et *æternæ damnationis incursum*, cum proposito melioris vitæ, non esse verùm et utilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam et magis peccatorem... A. S.[1] "

Prob. **A)** *Script.* Attritio quæ concipitur ex timore bono, bona est et honesta. Sed timor servilis est bonus cùm in sacris litteris commendetur et præcipiatur : " Sanctum et terribile nomen ejus : initium sapientiæ timor Domini[2] "; " Timor Domini expellit peccatum : nam qui sine timore est, non poterit justificari[3] ".

Unde *S. Chrysostomus* ait : " Nisi bonum esset timor, non multos impendisset Christus sermones et longos de pœna et supplicio illic futuris loquens[4] ".

B) *Rat. theol.* Qui enim peccatum detestatur et vitat ad fugiendam pœnam, a) non eo ipso

[1] Sess. XIV, can. 5, *D. B.*, 915. — [2] *Ps. CX*, 10.
[3] *Eccli.*, I, 27. Cf. *Matth.*, X, 28; *Luc.*, XII, 4.
[4] *Homil. XV* ad pop. Ant., n. 2, *P. G.*, XLIX, 156.

excludit altius motivum, sed tantum ab illo *abstrahit ;* b) immo non est necessario ita dispositus ut fugiat ac detestetur peccatum *unice* propter pœnam avertendam; sed potest, ad vitandam pœnam, peccatum ipsum detestari. Porro de tali attritione agitur in thesi nostra.

1151. 2° **Thesis IIa :** *Ad remissionem peccatorum consequendam vi sacramenti Pænitentiæ non requiritur contritio perfecta, sed sufficit attritio.* Certum contra quosdam antiquiores theologos.

Prob. **A)** *Auctoritate :* **a)** ex *Trident.*[1] jam citato, quod declarat duplicem esse contritionem : *perfectam*, quæ peccatorem Deo reconciliat priusquam sacramentum actu suscipiatur ; *imperfectam* seu attritionem, quæ " eum ad Dei gratiam in sacramento Pænitentiæ impetrandam disponit ", et quidem *proxime*, ut apparet ex contextu ; **b)** ex aliis ejusdem Concilii decretis docentibus per sacramentum Pænitentiæ peccata *vere remitti*[2] ; **c)** ex damnatione hujusce propositionis *Baianæ :* " Peccator pænitens non vivificatur ministerio sacerdotis absolventis, sed a solo Deo[3] ". Nam si contritio perfecta ad absolutionem prærequireretur, peccata non vere remitterentur per sacramentum Pænitentiæ, nec unquam peccatores vivificarentur sacerdotis ministerio, cum jam contritione justificati fuissent.

B) Præterea, *praxis*, antiqua simul et universalis, *sollicite* absolvendi moribundos, vix explicatur quin admittatur attritionem non sufficere solam, sed sufficere[4] cum absolutione.

1152. Corollarium. *Pænitens, recipiendo sacramentum, fit ex attrito contritus*, non quidem eo sensu quod

[1] Sess. XIV, cap. 4. — [2] Sess. XIV, can. 3; *D. B.*, 913.
[3] *D. B.*, 1058.
[4] De controversia quoad necessitatem alicujus amoris cum attritione, cfr. *Brevior syn. moralis*, n. 975.

attritio fieri possit contritio, sed a) quia attritio simul cum sacramento æquivalet contritioni quoad effectum productum, nempe peccati remissionem; b) quia attritus absolutionem recipiendo, simul gratiam habitualem et virtutem caritatis accipit, qua fit contritus in *habitu*, proxime potens actum contritionis perfectæ elicere.

III. *De satisfactione*[1].

1153. 1° **Notio.** Satisfactio, quatenus est pars sacramenti, definitur : *voluntaria toleratio pœnæ a confessario impositæ, ad compensandam injuriam Deo illatam, redimendamque pœnam temporalem, etiam post remissum peccatum ordinarie debitam.*

Duplex est : a) Satisfactio *in voto*, i. e., sincera voluntas acceptandi et implendi pænitentiam confessario injunctam; sine ea, sacramentum esset invalidum; b) Satisfactio *in re*, i. e., ipsa adimpletio pænitentiæ injunctæ; est pars integralis, non vero essentialis sacramenti. De satisfactionis *necessitate* nunc agitur.

1154. 2° **Status quæstionis.** A) *Errores.* a) *Protestantes* dicunt peccatum a Deo non posse condonari quin simul pœnæ peccato debitæ plena sit remissio. Quod probare conantur : 1) ex infinita satisfactione Christi; 2) ex notione quam sibi effinxerunt justificationis, ad quam, inquiunt, sola fides *plene* sufficit.

b) Ex adverso *Jansenistæ* contendebant pænitentes non debere absolvi nisi prius peracta laboriosa diuturnaque pænitentia ipsis injuncta.

B) *Doctrina catholica.* a) Ecclesia jus et officium habet *imponendi* christiano peccatori *satisfactionem* delictis proportionatam (contra Protest.) b) *Votum satisfaciendi* sufficit ad remissionem peccatorum concedendam (contra Jansenist.). *Unde duplex* thesis :

[1] *Syn. maj.*, n. 356-365; *Supplem.*, q. 12-15.

1155. Thesis I[a] : *Pœna peccato debita non semper tota simul remittitur a Deo, sed, sublata per absolutionem sacerdotis culpa pœnaque æterna, plerumque luenda manet pœna temporalis.*

De fide ex *Trident.*[1] : " Si quis dixerit totam pœnam simul cum culpa remitti semper a Deo, satisfactionemque pænitentium non esse aliam quam fidem, qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse, A. S. ".

1° *Script.* Tum *factis*, tum *dictis* constat non semper pœnam cum culpa condonari.

a) *Factis :* videmus Adamum in statum gratiæ restitutum, pœnas temporales luere[2]; Moysen et Aaron, postquam veniam peccati incredulitatis obtinuerunt, a terra promissa in pœnam peccati prohiberi[3]; David, in pœnam peccati etiam remissi, morte filii affligi[4]. Quæ quidem pœnæ non solum in emendationem, ut Protestantes volunt, sed etiam in *castigationem* peccati inflictæ sunt, ut ex contextu patet, et ex eo quod non solum adulti sed etiam infantes in pœnam peccati moriuntur.

b) *Verbis :* " Nunc ergo, dicit Dominus, convertimini ad me in toto corde vestro, *in jejunio, et in fletu et in planctu*[5] "; " Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum[6] "; " Facite ergo fructus dignos pænitentiæ[7] ". Hùc etiam pertinent textus quibus demonstratur nos salvari non posse, nisi crucem nostram tollamus, cum Christo patiamur, et in carne nostra adimpleamus ea quæ desunt passionum Christi.

2° *Tradit.* Patres ore unanimi talis pænitentiæ necessitatem docuisse Protestantes ipsi fateri coacti sunt; ita *Chemnitius*[8] ait : " Nec vero nescius sum veteres aliquando nimis largiter et verbis nimium magnificis disciplinam canonicam commendare, ut quod *Tertullianus* dicit satisfactionibus illis peccata expiari, *Cyprianus* illis dicit peccata redimi, ablui, sanari et judicem placari; *Ambrosius*, pœnas gehennæ illis compensari; *Augustinus*, Deum illis de peccatis præteritis propitiari ".

[1] Sess. XIV, c. 12, *D. B.*, 922.
[2] *Sap.*, X, 1-2; *Genes.*, III, 17-19. — [3] *Num.*, XX, 12.
[4] *II Reg.*, XII, 13-14. — [5] *Joel*, II, 10.
[6] *Dan.*, IV, 24. — [7] *Luc.*, III, 8.
[8] *Exam. C. Trident.*, p. 4.

3° *Rat. convenientiæ.* **a)** *Ex parte Dei :* decet quidem Deum, ut *legislatorem* et *rectorem*, delicta non remittere absque pœna temporali, tum ut in futurum leges a pænitente melius serventur, tum ut alii a malo deterreantur et sic bonum societatis promoveatur, tum denique ut jura non solum misericordiæ sed etiam justitiæ, quoad fieri potest, salventur.

b) *Ex parte pænitentis :* nam, ut ait *Trident.* [1], " procul dubio magnopere a peccato revocant, et quasi fræno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque et vigilantiores in futurum pænitentes efficiunt; medentur quoque peccatorum reliquiis, et vitiosos habitus male vivendo comparatos, contrariis virtutum actionibus tollunt".

1156. Corollaria. **A)** *Omnia solaque opera bona et pœnalia possunt esse satisfactoria :* **a)** *bona* ut offerri queant in honorem Dei; **b)** *pœnalia :* 1) ut per hoc aliquid peccatori subtrahatur et sic compensetur id quod peccator, quantum in ipso est, Deo subtraxit, ejus majestatem offendendo; 2) ut a relapsu præservent : non enim facile homo ad peccata redit ex quibus pœnam expertus est.

B) *Præcipua opera satisfactoria sunt eleemosyna, jejunium et oratio*, contra triplicem concupiscentiam. — His addi debent pœnæ a Deo inflictæ et patienter toleratæ.

1157. Thesis IIa : *Pænitentes, qui votum satisfaciendi habent, absolvi possunt antequam sacramentalem satisfactionem impleverint.* Certum.

A) *Ex praxi Ecclesiæ :* Constat, jam primævis sæculis, absolutionem datam fuisse *ante satisfactionem impletam :* **a)** in periculo mortis [2]; **b)** urgente persecutione [3]; **c)** quando periculum erat ne, dilata absolutione, pænitentes ad hæreticos transirent [4]; **d)** immo, ad arbitrium Episcopi [5].

Certum est insuper, sæculis subsequentibus et quidem longe ante Jansenianam hæresim, viguisse in Ecclesia *praxim absolvendi pænitentes, satisfactione nondum completa.* An. 1479, a *Sixto IV* damnata fuerat ut scandalosa

[1] Sess. XIV, cap. 8, *D. B.*, 904.
[2] S. INNOCENTIUS I, *Epist., ad Decentium*, c. 7, *P. L.*, XX, 559.
[3] S. CYPRIANUS, *Ep. 54 ad Cornelium*, n. 2, *P. L.*, III, 728.
[4] S. CYPRIANUS, *Ep. 52 ad Antonianum*, n. 15, *P. L.*, III, 781.
[5] *Concil. Ancyr.* (an. 314), can. 5.

et hæretica hæc propositio Petri Oxomensis : " Non sunt absolvendi pænitentes, nisi peracta prius pænitentia eis injuncta [1] ". Tandem ab *Alexandro VIII*, 7 dec. 1690, reprobata fuit hæc Jansenistarum propositio : " Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex et præscriptio, natura rei id ipsum quodammodo dictante [2] ".

B) *Rat. conv.* Deus perfecte contritis statim peccata remittit, etiam nondùm satisfactione plene soluta, ut constat exemplo *David* et testimonio *Ezechielis* [3]. Sed decet Ecclesiam erga pænitentes Deum imitari.

Appendix de Indulgentiis [4].

Cùm indulgentiæ sint unum e mediis quibus satisfieri possit pro pœna peccatis debita, de potestate eas concedendi pauca disseremus [5].

1158. 1° Notio. Indulgentia definitur : *remissio coram Deo pœnæ temporalis debitæ pro peccatis, ad culpam quod attinet jam deletis, per applicationem thesauri Ecclesiæ, ab ecclesiastica auctoritate extra sacramentum facta* [6].

2° **Species.** Dividuntur : **a)** rat. *effectus :* in *plenarias* et *partiales :* priores ordinantur ad remittendam *totam* pœnam, posteriores ad *partem quamdam* ejusdem pœnæ; **b)** rat. *subjecti :* aliæ sunt *pro vivis* et conferuntur per modum juridicæ absolutionis; aliæ *pro defunctis*, per modum suffragii; **c)** rat. *modi :* indulgentiæ sunt *personales*, *reales* aut *locales*.

3° **Potestas eas concedendi. Errores.** Potestatem indulgentias concedendi negarunt *Waldenses*, *Wiclefistæ* et *Protestantes*, contendentes eam esse inutilem et perniciosam, licentiæ peccandi faventem.

[1] *D. B.*, 728. — [2] *D. B.*, 1306. — [3] XXXIII, 12.
[4] *Supplem.*, q. 25-27; BERINGER, gallice redditum a MAZOYER, *Les Indulgences*, Paris, 1925; C. LÉPICIER, *Les Indulgences*, Paris, 1903; GALTIER, art. *Indulgences*, in *D. A.*
[5] Ceteras quæstiones expositas vide in *Syn. Brev. morali*, n. 1028 sq.
[6] *Codex*, 911; *Syn. maj.*, n. 603-623; *Codex*, 911-936.

1159. Thesis I[a] : *Ecclesia potestate gaudet indulgentias concedendi, quarum usus christiano populo maxime salutaris est.* De fide ex *Trident.*[1] : " Cum potestas conferendi indulgentias a Christo Ecclesiæ concessa sit, atque hujusmodi potestate, divinitus sibi tradita, antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit : Sacrosancta Synodus indulgentiarum usum, christiano populo maxime salutarem et S. Conciliorum auctoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet et præcipit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant ".

1° *Potestas indulgentias concedendi* e tribus dogmatibus fluit : *ex sanctorum communione, ex superabundantia satisfactionum Christi et e potestate clavium.*

A) Datur in Ecclesia *communio sanctorum*, vi cujus omnia Christi membra ita uniuntur ut spiritualia bona Christi capitis vel aliorum membrorum participent. Ita, vi hujus unionis, omnes fideles participes aliquo modo efficiuntur bonorum totius corporis mystici.

B) In Ecclesia adest velut *thesaurus inexhaustibilis* bonorum spiritualium ex meritis Christi et sanctorum. *Christi satisfactiones*, utpote infiniti valoris, *superabundantes fuisse*, jam probavimus in *Tr. de Verbo Incarnato*, n. 810 sq. Præterea, juxta communem doctrinam quam confirmarunt S. Pontifices, nonnulli inter Sanctos plura opera satisfactoria peregerunt quam ad satisfaciendum pro propriis peccatis necessaria erant : sic B. Virgo, quæ nunquam, ne venialiter quidem, peccavit, et aliunde multa patienter perpessa est. Ex omnibus his operibus satisfactoriis, in unione cum

[1] *D. B.*, 989; *Codex*, 911.

Christo peractis, ortus est veluti immensus satisfactionum thesaurus.

C) Dispensatio bonorum hujus thesauri competit *potestati clavium*, quæ in sua amplitudine complectitur facultatem non solum culpam, sed et *pœnam temporalem peccato annexam, etiam extra sacramentum, remittendi*, pænitentibus videlicet applicando quasdam e satisfactionibus Christi aut Sanctorum, e supradicto thesauro depromptas.

1160. 2° Thesis probatur ex *historia indulgentiarum*, in qua tria stadia distinguuntur :

A) In prima epocha, nempe a II° ad IV[um] sæc., indulgentiarum concessio apparet sub forma *mitigationis pænitentiæ publicæ.* Aliquando enim aliquid de pænitentia canonica, auctoritate Ecclesiæ imposita, remittebatur, præsertim *intuitu intercessionis martyrum*, aut in gratiam eorum qui *ferventem vitam* agebant, vel quoad *moribundos*, quo citius hi cælum ingredi possent : in his casibus condonabatur pars pænitentiæ canonicæ ideoque satisfactionis peccato debitæ.

B) In secunda periodo, a VII° ad XI[um] sæc., conceduntur indulgentiæ quatenus pænitentia canonica *commutatur* in alia opera mitiora, v. g., in visitationes basilicarum, pias peregrinationes aliave opera quæ censebantur æquivalentia.

C) In tertia ætate, a sæc. XI°, jam conceduntur *indulgentiæ proprie dictæ*, seu remissio totalis aut partialis pœnæ peccato debitæ, positis tamen quibusdam operibus a superiore ecclesiastico determinatis; quod factum est præcipue ad promovendas *expeditiones in Terram sanctam*, aut ad debellandos *Albigenses* aliosve hæreticos. Initio sæc. XIV[i], *jubilæum* institutum est cum plenaria indulgentia; mox statutum est ut jubilæum celebraretur quolibet quinquagesimo anno, posteaque quolibet vigesimo quinto anno. Tandem jubilæa *extraordinaria* concessa fuere, et deinde indulgentiæ plenariæ aut partiales, etiam extra jubilæum.

Antiquissima igitur est hujusmodi praxis, si in suis essentialibus spectatur. Aliunde *salutaris* est, cùm peccatores ad pænitentiam, contritionem atque bona opera alliciat spe uberiorem condonationem pœnæ consequendi. Abusus quidem possunt aliquando irrepere; sed *Trident.*

stricte prohibuit quidquid superstitioni aut socordiæ favere potest. Ergo legitimus indulgentiarum usus omnino retineri debet.

Quare " omnes magni faciant indulgentias seu remissionem coram Deo pœnæ temporalis debitæ pro peccatis, ad culpam quod attinet jam deletis, quam ecclesiastica auctoritas ex thesauro Ecclesiæ concedit pro vivis per modum absolutionis, pro defunctis per modum suffragii " (*Codex*, 911).

1161. Thesis II[a] **:** *Ad concedendas indulgentias requiritur potestas jurisdictionis :* quia hic agitur de actu judiciali; *in foro interno*, i. e., etiam coram Deo; *cum auctoritate super thesaurum Ecclesiæ et rationabili causa :* et hoc ad validitatem.

Hinc : **a**) *S. Pontifex* " cui totius spiritualis Ecclesiæ thesauri a Christo Domino commissa est dispensatio ", concedere potest indulgentias plenarias et partiales, pro vivis et defunctis; eas concedit ordinarie per *S. Pœnitentiariam.*

b) " Ii tantum possunt potestate *ordinaria* indulgentias elargiri, quibus id expresse a jure concessum est. " (*Codex*, 912 sq.)

TRACTATUS XVII.

De Extrema Unctione [1].

Ext. Unctio est Pænitentiæ complementum, ex *Trident.* Dicemus : de ejus *institutione, essentia seu materia et forma, effectibus et subjecto, ministro* [2].

Art. I. De ejus notione et existentia.

1162. I. Notio : A) *Quoad nomen :* vocatur *oleum benedictionis*, sacramentum *sacræ unctionis, unctio infirmorum, ext. unctio*, etc.

B) *Quoad rem : Sacramentum N. Legis quo, per unctionem olei benedicti et orationem sacerdotis* (essentia), *christiano periculose ægrotanti* (subjectum), *confertur animæ sanitas, atque etiam corporis, si animæ saluti expediat* (effectus).

1163. II. Existentia. *Errores.* Hodie *Protestantes* omnes, Ritualistis exceptis, post *Waldenses, Wiclefistas, Hussitas, Lutherum* et *Calvinum*, contendunt verba S. Jacobi intelligenda esse solum de dono sanandi morbos corporales, quod primo sæculo pluribus conferebatur; non autem de vero sacramento.

1164. Thesis : *Extrema Unctio est verum et proprie dictum sacramentum N. L., a Christo institutum, et a S. Jacobo promulgatum.* De fide ex *Trident.* [3] " Si quis dixerit E. Unctionem non esse *vere et proprie sacramentum*, a Christo

---

[1] *Syn. maj.*, n. 943-985.
[2] S. Thom., *Supplem.*, q. 29-33; — *Codex*, 937-947. Ruch et Godefroy, art. *Ext. Onction*, in *D. T. C.*
[3] Sess. XIV, can. 1, *D. B.*, 926.

Domino nostro institutum, et a B. Jacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum a Patribus, aut figmentum humanum : A. S."

Prob. : 1° *Script.* : Ex *S. Jacobo* : **a**) "Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini : et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et, si in peccatis sit, remittentur ei [1]".

Notamus *infirmatur*, ἀσθενεῖ, de gravi morbo afflictis prædicari, quod confirmatur ex verbo κάμνοντα (*infirmum*) quod significat periculose decumbentem; vox *presbyteros* designat sacerdotes rite ordinatos, ut ex locis parallelis liquet [2]; *oratio fidei* non orationem infirmi significat, ut volunt quidam Protestantes, sed orationem presbyterorum.

b) In unctione a S. Jacobo descripta *tria inveniuntur ad sacramentum N. L.* requisita : 1) *signum sensibile*, oratio et unctio : "*orent* super eum, *ungentes* eum *oleo*"; 2) *gratiæ productivum;* verba quidem : "*oratio fidei salvabit infirmum*" intelligi possunt de sanitate corporis, sed sequentia de gratiæ collatione interpretari debemus : vox enim *alleviabit*, ἐγερεῖ, sæpe de erectione animi intelligitur [3], et cùm S. Jacobus jam de sanitate corporis locutus fuerit, vox "alleviabit" significat dari infirmo vires ad erigendum ejus animum contra tentationes, doloresque patienter tolerandos; quod fieri nequit sine gratia; aliunde ultima verba "*si in peccatis sit, remittentur ei*" omnem æquivocationem tollunt, cùm peccata sine infusione gratiæ remitti nequeant. Nec dici potest hìc agi *de dono curandi morbos;* tunc enim non presbyteri vocandi essent, sed qui donum curationum habebant; nec deberet præscribi certa materia, quia hoc relinquebatur divinæ inspirationi quæ modo hanc, modo illam suggerebat materiam; nec addendum fuisset : "*si in peccatis sit*" etc., nam qui donum miraculorum exercebant nullo modo peccata remittebant per exercitium hujus potestatis; 3) *permanenter a Christo institutum;* solus enim Deus signo sensibili gratiam alligare potest; ceterùm S. Jacobus de eo loquitur tanquam de re jam nota. Permanentia autem hujus ritus infertur ex

[1] *Jac.*, V, 14-15, cf. J. B. Bord, *L'Ext. Onction, d'après l'épître de S. Jacques*, Brugis.
[2] *Act.*, XIV, 22; XV, 2; *I Tim.*, IV, 14; V, 17, 19.
[3] *Rom.*, XIII, 11; *Ephes.*, V, 14 in textu græco.

eo quod verba S. Jacobi sunt generalia et naturaliter ad omnia tempora sese extendùnt, et insuper Traditione probatur. Itaque *Trident.* [1], post verba Jacobi addit : "Quibus verbis, ut ex apostolica traditione... didicit, docet (S. Jacobus) *materiam*, *formam*, proprium *ministrum* et *effectum* hujus salutaris sacramenti".

1165. 2° *Tradit.* : **A**) *Ex præscriptionis argumento.* Historice certum est, saltem sæc. IX°, Ext. unctionem tanquam sacramentum ab Apostolis traditum, ad salutem animæ et corporis usitatum, habitam esse in utraque Ecclesia, Latina et Græca; etiam apud schismaticos et orientales sectas : ut constat ex decretis conciliorum, statutis episcoporum, libris ritualibus, et scriptis theologorum orientalium. Atqui unanimis consensus totius Ecclesiæ est infallibile criterium veritatis.

B) *Ex argum. historico.* **a**) *Per quatuor priora sæc.*, nonnisi obiter Patres de hoc sacramento loquuntur : 1) non enim necessarium, sed solum *utile* erat ad salutem, 2) nec accipiebatur nisi ab *ægrotis* qui *peccati conscii* erant, 3) et, quia complementum erat Pænitentiæ, implicite forsan comprehenditur sub generica formula "*in pænitentia* mortui sunt". Inter *Patres*, qui unctionem a S. Jacobo descriptam commemorant ut peccatorum remissivam, ideoque sacramentalem, recensetur præcipue *S. Chrysostomus* [2]. Inter *monumenta liturgica*, *Euchologion S. Serapionis* (IV sæc.) orationem continet ad benedicendum *oleum infirmorum*, quo non tantum curantur corporis infirmitates, sed etiam confertur *bona gratia*, *remissio peccatorum*, *animæ sanitas et integritas* [3]. Quod quidem supponit Ext. Unctionem jam fuisse in usu ante sæc. quartum.

b) Sæc. V, celebre est *Innocentii I* testimonium, in quo, post relata S. Jacobi verba, ait : "*Quod non est dubium* de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui *sancto oleo chrismatis perungi* possunt"; postea addit istam unctionem

[1] Sess. XIV, cap. 1; *D. B.*, 908.
[2] *De sacerdotio*, III, *P. G.*, XLVIII, 644. Cfr. Ruch, l. c., 1913-1941.
[3] Journel, n. 1241.

esse "*genus sacramenti*[1]". Insuper in *monumentis liturgicis*, v. g., in *libro Ordinum* qui ad liturgiam mozarabicam spectat, invenitur *ordo ad visitandum et ungendum infirmum*, secundum quem sacerdos infirmum oleo benedicto ungit in nomine Domini non solum ad expellendum morbum, sed etiam ad consequendam omnium peccatorum remissionem.

3° *Rat. theol.* Christus instituit sacramenta ut fidelibus subveniret in præcipuis vitæ circumstantiis, præcipuisque difficultatibus; atqui in mortis articulo speciales adsunt difficultates, imprimis anxietates propter peccata præterita, pugnæ acriores contra tentationes diaboli, timor judicii[2].

ART. II. DE EJUS ESSENTIA SEU MATERIA ET FORMA.

I. *De materia.*

1166. 1° De materia remota. A) *Materia remota est oleum olivarum rite benedictum.* Certum : **a)** *Script.*, ubi dicitur : "Ungentes eum *oleo*"; **b)** *Florent.* : "Quintum sacramentum est Ext. Unctio, cujus materia est *oleum olivæ*[3]"; **c)** *Codex*, 945.

d) Hæc materia est *conveniens*, quia optime significat *effectum* hujus sacramenti, et ejus *modum operandi*; 1) sicut oleum mitigat dolores corporis, sanitatem restituit, hilaritatem affert, et lumini pabulum præbet, ita Ext. Unctio animæ tristitiam et dolores mitigat, spiritualem sanitatem restituit, gaudium spirituale affert, et spem nostram nutrit; 2) pariter sicut oleum in suo modo operandi est simul lenitivum et penetrativum, ita Ext. Unctio modo suavi animæ dolores lenit, et usque ad ima nostri cordis penetrat, ad ejus angores morbosque curandos[4].

[1] *Ep. ad Decentium, D. B.*, 99.
[2] *Trident., D. B.*, 907.
[3] *D. B.*, 700.
[4] *Supplem.*, q. 29, a. 2.

B) Hoc oleum debet esse "*ab Episcopo benedictum*[1]". Attamen simplex sacerdos a S. Pontifice delegari posset ad oleum benedicendum, ut constat ex usu Ecclesiæ græcæ, in qua presbyteri Ext. Unctionem conferunt cum oleo a se benedicto, et ex *Codice*[2]. Ex decreto *S. Officii* (1842) oleum non benedictum esset materia invalida.

1167. 2° De materia proxima. A) *Materia proxima est unctio olei rite benedicti.* Certum ex universali Ecclesiæ praxi.

Ex *Codice sex* sunt unctiones faciendæ, saltem regulariter, nempe in *quinque sensibus*, et insuper in *pedibus*; quæ ultima unctio "ex qualibet rationabili causa omitti potest[3]".

B) Hodie certum est ad validitatem sufficere unicam unctionem, tùm ex decreto *S. Officii* a *Pio X*, 26 april. 1906, approbato; tùm ex *Codice* : "In casu necessitatis *sufficit unica unctio* in uno sensu seu rectius in fronte cum præscripta forma breviori, salva obligatione singulas unctiones supplendi, cessante periculo[4]".

II. *De forma.*

1168. 1° Forma *Latina* est : "Per istam Sanctam Unctionem, et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum (auditum, odoratum etc.) deliquisti. Amen". Quæ forma ad singulas unctiones repeti debet. Apud *Græcos* : "Pater sancte, animarum et corporum medice, sana servum tuum hunc ab illa, quæ detinet illum, corporis et animæ infirmitate".

2° Forma *deprecatoria* esse debet, juxta *Rit. Rom.*, et non simpliciter indicativa, saltem *ex præcepto*.

1169. 3° *Controvertitur* autem num hoc sit etiam nessarium ad validitatem : **A)** Quidam valde probabiliter negant, quia in nonnullis antiquis Ritualibus forma est indicativa.

[1] *C. Flor., D. B.*, 700. — [2] *Codex*, 945.
[3] *Codex*, 947. — [4] *Codex*, 947.

B) Alii affirmant : **a**) ex verbis *S. Jacobi* dicentis : " Et orent super eum... et oratio fidei salvabit infirmum ". **b**) Ex *praxi* utriusque Ecclesiæ, Græcæ et Latinæ, in Ritualibus et conciliis consignatæ [1].

1170. 4° Verba, quæ communiter ut *essentialia* requiruntur, sunt : *Per istam unctionem indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti.* Ex recenti decreto *S. Officii*, 26 april. 1906, ad *validitatem* non est necessaria mentio cujuslibet sensus; hæc tamen, extra necessitatis casum, requiri videtur [2] de præcepto gravi.

Art. III. De effectibus.

1171. Tres sunt hi effectus : 1° *gratia confortans animam* contra difficultates in articulo mortis; 2° *sanitas corporis*, si animæ expediat; 3° *remissio peccatorum*, si quæ sint adhuc expianda. Ita omnes.

Sed *controvertitur* quisnam ex his sit *primarius* : juxta *Scotum*, est *remissio peccatorum venialium*; juxta *Bellarminum*, remissio non solum venialium, sed etiam *mortalium* quæ per accidens non fuerunt antea remissa. Juxta *S. Thomam*, communioremque sententiam, primarius effectus est *gratia allevians* et corroborans animam contra torporem et tentationes speciatim urgentes in articulo mortis.

1172. 1° **De gratia confortante. Thesis :** *Primarius effectus Ext. Unctionis est gratia confortans animam contra difficultates occurrentes in articulo mortis.* De fide ex *Trident.*, gratiam

[1] De quo tamen recte Bened. XIV, *De Synodo*, l. VIII, c. 2, n. 2 : " At nescimus quo pacto possit deprecatio inveniri in aliis formis, ex plurimis antiquis Ritualibus a Menardo et Martene productis, in quibus solum adhibetur verbum *ungo*, absque alio addimento e quo deprecatio colligi aut fingi queat ".

[2] *Codex*, 947, § 1 : " Unctiones *verbis*, ordine et modo in libris ritualibus præscripto, *accurate* peragantur. "

confortantem esse unum ex effectibus Ext. Unctionis, et *multo probabilius* est eam esse primarium effectum.

Prob. **a**) *Script.* S. Jacobus describens effectus hujus sacramenti dicit : " Et alleviabit eum Dominus "; i. e., excitabit, confortabit, liberando a torpore, mœrore, anxietate, qua plerumque ægroti morte vicina gravantur.

b) *Tradit.* : " Effectus vero hujus sacramenti, ait *Florentinum* [1], est mentis sanatio, et in quantum expedit, ipsius etiam corporis "; atqui mentis sanatio efficitur per gratiam confortantem.

c) *Rat. theol.* Effectus hujus sacramenti primarius accipi debet ex fine propter quem fuit institutum; atqui Ext. Unctio, juxta *Trident.* [2], instituta fuit tanquam spiritualis *medicatio* contra debilitatem animæ in articulo mortis; ergo effectus primarius est gratia roborans.

Natura hujus gratiæ confortantis consistit in *augmento* gratiæ sanctificantis, per modum *alleviationis*, cum *jure ad gratias actuales* quibus : **a**) *spes roboratur* contra timores a diabolo immissos; **b**) *hilaris patientia fovetur* ad morbi incommoda ferenda; **c**) *fortitudo augetur* ad tentationes superandas.

1173. 2° **De sanitate corporis. Thesis :** *Effectus secundarius Ext. Unctionis est sanitas corporis, si animæ expediat.* Certum.

Prob. : **a**) *Script.* Verba enim *S. Jacobi* " oratio fidei salvabit infirmum ", propter suam generalitatem, intelligi possunt, et de facto intelliguntur a Patribus etiam de sanitate corporis.

b) *Trad.* : Ex *Florent.* [3] : " Effectus hujus sacramenti est mentis sanatio, et in quantum expedit, ipsius etiam corporis "; et *Trident.* [4] :

[1] *D. B.*, 700. — [2] *D. B.*, 909.
[3] *D. B.*, 700. — [4] *D. B.*, 909.

" Sanitatem corporis interdum, ubi saluti animæ expedierit, consequitur ".

Explicatur. a) Hic effectus est *conditionalis*, ut expresse docetur. Et merito; nam sapiens operans non intendit secundarium effectum nisi secundum quod expedit ad principalem.

b) Insuper illud sacramentum non reddit sanitatem modo miraculoso, sed solum causas naturales adjuvando. Necesse est igitur ut non exspectetur donec omnis spes sanationis evanuerit.

1174. 3° **De remissione peccati. Thesis :** *Alter effectus secundarius Ext. Unctionis est remissio peccatorum quæ supersunt, et pœnæ peccato debitæ.*

A) *Ext. Unctio remittit peccata mortalia quæ forte supersunt nec possunt remitti per sacramentum Pœnitentiæ, et insuper venialia peccata.* Pro venialibus *certum*, pro mortalibus *communiter* admissum.

a) Constat ex *S. Jacobo* : " Si in peccatis sit, remittentur ei "; quæ verba, utpote generalia, intelligi debent etiam de mortalibus, eo magis quia si ageretur de venialibus tantum, prorsus inutile esset hypothetice dicere : " Si in peccatis sit ", cùm omnes homines venialiter peccent. **b**) Ex *Trident.* absolute dicente : " Delicta, si quæ sint adhuc expianda, extergit "; **c**) ex ipsis verbis formæ : " Indulgeat Dominus... etc., *quidquid* deliquisti ".

Ille tamen effectus producitur :

a) *Non primario :* 1) cùm sit *conditionatus* : " Si in peccatis sit "; effectus enim primarius modo absoluto producitur, dummodo non sit obex; 2) cùm Ext. Unctio sit sacramentum vivorum, nec proinde primario remittat peccata mortalia, nec etiam venialia, quibus remittendis sacramentum *Pœnit.* institutum fuit et plane sufficit; 3) insuper si primario remitteret venialia, omnibus ministrari deberet, tam sanis quam infirmis.

b) *Nec per accidens*, sed *intentione secundaria*, cùm vi institutionis et ipsius formæ, etsi non primario, remittantur peccata [1].

Ad remissionem *mortalium* requiritur saltem *attritio;* ad remissionem *venialium* eadem dispositio requiritur, vel juxta alios, sufficit absentia complacentiæ in peccato veniali, cum desiderio effectum sacramenti suscipiendi.

1175. B) *Ext. Unctio remittit etiam pœnam temporalem peccato debitam, non quidem totam, sed juxta gradum dispositionis in subjecto existentis.*

a) Nam hoc sacramentum a *Trident.* [2] vocatur " consummativum totius vitæ christianæ "; ac proinde nos immediate disponit ad introitum gloriæ; atqui pœna temporalis nos ab ingressu gloriæ retardaret.

b) Insuper, juxta idem *Trident.*, Ext. Unctio *peccati reliquias abstergit.* Atqui, inter reliquias peccati computandæ sunt non solum debilitas animæ, ex peccato proveniens, sed etiam pœna temporalis peccato debita, quæ hominem a capessenda beatitudine impedit [3].

ART. IV. DE MINISTRO.

1176. Thesis I^a : *Omnis et solus sacerdos est validus minister E. Unctionis.*

De fide ex *Trident.* [4] : " Si quis dixerit presbyteros Ecclesiæ, quos B. Jacobus adducendos... hortatur, non *esse sacerdotes ab Episcopo ordinatos*, sed ætate seniores... ob idque proprium Ext. Unctionis ministrum non esse *solum sacerdotem*, A. S. "

[1] *Supplem.*, q. 30, a. 2. — [2] *D. B.*, 907.
[3] Nomine *reliquiarum peccati* multa intelliguntur : *a)* debilitas spiritualis ex peccato promanans, et hic est sensus qui prius huic vocabulo a scholasticis affixus est; *b)* pravi habitus ex peccato relicti : hos ab Ext. Unctione tolli quidam affirmant contra communiorem sententiam quæ tenet eos minui tantum per gratias actuales in hoc sacramento collatas; *c)* pœna temporalis peccatis debita; *d)* immo, juxta quosdam, etiam peccata gravia, quæ forsan in anima relicta sunt, et venialia delicta. — [4] Sess. XIV, can. 4; *D. B.*, 929.

A) *Script.* Dicit expresse *S. Jacobus :* " Inducat presbyteros Ecclesiæ ". Atqui illa vox intelligi debet de veris et proprie dictis sacerdotibus; nam **a**) vox presbyter (a græco πρεσβυς) in N. T. usurpatur ad designandos eos qui sacerdotali charactere insigniebantur, et ecclesiis particularibus præerant, et in hoc loco omnis æquivocatio abest propter additionem vocis *ecclesiæ,* " *presbyteros ecclesiæ* ", i. e., qui curam habent illius ecclesiæ; **b**) presbyteri illi jubentur orare super infirmum, ungere illum in nomine Domini et per hoc peccata remittere, si quæ sint; atqui soli sacerdotes potestatem habent remittendi peccata. — Ita *Codex*, 938.

B) *Rat. theol.* Ext. Unctio est veluti consummatio sacramenti Pænitentiæ, cùm reliquias peccati abstergat; atqui soli sacerdotes sunt ministri Pænitentiæ.

1177. Thesis IIª : *Ext. Unctio valide ministrari potest tum ab uno tum a pluribus sacerdotibus.* Certum.

A) *Ab uno.* Nam S. Jacobi verba : " Inducat *presbyteros* ", de uno sacerdote intelligi possunt, ut apparet exemplo Christi leprosos sic alloquentis : " Ite, ostendite vos sacerdotibus [1] "; nam ex lege Mosaica sufficiebat ut uni sacerdoti sese ostenderent [2]. Aliunde constat ex praxi Ecclesiæ Rom. et ex Rituali.

B) *A pluribus simul*, dummodo tamen unusquisque, aliquem sensum ungendo, proferat formam huic sensui respondentem. Constat ex praxi Ecclesiæ Græcæ, quæ præfatum modum adhibet legitime.

C) Attamen in Ecclesia Romana, regulariter Ext. Unctio *ab uno eodemque ministro* debet ministrari, et quidem sub gravi, excepto casu necessitatis.

D) Sacerdos *nunquam* potest *sibi ipsi* ministrare Ext. Unctionem.

N. B. — Quæstiones de subjecto, de iteratione, aliæque morales in *Brev. Syn. Theol. moralis* declarantur.

[1] *Luc.*, XVII, 14. — [2] *Levit.*, XIV, 11.

TRACTATUS XVIII.

DE ORDINE [1].

1178. Prænotanda. Sacramentis *individui* sanctificationem spectantibus succedunt ea quæ *communitatem* respiciunt, nempe *Ordo* et *Matrimonium :* de priore nunc agendum est.

A) *Ordo in genere* significat : 1) dispositionem superiorum et inferiorum rerum, quæ inter se ita coordinantur ut una ad alteram referatur; 2) aliquem gradum vel dignitatem aut cœtum hominum qui hac dignitate ornantur.

Optime igitur vox illa prædicatur : **a**) de *sacra hierarchia*, quæ ex variis gradibus constat ad unum finem tendentibus, sanctificationem scilicet animarum; **b**) *de potestate* cultum exercendi et animas sanctificandi; **c**) de *ritu* quo confertur hæc potestas, nempe de *ordinatione.* — Voces *ordo* et *ordinatio* hìc promiscue sumuntur. *Pròprie* loquendo, *ordinatio* est actus *transiens* seu ritus exterior quo confertur ordo. *Ordo* est gradus seu *dignitas* ex se *permanens* ex ipsa ordinatione resultans.

B) *Ordo*, quatenus idem sonat ac *ordinatio*, est *sacramentum N. Legis, quo spiritualis traditur potestas et confertur gratia ad conficiendam Eucharistiam, aliaque ecclesiastica munia rite obeunda.*

His verbis indicatur per Ordinem : **a**) non solum conferri gratiam, sed etiam potestatem activam aliquid spirituale peragendi ; **b**) præcipue ad confectionem eucharistiæ;

[1] *Syn. maj.*, n. 986-1035; — *Supplem.*, q. 34-41; — *Codex*, 948-1011; TIXERONT, *L'Ordre.*

c) secundarie autem ad alia sacramenta ministranda vel munia sacra rite obeunda.

Cùm de singulis ordinibus in specie jam satis actum sit in *Breviori synopsi morali* (n. 1281 sq.), de *Sacramento ordinis in genere* hìc tantum agemus; de ejus scilicet *existentia*, *effectibus*, *ministro* et *subjecto*.

ART. I. DE EJUS EXISTENTIA.

1179. Status quæstionis. A) *Errores.* Hanc rejiciunt : a) *Protestantes* veteres, juxta quos omnes christiani sunt perfecte æquales, vere sacerdotes; b) *Presbyteriani* et *Baptistæ* negant distinctionem esse inter episcopos et presbyteros; c) *Anglicani* fatentur quidem ordinationem nonnisi per episcopos valide conferri posse, sed negant per eam dari gratiam; d) *Liberales* et *Modernistæ* contendunt hierarchiam esse institutionem *mere ecclesiasticam; Seniores* seu presbyteros electos fuisse qui cœtibus religiosis præessent, postea vero inter eos unum agnitum esse, *episcopum* scilicet, qui presbyteros et fideles regeret [1].

B) *Doctrina catholica* ita contrahitur ex *Trident.* (sess. XXIII) : in N. T. invenitur sacerdotium visibile et externum, a Christo institutum.

1180. Thesis Iª : *Ordo seu sacra Ordinatio est vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum.* De fide ex *Trident.* [2] : « Si quis dixerit Ordinem, sive sacram Ordinationem, *non esse vere et proprie Sacramentum*, a Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei et sacramentorum, A. S. »

Prob. : 1° *Script. :* Duo ostendemus : A) Christus instituit *visibile sacerdotium*, quod competit

[1] Quorum errores damnatos invenies in decreto *Lamentabili*, nn. 45, 49, *D. B.*, nn. 2045, 2049, 2050; n. 50 : « Seniores, qui in christianorum cœtibus invigilandi munere fungebantur, instituti sunt ab Apostolis presbyteri aut episcopi ad providendum necessariæ crescentium communitatum ordinationi, non proprie ad perpetuandam missionem et potestatem Apostolicam ». (*D. B.*, 2050).

[2] Sess. XXIII, can. 3; *D. B.*, 963.

iis solis qui rite electi et ordinati sunt. Etenim :

a) *Apostoli*, primi sacrificii eucharistici sacerdotes 1) *speciatim a Deo electi sunt :* « Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum [1] »; « Non vos me elegistis, sed ego elegi vos [2] »; 2) *speciali ritu* consecrati sunt, et ad *specialia munia* deputati : ipsis enim et quidem solis data fuit in ultima cœna potestas consecrandi corpus et sanguinem Christi : « Hoc facite in meam commemorationem [3] »; quibus verbis Christus Apostolos, eosque solos, instituit sacerdotes; eisdem postea, et quidem solis, collata fuit potestas peccata remittendi, cùm Christus, post resurrectionem suam, in ipsos insufflavit dicens : « Accipite Spiritum S.; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt [4] ».

b) Sacerdotium autem, sicut et sacrificium N. Legis, debebat esse *perpetuum :* et ideo Apostoli alios ministros instituerunt, *ritu quodam externo et visibili*, nempe impositione manuum [5], ut ita a ceteris fidelibus discernerentur : quibus solis competebat officium regendi Ecclesiam Dei [6], dispensandi mysteria Dei [7], et offerendi dona et sacrificia [8].

B) Ritus autem quo sacerdotalis potestas conferebatur, erat *vere et proprie sacramentum.* Hæc enim impositio manuum, quæ paucis tantum dabatur, et caute, juxta monita S. Pauli [9], erat 1) signum *sensibile*, ut patet; 2) *productivum gratiæ :* ut constat præsertim ex his textibus : « Noli negligere *gratiam* quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii [10]... Admoneo te ut resuscites *gratiam*

[1] *Marc.*, I, 16-20. — [2] *Joan.*, XV, 16.
[3] *Luc.*, XXII, 19. — [4] *Joan.*, XX, 22.
[5] *Act.*, VI, 6; XIII, 3; XIV, 22; *I Tim.*, IV, 14; *II Tim.*, I, 6.
[6] *Act.*, XX, 28. — [7] *I Cor.*, IV, 1. — [8] *Hebr.*, V, 1.
[9] *I Tim.*, V, 22. — [10] *I Tim.*, IV, 14.

Dei quæ est in te per impositionem manuum mearum [1]"; 3) *a Christo institutum :* hic enim solus gratiam adnectere potest ritui externo. Insuper qui sacerdotium instituerat, ex verbis supra relatis : " Hoc facite in meam commemorationem... Quorum remiseritis... ", ritum pariter determinavit quo sacerdotalis potestas et gratia conferri posset; alioquin non intelligeretur cur Apostoli constanter hunc ritum adhibuerint.

1181. 2° *Tradit.* **A**) *Ex Patribus :* **a**) Jam *sæc. II° et III° :* 1) Patres *apostolici* clare dicunt aut supponunt ordinem sacerdotalem, seu sacram hierarchiam, *a laicorum ordine jure divino distingui*, et tres ordines hierarchicos esse, nempe *episcopatum, presbyteratum et diaconatum.*

Ita, inter alios : *S. Clemens Romanus* [2], juxta quem officia sacra a sacerdotibus perficiuntur; *S. Ignatius*, qui declarat sacra peragi ab " *episcopo* præsidente loco Dei, et *presbyteris* loco senatus apostolici, et *diaconis...* concreditum habentibus ministerium Jesu Christi [3]"; *Tertullianus* eos reprobans qui laicis sacerdotalia munera injungunt.

2) Ratio hujus discriminis est quia sacerdotes non solum jure divino laicis præsunt, sed etiam quia vi ordinis specialem potestatem acceperunt, præsertim potestatem sacram Eucharistiam consecrandi [4], et peccata remittendi.

b) *Sæc. IV° et V°*, diserte asseritur *impositione manuum conferri* non solum *potestatem consecrandi*, sed et *gratiam.* Ita *S. Gregorius Nyss.* declarat invisibili quadam vi et gratia invisibilem animam sacerdotum in melius transformari [5]; *S. Chrysostomus* exponit quanto honore Spiritus gratia sacerdotes ornaverit [6], eosque monet ne eam exstin-

[1] *II Tim.*, I, 6.
[2] *I Cor.*, XL, 1-5; JOURNEL, 19.
[3] *Magnes.*, VI, 1; JOURNEL, 44.
[4] Ita S. IGNATIUS, *Trall.*, II, 3, vocat diaconos *ministros mysteriorum Jesu Christi* (JOURNEL, 48).
[5] *Orat. in bapt. Christi*, *P. G.*, XLVI, 582.
[6] *De sacerdotio*, III, 4, *P. G.*, L, 423.

guant [1]; *S. Augustinus*, Baptismum et Ordinem comparans, scribit [2] : " Utrumque sacramentum est et quadam consecratione datur "; *Innocentius I* aperte docet in ordinatione conferri *plenitudinem Spiritus Sancti* [3] ideoque gratiam.

B) *Ex universali Ecclesiæ praxi*, qualis in *libris liturgicis* consignatur, etiam antiquissimis, utriusque Ecclesiæ græcæ et latinæ : ibi enim inveniuntur *ritus* et *preces* quibus confertur tum potestas tum gratia tribus hierarchicis ordinibus respondens [4]; — et ex *conciliis*, præsertim *Florent.* et *Trident.*

3° *Rat. theol.* Ad divinam providentiam pertinet ut in societate ecclesiastica spirituales adsint duces, qui populum christianum regant : hæc est enim lex omnibus imposita ut inferiora per superiora ad Deum reducantur. Atqui convenit ut præfati duces ritu sacro et speciali ad id deputentur; si enim ritus quo homines filii Dei et membra Ecclesiæ fiunt est sacramentum, ita sacramentum esse decet ritum quo quidam, inter fideles, duces militum Christi efficiuntur, fideique doctores, et sacramentorum ministri [5].

De sacramentalitate ordinum.

1182. 1° **De episcopatu et presbyteratu.** **a**) *De fide est episcopatum et presbyteratum rationem habere sacramenti.* Constat ex *Trident.* [6] : " Si quis dixerit in Ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex *Episcopis, presbyteris* et ministris, A. S. "

[1] *Homil. I in ep. II ad Tim.*, n. 2, *P. G.*, LXII, 603.
[2] *Contra ep. Parm.*, l. II, c. 13, n. 28, *P. L.*, XLIII, 70.
[3] *Ep.* XXIV, *Ad Alex.*, n. 4, *P. L.*, XX, 550.
[4] Cf. GOAR, *Euchol.*, 292 sq., DENZ., *Ritus Oriental. Eccles.*, I, 129.
[5] *Supplem.*, q. 34, art. 1.
[6] Sess. XXIII, can. 6, *D. B.*, 966.

b) *De fide est*, contra Calvinianos, *Episcopos esse presbyteris superiores*, ex *Trident.*[1] : " Si quis dixerit Episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem..., A. S. ". Constat ex Scriptura, Patribus et Ecclesiæ praxi.

c) *Controvertitur* utrum episcopatus sit *ordo plene distinctus a presbyteratu* an extensio et complementum presbyteratus; seu utrum character episcopalis complectatur *tantum ex se potestatem stricte episcopalem* (nempe ordinandi et confirmandi), an potius *totam etiam potestatem presbyteralem* (nempe consecrandi et absolvendi), ita ut si quis *diaconus* consecrationem episcopalem accipiat, efficiatur *simul presbyter et episcopus*. — *Plerique* theologi asserunt characterem episcopalem complecti *tantum* potestatem stricte episcopalem, ita ut nullus *valide* possit consecrari episcopus, nisi prius presbyter fiat. Quod probant ex generali lege stricte prohibente ne quis nisi presbyter in episcopum ordinetur. — Attamen *eruditi* et *canonistæ* non pauci putant per consecrationem episcopalem conferri potestatem simul episcopalem et presbyteralem, ideoque diaconum posse *valide* in episcopum consecrari, omisso presbyteratu.

Sed controversia est magis *speculativa* quam *practica*, cum hodie Ecclesia nunquam ordinet quemquam ad episcopatum nisi sit sacerdos.

1183. 2° **De diaconatu.** *Diaconatum esse vere sacramentum certum est* (contra paucos) : 1) ex *Script.*[2], nam per impositionem manuum ordinantur, et qualitates eximiæ in eis (sicut et in Episcopis) requiruntur; 2) ex *Patribus*, qui diaconos inter ministros præcipuos semper recensent; 3) ex *praxi* liturgiarum semper usitata per manus impositionem eos ordinandi; 4) ex *Trident.* definiente[3] " per sacram ordinationem dari Spiritum Sanctum, ac proinde non frustra episcopos

[1] *Ibid.*, can. 7; *D. B.*, 967.
[2] *Act.*, VI, 1-7; *I Tim.*, III, 8-13.
[3] Sess. XXIII, can. 4; *D. B.*, 964.

dicere " *Accipe Spiritum Sanctum* " : quæ verba in ordinatione diaconorum inveniuntur.

1184. 3° **De subdiaconatu et minoribus ordinibus.** *Controvertitur* num *subdiaconatus* et *minores ordines rationem habeant sacramenti*, gratiamque *ex opere operato* producant.

Prænotamus hos ordines in Ecclesia inveniri mediante sæc. tertio, ut constat ex epistola *S. Cornelii Papæ* ad Fabium. *Communiter* admittitur eosdem nihil aliud esse nisi *partitiones* diaconatus.

Sed quæstio est num his ordinibus *adnexa sit sacramentalis gratia*. Multi, præsertim inter modernos, negant, cùm præfati ordines sint instituti ab Ecclesia quæ gratiam ritui externo adnectere nequit. Alii tamen, cum *S. Thoma*[1] et *Thomassino*[2], putant hos ordines in fonte suo, seu in diaconatu, institutionis esse divinæ, et Christum Ecclesiæ potestatem reliquisse dividendi diaconatum in varios inferiores ordines quibus gratia conferri posset. Quam opinionem, olim inter Scholasticos communem, tanquam probabiliorem amplectimur.

Art. II. De ejus essentia seu de materia et forma.

1185. A) Facta exponuntur. Hic agitur tantum de *materia* et *forma presbyteratus*. In *Scriptura* non alia designatur Ordinis materia nisi *manuum impositio*. Per novem priora sæcula, non alia pariter adhibita fuit in utraque Ecclesia. A sæculo decimo, *porrectio instrumentorum*, videlicet calicis et patenæ pro sacerdotibus, traditio Evangeliorum pro diaconis, in Ecclesia Latina, non autem in Græca, usurpata fuit. Exinde quæritur quænam sit materia essentialis.

1186. B) Variæ sententiæ[3]. Sex indicantur in opere *C. Rossum*, quæ ad tres præcipuas revocari possunt :

1° *Scholastici* multi putarunt *materiam* essentialem esse *solam porrectionem instrumentorum*, *formamque* esse verba : *Accipe potestatem offerre sacrificium Deo...* Patet : **a**) ex verbis porrectionem comitantibus quæ clare collationem principalis presbyterorum potestatis significant; **b**) ex *Decreto ad Armenos*.

[1] *Supplem.*, q. 37, a. 2, ad 2. — [2] *Vet. et nov. discipl.*, p. I, l. 20, c. 40.
[3] Van Rossum, *De essentia sac. Ordinis*.

2° Plerique autem moderni, post *Albertum M.*, *S. Bonaventuram*, docent *solam manuum impositionem*, et quidem *primam*, esse *materiam* essentialem sacramenti, porrectionem vero instrumentorum esse ritum mere ecclesiasticum sæc. X° introductum; *formam* vero esse orationem *Exaudi nos* cum *Præfatione subsequente*, aut etiam, juxta quosdam, *solam Præfationem* quæ olim *consecratio presbyteri* dicebatur.

Etenim in Ecclesia *latina* sola manuum impositio adhibita est per novem sæc.; in Ecclesia *græca* et *orientali*, cujus ordinationes a Romanis Pontificibus tanquam validæ semper habitæ sunt, sola pariter impositio manuum adhibetur etiam hodie; atqui, si non sufficeret sola manuum impositio, omnes hujusmodi ordinationes invalidæ essent.

3° Alii, cum *Bellarmino* et *Lugone*, tenent *impositionem manuum* et *traditionem instrumentorum esse simul materiam essentialem*: nam, ex Scriptura, requiritur prior, et, ex *Decreto ad Armenos*, posterior videtur necessaria.

1187. C) Conclusio. *Probabilior videtur opinio asserens hodie, in Ecclesia latina, tum manuum impositionem tum porrectionem instrumentorum esse materiam Ordinis.*

1° *Requiritur manus impositio saltem tanquam materia partialis Ordinis.* Ita communiter. Nam hic ritus in Scriptura et Traditione commemoratur tanquam *pars essentialis* Ordinis, et semper in utraque Ecclesia servatus fuit. Insuper *Trident.*[1] aperte declarat ministros Ext. Unctionis esse sacerdotes "rite ordinatos per *impositionem manuum* presbyterii".

2° *Requiritur etiam instrumentorum traditio ut pars essentialis materiæ.* Ita probabilius. Id constat ex *Decreto ad Armenos*, cujus auctoritas rejici nequit, cum datum fuerit "*sacro approbante concilio*". Illud docet materiam Ordinis esse *traditionem instrumentorum.*

Hæc controversia *speculative* valde probabiliter nunquam solvetur; *in praxi* autem, cum hic agatur de *validitate sacramenti*, *tutior pars sequenda est*, ideoque sedulo servandi sunt varii ritus qui probabiliter essentiales sunt.

ART. III. DE EJUS EFFECTIBUS.

Duplex est ordinationis effectus, *gratia* et *character*; sed character dici potest effectus *primarius*.

[1] Sess. XIV, cap. 3; cf. sess. XXIII, cap. 3.

I. *De charactere.*

1188. 1° Ejus **existentia** est de fide ex *Trident.*[1]: "Si quis dixerit per sacram ordinationem..., *non imprimi characterem*, A. S." — Certo imprimitur *presbyteratu* et *diaconatu*; quoad *episcopatum*, communius tenetur novum characterem in eo imprimi. Num etiam conferatur in subdiaconatu vel minoribus ordinibus, *controvertitur*: alii *probabilius*, cum *S. Thoma*, affirmant, quia hi ordines rationem habent sacramenti; alii negant.

2° Ejus **natura.** Hic character est signum spirituale et indelebile animæ impressum, nos configurans Christo sacerdoti, et conferens *potestatem activam aliquid sacri peragendi*, principaliter circa *Eucharistiam* et secundario circa *præparationem* fidelium *ad Eucharistiam*. In ordinatione confertur potestas: **A**) *consecrandi, offerendi et ministrandi corpus et sanguinem Domini.* **a**) De fide ex *Trident.*[2]: "Hoc autem ab eodem Domino Salvatore nostro institutum esse, atque Apostolis, eorumque successoribus in sacerdotio, potestatem traditam consecrandi, offerendi, et ministrandi corpus et sanguinem ejus". **b**) Constat ex *S. Paulo*[3] et ex verbis *Pontificalis.*

B) *Præparandi corpus Christi mysticum, seu fideles, ad Eucharistiæ receptionem*, præsertim et proxime per sacramentorum administrationem, et remote per verbi divini prædicationem.

3° **Proprietates** ejus. Hæc potestas animæ ordinati ita *indelebiliter inhæret*, ut qui eam recepit laicus rursus fieri non possit, et ordinationem rite receptam reiterare non liceat. Ut ait

[1] Sess. VII, can. 9; sess. XXIII, can. 4; *D. B.*, 852, 964.
[2] Sess. XXIII, cap. 1; *D. B.*, 957. — [3] *Hebr.*, V, 1.

Leo XIII[1], " firmum semper ratumque in Ecclesia mansit, Ordinis sacramentum nefas esse iterari ".

Si multæ ordinationes, præsertim a sæc. IX° usque ad XII^um, reiteratæ sunt, hoc ex eo provenit quod invalidæ a multis habebantur ordinationes ab hæreticis vel simoniacis receptæ : quem errorem, a doctrina optimorum Patrum (v. g. SS. Hieronymi, Augustini, Leonis I) longe alienum [2], jam a Petro Damiano profligatum [3], S. Thomas, et S. Bonaventura penitùs extirparunt [4] : a quo tempore, vera doctrina supra exposita ubique prævaluit.

II. *De gratia per ordinationem collata.*

1189. Existentia. *Gratia, per sacramentum Ordinis ex opere operato collata,* est *gratia habitualis secunda, et gratia sacramentalis abundans ad munera ecclesiastica rite obeunda.*

A) *Gratia habitualis secunda seu augmentum gratiæ habitualis.* Constat : **a)** ex *S. Paulo* [5] : " Admoneo te ut resuscites *gratiam Dei*, quæ est in te per impositionem manuum mearum "; hanc autem gratiam esse *augmentum* gratiæ habitualis ex versu sequenti patet, ubi dicitur : " Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris ", i. e., spiritum servitutis, quo virgam Dei vindicis pro peccato timeatis. **b)** Ex *Trident.* [6] : " Si quis dixerit per sacram ordinationem non dari *Spiritum Sanctum*, ac proinde frustra Episcopos dicere : " Accipe Spiritum Sanctum... A. S. "; vox enim Spiritus Sanctus *gratiam habitualem* designat. **c)** *Rat. suadetur.* Cum Dei opera sint perfecta, cuicumque datur potestas aliqua divinitus, dantur etiam media quibus exercitium hujus potestatis

[1] Bull. *Apostol. curæ*, sept. 1896; Act. Leo. XIII, t. XVI, p. 265.
[2] S. HIERONYM., *Dial. contr. Lucifer.*, n. 11, 14, 27, *P. L.*, XXIII, 166, 168, 181; S. AUGUSTIN., *Contr. epist. Parmen.*, lib. II, n. 28, 30; *Contr. Cresc.*, lib. II, n. 12 sq., *P. L.*, XLIII, 70-72, 473 sq., etc.; S. LEO., Epist. XII, XVIII, CLVII, *P. L.*, LIV, 653, 708, 1203. — [3] *P. L.*, CXLV.
[4] *Supplem.*, q. 38, a. 2; S. BONAV., *In IV Sent.*, dist. XXV, a. 1, q. 2. — [5] *II Tim.*, I, 6. — [6] Sess. XXIII, can. 4; *D. B.*, 964.

congrue fieri possit; atqui gratia habitualis cum jure ad gratias actuales suo tempore obtinendas, necessaria est non solum ut homo digne sacramenta suscipiat, sed etiam ut digne ea dispenset.

B) *Gratia sacramentalis* confert *specialem vigorem ad munia ecclesiastica digne obeunda*, cum jure ad gratias actuales tempore opportuno dandas. Constat ex dictis in *Tr. de Sacram.*, n. 977.

ART. IV. DE EJUS SUBJECTO.

1190. Dicemus tantum de requisitis ad validam ordinationem. Tres conditiones sunt necessariæ : 1° ut ordinandus sit *vir;* 2° *baptizatus;* 3° si *adultus*, ut *intentionem* habeat recipiendi ordinem.

A) *Jure divino, soli homines viatores sexus masculini possunt valide recipere sacramentum ordinis.* Feminæ vero ad recipiendos quoscumque ordines sunt prorsus incapaces.

a) *Script.* Nam sacerdotes et diaconi debent *prædicare;* atqui, juxta S. Paulum : " Mulieres in ecclesiis *taceant; non* enim permittitur eis *loqui* sed subditas esse [1] "; " Mulier in *silentio* discat cum omni subjectione. *Docere* autem *mulieri non permitto* [2] ".

b) *Tradit.* *S. Irenæus, S. Epiphanius, S. Augustinus* aliique [3] ut *hæreticos* habent Pepuzianos, Marcosianos et Collyridianos qui feminas sacerdotii et sacrificii capaces prædicabant, et eorum opiniones *inter hæreses* computant. — *Codex* idem docet : c. 968, § 1.

B) *Jure divino requiritur etiam ut ordinandus sit valide baptizatus vero Baptismo aquæ.* Nam Baptismus est *janua* aliorum sacramentorum.

[1] *I Cor.*, XIV, 34-35. — [2] *I Tim.*, II, 11 sq.
[3] S. IRENÆUS, *Adv. hæres.*, lib. I, c. XIII, n. 2, *P. G.*, VII, 579; S. EPIPHANIUS, *Hæres.*, XXXIV, n. 2, *P. G.*, XLI, 583 sq.; S. AUGUSTINUS, *De hæresibus*, n. 27, *P. L.*, XLII, 30.

C) *In adultis requiritur intentio saltem habitualis expressa recipiendi ordines, non vero in infantibus.*

a) Quoad *adultos*, ratio est quod Ordinatio valide recipitur dummodo *positivum* obstaculum ex parte subjecti nolentis non apponatur. **b)** Quoad *infantes* valide ordinari possunt, quia Ordo confert non actum, sed *potestatem* ad actum; atqui, etsi infantes actum ordinis habere non valeant, possunt tamen habere *potestatem* seu characterem habere, sicut habent potestatem ratiocinandi, licet eam non exerceant.

ART. V. DE EJUS MINISTRO.

1191. 1° De ministro ordinario. A) *Quoad validitatem minister ordinarius Ordinationis est Episcopus consecratus.* De fide est, ex *Decreto ad Armenos* : " Ordinarius minister hujus sacramenti est Episcopus "; ex *Trident.* [1] definiente : " Si quis dixerit Episcopos... non habere potestatem confirmandi et *ordinandi*, vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem,... A. S. "

Prob. : **a)** *ex praxi Ecclesiæ* : nam ab initio soli Episcopi, post Apostolos, hoc sacramentum ministrare dicuntur, et nullibi legitur, etiam tempore persecutionum, cum urgeret necessitas, simplices presbyteros alios sacerdotes ordinasse.

b) Quod confirmant *Patres*, v. g., *S. Hieronymus* [2] : " Quid facit, *excepta ordinatione*, episcopus quod presbyter non faciat? "; et *Concilia*, v. g., *Nicænum I*, can. 4, *Antiochenum*, c. 13.

Hinc colligitur episcopum, vi suæ ordinationis episcopalis et sine ulla cujuslibet licentia, etiamsi fuerit hæreticus aut schismaticus, vel quoquo modo censuratus, potestatem habere omnes ordines valide conferendi.

[1] Sess. XXIII, can. 7, *D. B.*, 967; *Codex*, c. 951.
[2] Epist. 146, *ad Evang.*, *P. L.*, XXII, 1192; JOURNEL, 1357.

Et ideo *ordinationes anglicanæ* non fuerunt nullæ declaratæ ex defectu potestatis in ministris, sed ex defectu *formæ* et *intentionis* [1].

B) *Quoad liceitatem, solus Episcopus proprius vel alius ab eo delegatus licite confert ordinationem.* Ita ex *Trident.* : [2] " Unusquisque a *proprio Episcopo* ordinetur "; ex *Codice*, 955 : " Unusquisque a proprio Episcopo ordinetur aut cum legitimis ejusdem litteris dimissoriis ".

1192. 2° De ministro extraordinario. Ex *Codice*, 951, simplex presbyter potest a jure vel a Sede Apostolica delegari ad conferendos quosdam ordines. Sed quosnam ordines conferre valeat?

A) *Certum* est : 1) presbyteros non posse delegari ut ministros extraordinarios *episcopatus* et *presbyteratus* : ita omnes. 2) Presbyteros posse delegari ad *subdiaconatum*, *minores ordines* et *tonsuram*. Etenim ex *Codice*, 239, cardinales omnes etiam qui episcopi non sunt jus habent " conferendi primam tonsuram et ordines minores, dummodo promovendus habeat dimissorias proprii Ordinarii litteras ". Ex can. 957, § 2, vicarius ac præfectus apostolicus, abbas vel prælatus *nullius*, etiam si episcopali charactere careant, possunt conferre primam tonsuram et ordines minores; cfr. c. 964.

B) Quoad *diaconatum*, *controvertitur* [3]. Communis sententia negat.

[1] LEO XIII, Bull. *Apostolicæ curæ*, sept. 1896. Cfr. *Syn. maj.*, n. 1036, 1037. — [2] Sess. XXIII, cap. 8, De Reform.
[3] *Innocentius VIII* (1489) abbatibus Cisterciensibus concessit privilegium conferendi subdiaconatum et *diaconatum* suis subditis. — Sed, inspecto contextu, constat abbatem Cisterciensem non postulasse privilegium conferendi subdiaconatum et diaconatum, sed tantum *minores ordines*. Verum est quidem in ipso textu concessionis quæstionem esse, non de minoribus, sed de *subdiaconatu* et *diaconatu*. Sed, cum Pontifices concedere non soleant privilegia quæ non postulantur, parum verisimile est Innocentium hoc privilegium prorsus inauditum concessisse. Hodie certo privilegium hoc non existit.

TRACTATUS XIX.

DE MATRIMONIO [1].

1193. *Prænotanda.* Sicut *Ordine* sanctificantur ministri Dei, ita et sacramento *Matrimonii* sanctificatur unio viri et feminæ, quæ constituit *familiam*, ex qua oritur *societas*.

Matrimonium *distinguitur* : **a**) ratione *validitatis* : in validum seu verum; et invalidum seu nullum, quod potest esse attentatum vel putativum; **b**) ratione *dignitatis* : in legitimum, seu juxta leges naturales et positivas; et ratum, i. e., habens rationem sacramenti; **c**) ratione *effectus* : in ratum, vel ratum et consummatum. *Codex*, 1015.

Matrimonium est *contractus* simul et *sacramentum*. Matrimonii autem sacramentum nihil aliud est quam ipse contractus matrimonialis sacramenti indole auctus. *Codex*, 1012. Unde duplex erit caput : De matrimonio : ut *contractu*; ut *sacramento*.

CAPUT I.

De Matrimonio ut contractu.

1194. Notio. Matrimonii *contractus* potest considerari : ut *actus*, (in fieri), vel ut *status* (in facto esse) : **a**) Ut *actus* definitur *conventio legitima inter virum et mulierem, jus mutuum, perpetuum et exclusivum ipsis conferens tum ad actus ex se aptos ad generationem prolis, tum ad vitæ communis consortium*; **b**) ut *status*, est *viri et feminæ maritalis conjunctio, individuæ vitæ consuetudinem retinens*, ideoque consistit in *vinculo ex se permanenti*.

[1] *Codex*, 1012-1143; Pii XI, Encyc. *Casti Connubii*, de *Matrimonio Christiano*, in *A. A. S.*, 31 dec. 1930; cf. alia documenta RR. Pontific. de hac re, in *Documentation cathol.*, 21 febr. 1931.

Dicemus de matrimonialis contractus *finibus*, *origine*, *elemento* et *dotibus* essentialibus.

ART. I. DE EJUS FINIBUS [1].

In *Codice*, 1013, ita declarantur : " Matrimonii finis *primarius* est procreatio atque educatio prolis; *secundarius* mutuum adjutorium et remedium concupiscentiæ ".

I. *De fine primario.*

1195. Thesis : *Matrimonii finis primarius est procreatio atque educatio prolis.* Certum ex *Codice*; de fide divina ex *Script.*

Prob. 1ª pars. : **A**) *Script.* **a**) Ex *V. Test.*, Deus instituit sexuum diversitatem et societatem conjugalem ut propagaretur genus humanum : " Masculum et feminam creavit eos, benedixitque illis Deus, et ait : Crescite et multiplicamini, et replete terram [2] ". — **b**) Ex *N. Test.* : Paulus de muliere scribit : " Salvabitur *per filiorum generationem* [3] ".

B) Ex *precibus* in missa pro sponso et sponsa.

C) Deus voluit genus hominum propagari. Atqui non aliud medium instituit nisi unionem sexuum. Hæc enim *ex se* ad speciei propagationem tendit.

Prob. 2ª pars. *Codex*, 1113, hanc gravissimam obligationem docet. Qui filios procrearunt eo ipso tenentur eorum necessitatibus providere. Atqui id præstare nequeunt nisi filios educando

[1] *Syn. maj. theol. mor.*, t. I, n. 674-680.
[2] *Gen.*, I, 27-28; cf. *Gen.*, IX, 1.
[3] *I Tim.*, II, 15; cf. V, 14.

physice, *moraliter* et *religiose*. Ad hoc officium implendum, mittere eos tenentur ad *scholas catholicas* (*Codex*, 1373-1374).

II. *De fine secundario.*

1196. Thesis : *Secundarius finis est mutuum conjugum adjutorium et concupiscentiæ remedium.* Certum.

Prob. 1ª pars. : Naturali instinctu, vir et mulier sibi invicem conjungi expetunt : quia invicem sese complent, etiam quoad mutuum juvamen et solatium. Ideo Deus mulierem creavit, ut esset adjutorium viro [1], et voluit ut vir esset caput mulieris eamque diligeret sicut et Christus dilexit Ecclesiam [2], " ut alter alterius ope adjutus vitæ incommoda facilius ferre et senectutis imbecillitatem sustentare queat [3] ".

Prob. 2ª pars. : Alius *secundarius* finis est *concupiscentiam sedare et refrænare.* Concupiscentia exardescens sedatur per matrimonium legitimum, præsertim stabile. Hunc finem proponit ipse *S. Paulus* : " Propter fornicationem autem (vitandam) unusquisque suam uxorem habeat... melius est enim nubere quam uri [4] ".

Corollaria. *Fines secundarii subordinari debent fini primario.* Quapropter **a**) Matrimonium inire nequeunt personæ omnino generationi inaptæ : ita impotentes, eunuchi ; **b**) Illicitum, immo et nullum est matrimonium in quo *positive* excluderetur a contrahentibus *finis primarius* ipsius matrimonii, i. e., finis *operis;* sed intentio contrahentium potest esse non talis finis executionem prosequendi. (*Codex*, 1081, § 2).

ART. II. DE EJUS ORIGINE ET NATURA.

1197. 1° Errores. **a**) Juxta *evolutionismi* fautores, matrimonium, antequam formam contractus indueret, fuit

[1] *Gen.*, II, 18. — [2] *Ephes.*, V, 22-23.
[3] *Catech. Rom.*, De sacram. Matrim., n. 12. — [4] *I Cor.*, VII, 2.

successive *promiscuitas* sexuum, matrimonium *per raptum* quo vir mulierem in propriam domum rapiebat, matrimonium *per emptionem*, quatenus vir a parentibus puellam sibi emebat. Huic promiscuitati successit *polygamia*, *polyandria* et denique *monogamia*. **b**) Alii favent *unioni liberæ :* finis præcipuus unionis inter virum et mulierem est *mutua voluptas :* ad hunc unionem requiritur et sufficit mutuus amor. — Unde duplex thesis :

1198. 2° Thesis Iª : *Matrimonialis contractus non e progressiva evolutione oritur, sed est primæva institutio jure naturali et divino innixa* [1]. Certum.

Prob. **A**) *Script.* Ex creatione mulieris Adamo adductæ [2] quatuor constant : 1) mulieris formatio a Deo facta ut esset Adamo socia et adjutorium ; 2) unio intima inter virum et mulierem ; 3) quædam mulieris a viro dependentia ; 4) unitas et stabilitas matrimonii.

B) *Historia antiquorum populorum*, in qua existit verus matrimonialis contractus : v. g., in legibus Hammourabi (circiter 2200 ante Christum).

1199. 3° Thesis IIª : *Matrimonii contractus quamdam stabilitatem postulat, ideoque unio libera juri naturali et divino adversatur.* Certum.

Unio libera *juri divino* adversatur : ex thesi præcedenti ; necnon *juri naturali ;* nam *finibus* matrimonii obstat.

A) Finis ejus *primarius* est prolis *procreatio* et *educatio.* Atqui *stabilis* parentum unio requiritur : 1) ad *procreationem* prolis : nam feminæ, quæ pluribus viris commiscentur, raro concipiunt ; et unio libera inducit promiscuitatem et voluntariam sterilitatem ; 2) ad prolis *rectam educationem* phy-

[1] CASTILLON, in *D. A.* art. *Mariage et divorce ;* G. FONSEGRIVE, *Mariage et union libre*, 1904. SERTILLANGES, *Le mariage comme institution naturelle*, in *Rev. de Philos.*, 1 oct. 1913 ; — *Syn. maj.*, n. 681-693.
[2] *Gen.*, II, 18-24.

sicam, intellectualem et moralem, quæ sine patris et matris concursu vix fieri potest.

B) Finis *secundarius* est mutuum adjutorium et concupiscentiæ sedatio; sed unio libera gaudiis egoisticis simulque anxietatibus favet, et concupiscentiam auget.

Proinde unio conjugalis gaudere debet *stabilitate* ad familiam constituendam.

ART. III. DE EJUS ELEMENTO CONSTITUTIVO SEU DE CONSENSU.

I. *De ipso consensu* [1].

1200. Thesis: *Elementum essentiale contractus matrimonialis est consensus partium de præsenti in vinculum conjugale, non autem copula conjugalis.* Certum ex *Codice*, 1081.

A) *Requiritur consensus de præsenti* (*Codex*, 1081, § 2) i. e., " actus voluntatis quo utraque pars tradit et acceptat jus in corpus, perpetuum et exclusivum, in ordine ad actus per se aptos ad prolis generationem ". Nam ut ait *S. Thomas* [2], " unus non accipit potestatem in eo quod est libere alterius nisi per ejus consensum. Sed, per matrimonium accipit uterque conjugum potestatem in corpus alterius... cùm prius uterque liberam potestatem sui corporis haberet. Ergo consensus facit matrimonium ".

B) *Sufficit consensus* et non requiritur copula. Contra quosdam antiquos. Constat : **a**) ex vero matrimonio inter B. Mariam et Joseph ; **b**) ex *Patribus :* " Non enim defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis [3] " ; **c**) ex *Pontificibus* et *Conciliis : S. Nicolaus I* [4] approbat hoc

[1] *Syn. maj.*, n. 694-729.
[2] *Supplem.*, q. 45, a. 1.
[3] S. AUGUSTIN., *De instit. virg.*, VI, 41 ; JOURNEL, 1326.
[4] Apud MANSI, *Concilia*, t. XV, p. 403.

S. Chrysostomi assertum : " *Matrimonium non facit coitus, sed voluntas* "; *Trident.* [1] declarat matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem dirimi ; jamvero non dirimitur contractus nisi prius existat.

II. *De ejus dotibus* [2].

1201. A) *De dotibus in genere.* Matrimonium est *contractus ;* quare consensus in eo datus leges generales contractus sequitur; sed est contractus *sui generis :* hinc leges speciales habet. — Debet esse

1° *Maritalis* i. e., actus quo utraque pars tradit et acceptat jus in corpus in ordine ad prolis generationem, ut supra dicitur. (*Codex*, 1081, 1082).

2° *Internus*, i. e., vere a *voluntate libere* elicitus, cum *intentione* saltem implicita tradendi jus in proprium corpus et accipiendi jus in corpus alterius in ordine ad prolis generationem.

3° *Mutuus*, i. e., ab utraque parte datus et acceptatus : ideo requiritur ut consensus unius alteri intimetur ab eoque acceptetur.

4° *Externe et legitime manifestatus :* nam contractus humanus non valet nisi externus; debet manifestari secundum leges : verbis, signis aut factis, olim etiam per epistolam. *Codex*, 1086, 1088.

1202. B) *De consensu conditionato.* **a**) Matrimonium, cum sit contractus, *licite* sub conditione legitima iniri potest. **b**) De ejus *validitate* sic decernitur a *Codice*, 1092 : " Conditio semel apposita et non revocata : 1) si sit de futuro necessaria vel impossibilis, vel turpis, sed non contra matrimonii substantiam, pro non adjecta habeatur ; 2) si de futuro contra matrimonii substantiam, illud reddit invalidum ; 3) si de futuro licita, valo-

[1] Sess. XIV, de Reform. matrim., c. 1.
[2] *Codex*, 1081-1093.

rem matrimonii suspendit; 4) si de præterito vel de præsenti, matrimonium erit validum vel non, prout id quod conditioni subest, existit vel non ".

c) Quatuor sunt consensus *vitia : amentia, error, conditio, vis* et *metus*, (de quibus in *Theol. morali*).

Art. IV. De proprietatibus Matrimonii.

" *Essentiales* matrimonii proprietates sunt *unitas* et *indissolubilitas*, quæ in matrimonio christiano peculiarem obtinent firmitatem ratione sacramenti [1] ".

I. *De matrimonii unitate* [2].

1203. Prænotanda. *Unitas* matrimonii consistit in conjugali unione unius viri cum una muliere. Huic opponuntur *polyandria* et *polygamia*. *Prior* est conjunctio unius uxoris cum pluribus viris; *posterior* est conjunctio unius viri cum pluribus uxoribus.

Polyandria simultanea seu conjugalis unio unius uxoris cum pluribus viris simul, juxta omnes, juri naturali saltem secundario repugnat; adversatur enim : **a**) *procreationi* prolis, mulieris fecunditatem maxime minuendo; **b**) *educationi* prolis, incertum reddendo patrem; **c**) *subjectioni* naturali qua mulier viro subdi debet; nemo enim potest pluribus simul dominis servire.

1° De polygamia simultanea.

1204. *Lutherus* docuit simultaneam polygamiam, etiam sub N. Lege, licitam esse; idem propugnarunt *Anabaptistæ* et *Mormones*. Ex adverso autem *Calvinus* contendebat simultaneam polygamiam, etiam sub V. Testamento, illicitam fuisse, ideoque Patriarchas adulterii reos fuisse. Quam ut confutarent calumniam, nonnulli

[1] *Codex*, 1013, § 2; 1110.
[2] *Syn. maj.*, n. 730-738; — *Supplem.*, q. 65, a. 1-2; q. 63.

theologi dixerunt polygamiam *juri naturali* non esse oppositam, nec ante legem evangelicam fuisse *jure divino* prohibitam.

1205. Thesis Ia : *Polygamia juri naturali non primario, sed secundario quodammodo adversatur.* Communiter. Etenim : **a**) Non totaliter tollit *primarium* finem : nam unus vir sufficit pluribus uxoribus fœcundandis et educandis filiis; **b**) Sed *secundarios* fines multum impedit : difficile *pax* inter plures uxores servatur, et facile pater in prædilectæ uxoris filios præcipue intentus de ceteris parum curat.

1206. Thesis IIa : *Polygamia simultanea, institutioni primævæ contraria, sed patriarchis post diluvium permissa, a Christo prohibita est.*

A) *Polygamia simultanea primævæ matrimonii institutioni contraria est.* Communius. Etenim : **a**) initio Deus *unum* fecit virum et *unam* mulierem [1]; jamvero, ut recte observat *Chrysostomus* [2], si Dominus voluisset ut vir unus pluribus uxoribus jungeretur, plures fecisset mulieres. **b**) Postea vero Adamus, videns Evam, exclamavit : " Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit *uxori suæ;* et erunt *duo* in carne *una* [3] "; ibi autem, ut ait *Innocent. III* [4], " non dixit tres vel plures, sed duo; nec dixit adhærebit uxoribus, sed uxori... Nec ulli unquam licuit insimul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum ".

B) *Polygamia tamen, post diluvium, patriarchis et Judæis sub lege mosaica permissa fuit, immo valde probabiliter ipsis Gentilibus.* **a**) Patriarchæ enim, qui Dei amicitia fruebantur, ut Abraham, Jacob, leguntur plures habuisse uxores, nec prop-

[1] *Gen.*, II, 7, 22. — [2] *Hom. 62*, al. 63, *in Matth.*, n. 1.
[3] *Gen.*, II, 24. — [4] Cap. *Gaudemus*, de Divort.

terea reprehenduntur; **b**) lex mosaica supponit uxorum pluralitatem licitam esse, cùm statuat æquiparandos esse filios ex utraque uxore natos [1]; **c**) dein Elcana [2], David [3], Joas [4], aliique plures habuerunt uxores, quin hac de causa vituperentur a Scriptura. **d**) *Ratio* autem cur polygamia, post diluvium, permissa fuit, erat multiplicatio prolis, ad genus humanum iterum propagandum. Nam, ut ait *S. Thomas* [5], " semper principalior finis magis observandus est quam secundarius ".

Exinde colligi potest, cum *Bellarmino* aliisque contra *Sanchez*, eamdem dispensationem datam esse Gentilibus: nulla est enim ratio cur ad solos Judæos limitata fuerit, eo magis quia difficilius erat paganis quam Israelitis perfectam matrimonii unitatem servare [6].

1207. C) *Polygamia simultanea jure divino sub N. Lege prohibita fuit.* De fide ex *Trident.* : " Si quis dixerit *licere* Christianis *plures* simul *habere uxores*, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, A. S. [7] " **a**) *Christus* enim matrimonium ad primam suam institutionem revocavit his verbis : " Qui dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, mœchatur [8] "; nam ideo mœchatur dimittens uxorem et alteram ducens, quia prior non desinit uxor esse; atqui quando non est dimissa, non minùs sane remanet uxor; ergo qui alteram ducit vere mœchatur. Hinc *S. Paulus*, quoties de matrimonio loquitur, illud supponit esse unius viri cum una uxore. **b**) Idem probatur *unanimi Patrum* testimonio constantique Ecclesiæ *praxi*. RR. Pontifices unitatis matrimonii strenui vindices semper exstiterunt, etiam contra Principum lasciviam : ita, sæc. IX., *Nicolaus I*

[1] *Deut.*, XXI, 15. — [2] *I Reg.*, I, 2. — [3] *II Reg.*, II, 2.
[4] *II Parap.*, XXIV, 3 sq. — [5] *Suppl.*, q. 62, a. 2.
[6] Cf. *Genes.*, XX, 1 sq.; *Esther*, II, 16, 17.
[7] Sess. XXIV, c. 2, *D. B.*, 972.
[8] *Luc.*, XVI, 18; *Matth.*, XIX, 9.

Lotharium regem, duarum simul uxorum conjugem, palam reprehendit, Episcoposque, qui in C. Metensi primi matrimonii vinculum dissolverant, deposuit.

2° De polygamia successiva.

1208. Polygamiam successivam, seu secundas et ulteriores nuptias, tanquam jure divino illicitas damnaverunt olim *Montanistæ* et *Tertullianus*, necnon *Novatiani*. Nonnulli Patres, præsertim Græci, de secundis et præsertim tertiis ulterioribusque nuptiis nimis dure locuti sunt. Immo apud Græcos, jam a sæc. X, *jure ecclesiastico*, quartæ nuptiæ tanquam invalidæ habentur.

1209. Thesis : *Polygamia successiva, licet minus Ecclesiæ probata, jure divino est licita, nec unquam in Ecclesia Latina fuit universim prohibita.* Certum.

A) *Script.* *S. Paulus* diserte affirmat iteratas nuptias, mortuo priore conjuge, licitas esse : " Mulier, si mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro [1] "; " Dico autem non nuptis et viduis : bonum est si sic permanserint sicut et ego. Quod si se non continent, nubant; melius est enim nubere quam uri [2] ". Immo alibi [3] juniores viduas hortatur ut iterum nubant : " Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia ". Ergo melius est quidem in statu virginitatis vel viduitatis manere, sed tamen nuptiæ licent, immo aliquando expediunt ad refrænandam concupiscentiam.

B) *Tradit.* **a**) Qui nubit secundo, " non peccat, ait *Hermas*; si autem secum quis manet, abundantiorem honorem et magnam gloriam sibi comparat apud Dominum [4] ". Scribit *S. Epiphanius* : " In populo, propter

[1] *Rom.*, VII, 3. — [2] *I Cor.*, VII, 8.
[3] *I Tim.*, V, 14. — [4] *Pastor*, Mand., 4, 4, 1, Journel, 88.

ejus imbecillitatem, tolerari istud potest, ut qui uxore prima contenti esse non possunt, ea mortua, secundam sibi copulent[1]". Dicit *S. Augustinus* : "Nec ullas nuptias audeo damnare, nec iis verecundiam numerositatis auferre[2]".

b) Ecclesiæ doctrinam sic enuntiat *Eugenius IV*[3] : "Declaramus non solum secundas, sed tertias et quartas atque ulteriores, si aliquod impedimentum non obstat, licite contrahi posse. Commendatiores tamen dicimus, si ulterius a conjugiis abstinentes, in castitate permanserint". Ita *Codex*, 1142.

C) *Rat. theol. Nil* enim *prohibet* quin iteratæ nuptiæ liceant; nam ex una parte primum vinculum, mortuo altero conjugum, solutum fuit; et ex altera novus consensus matrimonialis inter partes aliunde habiles præstari potest; immo quandoque *expedit* sive ad procreationem et educationem prolis, sive ad incontinentiam vitandam.

II. *De matrimonii indissolubilitate*[4].

1210. Prænotanda. *Indissolubilitas* est proprietas vi cujus vinculum conjugale non potest dissolvi, nisi per mortem alterutrius conjugis. *Codex*, 1118. Huic opponitur *divortium* quod triplex esse potest : 1) *quoad vinculum*, seu *plenum*, quo matrimonialis unio ita solvitur ut novæ possint iniri nuptiæ; 2) *quoad torum*, seu separatio a toro, ubi manente conjugali nexu, conjuges a debito conjugali reddendo immunes sunt; 3) *quoad habitationem*, quo conjuges ab obligatione simul cohabitandi liberantur. Hìc de divortio *proprie dicto* seu quoad vinculum agimus[5].

Quibus positis dicemus : 1° de indissolubilitate matrimonialis vinculi ex *jure naturali*; 2° de eadem indissolubilitate ex *jure divino*; 3° de casibus in quibus *vinculum solvi potest* etiam sub lege evangelica.

[1] *Adv. hæres. panarium*, 59, 4, JOURNEL, 1097.
[2] *De bono viduit.*, XII, 15, JOURNEL, 1790.
[3] *Decret. pro Jacobitis.* — [4] *Syn. maj.*, n. 739-756.
[5] De separatione a *toro* et *mensa*, cf. *Brev. Syn. mor.*, n. 1360.

1° De indissolubilitate matrimonii ex jure naturali[1].

1211. Status quæstionis. 1° *Errores.* Plerique ethnici philosophi matrimonium jure naturali dissolubile esse censuerunt, divortiaque apud plerasque Gentes plus minusve floruerunt. Christiana autem religio divortia abolere curavit, ut mox probabimus. Sed *Protestantes* divortiis iterum viam aperuerunt, et *Rationalistæ* permulti docuerunt vinculi matrimonialis solutionem non solum licitam, sed etiam in multis casibus utilem et laudabilem esse; hinc *Politici* in variis statibus leges condiderunt quibus divortia propter varias causas permissa sunt.

2° Indissolubilitas matrimonii consideratur : vel *ab intrinseco* cum matrimonium non possit dissolvi *sola voluntate conjugum*; vel *ab extrinseco*, si ulterius dicitur, *nec ulla auctoritate publica*. *Omnes* theologi, licet variis verbis, affirmant matrimonium esse *ab intrinseco* indissolubile; *disputatur* vero num matrimonium sit etiam *ab extrinseco* indissolubile. Unde duplex erit thesis.

1212. Thesis I^a^ : *Indissolubilitas matrimonii, præsertim consummati, juri naturali secundario innititur, proindeque divortium ex sola conjugum voluntate, propter prava consectaria quæ inducit, prorsus rejiciendum est.*

Id enim juri naturali secundario adversatur quod etsi finem *primarium* matrimonii non destruat, prohibet tamen *ne hic integre* obtineatur, et insuper *naturæ matrimonii repugnat*, finibus *secundariis* valde nocet, *pravaque inducit consectaria*. Atqui ita est de divortio.

A) Impedit quin finis *primarius integre obtineatur* : infans enim, *ut rite educetur*, utriusque parentis auxilio indiget, non tantum suæ matris amore suavi, sed etiam sui patris severa auctori-

[1] *Supplem.*, q. 67, a. 1-2; *C. Gent.*, l. III, 123; P. COULET, *La stabilité du foyer*, Paris, 1926.

tate et prudentia; atqui ad hanc educationem perficiendam requiritur diuturna, immo et perpetua conjugum unio, cùm, antequam omnium filiorum perfecta sit educatio, plerumque parentes ad novum matrimonium non amplius sint habiles.

B) Divortium pariter impedit quin *integre* serventur *naturâ* et *æqualitas* contractus : 1) matrimonium enim *sua natura* postulat ut ambo conjuges uniti maneant, cùm a prole communi separari nequeant quin *aliquid sui* amittant; 2) *æqualitas* autem contractus fere nunquam servatur disrupto vinculo : vir enim nihil aut parum dignitatis suæ amisit, et facile novum fœdus inire potest, dum mulier, quæ per plurimos annos nupta fuit, postquam a viro dimittitur, plerumque a sua dignitate excidit, tanquam flos marcescens despicitur, et vix sperare potest ut novum matrimonium contrahere possit, præcise eo tempore quo magis indigeret auxilio, assistentia et protectione mariti [1].

1213. **C**) Divortium finibus secundariis nocet, nempe *unioni et felicitati conjugum* : **a**) favendo conjugiis *disparibus* et nimis *festinanter* initis; **b**) mutuum *amorem restringendo* facilitate et metu separationis plus minusve probabilis et proximæ; **c**) impellendo ad nutriendas et *augendas leves discordias* propter spem felicitatis in alio connubio inveniendæ; **d**) *contumelias* et *adulteria provocando* eo fine ut divortium obtineatur.

D) Tandem divortium *prava consectaria inducit* : **a**) *pacem familiarum disturbando;* dùm enim matrimoniis familiæ inter se coadunantur, lites et inimicitiæ exstinguuntur, econtra ex divortio divisiones oriuntur et odia et vindictæ, quæ si multiplicentur, pax ipsa societatis turbatur.

b) *Mores corrumpendo;* nam facultas divortii paulatim matrimonium vertit in concubinatum ac unionem vagam et liberam [2].

[1] *C. Gent.*, lib. III, c. 123; MONSABRÉ, 87e Conf.
[2] *Seneca* enim de his uxoribus loquitur quæ " non consulum numero, sed maritorum annos suos computant " (*De Beneficiis*, I, III c. 16).

1214. *Objiciunt* adversarii multos conjuges vitam miserabilem ducere et in adulterium prolabi nisi, primo vinculo soluto, novas nuptias inire possint.

Resp. : **a**) Norma morum non est privatorum felicitas [1], sed bonum commune, quod vinculi perpetuitatem postulat. Quamvis igitur quidam privati multa et ardua patiantur ex indissolubilitate contractus, non ideo lex mutanda est, quia bonum *morale* bono *temporali* et bonum *publicum privato* anteponi debet. **b**) Adulteria autem non rariora, sed potius frequentiora evaserunt a tempore quo divortia permissa sunt; nec mirum, cùm spes ad novas nuptias transeundi concupiscentiam non extinguere, sed potius augere soleat.

1215. **Thesis IIa** : *In nullo casu matrimonii vinculum, etiam inspecto solo jure naturali, ab auctoritate mere humana solvi potest.* Communius.

Dicitur : " *ab auctoritate mere humana* " : nam certe Deus dispensationem dare potest sive immediate, sive mediate per Ecclesiam ab ipso positive institutam et directam.

Prob. **a**) ex damnatione prop. 67 in *Syllabo* : " Jure naturæ matrimonii vinculum non est indissolubile et in variis casibus divortium auctoritate civili sanciri potest ".

b) Hæc potestas mere humana vinculum solvendi esset bono communi *periculosa* : nam impossibile ipsi esset casus exceptionis certis limitibus circumscribere. Quod declarat Leo XIII et experientia confirmat.

2° DE INDISSOLUBILITATE MATRIMONII EX JURE DIVINO [2].

Errores. *Græci schismatici* et *Protestantes* docent matrimonium, etiam quoad vinculum, ex indulgentia Christi solvi posse per adulterium aut etiam, juxta multos, post obstinatam desertionem alterutrius conjugis.

[1] " Necesse est quod lex proprie respiciat ordinem ad felicitatem communem ". Ia 2æ, q. 90, a. 2.
[2] *Supplem.*, q. 67; CAUVIÈRE, *Le lien conjugal et le divorce*, Paris, 1890.

1216. Thesis I[a] **:** *Matrimonium ex primæva Dei institutione indissolubile fuit, sed sub lege mosaica per libellum repudii dissolvi poterat, etiam in foro conscientiæ, sub certis quibusdam conditionibus.* Communiter.

A) *Prius prob. :* **a)** Interrogantibus enim Pharisæis num liceat homini uxorem dimittere quacumque ex causa, *Christus* respondet non homini licere conjugalem unionem a Deo ipso sancitam dissolvere : " Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet ". Objicientibus autem libellum repudii a Moyse fuisse permissum, Dominus addit : " Quoniam Moyses *ad duritiam cordis* vestri permisit vobis dimittere uxores vestras : ab initio autem non fuit sic [1] ". **b)** Quod a *Trident.* [2] confirmatur : " Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit : Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea "...

B) *Posterius* constat : **a)** Legitur siquidem in *Deut.* [3] *:* " Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, et dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorem "... Jamvero his verbis vel conceditur, vel jam concessa supponitur facultas divortii quoad vinculum; nam uxor dimissa exhibetur ut alteri viro nubens, et insuper sacerdotes prohibentur mulierem repudiatam ducere [4] : ex quo eruitur hoc aliis fuisse permissum.

[1] *Matth.*, XIX, 3 sq. — [2] Sess. XXIV, *D. B.*, 969.
[3] *Deut.*, XXIV, 1 sq. — [4] *Levit.*, XXI, 7.

b) Aliunde nonnisi sub certis *conditionibus* quibusdam concedebatur facultas divortii : 1) solus vir poterat libellum repudii dare; 2) ipsi viro non permittebatur quando, ante matrimonium, cum uxore commercium carnale habuerat, vel eam injuste accusaverat quod non esset virgo [1]; 3) vir uxorem dimittere poterat solum propter aliquam *fœditatem (ervat dabar)* quæ vox designabat aliquid graviter inhonestum; 4) et quidem cum *libello repudii scripto*, per quod difficilius evadebat divortium; 5) sine ulla spe hanc mulierem iterum sumendi. Hisce variis formalitatibus et restrictionibus legislator sacer satis ostendebat divortia esse quid minus perfectum et quasi invite toleratum, scilicet "ad *duritiam cordis* ", seu, ut explicat *S. Thomas* [2] " propter majus malum cohibendum, scilicet uxoricidium, ad quod Judæi proni erant ".

1217. Thesis II[a] **:** *Matrimonium fidelium, ratum et consummatum, non potest, sub lege evangelica, quoad vinculum dissolvi, ne quidem propter adulterium.* Certum et fidei proximum contra Græcos et Protestantes ex *Trident.* [3] *:* " Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit et docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, *propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi;* et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjuge vivente, aliud matrimonium contrahere; mœcharique eum qui, dimissa adultera, aliam duxerit, et eam quæ, dimisso adultero, alii nupserit; A. S. " [4].

Canon *directe* dirigitur contra *Protestantes*, qui Ecclesiam Catholicam erroris hac de re accusabant; *indirecte* tantum contra *Græcos*, quorum Concilium noluit opinionem ut hæreticam damnare [5], propterea que talem formu-

[1] *Deut.*, XXII, 19, 29. — [2] *Suppl.*, q. 67, a. 3; cf. 1ª 2æ, q. 102, a. 5, ad 3.
[3] Sess. XXIV, c. 7, *D. B.*, 977.
[4] " Matrimonium validum ratum et consummatum nulla humana potestate nullaque causa, præterquam morte, dissolvi potest. *Codex*, 1118.
[5] Juxta *Pallavicini (Hist. Concil. Trid.*, l. XXII, c. 4, n. 27) canon prius ita fuerat confectus ut etiam Græcos anathemate perculeret; sed, postulantibus Venetis oratoribus, reformatus est qualis nunc exstat, ne novum obstaculum Græcorum unioni apponeretur.

lam adhibuit quæ in tuto ponit doctrinam Ecclesiæ, quin hæc tanquam de fide proponatur; nam aliud est definire *Ecclesiam non errare cum docet*, aliud dicere *id quod docet esse de fide.*

Dicitur : Matrimonium *fidelium ratum* et *consummatum*, quia matrimonium infidelium et matrimonium fidelium ratum tantum et non consummatum, etsi sunt jure divino indissolubilia, possunt sub certis conditionibus ex ipsius Dei indulgentia dissolvi. Ratio est quia matrimonii indissolubilitas est de jure naturali tantùm secundario.

1218. A) *Script.* **a**) Christus declarat adulterium committi ab eo qui *dimissam uxorem* ducit : " Ego autem dico vobis : quia omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari : et *qui dimissam duxerit, adulterat* [1] "; " Omnis qui dimittit uxorem suam, et aliam ducit, mœchatur : et *qui dimissam a viro ducit, mœchatur* [2] ". Sed si matrimonii vinculum esset dissolubile, adulterium non committeretur ab eo qui dimissam uxorem duceret. **b**) Idem clare educitur ex *S. Paulo* [3] :" Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, *manere innuptam*, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat ". Porro hæc verba prorsus generalia sunt et manifeste supponunt uxorem dimissam non posse iterum nubere.

c) *Objiciuntur* verba Domini : " Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur : et qui dimissam duxerit, mœchatur [4] "; ex quibus tum Græci tum Protestantes colligunt in casu adulterii matrimoniale vinculum solvi posse. *Respondetur* Pharisæos Christum interrogasse de sola dimissione; cùm enim inter se disputarent utrum liceret dimittere uxorem propter quamlibet causam, an propter adulterium tantum, Christus respondet ob solam fornicationem seu adulterium uxorem dimitti posse (in perpetuum), et quia abolere volebat divortium a vinculo, addit non licere, etiam in hoc casu, dimissam uxorem ducere sub pœna adulterii. Aliis verbis, verba " *nisi ob fornicationem* " propositionem *incidentem* constituunt, quæ ad præcedentia verba " *dimiserit uxorem* " refertur, non autem ad sequentia " *et aliam duxerit* ", ita ut sensus sit : quicumque dimiserit uxorem suam (quod quidem non licet nisi ob fornicationem), et aliam duxerit, mæchatur.

[1] *Matth.*, V, 32. — [2] *Luc.*, XVI, 18; cf. *Marc.*, X, 11-12.
[3] *I Cor.*, VII, 10.
[4] *Matth.*, XIX, 9; cf. FILLION, *Evang. sel. S. Matthieu*, in h. loc.

1219. B) *Tradit.* Tria sunt tempora in historia hujus dogmatis. **a**) Certum est Patres, *tribus prioribus* sæc., ore unanimi docere matrimonium christianum esse indissolubile, etiam in casu adulterii. Ita *Hermas* [1], *S. Justinus* [2], *Athenagoras* [3], *Clemens Alex.* [4] aliique multi.

b) *A quarto sæc.* usque ad decretum *Gratiani* (1145), distinguendum est inter Ecclesiam Orientalem et Ecclesiam Occidentalem. 1) In *Oriente* nonnulli scriptores, primum timide, postea vero audacius divortium tolerandum esse docuerunt, dissimulantibus posteaque etiam probantibus episcopis, præsertim post consummatum schisma. Quos abusus non semel improbavit S. Sedes, imprimis *Eugenius IV* in decreto ad Armenos [5]. 2) In Ecclesia autem *Latina*, firmitas matrimonialis vinculi feliciter servata est. Quod præsertim obtinuit in Italia, ubi Romani Pontifices matrimonii indissolubilitati tam sedulo invigilarunt, ut etiam Protestantes fateantur Ecclesiam hac de re nullo modo vacillavisse. In Gallia autem, Hibernia et Anglia pauca fuerunt particularia concilia quæ aliquas divortii causas admiserunt, ut adulterium incestuosum, lepram incurabilem, ingressum unius conjugis in religionem [6]. Sed cetera concilia provincialia omnem divortii causam rejecerunt.

c) Tandem, a tempore *Gratiani*, nullæ variationes, etiam in particularibus conciliis, inveniri possunt. Ubique enim accepta fuit auctoritas *Decreti* quod hæc habet : " Vinculum conjugii fornicatione dissolvi non potest. Nulla ra-

[1] *Pastor*, lib. II, Mandat. 4.
[2] *Apol. I*, n. 15; *Apol. II*, n. 2.
[3] *Leg. pro christ.*, n. 32.
[4] *Stromat.*, l. II, c. 23. — [5] Cf. *D. B.*, 702.
[6] Ita *Synodus Vermeriensis* (753) et Conc. *Compediense* (756) sub Pippino rege habitum, ap. HARDUIN, t. III, p. 1990 sq., 2005 sq.; Synodus secunda *S. Patricii*, ap. *Mansi*, t. VI, p. 526, quæ, licet S. Patricio adscribi non possit, est tamen valde antiqua; *Pœnitentiale Theodori* ap. HADDAN AND STUBBS, *Councils*, vol. III, p. 188.

tione dissolvitur conjugium quod semel initum probatur. Mœchatur qui a viro dimissam ducere præsumit [1] ".

3° De casibus in quibus solvi potest matrimonium [2].

Duo sunt casus : matrimonium *infidelium*, et matrimonium fidelium *ratum* et non consummatum.

1220. 1° De privilegio Paulino. — Thesis I^a^: *Matrimonium infidelium, etiam consummatum, solvi potest quoad vinculum, si, uno ad fidem converso, alter nolit cohabitare pacifice, vel sine Creatoris injuria aut damno spirituali fidelis.*

Certum ex declaratione *Innocentii III* [3] : " Si alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente; qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit : et in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus : si infidelis discedit, discedat... " Ex *Codice*, 1120, § 1. " Legitimum inter non baptizatos matrimonium, licet consummatum, solvitur in favorem fidei ex privilegio Paulino ". Hoc *privilegium* fidei vocatur, privilegium *fidei*, quia in favorem *fidei* datur; privilegium *Paulinum*, quia a S. Paulo promulgatur.

A) *Script. : Paulus*, post promulgatam legem generalem indissolubilitatis matrimonii, hæc addit : " Si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat eam...

[1] " Quam ad rem omnis admirabitur posteritas invicti animi documenta a Nicolao I edita adversus Lotharium; ab Urbano II et Paschali II adversus Philippum I regem Galliarum; a Cælestino III et Innocentio III adversus Philippum II principem Galliarum; a Clemente VII et Paulo III adversus Henricum VIII; denique a Pio VII sanctissimo fortissimoque Pontifice adversus Napoleonem I, secundis rebus et magnitudine imperii exsultantem ". (*Leo XIII*, Arcanum).

[2] *Syn. maj.*, n. 757-770; *Supplem.*, q. 69, a. 5.

[3] *Decretal.*, l. IV, tit. 19, c. 7.

Quod si infidelis discedit, *discedat : non enim servituti subjectus* est frater aut soror in hujusmodi [1] "... Jamvero his verbis Apostolus concedit facultatem solvendi vinculum matrimoniale pro casibus in thesi expressis; etenim **a**) fideli converso Paulus concedit speciale privilegium quod non potest esse nisi solutio vinculi; nam additur partem fidelem non esse *subjectam servituti;* jamvero servitus hujusmodi, discessione partis infidelis jam peracta, nihil aliud esse potest nisi ipsum vinculum matrimoniale, eò magis quòd sermo dirigitur ad neo-conversos, apud quos vigebat institutio divortii, non autem simplex separatio, quique proinde voce *discedat* solutionem vinculi naturaliter intelligebant; **b**) crescit vis argumenti, si animadvertitur antithesis quam Paulus instituit inter conjugia *fidelium* de quibus dicit mulierem, si vir discesserit, *innuptam* manere debere, et *infidelium* connubia, de quibus scribit : " *Quod si infidelis discedit, discedat* "*;* hac enim oppositione satis ostendit in ultimo casu agi de vera solutione vinculi [2]. Fatemur tamen argumentum non esse apodicticum, nisi accederet auctoritas praxis Ecclesiæ.

B) *Auctoritate et praxi Ecclesiæ. Innocentius III* († 1216) rem aperte declarat; et praxis *communis* est apud gentes recens conversas.

1221. *Quærunt* theologi quo jure matrimonium infidelium in præfato casu solvatur.

Communior opinio, cum *Benedicto XIV* [3], tenet matrimonium consummatum infidelium solvi *jure divino.* Cùm enim

[1] *I Cor.*, VII, 12-15.

[2] Apostolus directe non loquitur nisi de casu quo infidelis nolit cum conjuge converso habitare, sed duo postremi casus in primo includuntur : is enim *moraliter discedit*, qui non vult cohabitare nisi cum Creatoris injuria, aut pertrahendo fidelem conjugem ad peccatum.

[3] Benedict. XIV, *De Synodo*, l. VI, c. IV, n. 3; lib. XIII, c. 21.

matrimonium sit indissolubile jure naturali *tantum secundario*, proportionata de causa Deus potest illud dissolvere. Et hoc quidem fecit privilegio Paulino in favorem fidei.

1222. a) Regulæ practicæ. Quinque sunt *conditiones* ut legitimum matrimonium solvatur ex privilegio Paulino : 1) matrimonium in infidelitate initum, 2) conversio unius conjugis per baptismum, 3) discessus partis infidelis, 4) interpellationes præviæ partis infidelis cum responso negativo vel ab eis dispensatio, 5) novæ nuptiæ partis baptizatæ, (*Codex*, 1121-1123). In re dubia hoc privilegium gaudet favore juris, (*Codex*, 1127).

1223. b) Quæritur insuper num matrimonium infidelium jam consummatum, per *dispensationem S. Pontificis aut alio modo solvi possit*, præter casum Paulinum.

1) Alii *affirmant* tale matrimonium solvi posse tum per professionem religiosam, tum per dispensationem S. Pontificis. Hoc deducitur ex actis *Pauli III*, *Pii V* et *Gregorii XIII*, in quibus non agi videtur de casu Paulino. Et *Codex*, 1125, extendit ad universam Ecclesiam constitutiones trium S. Pontificum prædictorum. 2) Alii *negant*, dicentes facta prædicta esse casus privilegii Paulini. In praxi, ad *S. Officium* (*Codex*, 247 § 2; 1962) recurratur.

1224. 2° De dissolutione matrimonii rati fidelium. Thesis IIa : *Matrimonium fidelium ratum, et non consummatum, solvitur per solemnem alterius conjugum professionem in religione approbata, vel per dispensationem a S. Pontifice gravi de causa concessam.*

A) *Prius* definitur a *Trident.*[1] : " Si quis dixerit matrimonium ratum, non consummatum, *per solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi*, A. S. " Probatur insuper **a)** ex disertis declarationibus *Alexandri III* (1180)[1] et *Innocentii III*[2] (1210); **b)** ex praxi Ecclesiæ; certum est enim, jam a sæc. XII, hanc praxim communiter in Ecclesia viguisse, approbantibus Episcopis et R. Pontificibus; **c)** ex *Codice*, 1119.

Notandum est matrimonium ratum solvi tantum eo tempore quo emittitur *solemnis* professio[3].

B) *Posterius* certum evasit Ecclesiæ *praxi*; constat enim, jam a tempore *Martini V* (1417), potestatem dissolvendi matrimonia rata, propter graves rationes, fuisse a multis Pontificibus exercitam et etiam diebus nostris exerceri, ut constat ex *Actis A. Sedis*, ubi quolibet anno nonnullæ hujusmodi dispensationes super matrimonio rato concessæ leguntur. Hæc autem praxis sancita fuit in *Codice*[4].

1225. *Quo jure matrimonium ratum sive professione solemni sive dispensatione S. Pontificis dissolvitur?* Sententia magis ac magis prævalens tenet matrimonium solvi *jure divino implicito*, seu *per ministerialem illam potestatem*, qua Ecclesia dispensat a voto, juramento, aliisque impedimentis, propter gravem necessitatem. In amplissima potestate clavium a Christo collata comprehenditur ministerialis seu instrumentalis facultas dispensandi, sive per legem sive per speciale indultum, a quibusdam obligationibus jure divino inductis, quando spiritualis animarum utilitas id requirit. Jamvero obligatio quæ resultat ex vinculo matrimonii rati et non consummati, licet oriatur ex jure divino, non ita perfecta est ut nullo modo solvi possit, gravi interveniente causa[5].

---

[1] Sess. XXIV, c. 6, *D. B.*, 976.

[1] *D. B.*, 396 (334). — [2] *D. B.*, 409 (354).
[3] Olim duo menses a jure conjugibus concedebantur ad deliberandum de ingressu religionis; quo tempore non tenebantur ad reddendum debitum. Nunc vero ex *Codice*, 1111, " utrique conjugi ab ipso matrimonii *initio* æquum jus et officium est quod attinet ad actus proprios conjugalis vitæ ". — [4] *Codex*, 1119.
[5] Ad fusiorem hujus opinionis expositionem vide BILLOT, th. 44-45.

CAPUT II.

De Matrimonio ut Sacramento.

1226. Matrimonium, ut *sacramentum, definitur : sacramentum N. Legis, quo per consensum contrahentium legitime præstitum, gratia conjugibus confertur ad matrimonii officia rite adimplenda.* (*Codex*, 1012).

Dicemus de ejus *existentia* et *nexu inter sacramentum et contractum*, de ejus *ministro, materia* et *forma* et *effectibus.*

I. *De ejus existentia.*

1227. 1° **Status quæstionis. A)** *Errores.* Juxta *Lutherum* " matrimonium N. Legis sacramentum non est, cùm ipsi desit divina promissio [1] " ; juxta *Calvinum*, ratio sacramenti non magis convenit nuptiis quàm agriculturæ [2]. *Moderni* autem Protestantes non agnoscunt in matrimonio nisi *religiosam institutionem; Ritualistæ* matrimonium habent ut unum e minoribus Sacramentis.

B) *Doctrina catholica. Ante Christum*, matrimonium non fuit sacramentum gratiæ productivum; sed Christus ipse contractum matrimonialem ad dignitatem proprie dicti sacramenti evexit.

1228. 2° **Thesis :** *Matrimonium inter baptizatos legitime celebratum, est proprie dictum sacramentum.*

De fide ex *Trident.* [3] : " Si quis dixerit Matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem Legis evangelicæ sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesiam invectum, neque gratiam conferre, A. S. "

---

[1] *De captiv. Babyl.*, de matrimonio. — [2] *Instit.*, l. IV, c. 19, n. 34. [3] Sess. XXIV, c. 1, *D. B.*, 971 ; *Syn. maj.*, n. 804-820 ; *Supplem.*, q. 42, a. 1-3.

Explicatur. Matrimonium est sacramentum in conjugibus tantum qui sunt baptizati. Præterea, ut sit sacramentum, Matrimonium debet esse validum et exinde sine impedimento dirimente contractum.

A) *Script.* innuitur. **a)** Ex verbis Christi de *unitate* et *indissolubilitate* matrimonii. Dominus has qualitates exigit in omni matrimonio. Sed id sapienter postulare nequit, nisi infundat gratiam necessariam conjugibus. Porro, in N. L., gratia, pro vitæ statu permanenti necessaria, per *sacramentum* conferri solet. **b)** Ex dictis *S. Pauli* [1] quibus sicut exemplar morale conjugibus proponitur unio Christi et Ecclesiæ, et matrimonium ipsum exhibetur ut sacrum signum hujus unionis : " Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia ".

Porro ex his verbis, matrimonium christianum habet tria essentialia ad N. L. sacramentum requisita : 1) *aliquid sacri significat*, i. e., unionem Christi cum Ecclesia, 2) est *signum gratiæ sanctificantis ;* nam significat Christi cum Ecclesia unionem quæ per *gratiam sanctificantem* perficitur, juxta illud Apostoli : " Christus dilexit Ecclesiam et seipsum tradidit pro ea, ut illam *sanctificaret* [2] " ; ergo matrimonium christianum *significat gratiam sanctificantem ;* 3) est signum *practicum* seu *producens gratiam sanctificantem quam significat.* Nam matrimonium christianum exhibetur ut unio *supernaturalis* et *permanens :* 4) *supernaturalis :* nam mutua conjugum officia supernaturalia sunt : tum ex *exemplari*, i. e., dilectione Christi pro Ecclesia, tum ex *motivo ;* 5) *permanens :* dilectio enim et obedientia conjugum imitari debent dilectionem Christi et Ecclesiæ subjectionem, quæ sunt aliquid *constans* et *permanens.* Atqui unio conjugum non potest

---

[1] *Ephes.*, V, 22-32. — [2] *Ephes.*, V, 25.

esse supernaturalis neque *permanenter* supernaturalis, *sine gratia* habituali, cui gratiæ actuales adnectantur. Ergo matrimonium christianum requirit *gratiam habitualem* simul cum jure ad gratias actuales. Porro hæc est prærogativa N. Legis, ut gratia sanctificans, pro certis statibus et officiis concessa, conferatur per specialem ritum sacramentalem.

1229. **B**) *Tradit.*, videlicet *argumento præscriptionis.* Certum est matrimonium ut sacramentum vere ac proprie dictum jam agnitum fuisse a sæc. XII, in utraque Ecclesia. Revera jam ab illo tempore, theologi omnes explicite matrimonium esse sacramentum tradunt ut doctrinam certam et veterem, jamdiu ab Ecclesia traditam; et idem evincunt tum confessio Michaelis Palæologi in *C. Lugdun. II* (1274) lecta [1], tum anathema a papa Lucio II in *C. Veronensi* (1181) contra Albigenses decretum [2]. Omnes pariter orientales communitates, etiam schismaticæ aut hæreticæ, profitebantur matrimonium esse unum ex septem sacramentis [3].

Jamvero ille *consensus unanimis* totius Ecclesiæ probat matrimonium ut sacramentum habitum fuisse ante græcum schisma et separationem Orientalium sectarum; etenim neque Latini a Græcis, neque Græci a Latinis, neque variæ Orientalium sectæ ab utrisque hanc novam doctrinam mutuassent, propter odia ac contentiones, quæ inter has diversas ecclesias prævalebant. Neque dici potest hanc innovationem ante has divisiones locum habuisse; nullum enim invenitur hujus mutationis vestigium; sed e contra, multa invenimus vestigia, ex quibus merito infertur hanc doctrinam a Patribus edoctam esse et ab Apostolis promanare.

Et primo **a**) ex *Patribus*. 1) Sæc. V, Matrimonium exhibetur a *S. Leone M.* [4] ut *Christi et Ecclesiæ sacramentum*, et quidem *gratia divina fundatum*, addit *S. Innocentius I* [5], ita ut illud comparet *S. Augustinus* [6] Baptismo et Ordinationi. 2) Sæc. IV, *S. Ambrosius* asserit christianum conjugium benedictione sacerdotali *sanctificari* [1]. 3) Sæc. III, *Tertullianus* matrimonium vocat *sacramentum*, quod *obsignat benedictio*, Pater *ratum habet* conferendo illi *divinæ gratiæ patrocinium* [2]. 4) Sæc. II, diserta testimonia quidem non habentur, sed nihilominus declaratur matrimonium esse rem sacram ad Ecclesiam spectantem; ita v. g. *S. Ignatius M.* ait [3]: "Decet ut sponsi et sponsæ de *sententia Episcopi* conjugium faciant, quo nuptiæ sint *secundum Dominum*".

b) Ex *Liturgiis* [4]; etenim in antiquissimis *sacramentariis* et *Ordinibus* seu *Ritualibus*, sive latinis sive græcis, invenire est cæremonias et preces pro nuptiarum solemnitate celebranda, quæ demonstrant matrimonium esse rem divinitus institutam, cum sanctificatione et gratia conjunctam.

Fatemur equidem paucos Scholasticos, ut *Lombardum* et *Durandum*, obscure de hoc sacramento scripsisse, ita ut plurimis visi fuerint ejus existentiam negare. Contextu autem inspecto, non directe negarunt illud esse sacramentum, sed de natura gratiæ quam producit disputarunt, vel de modo quo confertur [5].

C) *Rat. conven.* Matrimonio conjuges deputantur ad *opus nobilissimum* et societati tum civili tum spirituali utilissimum, videlicet procreationem et educationem prolis, ac *vinculo indissolubili* connectuntur; *obligationes* autem hujusmodi adeo sunt *graves* ut haud raro non communem sed *heroicam* requirant *virtutem*. Porro sacramenta eo fine instituta sunt ut gratiam conferant in illis vitæ stadiis quæ maximi sunt momenti. Ergo conveniebat ut Matrimonio sacramentalis gratia adnecteretur [6].

---

[1] *D. B.*, 465. — [2] *D. B.*, 402.
[3] Cf. GOAR, *Eucholog.*, p. 385 sq.; SCHELSTRATE, *Acta Orient. eccl.*
[4] Ep. 167 *ad Rustic.* — [5] Ep. 36 *ad Probum*.
[6] *In Joan.*, tr. IX, n. 2; *De Nuptiis*, c. 10; cf. *de Bono conjugali*, cc. 18, 24.

---

[1] Ep. 19 *ad Vigil.*, n. 7; *De Abraham*, lib. I, c. 7.
[2] *Ad uxor.*, l. II, c. 9; *De Monogamia*, c. 11; *Ad uxor.*, l. II, c. 7.
[3] *Ep. ad Polyp.*, c. 5.
[4] Cf. MARTENE, *De Ant. Eccl. Ritibus*, l. I, c. 9, a. 5 sq.; GOAR, *Eucholog. Græcorum*, De officio coronationis (i. e. nuptiarum, in quibus sponsa coronabatur).
[5] *S. Thomas* ipse, dum esset junior, tanquam *probabiliorem*, non autem ut certam, habebat doctrinam quæ asserit Matrimonium esse gratiæ productivum (*Supplem.*, q. 42, a. 3); postea autem in *Sum. theol.* (2ª 2æ, q. 100, a. 2 ad 6) rem ut certam tradidit.
[6] *Supplem.*, q. 42, a. 3.

1230. Corollaria. 1° *Matrimonium sive ratum, sive consummatum est in se opus honestum et laudabile.* Certum contra *Gnosticos* et *Manichæos.*

A) *Script.* Illud enim bonum et laudabile est quod Deus ipse instituit, Christus confirmavit et Apostoli commendarunt. Atqui **a**) *Deus* matrimonium *instituit,* tum protoparentes sexu diversos creando, tum eos arcto fœdere sociando ut prolem procrearent [1], immo jubendo fratrem accipere uxorem fratris sui defuncti, ut suscitet semen fratris sui [2]. **b**) Id *Christus confirmavit* tum nuptiis Canæ assistendo, tum contractum matrimonialem ad dignitatem sacramenti evehendo, tum eumdem ad pristinam indissolubilitatem revocando [3]. **c**) Idem *commendarunt Apostoli;* ita S. Paulus matrimonium vocat *honorabile* [4]; conjugibus præcipit ut debitum reddant [5]; juniores viduas admonet ut nubant, et doctrinam prohibentium nubere reprobat [6].

B) Speciale *Traditionis* argumentum non instituimus, cùm ab omnibus agnoscatur Patres diserte in suis operibus honestatem matrimonii propugnavisse [7].

C) *Rat. theol.* Matrimonium : **a**) ad humanæ speciei conservationem et propagationem *necessarium* est; **b**) est *in se opus nobile,* cùm conjuges simul cum Deo corpus humanum procreent, in quod infunditur anima rationalis; **c**) tandem bono fine honestari potest, *religionis* scilicet, ut proles ad Dei cultum procreetur, *pietatis erga patriam,* ut cives generentur qui Statui præsidio sint,

[1] *Gen.*, I, 27-28; cf. II, 21-24. — [2] *Deut.*, XXV, 5.
[3] *Joan.*, II, 1 sq.; *Matth.*, XIX, 4 sq. — [4] *Hebr.*, XIII, 4.
[5] *I Cor.*, VII, 3. — [6] *I Tim.*, V, 1-3, 14.
[7] Adeantur, si tempus adsit, TERTULLIANUS, *Adv. Marcionem;* CLEMENS AL., l. III *Stromat.*; S. HIERONYMUS, in libris *contra Jovinianum;* S. AUGUSTINUS, *de Bono conjugali, de Nuptiis,* etc.

justitiæ, ut debitum reddatur, *temperantiæ,* ut concupiscentiæ remedium afferatur.

1231. 2° *Status virginitatis vel cælibatus, pro Deo susceptus, præstantior est statu matrimoniali.* De fide ex *Trident.* [1] : " Si quis dixerit statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis vel cælibatus, et *non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cælibatu,* quam jungi matrimonio, A. S. "

Est contra *Jovinianum* (IV sæc.) et *Novatores* qui contenderunt nuptias virginitati esse æquiparandas, immò anteponendas.

Explicatur. Notandum est : **a**) comparationem institui inter *statum* virginitatis et statum *conjugalem,* non inter personas : possunt enim dari conjugati qui nonnullis virginibus perfectiores sint; **b**) cælibatum de quo agitur, non esse solum carentiam vinculi conjugalis, quæ nonnunquam cum vita flagitiosa componitur, sed cælibatum pro Deo susceptum.

Prob. **A**) *Script.* **a**) ex verbis Christi : " Et sunt eunuchi qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum : qui potest capere capiat [2] "; **b**) ex textibus Apostoli [3] : " Bonum est homini mulierem non tangere (1)... volo enim omnes vos esse sicut meipsum (7)... dico autem non nuptis et viduis : bonum est illis, si sic permaneant, sicut et ego (i. e. sine uxore) (8)... Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo; qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori et divisus est (32)... Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; et qui non jungit *melius facit* " (38).

B) Hæc est etiam aperta *Patrum* doctrina, quam ex professo tractarunt *S. Cyprianus,* de

[1] Sess. XXIV, c. 10, *D. B.*, 981.
[2] *Matth.*, XIX, 9-12. — [3] *I Cor.*, VII, 1-40.

habitu Virginum; *S. Ambrosius*, de Virginibus; *S. Hieronymus*, contra Jovinianum; *S. Augustinus*, de sancta virginitate, etc.

C) *Rat. theol.* Virginitas ordinatur : **a**) ad *bonum Dei*, propter cujus amorem carnis voluptates etiam licitæ libere despiciuntur; **b**) ad *bonum animæ*, quam disponit ad vitam contemplativam, ad orationem et considerationem eorum quæ sunt Dei; dum conjugium ordinatur ad bonum corporis, ac de se mentem abstrahit a rebus divinis.

Hinc Christus virginem matrem elegit, virginitatem ipse perpetuo coluit, virginem discipulum præ ceteris dilexit, eique soli virginem matrem in cruce moriens commendavit, exemplo suo manifeste ostendens majoris pretii esse statum virginalem quam conjugalem [1].

II. *De nexu inter sacramentum et contractum* [2].

1232. 1° **Errores.** Sæc. XVII, *Marcus Ant. de Dominis* [3], Spalatensis Episcopus, postea hæreticus, et *J. Launoy* [4], necnon, sæc. XIX, *J. Nuytz*, professor Taurinensis, docuerunt sacramentum ita supervenire matrimonii contractui, ex natura sua civili, ut ab eo separari possit, proindeque impedimenta dirimentia a principibus statui posse. Quam doctrinam libenter amplexi sunt *Politici*.

Quidam catholici, ut *M. Canus* [5], putarunt contractum esse quidem materiam sacramenti, sed benedictionem sacerdotalem esse formam, ita ut si benedictio omittitur, existat matrimonium ut contractus, non autem ut sacramentum. Pauci alii, post *Vasquez* [6], agnoverunt quidem contractum esse totum et integrum sacramentum, sed tenuerunt contrahentes posse *sua intentione* efficere ut contractus naturalis sine sacramento validus existat.

1233. 2° **Thesis** : "*Inter baptizatos nequit matrimonialis contractus validus consistere, quin*

[1] *Sum. theol.*, 2ª 2æ, q. 152, a. 4.
[2] *Syn. maj.*, n. 821-824; *Supplem.*, q. 42, a. 1, ad 1; a. 3, ad 2.
[3] *De Republ. christiana*, l. III et V, c. 2.
[4] *De regia in matrimon. potestate*, t. I, p. 2, c. 4.
[5] *De locis theol.*, l. VIII, c. 5.
[6] *De Sacram.*, disp. 138, c. 5, n. 63-64.

sit eo ipso sacramentum". (*Codex*, 1012, § 2). Certum.

A) *Script. innuitur;* etenim ex verbis S. Pauli ad *Ephesios* (V, 22-32), Patrum addita interpretatione, *illud ipsum matrimonium* ad *dignitatem sacramenti* evectum est *quod Deus ab initio instituerat;* atqui quod Deus ab initio instituerat nihil aliud est nisi contractus ipse matrimonialis. Revera nullus ritus, nulla oratio, nulla materia aut forma in Scriptura determinatur, præter ipsum matrimonialem contractum.

B) *Tradit.* **a**) *Patres* non directe quidem hanc quæstionem expenderunt, sed ita de matrimonio christiano locuti sunt, ut exinde erui possit contractum ipsum fuisse ad dignitatem sacramenti evectum. *Scholastici* omnes qui ante sæc. XVI floruerunt id apertius declararunt, docentes, post *S. Thomam* [1], verba quibus consensus seu contractus matrimonialis exprimitur, esse formam sacramenti, vel, post *S. Bonaventuram* [2], sacramentum Matrimonii pro materia habere personas legitimas, et pro *forma consensum.*

b) Id etiam infertur : 1) *ex Decreto ad Armenos* [3]; 2) ex *Trident.* quod docet [4] matrimonia clandestina *rata* et *vera* fuisse matrimonia, quamdiu Ecclesia eadem irrita non fecerit; atqui in matrimoniis clandestinis nihil invenitur nisi contractus matrimonialis; ergo contractus ipse constituit sacramentum.

c) Tandem res *est certa* ex disertis declarationibus : 1) *Pii IX*, qui dicit (27 sept. 1852) [5] : "Matrimonium *inter fideles dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum;*... ac proinde *a conjugali fœdere sacramentum separari nunquam posse*"; 2) *Leonis XIII*, in encycl. *Arcanum* (10 feb. 1880); 3) *Codicis*, 1012.

Hinc, etiamsi *baptizati* contrahentes omnino *nesciant* contractum matrimonialem esse sacramentum, *conficiunt*

[1] *Supplem.*, q. 42, a. 1, ad 1.
[2] *In IV Sent.*, dist. 28, a. 1, q. 5. — [3] *D. B.*, 702.
[4] Sess. IV, de Reformat., c. 1.
[5] Allocutio *Acerbissimum vobiscum*, *D. B.*, 1640.

tamen sacramentum eo ipso *quod intendunt verum matrimonium contrahere.*

III. *De ejus ministro.*

1234. Thesis : *Ministri sacramenti Matrimonii sunt ipsi contrahentes, non autem sacerdos nuptiis benedicens.* Certum contra *Canum* [1], *Drouin*, *Tournely*.

A) *Ex antiquis ritualibus.* Ut recte animadvertit *Martene* [2], ita matrimonium olim celebrabatur : sponsi sistebantur sacerdoti ad portas ecclesiæ; deinde, datis sibi mutuo dextris, præstabant consensum, " in quo totam sacramenti matrimonii essentiam reponebant antiqui ". Jamvero si essentia sacramenti matrimonii in solo consensu conjugum consistit, ipsi contrahentes sibi administrant sacramentum.

B) *Auctoritate theologorum.* Veteres Scholastici id aperte declararunt; ita *S. Thomas* scribit [3] : " Consensus expressus per verba de præsenti, inter personas legitimas ad contrahendum, matrimonium facit... ; alia autem omnia sunt de solemnitate sacramenti... Et ideo sacerdotis benedictio non requiritur in matrimonio, quasi de essentia sacramenti ". Idem docuerunt *S. Bonaventura* [4], aliique theologi usque ad sæc. XVI.

C) *Ecclesiæ praxi et declarationibus.* **a)** *Trident.* declaravit *rata et vera* fuisse matrimonia clandestina, i. e., absque præsentia sacerdotis contracta, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit [5]. Atqui ex usu loquendi ecclesiastico matrimonium *ratum* idem est ac *sacramentum* matrimonii [6] **b)** Aliunde, proposito dubio utrum matrimonia tempore gallicæ perturbationis peracta, absque sacerdotis præsentia, revalidanda essent, Congregatio pro negotiis Ecclesiæ gallicanæ deputata, respondit (22 Apr. 1792) " hujusmodi *benedictionem ad validitatem minime pertinere* ". **c)** Tandem, ex *Codice*, " si haberi vel adiri nequeat sine gravi incommodo parochus vel Ordinarius, vel sacerdos delegatus (vel alius Sacerdos), in mortis periculo validum et licitum est matrimonium contractum coram *solis* testibus ; et etiam extra mortis periculum, dummodo prudenter prævideatur eam rerum conditionem esse per mensem duraturam [1] ".

[1] *De locis theolog.*, l. VIII, c. 5.
[2] *De Antiquis Eccl. Rit.*, p. II, c. 9, a. 1.
[3] *Supplem.*, q. 45, a. 5. — [4] *In IV Sent.*, dist. 28, q. 5.
[5] Sess. XXIV, de Ref. Matrim., c. 1.
[6] Ita declaravit INNOCENTIUS, *Decretal.*, l. IV, tit. 19; c. 7, *D. B.*, 406.

D) *Rat. theol.* Ex dictis contractus matrimonialis inseparabilis est, immo non realiter distinguitur ab ipso sacramento, proindeque illi vere conficiunt sacramentum qui contractum perficiunt.

IV. *De ejus materia et forma* [2].

1235. A) *Materiam* sacramenti Matrimonii esse ipsum contractum omnes theologi tenent.

Nonnulli autem, cum *Cano*, putarunt *formam* in *benedictione sacerdotis* reponendam esse : quæ quidem opinio ex jam dictis confutata manet. Est igitur *communis* et *certa* doctrina et *materiam* et *formam in ipso matrimoniali contractu* sitam esse. Hoc autem diverso modo explicatur.

Quidam, cum *Navarro*, dixerunt consensum internum esse materiam, formam autem consistere in signis externis quæ consensum exprimunt; quod admitti nequit, nam materia debet esse aliquo modo sensibilis, independenter a forma.

Alii tenuerunt, cum *Vasquez*, corpora contrahentium seu dominium in ea esse materiam, formam autem verbis consensum significantibus constitui. Admittimus quidem dominium in corpora esse materiam *circa quam* versatur sacramentum, sed negamus illud esse materiam *ex qua* constat sacramentum; nam tale dominium nullo modo gratiam significat, nec constituit ipsum matrimonialem contractum, in quo tamen consistit sacramentum.

1236. B) *Communis* igitur sententia est *materiam remotam* esse jus in corpora, materiam *proximam* esse verba aut nutus hanc reciprocam traditionem exprimentia ; *formam* vero esse verba

[1] *Codex*, 1098. — [2] *Syn. maj.*, n. 828-832.

aut nutus quatenus mutuam eorum *acceptationem* significant. **a**) Quod declaravit *Benedictus XIV*[1] : " Legitimus contractus materia insimul ac forma est sacramenti Matrimonii; mutua nempe ac legitima corporum traditio verbis ac nutibus interiorem assensum exprimentibus, materia, et mutua pariter ac legitima corporum acceptatio forma ". **b**) *Rat.* confirmatur : mutua enim traditio est quid *determinabile* tantum, cùm sit solum inchoatio contractus; corporum autem acceptatio est quid *determinans*, cùm contractum compleat eumque efficacem reddat.

1237. *Corollaria.* **A**) Matrimonium est *contractus sui generis :* etenim est : **a**) *naturalis*, quatenus naturali hominum inclinatione fundatur, et ad bonum naturæ ordinatur, scilicet humani generis propagationem et educationem; **b**) *sacer* et *sacramentalis*, cùm significet unionem Christi cum Ecclesia et ad dignitatem sacramenti evectus fuerit; **c**) *ecclesiasticus*, quatenus ad bonum Ecclesiæ ordinatur, et multis legibus Ecclesiæ regitur; **d**) *civilis*, utpote tendens ad bonum reipublicæ, et in quibusdam accessoriis potestati civili obnoxius.

B) Matrimonium inter *Infideles* non est sacramentum, quia a non baptizatis nullum sacramentum valide recipi valet. Attamen eorum connubia *valida* sunt ut *contractus naturalis. Hæretici* autem, qui valide baptizati sunt, et legitime contrahunt, sacramentum Matrimonii valide accipiunt, etiamsi ignorent vel negent hujus sacramenti existentiam.

1238. Hic *quæritur :* **a**) nùm *matrimonium a non baptizatis contractum fiat sacramentum*, si *uterque* conjux postea *baptizatus fuerit*. Quidam *negant*, inter quos *Vasquez*, *Salmanticenses*, *Carrière*[1], etc., quia res semel donata non potest de novo valide donari, cùm non sit amplius sub potestate donatoris. Alii autem *communius* et *probabilius affirmant* cum *Sanchez*, *Bellarmino*, *Perrone* aliisque[2]; vel quia renovatur consensus, saltem implicite, in ordine ad firmiorem indissolubilitatem; vel potiùs quia sola ratio cur contractus non fuerit simul sacramentum, est quia contrahentibus christianus character deerat; statim igitur ac Baptismi characterem recipiunt, obex removetur, ac contractus fit sacramentum, quin renovetur ullo modo consensus.

b) Nùm matrimonium validum *fidelis cum infideli* sit sacramentum. Multi *negant*, ut *Sanchez*, *Billuart*, *Wirceburgenses*[3], quia sicut ad contractum requiruntur essentialiter duo habiles ad contrahendum, ita ad sacramentum quod cum contractu identificatur, requiruntur duo habiles ad consensum sacramentalem præstandum. Alii autem, et quidem *probabilius*, *affirmant* matrimonium hujusmodi *esse sacramentum in parte fideli;* ita *Salmanticenses*, *Tournely*, *Perrone*[4] etc. Etenim, quamvis res a Dei voluntate pendeat, *ex se* tamen nil prohibet quin unum idemque sacramentum sit validum in uno qui nullo impedimento laborat, invalidum autem in altero qui sacramenti est incapax. Cùm enim matrimonium ut sacramentum possit esse *fructuosum* pro uno tantum conjugum recte disposito, ita potest esse *validum* pro uno tantum capaci; eo magis quòd fuisset durissimum christianis mulieribus quæ prioribus sæculis ethnicos in matrimonium ducere debebant, privari gratia sacramentali ipsis tam necessaria.

V. *De ejus effectibus.*

1239. Cùm Matrimonium sit unum ex sacramentis N. Legis, gratiam habitualem producit *ex opere operato*, ut definitum est a *Trident.*[5] : " Si quis dixerit Matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis evangelicæ sacra-

[1] Decret. Ep. *ad Archiep. Goanum*, 19 mart. 1758.

[1] SALMANTIC., c. 3, n. 82; COLLET, c. II, n. 278; CARRIÈRE, n. 150.
[2] SANCHEZ, l. II, disp. IX, n. 5; WIRCEBURGENSES, n. 285; BENEDICTUS XIV, *de Synodo diœces.*, l. VIII, c. 13, n. 8; DE AUGUSTINIS, a. 5.
[3] SANCHEZ, l. II, disp. VIII, n. 2; BILLUART, d. I, a. 5, pet. 7; WIRCEBURG., n. 288.
[4] SALMANTIC., cap. III, n. 82; TOURNELY, q. II, a. 2, ed. Veneta, 1739, p. 45. — [5] Sess. XXIV, c. 1, *D. B.*, 971.

mentis, a Christo Domino institutum... *neque gratiam conferre*, A. S."

Gratia autem, quam confert, non est prima, sed *secunda*, cùm, teste *Trident.*[1], institutum fuerit non ad peccata remittenda, sed ad *sanctificandos conjuges*. Præterea gratia huic sacramento *propria* consistit in *jure ad accipiendas*, tempore opportuno, *gratias actuales* christianis conjugibus ad sua officia rite adimplenda necessarias, scilicet 1° ad christianam prolis procreationem et educationem; 2° ad mutuum amorem et vitæ consortium; 3° ad concupiscentiam coercendam.

1° *Ad christianam prolis procreationem et educationem*. Confertur siquidem gratia : **a**) ad quærendum in matrimonio prolis bonum potiùs quam voluptatem, juxta exemplum pii Tobiæ qui dicebat : "Et nunc, Domine, tu scis quia non luxuriæ causa accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum[2]"; **b**) ad *filios sancte educandos;* nam, ut ait *Leo XIII* (Encycl. *Arcanum) :* "In liberis tuendis atque ad virtutem potissimum informandis omnes parentum curas cogitationesque evigilare necesse est : *Patres, educate illos in disciplina et correptione Domini*[3]".

2° *Ad castum amorem fovendum;* siquidem sacramentalis gratia efficit ut vir uxorem suam diligat sicut Christus Ecclesiam, et uxor viro subdita sit sicut Ecclesia Christo, amboque alacrius mutuas infirmitates perferant et sibi mutuo condonent.

3° *Ad concupiscentiam moderandam;* gratia enim sacramenti adjuti, christiani conjuges libidinis impetus cohibere valent, et caste juribus suis utuntur : sicut enim "Christus dilexit Ecclesiam et seipsum tradidit pro ea ut illam sanctifi-

[1] *Ibid., D. B.*, 969. — [2] *Tob.*, VIII, 9. — [3] *Ephes.*, VI, 4.

caret[1]", ita vir christianus casto amore uxorem prosequitur, et uxor virum, ita ut ex illa mutua dilectione sanctiores evadant.

Attamen ut Matrimonii sacramentum præfatos operetur effectus, recipi debet cum recta intentione et statu gratiæ. Pastores igitur tum privatim tum publice adolescentes hortentur ut non sine sufficientibus dispositionibus accedant ad sacramentum.

VI. *De potestate leges ferendi circa Matrimonium*[2].

1240. Errores. 1) *Novatores* negant matrimonium esse sacramentum; 2) *M. A. de Dominis*, *Launoy*, *Regalistæ* non pauci, *Synodus Pistoriensis* (1786) contenderunt potestatem leges ferendi circa christianum matrimonium, præsertim dirimentia impedimenta statuendi, pertinere ad solos principes sæculares, non vero ad Ecclesiam, nisi forte ex principum indulgentia; 3) *catholici auctores* non pauci, præsertim in Gallia, putarunt potestatem impedimenta dirimentia statuendi non soli Ecclesiæ, sed etiam principibus competere, quia matrimonium est contractus tum civilis tum ecclesiasticus. Contra quos duplex thesis :

1241. Thesis I^a^ : *Ecclesia potestatem habet statuendi jure proprio pro baptizatis impedimenta matrimonii et judicandi causas matrimoniales quæ vinculum respiciunt.*

De fide ex *Trident.*[3] : "Si quis dixerit Ecclesiam non potuisse constituere *impedimenta matrimonium dirimentia*, vel in iis constituendis errasse, A. S. — Si quis dixerit *causas matrimoniales* non spectare ad judices ecclesiasticos, A. S."

Canones dogmatici sunt : nam agunt de re non disciplinari, sed ad fidem spectante, scilicet de ipsa potestate Ecclesiæ et de ejus infallibilitate in exercitio hujus juris. Præterea hanc potestatem Ecclesiæ inesse *jure proprio*, colligitur ex damnatione propositionis *Synodi Pistoriensis*, in qua oppositus error propugnabatur : talis enim propositio ut *Tridentino contraria* et ex *hæreticali principio* profecta reprobata fuit[4].

[1] *Ephes.*, V, 25-26. — [2] *Syn. maj.*, n. 839-845.
[3] Sess. XXIV, c. 4, 12, *D. B.*, 974, 982. — [4] *D. B.*, 1559-1560.

Certum quoad impedimenta *prohibentia* aliaque ad hoc sacramentum spectantia, ex *Codice*, 1016, 1038.

Prob.: **A**) *Praxi Ecclesiæ.* *Christus* matrimonii indissolubilitatem, legi romanæ contrariam, statuit; *Paulus* privilegium fidei promulgat. *Ecclesia* varia de matrimonio condidit statuta; jam a sæc. IV°, jure suo statuit impedimenta dirimentia, et, data occasione, de causis matrimonialibus quoad ipsum vinculum judicavit : **a**) antiquissima est et propria Ecclesiæ lex, vi cujus matrimonia virginum quæ solemniter suam virginitatem Deo voverant, invalida habita sunt[1]; **b**) item C. *Neocæsariense*[2] (314) statuit, quin hanc dispositionem a lege civili mutuaretur : " Femina, si duobus fratribus nupserit, extrudatur usque ad mortem. Sed in morte, propter humanitatem, si dixerit quod, ubi convaluerit, *solvet matrimonium*, habebit pænitentiam "; quibus verbis supponitur matrimonium de quo agitur tanquam nullum habitum fuisse; **c**) Synodus *Matisconensis* (585) declaravit irrita esse matrimonia a viduis clericorum contracta : quod in nulla lege civili reperitur; **d**) tandem " nemo ignorat quam multa de impedimentis ligaminis, voti, disparitatis cultus, consanguinitatis, criminis, publicæ honestatis in conciliis Illiberitano, Arelatensi, Chalcedonensi, Milevitano II aliisque, fuerint ab Ecclesiæ præsulibus constituta, quæ a decretis jure imperatorio sancitis longe sæpe distarent. Quin tantum abfuit, ut viri principes sibi adsciscerent in matrimonia christiana potestatem, ut potius eam, quanta est, penes Ecclesiam esse agnoscerent et declararent[3] ".

B) *Rat. theol.* Contractus quilibet a propria auctoritate regi debet : sive *ante*, sive *post* actum. Atqui Matrimonium, cum sit sacramentum, i. e., res omnino sacra, Ecclesiæ potestati subjacet. " Igitur cùm matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum, consentaneum est, ut regatur ac temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiæ, quæ rerum sacrarum sola habet magisterium[4] ".

---

[1] S. GELASIUS PAPA, *Ep. ad Episcop. Lucaniæ*, c. 20.
[2] Can. 2, ap. HEFELE-LECLERCQ, t. I, p. 328.
[3] LEO XIII, Encycl. *Arcanum*. — Si vero agitur de matrimoniis *infidelium* communiter traditur principes sæculares potestatem retinere statuendi impedimenta quæ juri naturali ac divino adversa non sint, ut constat e pluribus *S. Officii* et *Cong. de Prop. Fide* decisionibus.
[4] LEO XIII, Encycl. *Arcanum*.

1242. Thesis IIa : *Potestas civilis non potest leges circa matrimonium statuere nec causas judicare ad vinculum respicientes, sed circa effectus solum mere civiles contractus.* Certum ex *Codice* : 1016, 1038, cf. 1960, 1961.

Notetur *effectus* Matrimonii *temporales* duplicis esse generis : alios *ab ipso contractu inseparabiles*, v. g., mutua jura et officia conjugum quoad torum et habitationem, prolis legitimitatem; alios autem *ab ipsa substantia contractus separabiles*, v. g., dotem, donationes propter nuptias, etc.

A) *Prius* probatur : **a**) *Ecclesiæ praxi* : Ecclesia nunquam hanc potestatem circa matrimonii fidelium vinculum principibus agnovit, nec legibus civilibus.

Ita *Gregorius M.* conjugia consobrinorum a principibus permissa reprobavit; *Benedictus XIV*[1], loquendo de lege, qua Theodosius prohibuerat matrimonia Judæorum cum Christianis, ait : " Hæc lex, utpote a laico principe condita, nullam habere vim in matrimoniis debet "; item *Urbanus VIII* ac *Pius VII*[2] declararunt legem civilem, irritantem matrimonia sine consensu parentum inita, in foro conscientiæ vim non habere.

b) *Auctoritate RR. Pontificum*, imprimis *Pii VI*[3] declarantis ad *solam Ecclesiam*, cui tota de sacramentis est cura concredita, jus omne ac potestatem pertinere suam adsignandi formam huic contractui ad sublimiorem sacramenti dignitatem evecto, ac proinde de matrimoniorum validitate aut invaliditate sententiam ferendi.

c) Ex *Codice*[4] : " Baptizatorum matrimonium regitur jure non solum divino, sed etiam canonico, salva competentia civilis potestatis circa mere civiles ejusdem matrimonii effectus ".

d) *Rat. theol.* Matrimonium enim fidelium non est contractus mere civilis aut naturalis, sed unum ex septem sacramentis; atqui sola Ecclesia,

---

[1] Litt. 9 febr. 1749 *ad Card. Eboracensem*.
[2] Litt. 27 jun. 1805 *ad Napoleonem*.
[3] Brev. *ad Episc. Motulensem*, 16 sept. 1788.
[4] *Codex*, 1016.

vi potestatis ipsi divinitus concreditæ, *de sacramentis leges ferre* valet.

Ad uniformitatem servandam, immo et ad libertatem conscientiæ salvandam, sufficit ut Status *conditiones et effectus civiles*, ex contractu matrimoniali orientes, determinet, nec requiritur ut ipsum matrimoniale vinculum attingat.

1243. **B**) *Posterius* probatur, videlicet potestas civilis potest leges statuere circa *effectus temporales ac separabiles matrimonii*, v. g., dotes ac generatim possessiones bonorum temporalium quæ e maritali contractu sequuntur.

Ratio est quia ex una parte hæc non afficiunt substantiam contractus, sed sunt ipsi accessoria; et, ex altera, ea omnia quæ enumeravimus ad bonum societatis possunt conferre.

1244. **Corollaria.** Princeps civilis : 1) nihil potest circa vinculum matrimoniale; 2) agnoscere debet matrimonia inita juxta Ecclesiæ leges : hoc postulat etiam conscientiæ libertas; 3) jus habet matrimonia *registrandi;* 4) potest etiam conditiones præscribere ipsi matrimonii naturæ extrinsecas; 5) matrimoniis a se legitime vetitis potest denegare recognitionem mere civilium effectuum.

1245. *Disputatur* inter theologos nùm Status denegare possit filiis genitis ex matrimoniis in se validis, sed lege civili prohibitis, civilem legitimitatem et jus successionis ab intestato in paternam hereditatem. Ratio dubitandi est quia, juxta quosdam, hæc duo jura sunt partim a natura, partim a jure civili. *Communius* asseritur Statum id valere non posse, præsertim quoad legitimitatem quæ ex ipsa validitate matrimonii defluit. *Omnes* aliunde agnoscunt denegationem horum jurium insipientem et crudelem esse, cùm sint alia media magis efficacia ad ea conjugia impedienda, nec expediat punire in filiis delicta parentum [1].

[1] Cf. DE ANGELIS, op. cit., p. 43 sq.; PALMIERI, th. 31. — Lege D. PRUNET, *Le mariage et la famille dans le droit français contemporain*, in *Revue th.*, XVII, 343.

TRACTATUS XX.

DE DEO REMUNERATORE SEU ESCHATOLOGIA [1].

" *Credo... carnis resurrectionem, vitam æternam* ".

1246. **Prænotanda.** Vita gratiæ, suam consummationem invenit in *gloria* seu *vita æterna* quam Deus, justus *remunerator*, bonis largitur secundum ipsorum opera; de qua nunc agetur. — Hic tractatus vocatur : **a**) ex parte Dei, *Tr. de Deo Remuneratore*, vel *Consummatore;* **b**) ex parte hominum, *Tr. de Novissimis*, vel *Eschatologia.*

Divisio. Erunt duo capita : 1) *De novissimis hominis* quæ sunt mors, judicium, cælum, purgatorium, infernus; 2) *de novissimis mundi :* fine mundi, resurrectione, judicio generali. Tandem exponemus totius theologiæ *conclusionem*, i. e., *Communionem sanctorum.*

CAPUT I.

De Novissimis hominis.

ART. I. DE INGRESSU IN ALTERAM VITAM.

Hic ingressus fit per *mortem*, quam sequitur *judicium particulare.*

I. *De Morte* [2].

1° DE IPSA MORTE.

1247. **A**) **Mortis notio.** Mors *corporalis* proprie consistit in separatione animæ a cor-

[1] S. THOM., *Supplem.*, q. 69-81; *C. Gent.*, l. IV, c. 79-97.
[2] *Syn. maj.*, n. 1054-1069; *Supplem.*, q. 78, a. 1, 2.

pore. Mors est terminus probationis et meriti [1]. — In præsenti statu mors est *pœna*[2] *peccati* (n. 670) : homo enim *inexterminabilis* creatus fuerat [3], sed "per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et *per peccatum mors*[4]".

1248. B) Mortis universalitas. Mortem esse *universalem* tum Scriptura tum experientia testantur : "Statutum est hominibus semel mori..." "Sicut in Adam *omnes* moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur[5]".

Rat. theol. confirmatur. **a**) Mors est pœna peccati. Atqui omnes in Adamo peccaverunt; **b**) omnes resurgere debent, ideo prius morientur; **c**) Christus et B. Virgo, licet a peccato immunes, mori voluerunt, ut mortis universalitatem confirmarent, necnon a mortuis resurgendo nobis spem resurgendi darent[6].

Dubitatur : **a**) num *Henoch* et *Elias sint morituri;* Patres et Theologi, innixi obscuro textu Apocalypsis[7], satis communiter tradunt eos in fine mundi esse occidendos; **b**) num *sint morituri qui tempore secundi adventus Domini invenientur viventes*[8]*;* res incerta manet, immo aliqui Patres Græci putant longe probabilius esse hos homines non esse morituros[9], quamvis contrarium Scholastici communius docuerint.

1249. C) Mortis incertitudo quoad tempus. Tempus mortis omnino *incertum est,* "ut, dum illam prævidere non possumus, ait *S. Gregorius*[1], ad illam sine intermissione præparemur"; sic homines a peccandi libidine et impœnitentia refrænantur : "Vigilate, quia nescitis diem, neque horam[2]".

[1] Aliquando alia mors in *Script.* commemoratur, nempe *mors animæ* quæ consistit in privatione gratiæ sanctificantis, et *mors secunda* vocatur, si quis in hoc statu e vita exeat (*Apoc.*, XX, 6, 14).
[2] *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 85, a. 6. — [3] *Sap.*, II, 23.
[4] *Rom.*, V, 12. — [5] *Hebr.*, IX, 27; *I Cor.*, XV, 22.
[6] *Sum. theol.*, 3 p., q. 50, a. 1. — [7] *Apoc.*, XI, 37.
[8] Quæstio ponitur occasione textus S. Pauli, *I Thessal.*, IV, 16. Cf. 1a 2æ, q. 81, a. 3, ad 1.
[9] Cf. Cornely, *Comment. in I Cor.*, p. 509; Prat, *La Théol. de St Paul*, t. I, p. 109-119.

2° De anima separata.

1250. Status quæstionis. A) *Errores : Materialistæ* dicunt animam post mortem annihilari; *Positivistæ*, de ejus sorte nihil sciri posse; *Pantheistæ*, morte cessare individualem vitam; *Spiritæ* et *Theosophi*, animas reincarnationes multas subire.

B) *Doctrina catholica* est animam separatam immortalem esse et suas facultates intellectivas exercere[3].

1251. De immortalitate animæ. Thesis : *Anima separata vere est immortalis.* De fide ex symbolis : Credo... in *vitam æternam;* e C. Lateran. V. : "Reprobamus omnes asserentes animam intellectivam mortalem esse[4]". *Prob. Script.* **a**) *In V. Test.*, sæpe asseritur animam non mori cum corpore, sed *supervivere* semper. Ita in libris historicis; magis explicite apud Prophetas, in Psalmis non paucis, in libris Tobiæ et Machabæorum. **b**) *In N. Test.*, tota prædicatio christiana docet *regnum cælorum* et *vitam æternam* esse *finem* et *unicum necessarium* omnibus viribus prosequendum.

1252. De modo essendi animæ separatæ. A) *De ejus facultatibus.* **a**) Potentiæ vegetativæ et sensitivæ non remanent *actu :* quia exerceri nequeunt sine corpore; sed remanent *virtualiter :* nam remanet eorum radix quæ est animæ essentia. **b**) Potentiæ intellectivæ vero remanent *formaliter* et *simpliciter* atque exerceri valent.

[1] *Homil. XIII* in Evang., n. 6, *P. L.*, LXXVI, 1126.
[2] *Matth.*, XXV, 13; cf. *Luc.*, XII, 40.
[3] *Sum. theol.*, I, q. 89; *Supplem.*, q. 70. — [4] *D. B.*, 738.

B) *De ejus cognitione.* Anima separata cognoscere potest per species antea acquisitas, vel a Deo infusas, per ipsius essentiam et locutionem intellectualem. Cognoscit seipsam, Deum, alias animas separatas, angelos et res naturales.

C) *De ejus substantiali immutabilitate.* Anima non potest mutari in angelum, nec in speciem inferiorem : quod ejus naturæ adversatur. Attamen mutari potest *secundum aliqua accidentia*, v. g., cognitiones.

D) *De modo quo est in loco.* Anima separata *ex se* extra locum existere valet, cum sit a corpore independens. De *facto*, ex divina ordinatione, post mortem, animæ recipiuntur aut in cælo, aut in purgatorio, aut in inferno; ut constat ex *C. Lugdunensi II* et *Florentino*, quoad cælum et infernum. Anima separata est in loco, quatenus libere operatur vel contra voluntatem patitur.

II. *De judicio particulari*[1].

1253. Status quæstionis. A) Judicium hic designat sententiam Dei unicuique definitive decernentem mercedem vel pœnam. *Duplex* est : *particulare*, pro qualibet anima; *generale*, pro omnibus hominibus, in mundi fine.

B) **Errores. a**) *Chiliastæ* seu *millenarii* judicium particulare negabant : putantes Christum mox venturum in terra cum justis regnaturum per mille circiter annos, et postea judicium fore universale. **b**) *Protestantes* docuerunt animas defunctorum dubias remanere de propria sorte usque ad diem judicii generalis. A quo errore non satis recedit *Rosmini* asserens animas defunctorum in statu somni permanere usque ad resurrectionem. **c**) *Liberales* quidam, ut *W. Farrar*, contendunt, etiam post mortem, dari infidelibus et peccatoribus qui ad mortem sese præparare non potuerunt aliam opportunitatem sese convertendi ad Deum. — A quo errore non satis recedit *Schell*, qui censebat etiam damnatis aliquando offerri salutem, et salvari posse, nisi obstinate vocem Dei respuant. **d**) *Modernistæ* et *Theosophi* judicii *naturam* pervertunt, asserentes judicium consistere in simplici manifestatione conscientiæ.

[1] *Syn. maj.*, n. 1070-1081.

C) *Doctrina catholica* est[1], statim post mortem, animam judicari ejusque æternam sortem determinari. Colligitur ex definitionibus *Benedicti XII*, *C. Florentini*, et *Leonis X* declarantis animas Purgatorii omnes esse securas de sua salute et extra statum merendi.[2] Quam doctrinam definire intendebat *Vaticanum*.

1254. A) **Existentia :** *Anima statim post mortem a Deo judicatur, et ejus sors æterna immutabiliter determinatur.*

a) De fide ex definitionibus *Benedicti XII* et *Florentini* in quibus explicite declaratur animas plene a peccatis suis purgatas mox (id est, statim, vel sine mora) cælum ingredi et visione intuitiva gaudere, eas vero quæ in statu peccati mortalis decedunt, mox in infernum descendere pœnis infernalibus cruciandas; quod sane fieri nequit sine prævio judicio.

b) *Ex Script.* idem probatur : 1) ex verbis *Christi : ex parabola* divitis epulonis, ubi asseritur Lazarum statim post mortem in sinum Abrahæ portari ut consoletur, divitem vero in infernum sepeliri flammis cruciandum, et inter utrumque esse chaos magnum quod neuter pertransire potest[3] : quod quidem supponit aliquod fuisse judicium post mortem, et quidem irreformabile; 2) ex doctrina *S. Pauli* dicentis nos peregrinari a Domino quamdiu sumus in corpore, sed corpore exutos posse cum Domino esse, et se mortem optare ut sit cum Domino et coronam justitiæ accipiat[4] : ex quo pariter infertur post mortem esse judicium retributioni prævium.

[1] S. Thom., *Supplem.*, q. 88, a. 1 ad 1; *C. Gentes*, l. IV, c. 91; *Catech. Trident.*, p. I, a. 7, n. 3.
[2] *D. B.*, 531, 693, 778.
[3] *Luc.*, XVI, 19-31.
[4] *II Cor.*, V, 1-10; *Philipp.*, I, 23; *II Tim.*, IV, 6-8.

"Statutum est hominibus semel mori; post hoc autem judicium [1]".

1255. c) In *Tradit.* duo stadia distinguuntur : 1) *tribus prioribus sæc.*, hæc doctrina *æquivalenter et vere* traditur asserendo justos, præsertim martyres, vitam beatam *statim* ingredi, malos autem cruciari, et ita jam discrimen inter utrosque factum esse : quod docuerunt etiam ii qui putabant visionem beatificam post resurrectionem dilatam fore [2]; 2) *a quarto sæc.*, magis *explicite* declaratur judicium aliquod mortem cujusque sequi, in quo profertur sententia quæ postea omnibus manifestabitur : "Quod enim in die judicii futurum est omnibus, hoc in singulis die mortis impletur", ait *S. Hieronymus* [3]; ita etiam *SS. Joannes Chrysost.* [4], *Augustinus* [5], *Gregorius M.* [6] Addunt etiam Patres cum morte et judicio incipere æternam retributionem beatitudinis vel pœnæ : ita, inter alios, *S. Hilarius* [7].

d) *Ratione* suadetur. Decet hominem non solum judicari judicio *universali* quatenus est *pars totius generis humani*, sed etiam judicio *particulari* quatenus est *singularis* quædam persona [8].

1256. B) Natura judicii. In omni judicio tria distinguere licet : causæ *discussionem*, sententiæ *prolationem*, ejusdem *exsecutionem*. Jamvero, in judicio particulari, *loco discussionis* proprie dictæ erit *interna illuminatio*, qua anima clare percipiet sibi retribui secundum sua merita

1 *Hebr.*, IX, 27. Aliqui tamen commentatores ex versu sequenti inferunt hic potius agi de judicio universali.
2 Testimonia refert JOURNEL, 132, 259, 351-352.
3 *In Joel*, II, 1, *P. L.*, XXV, 965.
4 *In Ep. I ad Corinth.*, XLII, 3, *P. G.*, LXI, 348; JOURNEL, 1200.
5 *De anima et ejus origine*, *P. L.*, XLIV, 498.
6 *Moralia*, l. IV, c. 36, n. 70, JOURNEL, 2308.
7 *Tract. super Psalmos*, II, 49, JOURNEL, 886-887.
8 *Supplem.*, q. 88, a. 1, ad 1.

et demerita [1]. *Sententia* autem ipso mortis instanti mentaliter profertur a Deo, mediante Christo. Lata sententia mox *exsecutioni* mandatur, et anima cælum, infernum vel purgatorium ingreditur. — *Locus* hujus judicii est *probabilius* locus ubi homo moritur.

1257. Corollaria : *Rejiciendus est millenarismus sive antiquus sive novus.* **a)** Millenarii *antiqui*, a primo ad quartum sæc. [2], (rabbinicis quibusdam scriptis innixi in quibus messianicæ prophetiæ sensu nimis materiali intelligebantur, necnon verbis Apocalypsis de regno Christi per mille annos) [3], putabant Christum mille annis in terra feliciter regnaturum cum justis tunc viventibus et sanctis illo tempore resurrecturis. Quem errorem *confutarunt*, inter alios, *Origenes*, *S. Hieronymus*, *S. Augustinus* et *Scolastici* fere omnes. Revera, ex Scriptura et Traditione, *duplex tantum adventus* Domini in mundum agnosci debet, prior in carne humilis, posterior gloriosus ad judicandum genus humanum; ex toto *capite XXV S. Matthæi* colligitur judicium universale immmediate post secundum Christi adventum futurum esse, statimque post judicium Beatos cælum ingressuros : nullus igitur remanet locus pro millenio.

b) *Novam* millenarismi formam *pauci moderni* excogitarunt, asserendo quosdam ex hominibus vivos servandos esse in generali mundana conflagratione, qui in aliquo paradiso terrestri feliciter vivent, genus humanum propagabunt et religiosam societatem formabunt cujus centrum erit Jerusalem. — Quæ hypothesis non solum gratuita est, sed etiam falsam prophetiarum interpretationem tradit, et Evangeliis contradicit quæ nullam aliam viam ad cælum consequendum prædicant nisi viam crucis, abnegationis et tribulationum multarum.

1258. c) *Rejiciendus est* error quorumdam *Protestantium liberalium* qui contendunt infidelibus et peccatoribus

1 Commemoratur in Liturgia *liber scriptus* in quo totum continetur; quo libro intelligi debet lux divina, "qua fiet ut cuique opera sua vel bona, vel mala cuncta in memoriam revocentur". S. AUGUSTINUS, *de Civit. Dei*, l. XX, c. 14.
2 *Papias, S. Justinus, S. Irenæus, Methodius, Tertullianus, Lactantius, etc.* — Cf. L. GRY, *Le millénarisme dans son origine et ses développements.*
3 *Apoc.*, XX, 4 : "Et regnaverunt cum Christo mille annis".

in altera vita dari opportunitatem sese ad Deum convertendi[1]. Id enim adversatur Scripturæ et Traditioni docentibus eos qui decedunt in peccato mortali descendere in infernum et justos in cælum ascendere, et pœnas reproborum non minus esse æternas quam præmia justorum, ut constat ex testimoniis allatis, et fusius probabitur ubi de cælo et inferno.

ART. II. DE CUJUSQUE HOMINIS SORTE.

1259. Inter animas a Deo judicatas : 1° aliæ sunt in *statu gratiæ* et insuper *nihil expiandum* habent, et hæ *statim* cælo fruuntur; 2° aliæ, etsi *in statu gratiæ, aliquid expiandum* habent, et aliquamdiu *in purgatorio* manent; 3° aliæ sunt in *statu peccati mortalis* et *in infernum* descendunt.

§ I. De cælesti beatitudine[2].

1260. Cælum est *status* et *locus* beatitudinis, in quo Angeli et homines Dei supernaturali possessione fruuntur. Dicitur non solum status, sed etiam *locus*, quia, specialis est locus ubi sacra humanitas Christi, B. Virgo et Sancti simul commorabuntur, quamvis ubi et qualis sit hic locus ignotum maneat. De *statu* cælestis beatitudinis primum agimus.

1261. Beatitudo *in genere* a *Boetio*[3] definita fuit : *status omnium bonorum aggregatione perfectus;* et a *S. Thoma*[4] *: bonum perfectum quod totaliter quietat appetitum.* Hoc autem bonum perfectum objective est *solus Deus*, quem merito sic alloquebatur *S. Augustinus*[5] *:* " Fecisti nos ad te, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te ". Duplex autem beatitudo distin-

[1] A quo errore non satis recedunt pauci theologi catholici, ut *Hirscher* et *Schell*, de quibus vide PESCH, n. 586.
[2] *Syn. maj.*, n. 1082-1122; — *Supplem.* q. 92-96.
[3] *De consol. philos.*, I, 3; prosa II.
[4] *Sum. theol.*, Ia 2æ, q. 2, a. 8. — [5] *Confess.*, l. I, c. 1.

gui potest : *naturalis* quæ essentialiter consistit in cognitione et amore Dei per vires naturæ; *supernaturalis*, quæ consistit essentialiter in participatione beatitudinis Deo connaturalis, qua nempe seipsum intuitive videt et amat.

Hæc autem duplex est : *essentialis* et *accidentalis.* De utraque dicemus.

I. *De beatitudine cœlesti essentiali.*

Essentialis beatitudo cælestis in tribus actibus formaliter consistit, nempe *visione Dei*, *amore* et *gaudio.*

1° DE VISIONE BEATIFICA DEI[1].

Tria declarabimus : ejus *existentiam*, *naturam*, et *cum ratione concordiam.*

1262. 1° **Ejus existentia.** — Negatur ab *Anomœis*, (sæc. 4°), qui dicebant essentiam divinam in hac vita videri. Hunc errorem renovarunt *Beguardi*, *Baianistæ* et *Ontologistæ*, licet variis modis.

1263. Thesis : *Justi quibus post mortem nihil luendum superest, statim Deum intuitive vident.*

De fide est ex definitione *Benedicti XII* (1336) contra eos qui putaverunt visionem intuitivam differri usque ad diem judicii universalis[2] : " Definimus... quod... animæ sanctorum omnium... *in quibus nihil purgabile fuit* quando decesserunt... etiam ante resumptionem suorum corporum et judicium generale... *vident divinam essentiam visione intuitiva* et etiam faciali, nulla mediante creatura in ratione objecti visi se habente..., quodque sic videntes eadem divina essentia *perfruuntur*, necnon quod ex tali visione et fruitione

[1] *Sum. theol.*, I, q. 12; Ia 2æ, q. 3, a. 8; MICHEL, *Intuitive (vision)*, in *D. T. C.*, col. 2363. — [2] *D. B.*, 530.

eorum animæ... sunt vere *beatæ* et habent vitam et requiem *æternam*[1]". Idem brevius definivit *Florent.*, addens gradum beatitudinis et pœnarum inæqualem esse pro meritorum et peccatorum diversitate[2].

1264. *Prob.* **Script.** **a**) In *V. Testamento*, visio beatifica non explicite asseritur, sed paulatim et progressive innuitur. 1) *Prophetæ* describunt justorum salutem et lætitiam sub specie *convivii* cum Deo[3]. 2) In *Psalmis*[4] justis promittuntur bona non solum temporalia, sed et *spiritualia*, quibus per mortem privari nequeunt, præsertim amicalis commoratio cum Deo vel apud Deum, et quædam *visio faciei Domini* et *gloriæ divinæ*, qua veluti satiabuntur.

b) In *N. Test.*, variis modis *explicite* et sæpe describitur beatitudo justorum quæ consistit in visione Dei :

1) Apud *Synopticos*[5], annuntiatur *regnum cælorum æternum* quod justi possidebunt, a Deo benedicti, in quo mundi corde Deum videbunt, erunt similes Angelis qui vident faciem Patris, fulgebunt sicut sol, et quidem statim post mortem, et unusquisque secundum opera sua.

2) Juxta *S. Paulum*, qui moriuntur in Christo, cum eo vivunt, vitam æternam habent[6], et Deum vident facie ad faciem : " Videmus nunc per *speculum* (i. e. modo abstractivo et mediantibus creaturis), in *ænigmate* (i. e. non clare, non dis-

[1] *D. B.*, 693. — [2] *Ibid.* — [3] *Is.*, XXV, 6-8.
[4] *Ps.* XI, 7; XV, 10-12; XVI, 15-16; XLVIII, 15 sq.; LXXII, 24; *Job*, XIV, 13-25; XIX, 25-27; *Prov.*, X, 30; XI, 7; *Eccli.*, I, 13; XI, 28; XVIII, 24, etc. — Cfr. ALTZBERGER, *Die Christliche Eschatologie in den Stadien ihrer Offenbarung im Alten und Neuen Testamente*, 1890, p. 30 sq; P. BERNARD, *Ciel*, in *D. T. C.*, II, 2475.
[5] *Matth.*, V, 3, 8, 12; XVI, 27; XVIII, 10, 43; XXV, 24; *Marc.*, XII, 25; *Luc.*, XVI, 22-25; XIX, 12-27; XXIII, 43.
[6] *Rom.*, II. 7; *Galat.*, VI, 8; *II Cor.*, V, 1-8; *Phil.*, I, 21-23.

tincte), tunc autem *facie ad faciem.* Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum[1]", i. e. sicut Deus meipsum cognoscit : jamvero Deus nos videt directe, immediate; ergo et nos eum directe seu intuitive videbimus.

3) *S. Joannes* in *Apocalypsi* describit novam Jerusalem, sanctam civitatem, in qua Deus cum hominibus habitabit, eos illuminans, ita ut hi faciem Dei videant[2]; in *Epistola Iª* declarat nos Deum visuros sicuti est : " Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est[3]"; in *Evangelio* vitam æternam ita definit : " Hæc est vita æterna ut cognoscant te solum Deum verum et quem misisti Jesum Christum[4]".

1265. **Tradit.** Duo distinguenda sunt : **A**) Si agitur de *existentia visionis beatificæ*, Patres, jam a sæc. II, *fere*[5] unanimiter thesim nostram docent. *Secundo et tertio sæc.*, asserunt beatitudinem cælestem consistere in *visione Christi et Dei.* Ita *S. Irenæus*[6]. *Sæc. IV*, clarius docent beatos videre *Deum trinum*, simulque *amicali societate gaudere Mariæ*, *sanctorum*, præcipue eorum quos in terra cognoverunt.

S. Gregorius Naz., delicias æterni regni describens, dicit cælestem beatitudinem primario in *contemplatione Dei trini* sitam esse[7]. *Sæc. V*, *S. Augustinus* cælestem beatitudinem poetice simul et *philosophice* describit in libro XXIIº tractatus *De Civitate Dei.* Hæc consistit in *remotione omnium malorum*, et in *fruitione Dei* : " Quanta erit illa felicitas, ubi *nullum erit malum*,

[1] *I Cor.*, XIII, 12. — [2] *Apoc.*, XXI, XXII, 1-4.
[3] *Joan.*, III, 2. — [4] *I Joan.*, XIV, 2.
[5] Dico *fere* unanimiter, quia pauca objiciuntur verba obscura quorumdam Patrum.
[6] *Adv. hæres.*, IV, 20, 5, *P. G.*, VIII, 1035; JOURNEL, 236.
[7] *Orat.* XXIV in laudem S. Cypriani, 19; *P. G.*, XXXV, 1192.

nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus... Ipse (Deus) finis erit desideriorum nostrorum, qui *sine fine videbitur, sine fastidio amabitur*, sine fatigatione laudabitur "[1]. *Scholastici* autem visionis beatificæ naturam, modum et possibilitatem postea expenderunt.

B) Si agitur vero de *tempore quo incipit visio beatifica*, fatemur quosdam Patres, v. g., *S. Justinum*, *S. Irenæum*, *Tertullianum*, putasse eam usque post resurrectionem differri, quod præsertim tribuendum est falsis theoriis millenariorum. Sed : **a**) jam prioribus sæc., multi Patres visionem beatificam assignabant sanctis, præcipue martyribus; **b**) a sæc. IV°, communis evasit doctrina nostra; **c**) quando, sæc. XIV°, Minoritæ et Joannes XXII, ut doctor privatus, dilationem visionis beatificæ denuo propugnarunt, contra istam opinionem plerique conclamarunt, et paulo post res a Benedicto XII definita est, supra, n. 1263.

1266. 2° **Natura visionis beatificæ.** **A**) *Ejus notio.* Visio beatifica definitur : *clara et intuitiva, nec tamen comprehensiva, cognitio Dei prout in se est.* Dicitur : 1) *clara*, ut sic distinguatur a cognitione Dei, per rationem, aut per fidem. 2) *Intuitiva*, seu immediata, eo sensu quod Deus videtur *directe* in seipso et per seipsum et sic visio beatifica distinguitur a cognitione abstractiva quæ Deum attingit per *effectus*. 3) Nec tamen *comprehensiva*, quia Deus solus potest seipsum perfecte intelligere seu comprehendere.

1267. **B**) *De principio visionis beatificæ seu de lumine gloriæ.* Ad visionem beatificam concurrunt tum *lumen gloriæ* tum *intellectus* hoc lumine elevatus et confortatus. 1) Lumen gloriæ est *habitus supernaturalis, intellectui intrinsece inhærens eumque elevans et confortans ad Deum intuitive videndum.* Etenim, ut ratiocinatur *S. Thomas*[1], visio beatifica longe superat visionem naturalem intellectus creati; ergo præexigit in tali intellectu non tantum virtutis naturalis augmentum, sed superadditionem novæ dispositionis quæ sit ejusdem ordinis ac visio beatifica. Hinc *C. Viennense*[2] tanquam hæreticam reprobavit propositionem Beguardorum " quod anima non indiget lumine gloriæ, ipsam elevante, ad Deum videndum et eo beate fruendum ".

[1] *De Civit. Dei*, l. XXII, c. 30; *P. L.*, XLI, 801.

2) *De modo quo lumen gloriæ et intellectus ad visionem concurrunt.* Juxta *Billuart*, ambo ad visionem concurrunt ut *duæ causæ totales* sub diversa ratione. Visio beatifica est actus *vitalis* procedens ab intellectu beati; sed, cum intellectus solus sit *ex se* incapax videndi Deum, prius elevatur et confortatur *lumine gloriæ*.

1268. **C**) *De objecto visionis beatificæ.* Duplex est : *primarium* seu *essentiale*, quod per se et immediate videtur, et beatitudinem essentialem constituit; *secundarium* seu *accidentale* quod in primario videtur et accidentalem beatitudinem confert.

a) *Primarium* objectum est Deus ipse. *Beati clare et intuitive vident Deum, ejus scilicet essentiam, attributa et tres divinas personas. De fide* est ex *Florent.* (n. 1263). Christus enim vitam æternam sic definivit[3] : " Hæc est vita æterna ut cognoscant te solum Deum verum et quem misisti Jesum Christum ". Et quidem Beati in patria vident quidquid crediderunt in via; atqui primarium objectum fidei nostræ in terra est Deus unus et trinus.

b) *Objectum secundarium.* *Beati vident, præter Deum, multa alia, ea præsertim quæ ad proprium statum spectant, præterita, præsentia et futura.* Ita communiter.

[1] *C. Gent.*, l. III, c. 53.
[2] *D. B.*, 475. — [3] *Joa.*, XVII, 3.

Ratio fundamentalis est quia beatitudo cælestis est status omnium bonorum aggregatione perfectus; atqui bonum nobis est et conveniens ut ea omnia cognoscamus quæ ad statum nostrum spectant [1].

Ut autem determinetur *quid in particulari* visuri simus, sciendum est unumquemque Beatum sub triplici respectu considerari posse : 1) *ut est elevatus ad ordinem gratiæ*, et ex hoc capite, cognoscet mysteria quæ credidit super terram et alios beatos; 2) ut est *pars universi*, et ex hoc capite cognoscet omnia genera et species rerum et ille qui supernaturaliter operam suam dederit studio alicujus scientiæ, objectum illius scientiæ probabilius melius cognoscet; 3) ut est *talis persona, publica* vel *privata*, et ex hoc capite videbit ea omnia quæ ad ejus pristinum statum pertinebant; sic S. Pontifex videbit specialiter ea omnia quæ ad Ecclesiæ gubernium spectant. Pari ratione Beati suos parentes et amicos adhuc degentes in terris vident, et preces quæ ad ipsos diriguntur audiunt.

1269. 3° **Concordia cum ratione.** Tria ostendi possunt : **a**) *Nullus intellectus creatus potest per sua naturalia videre Deum ut in se est.* Nam impossibile est ut Deus cognoscatur *sicuti in se est* per speciem in intellectu creato receptam : quidquid enim recipitur ad modum recipientis recipitur, ideoque species expressa, in intellectu creato existens, non potest Deum repræsentare prout *in se est*, per modum *Esse subsistentis*, qui est Deo proprius, sed tantum per modum alicujus habentis esse.

b) *Intellectus creatus ad intuitivam Dei visionem supernaturaliter elevari potest.* Inest homini *potentia obedientialis*, seu *capacitas recipiendi a Deo virtutem infusam, qua mediante, operationes perficere valeat supra vires naturæ.* Vi autem hujus virtutis, ea omnia peragere potest quæ ejus naturam substantialiter non mutant. Atqui, accipiendo virtutem Deum videndi intuitive, intellectus noster non substantialiter mutatur, sed solum *perfectior* redditur ejus *cognoscendi modus.*

c) *Posita revelatione, omnino conveniens apparet elevatio hominis ad visionem Dei intuitivam.* Per gratiam enim jam efficimur filii Dei adoptivi, ejus naturæ consortes, eique intima et familiari amicitia conjuncti. Atqui hæc omnia aliquod complementum postulant, nempe ut in termino manifestetur nobis id quod jam ex fide credimus; quod fieri nequit sine visione directa Dei intime nobis uniti.

[1] Cfr. *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 4, a. 8.

2° DE AMORE BEATIFICO.

1270. A) Existentia. *Intuitivam visionem sequitur amor beatificus, quo Sancti plene et perfecte Deum diligunt :* " Caritas *nunquam excidit*, sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur [1] ". Revera voluntas nostra, cujus objectum est bonum, non potest non ferri amore et complacentia perfecta in bonum supremum evidenter cognitum ut est Deus visione beatifica contemplatus.

B) *Effectus* ejus est duplex : *ecstasis* et unio cum Deo.

C) *Objectum* ejus *primarium* est Deus ipse; sed objectum *secundarium* sunt omnes cæli cives. *Beati in Deo et propter Deum diligent omnes concives* patriæ cælestis, et eo magis quo sunt Deo *propinquiores :* in cælo enim ordo dilectionis observabitur per comparationem ad Deum. Speciali tamen modo eos amabunt qui sibi quadam legitima necessitudine in terra conjuncti fuerunt [2].

3° DE GAUDIO CÆLESTI.

1271. Existentia. *Beati percipiunt ineffabile gaudium ex intuitiva visione et amore Dei.* **a**) *Script. :* " Intra in gaudium Domini tui [3]...

[1] *I Cor.*, XIII, 8. — [2] *Sum. theol.*, 2a 2æ, q. 26, a. 13.
[3] *Matth.*, XXV, 21.

Gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis [1]". Quod Christus illustrat comparatione prandii [2]. Proinde nulla tristitia in Beatis : "Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum [3]".

b) *Rat. theol.* Gaudium enim est quietatio facultatum in possessione et amore boni amati. Atqui Beati vere possident et amant Deum, summum bonum et fontem omnium bonorum, et in hoc amore quiescunt [4]. Præterea in Deo invenient quidquid legitima cordis desideria satiare valet, omnium bonorum in ipso Deo sufficientiam, perfectissimam delectationem [5]. Gaudebimus non solum de bonis propriis, sed etiam de bonis et gloria Dei, necnon de bonis concivium [6].

4° Controversia de essentia formalis beatitudinis.

1272. *Controvertitur* quisnam ex actibus prædictis constituat beatitudinis essentiam *metaphysicam*. **a**) *Scotistæ* contendunt *formalem* seu *proprie dictam* beatitudinem consistere in *amore beatifico*, quo Deus ut summum bonum propter se diligitur; nam per amorem, Deum, ut ultimum finem, assequimur multo perfectius quam per intellectum; **b**) *Thomistæ* tenent beatitudinem essentialiter consistere in sola *visione Dei*, quia beatitudo formalis est *prima* assecutio Summi Boni, quæ fit per actum intellectus, et non voluntatis; amor quidem beatorum est *amor fruitionis*, sed hæc fruitio supponit objecti beatificantis præsentiam per intellectus contemplationem [7]; **c**) *Suarez*, post *S. Bonaventuram*, contendit beatitudinem essentialiter consistere *tum in visione tum in amore beatifico*; etenim formalis beatitudo est ultima creaturæ rationalis perfectio; atqui ultima creaturæ rationalis perfectio essentialiter consistit in actu intellectus et in actu voluntatis.

Solutio hujus quæstionis pendet ab opinione quæ habetur de relativa præstantia facultatum intellectualium. Primatum defert *Scotus* voluntati, *S. Thomas* intellectui, *Suarez* utrique ex æquo; exinde logice Scotus, S. Thomas et Suarez efformant suam opinionem. Sententia autem

[1] *Joan.*, XVI, 22. — [2] *Luc.*, XXII, 29. — [3] *Apoc.*, XXI, 4.
[4] *Sum. theol.*, 2a 2æ, q. 28, a. 1. — [5] *Cont. Gent.*, l. III, c. 63.
[6] S. Anselmus, *Proslog.*, c. 25.
[7] Cf. *Cont. Gent.*, l. III, c. 26.

S. Thomæ nobis præplacet, utpote conformior et rectæ philosophiæ [1] et Scripturæ [2].

II. *De beatitudine cælesti accidentali.*

1273. Deus electis confert, præter essentialem beatitudinem, quædam gaudia de bono creato quæ *beatitudo accidentalis* vocantur.

Beatitudo *accidentalis* est igitur quælibet *perfectio beatis concessa præter objectum primarium et essentiale*, nempe præter *visionem* et *amorem Dei* necnon *gaudium* de eo.

Duplex est : prior omnibus *communis*, altera quibusdam *specialis*, quæ *aureola* dicitur.

1° De beatitudine accidentali communi.

1274. A) *Existentia* ejus deducitur ex *Script.* tribuente beatis quædam accidentalia gaudia : v. g., de peccatorum conversione.

B) *Elementa* ejus duo sunt : 1) *Dotes* seu *supernaturalia dona animas sanctas ornantia easque disponentia ad perfectum connubium cum Christo.* Tres numerantur : visio, comprehensio et fruitio, quæ necessario et semper beatitudinem consequuntur. 2) *Alia bona accidentalia* quoad intellectum, voluntatem, corpus et bona externa. Hæc beatitudo accidentalis est progressiva et usque ad finem mundi augebitur.

2° De beatitudine accidentali speciali seu de aureolis.

1275. Nomine *aureolæ* (aureæ coronæ) designatur *speciale præmium privilegiatæ victoriæ.* Jamvero satis communiter assignatur specialis aureola : *virginibus*, quæ singularem victoriam de carne obtinuerunt; *doctoribus*, qui de ignorantia et infidelitate victoriam reportarunt doctrinam catholicam verbo aut scriptis prædicando; *martyribus*, qui de mundo et persecutoribus triumpharunt [3].

[1] *Sum. theol.*, 1a p., q. 82, a. 3.
[2] *I Cor.*, XIII, 12; *Joan.*, XVIII, 3; *I Joan.*, III, 2.
[3] *Supplem.*, q. 96, a. 5-7.

III. *De proprietatibus cælestis beatitudinis.*

Tres proprietates assignantur : *inæqualitas*, *collatio impeccabilitatis*, *inamissibilitas* et *æternitas*.

1276. De inæqualitate ejus. Thesis : *Beatitudo cælestis non est æqualis in omnibus electis, sed diversitati meritorum proportionatur.* De fide est ex *Florent.* definiente animas justorum " intueri clare ipsum Deum trinum et unum, sicuti est, *pro meritorum tamen diversitate*, alium alio perfectius [1] ".

a) *Script.* Ex doctrina *Christi* de *diversis mansionibus* in cælo [2]; et *S. Pauli* de *diversa claritate corporum gloriosorum* [3]. Aliunde sæpe repetitur mercedem æternam bonis operibus proportionari [4]. **b**) *Rat. theol.* Beatitudo pendet a lumine gloriæ, quod proportionatur gradui gratiæ habitualis; præterea justus meretur augmentum gloriæ, sed inæqualia sunt justorum merita.

Inæqualitas beatitudinis est tum *intensiva* ratione ejus perfectionis intimæ; tum *extensiva* ratione objecti. Singuli tamen electi sunt perfecte beati nec ullam invidiam patiuntur.

1277. 2° **De collatione impeccabilitatis. Thesis** : *Beatitudo cælestis omnes electos impeccabiles reddit.* Certum.

Constat ex eo quod tempus merendi et tempus demerendi finem accipiat cum morte (n. 1247).

Communis et *vera* sententia, cum S. Thoma, tenet hanc impeccabilitatem esse *ab intrinseco*, nempe ab ipso *actu visionis* beatificæ. Homo enim non potest non velle suam beatitudinem, ideoque bonum quod clare videt cum sua beatitudine

[1] *D. B.*, 693. — [2] *Joan.*, XIV, 2.
[3] *I Cor.*, XV, 41, 42. — [4] *Matth.*, XVI, 27; *I Cor.*, III, 8.

necessario connexum; ergo *a fortiori* Beati avelli nequeunt a contemplatione et amore Summi Boni quod clare intuentur.

1278. 3° **De ejus inamissibilitate et æternitate. Thesis** : *Beatitudo cælestis est æterna et inamissibilis.* De fide ex variis *Symbolis*, in quibus dicitur : " Credo... vitam æternam ", et ex *Conciliis*, v. g., *Lateranensi IV* [1].

Prob. Script. : " Ibunt hi in supplicium æternum; justi autem in *vitam æternam* [2] "; insuper gloria vocatur : " immarcescibilis gloriæ corona [3] "; " corona incorruptibilis [4] "; " æternum gloriæ pondus [5] ".

Et merito; " neque enim potest beatus non magnopere velle ut illis bonis quæ adeptus est, sibi perpetuo frui liceat. Quare nisi ea possessio stabilis et certa sit, maximo cruciatu timoris angatur necesse est [6] ".

§ II. De Purgatorio [7].

1279. Prænotiones. Purgatorium est *locus* et *status* in quo *animæ justorum, cum reatu peccati venialis vel pœnæ temporalis debito decedentium, patiuntur, donec omnia debita soluta fuerint.* Hujusmodi animæ debent purgari ab omnibus maculis, quæ triplicis generis esse possunt : 1) *Peccata venialia* nondum remissa, quæ, juxta *S. Thomam* et *Suarezium* aliosque *probabilius*, in *primo instanti* separationis animæ a corpore, per ferventem dilectionis vel contritionis actum, *statim* remittuntur. 2) *Habitus pravi*, qui pariter statim

[1] *D. B.*, 430. — [2] *Matth.*, XXV, 46. — [3] *I Petr.*, V, 4.
[4] *I Cor.*, IX, 25. — [5] *II Cor.*, IV, 17.
[6] *Cathech. Roman.*, P. I, c. 13, n. 3.
[7] *Syn. maj.*, n. 1123-1136; S. THOMAS, *In lib. IV Sent.*, dist. 21, q. 1; *Supplem.*, Appendix, q. 2; BERNARD, art. *Purgatoire*, in *D. A.*, 496-528.

post mortem *totaliter delentur unico actu contrario* qui tunc cum magna intensitate ab animabus elicitur; 3) *pœna temporalis*, quæ *successive* tollitur non merendo aut satisfaciendo, sed *satispatiendo*, seu pœnas subeundo juxta taxationem divinæ justitiæ, remissa tamen pœnæ quantitate respondente *suffragiis* pro sanctis animabus oblatis.

I. *Existentia purgatorii.*

1280. 1° **Errores.** **a)** *Aerius*, s. IV., asseruit orare vel offerre pro mortuis esse vanum; **b)** *Albigenses*, *Waldenses*, *Hussitæ*, ac præsertim *Novatores* docuerunt purgatorium esse "meram diaboli larvam" (Lutherus); "exitiale commentum Satanæ" (Calvinus). **c)** Hodierni vero Protestantes non pauci libenter statum veluti medium inter cælum et infernum admittunt sed purgatorii nomen rejiciunt, et tenent animas in eo statu mereri et satisfacere posse[1].

1281. 2° **Thesis :** *Existit purgatorium, in quo justorum animæ nondum plene expiatæ, piacularibus pœnis mundantur, et fidelium suffragiis possunt juvari.* De fide ex *Trident. :* "Cùm catholica Ecclesia, Spiritu Sancto edocta, ex sacris Litteris et antiqua Patrum traditione, in sacris Conciliis et novissime in hac œcumenica Synodo docuerit *Purgatorium esse*, animasque ibi detentas, *fidelium suffragiis*, potissimum verò acceptabili altaris sacrificio juvari[2]..."

Prob. **A)** *Script.* **a)** In *V. Test.* præclarum est testimonium ex *II Machab.*[3] desumptum. Judas, post victorias reportatas, "facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam, *offerri pro peccatis mortuorum sacrificium*, bene et religiose de resurrectione cogitans, (nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum videretur et vanum orare pro mortuis), et quia considerabat quod hi, *qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam.* Sancta ergo et salubris est cogitatio *pro defunctis exorare*, ut a peccatis solvantur[1]". Ex hoc loco patet : 1) tum Judæ et populo hebraico, tum auctori sacro persuasum fuisse mortuos orationibus et sacrificiis juvari posse; 2) hos autem non esse gravis peccati reos, cùm agatur de iis qui *cum pietate* dormierunt.

[1] Cf. FARRAR, *Mercy and judgment.*, cap. III; A. CAMPBELL, *The doctrines of a middle state;* HODGE, *System. Theol.*, vol. III, p. 741.

[2] Sess. XXV, *D. B.*, 983; cf. *Decret. unionis græc.* in C. *Florent.*, *D. B.*, 693; — S. THOM., *In lib. IV Sent.*, dist. 21, q. I; *Suppl.*, Appendix, q. 2.

[3] *II Machab.*, XII, 43.

b) In *N. Test.* legitur : "Qui autem dixerit contra Spiritum S., non remittetur ei, neque *in hoc sæculo, neque in futuro*[2]"; jamvero, quomodocumque hæc verba intelligantur, ibi supponitur quædam peccata remitti posse in vita futura; aliunde certum est post mortem non remitti mortalia; ergo agitur de venialibus, vel de pœna mortali peccato debita[3].

1282. **B)** *Tradit.*, in qua tria stadia distinguuntur. **a)** *Per quatuor priora sæc.*, purgatorii existentia jam continetur in universali praxi *orationes et oblationes faciendi pro defunctis*; immo *explicite* a quibusdam Patribus docetur. Hanc testantur :

1) Patres, v. g., *Tertullianus*[4] *:* "Oblationes pro defunctis annua die facimus"; 2) *Constitutiones Apostol.*[5] *:* "Oremus pro fratribus nostris, qui *in Christo requieverunt*, ut Deus summæ erga homines caritatis, qui animam defuncti suscepit, *remittat ei omne peccatum*, et propitius ac benevolus

[1] Protestantes negant quidem hunc librum inspiratum esse, sed eumdem substantialiter esse fide dignum agnoscere coguntur.

[2] *Matth.*, XII, 32.

[3] Multi Patres de igne Purgatorii intelligunt verba S. Pauli, *II Cor.*, III, 10-19.

[4] *De Corona*, c. 4. — [5] VIII, 41.

ei factus *collocet eum in regione vivorum;* 3) *inscriptiones* quæ in Catacumbis inventæ sunt, in quibus hæc et similia leguntur : "Spiritum tuum Deus refrigeret; Ursula, accepta sis in Christo; Victoria, refrigeretur spiritus tuus in bono; Kalemire, Deus refrigeret spiritum tuum una cum sororis tuæ Hilare; æterna tibi lux, Timothea, in Christo[1]"; 4) *antiquissimæ liturgiæ*, in quibus preces pro defunctis invenire est[2]. Jamvero ex hac praxi infertur existentia status et loci in quo animæ *justorum* nondum plene purificatæ pœnas luunt peccatis debitas; Ecclesia enim pro reprobis non orat.

b) *A tempore S. Augustini*, jam explicitius agitur de Purgatorio.

1) *S. Augustinus* ejus existentiam probat ex textibus Scripturæ supra allatis, et asserit "nonnullos fideles *per ignem quemdam purgatorium*, quanto magis minusve pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiusque salvari[3]"; additque eos "pietate suorum viventium relevari, cùm pro illis sacrificium Mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt[4]". 2) *S. Cæsarius* et *S. Gregorius M.* disertius etiam agunt de purgatorio, in quo expiantur *peccata minuta;* prior eos qui de his parum curabant admonet purgatorium ignem duriorem esse "quam quidquid potest in hoc sæculo aut cogitari aut videri aut sentiri[5]". 3) Res autem definita fuit a C. *Lugdunensi II°*[6], *Florent.*[7] et *Trident.*[8].

1283. C) *Rat. convenientiæ.* **a**) Scriptura testatur nihil inquinatum ingredi cælum[9]. Atqui de facto multi moriuntur antequam a peccatis suis venialibus liberati fuerint, aut pœnam temporalem pro mortalibus aut venialibus remissis debitam solverint, nec tamen propter hoc merentur totaliter a cælo excludi; ergo locum esse convenit ubi purgentur, antequam finale præmium

[1] Cf. NORTHCOTE, *The Romam Catacombs*, cap. VII; MARTIGNY, *Dict. des Antiq. chrét.*, voce *Purgatoire*.
[2] Cfr. *Didascalia apostolorum*, VI, 22, 2 sq.
[3] *Enchiridion*, LXIX. — [4] *Enchiridion*, CX. — [5] *Sermo* CIV, 5.
[6] *Professio fidei Michael. Palæol.*, *D. B.*, 464.
[7] *Decret. pro Græcis*, *D. B.*, 693.
[8] *Decret. de Purgatorio*, *D. B.*, 983.
[9] *Apoc.*, XXI, 27.

consequantur[1]. **b**) Nisi esset purgatorium in quo pro venialibus nondum remissis et peccatorum reliquiis pœnas subire cogimur, homines levia peccata committerent, nec de condigna satisfactione satis cogitarent. **c**) Hæc doctrina est solatio plena et pro peccatoribus et pro fidelibus vivis.

II. *De natura pœnarum purgatorii.*

1284. Nihil hac de re ab Ecclesia definitum est; præ oculis tamen habenda sunt hæc *Trident.*[2] monita : "Apud rudem vero plebem *difficiliores ac subtiliores* quæstiones, quæque ad ædificationem non faciunt, et ex quibus plerumque nulla fit pietatis accessio, a popularibus concionibus secludantur. *Incerta* item, vel quæ *specie falsi* laborant, evulgari ac tractari non permittant (episcopi). Ea vero, quæ ad *curiositatem* quamdam, aut *superstitionem* spectant, vel turpe *lucrum* sapiunt, tanquam scandala, et fidelium offendicula prohibeant". Tria igitur in prædicatione vitanda sunt : 1) *subtiliora* quæ non ædificant; 2) *incerta* quæ specie falsi laborant; 3) *curiosa, superstitiosa* et *lucrum sapientia.*

1285. His prænotatis : 1° Omnino constat animas in purgatorio detentas *certas esse de sua salute, nec amplius peccare posse.* Constat ex damnatione Lutheri propositionum 38 et 39[3]. Et quidem, juxta *Canonem* Missæ, animæ Purgatorii "in Christo *quiescunt*", et "dormiunt in somno pacis".

2° *Certum* est pariter animas purgatorii *pœnam damni* sustinere, quatenus *ad tempus a visione beatifica exulantur.* Quæ pœna certe *gravis* est; nam **a**) immensitatem boni, a quo retardantur,

[1] S. THOM., *C. Gent.*, l. IV, c. 91.
[2] Sess. XXV, *D. B.*, 983. — [3] *D. B.*, 778, 779.

clare apprehendunt, et ardentissimo Deum videndi desiderio flagrant; **b**) vivide intelligunt id fieri ob suam culpam; **c**) dolent quod ingentes cælestis gloriæ gradus consequi ignaviter neglexerint [1].

3° *Communiter* docetur in purgatorio esse pariter *pœnam sensus*. Apud *Græcos*, generatim non admittitur animas *igne reali*, sed solum laboribus, doloribus et quadam obscuritate cruciari. Apud *Latinos*, communior est sententia *eas igne materiali* torqueri, quatenus saltem ei alligantur; est *probabilissima* ex testimonio fere unanimi Patrum latinorum a tempore S. Augustini.

4° De *gravitate* pœnarum purgatorii nil certi cognoscitur; *S. Thomas* [2] putat pœnam *minimam* excedere maximam hujus vitæ pœnam; *S. Bonaventura* censet *maximam* quidem purgatorii pœnam, non autem minimam, acerbiorem esse hujus vitæ pœnis [3]. Omnes tamen fatentur illas pœnas patienter ferri, tum propter resignationem in justum Dei judicium, tum propter spem [4] beatitudinem consequendi.

5° De *duratione* pœnarum pariter nil certum est, nisi eam mensuræ peccatorum et pœnæ temporalis adhuc solvendæ proportionari. Patres et Theologi docent purgatorium *non durare ultra diem judicii*.

III. *De statu animarum in Purgatorio.*

1286. 1° *Animæ in Purgatorio detentæ non possunt mereri aut demereri.* Certum ex damnatione propositionum 38 et 39 Lutheri [5]: "Nec probatum est ullis aut rationibus aut Scripturis ipsas (animas purgatorii) esse extra statum merendi vel augendæ caritatis. Animæ in Purgatorio peccant sine intermissione, quamdiu quærunt requiem et horrent pœnas". Constat aliunde ex eo quod tempus merendi ac demerendi cessat ipso instanti mortis.

2° *Animæ in Purgatorio detentæ pro nobis orare valent.* Ita *communius*. Nam, ex una parte, nos ex caritate diligunt; ex alia parte, cum sint Deo caræ, nihil impedit quin earum preces exaudiantur.

3° Animas in purgatorio detentas *juvare* est opus *Deo gratum, his animabus valde jucundum*, quæ ardenti desiderio Deum videndi et possidendi flagrant, et *nobis perutile*, cùm animæ a nobis liberatæ pro nobis ferventer sint deprecaturæ, et, probabilius, antequam liberentur [1]. Juvari autem possunt: **a**) *orationum* nostrarum valore satisfactorio et impetratorio; **b**) *oblatione sacrificii Missæ*, vi cujus ipsis applicantur satisfactiones Christi; **c**) valore *satisfactorio* operum nostrorum [2]; **d**) *indulgentiis*, quibus eis applicantur satisfactiones Christi et Sanctorum.

§ III. De inferno [3].

1287. Infernus (græce ᾅδης, hebraice *scheol* vel *gehenna*) **a**) sensu *generico* designat omnem locum cælo inferiorem, ideoque limbum, purgatorium et infernum proprie dictum; **b**) sensu autem *proprio*, hic usurpato, duo significat, scilicet: 1) *statum* damnatorum seu eorum qui, in peccato mortali decedentes, in æternum puniuntur; 2) *locum* in quo damnati detinentur.

I. *De existentia et æternitate pœnarum inferni.*

1288. Errores. A) *Existentiam* ejus negant ii omnes qui animæ immortalitatem aut necessitatem alicujus sanctionis rejiciunt, quales sunt Athei, Pantheistæ, Materialistæ, Epicuræi, Positivistæ, Agnostici.

B) *Æternitatem* pœnarum rejiciunt: **a**) *Arnobius*, qui, post Zoroastrum et Gnosticos, putavit reprobos annihilari; quem errorem renovarunt quidam Protestantes Liberales,

---

[1] Cf. LESSIUS, *De perfect. div.*, lib. XIII, c. 17, n. 94-95; FABER, *All for Jesus*, gallice *Tout pour Jésus*, c. IX.

[2] *In IV Sent.*, dist. 21, q. 1, a. 1.

[3] *In IV Sent.*, dist. 20, q. 2, a. 1.

[4] Cf. BELLARM., *de Purgatorio*, lib. II, c. 4, n. 23.

[5] *D. B.*, 778, 779.

[1] "Illæ animæ sunt caræ Deo et quamvis ab illo pro tunc affligantur, non tamen ut ab inimico; sed ut a justo judice et parente optimo, qui eas beatas efficere cupit... Ergo non repugnat illi statui, ut a Deo aliquid petant pro fratribus et amicis benefactoribus suis". (SUAREZ, *De orat.*, lib. I, c. 11, n. 15).

[2] Hinc pius et laudabilis est actus quem *heroicum* vocant, quo nonnulli, approbante Ecclesia, omnia sua bona opera et suffragia pro animabus purgatorii offerunt; quod quidem de *valore satisfactorio* intelligi debet; cf. *Brevior Synopsis mor.*, n. 1254.

[3] S. THOM., *Supplem.*, q. 99; P. BERNARD, *Enfer*, in *D. A.*, I, 1377-1399; M. RICHARD, *Enfer*, in *D. T. C.*, t. V, 28-120; A. MICHEL, *L'Enfer et la règle de foi*, 1921.

v. g., *Sociniani*, *Rothe*, *Ed. White*. **b**) *Origenistæ*, qui docent omnes angelos et homines tandem resipiscere. Quem errorem renovarunt *Universalistæ* XVIII° sæculo, *Unitarii*, *Congregationalistæ* multi, nonnulli *Anglicani*, et in genere Protestantes *liberales* dicti. **c**) *Rationalistæ* clamant æternitatem pœnarum Dei sapientiæ, justitiæ et misericordiæ repugnare. **d**) Hodierni *Spiritæ*, qui contendunt omnes animas, post varias expiationes, æternam beatitudinem assecuturas esse.

1289. Thesis : *Dæmones, et homines in statu peccati mortalis morientes, æternis suppliciis puniuntur.* De fide : **a**) ex *Symbolo Athanasiano* : "Qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam : qui vero mala, in ignem æternum"; **b**) ex C. *Lateran. IV* : "... Illi cum diabolo pœnam perpetuam (recipiunt)[1]".

Prob. 1° *Script.* **A**) In *V. Test.* duo tempora distinguere licet : **a**) *Usque ad prophetas*, nonnisi *obscura* inveniuntur de malorum sorte post mortem; attamen ex pœnis quas Deus eis infligebat super terram jam inferri poterat miserabiliorem fore eorum sortem in altera vita. **b**) *A tempore Prophetarum*, clare asseritur *existentia* et *æternitas* pœnarum inferni pro reprobis. Celebre est *Isaiæ* vaticinium[2] : "Et egredientur, et videbunt cadavera virorum qui prævaricati sunt in me; vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur, et erunt usque ad satietatem omni carni" (*hebr.* erunt abominationi omni carni). Quod multi interpretes, etiam protestantes, de æterna impiorum sorte in sensu directo et proprio intelligunt[3]. Confirmatur ex *Daniele* : "Multi de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, et alii in opprobrium ut

[1] *D. B.*, 429; Cf. *Syn. maj.*, 1138-1153.
[2] *Is.*, LXVI, 24.
[3] Certum est hunc textum sic intelligi debere saltem in sensu indirecto et spirituali, cùm Christus (*Marc.*, IX, 15) hoc usus sit ad damnatorum tormenta describenda.

videant semper[1]", *hebr.* in contemptum æternum; inspecto enim contextu, hìc agitur de retributione æterna. Res etiam vivide describitur in *Sapientiæ* capit. IV et V.

B) In *N. Test.*, lucide prædicatur hoc dogma : sive quoad *reprobationem in genere*, sive quoad *pœnarum æternitatem*. **a**) Quoad *reprobationem in genere*, Christus asserit eum qui blasphemaverit in Spiritum, non habere remissionem in æternum, eos qui scandalum præbent, ire in gehennam, in ignem inextinguibilem; servum inutilem projici in tenebras exteriores; tandem eos qui caritatem non coluerunt, sententia definitiva in ignem æternum descendere.

b) Quoad *pœnarum æternitatem*, textus in triplicem classem dividuntur. 1) Imprimis pœnæ inferni diserte et explicite *æternæ* dicuntur : "Qui pœnas dabunt in interitu *æternas* a facie Domini[2]"; "Discedite maledicti in ignem *æternum*, qui paratus est diabolo et angelis ejus[3]". Quæ ultima verba specialem vim ex contextu habent : agitur enim de sententia finali, a Supremo Judice lata.

Nec dici valet vocem *æternum* (gr. αἰώνιος) sæpe adhiberi sensu lato, ut longa exprimatur duratio; nam in N. T. illa vox, quæ septuagies saltem occurrit, semper, exceptis forsan duobus casibus dubiis, æternitatem propriam designat; ac speciatim, si *contextus* inspiciatur, nullum dubium remanere potest quoad textum *S. Matthæi*; ibi enim tormenta reproborum æterna dicuntur eodem sensu ac justorum præmia; hoc enim exigit *parallelismus*; atqui, juxta omnes, præmia justorum sunt sine fine duratura.

2) Probatur ex iis textibus, in quibus asseritur pœnas inferni *nullum finem habituras* : "Si scandalizaverit te manus tua, abscide illam; bonum est tibi debilem introire in vitam, quam duas

[1] *Dan.*, XII, 2. — [2] *II Thessal.*, I, 9. — [3] *Matth.*, XXV, 41.

manus habentem ire in gehennam [1], ubi vermis eorum *non moritur, et ignis non exstinguitur* [2] "; quæ comminatio ter repetitur cum maxima emphasi. Similiter *S. Paulus* pluries de iniquis dicit : " An nescitis quia iniqui *regnum Dei non possidebunt?*... qui talia agunt regnum Dei *non consequentur* [3] ".

3) Probatur tandem ex iis locis ubi damnatorum sicut et justorum status *immutabilis* dicitur : " Qui blasphemaverit in Spiritum Sanctum non habebit remissionem in æternum, sed reus erit *æterni* delicti [4] " : igitur in æternum reus manebit, et in æternum punietur. Idem deducitur ex parabola divitis epulonis : " Et in his omnibus *inter nos et vos chaos magnum* firmatum est, ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare [5] ".

Igitur pœnarum æternitas in multis textibus explicite et sub variis formis traditur, ita ut difficile fuisset eam luculentiùs exprimere.

1290. 2° *Tradit.* Ex *Patribus.* Tria tempora distinguere licet : **A**) *Ante sæc. III*^um, nondum exorta *Origenistarum* controversia, *unanimiter* Patres docent existentiam et æternitatem pœnarum inferni, asserentes malos tormentis terribilibus torqueri, incessabili dolore, vermi non moriente, igne inexstinguibili, a quo nihil eos eripiet [6]. Quibus addi possunt *martyres* [7] qui

[1] *Gehenna* vallem designabat prope Jerusalem, in qua jam a tempore Josiæ (*IV Reg.*, XXIII, 10) comburebantur cadavera et alia hujusmodi : hinc, cùm esset locus horrendus, ejus nomen ad designandum locum quo damnati torquentur, translatum est.

[2] *Marc.*, IX, 42 sq. ; *Matth.*, XVIII, 8 sq.

[3] *I Cor.*, VI, 9-10; *Galat.*, V, 21.

[4] *Marc.*, III, 29; *Matth.*, XII, 32. — [5] *Luc.*, XVI, 26.

[6] Testimonia lege ap. JOURNEL, 41, 78, 100, 102, 106, 115, 121, 124, 176, 191, 239, 273, 284, 290, 396; M. RICHARD, l. c., 47-56.

[7] Cf. RUINART, *Acta Martyrum*, ed. 2ª, pp. 27, 34, 76, 81, 157, 159, 168, 267, 268, 294, 295, 298 etc.

sæpe declarabant se non temporaneum, sed æternum ignem timere.

B) *A sæc. III° ad V*^um, *Origenes*, cui præluserat *Clemens Alex.*, philosophia platonica deceptus, præsertim theoria præexistentiæ animarum, tanquam hypothesim probabilem, docuit omnes angelos (si forte Satanam excipias) et homines, post varias probationes, tandem aliquando ad Deum reversuros, etsi postea a summo bono iterùm deficere valeant. Quem secuti sunt quidam discipuli iisdem theoriis imbuti [1]. Plerique autem Patres, non obstante auctoritate Origenis, istos errores impugnarunt; inter quos : *S. Methodius, S. Petrus Alex., S. Cyrillus Hierosol., S. Epiphanius, Theophilus Alex., S. Basilius M., S. Chrysostomus, S. Aphraates, S. Ephrem, S. Cyprianus, S. Pacianus, Rufinus, S. Hieronymus* (etsi per aliquod tempus dubius hæsit), *S. Augustinus*, qui præ ceteris doctrinam catholicam propugnavit [2].

Ex Conciliis. Sæc. V°, res definita fuit. S. Anastasius I, (sæc. IV), jam errores Origenis damnaverat. Origenismus, promovente imperatore Justiniano, iterum damnatus est a *C. Constantinopol.* (an. 553), quam confirmavit *Vigilius Papa :* " Si quis dicit aut sentit ad tempus esse dæmonum et impiorum hominum supplicium, ejusque finem aliquando futurum, sive restitutionem et redintegrationem fore dæmonum aut impiorum hominum, A. S. [3] " — Pœnarum *æternitas* enuntiatur in *Symb. Athanasiano;* necnon in *C. Lateranensi IV°* (1215), *Lugdunensi II°, Florentino* et *Trident. :* " Si quis dixerit justum

[1] Ap. JOURNEL, 456, 457, 468, 1033, 1373; M. RICHARD, 56-77.

[2] Ap. JOURNEL, 560, 579, 646, 710, 713, 724, 855, 976, 1013, 1060, 1142, 1384, 1467, 1772, 1775, 1779, 1802, 1931; M. RICHARD, l. c.

[3] *D. B.*, 211.

in quolibet opere bono peccare... atque ideo pœnas *æternas* mereri, A. S.[1] ".

1291. 3° *Rat. :* **A**) *Existentia pœnarum* quibus impii in altera vita aliquo saltem tempore puniuntur, *certo* demonstrari potest. Dei enim justitia requirit ut peccata *dignis* vindicentur pœnis post mortem, quando in hac vita justam retributionem non acceperunt : Deus enim, ut supremus *judex*, unicuique secundum opera sua reddere, et ut humanæ societatis *legislator* et *rector*, leges suas efficaci sanctione munire debet. — Præterea qui in peccato suo moritur a Deo summo Bono et omnium bonorum fonte aversus et privatus manet; sed hæc privatio non potest non causare peccatori veram tristitiam.

1292. **B**) Ratio autem *æternitatem pœnarum* non potest *apodictice* demonstrare, sed solum *probabilibus* argumentis suadere, ex parte *peccatoris* et ex parte *Dei*.

a) Ex parte *peccatoris*. 1) Ex natura *peccati mortalis :* per hoc peccatum homo *totaliter* et *irreparabiliter* a Deo se avertit; eo ipso in æternum Dei possessione privatur, i. e., æternam pœnam subit. 2) Ex *infinitate peccati*, quo Deo irrogatur offensa aliquo modo infinita, quæ idcirco resarciri debet pœna infinita saltem duratione.

b) Ex parte *Dei :* Deus, qui tamen est *supremus omnium dominus*, ab impio impune contemneretur, si pœnæ inferni non essent æternæ; peccator enim posset Deum irridere et in rebellione pervicaciter persistere quin tandem fine suo ultimo frustraretur.

Aliunde Deus, utpote *supremus legislator*, debet legibus suis *sanctionem* sufficientem apponere; sed quælibet sanctio temporalis insufficiens est.

[1] *D. B.*, 835.

1293. **C**) *Solutio difficultatum.* Æternitas pœnarum non pugnat : **a**) cum *misericordia divina;* nam, licet Deus omnium misereatur, ejus tamen misericordia sapientiæ ordine regulatur, qui postulat ne peccatum impunitum maneat[1].

b) Nec cum *justitia*, quia, etiam secundùm leges humanas, pœna non proportionatur *durationi* culpæ, sed *gravitati;* atqui peccatum mortale est Dei offensa quasi infinita[2].

c) Nec cum *sapientia;* pœnæ enim ordinantur non solum ad emendationem rei, sed ad reparationem ordinis violati bonumque commune; jamvero pœna æterna ordinem a peccatoribus violatum reparat, dum æternaliter a Deo separat eos qui voluntate absoluta et pertinaci a Deo sese averterunt.

II. *De natura pœnarum inferni*[3].

Duplex distinguitur pœna in inferno, nempe pœna *damni* et pœna *sensus*.

1° De pœna damni.

1294. 1° **Notio.** Pœna damni est *privatio visionis beatificæ* et *omnium bonorum quæ illam consequuntur.*

1295. 2° **Thesis :** *Damnati pœnam damni subeunt in inferno.* De fide ex *Florent.* dicente[4] : " Illorum animas qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in *infernum* descendere, pœnis tamen disparibus *puniendas* "; quæ quidem verba, inspecto præcedente contextu, clare important damnatos cælo, proindeque visione beatifica privari.

Prob. : **a**) *Script. :* In die judicii Christus damnatos sic alloquetur : " *Discedite a me*, maledicti, in ignem æternum "; quæ verba clare exprimunt æternam separationem a Deo.

[1] *Supplem.*, q. 99, a. 2, ad 1. — [2] *Ibid.*, a. 1.
[3] *Syn. maj.*, 1154-1166. — [4] *D. B.*, 693.

b) *Rat. theol.* Homo, in peccato mortali decedens, est jam in statu separationis a Deo, cum peccatum mortale sit aversio a Deo et conversio ad creaturas; atqui, post mortem, nullus est pænitentiæ locus; ergo peccator in æternum manet a Deo separatus.

1296. 3° **Acerbitas** illius pœnæ vix concipi potest in terra; attamen hæc *duo* notari possunt: **a**) *In se* hæc pœna est summum malum, quia est privatio Summi Boni; **b**) In *damnatis maximam tristitiam* affert, quia vivide ab eis percipitur. In hac vita jam anima ad Deum inclinatur. Hæc autem inclinatio etiam in damnato crescit quando, morte intercedente, omnia temporalia evanescunt, *clareque* perspicitur extra Deum nullam esse beatitudinem; — sed simul cum hac vehementi inclinatione inest animæ damnati horror Dei et ab eo aversio ex peccato non remisso proveniens, et repulsio ab ipso Deo illata: " Discedite a me, maledicti... nescio vos [1] ". Unde dolorosissima et atrocissima in anima damnati *disruptio* et *discissio* cum desperatione.

c) Damnati enim *desperatione* torquebuntur, optime intelligentes se *in æternum* esse damnatos, et quidem *propria culpa*: " Videntes turbabuntur timore horribili..., dicentes intra se, pænitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes... Nos insensati, vitam illorum (justorum) æstimabamus insaniam, et finem illorum sine honore... Ergo erravimus a via veritatis [2] "...

2° De pœna sensus.

1297. 1° **Ejus existentia.** Præter pœnam damni, adest in inferno *pœna sensus*, i. e., positivus *dolor a Deo inflictus per agens extrinsecum tanquam*

[1] *Matth.*, XXV, 12, 41. — [2] *Sap.*, V, 1-16.

punitionis instrumentum. *Probatur* ex textibus de igne inferni. *Convenit* ut corpus quo anima malum operata est sit pœnæ particeps; præterea, ut ait *S. Thom.* [1], " in culpa non solum avertitur mens ab ultimo fine, sed etiam indebite convertitur in alia quasi in fines. Non solum ergo puniendus est qui peccat per hoc quod excludatur a fine, sed etiam per hoc quod ex aliis rebus sentiat nocumentum ".

1298. 2° Quoad **naturam** hujus pœnæ, si Scriptura perlegitur, infernus ibi exhibetur ut *carcer*, in quo reprobi tanquam captivi detinentur, ut *locus tenebrarum*, in quo adest stridor dentium, ut *stagnum ignis* et *sulphuris*, ut locus *tormentorum* [2]; ex quo inferre licet reproborum sortem maxime lugendam esse.

Nihil autem prohibet quominus quædam ex his pœnis in Scriptura descriptis *spiritualiter* accipiantur: potest v. g., per *vermem* intelligi *conscientiæ remorsus*; *fletus* etiam et *stridor dentium* in spiritualibus substantiis nonnisi *metaphorice* intelligi possunt [3].

1299. 3° *Quæritur* præsertim utrùm *ignis inferni sit* **physicus** an **metaphoricus** tantum. **a**) Jamvero *doctrina communis* Patrum et theologorum est ignem illum esse *realem*, i. e., *objectivum*. Quæ doctrina *certa* et *catholica* sententia est, ait *Suarez* [4]; *certa*, juxta *Perrone*, ita ut in dubium absque temeritate vocari nequeat; *communis* a qua *temerarium* esset recedere, secundum *Hurter*. Insuper *S. Pœnitentiaria* (30 apr. 1890) prohibet negantes realitatem ignis inferni absolvi. **b**) *Confirmatur Script.*; nam in locis ubi agitur de igne inferni, contextus sensui litterali nedum obstet,

[1] *C. Gent.*, l. III, c. 146.
[2] *II Petr.*, II, 4; *Matth.*, XXII, 13; *Apoc.*, XX, 14; *Isa.*, LXVI, 24.
[3] *C. Gent.*, lib. IV, c. 90.
[4] *De Angel.*, l. VIII, c. 12, n. 9.

illum potius requirit; aliunde non repugnat Deum creare posse ignem qui, supernaturali quadam virtute, substantias etiam spirituales torquere possit.

1300. 4° **Explicatur natura ignis inferni.** **A**) Ignis inferni dicitur *realis* et *corporeus*, quatenus est agens materiale verumque *instrumentum* quo Deus reprobos punit; sed de ejus *natura*, vel de *modo* quo damnatos torquet nihil in Scriptura revelatur.

B) De hoc *modo* diversæ sunt opiniones. **a**) Difficile est præsertim concipere quomodo ignis, qui paratus est diabolo et angelis ejus, *spirituales* substantias possit cruciare. *S. Augustinus* [1] dicit eas "*miris*, tamen *veris* modis affligi". Juxta *omnes*, ignis torquet ut justitiæ divinæ instrumentum, producendo tristitiam spiritui proportionatam. Sed *quomodo? S. Thomas* rem sic explicat : " Patiuntur ab igne corporeo substantiæ incorporeæ... per modum *alligationis* cujusdam...; et hoc ipsum est eis in afflictionem quod sciunt se rebus infimis alligatos in pœnam [2] ".

b) Quoad *corpora*, ignis inferni ea neque dissolvet, neque consumet, licet ea modo nobis ignoto sit cruciaturus.

3° De gradu pœnarum.

1301. De inæqualitate. Pœnæ damnatorum sunt quidem æquales ratione *durationis*, cùm sint æternæ, sed ratione *acerbitatis* valde differunt. De fide est pœnas inferni inæquales esse, ex *Florent.* definiente damnatos pœnis disparibus puniendos [3].

[1] *De Civit. Dei*, l. XXI, c. 10.
[2] *C. Gent.*, l. IV, c. 90.
[3] *D. B.*, 693.

Prob. : **a**) *Script.* : " Deus reddet unicuique secundum opera ejus [1] "; " Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum [2] ". **b**) *Rat.* Pœna culpæ proportionari debet; atqui culpæ sunt inæquales, sive numero, sive gravitate; ergo pœnæ inferni inæquales esse debent. — Hæc inæqualitas provenit ex pœna sive damni, sive sensus.

4° De mitigatione pœnarum.

1302. A) Quidam nullam prorsus mitigationem in pœnis inferni admittunt; quod probare conantur ex parabola divitis epulonis, in qua etiam aquæ guttula diviti in inferno patienti, denegata fuit.

B) Alii quamdam *accidentalem* mitigationem admittunt, sed diversimode. **a**) *S. Thomas* [3] putat pœnam, ex misericordia Dei taxari *infra condignum* : " In damnatione reproborum apparet misericordia, non quidem totaliter relaxans, sed aliqualiter allevians ".

b) Alii, cum *Scoto*, admittunt aliquam mitigationem ex duplici capite : tum quia pœna peccatis venialibus debita, finem accipiet post aliquod tempus; tum quia pœna temporalis, peccatis mortalibus jam remissis debita, pariter cessabit; hoc enim videtur requiri ex ipsa justitia. Attamen *probabilius* hæc opinio rejicitur, quia : 1) pœna venialibus debita non potest remitti nisi remissa culpa, quæ in inferno non remittitur; 2) pœna autem pro peccatis mortalibus remissis non cessat, quia debitor remanet creditori inimicus, ideoque ejus satispassio non acceptatur.

C) Ulterius quidam progrediuntur admittendo ex *misericordia divina*, mitigationem, qua sors damnatorum, licet *semper lugenda*, tolerabilior tamen fieri potest. — Quæ opinio non est hæretica, sed nullum habet fundamentum in Scriptura, et tanquam *præsumptuosa* a S. Thoma habetur. Contraria sententia communior est, atque innititur Ecclesiæ praxi, quæ pro damnatis orare non consuevit, et communi fidelium sensui.

[1] *Rom.*, II, 6.
[2] *Apoc.*, XVIII, 7; cfr. *Matth.*, X, 15.
[3] *Sum. theol.*, I, q. 21, a. 4, ad 1; cfr. *In IV Sentent.*, dist. 23, q. 1, a. 1, ad 5.

De **loco** inferni nil certi scire possumus, cum Scriptura et Traditio hac de re sileant, et theologi nonnisi conjecturas plus minusve probabiles facere valeant. Recte igitur ait *S. Chrysostomus :* " Ne quæramus ubi sit, sed quomodo eam (gehennam) effugiamus[1] ".

CAPUT II.

De novissimis mundi.

Tria sunt declaranda : *finis mundi ipsius*, *resurrectio corporum* et *judicium universale.*

ART. I. DE FINE MUNDI[2].

Præsens mundus non destruetur, sed *innovabitur ;* pauca de *existentia*, *modo* et *tempore* hujus innovationis dicenda sunt[3].

1303. 1° **Existentia.** *Præsens mundus aliquando finem habebit*, eo sensu quod innovabitur.

Script. Christus ipse annuntiat cælum et terram transitura esse et finem mundi explicite Apostolis prædicat[4]. — Apostoli docent mundum dissolvendum esse et innovandum : " Cum igitur hæc omnia *dissolvenda sint...*, exspectantes et properantes in adventum diei Domini, per quem *cæli ardentes solventur* et *elementa ignis* ardore tabescent. *Novos vero cælos* et *novam terram* exspectamus[5] ".

2° **Modus** quo fiet. **a**) Finis mundi erit *imprævisus :* " Dies Domini sicut *fur in nocte*, ita veniet[6] ". **b**) Purificatio mundi præsentis fiet

[1] *In Ep. ad Rom.*, XXXI, n. 5. — [2] *Syn. maj.*, n. 1167, 1168.
[3] S. THOM., *Suppl.*, q. 88-90; *C. Gent.*, l. IV, 96; A. LEMONNYER, *Fin du Monde*, in *D. A.*, I. 1011 sq. ; MANGENOT, *D. T. C.;* art. *Fin du Monde.* — [4] *Matth.*, V, 18; XXIV, 35; *Luc.*, XVI, 17.
[5] *II Petr.*, III, 11-13. — [6] *I Thess.*, V, 2.

per ignem, ut constat ex textu S. Petri. **c**) Mundus *innovabitur* ex eodem textu, et ex multis aliis. Joannes id expresse asserit[1] : " Vidi *cælum novum* et *terram novam;* primum enim cælum et prima terra abiit ".

3° De **tempore** autem quo hæc omnia fient nil certi cognosci potest, juxta illud Domini : " De die autem illo vel hora nemo scit, neque Angeli in cælo, neque Filius nisi Pater[2] "; hinc *Leo X*, in C. *Lateran. V*, vetuit ne quisquam de hoc aliquid tanquam certum asserere auderet[3].

ART. II. DE RESURRECTIONE CORPORUM[4].

Dicemus : de *ipsa resurrectione* et de *dotibus* corporum suscitatorum.

§ I. De ipsa resurrectione corporum[5].

1304. Status quæstionis. *Notio.* Resurrectio *active* sumpta est *actio qua Deus corpora mortuorum suscitat. Passive* sumpta est *vivificatio corporis per mortem ab anima separati et iterata substantialis unio ejusdem animæ cum suo corpore.*

Errores. **a**) *Existentia* resurrectionis negata fuit a *Sadducæis*, a quibusdam e prioribus christianis, præsertim *Hymenæo* et *Phileto*, quos refellit S. Paulus ; a *Gnosticis* multis, *Manichæis* et *Priscillianistis*, *Waldensibus* et *Albigensibus*, *Socinianis.* Hodie rejicitur ab *Unitariis*, Protestantibus *liberalibus*, et *Rationalistis*, utpote quid rationi contrarium ; necnon a *Pantheistis* et *Agnosticis.*

b) *Naturam* resurrectionis adulteraverunt : 1) *Origenes*, qui docuit corpora suscitata constitui ex materia ætherea ; 2) *Modernistæ pragmatici*, qui resurrectionem corporum

[1] *Apoc.*, XXI, 1.
[2] *Marc.*, XIII, 32.
[3] Apud *Labbe*, t. XIV, p. 290.
[4] *Supplem.* q. 75 sq. ; *C. Gent.*, l. IV, c. 79 sq. ; D'ALÈS, art. *Résurrection*, in *D. A.*
[5] *Syn. maj.*, n. 1169-1188.

sensu *tantum pragmatico*, seu in ordine ad actionem intelligunt.

I. *Dogma catholicum de resurrectione corporum.*

1305. Thesis. *Omnes homines in fine sæculi cum suis propriis resurgent corporibus quæ nunc gestant.*

De fide ex C. *Lateran. IV*[1] : " Qui *omnes* cum *suis propriis* resurgent *corporibus* quæ *nunc gestant*, ut recipiant secundum opera sua, sive bona fuerint, sive mala ".

Explicatur. Tria igitur sunt *de fide;* 1) resurrectionem fore; 2) et quidem *universalem* pro bonis et malis; 3) homines resurrecturos cum *iisdem* corporibus quæ nunc gestant.

1306. *Prob.* 1° *Script.* **a**) In *V. Test.* hæc doctrina, primum obscure manifestata, clarius paulatim revelata fuit. Præter celeberrima verba *Job*[2], quæ multi Patres intelligunt de resurrectione mortuorum, et prophetiam *Isaiæ* de resurrectione justorum[3], *duo* sunt præsertim textus in quibus *explicite* hoc dogma asseritur : " Multi de his qui dormiunt in terræ pulvere *evigilabunt*[4] "; " E cælo ista (membra) possideo, sed propter Dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso *me ea recepturum spero*[5] ", etc.

b) In *N. Test.* luculenter res declaratur : a) Christus, apud *Synopticos*, non solum resurrectionem corporum tanquam rem notam supponit, sed eam contra Sadducæos defendit[6]; apud

[1] *D. B.*, 429.
[2] *Job.*, IX, 25-27. Quæ verba clara sunt in *Vulgata* : " Et in novissimo die de terra surrecturus sum; et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum meum "; obscuriora tamen in *versione græca;* et intricatissima in *textu hebraico* : " Et post cutem meam, conciderunt eam, et ex carne mea aspiciam Deum ". Unde putant nonnulli hunc textum fuisse adulteratum.
[3] *Isa.*, XXVI, 19. — [4] *Dan.*, XII, 2. — [5] *II Mach.* VII, 9-13.
[6] *Matth.*, V, 29-30; X, 28; XXII, 23-32.

S. Joannem, *explicite* de resurrectione carnis ait : " Procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in resurrectionem judicii... "; " Ego resuscitabo eum in novissimo die[1] ".

b) *S. Paulus* resurrectionem mortuorum diserte in *Iª ad Corinthios* probat : 1) ex ipsa *resurrectione Christi* (XV, 1-19) : " Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit "; 2) *ex efficacia Redemptionis* (20-28) : " Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur, unusquisque autem in suo ordine : primitiæ Christus, deinde ii qui sunt Christi "; 3) *e moribus et laboribus fidelium* (29-34) : " Si ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? " 4) ex *solutione dubiorum* contra resurrectionem (35-44), ejus possibilitatem illustrando comparatione seminis quod " non vivificatur, nisi prius moriatur ". Revera hoc dogma annuntiavit coram Atheniensibus[2], Felice[3] ac Thessalonicensibus[4].

1307. 2° *Tradit.* : **A**) *Ex Patribus.* Vix est ullum dogma quod tam *perspicue* ab *antiquissimis* Patribus tradatur, et quidem tanquam unum e fundamentis religionis christianæ. Illud ex professo in variis operibus contra paganos docuerunt : *Didache*, *S. Polycarpus*, *S. Athenagoras*, in libro de Resurrectione mortuorum, *Theophilus Antioch.*, lib. I ad Autolycum, *Tertullianus*, in eloquentissimo opere de Resurrectione carnis, etc. Sæc. 4° et 5°, diserte asseritur *identitas suscitati corporis* contra Origenem. — *Universalitas* resurrectionis a primis sæc. explicite affirmatur.

B) *Ex documentis ecclesiasticis* : **a**) Ex *symbolis* : " Credo carnis resurrectionem "; ex symb. *Atha-*

[1] *Joan.*, V, 29; VI, 55. — [2] *Act.*, XVII, 31-32.
[3] *Act.*, XXIV, 15. — [4] *I Thess.*, IV, 12.

nasiano[1] : " Ad cujus adventum, *omnes* homines resurgerere habent cum corporibus *suis*", ubi simul *universalitas* resurrectionis et *identitas* corporis explicite asseruntur. **b**) Ex *Conciliis* et *Pontificum definitionibus : Bracarensi* (561) contra Priscillianistas[2]; *Toletano XI* (675) : " Confitemur veram fieri *resurrectionem carnis omnium* mortuorum; nec in aerea vel qualibet alia carne (ut quidam delirant) surrecturos nos credimus, sed in *ista qua vivimus*, consistimus et movemur[3]"; ex confessione fidei a *S. Leone IX* proposita (1053) : " Credo etiam veram resurrectionem ejusdem carnis, quam nunc gesto[4]"; ex definitione *Benedicti XII* (1336) : " In die judicii *omnes* homines ante tribunal Christi cum *suis* corporibus comparebunt, reddituri de factis propriis rationem, ut referat unusquisque *propria corporis*, prout gessit, sive bonum sive malum[5]". Nota in his documentis declarari simul resurrectionis *universalitatem* et *corporis identitatem*.

1308. 3° *Rat. conven.* Hoc dogma ratione non demonstratur quidem, sed multiplici ex parte convenit : **a**) ex parte *Dei;* nam in resurrectione carnis elucet Dei *omniscientia, omnipotentia*, et *bonitas;* **b**) ex parte *Christi*, cujus cùm simus membra, decet ut nos cum ipso resurgamus; **c**) ex parte *hominis;* non decet ut in æternum corruptum maneat corpus quod fuit 1) operum sive bonorum sive malorum particeps, et 2) per receptionem sacramentorum, præsertim Eucharistiæ, necnon christianæ mortificationis praxi sanctificatum. Quod *confirmatur* ex eo quod anima humana a corpore separata aliquo modo imperfecta est, sicut pars extra totum suum existens, cùm sit naturaliter pars humanæ naturæ[6].

[1] *D. B.*, 40. — [2] *D. B.*, 242. — [3] *D. B.*, 287. — [4] *D. B.*, 347. [5] *D. B.*, 531. — [6] Cf. S. TH., *C. Gent.*, l. IV, c. 79.

Corollaria. Resurrectionis causa : **a**) *efficiens principalis* est Deus; *instrumentalis*, Christus ut homo; *ministerialis*, Angeli; **b**) *exemplaris* est Christi resurrectio; **c**) *meritoria*, Christus redemptor; **d**) *finalis ultima*, gloria Dei.

II. *Quo sensu intelligenda sit corporum suscitatorum identitas?*

1309. Status quæstionis. De fide est corpora suscitata eadem esse ac erant antea non solum *specifice*, sed etiam *numerice*. — Sed quæstio movetur quid *requiratur* et *sufficiat* ad hanc identitatem.

1° Quidam theologi, cum *Durando* et *L. Billot*, putant ad hanc numericam identitatem sufficere *identitatem animæ* seu *formæ*, non vero requiri materiæ identitatem.

2° *Communis* tamen sententia est corpus resurgentium constare *partim* saltem ex eadem numero materia ex qua prius constitit. Ita plerique theologi cum *S. Thoma;* et multi putant eam esse *moraliter certam*.

Hæc enim sententia, et quidem sola, consentanea videtur modo loquendi Scripturæ, Patrum ac Conciliorum.

a) *Scriptura* enim testatur fratres Machabæos credidisse *ipsa membra* quæ torquebantur suscitanda esse; S. Paulus testatur *hoc idem corpus* quod nunc *corruptibile* est, induturum immortalitatem.

b) *Patres* idem sentiunt, excepto Origene et paucis ex ejus discipulis.

Idem infertur e *conciliis* citatis, quæ asserunt nos resurrecturos esse in *ista carne* in *qua vivimus*, — quam *gestamus* super terram.

c) *Rat. theologica. Ex ipsa notione resurrectionis :* hæc enim, juxta Patres ac theologos, est *erectio ejus quod ceciderat;* atqui id non verificatur nisi suscitetur aliquid saltem de materia quæ fuit in corpore vivente.

III. *De dotibus corporum resurgentium.*

1310. 1° Aliæ erunt *omnibus communes :* Præcipuæ sunt : **A**) *Immortalitas :* De fide est ex symb. *Athanasiano* citato (n. 1307); et constat ex dictis de beatitudine cælesti et de pœnis inferni. **B**) *Integritas.* Beatorum corpora *integra* erunt, i. e., omnibus suis membris et organis prædita,

juxta *Catech. Trident.* : "Neque vero corpus tantum resurget, sed quidquid ad illius naturæ *veritatem*, atque ad hominis decus et ornamentum pertinet, restituendum est".

1311. 2° Aliæ *corporibus gloriosis propriæ* : Similitudo corporis gloriosi cum Christi glorioso corpore quatuor speciales dotes importat [1] : "Seminatur in corruptione, surget *in incorruptione*. Seminatur in ignobilitate, surget *in gloria*. Seminatur in infirmitate, surget *in virtute*. Seminatur corpus animale, surget corpus *spiritale*". Quæ quidem dotes vocantur : *impassibilitas* (in incorruptione); *claritas* (in gloria); *agilitas* (in virtute); *subtilitas* (spiritale).

A) *Impassibilitas* est qualitas corporis gloriosi excludens omnem corruptionem, læsionem et dolorem : "Et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt [2]". Hæc autem impassibilitas oritur ex animæ perfecto dominio super sensibilitatem corporis.

B) *Claritas* est qualitas qua corpus gloriosum *fit luminosum et pellucidum* : "Justi fulgebunt sicut sol in Regno Patris [3]". Quia vero hæc claritas redundat in corpus ex gloria animæ, diversa erit pro diversitate gloriæ animæ.

C) *Agilitas* est qualitas qua corpus gloriosum ita animæ, ut *motori*, subjicitur ut velociter ad nutum animæ, sese transferre valeat. Ita totus mundus corporeus erit in possessione justorum.

D) *Subtilitas* est qualitas qua corpus gloriosum perfecte subjicitur animæ ad quamvis actionem organicam, et id sine alimenti necessitate. Quapropter corpus dicitur *spirituale*, eo quod spiritui sit omnino subjectum.

[1] *I Cor.*, XV, 42-44.
[2] *Apoc.*, XXI, 4.
[3] *Matth.*, XIII, 43.

Art. III. De judicio universali [1].

Resurrectionem sequetur *judicium universale*, (quod dicitur *extremum*, *dies Domini*, *adventus gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi*) et est illud quod *in fine mundi erit*, *post resurrectionem*, *publice*, quando *omnes homines* ante tribunal Christi sistent.

1312. 1° **Ejus existentia. Thesis :** *Post resurrectionem, judicium universale a Christo instituetur, in quo omnes homines de factis propriis rationem reddent.* De fide est, ex variis Symbolis, ubi dicitur : "Credo in J. Christum... qui venturus est *judicare vivos et mortuos*"; præsertim ex Symb. *Athanas.* : "Ad cujus adventum *omnes* homines resurgere habent cum corporibus suis, et *reddituri sunt de factis propriis rationem* [2]". Contra Gnosticos, Albigenses, Rationalistas et Modernistas.

Prob. **a**) *Scriptura describit* judicium universale : "Cùm autem venerit Filius hominis in majestate sua, et omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ. Et congregabuntur ante eum *omnes gentes*, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hædis [3]", etc.

b) *Patres*, sive *Latini*, sive *Græci*, illud dogma explicite docent et vivide describunt; unus audiatur *Augustinus* [4] : "Nullus vel negat, vel dubitat per J. Christum, tale quale istis SS. litte-

[1] *Syn. maj.*, n. 1188-1195; *Supplem.*, q. 87-90.
[2] *D. B.*, 54.
[3] *Matth.*, XXV, 31-46; *II Cor.*, V, 10; cfr. *Joel*, III, 2; *Apoc.*, XX, 12.
[4] *De Civit. Dei*, l. XX, c. 30, n. 5.

ris prænuntiatur, futurum esse novissimum judicium... "

c) *Ratio* hujus judicii *convenientiam* exhibet; siquidem, cùm homo sit non tantum persona privata, sed etiam *socialis*, judicium universale congruenter manifestabit : 1) *Dei providentiam*, divinorum consiliorum rationem et exitum patefaciendo; 2) *Christi majestatem* juste judicantis eos qui injuste eum condemnaverunt vel rejecerunt, ut in nomine ejus omne genu flectatur cælestium, terrestrium et infernorum; 3) *electorum gloriam*, qui, post vitam injuriis et persecutionibus vexatam [1], exaltabuntur.

1313. 2° **Ejus circumstantiæ.** **a**) *Judex* erit Christus ipse in forma humana : nam convenit eum, cujus Redemptionis beneficio ad regnum cælorum admitti valemus, judicio præsidere [2].

b) *Subjectum* judicii sunt *omnes homines*, tùm adulti, tùm parvuli, et probabiliter angeli prævaricatores [3].

c) *Materia* judicii erit uniuscujusque vita integra, quidquid cogitatione, verbo, opere, commissione aut omissione, boni vel mali fecerit [4].

d) *Sententia* probabilius locutione sensibili a Christo proferetur.

e) *Locus* judicii dicitur esse vallis *Josaphat* [5]: cùm autem vox *Josaphat*, juxta chaldaicam interpretationem, idem significet ac *divisio judicii*, quilibet locus ita vocari potest.

f) *Tempus* remanet incertum [6] : signa enim quæ theologi collegerunt ex Scripturæ variis locis, et ipsa sunt incerta.

[1] Cf. *Sap.*, V, 1-13. — [2] *Suppl.*, q. 90, a. 1.
[3] *II Petr.*, II, 4; *Suppl.*, q. 89, a. 5.
[4] *Eccl.*, XII, 14; *Matth.*, XII, 36; *I Cor.*, IV, 5; cfr. *Apoc.*, II, 23.
[5] *Joel.*, III, 2. — [6] *Marc.*, XIII, 32.

CONCLUSIO GENERALIS

THEOLOGIÆ DOGMATICÆ :

De Communione Sanctorum [1].

" Credo in Spiritum Sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, *Sanctorum communionem* ".

1314. 1° **Status quæstionis.** **A**) *Prænotiones.* Vox *communio* idem significat ac participatio. Vox *sanctorum* dupliciter sumitur : pro sanctis qui gratia habituali ornantur; vel pro *bonis spiritualibus*. *Communio sanctorum* duo igitur significat, nempe communionem *inter varia membra* Ecclesiæ *militantis, patientis* et *triumphantis*, necnon participationem quamdam *bonorum spiritualium* quæ Ecclesiæ propria sunt; quæ duo sunt intime connexa. — *Fundamentum* ejus est unitas Ecclesiæ triumphantis, patientis et militantis, quarum membra *caritate* uniuntur. — Hoc dogma altissimas projicit *radices* in alia dogmata : **a**) primario fluit e doctrina de *Christo angelorum et hominum capite* (n. 813) : ex eo quod hi Christo capiti uniuntur, sequitur eosdem *inter se conjungi* et *bonorum* spiritualium *participes* esse; **b**) connectitur cum doctrina de *SS. Trinitate* et de *Gratia*, nam bona spiritualia diffunduntur *reapse* per totam Trinitatem et *attributive* per Spiritum S.; **c**) necnon cum *Tr. de Ecclesia*, cùm Christus, quatenus Ecclesiæ caput, omnes fideles communi nexu ejusdem regiminis et doctrinæ eorumdem-

[1] *Sum. theol.*, 3, q. 8; SUAREZ, *De Incarnat.*, disp. XXIII; PETAVIUS, *De Incarnat.*, lib. XII, cap. 17; FRANZELIN, *De Ecclesia*, th. II, XVII-XX, XXII-XXV; M. LAMACHE, *Le Dogme de la Communion des Saints* (thèse), Lyon, 1912; P. BERNARD, *Communion des Saints*, in *D. T. C.*, III, 429-454; R. BOUR, art. cit., 454-480; — *Syn. maj.*, 1197-1204.

que sacramentorum coadunet; **d**) tandem cum doctrina de operibus *meritoriis* et *satisfactoriis* necnon de *caritate* et *oratione*, quatenus omnes fideles, caritatis vinculo uniti, aliquam participationem accipiunt meritorum, satisfactionum et orationum aliorum Ecclesiæ membrorum, imo et intercessione Angelorum Beatorumque spiritualia consequuntur bona. Est igitur veluti *synthesis* præcipuorum fidei dogmatum.

B) **Errores.** *Protestantes liberales* dicunt hoc dogma inventum fuisse a Scholasticis. Alii illud intelligunt de quodam polytheismo in quo Sancti a catholicis colerentur sicut dii [1]; alii nihil vident in communicatione reciproca meritorum nisi systema quoddam mere mechanicum justificationis sine propria singulorum cooperatione [2].

1315. 2° **Thesis :** *Datur communio sanctorum vi cujus omnia Christi membra per Christum et in Christo arctissime inter se uniuntur, atque spiritualia bona, etsi diverso gradu, participant.*

De fide est tum ex *Symbolo Apostolorum* tum ex *magisterio ordinario Ecclesiæ* [3].

Declaratur. Ecclesia militans est non tantum *societas externa* et hierarchica, sed etiam *societas mystica*, cujus membra, per admirabile consortium vitæ supernaturalis, cum SS. Trinitate et Christo, cum Sanctis, Angelis et animabus Purgatorii, et inter se connectuntur.

Ex dictis in toto decursu hujus operis, res ita concipitur : **a**) In omnia Ecclesiæ membra Deus et Christus dona gratiæ vel gloriæ influunt; **b**) in Deum et Christum membra Ecclesiæ refundunt laudes, gratiarum actiones et orationes; **c**) Sancti

1 M. Nicolas, *Le symbole des Apôtres*, p. 249; A. Harnack, *Dogmengeschichte*, § 46, p. 216.
2 A. Viguié, art. *Communion des Saints*, in *Encyclopédie des sciences religieuses (Lichtenberger)*, III, 286.
3 Quod constat ex universali expositione catechismorum; cfr. *Catechismo publicato per ordine di S. S. Pio X*, Roma, 1912, p. 31.

intercedunt pro fidelibus terræ et Purgatorii animabus; **d**) fideles terræ Sanctos orant et pro Purgatorii animabus deprecationes, satisfactiones et indulgentias offerunt; **e**) animæ Purgatorii pro fidelibus terræ deprecantur.

1316. *Prob.* : **A**) *Script.* **a**) In *Synopticis* videmus a Christo annuntiari, præparari et fundari *regnum Dei* [1] in quo homines ad acquirendam *vitam spiritualem* [2] et *salutem* [3] coordinantur non tantum potestate hierarchica Ecclesiæ, sed mutua et maxime concordi *caritate* [4], ita ut efforment veram *familiam* cujus Deus est *Pater* [5]. Hoc autem regnum coalescit non tantùm ex fidelibus in terra degentibus, sed etiam ex electis et Angelis [6], quorum gaudium præ flagranti caritate increscit peccatoris etiam perditissimi conversione [7].

b) Dogma communionis Sanctorum clarius elucescit in *Christi sermone* post ultimam cœnam : 1) sic declaratur unio discipulorum *cum Christo* : " Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum [8] ". 2) postea vero eorum unio *inter se* [9] : " Omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi unum sint... Et ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut et nos unum sumus ". Utramque unionem exponit *S. Joannes* [10] : " Quod vidimus et audivimus annuntiamus vobis, ut et vos societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre et cum Filio ejus Jesu Christo ".

1 *Matth.*, III, 2; XII, 28; *Marc.*, I, 5; *Luc.*, XVII, 20.
2 *Matth.*, X, 14, 15, 40; XVIII, 17; *Marc.*, XVI, 15; *Luc.*, X, 16.
3 *Matth.*, XII, 26.
4 *Matth.*, XXII, 37-40; *Luc.*, XIV, 12-14; *Marc.*, XII, 33.
5 *Matth.*, V, 45; VI, 9; *Luc.*, XI, 2; XII, 49.
6 *Matth.*, XIX, 28; *Luc.*, XX, 30.
7 *Luc.*, XV, 10. — 8 *Joan.*, XV, 5.
9 *Joan.*, XVII, 21, 22. — 10 *I Joan.*, I, 2.

c) Idem dogma sæpe et diserte proponit *S. Paulus*, asserens Christum esse *caput morale* corporis mystici, cujus nos membra sumus [1]; ex quo tria infert : 1) singulos fideles spiritualiter proficere omnibus totius Ecclesiæ militantis precibus, operationibus, gratiis et meritis, ita ut totum bonum communitatis sit uniuscujusque partis emolumentum [2]; 2) adesse insuper communionem inter Ecclesiam militantem et Ecclesiam triumphantem : siquidem caritas, qua fideles conjunguntur nunquam excidit, ideoque precibus fiducialiter ad Sanctos accedere valemus [3]; 3) adhuc esse communionem inter Ecclesiam militantem et Ecclesiam patientem : siquidem Paulus effusa caritate misericordias Domini carissimo Onesiphoro defuncto adprecatur [4].

1317. B) *Tradit* [5]. **a)** Per *tria priora sæc.*, duo præcipua hujus dogmatis elementa sparsa inveniuntur in operibus Patrum : participatio quædam omnium fidelium bonis operibus et precibus ceterorum; relationes inter Ecclesiam militantem et Ecclesiam triumphantem.

Ita *S. Clemens Papa* docet fideles unum corpus in Christo constituere, et in orationibus meritisque communicare, imo et beatis uniri quos imitari debent [6]. *Origenes* [7] diserte asserit, ex testimonio seniorum, Beatos pugnare nobiscum et adjuvare nos orationibus suis; quod et testatur *S. Cyprianus* [8].

b) *Quarto sæc.*, jam *ratio* hujus communionis expenditur. 1) *Græci*, cum *S. Basilio*, eam reponunt in influxu *Spiritus Sancti*, qui fideles in terra et beatos in cælo regnantes

1 *Rom.*, XII, 4, 5; *I Cor.*, XII, 12-27; *Ephes.*, I, 22-23; *Coloss.*, I, 18; II, 19; III, 14-15, etc.
2 *I Cor.*, XII, 4-6; *Ephes.*, IV, 4-6; *I Cor.*, XII, 14, 26, 27.
3 *Heb.*, XII, 22, 23. — 4 *II Tim.*, I, 18.
5 P. BERNARD, l. c., 432-447.
6 *I Corinth.*, XXXVIII, 1; LII, 2; LV, 6.
7 *In Num.*, homil. XXIV, n. 1, *P. G.*, XII, 757; *De orat.*, XI, 1, *P. G.*, XI, 448.
8 *De habitu virginum*, *P. L.*, IV, 464.

eadem caritate coadunat, et ex utrisque unam efformat civitatem, quæ est civitas Dei [1]. 2) *Latini*, cum *SS. Hilario* [2] et *Ambrosio* [3], eam potius referunt ad doctrinam *de Ecclesia*.

c) *Quinto sæc.*, *S. Augustinus* hujus doctrinæ theologicam synthesim tradit, quam sequentur Scholastici. — In Gallia, hoc dogma in Apostolorum symbolo tunc insertum apparet.

S. Augustinus primo tanquam principium inconcussum statuit *Ecclesiam* esse *corpus Christi* et quidem caritate ad unitatem redactum [4]. Unde ii tantum hujus unitatis perfecte participes sunt qui habent caritatem [5]. — Ad unitatem corporis Christi nobiscum pertinet *Ecclesia cæli* : " Templum ergo Dei sancta est Ecclesia, scilicet universa in cælo et in terra [6] "; pertinent omnes fideles ab initio (mundi) usque ad finem. Hujus autem corporis *caput* est *Christus*, *anima* est *Spiritus Sanctus* : " Totus Christus et caput et corpus est [7] ". " Societas unitatis Ecclesiæ Dei tanquam proprium est opus Spiritus Sancti, Patre et Filio cooperantibus [8] ". — Ex quibus sequitur inter christianos *vitam esse communem* : " Officia diversa sunt, vita communis [9] "; fideles esse filios martyrum, qui pro nobis intercedunt et quos colere debemus : " Fructus laboris illorum etiam nos sumus [10] ".

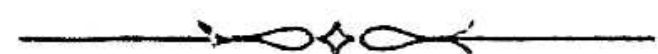
1318. C) *Rat. convenient.* Sicut in ordine naturali lex *solidaritatis* viget, qua omnes homines connectuntur, ita decebat justos cum Deo et inter se conjungi vitæ supernaturalis communitate, caritate affectiva et effectiva; ita enim : **a)** Dei unitas et concordissima Trinitas glorificantur; **b)** creaturæ nobiliores nobiliori operi Dei, æternæ scilicet saluti, cooperantur dum sibi invi-

1 *Lib. de Spiritu S.*, XXVI, 61, *P. G.*, XXXII, 181.
2 *Tract. in Ps. LXIV*, 6 et *CXXIV*, 4., *P. L.*, IX, 421, 681.
3 *Expos. in Lucam*, V, 11, *P. L.*, XV, 1723.
4 *De unitate Ecclesiæ*, c. II, *P. L.*, XLIII, 392.
5 *De baptismo contra Donatistas*, l. III, c. 17, *P. L.*, XLIII, 149.
6 *Enchiridion.*, c. 56, *P. L.*, XL, 258.
7 *Serm.*, CXXXVII, n. 1, *P. L.*, XXXVIII, 754.
8 *Serm.* LXXI, n. 20, *P. L.*, XXXVIII, 463.
9 *Serm.* CCLXVII, n. 4, *P. L.*, XXXVIII, 1231.
10 *Serm.* CCLXXX, I, n. 6., *P. L.*, XXXVIII, 1283.

cem auxilium et solamen afferunt : etenim "ad *bene esse* beatitudinis facit societas amicorum[1]".

1319. Ex dictis satis apparet communionem Sanctorum esse quasi *synthesim* theologiæ tùm dogmaticæ tùm moralis. Etenim : **a**) Deus unus et trinus est *causa exemplaris* hujusce communionis; *causa efficiens principalis* est reapse tota Trinitas, et per attributionem Spiritus S.; *causa instrumentalis principalis* et *meritoria* est Christus utpote caput Ecclesiæ in suo triplici statu consideratæ; *causa instrumentalis secundaria* sunt sacramenta; *causa formalis* est gratia, cum comitatu virtutum infusarum, qua vitæ divinæ participes efficimur; *causa finalis* et *consummatio* est gloria cælestis in qua erit societas perfecta et æterna sanctorum cum Christo et gloriosa Trinitate; **b**) omnia autem *præcepta* et *consilia* ac virtutum exercitium ad hoc tendunt ut caritas magis ac magis in corpore Christi augeatur, et ita unio inter membra et cum Capite magis ac magis perficiatur usquedùm consummetur in beatissima visione Dei.

Cui sit honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

[1] *Sum. theol.*, 1a 2æ, q. 4, a. 8.

INDEX RERUM ALPHABETICUS[1]

[1] In hoc Indice lectorem remittimus ad *numeros marginales*.

Imprimé par la Société S. Jean l'Evangéliste,
Desclée & Cie, Tournai (Belgique) — 2791

